

שבוע פרשת שמות

(8 - 14 January 2023)

ט"ו - כ"א טבת תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵת יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהָרָה: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינוּ מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָּה בְּמוֹד: מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתִי לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁכְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחַזְרָת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָה וּדְבָרָת בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרַתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֶמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נִלְכָּד: ב עֲמֻדֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֲבָרָה־לָּהּ יַחֲדָו:
ד שֵׁשׁ עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָט־יִהְיָ עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל
לְהַדוֹת, לָשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יֵשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹו
אֲהֲבֶיךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ:
ח לְמַעַן, אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־נָּא שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהָרִים
מֵאֵין יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אֲלֵי־תֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ
אֲלֵי־נוֹם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שְׁמֶרְךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יָד יְמִינְךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יִכְבֶּה
וְיָרֵחַ בַּלֵּילָה: ז יְיָ יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־דָּע
יִשְׁמַר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ
וּבֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

אגרות קודש

ב"ה, ד' טבת, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

כבוד הנדיב הנעלה איש המעלה ווי"ח איי"א
עסקן נמרץ עומד בפרץ בעל מדות תרומיות וכו'
הא' יצחק ני"ו אלמאליח

שלום וברכה!

מכתבו קבלתי ומפני רוב הטרדות לא היו עתותי בידי להקדים המענה וכי יענה סלחתי.

לפלא בעיני אשר מעי"כ שם לב לקטע העתון באה"ק ת"ו המטיח דברים כלפי היחס של כי
וכן כלפי היחס שלי בענין עלית הנוער. וכל המכיר בטיב העתון הזה משליך הדברים מאחרי גוו.
אבל הפקידים ומנהלי המשרדים יודעים האמת, והעובדה היא שעומדים אנו ביחסים מצויינים
עם לשכת עלית הנוער, ובית הספר למלאכה וכן בית הספר לחקלאות שאנו מקימים באה"ק ת"ו
יוכיחו.

ובנוגע להכחשה בעתונות, הנה הנסיון הורה כי העצה היעוצה היא להסיח דעת מענין כזה
ולא להחשיבו על ידי הכחשה ודין ודברים עם העתון, וגם הם בעצמם יודעים האמת והדברים הם
מהשפה ולחוץ, ומלבד שפוליטיקה כזו היא מהדברים שאין להם סוף, הרי העתון ברשותם והכזב
והשקר כלי זינם, וחבל על הטרחה. ויושב בשמים ישחק.

מוסג"פ העתק מכתב כללי בקשר עם יום הגאולה י"ט כסלו, אשר בטח ימצא בו ענין רב.

וכבוד ושלום לכמ"ע ולב"ב שיחיו.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

- 224..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
225..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
228..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 233..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 234..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 235..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 237..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהריי"צ

- 238..... ספר המאמרים - תרפ"ט
239..... ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק
242..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

הוספות

- 47..... ילקוט לוי יצחק על התורה
48..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
184..... נביאים וכתובים
194..... עין יעקב - מסכת ברכות
244..... חומש לקריאה בציבור
253..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
254..... לוח זמנים
255..... סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה הבאים ישרש יעקב, אור ליום ג' פרשת וארא,
כ"ד טבת, ה'תשל"ט..... 5

התוועדיות

- שיחת ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה..... 13
משיחת ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשנ"ב..... 22

לקוטי שיחות

- שמות, כרך טז, ג..... 32
שמות, כרך טז, ד..... 39
כ"ד טבת, כרך טז..... 42

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת שמות..... 49
לוח לתהלים היומי..... 87
תניא יומי..... 88
לוח 'היום יום'..... 99

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 102
שלושה פרקים ליום..... 106
פרק אחד ליום..... 163
ספר המצוות..... 182

לימוד מוחלק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבת..... 186
גמרא עם ביאור - מסכת נדרים..... 196
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 225

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר בנבואת ישעיה, והיא הפטרת פרשת השבוע, פרשת שמות, הקדוש ברוך
2 הוא אומר לבני ישראל:
- 3 **הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יַצִּיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמִלְאֻוּ פָנָי תִּבֵּל**
4 **תְּנוּבָה**¹ (ופירוש רש"י: "הלא ידעתם מה עשיתי בראשונה הבאים למצרים,
- 5 אשר השריש יעקב, צצו ופרחו שם עד
6 אשר מלאו פני תבל תנובה"), ומבאר
7 **בְּזָה פֶּעַל הַהִילּוּלָא** אדמו"ר הזקן
8 שהיה, כ"ד טבת, הוא יום ההילולא
9 שלו (נסתלק בשנת תקע"ג) **בְּתוֹרָה**
10 **אִזְכָּר סוֹף פְּרִשְׁת שְׁמוֹת**²,
11 **דְּצִרְיָה לְהִבִּין שְׂיִיכוֹת בְּחִינַת**
12 **הַשְּׂרָשָׁה** במובן של נטיעה למטרת
13 צמיחה **לְבִיאת** בני ישראל לארץ
14 **מִצְרַיִם** (שְׁזָהוּ פִירוּשׁ הַמִּלָּה
15 **הַבָּאִים** בפסוק זה, בני ישראל שבאו
16 למצרים, **כְּפִירוּשׁ רִש"י**:
17 **הַבָּאִים לְמִצְרַיִם**).?
18 וממשיך אדמו"ר הזקן במאמר
19 הנוכח ב'תורה אור', **הִנֵּה כְּתִיב**³
20 במקום אחר בנבואת ישעיה **כֹּה**
21 **אָמַר ה' בּוֹרְאֵךְ יַעֲקֹב וְיוֹצֵרְךָ**
22 **יִשְׂרָאֵל, וְצִרְיָה לְהִבִּין מַה**
23 **שְׂבִיעֶיךָ נֶאֱמַר הַלִּשׁוֹן בְּרִיאָה**
24 'בוראך' **וּבִישְׂרָאֵל נֶאֱמַר הַלִּשׁוֹן**
25 **יִצִּירָה וְיִוְצֵרְךָ**, **וְהִלָּא בְּחִינַת**
26 **יִשְׂרָאֵל הוּא עֵינִן גְּדוּלָּה וְנִעְלָה**
27 **יִתְרוֹ מִבְּחִינַת יַעֲקֹב, וְכַמּוּבָן**
28 **גַּם מִפְּשֻׁטוֹת הָעֵנִינִים** בפשוטו
29 של מקרא הקשורים לשמות אלו,
30 **שְׂבִיעֶיךָ הוּא עַל שֵׁם וִידּוֹ** של
31 יעקב, כשגדל **אוֹחֶזֶת בְּעֶקֶב**
32 **עֶשְׂאוּ**⁴ התאום שלו שגדל יחד איתו,
33 ככתוב בתורה, **מַה שָּׂאִין בֶּן**
34 **יִשְׂרָאֵל הוּא עַל שֵׁם פִּי שְׂרִיתָ**
35 **לִשׁוֹן שִׁרְרָה וְגִדּוּלָה עִם אֱלֹקִים**
- וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכְלָם**⁵, ומובן בפשטות שהשם ישראל ניתן על שם דברים
נעלים הרבה יותר מאשר הענין שעל שמו ניתן השם יעקב **וְעַל אַחַת פְּמָה**
3 **וְכִמָּה עַל פִּי הָרְמִזִּים שְׂבִדְכָר**, ואם לפי פשוטו 'ישראל' נעלה
בהרבה על 'יעקב', קל וחומר שכך הוא לפי הרמז שהוא ענין יותר עמוק
ויותר נעלה מהפשט **שְׂבִיעֶיךָ הוּא**
4 **אוֹתִיּוֹת יו"ד עֶקֶב**⁶, **וְיִשְׂרָאֵל**
5 **אוֹתִיּוֹת לִי רֹאשׁ**⁷ והרי העקב הוא
החלק הנמוך והנחות ביותר בגוף ואילו
הראש הוא החלק הגבוה והנעלה
ביותר בגוף **וְכַפְּרָט גְּדוּלָּה מַעֲלָה**
6 **יִשְׂרָאֵל' עַל יַעֲקֹב' עַל פִּי**
7 **הַמְּבֹאֵר עֵינֵינוּ** של שני שמות
אלו, לפי פנימיות הענינים **בְּתוֹרָה**
8 **אוֹר**⁸ **וְלִקְוֹטֵי תוֹרָה**⁹ ספרים של
מאמרי חסידות **מִבְּעַל**
9 **הַהִילּוּלָא]**, **וְאַף עַל פִּי כֵן**,
10 למרות גודל המעלה של 'ישראל' על
11 'יעקב' **הִנֵּה עַל בּוֹרְאֵךְ אֹמֵר**
12 **יַעֲקֹב, שֶׁקְשׁוּר הַלִּשׁוֹן 'בּוֹרְאֵךְ**
13 **עִם בְּרִיאָה, וְעַל יוֹצֵרְךָ אֹמֵר**
14 **יִשְׂרָאֵל, שֶׁקְשׁוּר הַלִּשׁוֹן 'יוֹצֵרְךָ**
15 **עִם יִצִּירָה (שְׁלֵמָטָה**
16 **מְבִרְיָה)**, שהרי סדר ארבעת
העולמות הכלליים, מלמעלה למטה הוא
אצילות-בריאה-יצירה-עשיה, וצריך
ביאור מדוע לגבי יעקב שלמטה
מישראל נזכר לשון בריאה שלמעלה
מיצירה ואילו לגבי ישראל שלמעלה
מיעקב נאמר הלשון יצירה שלמטה
מבריאה?
17 **(ב) וּמִמְשִׁיךְ** אדמו"ר הזקן
18 **בְּמֵאֱמָר** הנוכח ב'תורה אור', **הִנֵּה**
19 **יָדוּעַ שְׂרִידַת הַנֶּשְׁמָה לְעוֹלָם**
20 **הַזֶּה וְכו'.** ומובן קָשֶׁר
21 **הָעֵנִינִים**, בין התחלת המאמר

(1) ישע"י כז, ו — הפטרת פ' שמות. (2) נג, ג ואילך. (3) ישע"י מג, א. (4) תולדות כה, כו. (5) וישלח לב, כט. וראה תו"א מקץ לו, ג. (6) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. (7) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח שם. לקו"ת שלח מח, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב — בשם הזהר. (8) שם. ויצא כא, א. שמות נג, סע"ד ואילך. ועוד. (9) שם, א ואילך. נצבים נד, ד. ר"ה נה, סע"ד. סב, ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אודות ביאת בני ישראל למצרים ('הבאים ישרש יעקב') להמשך אודות ירדת
2 הנשמה לעולם הזה, שְׂבֻדִּיגְמַת יְרִידַת כָּל יִשְׂרָאֵל לְמַצְרַיִם יִשְׁנֹו
3 הָעֵנָן דִּירִידַת הַנֶּשְׁמָה שֶׁל כָּל יְהוּדִי בְּפֶרֶט לְעוֹלָם הַזֶּה, שִׁיּוּרְדַת
4 הנשמה שהיא ירידה גדולה ביותר, ובלשון הגמרא הדבר דומה לירידה
5 מֵאֵיגְרָא רָמָה לְבִירָא
6 עֲמִיקָתָא¹⁰, מנג גבוה לבור עמוק,
7 שְׁהָרִי הַנֶּשְׁמָה מֵצַד עֲצֻמָּה הִיא
8 'אדם' מלשון אֲדָמָה לְעִלְיוֹן¹¹,
9 היינו נעלית ביותר ודומה לקדוש ברוך
10 הוא בעצמו וְעַד כִּי כָּךְ הִיא מַעֲלָת
11 הנשמה והשייכות שלה ל'עליון'
12 (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּעַל הַהִילּוּלָא
13 אדמו"ר הזקן פִּתְגָמָא¹²) שְׁהִיא
14 הנשמה האלוקית של כל יהודי חֶלֶק
15 אֱלֹקָה מְמַעַל (שְׁהָרִי לְשׁוֹן
16 הַכְּתוּב¹³ באיוב, ומוסיף בְּזֶה
17 אדמו"ר הזקן פִּירוּשׁ הָעֵנָן
18 שהנשמה היא 'חלק אלוהה ממעל')
19 מִמֶּשׁ, ואין זה רק משל ומליצה,
20 וּמִשָּׁם מְשׁוּרֶשֶׁה וּמְקוּרָה הַגְּבוּהָ
21 ביותר למעלה באלוקות יְרֵדָה
22 הנשמה לְמִיצַר הַגּוֹף, לגוף
23 שְׂמִיּוֹצֵר וּמְגִבִּיל שְׂנַמְצָא הַגּוֹף
24 בְּעֲצָמוֹ בְּמַצְרַיִם וּגְבוּלִים שֶׁל
25 עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שְׁאִין
26 תַּחְתּוֹן לְמִטָּה הַיָּמִנִי
27 (שְׁאֵפִילוֹ כְּפִי שֶׁהוּא הַגּוֹף
28 בְּקִדּוּשָׁה, הָרִי זֶה בְּמַצְרַיִם
29 וּגְבוּלִים דְּקִדּוּשָׁה¹⁴ כמבואר
30 בתורת הסוד שגם בקדושה יש בחינה
31 של 'מצרים', מיצר וגבול, ומה
32 נשתלשל שגם בגוף האדם יש את
33 מִיצַר הַגְּרוֹן). וְהַפְּנוּנָה בְּזֶה
34 המטרה והתכלית של ירדת הנשמה
35 למטה לגוף גשמי הנמצא בעולם גשמי
36 — הָעֵנָן דִּירִידָה צוּרָף
37 עֲלֵיהָ, שְׁעַל יְדֵי הִירִידָה
38 נַעֲשִׂית בְּסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר עֲלֵיהָ, וְעַד לְעֲלֵיהָ שְׁלֹא בְּעָרָף, עֲלֵיהָ
39 גדולה ביותר, ללא כל יחס והשוואה לגבי הירידה, ויתר על כן, עֲלֵיהָ אֲפִילוֹ
40 שְׁלֹא בְּעָרָף הָאֵיגְרָא רָמָה הַגְּבוּהָ שֶׁמִּשָּׁם יְרֵדָה הַנֶּשְׁמָה
- לְמִטָּה לְהַבִּירָא עֲמִיקָתָא לְבוֹר הַעֲמוּק, כְּלוּמַר שֶׁעַל יְדֵי הִירִידָה מִגִּיעָה
הַנֶּשְׁמָה אַחֵר כִּי לְעֵלִיָּה לְדִרְגָּה גְּבוּהָ מֵאֵד בְּאֵלּוּקוֹת, שְׁלֹא בְּעָרָף לְדִרְגָּה שְׁבָה
הִיְתָה מְלַכְתְּחִילָה, לְפָנֵי הִירִידָה. וְעֲלֵיהָ גְּדוּלָּה זֹו נַעֲשִׂית (עַל פִּי
מֵאֵמֶר הַמִּשְׁנָה¹⁵ אֲנִי נִבְרָאתִי הֵינִי שׁוֹן הַמְּטָרָה וְהַתְּכִלִּית הָעִיקָרִית
שֶׁל יְרִידַת הַנֶּשְׁמָה לְמִטָּה לְשִׁמְשׁ
אֵת קוֹנֵי לְעִבּוֹד אֶת ה') עַל יְדֵי
לְיִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
מִצְוֹתֶיהָ.
וְהֵנָּה בְּנוּגַע לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת
שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַנֶּשְׁמָה זֹכֶה לְעִלְיוֹ הַגְּדוּל
הָאֲמֹר לְעִיל מִבֵּיָא אֲדַמּוּ"ר הִזְקֵן
בְּמֵאֵמֶר הַנּוֹכַח, שֶׁבְּגִמְרָא¹⁶
הַמְּשִׁילוֹ מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת
לְפִירוֹת כו', וְאִמְרוּ מֵאֵי פִירוֹת
מֵה הֵם פִּירוֹת, מִצְוֹת (וְזֶה לְשׁוֹן
הַגְּמָרָא: אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי
מֵה אֲמָרָה תּוֹרָה [בְּפֶרֶשׁת עֲגֻלָּה עֲרוּפָה]
תְּבִיא עֲגֻלָּה בְּנַחַל, אִמְרֵי הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא, יִבּוֹא דָּבָר שְׁלֹא עֲשֵׂה פִירוֹת
[עֲגֻלָּה בַּת שָׁנָה שְׁלֹא יִלְדָּה] וְיַעֲרֹף
בְּמִקּוֹם שְׁאִין עוֹשֶׂה פִירוֹת [נַחַל אֵיתָן,
מִקּוֹם קֶשֶׁה] וְיִכְפֹּר עַל מִי שְׁלֹא הִנִּיחוֹ
לַעֲשׂוֹת פִּירוֹת [וְהִרְגוּהוּ]. מֵאֵי פִירוֹת,
אֵילִימָא [אֵם נִמְרָן] פִּרְיָה וּרְבִיָּה אֵלָא
מַעֲתָה אֲזַקֵּן וְאִסְרִים [עַל הַרוֹג שְׁהִיא
זֶקֶן אוֹ סְרִיס שְׁאִינִם מוֹלִידִים] הִכִּי נִמִּי
דְּלֹא עֲפִרְיֵן [גַּם כֵּן אֵין עוֹרְפִים, וְהָרִי
לְמַעֲשֵׂה כֵּן עוֹרְפִים] אֵלָא מִצְוֹת".
וְלָכֵן, כְּשֶׁם שֶׁבְּפִירוֹת צָרִיף
לְהִיּוֹת תַּחֲלִילָה הָעֵנָן דִּישְׁרֵשׁ,
בְּקִרְקַע, וְאַחֵר כֶּף בְּהַתְּחַלָּת
הַצְּמִיחָה יִצְיָן וּפְרַח עַד
שְׁנַעֲשִׂים פִּירוֹת גְּמוּרִים, הֵנָּה
עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּעֵנָן
הַמִּצְוֹת, שֶׁצָּרִיף לְהִיּוֹת
הָעֵנָן דִּישְׁרֵשׁ כְּדוּגְמָה הוֹרִיעָה
וְהַהֲשֵׁרָשָׁה בְּקִרְקַע, וְאַחֵר כֶּף יִצְיָן
וּפְרַח עַד שְׁנַעֲשִׂים פִּירוֹת וְהָרִי זֶה כְּדוּגְמַת יְרִידָה תַּחֲלִילָה וְאַחֵר כֶּךְ
עֲלֵיהָ. וְכִשֶּׁם שֶׁהָעֵנָן דִּישְׁרֵשׁ שֶׁבְּפִירוֹת הוּא זֹרִיעָה וְהַהֲשֵׁרָשָׁה
בְּאֶרֶץ דִּקְאָה, מֵה שְׁאִין כֵּן מְדַבֵּר אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁב אֲדָם שָׁם¹⁷

(10) ראה חגיגה ה, ב. (11) של"ה כ, ב. שא, ב. ובכ"מ. (12) רפ"ב. (13) איוב לא, ב. (14) ראה גם תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. פרשתנו (וארא) נז, ב ואילך. יתרו עא, ג ואילך. (15) קידושין בסופה. (16) סוטה מו, סע"א. (17) לשון הכתוב — ירמי' ב, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כלשון הכתוב בנבואת ירמיה **אֵינוּ מַצְמִיחַ, הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא**
- 2 **גַּם בַּמַּצּוֹת, שְׁקִימוֹן** בפועל והפעולה וההשפעה שיש לקיומן **הוּא**
- 3 **דוֹקָא עַל יְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱלוֹ שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם אֶרֶץ לְגַבִּי**
- 4 **הַקֶּבֶ"ה** — והשם 'ארץ' הוא על שם **שְׂרָצְתָה לַעֲשׂוֹת רָצוֹן**
- 5 **קוֹנָה**¹⁸ (כדברי המדרש "ויקרא
- 6 אלקים ליבשה ארץ, למה נקרא שמה
- 7 ארץ שרצתה לעשות רצון קונה").
- 8 ומצינו שבני ישראל נקראים 'ארץ'
- 9 במקור נוסף, **וּבְלִשׁוֹן הַכְּתוּב**¹⁹
- 10 בנבואת מלאכי, הקדוש ברוך הוא
- 11 אומר לבני ישראל **כִּי תִהְיוּ אֹתָם**
- 12 **לִי**²⁰ **אֶרֶץ חֶפֶץ (וּכְדִיעַ תֹּרַת**
- 13 **הַבַּעַל שֵׁם טוֹב בְּזֶה**²¹ כתוב כי
- 14 תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות,
- 15 כשם שהחכמים הגדולים ביותר לעולם
- 16 לא יגיעו לאוצרות הטבעיים הגדולים
- 17 שהשם יתברך טבע בארץ, שהכל היה
- 18 מן העפר, כך אף אחד לא יכול להגיע
- 19 לאוצרות הגדולים הנמצאים ביהודי,
- 20 שיהודים הם הארץ חפץ של הקדוש
- 21 ברוך הוא. ברצוני לעשות מיהודים
- 22 שיתנו את היכול שארץ חפץ של
- 23 הקדוש ברוך הוא יכולה לתת),
- 24 **שְׁאֲרֵץ חֶפֶץ עֲנִינָה שָׁבָה**
- 25 **נִמְצָא טְמוֹן כָּל דְּבַר יָקָר, וְכִן**
- 26 כל יהודי יקר ביותר אצל הקדוש ברוך
- 27 הוא, **וְעַד לְהַפְּרִיז שְׁחָפֵץ**
- 28 **הוּא עֲנִין נַחַת רוּחַ לִפְנֵי**
- 29 **שְׁאֲמֵרְתִּי וְנַעֲשֶׂה רָצוֹנִי**²²,
- 30 כמאמר חכמינו ז"ל שזהו פירוש לשון
- 31 הכתוב לגבי הקורבנות שהם 'ריח
- 32 ניחוח' לקדוש ברוך הוא, **שְׁזָהוּ**
- 33 עשיית רצון ה' הגורמת לו נחת רוח
- 34 **עֲנִין קִיּוֹם הַמַּצּוֹת, כְּלִשׁוֹן**
- 35 **בְּרַפְתַּ הַמַּצּוֹת: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ**
- 36 **בַּמַּצּוֹתֵינוּ וְצִוְּנוּ לַעֲשׂוֹת וּלְקִיִּים אֵת**
- 37 **הַמַּצּוֹת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי תִהְיוּ**
- 38 **אֹתָם אֶרֶץ חֶפֶץ, אֹתָם דוֹקָא,** הפסוק מדריך ומתייחס כאן לבני ישראל
- 39 בלשון 'אתם' לרמוז לעניין שאמרו חכמינו ז"ל **אֹתָם קְרוִיִּין אֲדָם**²³
- 40 (כדברי הגמרא, "היה רבי שמעון בן יוחאי אומר, קברי עובדי כוכבים אינן

דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בַּמַּצּוֹת, שְׁקִימוֹן הוּא דוֹקָא עַל יְדֵי אֱלוֹ שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם אֶרֶץ לְגַבִּי הַקֶּבֶ"ה — שְׂרָצְתָה לַעֲשׂוֹת רָצוֹן קוֹנָה¹⁸, וּבְלִשׁוֹן הַכְּתוּב¹⁹ כִּי תִהְיוּ אֹתָם לִי²⁰ אֶרֶץ חֶפֶץ (וּכְדִיעַ תֹּרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב בְּזֶה²¹), שְׁאֲרֵץ חֶפֶץ עֲנִינָה שָׁבָה נִמְצָא כָּל דְּבַר יָקָר, וְעַד לְהַפְּרִיז שְׁחָפֵץ הוּא עֲנִין נַחַת רוּחַ לִפְנֵי שְׁאֲמֵרְתִּי וְנַעֲשֶׂה רָצוֹנִי²², שְׁזָהוּ עֲנִין קִיּוֹם הַמַּצּוֹת, כְּלִשׁוֹן בְּרַפְתַּ הַמַּצּוֹת: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בַּמַּצּוֹתֵינוּ וְצִוְּנוּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי תִהְיוּ אֹתָם אֶרֶץ חֶפֶץ, אֹתָם דוֹקָא, אֹתָם קְרוִיִּין אֲדָם²³, דְּשִׁלּוּחוֹ שֶׁל אֲדָם מְמוֹתוֹ²⁴, וְלָכֵן דוֹקָא הֵם יְכוּלִים לְקַיֵּים אֵת הַמַּצּוֹת, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר²⁵ הֵיוּ מְכַבְּדִין אֵת הַמַּצּוֹת שֶׁהֵן שְׁלּוּחֵי (כְּפִי שֶׁמְכִיבֵי בַּעַל הַהִילּוּלֵי בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה בַּתְּחִלַּת וִיקְרָא²⁶). וּכְהִלְשׁוֹן הַמּוּבָא²⁷ בְּנוֹגֵעַ לַמַּעֲשֶׂה הַמַּצּוֹת, כְּמוֹ תְּפִלִּין (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּשִׁאֲרֵי כָּל הַמַּצּוֹת), שְׁזָהוּ דוֹקָא כְּשִׂאֵשׁ יִשְׂרָאֵל מְנִיחַ אוֹתָם עַל רִאשׁוֹ, מֵה שְׂאִין בֶּן כְּשִׁמוֹנָחִים עַל הַשּׁוּלְחָן לֹא נִתְּהוּוּ מִזֶּה שׁוֹם גִּילּוּי כָּלָל כו'.

וּכְשֵׁם שֶׁהֶעֱנִין דִּישָׁרֵשׁ וְעַל יְדֵי זֶה יִצִּיץ וּפְרַח הוּא דוֹקָא בְּאֶרֶץ הַלְזוֹ הַתְּחַתּוֹנָה (אֵף שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל 'יְרִידָה'), כְּמוֹכֵן גַּם מִהִמְבּוֹאֵר בְּאֵגֶרֶת הַקִּדְּשׁ דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל אִיהוּ וְחִיּוּהִי חַד אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חַד²⁸ (שֶׁכְּתִב בְּכֹפֶר פִּיעֵנָא לִפְנֵי הַהִסְתַּלְקוֹת²⁹), שֶׁעֲנִין הַצְמִיחָה הוּא דוֹקָא בְּאֶרֶץ

(18) "ב"ר פ"ה, ח. (19) מלאכי ג, יב. (20) כן הוא גם בתו"א שם נג, ד. ובכ"מ. (21) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סימן נז. וש"נ. (22) ספרי ופרש"י עה"פ פינחס כח, ח. (23) יבמות סא, א. (24) ברכות לד, ב. וש"נ. (25) תנחומא ויגש ו. (26) א, ג. שם ב, א. (27) תו"א שם. (28) סימן כ (קלב, א). (29) דרמ"צ קע, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באַרץ הלזו התחתונה, מה שאין כן בשמים (וזה לשונו: "יש
2 כח ועוז בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר
3 תרשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד... להצמיח
4 עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה..."), הנה על דרך
5 זה כשם שהצמיחה היא דוקא למטה
6 בארץ הוא גם בנוגע לנשמה
7 גופא עצמה, שצריכה לירד
8 לבירא עמיקתא לבור עמוק, היינו
9 ירידה גדולה ביותר, ולהתלבש
10 בגוף גשמי, וההתלבשות היא
11 באופן שנקראת הנשמה בשם
12 יעקב, מלשון יעקב, החלק
13 הנמוך והנחות ביותר בגוף, שזהו
14 ההתלבשות של הנשמה בגוף גשמי
15 היא בעולם הזה התחתון
16 שאין תחתון למטה הימנו,
17 כידוע שבעצור דמות ותבנית
18 העולמות במקביל לגוף האדם,
19 עולם הזה הוא ענין העקבים
20 (דקדושה), ודוקא שם במקום
21 הכי נחות נעשה הענין דישרש
22 יעקב פריחה צמיחה, ענין העליה
23 שאחרי הירידה.
24 (ג) והענין בזה, העליה והצמיחה
25 שבאה אחרי הירידה, ונפעלת על ידי
26 קיום המצוות בעולם הזה, דהנה,
27 התחלת העבודה דקיום
28 המצוות היא באופן דישרש
29 יעקב, מלשון יעקב, מתוך ירידה
30 למטה והיינו, דכשם שהעקב
31 שבגוף האדם הוא החלק הנחות ביותר
32 שבגוף, שהרי אין בו לא השכל
33 שבראש ולא הרגש שבלב,
34 שהם הדברים החשובים והנעלים
35 שבאדם ועד שזהו העקב ענין
36 של היפך החיים שפאדם
37 גופא עצמו (פדאיתא כפי שמוכר
38 באבות דרבי נתן³⁰, וזה לשונו:
39 "הקדוש ברוך הוא... יצר באדם כל מה
40 שברא בעולמו... מלאך המוות בעולם,
41 מלאך המוות באדם זה עקיבו של אדם..."), כך גם קיום המצוות
- הוא באופן שלא בשמים היא³¹, התורה ומצוותיה, כלשון הכתוב,
אֵלָּא דִּוְקָא לְמִטָּה בְּאַרְץ, בְּעֵנִינִים גְּשָׁמִיִּים, בְּדוֹגְמַת גְּרַעִין
כְּפִשְׁטוֹ שׁוֹרְעִים בֶּאֱרֵץ בִּשְׂבִּיל שֶׁאֲחֹר כִּךְ תְּהִיָּה צִמְיָחָה שְׁאִין בּו
בְּגֵרַעִין עֲצֻמוֹ לֹא טַעַם וְלֹא רִיחַ³². וְדִוְקָא כְּפִשְׁטוֹ גְּרַעִין זֶה
נִמְצָא בְּאַרְץ, שֶׁהִיא אֶרֶץ
חֲפִץ, שִׁישׁ בְּכוּחָה לְהִצְמִיחַ
וּבְאַרְץ דִּישְׁרֵשׁ, שְׁעֵנִינוּ שֶׁל
הִגְרַעִין שְׁאִין טַעַם וְרִיחַ בְּעִבּוּדָה
הוּא קִפְּלַת עוֹלָם מְלָכוֹת שְׁמִים
וּבִיטוּל³³ שֶׁל הַמִּצְוֹת הָאִישִׁית
לְחִצוֹן הַעֲלִיּוֹן, וְלֹא עֲבוּדָה שֶׁל הַשִּׁכֵּל
וְהָרָגֶשׁ שֶׁהִיא הַמִּקְבִּיל לְטַעַם וְרִיחַ,
אֲזִי נַעֲשֶׂה אַחֵר כִּךְ יִצִּיץ
וּפְרָח, צִמְיָחָה וְעִילּוֹ, וְעַד
שְׁנַעֲשֶׂה קוּמָה שְׁלִימָה, 'צִיּוֹר'
שֶׁל אָדָם, עַם כָּל הַמַּעֲלֹת
וְהַשְׁלִימוֹת, הֵינֵנו, לֹא רַק בְּחִינַת
יַעֲקֹב, מִלְּשׁוֹן יַעֲקֹב, אֲלֵא גַם
בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל (יִצִּיץ וּפְרָח
יִשְׂרָאֵל), לִי רֹאשׁ, כְּפִי
שְׁנַעֲשֶׂה וְנַפְעֵלַת הַשְׁלִימוֹת בְּאָדָם
עַל יְדֵי תְּכָלִית הַשְׁלִימוֹת
בְּעִבּוּדָתוֹ, בְּעִבּוּדֵי ה' בְּקִיּוֹם
הַמִּצְוֹת, שְׁפּוּעֵלַת עֲבוּדַת ה'
בְּשִׁלְמוֹת פּוֹעֵלַת גַּם בּוֹ בְּאָדָם
בְּעֲצֻמוֹ תְּכָלִית הַשְׁלִימוֹת.
וְיִתִּירָה מְזָה, וְלֹא זֶה בִּלְבַד שֶׁעַל
יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הָאָדָם
מִגִּיעַ לְיָדֵי שְׁלִימוֹת, 'צִיּוֹר קוּמָה' שֶׁל
שְׁאִינוֹ רַק 'עֵקֶב' ('עֵקֶב' אֵלֵּא גַם 'רֹאשׁ'
(יִשְׂרָאֵל), אֵלֵּא הַעֲלִיּוֹן גָּדוֹל עוֹד יוֹתֵר,
כְּהַמְשָׁף הַכְּתוּב וּמִלְּאוֹ פְּנֵי
תֵּבֶל תְּנוּבָה, שְׁזָהוּ הַמוֹשֵׁג
'תְּנוּבָה' שֶׁל פִּירוֹת עַל דֶּרֶךְ הַצִּיּוּר
בְּתוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאָדָם הָרֹאשׁוֹן פָּרוּ
וַיְרָבוּ וּמִלְּאוּ אֶת הָאָרֶץ
וַיִּכְבְּשׁוּ³⁴ שְׁהִיָּה מִתְחַלֵּת
הַבְּרִיאָה, וְהֵינֵנו, שְׁלֹא זֶה
בִּלְבָד שְׁפּוּעֵלַת הָאָדָם וְיֵשׁ לוֹ
הַשְּׁפָעָה בְּאַרְבַּע אֲמוֹת שְׁלוֹ,
אֲזִינֵנו בְּסִבִּיכָתוֹ הַקְּרוּבָה בִּלְבָד אוֹ אֲפִילוֹ בְּאַרְץ חֲפִץ כְּפִשְׁטוּטָה,

(30) ספלא"א. (31) נציבים ל, יב. ב"מ נט, ב. (32) תו"א שם נד, ב"ד. (33) ראה לקו"ת שה"ש נ, ב. אוה"ת שמות ע' צג.
(34) בראשית א, כח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דִּקְאֵי שֶׁהַכּוֹנֵה הָיָא עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲלֶיהָ נֹאמַר בַּתּוֹרָה שְׁהִיא אֶרֶץ
- 2 אֲשֶׁר גּוֹ' עֵינֵי הָרִי' אֶלְקִידָּה בְּהַ מְרִשִּׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית
- 3 שָׁנָה³⁵, אֲלֵא פְעוּלָתוֹ וְהַשְׁפַּעְתּוֹ שֶׁל הָאֵדָם, עַל יְדֵי עֲבֹדָתוֹ בְּקִיּוֹם
- 4 הַמִּצְוֹת לְמַטָּה, מַגְעַת בְּתַבֵּל, בְּכָל הָאֶרֶץ כּוֹלָה, בְּכָל הָעוֹלָם כּוֹלָה,
- 5 וְעַד שְׁפָנֵי תַבֵּל הָאֹפֶן שֶׁבּוּ נִרְאָה
- 6 כָּל הָעוֹלָם נַעֲשִׂים בְּאֹפֶן
- 7 דּוּמְלָאוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³⁶
- 8 בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיהַ מְלָאָה הָאֶרֶץ כָּל
- 9 הָעוֹלָם דַּעַה אֵת הָרִי', וּבְאֹפֶן
- 10 דְּתַנּוּכָה, אוֹתִיּוֹת הַמִּילִים תַּנּוּ'וֹ
- 11 בִּ"ה, כְּמִבּוֹאָר בְּאֵרוּכָה
- 12 בְּדִירוּשׁ הַנֶּזְכֵּר לְעִיל³⁷ (שֶׁם)
- 13 מְבוֹאָר: "וְזוֹהוּ וּמִלָּאוּ פָנֵי תַבֵּל תְּנוּכָה."
- 14 תְּנוּכָה הוּא עֵינֵי הַפְּרִי גַם תַּנּוּ'וֹ בִּ"ה
- 15 (לְהִיּוֹת נִקְלָט) בְּבַחֲיִנַת תַבֵּל שֶׁהוּא
- 16 בַּחֲיִנַת כִּסֵּט יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָא אֶרֶץ חֶפְץ
- 17 לְהִיּוֹת נִקְלָט וְנִשְׁרַשׁ בַּהּ בְּבַחֲיִנַת
- 18 גְלוּי'.
- 19 (ד) אֶף לֵאחֹר שֶׁנִּתְבָּאָר בְּאֵרוּכָה
- 20 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב 'הַבָּאִים
- 21 יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב', עֲדִיין צָרִיד לְהִבִּין
- 22 דִּיוֹק הַלְשׁוֹן בְּכַתּוּב זֶה יִשְׂרָשׁ
- 23 גּוֹ' יִצְחָק וּפְרַח גּוֹ', בַּלְשׁוֹן
- 24 עֲתִיד, דְּלִכְאוּרָה, בִּין שְׁקָאֵי
- 25 כּוֹנֵנַת הַכְּתוּב הִיא עַל הַבָּאִים
- 26 מְצַרִּימָה, הִנֵּה לִיָּה לְמִימֵר
- 27 הִיָּה לוֹ, לְכַתּוּב, לֹמַר בַּלְשׁוֹן עֶבֶר,
- 28 הֵן בְּנוֹגַע לְיִשְׂרָשׁ שֶׁצִּרִּיד בִּיאור
- 29 מְדוּעַ כְּתוּב בַּלְשׁוֹן עֲתִיד (וְלֹא נֹאמַר
- 30 הַשְּׂרִישׁ³⁸ בַּלְשׁוֹן עֶבֶר) וְהֵן
- 31 בְּנוֹגַע לְיִצְחָק וּפְרַח שֶׁגַם בּוֹה
- 32 צִרִּיד בִּיאור מְדוּעַ הַכְּתוּב מְדַבֵּר בַּלְשׁוֹן
- 33 עֲתִיד (וְלֹא נֹאמַר צִצּוֹ וּפְרַח³⁸)
- 34 בַּלְשׁוֹן עֶבֶר)?
- 35 וְלִהְיֶיךָ, שִׁישׁ פִּירוּשׁ
- 36 בְּפִשְׁטָנִי הַמְּקָרָא³⁹ שֶׁהַבָּאִים
- 37 הֵינֵנו הַיָּמִים הַבָּאִים (כְּמוֹ
- 38 שְׁפִירָשׁ בְּמִצְוֹת דּוּד: "... וְרַצָּה לֹמַר
- 39 בִּימֵים הַבָּאִים... כְּאוֹמֵר, אִם מֵאֵד לֹא
- 40 הִעֲרִית כָּל חֲמַתִּי, כָּל שָׁכֵן בִּימֵי הַגְּאוּלָּה
- 41 אֶרְחֹם עֲלֵיהֶם וְיִתֵּן יַעֲקֹב אֶת שְׂרָשׁוֹ

- 42 לְהִיּוֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמִרְחֹק. וְיִשְׂרָאֵל יִצִּין וּפְרַח, רַצָּה-לֹמַר יִמְשְׁלוּ עַד לְמִרְחֹק
- 43 וְיִגְדְּלוּ עַד מֵאֵד", וְעַל פִּי זֶה מוֹכֵן מֵהַ שֶׁכְּתוּב יִשְׂרָשׁ יִצִּין
- 44 וּפְרַח בַּלְשׁוֹן עֲתִיד, בְּיָמִים הַבָּאִים. אֲלֵא שְׁלֹפִי פִירוּשׁ זֶה
- 45 שֶׁהַכְּתוּב הָאוֹמֵר 'הַבָּאִים' מִתְכוּן לְיָמִים הַבָּאִים, הֵינֵנו לְעִתִּיד, נִמְצָא שְׁזָהוּ
- 46 מְקָרָא קָצֵר, שֶׁחֲסִרָה תִּיבַת
- 47 הַמִּילָה הַיָּמִים⁴⁰, וְלִכֵּן פִּירוּשׁ זֶה
- 48 יֵשׁ בּוֹ קוֹשִׁי וְרוּחֹק. אֲבָל לֹאִידָּה
- 49 גִּיסָא, מִצַּד שֵׁנִי, לְפִי פִירוּשׁ
- 50 רִשִּׁי' (שְׁלֹפִי זֶה מְבָאָר בַּעַל
- 51 הַהִילּוּלָא בְּמִאָמֵר זֶה) הַבָּאִים
- 52 לְמִצְרִים, אִמְנֵם אֵין אֶת הַקּוֹשִׁי
- 53 שֶׁהַפְּסוּק הוּא 'מְקָרָא קָצֵר', אֲבָל מִצַּד
- 54 שֵׁנִי צָרִיד בִּיאור בַּלְשׁוֹן
- 55 הַכְּתוּב יִשְׂרָשׁ גּוֹ' יִצִּין וּפְרַח
- 56 גּוֹ' וּמִלָּאוֹ, לְשׁוֹן עֲתִיד, הָרִי
- 57 יָמִי אֶתְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם⁴¹
- 58 הִיָּה בְּעֶבֶר, וּבְעֶבֶר הַרְחֹק לְפָנֵי
- 59 שְׁנֵים רִבּוֹת, בְּשֵׁנִת בִּתְמִי"ח לְבִרְיָא
- 60 הָעוֹלָם [שְׁלֹכָן בְּגִל מִרְחֹק הַשְּׁנִים
- 61 הַגְּדוֹל מֵאֵד יִצִּיאַת מִצְרַיִם צָרִיד
- 62 לְהִיּוֹת זָכֵר לְיִצִּיאַת מִצְרַיִם⁴²,
- 63 שֶׁהַצִּוּרָה בְּזָכֵר הוּא לֹא בְּעֵינֵן
- 64 שְׁנִמְצָא בְּגִלּוֹי לְפָנֵינוּ, אֲלֵא
- 65 בְּעֵינֵן שְׁהִיָּה בְּעֶבֶר וְיֵשׁ חֲשֵׁשׁ
- 66 שִׁישְׁכָּה, בְּמִיּוּחַד אִם זֶהוּ דְּבַר שְׁהִיָּה
- 67 בְּעֶבֶר הַרְחֹק, וְצָרִיד לְהִיּוֹת
- 68 נִשְׁמֵר בְּזָכְרוֹנוֹ וְלֹא יִישְׁכַּח,
- 69 שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה יֵשׁ צוּרָה בְּעֵצָה
- 70 לְחֻזֵּק אֵת הַזָּכְרוֹן כּוֹ', וְאַף
- 71 עַל פִּי כֵן נֹאמַר כָּאֵן בְּנוֹגַע
- 72 לְהַבָּאִים מִצְרִימָה — יִשְׂרָשׁ
- 73 גּוֹ' יִצִּין וּפְרַח גּוֹ' וּמִלָּאוֹ גּוֹ',
- 74 בַּלְשׁוֹן עֲתִיד וְצִרִּיד בִּיאור מֵהוּ
- 75 טַעַם הַרְבֵּי?
- 76 וְלִהְיֶיךָ שֶׁאֶפִּילוֹ בְּנוֹגַע לְיִצְחָק
- 77 וּפְרַח, אֵין לְתַרְץ שֶׁהַשְּׂעִם
- 78 שְׁנִמְצָא בְּשֵׁנִי מִילִים אֵלֶּה בַּלְשׁוֹן
- 79 עֲתִיד הוּא בְּגִלּוֹל שִׁנְיָא
- 80 מִצְרַיִם שְׁאִלִּיהָ הִיא הַכּוֹנֵה בְּמִילִים
- 81 אֵלֶּה, הֵינֵנו שְׁאֲחֵרִי הִירִידָה ('הַבָּאִים')
- 82 לְמִצְרַיִם הִתֵּן עֲלֶיהָ וְיִצִּיאָה, לֹא

(35) עַקֵּב יֹא, יֵב. (36) יִשְׁעִי יֹא, ט. (37) תּוֹ' א שֶׁם נִד, א. נה, א. (38) פִּרְשִׁי עַה"פ. (39) תִּיב"ע, רֹאב"ע, רַד"ק וּמִצְוֹד עַה"פ שֶׁם. וְרֹאה אוֹה"ת שְׁמוֹת ח"ו ע' בְּתַקְלָב. (40) רֹאה מִצְוֹד: "תַּחֲסֹר מֵלֵת בִּימִים". (41) מִיכָה ז, טו. (42) בֹּא יג, ג. וְרֹאה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הִיְתָה גְּאוּלָּה שְׁלִימָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר 'יציץ ופרח' בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, 2 בִּיּוֹן שְׁקָאֵי מְכוּוֹן רַק עַל הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָהּ לְהִיּוֹת, וְלֹא עַל יִצְאָת 3 מִצְרַיִם שֶׁכָּבַר הִיא בַּעֲבֹר, אֲבָל הַסֵּבֶר זֶה לֹא מִתְקַבֵּל, שְׁהָרִי אֲדָרְבָּה, 4 אִילוּ זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיְתָה הַיִּצְיָאָה מִמִּצְרַיִם בְּאוֹפֶן שְׂזוּ יִצְאָת 5 מִצְרַיִם עֲצֻמָּה הִיְתָה הַגְּאוּלָּה 6 הָאֱמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה (אִם לֹא 7 הִיָּה אַחֵר כִּף הָעֲנִין שְׁשִׁינָה 8 זֹאת כו') וְכִדְבְּרֵי הַזֹּהָר שֶׁכֹּאשֶׁר בְּנֵי 9 יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ מִמִּצְרַיִם רֹצֵה הַקְדוּשׁ 10 בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתָם בְּאֶרֶץ כְּמִלְאִים 11 קְדוּשִׁים שֶׁל מַעֲלָה, וְרֹצֵה לְבִנּוֹת לָהֶם 12 בֵּית קְדוֹשׁ וְלִהְיוֹתָם מִשְׁמֵי הַרְקִיעִים... 13 וּמִשְׁהַרְגִּיזוּ לִפְנֵי בַּמְדַּבֵּר מִתּוֹ, וְהַכְּנִיס 14 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּנֵיהֶם לְאֶרֶץ 15 וְהַבִּית נִגְנָה עַל יְדֵי אָדָם וְלֹכֵן לֹא 16 עֲמִיד...⁴³, וְנִמְצָא, שֶׁבִּשְׁעַת 17 יִצְיָאָת מִצְרַיִם (לְאַחֲרֵי הִירִידָה 18 לְמִצְרַיִם שְׁעִלָּה נֶאֱמַר הַבָּאִים 19 יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב), שְׁהִיְתָה יִצְיָאָת 20 מִצְרַיִם בְּאוֹפֶן שְׂבִנִי יִשְׂרָאֵל 21 יוֹצְאִים בֶּיֶד רָמָה⁴⁴, וּפִירֵשׁ 22 רִשִׁי "בְּגִבּוֹרָה גְּבוּהָה וּמִפְּרוֹסֶמֶת", 23 וְעַל אַחַת כְּפָה וְכָפָה וְאִם בַּעַת 24 יִצְאָת מִצְרַיִם הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִרְגָּה 25 כֹּל כֵּךְ גְּבוּהָה וְנִעְלִית, קְלִי-וּחֹמֶר שֶׁהָיוּ 26 בְּדִרְגָּה נִעְלִית בִּיּוֹתֵר בִּשְׁעַת מָתָן 27 תוֹרָה (שֶׁהִיא הַמַּטְרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל 28 הַיִּצְיָאָה מִמִּצְרַיִם, כִּדְבְּרֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ 29 הוּא לְמִשְׁה רַבִּינוּ עוֹד לִפְנֵי יִצְיָאָת 30 מִצְרַיִם שֶׁלֹּאחֵר הַיִּצְיָאָה, תַּעֲבֹדוֹן 31 אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה⁴⁵, 32 הָר סִינַי), שְׂאָז בְּמִתֵּן תוֹרָה הָיָה 33 הָעֲנִין הָאֱמִתִּי בְּתוֹרָה דְּחִירוֹת עַל 34 הַלּוּחוֹת⁴⁶, וְלִפִּי פֶּשׁוּטוֹ הַכּוּוֹנָה 35 לְאוֹתִיּוֹת שֶׁל עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת הַחֲרוּטוֹת 36 עַל שְׁנֵי הַלּוּחוֹת, וְלִפִּי הֹדֵרֶשׁ אֵל 37 תִּקְרִי חֲרוֹת אֵלָּא חִירוֹת⁴⁷, כִּי 38 בַּעַת מִתֵּן תוֹרָה זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 39 לְשַׁחֲרוֹר וְחִירוֹת בְּרוּחָנוֹת שֶׁפָּסְקָה 40 זֹה־מִתֵּן⁴⁸, כִּדְבְּרֵי הַגְּמָרָה שֶׁהוֹזְהָמָה 41 שִׁירָה לְעוֹלָם בַּעַת חֹטָא עֵץ הָדַעַת, פִּסְקָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעַת מִתֵּן תוֹרָה, 1 וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, 2 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָהּ, שְׁהָרִי אֲדָרְבָּה, אִילוּ זָכוּ הִיְתָה 3 הַיִּצְיָאָה מִמִּצְרַיִם בְּאוֹפֶן שְׂזוּ הִיְתָה הַגְּאוּלָּה 4 הָאֱמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה (אִם לֹא הִיָּה אַחֵר כִּף הָעֲנִין 5 שְׁשִׁינָה זֹאת כו')⁴³, וְנִמְצָא, שֶׁבִּשְׁעַת יִצְיָאָת 6 מִצְרַיִם (לְאַחֲרֵי הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב), שְׁהִיְתָה 7 בְּאוֹפֶן שְׂבִנִי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בֶּיֶד רָמָה⁴⁴, וְעַל 8 אַחַת כְּפָה וְכָפָה בִּשְׁעַת מָתָן תוֹרָה (תַּעֲבֹדוֹן אֶת 9 הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה⁴⁵), שְׂאָז הִיָּה הָעֲנִין 10 דְּחִירוֹת עַל הַלּוּחוֹת⁴⁶, אֵל תִּקְרִי חֲרוֹת אֵלָּא 11 חִירוֹת⁴⁷, שֶׁפָּסְקָה זֹה־מִתֵּן⁴⁸, וְנִעֲשֶׂה מַעֲמָד 12 וּמִצָּב שֶׁל חִירוֹת מִכָּל הָעֲנִינִים הַמְּכַבְּלִים⁴⁹, 13 הִיְתָה גְּאוּלָּה שְׁלִימָה. וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר יִצִּץ 14 וּפְרַח בְּלִשׁוֹן עֲתִיד.
- 15 (ה) אֶף הָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה, עֲנִין הַתוֹרָה הוּא 16 מְלִשׁוֹן הוֹרָאָה⁵⁰, וּבִנְיָנָה לְכָל הַפְּרָטִים 17 שֶׁבְּתוֹרָה נֶאֱמַר שֶׁהַתוֹרָה הִיא נִצְחִית⁵¹, וְעַד 18 שְׂאִפִּילוּ בִּנְיָנָה לִימֵי צֹאֲתָהּ מִצְרַיִם 19 [שֶׁבִּשְׂבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶף בְּכָפָה עֲנִינִים שִׁישְׁמָרוּ 20 אֶת הַזְּכָרוֹן, וְזָכַר לִיִּצְיָאָת מִצְרַיִם (בִּנְיָנָה לְעִיל 21 סִינַי ד')] נֶאֱמַר מִיָּד אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת⁴¹, הִיְנִינוּ, 22 שְׂזוּהִי הוֹרָאָה שֶׁמִּמֶּנָּה לְמִדִּים וְיוֹדְעִים כִּיִּצַּד 23 לְהַתְּכֹנֵן לְנִפְלְאוֹת שִׁיְהִיו בְּגְאוּלָּה הָאֱמִיתִית 24 וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, עַל יְדֵי זֶה 25 שְׂזוּתָנִים טְעִימָה (טוֹעֲמִיָּה⁵²) מִזֶּה בִּימֵי צֹאֲתָהּ 26 מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ בַּעֲבֹר, כִּדִּי לִידַע אֵיךְ יִהְיֶה 27 לְעִתִּיד לָבוֹא, בִּיּוֹן שְׂזוּהִי נִגְנָה לְעַבְדָּה עֲתָה, 28 לִידַע כִּיִּצַּד לְפַעוֹל בְּמַעֲשֵׁינוּ וְעַבְדוֹתָנוּ בְּמִשְׁךְ 29 שִׁתָּא אֲלִפִּי שְׁנֵי דְהוּהָ עֲלִמָּא⁵³, וּבִפְרָט בְּזִמָּן 30 זֹה־מִתֵּן⁴⁸, כִּדְבְּרֵי הַגְּמָרָה שֶׁהוֹזְהָמָה 41 שִׁירָה לְעוֹלָם בַּעַת חֹטָא עֵץ הָדַעַת, פִּסְקָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעַת מִתֵּן תוֹרָה,

מכילתא ופרש"י עה"פ. משנה ברכות יב, ב. (43) ראה זח"ג רכא, א. (44) בשלח יד, ח. (45) שמות ג, יב. (46) תשא לב, טז. (47) ראה אבות פ"ו, ב. עירובין נד, א. שמו"ר רפ"ב. (48) שבת קמו, א. ועוד. (49) ראה עירובין ושמו"ר שם. זח"ב קיג, סע"ב ואילך. (50) זח"ג נג, ב. (51) ראה תניא רפ"ו. (52) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן שם. (53) ראה ר"ה לא, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות, ובגלות גופא עצמה בעקבתא
- 2 דמשיחא, בתקופה של סוף הגלות, קרוב לביאת המשיח, כאשר נמצאים
- 3 במצרים וגבולים כבדים וקשים ביותר שאין למטה מהם,
- 4 בחושך כפול ומכופל דגלות האחרון.
- 5 וזהו גם מה שנאמר הבאים
- 6 ישרש גו', שלא מדובר רק על
- 7 מאורעות שהיו בעבר, בעת הירידה
- 8 למצרים, אלא שזהו חלק בתורה
- 9 והוראה, שאלו שבאים
- 10 עכשיו בכל זמן לארץ מצרים,
- 11 העולם הזה הגשמי שהוא מקום של
- 12 מצרים וגבולים, ובמיוחד בזמן הגלות,
- 13 שזהו כל אחד מישראל
- 14 שנשמתו ירדה מלמעלה,
- 15 מאגרא רמה, מגג גבוה, לבירא
- 16 עמיקתא, לבור עמוק, למצרים
- 17 וגבולים דסדר ההשתלשלות
- 18 שבו האור האלוני יורד ונמשך בצורה
- 19 מוגבלת ומצומצמת, בהשתלשלות
- 20 מדרגה לדרגה, כדי לברוא עולמות
- 21 ונבראים מוגבלים, עד לאופן דעל
- 22 כרחק אתה חסיד⁵⁴ כלשון המשנה
- 23 בפרקי אבות, בעולם הזה
- 24 התחתון, כי מפני המצרים והגבולים
- 25 החיים בעולם הזה הם 'על כרחך' ועד
- 26 למצרים וגבולים כפשוטם
- 27 של החושך כפול ומכופל
- 28 דגלות, הנה על זה נאמר
- 29 הבאים ישרש, שצריך כל אדם
- 30 לידע שהתקלית והמטרה
- 31 דהבאים מצרימה היא בכדי
- 32 שיפא שרשיו כו', שהשרשים
- 33 יהיו נטועים עמוק בקרקע באופן
- 34 שיחדור (ער זאל דורכנעמען) את הארץ, עד
- 35 שיתגלה שהיא הארץ התחתונה,
- 36 לאמתו של דבר ארץ חפץ.
- 37 ובשביל זה יש צורך להיות
- 38 במעמד ומצב דישרש יעקב,
- 39 שהוא כמבואר לעיל ענין הקבלת
- 40 עול והביטול, החל מהענין

הגלות, ובגלות גופא בעקבתא דמשיחא, במצרים וגבולים שאין למטה מהם, בחושך כפול ומכופל דגלות האחרון.

וזהו גם מה שנאמר הבאים ישרש גו', שזהו חלק בתורה והוראה, שאלו שבאים עכשיו לארץ מצרים, שזהו כל אחד מישראל שנשמתו ירדה מלמעלה, מאגרא רמה, לבירא עמיקתא, למצרים וגבולים דסדר ההשתלשלות, עד לאופן דעל כרחק אתה חסיד⁵⁴ בעולם הזה התחתון, ועד למצרים וגבולים כפשוטם של החושך כפול ומכופל דגלות, הנה על זה נאמר הבאים ישרש, שצריך לידע שהתקלית דהבאים מצרימה היא בכדי שיפא שרשיו כו', באופן שיחדור (ער זאל דורכנעמען) את הארץ, עד שיתגלה שהיא ארץ חפץ. ובשביל זה יש צורך להיות במעמד ומצב דישרש יעקב, שהוא ענין הקבלת עול והביטול, החל מהענין דנפשי כעפר לכל תהיה (שעל ידי זה) פתח לפי בתורתך⁵⁵, ובאופן דגדול לימוד שמביא לידי מעשה⁵⁶, מעשה המצוות, שזהו ענין הפירות (מאי פירות, מצוות) דיציין ופרח ישראל.

ועוד ענין במה שכתוב ישרש גו' יציין ופרח לשון עתיד, שגם לאחר שנתקיים בפועל הענין דישרש יציין ופרח על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, הנה מצוה גוררת מצוה⁵⁷, היינו, שמצוה זו ומעמדו ומצבו בקודש נעשים הכנה לענין דמעלין בקודש⁵⁸ שיבוא מיד לאחר זה, שלכן נאמר בלשון עתיד, היינו, שנעשה אופן נעלה יותר בישרש יעקב, ובמילא גם אופן נעלה יותר ביציין ופרח ישראל, ובמילא גם אופן נעלה יותר במלאו פני תבל תנובה, והארת העליה על פני כל העולם כולו, שבכל זה הולך ונוסף עוד ועוד, ולכן הכתוב מדבר בלשון עתיד, כי העליות הולכות ונמשכות עוד ועוד.

(54) אבות ספ"ד. (55) נוסח "אלקי נצור" בסוף תפלת העמידה. וראה לקו"ת במדבר טו, ריש ע"ג. (56) קידושין מ, ב. (57) אבות פ"ד מ"ב. (58) ברכות כח, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ו) וְזֶהוּ הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ גּוֹ', שְׁנֶאֱמַר בְּהִפְטָרָה דְּפִרְשַׁת
2 שְׁמוֹת שְׁעֵנִינָה של פרשת שמות הוא הַבָּאִים מִצְרִימָה כְּשִׁשׁוּטוֹ,
3 שְׂבִינָת מִצְרִים הִיְתָה הֶהֱתַחְלָה וְהָרָאשׁ לְכָל הַגְּלוּיּוֹת, וְעַל
4 אַחַת פְּמָה וְכִמְהָ שֶׁהִבִּיאה וְהִירִידה לְמִצְרַיִם הִיְתָה הֶתַחְלָה לְגָלוּת
5 הָאֲחֵרוֹן (עָלִיו הֵינּוּ עַל הַיְצִיָּאה
6 מִמֶּנּוּ, מִהַגְלוֹת הָאֲחֵרוֹן נֶאֱמַר כִּימִי
7 צֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ
8 נִפְלְאוֹת), וּבִגְלוּת זֶה גּוֹפֵא
9 עֲצֻמוֹ הַחוּשָׁף כְּפּוֹל וּמְכּוּפֵל
10 דְּעֶקְבָתָא דְּמִשְׁיָחָא, שְׁזָהוּ
11 עֲנִין שֶׁל מִצְרִים וּגְבוּלִים
12 וּגְלוּת בְּתוֹךְ גְּלוּת, כְּפִי
13 שְׂרֹאִים גַּם בְּפִשְׁטוֹת
14 הָעֲנִינִים בְּחוֹמֵר הַגְלוֹת וְהַמִּצְרִים
15 בִּימֵינוּ — הִנֵּה עַל זֶה הוּא
16 צִיּוּי הַתּוֹרָה (שְׁהוּא הַצִּיּוּי
17 שֶׁבְּתוֹרָה גַּם נִתְּנָה כֹחַ לְקִיּוֹם
18 הַצִּיּוּי) שְׁצִירָה לְלִמּוּד
19 וְלִהְתְּבוֹן בְּעֲנִין דְּהַבָּאִים
20 יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצִּץ וְפָרַח
21 יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פָנֵי חֶבֶל
22 תְּנוּכָה, כְּפִי שֶׁנִּתְּבָרַר לַעֲלֵי בִּאֲרִיכוֹת,
23 וּמְלִימוֹד עֲנִין זֶה בְּתוֹרָה
24 יוֹמָשׁף גַּם בְּמַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל
25 — כְּלָלוֹת הָעֲנִין דְּלִימוֹד
26 הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שְׁגָדוֹל לִימוֹד
27 שְׁמִבִּיא לִידי מַעֲשֵׂה, לִימוֹד
28 הַתּוֹרָה שְׁמִבִּיא לִידי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת
29 בְּפוֹעַל מִבְּלִי לִהְתְּפַעֵל מִזֶּה
30 שְׁנִמְצָאִים בְּמִצְרִים, וְעַד כִּי
31 כֵן לֹא מִתְפַּעֲלִים שְׁאֲדַרְבָּה דּוּקָא
32 בְּגוֹל שֶׁנִּמְצָאִים בְּמִצְרַיִם מוֹסִיפִים עוֹד
33 עוֹד יוֹתֵר בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּיִּתְרוֹן
34 הָאֵזֶר מִן הַחוּשָׁף וְיִתְרוֹן
35 הַחֲכֵמָה מִן הַסְכָּלוֹת⁵⁹,
36 וּבִפְרָט כְּשֶׁהַחוּשָׁף הוּא כְּפּוֹל
37 וּמְכּוּפֵל, הָרִי מִזֶּה מוֹכֵן גּוֹדֵל
38 הָעֲלִיָּה — לֹא רַק אֲעֵלָךְ
39 פַּעַם אַחַת, כְּפִי שְׁהִיָּה בְּעֲלִיָּה
40 מִמִּצְרַיִם, כְּאִמּוֹר בְּתוֹרָה, בְּדַבְרֵי
- הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיעֲקֹב אֲבִינוּ קוֹדֶם הִירִידה לְמִצְרַיִם, אֲלֵא אֲעֵלָךְ גַּם
עֲלֶיךָ⁶⁰, עֲלֶיךָ כְּפּוֹלָה כְּפִי שְׁהִיָּה בְּגֵאוֹלָה הָאֱמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה
עַל יְדֵי מִשְׁיַח צְדָקָנוּ מְגָלוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן, בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ,
שְׁעֵלָה הַפּוֹרֵץ לְפָנֵינוּ⁶¹ כְּלוּן הַכְּתוּב בְּנִבְיָא מִיכָּה: "עֲלֵה הַפּוֹרֵץ
לְפָנֵינוּ פִּרְצוֹ וַיַּעֲבְרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בּוֹ
וַיַּעֲבֹר מֶלֶכָם לְפָנֵינוּ וְה' בְּרֹאשָׁם",
וּמְדוּבָר עַל הַגֵּאוֹלָה כְּפִירוֹשׁ רִשִּׁי:
"עֲלֵה הַפּוֹרֵץ - מוֹשִׁיעַם הַפּוֹרֵץ גְּדֵרֵת
סִרְיִים וּמִסּוֹכּוֹת חֲדָקִים לִישֵׁר לְפָנֵינוּ
הַדֶּרֶךְ". וְאֵזֶר יְתוֹסֵף גַּם בְּמָה
שְׁכְּתוּב בְּפִרְשָׁה שְׁלֹאֲחֵרִי זֶה
פִּרְשַׁת וְאִרָא הַבֵּאָה אַחֲרֵי פִרְשַׁת שְׁמוֹת
(בְּהַמִּשְׁחָף לְמָה שְׁכְּתוּב שֶׁם,
בְּפִרְשַׁת וְאִרָא וְשְׁמִי הָיוּ' לֹא
נִוְדַעְתִּי לָהֶם⁶²) לְכֵן אֲמַר
לְבָנִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הָיוּ' ⁶³ —
הָיוּ' דְּלֵעִילָא⁶⁴, שֶׁם הָיוּ'
שֶׁלְמַעֲלָה, כְּפִי שְׁהוּא לְמַעַל מִסְדֵּר
הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת, לְמַעַל מִשְׁיִכּוֹת
לְעוֹלָמוֹת, וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר מִהָיוּ'
דְּלֵעִילָא, עַד לְעֲצֻמוֹת וּמַהוּת
הָאֲלוּקוֹת שֶׁלֹּא נִקְרָא בָּאֵף אֶחָד
מִהַשְּׁמוֹת, אֲפִילוֹ לֹא בִּשְׁם הָרִי, אֲלֵא
דְּלֹא אֲתִרְמִיזוּ בְּשׁוּם אוֹת
וְקוֹצָא כָּלָל, שֶׁלֹּא נִרְמַז בְּשׁוּם אוֹת
וְתַג כָּלָל, שְׁזָהוּ מֵה שְׁכְּתוּב בְּדַבֵּר
ה' לִיעֲקֹב אֲדוֹרֵת הָעֲלִיָּה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
אֲנִכִּי (דְּלֹא אֲתִרְמִיזוּ בְּשׁוּם
אוֹת וְקוֹצָא כָּלָל⁶⁵) אֲעֵלָךְ גַּם
עֲלֶיךָ, וְכֵל זֶה יִתְקִים בְּפוֹעַל בְּקָרוֹב
מִמֶּשׁ, בְּכִינָת מִשְׁיַח צְדָקָנוּ,
יְבוּא וַיִּגְאֲלֵנוּ וַיּוֹלִיכֵנוּ
קוֹמְמִיּוֹת בְּקוֹמָה זָקוּפָה לְאַרְצֵנוּ,
וּבִעֲגָלָא דִּידָן וּבְמַהֲרִירוֹת (לְפִי
הַמוֹשְׁגִים) שֶׁלְנוּ.
- יִשְׂרָאֵל אֲנִי הָיוּ' ⁶³ — הָיוּ' דְּלֵעִילָא⁶⁴, וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר מִהָיוּ' דְּלֵעִילָא, עַד
לְעֲצֻמוֹת וּמַהוּת דְּלֹא אֲתִרְמִיזוּ בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כָּלָל, שְׁזָהוּ מֵה שְׁכְּתוּב אֲנִכִּי
(דְּלֹא אֲתִרְמִיזוּ בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כָּלָל⁶⁵) אֲעֵלָךְ גַּם עֲלֶיךָ, בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ, בְּכִינָת
מִשְׁיַח צְדָקָנוּ, יְבוּא וַיִּגְאֲלֵנוּ וַיּוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ, וּבִעֲגָלָא דִּידָן.

(59) ע"פ קהלת ב, יג. (60) ויגש מו, ד. וראה תו"א ר"פ שמות. (61) ע"פ מיכה ב, יג. וראה ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם.
(62) וארא ו, ג. (63) שם, ו. (64) ראה סד"ה לכן אמור לבנ"י תרמ"ב (סה"מ תרמ"ב ע' קיח ואילך). ועוד. (65) ראה זח"ג רנז,
ב. לקו"ת פינחס פ, ב.

התוועדויות

בס"ד. שיחת שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. כיון שיש כאן "פנים חדשות"¹ (נוסף על הענין ד"פנים חדשות" שישנו מצד ענינו של יום השבת עצמו²) - יש לבאר תחילה תוכן הענין של לימוד פירוש רש"י על התורה (כפי שהונהג בשבועות האחרונים).

ובהקדמה - שישנם השואלים מהו ה"שטורעם" בנוגע ללימוד פירוש רש"י על התורה: הרי פירוש רש"י אינו אלא על דרך הפשט, וכמו בפירושו על הגמרא, שאינו כמו פירוש התוספות שיש בו פלפול בקושיות ותירוצים, סתירות ממקומות אחרים וכיוצא בזה, כי-אם רק פירוש הפשט, ועל-אחת-כמה-וכמה בפירושו על החומש (ועל-דרך-זה על נ"ך), שבו נקל להבין הפירוש הפשוט (ללא פירוש רש"י) יותר מאשר בגמרא, כך, שזהו פירוש שמיועד לכאורה רק למתחילים, ואם-כן, מהו החידוש המיוחד שבפירוש רש"י?

ב. ובכן: היסוד לזה הוא - תקנת רבותינו נשיאינו הידועה³ ללמוד בכל יום חומש עם פירוש רש"י בפרשת השבוע. ביום ראשון, מהתחלת הפרשה עד שני, וכן בכל ימי השבוע, וכפי שהפליגו מאד במעלת פירוש רש"י על התורה⁴ (ועל-דרך-זה גם בנוגע לפירוש רש"י על הגמרא).

ועל-פי הידוע⁵ שכל ענין בפנימיות התורה ישנו גם בנגלה דתורה, ועד להלכה בפועל - הרי כן הוא גם בנוגע לתקנת רבותינו נשיאינו (על-פי פנימיות התורה) אודות לימוד פירוש רש"י, שענין זה נמצא גם בנגלה דתורה עד להלכה בפועל.

ובהקדים ביאור הטעם שכל ענין בפנימיות התורה צריך להיות גם בנגלה דתורה - שזהו מפני שנגלה דתורה בפנימיות התורה אינם שני דברים נפרדים חס-ושלום, אלא "תורה אחת"⁶. וכפי שרואים שיש כמה ענינים בנגלה דתורה שמתבארים רק על-ידי פנימיות התורה⁷.

וענין זה מובן גם ממה שכתוב⁸ "זאת התורה אדם", שהתורה היא בדוגמת אדם שיש בו גוף ונשמה, והרי אצל בני-ישראל ("אתם קרויין אדם"⁹) הגוף והנשמה אינם שני דברים נפרדים, והיינו, אף-על-פי שהגוף נתפס בחוש המישוש (נגלה), מה-שאינ-כן הנשמה (נסתר), הרי קיומו של גוף בריא כדבעי הוא דוקא בהיותו מאוחד עם הנשמה שפועלת עליו כו', כך, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת; ועל-דרך-זה בנוגע לתורה, שהנגלה והפנימיות שבה הם בדוגמת גוף ("גופי תורה") ונשמה ("נשמתא דאורייתא")¹⁰, שהם מציאות אחת - "תורה אחת" (אף-על-פי שפנימיות התורה היא למעלה מהשגה - נסתר - ביחס לנגלה דתורה).

(1) הכוונה ל"פגישה" של סטודנטים לשבת עם חב"ד בשכונת קראון-הייטס, שנערכה ע"י צעירי אגודת חב"ד.

(2) ראה כתובות ז, סע"ב ובתוס'. תשו"ע אה"ע סס"ב ס"ז-ח.

(3) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' ל (נעתק במעין הקדמה ל"היום יום"). ועוד.

(4) ראה סה"ש תרצ"ו ריש ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

(5) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 17. ס"ע 34.

וש"נ.

(6) לשון הכתוב - בא יב, מט. ועוד.

(7) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 28 הערה 93.

וש"נ.

(8) חוקת יט, יד. וראה זהר ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב.

ובכ"מ.

(9) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

(10) זח"ג קנב, א.

- 1 והסיבה לכך שבתורה ובישראל הנגלה והפנימיות הם מציאות אחת - הרי זה בגלל שכן הוא אצל
 2 הקדוש-ברוך-הוא (כדאיתא בזהר¹¹ שישראל אורייתא וקודשא-ברוך-הוא כולא חד):
- 3 בהתחלת הלכות יסודי התורה [אשר כשמם כן הם - שזהו היסוד (כפשוטו) של התורה, ובה גופא
 4 הרי זה ההתחלה] כותב הרמב"ם שהקדוש-ברוך-הוא הוא "מצוי ראשון .. ממציא כל נמצא, וכל
 5 הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וביחד עם זה, "הוא אינו (בגדר) מצוי"¹² ("מצוי לא
 6 במציאות"¹³), והיינו, שכפי שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצד עצמו, שאינו בגדר מצוי, ובלשון הזהר¹⁴:
 7 "סתימא דכל סתימין", הרי הוא נמשך ובא להיות "מצוי ראשון" שפועל את מציאותם של כל הנמצאים,
 8 כך, שישנם מציאות (נגלה) ובלתי מציאות (נסתר) ביחד.
- 9 וכיון שאצל הקדוש-ברוך-הוא הנגלה והנסתר הם ביחד, הרי זה נמשך גם בישראל, שהגוף והנשמה
 10 הם מציאות אחת, וגם בתורה, שהנגלה והפנימיות (גוף ונשמה) הם מציאות אחת.
- 11 ובנוגע לענינו:
- 12 החשיבות של פירוש רש"י שנתבארה בדברי רבותינו נשיאנו, מפורשת גם בנגלה דתורה - כפי
 13 שמצינו ב'שולחן ערוך'¹⁵ בנוגע לחיוב דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ש"הקורא .. ב' פעמים
 14 מקרא ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י .. הרי זה מועיל יותר מהתרגום שהוא מפרש
 15 יותר".
- 16 ג. ונוסף על גודל החשיבות שבלימוד פירוש רש"י כפשוטו, על דרך הפשט - הרי ידוע פתגם רבינו
 17 הזקן⁴ שבפירוש רש"י על התורה יש גם "יינה של תורה", פנימיות התורה¹⁶, והיינו, שאף ש"יינה של
 18 תורה" הוא ענין ששייך לחלק הסוד שבתורה, הרי זה מתגלה דוקא בפירוש רש"י על דרך הפשט¹⁷.
 19 ולהעיר, שענין זה - החשיבות שבדרך הפשט דוקא, ובאופן שבו דוקא מתגלים כל הענינים - מודגש
 20 במיוחד בזמן האחרון, בעקבתא דמשיחא (דלא כבזמנים שלפני-זה שעיקר ההשתדלות היתה בדרך
 21 הפלפול כו').
- 22 ובהקדמה¹⁸ - שבזמן האחרון רואים את ההשתדלות למצוא בכל דבר את הכלל שמאחד את כל ריבוי
 23 הפרטים (ולא באופן שכל פרט הוא ענין בפני עצמו), ומזמן לזמן הולכים ומתמעטים גם הכללים, ועד
 24 שמגיעים לכלל אחד - "הוי" אחד ושמו אחד"¹⁹, וכהרמז שבתבית "אחד" שמורה על הביטול של הח'
 25 (ז' רקיעים וארץ) והד' (ד' רוחות העולם) אל הא' (אלופו של עולם)²⁰, באופן ש"אין עוד מלבדו"²¹.
- 26 וכן הוא גם בתורה - שכל הריבוי שבתורה, "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"²², באופן ד"עלמות
 27 אין מספר"²³ אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים"²⁴, הרי זה נכלל ב"ששים המה מלכות"²⁵, אלו ששים
 28 מסכתות"²⁵, ועד לכלל גדול יותר - כפי שכללות תורה שבעל-פה נכללת בתורה שבכתב, כמאמר רז"ל²⁶
 29 "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ויתירה מזה - שכללות תורה שבכתב נכללת בעשרת הדברות, ועשרת

(18) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ו ע' 224. וש"נ.

(19) זכרי' יד, ט.

(20) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ו. וש"נ.

(21) ואתחנן ד, לה.

(22) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

(23) שה"ש ו, ח.

(24) כ"ה בתו"א פרשתנו מט, ג. וראה שהש"ר עה"פ.

(25) כ"ה בתו"א שם, ב. וראה שהש"ר שם.

(26) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, א. זח"ג

רכא, א. זו"ח קה, א.

(11) ראה שם עג, א.

(12) ראה תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' נא ואילך. ועוד.

(13) מו"נ ח"א פנ"ז.

(14) ח"א קכג, א. ח"ב קמו, ב. קסה, ב. ח"ג רפח, א. תקו"ז בהקדמה (יז, א). ועוד.

(15) אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.

(16) ועד שיש כמה ענינים בפירוש רש"י שאינם מובנים ע"פ נגלה, אלא דוקא ע"פ פנימיות התורה.

(17) ראה גם שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 192 ואילך).

- 1 הדברות גופא נכללים בדיבור הראשון, והדיבור הראשון נכלל בתיבה הראשונה - "אנכי", ועד להמבואר
2 בתורת הבעל-שם-טוב²⁷ שכל הענינים כלולים באות א' ד"אנכי" (שרומזת לאלופו של עולם).
- 3 ובעבודת האדם - שכל הענינים נכללים בענין הראשון שישנו אצל יהודי תיכף ומיד בהתחלת היום:
4 "מודה אני לפניך כו",
- 5 והיינו, שגם כאשר הולך לעסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה כו', שבהם עוסק גם אינו-יהודי
6 להבדיל, אין זה בסתירה חס-ושלום ל"מודה אני לפניך", כי סיבת התעסקותו בעניני העולם היא רק
7 בגלל הציווי²⁸ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", כראיתא במכילתא²⁹ שהעשיה עצמה היא "מצות
8 עשה", וגם ההתעסקות בעניני העולם גופא היא באופן ש"מאמין בחי העולמים וזורע"³⁰,
- 9 - וכפי שרואים במוחש שגם כאשר זורע ויורד גשם וצומחת התבואה כו', הנה דוקא כאשר "ויברכהו
10 ה'" אזי זוכה להצלחה מרובה באופן ש"וימצא .. מאה שערים", גם "בארץ ההיא .. בשנה ההיא",
11 "שהארץ קשה והשנה קשה"³¹.
- 12 ועל-דרך-זה רואים גם בלימוד חכמת הטבע, שלפעמים, יכול אדם להתייגע ביותר בלימודה, ובסופו
13 של דבר יאמרו לו שמסקנתו אינה נכונה, ולפעמים, כשיש לו סייעתא דשמיא (כיון שהתפלל על זה כו'),
14 יכול להצליח ביגיעה פחותה במיעוט זמן, אף שזהו היפך ההנהגה שמצד הטבע, שנוגע בעיקר טיב
15 כשרונות האדם, והזמן והיגיעה שמשקיע בדבר -
- 16 ומה גם שמציאות העולם גופא מגלה אלקות, כמו שכתוב "השמים מספרים כבוד א-ל גו"³², "כי
17 אראה שמיך גו"³³, והיינו, שאף-על-פי ש"עולם" הוא מלשון העלם³⁴, והוא מוגבל בחוקי הטבע, באופן
18 שאין בו מקום לגילוי שלמעלה מן הטבע, מכל-מקום, כאשר מתבוננים היטב כו', אזי רואים אלקות
19 במוחש (ובלבד שלא יתעקש לנצח בגלל מה שהונח אצלו בתחילה, ולא יחשוש מזה שהמסקנא האמיתית
20 תחייב אותו לשנות את הנהגתו הקודמת כו').
- 21 ובהתאם לכך, הנה גם בלימוד התורה מודגש בזמן האחרון שדוקא בחלק הפשט מתגלים ענינים
22 נעלים השייכים לחלק הסוד כו'³⁵.

* * *

- 23 ד. על-פי האמור לעיל יש לבאר גם ענין בחסידות:
24 ידוע מאמר הבעל-שם-טוב³⁶ שהפשיטות של יהודי פשוט "לוקחת" את הפשיטות שלמעלה.
- 25 ולכאורה מתעוררת "א' קלאץ קושיא" - וכמדובר כמה פעמים שדוקא על "קלאץ-קשיות" לא
26 מתעכבים:
- 27 למה לא אומרים להיפך - שהשלימות של לומד תורה ומקיים מצוות בהידור "לוקחת" את השלימות
28 שלמעלה, כמאמר³⁷ "אנת הוא שלימו דכולהו" ? !
- 29 ומה גם שלכאורה מתאים להדגיש את ענין השלימות יותר מאשר את ענין הפשיטות, כיון שהפשיטות
30 שלמעלה היא ביחד עם השלימות של כל ריבוי המעלות כו'.

(32) תהלים יט, ב.

(33) שם ח, ד.

(34) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(35) חסר הסיום (המו"ל).

(36) ראה חת"ר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקנ"ה

ואילך. וש"נ.

(37) תקו"ז בהקדמה (יז, ריש ע"ב).

(27) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם תורת מנחם -

התוועדיות חל"ח ע' 273. וש"נ.

(28) פ' ראה טו, יח.

(29) הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס'

מנחה בלולה. וראה לקו"ש ח"י ע' 245 הערה 20. וש"נ.

(30) ירושלמי - הובא בתוס' שבת לא, סע"א. וראה גם תורת

מנחם - התוועדיות חל"ט ע' 443. וש"נ.

(31) תולדות כו, יב ובפרש"י.

1 אך הענין הוא - שענין ה"שלימות" הוא מצד בחינת האורות וגילויים, ששם תופס מקום ענין המעלה
2 דוקא ושלילת החסרון כו'; ואילו ענין ה"פשיטות" מגיע בבחינה שלמעלה מאורות וגילויים, ששם לא
3 תופס מקום כל הגדר של מעלה או חסרון כו', ועד שגם התואר "פשיטות" הוא רק בגלל שאי אפשר
4 למצוא לשון מתאים יותר לבטא את הענין.

5 [ועל-דרך המבואר בחסידות³⁸ בנוגע לתואר "אין סוף" (שפירושו שאין בו שום הגבלה, "בלי גבול")
6 על עצמותו יתברך - שאין הכוונה לשלול את ענין הגבול דוקא, אלא לשלול גם את הענין דבלי גבול,
7 ומה שנקרא "אין סוף" (שפירושו בלי גבול), הרי זה מפני שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר].

8 וזוהי גם הכוונה ב'פשיטות' של יהודי פשוט - שאינו מחפש ענינים של אורות וגילויים, כמו הצדיק,
9 שכללות עבודתו קשורה עם אורות וגילויים, אלא רוצה רק למלא רצון קונו. ולדוגמא: בלימוד התורה
10 - אינו מחפש אורות וגילויים, כולל גם להבין את העומק שבדברי אביי ורבא כו', אלא לימודו הוא רק
11 מצד מצוות תלמוד תורה; ועל-דרך-זה בקיום המצוות, שההידור במצוה הוא לא בשביל האורות
12 והגילויים, כ"א למלא רצון קונו. וכאשר עבודתו היא באופן כזה, אזי בדרך ממילא יש לו גם האורות
13 והגילויים, שמשגי את העומק שבדברי אביי ורבא, ועל-דרך-זה בנוגע לתפלה וצדקה כו'. וזוהי המעלה
14 בענין הפשיטות, שעל-ידי-זה מגיעים ב'פשיטות' שלמעלה.

15 ה. ועל-פי-זה יש לבאר מה שכתוב בתניא³⁹ בנוגע לחילוקי הדרגות בהשגת התורה - "כפי יכולת
16 השגתו ושרש נפשו למעלה":

17 בשלמא "כפי יכולת השגתו" - אתי שפיר; אבל בנוגע ל"שרש נפשו למעלה" - אינו מובן: הרי שרש
18 נפשו למעלה הוא בלי הגבלות כו', ואין יתכן שכאשר הנשמה נמצאת למטה בהתלבשות בגוף, יוכל
19 להיות לימוד התורה כפי השגת שרש נפשו למעלה?!

20 אך הענין הוא, שכאשר לימוד התורה הוא לא מצד האורות והגילויים כו', אלא מצד הפשיטות, כדי
21 למלא רצון העליון - אזי הלימוד הוא כפי "שרש נפשו למעלה".

22 ו. ועל-פי מה שנתבאר בנוגע למעלת הפשיטות - מובנת גם המעלה המיוחדת שבפירוש רש"י על
23 התורה, להיותו "פשוטו של מקרא",

24 - בודאי אין הכוונה לבטל חסידות שלום שאר הפירושים, פירוש הרמב"ן וכיוצא בזה, אלא להדגיש
25 שבפירוש רש"י יש מעלת הפשיטות -

26 ובמילא נכללים בפירוש רש"י כל הענינים, כולל גם "יינה של תורה".

27 ומובן, שלימוד פירוש רש"י צריך להיות באופן של חידוש, והיינו, שכאשר חוזרים ולומדים פרשת
28 השבוע עם פירוש רש"י בכל שנה, אזי מתחדשים בפירוש רש"י ענינים חדשים, ובודאי שבאופן כזה
29 היה לימוד פירוש רש"י אצל רבינו הזקן, שתיקן שילמדו בכל יום חומש עם פירוש רש"י.

30 וכמו שכללות הענין דלימוד התורה צריך להיות באופן של חידוש, וכפי שמצינו בדרושי חסידות⁴⁰
31 בנוגע למשה רבינו, שיושב בגן-עדן יותר מג' אלפים שנה ועוסק בתורה, ובודאי הרי זה באופן שניתוסף
32 בלימודו יותר ויותר כו', וזאת - למרות שמתן-תורה הוא ענין חד-פעמי, וכידוע הפתגם⁴¹ שלא יהיה
33 מתן-תורה עוד הפעם חסידות שלום, כי כל הענינים נכללו ב"אנכי" (כנ"ל סעיף ג)³⁵.

* * *

34 ז. האמור לעיל בנוגע לענין הפשיטות והאחדות כו' כפי שהוא בכללות התורה - מתבטא בפרטיות
35 (כידוע שהתורה כללות ופרטות נאמרה⁴²) גם בענין השבת, כי מחד גיסא, ענינו של יום השבת הוא

(41) ראה תורת מנחם - התועדויות ח"מ ריש ע' 102. וש"נ.

(42) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 51. וש"נ.

(38) ראה המשך תרס"ו ריש ע' קסח.

(39) רפ"ד.

(40) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.

בתכלית העילוי ללא שייכות לעניני חול, וביחד עם זה, כולל יום השבת את כל ימי השבוע ומשפיע בהם, כמובן מדברי הרמב"ן⁴³ שזהו תוכן אמירת "היום יום ראשון בשבת", ועל-דרך-זה בכל ימי השבוע. ובנוגע ליום השבת גופא, ישנו פתגם פשוט שכולל את כל ענין השבת - שזהו סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות בתו הצעירה⁴⁴ (שנהרגה על קידוש השם, וביום השבת-קודש זה הוא יום הולדתה), שפעם אמר לה זקנה, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, בנוגע ליום השבת, שצריכים לעשות את כל הענינים לשם שבת, כולל גם ענין השינה, שצריך להיות לשם שבת, והשיבה, שיש ביכלתה לעשות כל הענינים לשם שבת, מלבד ענין השינה לשם שבת, שאינה יכולה להתחייב ("זיך אונטערנעמען") על כך...

ומובן, שאין זה סיפור סתם⁴⁵ אודות דו-שיח בין סבא לנכדתו - שהרי מדובר אודות כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן, נשיא בישראל, נשמה כללית, שכללות הנהגתו היתה באופן ד"בכל דרכיך דעהו"⁴⁶, אפילו בימות החול, ועל-אחת-כמה-וכמה ביום השבת-קודש, ובפרט שבאותו מעמד דיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן אודות גודל הזהירות שצ"ל ביום השבת בנוגע לענין הדיבור כו', כך שהדברים שאמר לנכדתו הם לימוד והוראה, וגם הוראה לרבים (בהתאם לכך שענינו של נשיא ישראל הוא לדאוג לטובתם של ישראל, וכמובן גם מזה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר זאת) - שגם ענין השינה צריך להיות לשם שבת.

ח. והענין בזה:

ענין השינה כפי שהוא מצד עצמו - הרי זה הענין היותר תחתון באדם, כמו ג' הדברים שבהם שוה אדם לבהמה⁴⁷, וכפי שנראה במוחש שבעת השינה הראש והרגל הם שוים⁴⁸, כמו בבהמה.

ואף-על-פי-כן, צריך אדם להיות בעל הבית על עצמו גם בעת השינה, שהרי "אדם מועד לעולם כו' בין ער בין יושן"⁴⁹, ולא כמו בבהמה, שבהיותה ערה, יודעת לשמור על עצמה שלא להכנס לאש (כפי שמצינו שבהמה שנכנסת לאש נחשבת אינה נורמלית⁵⁰), וכיוצא בזה, אבל אין זה שייך בעת השינה.

ויתירה מזה - שמצינו שבעת השינה עולה הנשמה למעלה ושואבת לה חיים כו'⁵¹, ועד שלפעמים הנה דוקא בעת השינה, כשהנשמה עולה למעלה, מתגלים לו חידושי תורה בענינים שנסתפק בהם במשך היום⁵².

אמנם, בשביל זה יש צורך בעבודה ויגיעה במשך היום, קודם השינה, כולל גם עבודה ויגיעה בנוגע לענין השינה גופא [וכמו בענין "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"⁵³, שלא די בטירחא בערב שבת בשביל ערב שבת עצמו, אלא יש צורך בטירחא עבור יום השבת] - שהשינה תהיה באופן המתאים ליהודי ("אויף אַ אידישן אופן").

ועל-דרך-זה מובן גם בנוגע לשינה דשבת - שעל-ידי הקדמת העבודה המתאימה, יכולה גם השינה להיות לשם שבת.

ט. ויש להוסיף ולבאר מה שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר גם אודות המענה של בתו, שאינה יכולה להתחייב שגם השינה תהיה לשם שבת, דלכאורה, מה זה נוגע לנו?

והביאור בזה:

איתא במשנה במסכת עדיות⁵⁴: "למה מזכירים דברי היחיד בין המרובין, לבטלן, שאם יאמר האדם כך אני מקובל, יאמרו לו, כדברי איש פלוני שמעת" (ונדחו דבריו).

צ.א.

(50) ראה שם סא, ב (במשנה) ובפרש"י (פירוש הב'). שם כב, ריש ע"ב ובתורה והי'. שו"ע חו"מ רספ"ג ובסמ"ע שם. סוסת"י ובסמ"ע שם.
 (51) ב"ר פי"ד, ט.
 (52) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 53. וש"נ.
 (53) ע"ז ג, סע"א.
 (54) פ"א מ"ו (וברע"ב).

(43) יתרו כ, ח.

(44) הרבנית מרת שיינא וי"ד - ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ס"ע 6 ואילך. וש"נ.
 (45) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 38. וש"נ.
 (46) משלי ג, ו.
 (47) חגיגה טז, רע"א ובתוס'.
 (48) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 292. וש"נ.
 (49) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וראה המשך תער"ב ח"א ע'.

1 ועל-דרך-זה בנדון דידן:

2 כאשר יבוא יהודי הדר באמריקא ויטען שלא שייך שתהיה השינה לשם שבת - יאמרו לו, שכבר
 3 נאמרה בלויבאוויטש סברא זו על-ידי בתו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ואף-על-פי-כן, תבע
 4 ממנה כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו-עדן - עוד בהיותה קודם בת-מצוה - שגם השינה צריכה להיות לשם
 5 שבת!

6 י. ויש להוסיף בזה:

7 עצם העובדה שנשאלת השאלה: כיצד יכול להיות ענין השינה לשם שבת - ונוסף על השאלה, באה
 8 גם הטענה על כך שלא מסבירים זאת על-פי שכל, וגם לא מעוררים על זה כו', ובמילא דואג הוא כיצד
 9 יוכל לקיים זאת - הרי זה פועל שמסייעים לו שיוכל להביא את הדבר אל הפועל.

10 ועל-דרך מה שכתוב בפרשת השבוע⁵⁵ "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל
 11 האלקים" - דלכאורה אינו מובן: מהו הצורך בענין האנחה, וכי לולי זאת "השופט"⁵⁶ כל הארץ לא יעשה
 12 משפט? ! - אך הענין הוא, שדוקא על-ידי האנחה מעוררים ופועלים זאת, וכפתגם כבוד קדושת מורי
 13 וחמי אדמו"ר⁵⁷: "א' אידישער קרעכץ איז תשובה עילאה". ועל-דרך-זה בנדון דידן, בנוגע לצדיקים
 14 ש"דומין לבוראם"⁵⁸ - שעל-ידי השאלה והטענה כיצד שייך שהשינה שלו תהיה לשם שבת, הרי הוא
 15 פועל שמסייעים לו כו'.

16 וכן הוא בנוגע לכללות ענין הגלות - שעל זה נאמר⁵⁹ "אני ישנה בגלותא", ויש נסיונות וכו' -
 17 שעל-ידי ה"אנחה" ("קרעכץ") על קושי הגלות כו', פועלים את הגאולה, כמו ביציאת מצרים, שכאשר
 18 "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", אזי "ותעל שועתם אל האלקים".

19 והיינו, שלמרות גודל התענוג שיש להקב"ה בזמן הגלות מעבודת בני ישראל שעומדים בנסיונות כו',
 20 עד כדי כך, שבגלל זה אינו רוצה להביא את הגאולה⁶⁰ - הנה כאשר מגיעה אנחה של יהודי שבאה
 21 מפשיטות הנשמה, אזי מוותרים על התענוג דלמעלה⁶¹, ומוציאים את בני ישראל מן הגלות אל הגאולה,
 22 למטה מעשרה טפחים.

23 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה להאורחים מה"פגישה" שיאמרו לחיים].

* * *

24 יא. לאחר כל ההקדמה הנ"ל - מגיעים סוף-סוף לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע:
 25 הביאור בפרש"י על הפסוק⁶² "ואלה שמות בני ישראל", "אף-על-פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר
 26 ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר⁶³ המוציא
 27 במספר צבאם לכולם בשם יקרא" - שקאי (לא על הזכרת המספר דשבעים נפש, שבא בתור הקדמה
 28 להדגיש את החידוש שממספר מועט כזה - "פרו וישרצו גו' ותמלא הארץ אותם"⁶⁴, אלא) על הזכרת
 29 השבטים בשמותם וגם במינונם - "איש וביתו"⁶² של כל י"ב השבטים, שזהו לפי "שנמשלו לכוכבים",
 30 שחיבתם מתבטאת בשני ענינים: מנין - שמורה על הנקודה המשותפת שבהם, ושמות - שמורה על ענינו
 31 הפרטי של כל אחד. ועל-דרך-זה בבני ישראל: החיבה שמצד נקודת היהדות ששוה בכולם, והחיבה

(55) ב, כג. (61) כ"ק אדמו"ר שליט"א האריך בענין זה, באמרו - מתוך

בכי: מה רוצים למעלה; רוצים שבני יקיימו תומ"צ - שיוציאו

אותם מן הגלות כו'.

(62) ריש פרשתנו.

(63) ישע"י מ, כו.

(64) שם, ז.

(56) וירא יח, כה.

(57) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג ס"ע תקנא (נעתק

ב"היום יום" ג תמוז).

(58) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(59) זח"ג צה, א.

(60) ראה סה"מ תרצ"א ע' רנט. וש"נ.

שמצד המעלה המיוחדת שבכל אחד מישראל⁶⁵ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו בתחלתו.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואלה שמות בני ישראל גו'.

* * *

יג. בנוגע לפירוש רש"י בסיום הפרשה - הנה מפני קוצר הזמן יש להזכיר רק נקודת הדברים: על הפסוק "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", מפרש רש"י: "כי ביד חזקה ישלחם - מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם, וביד חזקה יגרשם מארצו - על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צידה, וכן הוא אומר⁶⁶ ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו'".

והפירוש הפשוט בזה⁶⁷ - דכיון שבפסוק נאמר "ביד חזקה" ב' פעמים, על-כן צריך לומר, שיש כאן ב' ענינים, ולכן מפרש רש"י ש"ביד חזקה ישלחם" קאי על היד החזקה של הקב"ה שתחזק על פרעה, ומה שכתוב "וביד חזקה יגרשם מארצו" קאי על היד החזקה של פרעה שתחזק על ישראל לשלחם על כרחם כו'.

אך צריך להבין:

(א) מדוע מביא רש"י ש"לא יספיקו לעשות להם צידה" - לכאורה היה לו להביא מה שלא הספיק בצקם להחמיץ, שענין זה מורה על גודל המהירות ביציאה ממצרים (שזהו תוכן הפסוק שמביא רש"י: "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם") יותר מאשר מה שלא הספיקו לעשות להם צידה, כי כשיוצאים למדבר, מקום שבו "אין לחם ואין מים"⁶⁸, וצריך להכין צידה עבור כל בני ישראל, ששים ריבוא הגברים, לבד מנשים וטף (וגם צריך להכין מזון עבור ריבוי המקנה כו'), הרי זה דבר שדורש ריבוי זמן; ואילו מה שלא הספיק בצקם להחמיץ הרי זה רק כדי הילוך מיל⁶⁹ - י"ח רגעים, או כ"ד רגעים⁷⁰, ובכל אופן הרי זה במהירות גדולה יותר מאשר שיעור הזמן של הכנת צידה לדרך?!

וביותר יוקשה - שענין זה נתפרש בהמשך הפסוק "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם": "וישא⁷¹ העם את בצקו טרם יחמץ"!

(ב) בפסוק זה משיב הקדוש-ברוך-הוא על טענת משה "למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"⁷², ועל זה משיב הקדוש-ברוך-הוא: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה וגו'".

אך לדברי רש"י ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" פירושו "על כרחם של ישראל" - אינו מובן: כיצד השיב הקדוש-ברוך-הוא על טענת משה "למה הרעותה גו'", באמרו ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" - דלכאורה, הרי אדרבה: משה רבינו בא בטענה להקב"ה ש"מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" אודות הגאולה, "הרע לעם הזה", היינו, שנתגבר תוקף הגלות ונעשה קשה יותר לצאת מהגלות⁷³; ועל זה אומר לו הקדוש-ברוך-הוא שהיציאה מן הגלות תהיה קשה עוד יותר, עד כדי כך, שיצטרכו לגרש את בני-ישראל ממצרים "על כרחם"?!

(65) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ בתחלתו. וש"נ.

(71) בא שם, לד.

(72) פרשתנו ה, כב-כג.

(73) ברשימה נוספת: איך יוכל הקב"ה לירד למצרים - "ערות

הארץ", שאסור אפילו להתפלל בה (ראה פרש"י וארא ט, כט. בא

יב, א) - ולגאול משם את בני"י?!

(66) בא יב, לג.

(67) ראה גם פ"י הרא"ם והגו"א כאן. ועוד.

(68) חוקת כא, ה.

(69) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ט ס"ט. וש"נ.

(70) ראה שם ס"י. וש"נ.

- 1 (ג) סיום הפרשה, ש"ב ביד חזקה יגרשם מארצו", "על כרחם של ישראל" - אינו מתאים לכאורה עם
2 הכלל⁷⁴ שיש לסיים בדבר טוב?
- 3 יד. ויש לומר הביאור בזה:
- 4 בתוכן מענה הקדוש-ברוך-הוא למשה, נכלל גם - שבגלל שאצלו יש קושיא על התגברות קושי
5 הגלות, הנה כתוצאה מזה ישתלשל התגברות ענין הגלות אצל בני ישראל, עד שיהיה צורך לגרשם מארץ
6 מצרים "על כרחם"!
- 7 אך אין הכוונה בזה (רק) לאמירת דברי תוכחה למשה - כי, דברי תוכחה למשה, מקומם בהתחלת
8 פרשת וארא, שבה נאמר "וידבר אלקים אל משה", וכפירוש רש"י "דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר
9 ולומר למה הרעותה לעם הזה", באמרו, "חבל על דאבדין .. האבות .. לא הרהרו אחר מדותי, ואתה
10 אמרת למה הרעותה"⁷⁵, ולא בסוף פרשתנו, שבה צריך לסיים בדבר טוב - אלא להשיב על הטענה "למה
11 הרעותה גו'":
- 12 הן אמת שאכן התגבר תוקף הגלות, אבל אף-על-פי-כן, "עתה תראה אשר אעשה לפרעה",
13 שסוף-כל-סוף "ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה) ישלחם",
- 14 ועל-דרך-זה בנוגע לבני ישראל, שאף שתהיה התגברות הגלות כל כך עד ש"ב ביד חזקה (על כרחם
15 של ישראל) יגרשם מארצו" (כפי שישתלשל אצל בני ישראל כתוצאה מקושיית משה "למה הרעותה",
16 כנ"ל) - הנה בפועל יצאו בני ישראל ממצרים, ובאופן ש"לא יספיקו לעשות להם צידה", ואף-על-פי-כן
17 יצאו מתוך אמונה בהקדוש-ברוך-הוא.
- 18 כלומר: כוונת רש"י אינה להדגיש את מהירות הזמן שבה גורשו ישראל ממצרים על כרחם - דאם כן,
19 היה צריך להביא מה שכתוב "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" (כנ"ל סעיף י"ג) - אלא אדרבה, להדגיש
20 את שבחן של ישראל, שלמרות שהיה צורך לגרשם ממצרים "על כרחם", מכל-מקום, יצאו ממצרים מתוך
21 אמונה בהקדוש-ברוך-הוא שבאה לידי ביטוי בכך ש"גם צידה לא עשו להם"⁷⁶, כפירוש רש"י: "מגיד
22 שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכנו", ועל זה נאמר⁷⁷ "זכרתי
23 לך חסד נעורייך .. לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".
- 24 וטעם הדבר - כי, גם כאשר בני ישראל נמצאים במעמד ומצב שצריכים לגרשם ממצרים "על כרחם",
25 הרי הפנימיות שלהם היא כדבעי למהוי, ולכן, כאשר לוחצים קצת את היצר הרע ("מ'גית דעם יצר הרע
26 א קוועטש"), אזי מתגלה הפנימיות כו'⁷⁸.
- 27 וזהו תוכן מענה הקב"ה למשה: "עתה תראה וגו'" - שבסופו של דבר תהיה שבירת קליפת מצרים,
28 על-ידי התגלות ידו החזקה של הקדוש-ברוך-הוא שתחזק על מצרים, ובדרך ממילא יפעל הדבר גם על
29 בני ישראל כו'.
- 30 ועל-פי-זה יש לבאר גם מה שכתוב (בפסוק שמביא רש"י) "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם
31 מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" - דלכאורה אינו מובן: למה התפעלו בני ישראל מהמצריים שמיהרו
32 לשלחם מן הארץ?! - אך הענין הוא, שהגילוי אלקות אצל המצריים (התגלות ידו החזקה של
33 הקדוש-ברוך-הוא), פעל בדרך ממילא גם על בני ישראל, בראותם שהמצריים עצמם ממהרים לשלחם
34 מן הארץ.
- 35 והסיבה לכך שענין זה נפעל תחילה אצל המצריים, ועל-ידם אצל בני ישראל - הרי זה לפי שכך

(77) ירמ' ב, ב - הובא בפרש"י שם.

(78) ראה גם רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(74) ראה פרש"י סוף איכה. ועוד.

(75) פרש"י וארא ו, ט.

(76) בא יב, לט.

1 נקבע על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בתורה: "כי ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על מצרים) ישלחם
2 (ועל-ידי-זה) וביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו".

3 טו. ומזה למדים הוראה לכל אחד ואחד מישראל:
4 מהאמור לעיל שכתוצאה מטענת משה אודות קושי הגלות, נשתלשל אצל בני ישראל התגברות הגלות
5 עד שיצטרכו לגרשם מארץ מצרים על כרחם - יש ללמוד, שאל יאמר אדם: די בכך שהנני מקיים מצוות
6 (מדאורייתא ומדרבנן ועד למנהגי ישראל) במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"⁷⁹, ולמה לי להוסיף ולקיים
7 מצוה בהידור - כי, כאשר הוא יסתפק בקיום המצוה במעשה בלבד, ללא הידור וחיות כו', הנה מזה יכול
8 להשתלשל בדורות הבאים - אצל הנכדים כו' - שיהיו כאלו שיטענו שאין צורך חס-ושלום בקיום המצוות
9 כלל!

10 ועל-דרך-זה יש ללמוד הוראה בנוגע לשלילת המעמד ומצב של יציאה מהגלות "על כרחם של
11 ישראל":

12 ישנם כאלו שטוענים: מהו הצורך בענין הגאולה? - הוא חי במדינה דמוקרטית שבה מניחים לו
13 ללמוד ולהתפלל באין מפריע, ויש לו כל מה שהוא צריך: "קאָמפּיוטער" - יש לו ב"מנהטן"; תפוז
14 משובח ("א גוטן אָרענדשז") - יש לו ב"לאַס-אַנדזשעלעס"; ואפילו ישיבה - יש לו ב"ברוקלין"!!!
15 בשביל מה הוא צריך את "ארץ ישראל" - בה בשעה שבמדינה אחת בארצות-הברית, ב"טעקסעס"
16 למשל, יכולים לקפל-לארוז ("איינפאַקן") כמה פעמים את כל השטח של ארץ ישראל!!!
17 ומה גם שבהיותו כאן (בארה"ב) יש ביכלתו להיות "סענאַטאָר", ואם הוא יליד ארה"ב - יש ביכלתו
18 להיות אפילו "פרעזידענט"!

19 והגע עצמך: אם אצל זקנו היה תופס מקום אפילו דולר אחד בלבד, או גוי בעל תפקיד תחזוקה ("א
20 דזשענעטאָר") - הרי על-אחת-כמה-וכמה שאצלו יכול לתפוס מקום סכום של מליון דולר, או תפקיד
21 ב"סענאַט" או ב"בית הלבן", "סענאַטאָר" עד ל"פרעזידענט".

22 ואם כן, מה חסר לו שיקחו אותו מהמשרד שלו וממליוני הדולרים, ויביאו אותו לארץ ישראל - הוא
23 מעדיף להשאר כאן עם כל ה"מלוכה" שלו!

24 ובכן:

25 בודאי צריך להודות להקדוש-ברוך-הוא על כל הטוב כו',

26 וצריך להשתדל לנצל זאת עבור עניני יהדות וקדושה, ולדוגמא: לנצל את הכסף בשביל לתמוך
27 בישיבות, או לנצל את תפקידו הממשלתי בשביל להנהיג ענין התפילה בבתי-ספר, וכיוצא בזה;

28 אבל, ביחד עם זה, צריך לדעת שנמצאים בגלות,

29 - כמו בגלות מצרים, שאף שירדו למצרים בדרך של כבוד, כמאמר רז"ל⁸⁰ "ראוי היה יעקב אבינו
30 לירד למצרים בשלשלאות של ברזל (כדרך כל הגולים) אלא כו'", ובמצרים גופא הושיבו אותם "במיטב
31 הארץ"⁸¹, הרי בכל זאת היה זה מעמד ומצב של גלות -

32 וצריך להיות הרצון והחפץ לצאת מן הגלות אל הגאולה.

33 ו"כימי צאתך מארץ מצרים גו"⁸², אבל לא באופן ד"ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם", וכמ"ש
34 "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו"⁸³, אלא "בשובה ונחת תושעון"⁸⁴, בביאת משיח צדקנו, בקרוב
35 ממש.

(82) מיכה ז, טו.

(83) ישעי' נב, יב.

(84) שם ל, טו.

(79) אבות פ"א מ"ז.

(80) שבת פט, ב (ובפרש"י).

(81) ויגש מז, ו.

בס"ד. משיחת ש"פ שמות, כ"א טבת ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

ש"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" קאי
על הגאולה, שזהו לכאורה בסתירה לפשטות הענין
ד"הבאים מצרימה", הירידה בגלות.

גם צריך להבין: לפי פירוש המדרש ש"על שם
גאולת ישראל נזכרו כאן", הרי אפילו אם נמצא
ביאור איך "הבאים מצרימה" קשור עם גאולת
ישראל - דרוש הסבר מדוע מדגיש זאת הפסוק;
הרי מדובר כאן אודות הירידה למצרים.

יתירה מזו: "על שם גאולת ישראל" כולל גם
- הגאולה העתידה לבוא, כמ"ש במדרש האמור
בביאור השייכות דשם יוסף לגאולה, "יוסף ע"ש
שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות
הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב⁶ והי'
ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'". עפ"י מתחזקת
השאלה: לא זו בלבד שמקשרים את הירידה בגלות
מצרים ("הבאים מצרימה") לגאולת מצרים, אלא
מקשרים זאת גם - לגאולה העתידה לבוא (שבאה
ריבוי זמן לאחר יציאת מצרים ועאכו"כ לאחר
הירידה במצרים). ובסגנון אחר: מהי השייכות של
"הבאים מצרימה" (הירידה דיעקב וכל בניו, וטו"ב
(17) שנים ישיבה בשלוה, ולאח"י זמן השכחה
וכו' וכו', וחרטומי מצרים ופרעה אמרו הבה
נתחכמה וכו' וכו', עד שבנ"י מתחילים גלות
מצרים) לגאולה העתידה לבוא?!

ונוסף ע"י יש להבין - כמו שזה בנוגע לכל
עניני תורה מלשון הוראה⁷: מהו הלימוד וההוראה
מזה עתה, אלפי שנים אחרי "הבאים מצרימה"
ולאחרי יציאת מצרים?

ב. ויש לומר נקודת ההסברה בזה:
כל הענין ד"הבאים מצרימה" הוא לאמיתו -
"גאולת ישראל". והירידה שבינתיים היא
בחיצוניות, אבל בפנימיות, הירידה גופא היא (לא

א. על הפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים
מצרימה"¹, איתא במדרש² "על שם גאולת ישראל
נזכרו כאן"³. ובהמשך מבאר המדרש איך כל שם
מ"בני ישראל" (י"ב השבטים) קשור לגאולה.

ודרוש ביאור: ב"הבאים מצרימה" מדובר
בפשטות אודות ירידת בני בגלות מצרים, כמסופר
בהמשך הכתובים והפרשיות, ורק לאחר זמן רב
היתה הגאולה ממצרים (כמסופר לא בפרשתנו ולא
בפרשה שלאחרי' (- וארא) אלא באמצע הפרשה
שלאחרי' (בפ' בא)); ואם כן, איך אומר המדרש
ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"⁴, בדיוק להיפך
מ"הבאים מצרימה" המדובר "כאן"?!

במקום אחר במדרש איתא⁵, שהגאולה ממצרים
היתה "בשביל .. שלא שינו את שמם, ראובן
ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין". דעפ"י יש
לומר שב"אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה"
מודגשת גם הזכות שבגללה נגאלו בני ממצרים
("שלא שינו את שמם"). ואי"ז בסתירה להפירוש
הפשוט ב"הבאים מצרימה" (הירידה בגלות), כי
כאן זהו רמז בלבד לטעם שאח"כ נגאלו בני
ממצרים - שבמשך הגלות, החל מהתחלתה כשהי'
הבאים מצרימה, אזי "ואלה שמות בני ישראל",
שלא שינו את שמם; משא"כ לפי המדרש
הראשון הנ"ל נמצא, שלא רק בשביל "ואלה שמות
בני ישראל" באה הגאולה משך זמן לאחר זה,
מאתיים ועשר שנה, אלא יתירה מזו - השמות עצמן
נזכרו כאן "על שם גאולת ישראל", כלומר,

(1) ריש פרשתנו.

(2) שמו"ר פרשתנו פ"א, ה.

(3) "הוקשה לו שכל פסוקים אלו מיותרים שהרי שמותם כבר
מפורשים בסדר ויצא ויגש, ודרוש שלכך הזכירו בריש ספר זה
שמדבר בגאולת ישראל ממצרים כו'" (פירוש מהר"י שם).

(4) להעיר שכל הספר נקרא "ספר ואלה שמות שבו יצאו
ישראל מאפילה לאורה" (ב"ר פ"ג, ה) ובלשון הרמב"ן (ס"פ
פקודי): "ספר הגאולה".

(5) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

(6) ישע"י יא, יא.

(7) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

וצריך ביאור בהשייכות דהמאמר לבעל
המאמר¹⁸ רבי אלעזר בן עזרי', והשייכות לכך
שהמשנה נאמרה ביום (או בקשר עם היום¹⁹)
שנתמנה ראב"ע לנשיא²⁰, דמסתבר לומר שמכיון
שראב"ע עסק בסוגיא זו בתורה ביום שנעשה
נשיא, ה"ז קשור עם עבודתו כנשיא בישראל [ע"ד
חיוב הקדימה בלימוד התורה בענינים שהזמן
גרמא²¹, ויש לומר שעד"ז הוא בנוגע לכל אחד
מבני" ובפרט בקשר ללימוד התורה שלו בענינים
שהזמן שלו גרמא], וכן השייכות לדברי ראב"ע
"הרי אני כבן שבעים שנה", שבעים שנה דוקא.

ד. וביאור הענין:
במשנה בא לידי ביטוי גודל העילוי והשבח
דיציאת מצרים, שגם לאחר שבני" יצאו ממצרים,
ישנו החיוב דזכירת יציאת מצרים "כל ימי חייו",
הן בימים והן בלילות (כדברי בן זומא), והן בעולם
הזה והן לימות המשיח (כדברי החכמים)²².

הטעם ע"ז הוא - כי (זכירת) יציאת מצרים הוא
"יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו כו"²³,
אז נתחדש פתיחת ענין הגאולה²⁴ - שבני" יצאו
מגדר עבדות ונעשו בני-חורין בעצם²⁵ ("עבדי הם
ולא עבדים לעבדים"²⁶), ובאופן דפעולה נמשכת²⁷
לתמיד.

ובעבודת האדם²⁸: יציאת מצרים מורה על
היציאה (דנפש האלקית) ממצרים וגבולים של

רק בשביל ועל-מנת העלי' שבגאולת מצרים, אלא
יתירה מזו - חלק מהעלי' והגאולה עצמה, עד -
העלי' דגאולה האמיתית והשלימה. ומשום כך
אומר המדרש על "ואלה שמות בני" הבאים
מצרימה" - "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן",
שכוונתו גם על הגאולה העתידה לבוא.

ומכיון שכל הענינים ד"הבאים מצרימה"
וגאולת מצרים נמשכים גם לאחר זה, גם בזמן
הזה - כמאחז"ל⁸ "כל המלכיות נקראו על שם
מצרים", ומזכירין יציאת מצרים בכל יום⁹,
ו"בכל¹⁰ דור ודור (וכל יום ויום)¹¹ חייב אדם
לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום]¹¹
ממצרים" - למדים מזה, שגם בגלותנו זו צריכים
להמשיך את "גאולת ישראל", הגאולה האמיתית
והשלימה, כדלקמן.

ג. ויובן זה בהקדים הביאור במשנה האחרונה
דפרק קמא דברכות¹² (שאומרים זאת גם בנוסח
ההגדה של פסח)¹³: "אמר ר' אלעזר בן עזרי' הרי
אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת
מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר¹⁴
למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי
חיך, ימי חיך הימים כל ימי חיך להביא¹⁵
הלילות¹⁶, וחכמים אומרים ימי חיך העולם הזה
כל ימי חיך להביא לימות המשיח".

ומפרש רש"י: "כבן שבעים שנה כבר הייתי
נראה זקן ולא זקן ממש שבאת עליו שיבה יום
שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבי אלעזר
בן עזרי' נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת
השחר¹⁷, ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה".

(8) ב"ר פט"ז, ד.

(9) משנה ברכות יב, ב. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע
אדה"ז או"ח הל' ק"ש סי' סז ס"א. - וראה לקמן בפנים.

(10) משנה פסחים קטז, ב.

(11) הוספת (ביאור) אדה"ז בתניא רפמ"ז. וראה הגש"פ עם
לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ע' תריח (בהוצאת קה"ת תנש"א)
בשוה"ג.

(12) יב, ב.

(13) וכן הוא גם בתוספתא ברכות שם. ספרי ראה טז, ג. וראה
מכילתא בא יג, ג.

(14) ראה טז, ג.

(15) כ"ה בנוסח ההגדה. שו"ע אדה"ז שם.

(16) ובתוספתא שם מוסיף כאן "אלו דברי בן זומא". וראה

חסדי דוד לתוספתא שם.

(17) ברכות כח, א.

(18) ראה לקו"ש חי"ז ע' 349. וש"נ.

(19) דגם באם מפרשים ש"וחכמים אומרים כו" אינם מדברי
ראב"ע, ונאמרו לפני זה וראב"ע ידע מזה קודם אמירתו (ולכן
אמר "ולא זכיתי", ראה תויו"ט כאן), הרי גילוי דברי החכמים
במשנה זו הי' דוקא ע"י מה שאמר ראב"ע ביום שנתמנה לנשיא.
וראה לקמן הערה 32.

(20) ובפרט באם מפרשים ש"וחכמים אומרים וכו'" הוא
מדברי ראב"ע בעצמו. וראה חסדי דוד שבהערה 16, שמוכיח כן
מלשון התוספתא שבהערה הנ"ל.

(21) רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טוש"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד.
(22) וראה לקמן הערה 32, שלכמה מפרשים גם לחכמים
מזכירין יצי"מ בלילות, וגם לבן זומא מזכירין יצי"מ לימות
המשיח.

(23) חינוך מצוה כא.

(24) ד"ה כימי צאתך תש"ח פ"ב (ע' 164).

(25) ס' גבורות ה' (להמהר"ל מפראג) פרק סא.

(26) בהר כה, מב. שם, נה. ב"מ י, א.

(27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 175.

(28) תניא פמ"ו. וראה תו"א יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ. וראה
הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' תשכח-ט.

1 חידוש ב(דין ד)זכירת יציאת מצרים - 23
2 ש(החיוב דזכירת יצי"מ) "כל ימי חיך" - שקאי 24
3 על "ימי חיך" בעולם הזה ובזמן הזה - כולל 25
4 "ימות המשיח". עד שזה נכלל בזכירת יצי"מ ד"כל 26
5 ימי חיך" בעולם הזה (קודם ימות המשיח). 27

28 והחידוש בזה גדול יותר:

29 (2) אע"פ³³ שבימות המשיח (במצב של גאולה) 29
30 לא שיך לכאורה הענין דזכירת הגאולה³⁴, גם אז 30
31 יזכירו את יציאת מצרים. ויתירה מזו: אע"פ 31
32 שהגאולה האמיתית והשלמה היא שלא בערך 32
33 לגאולת מצרים, בהיותה גאולה שאין אחרי' 33
34 גלות³⁵, ואז יהי' "ואת רוח הטומאה אעביר מן 34
35 הארץ"³⁶, יציאה וגאולה שלימה מכל המיצרים 35
36 וגבולים, משא"כ גאולת ויציאת מצרים היתה 36
37 גאולה שיש אחרי' גלות, ולא גאולה שלימה, כי 37
38 "הרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו" (ולכן 38
39 הוצרך להיות "כי³⁷ ברח העם")³⁸ - אעפ"כ 39
40 מזכירין יצי"מ גם לימות המשיח.

41 וכיון שיזכירו אז יצי"מ, ה"ז ראי' שזהו עבור 41
42 תועלת - בגלל המעלה והחידוש שיצי"מ תפעל גם 42
43 אז, כדלקמן.

1 מאסר הגוף ועולם הזה בכלל, להתקשר ולהתאחד 1
2 עם הקב"ה ע"י תורה ומצוות. ומכיון שזהו ענין 2
3 כללי בכל התורה והיהדות, לכן "תזכור את יום 3
4 צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", עד באופן 4
5 ש"בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות 5
6 את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"²⁹.

7 ובפרטיות ישנם בזה ג' שלבים ודרגות:
8 (א) מזכירין יציאת מצרים "בכל יום ויום" 8
9 ("הימים"): כשמאיר אור ה' "ויקרא אלקים לאור 9
10 יום"³⁰), צריך בפשטות "לראות את עצמו כאילו 10
11 הוא יצא היום ממצרים", עבודתו של יהודי לצאת 11
12 ממצרים וגבולים.

13 (ב) חידוש נוסף בזה, ש"מזכירין יציאת מצרים 13
14 בלילות", כדרשת בן זומא מהפסוק "למען תזכור 14
15 את יום צאתך מארמ"צ כל ימי חיך .. כל ימי חיך 15
16 להביא הלילות" שאפילו בזמן דלילה וחושך, 16
17 כשאור ה' איננו מאיר, אפילו בליל הגלות³¹, יכולה 17
18 וגם צריכה להיות "יציאת מצרים". 18

19 (ג) החכמים מחדשים עוד יותר³², ש"כל ימי 19
20 חיך" כולל - נוסף על כל עולם הזה ("ימי חיך 20
21 העולם הזה"), גם - "להביא לימות המשיח". 21
22 שהחידוש בזה כפול:

ח"ב מילואים אות ג) שחכמים ובן זומא פליגי להלכה אם 29
מזכירין יצי"מ לימות המשיח (א) אין הכרח להכריע שדעת 29
ראב"ע היא כבן זומא, ובפרט באם מפרשים שראב"ע אמר 30
"וחכמים אומרים כו" (כנ"ל הערה 20). (ב) יש לומר דאדרבה: 30
לפ"ז נמצא שיצי"מ הוא עד כדי כך ענין אחד עם הגאולה 31
השלימה (כדלקמן בפנים) שאין מה להזכיר אז יצי"מ, ואדרבה 31
הגאולה עצמה מזכירה על יצי"מ (ראה עד"ז רשב"א לעין יעקב 32
ברכות שם בביאור הטעם שלדעת בן זומא (שאינן מזכירים יצי"מ 32
לע"ל) אין זה ביטול המצוה). ועוד ועיקר: (ג) בכל אופן, כל 33
משנה זו נאמרה ביום שנתמנה ראב"ע לנשיא (כשאמר "הרי אני 33
כבן שבעים שנה").

וכן מובן גם לפי פירוש המפרשים שחכמים חולקים על בן 34
זומא בנוגע לזכירת יצי"מ בלילות (ראה נ"כ המשנה רע"ב, 34
תויר"ט, ועוד. אנציקלופדי תלמודית שם ע' ר, וש"נ), שיש לומר 35
בזה בג' אופנים הנ"ל. וראה לקמן הערה 44.

33 ראה רד"ה כי בחפזון תש"ח (ע' 151).

34 ודוקא בעת הגלות והשעבוד מזכירין ענין הגאולה לשת 34
פנים: הא' להלל ולשבח להשי"ת על העבר אשר גאלנו וגאל את 35
אבותינו, והב' שע"י זכירה זו מתחזק התקוה והבטחון הגמור 36
בהשי"ת על הגאולה העתידה לבוא (שם).

35 ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתורה ה"ג ונאמר - 35
פסחים קטז, ב. ועוד.

36 זכרי' ג, ב.

37 בשלח יד, ה.

38 תניא פל"א. וראה ד"ה כימי צאתך תש"ח פ"ג (ע' 167).

29 ואולי אפ"ל שבתניא שם מפרש דהמשנה דפסחים ("בכל 29
דור ודור חייב כו'") משלימה המשנה דספ"ק דברכות שצ"ל 30
זכירת יצי"מ בכל יום (ראה הגש"פ שבהערה 11).

30 בראשית א, ה. 30
31 ראה זח"ג סז, ריש ע"ב: בלילה .. בגלותא. וראה גם 31
זח"ב קסג, ב. ח"ג כב, א. רלח, ב. תקו"ר תכ"א (מט, ב). וראה 32
תור"א מג"א צד, ד. לקו"ש ח"ז ע' 41.

32 לפי הפירוש שהם מוסיפים על בן זומא, ולכו"ע מזכירין 32
יצי"מ בלילות (וכל פלוגתתם אינה בגוף הדין רק במשמעות 33
הכתוב "כל ימי חיך") ראה רשב"ץ ביבין שמועה על הגש"פ 33
כאן. זבח פסח על הגש"פ. של"ה מס' פסחים קנח, א. צל"ח ופנ"י 34
ברכות שם. ועוד. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יז. 34
אנציקלופדי תלמודית ערך זכירת יצי"מ ע' רא, וש"נ. והפירוש 35
דברבי ראב"ע "לא זכיתי" לפי פירוש זה הוא "אע"פ שהשתדלתי 35
והתחברתי עם אנשי החכמה לא זכיתי לדעת הרמז שנרמז בכתוב 36
בחיוב קריאת פרשת ציצית בלילה עד שדרשה בן זומא" (פיה"מ 36
להרמב"ם ברכות שם).

ויש מפרשים, שלכו"ע (גם לבן זומא) מזכירין יצי"מ גם 37
לימות המשיח (שהרי בודאי לא תיעקר מצוה מן התורה ח"ו), 37
והחילוק בין בן זומא וחכמים הוא רק בנוגע להלימוד מ"כל ימי 38
חיך" (קול הרמ"ז ושושנים לדוד ברכות שם (הובא בתוס' אנשי 38
שם למשניות שם). חסדי דוד לתוספתא ברכות שם. ספרי דבי רב 39
לספרי ראה שם).

וגם לפי הפירוש (ראה רשב"ץ שם. ועוד. וראה תורה שלימה

אבל הזכירה דיצי"מ לע"ל היא רק בדרך
 "טפל" ("שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת
 מצרים טפל לו"⁴³), כי עיקר הגילוי אז הוא
 מהגאולה השלימה, שלמעלה מכל מדידה והגבלה,
 אלא שיחד עם זה מזכירין יצי"מ (בדרך טפל), כי
 המעלה דגאולה השלימה למעלה מכל מדידה
 והגבלה לגמרי (באופן ד"את רוח הטומאה אעביר
 מן הארץ", "אתהפכא"⁴²), נמשכת במדידה
 והגבלה ד"כל ימי חיך" במציאות העולם הזה
 (המעלה דאתכפאי בגאולת מצרים). משא"כ אילו
 לא היו מזכירים אז יצי"מ, הוה-אמינא שהגאולה
 נפרדת מ"כל ימי חיך" בעולם הזה.
 ו. עפ"ז מובנת ההוספה והחידוש של החכמים
 לגבי בן זומא⁴⁴: נוסף על דברי בן זומא, שישנו
 הענין דיציאת מצרים "כל ימי חיך" גם "בלילות",
 בליל הגלות - מחדשים חכמים "כל ימי חיך
 להביא לימות המשיח", ש"כל ימי חיך" בעולם
 הזה (הן בימים ואפילו בלילות, בחושך הגלות)
 ישנה, נוסף על הדרגא דיציאת מצרים (גאולה
 שאינה שלימה, כמו שהי' אז בגלוי), גם הדרגא
 (דיציאת מצרים כפי שהיא לאמיתתה) "ימות
 המשיח", הגאולה שלימה שאין אחרי' גלות.

ולהוסיף בדיוק הלשון "להביא לימות המשיח"
 (ולא "לרבות" וכיו"ב כרגיל), שהעבודה (דזכירת)
 יצי"מ "כל ימי חיך" בעולם הזה (א) מכניסה את
 ימות המשיח בעולם הזה עתה⁴⁵, עד יתירה מזו

ה. ויש לומר הביאור בזה:

בגאולת מצרים נתחדש כללות ענין הגאולה,
 פתיחת הצינור על כל הגאולות (גם מהגלויות
 שלאח"ז), כולל הגאולה העתידה²⁴.
 יתירה מזו: אילו זכו, היתה יציאת מצרים
 גאולה שלימה שאין אחרי' גלות, באופן ד"ה'
 ימלוך לעולם ועד", כפי שבנ"י אמרו בשירת
 הים³⁹, כי היו נכנסים אז מיד לארץ ישראל בגאולה
 השלימה⁴⁰. אלא מכיון ש"נתערבו" ענינים צדדיים,
 ה"ז לא התקיים בפועל.

עפ"ז יש לומר, שאמיתית הענין דיציאת מצרים
 היא - "ימות המשיח", הגאולה האמיתית והשלימה,
 ואמיתית ופנימיות הענין דימות המשיח היא גאולת
 מצרים. אלא שבנוגע לפועל - בגלל סיבות צדדיות
 - יש ביניהם הפסק זמן (בחיצוניות), עד שהגאולה
 השלימה באה בפועל. אבל גם כל הזמן שבניתיים
 (בין גאולת מצרים והגאולה השלימה) - "כל ימי
 חיך" (בעולם הזה) - צריך להיות "תזכור את יום
 צאתך מארץ מצרים" [עד אשר "כל הימים מימי
 הגאולה הראשונה מגלות מצרים עד הגאולה
 העתידה, במהרה בימינו אמן, הם ימי צאתך מארץ
 מצרים"²⁴]; והיות שיציאת מצרים היא בפנימיות
 הענין ד"ימות המשיח", לכן זכירת יצי"מ "כל ימי
 חיך" כולל במילא גם "להביא לימות המשיח"⁴¹.

עפ"ז מובן ג"כ מדוע "מזכירין יציאת מצרים
 לימות המשיח" (אע"פ שאז יהיו במצב של גאולה,
 וגאולה שלא בערך לגאולת מצרים) - כי: (א)
 יציאת מצרים היא ההתחלה (ויתירה מזו -)
 הפנימיות דימות המשיח, (וב) יציאת מצרים
 פועלת חידוש בימות המשיח, שישנה גם המעלה
 דיצי"מ (כמו שהי' בפועל, בגלל שלא זכו שתהי'
 זו מיד גאולה שלימה) - המעלה ד"אתכפאי סטרא
 אחרא", מכיון שהרע הי' עדיין בתקפו (כנ"ל)⁴².

(39) בשלח טו, יח. וראה לקו"ש חל"ב ע' 81 ואילך.

(40) זח"ג רכא, א. וראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפ"ב.

(41) להעיר גם, שבהבטחת הקב"ה ליעקב על גאולת מצרים
 אמר לו "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד), "היינו ב' עליות ..
 כי עלי' זו השני' היא רומזת על גאולה העתידה להיות בב"א"
 (תו"א ריש פרשתנו). וכן בפרשתנו ג, יד "אמר לו ענין הגאולה
 האחרונה כדפירש רש"י שם" (תו"א שם).

(42) ראה ד"ה כימי צאתך שם. סה"מ מלוקט ח"ב ע' מ
 ואילך. לקו"ש חט"ז ע' 125 ואילך. התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע'
 116 ואילך.

(43) ברכות יב, סע"ב.

(44) זהו לפי הפירוש שחכמים מוסיפים על בן זומא (כנ"ל
 הערה 32). ולפי הפירוש שחכמים חולקים על בן זומא בנוגע
 לזכירת יצי"מ בלילות (הרי נוסף למ"ש בהערה הנ"ל) ראה סידור
 האריז"ל בהגש"פ כאן, שלדעת חכמים אין כח בזמן הזה לברר
 הלילות, ובמ"א נתבאר (לקו"ש ח"ג ע' 1016) שתוכן הפלוגתא
 הוא בנוגע ליצי"מ בפנימיות (יציאה גם ממצרים וגבולים
 דקדושה) גם במצב דלילות, שבזמן הזה אין כח לזה לרוב בנ"א,
 והכח לזה יהי' דוקא לימות המשיח, ולכן ס"ל לחכמים שדוקא
 לימות המשיח מזכירין יצי"מ בלילות. משא"כ בן זומא, שהי'
 למעלה מעולם (ראה ב"ר פ"ב, ד), הי' בכחו לברר הלילות גם
 בזמן הזה. ועפ"ז נמצא שאצל בן זומא ע"י ראב"ע שהביא דבריו
 הי' מעין המצב דימות המשיח. ובכחו של ראב"ע הנושא לחבר
 שניהם שגם בזמן הזה (אצל כל ישראל) יהי' המצב של ימות
 המשיח, כדלקמן בפנים.

(45) כן שמעתי מאאמור"ז ז"ל (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ
 תשי"ט). וראה גם שיחת ליל ב' דחג הפסח תרצ"ט (ספר השיחות
 ה'תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 323).

סרי דרי חירותא". וזה הראה לכל שראב"ע ראוי
להיות הנשיא, בהיות לו "שעירות לבנות של זקנה,
ונאה לדרשן להיות זקן"⁴⁹.

נמצא, ששלימות הנשיאות קשורה עם מספר
שבעים שנה דוקא, ועד כדי כך שעד אז הי' מצב
שמבלי הבט על כל מעלותיו של ראב"ע, "דהוא
חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא"⁵⁰, הרי, "לא
זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות עד שדרשה בן
זומא", ב"אותו יום" כשראב"ע נעשה נשיא.

והביאור בזה:

שבעים שנה הם שלימות בחיי האדם - כמ"ש⁵¹
ימי שנותינו בהם שבעים שנה". השלימות היא
בכך, שהאדם מגיע אז לעבודה דבירור כל השבע
מדות כפי שהן בשלימותן, שבע כלול מעשר
(= שבעים). ובפרטיות יותר נותנים לאדם
"שבעים שנה" בכדי לעשות את העבודה דבירור
השבע מדות כפי שהן מתלבשות למטה, בנפש
הבהמית ("ימי שנותינו בהם", "בהם" לשון בהמה)
ובלעז"ז בכלל (ובכללות - השבעים אומות העולם),
וע"י עבודה זו מגיעים לשלימות דשבעים, בחי'
עי"ן דקדושה, ראי' באלקות, עד להשלימות בזה
לעתיד לבוא⁵².

ועד"ז י"ל בנוגע ל"הרי אני כבן שבעים שנה"
דראב"ע הנשיא: בכדי להיות נשיא הי' עליו להשיג
את השלימות של "כבן שבעים שנה", הברירור
דעניני העולם (הנחלקים לשבעים, שבעים אומות
וכו'). וזה נתן לו את הכח שיהי' אצלו "זכיתי
שתאמר יצי"מ בלילות", שיוכלו לפעול את הענין
דיציאת מצרים (הגאולה ממצרים וגבולים) אפילו
במעמד ומצב של תחתון ("לילות"), נוסף על
העבודה בזה בכל יום ויום, עד גם - "כל ימי חיין
להביא לימות המשיח"⁵³, (מעין) העילוי דהגאולה

(ב) שזה מביא⁴⁶ בפועל ב"ימי חיין" - השלימות
דימות המשיח (לשון רבים, כולל כל התקופות
בזה⁴⁷) בגאולה האמיתית והשלימה.

[מזה מובן שדברי החכמים אינם רק הלכתא
למשיחא, אלא שבזה נפק"מ בעבודתו של יהודי
(גם) בזמן הזה (קודם ביאת המשיח בפועל),
שבזכירתו יצי"מ הוא יודע שזה קשור עם ("להביא
לימות המשיח").]

ז. עפ"ז יובן שייכות המשנה לרבי אלעזר בן
עזרי' שבאותו היום נעשה נשיא:

חידושו של נשיא בישראל (נשיא מלשון
התנשאות) הוא לקשר ולאחד "כל ימי חיין" של
כל א' מבני וכל ישראל - "כל ימי חיין" הגשמיים
בעולם הזה ובפרט בזמן הגלות ("לילות") - עם
גאולה (יציאה ממצרים וגבולים) בכלל, ובפרט עם
ימות המשיח, הגאולה האמיתית והשלימה, שאין
אחרי' גלות; דוקא הנשיא בכחו ולחבר ולאחד את
הגלות עם הגאולה, ובפרטיות יותר - לחבר את
יציאת מצרים וימות המשיח (כפי שהם במצב
שהגלות מפסקת בינתיים), "תזכור את יום צאתך
מארץ מצרים כל ימי חיין". להביא לימות
המשיח" - שבחייו של יהודי "כל ימי חיין"
כנשמה בגוף בעוה"ז הגשמי והחומרי ובזמן
הגלות, הוא יוכל לצאת ממצרים וגבולים, ויתירה
מזו - להיות במצב דימות המשיח.

ולכן, דוקא ביום שעלה לנשיאות עסק ראב"ע
בסוגיא ד"מזכירין יציאת מצרים" גם "בלילות"
ו"להביא לימות המשיח".

ח. ויש לומר שזה קשור גם עם הקדמתו של
ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה כו":

הגמרא מספרת¹⁷ שראב"ע אמר "הרי אני כבן
שבעים שנה ולא בן שבעים שנה", כי הי' אז רק
בן י"ח שנה⁴⁸, ו"אתרחיש לי' ניסא ואהדרו תמני

(49) פרש"י ברכות שם (ד"ה לית לך חירותא). וראה לקו"ש
ח"ד ע' 123 ואילך. שיחת אחש"פ תשמ"א. ש"פ ראה תשמ"ב
(התנועדות תשמ"ב ח"ד ע' 2079). ועוד.

(50) ברכות כז, סע"ב.

(51) תהלים צד"ק, יו"ד.

(52) ראה בכל זה - ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות - אות
עי"ן ע' רפט ואילך. קובץ י"א ניסן שנת הצדי"ק עה"פ ימי
שנותינו בהם שבעים שנה (ע' 87 ואילך). וש"נ.

(53) ולהעיר מיחוס ראב"ע שהוא "עשירי לעזרא"
(ובירושלמי יבמות פ"א ה"ו, שהעיד עליו ר' דוסא בן הרכינס

(46) ראה שיחת ליל ב' דחג הפסח תש"ג (ע' 73) ב' פירושם
ב"להביא לימות המשיח": (א) כפשוטו, שמשח יבוא. וצריכים
להתבונן מה יהי' המצב של כל דבר בעוה"ז בימות המשיח. (ב)
שהכוונה והתכלית של כל העבודה בימי הגלות היא "להביא
לימות המשיח".

(47) ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. ובכ"מ.

(48) ולפי הירושלמי (ברכות פ"ד סוף ה"א) - בן שש עשרה
שנה. ולגירסת האבודרהם בן י"ג שנה.

ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהי' רבן
גמליאל מכריו ואומר כל תלמיד שאין תוכו כבדו
לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו כמה
ספסלי כו" 59:

אצל רבן גמליאל הי' סדר ההנהגה מעין
דלע"ל, כש"א רוח הטומאה אעביר מן הארץ",
ש"לא יכנס לבית המדרש" תלמיד שאין תוכו
כבדו, כי מצד דרגת הקדושה דלע"ל אין מקום
לענין של היפך (ע"ד הנהגת שמאי, מלשון "השם
אורחותיו" 60, שלכן הלכה כשמאי דוקא לע"ל 61).
משא"כ הנהגת ראב"ע היתה בהתאם למצב העולם
הזה בזמן הזה, שאפילו בעולם דמיצרים וגבולים
ושל העלמות והסתרים, עד למצב של חושך הגלות
("לילות"), בו אפשרית מציאות ד"אין תוכו כבדו",
ניתן לפעול הבריור והעלי' ד"יציאת מצרים" 62.
ולכן "באותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה
להם רשות לתלמידים ליכנס", שזהו ענין הנשיא
להרבות תלמידים בישראל.

ועפ"ז הי' אפשר לומר, שמכיון שראב"ע נתן
להכניס גם תלמיד כזה ש"אין תוכו כבדו", אפשר
לפעול איתו רק גאולה שאינה שלימה (באופן של
"אתכפיא" כי הרע עדיין בתקפו), שכן הגאולה
השלימה תלוי' בכך שהכל יהי' "תוכו כבדו" (ואת
רוח הטומאה אעביר מן הארץ"); ממשיכים
ומוסיפים החכמים - ש"כל ימי חיך" כולל נוסף

השלימה 54, כשנעשה (שלימות הבריור דכל שבעים
אומות כו', ו) הגילוי דשבעים 55, עי"ן דלמעלה,
והיו עיניך רואות את מוריך 56, ובאופן שאלקות
נמצא בגלוי בכל העולם, ונגלה כבוד הוי' וראו
כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר 57.

ויש לקשר זה גם עם שמו של רבי אלעזר בן
עזרי' - שכשמו כן הוא: "אלעזר" אותיות א-ל
עזר, ו"עזריה" אותיות עזר י-ה. ו"אלעזר בן
עזרי'" הוא החיבור דשניהם יחד [באופן שהעיקר
הוא עזרי', ואלעזר מקבל מ(בן) עזרי', או שהעיקר
הוא אלעזר והוא "בן עזרי'", ההמשך דעזרי', ויפה
כח הבן מכת האב 58, או ע"ד הפירוש ב"בן חורין",
שמציאותו היא במעמד ומצב דחירות, ועד"ז
בנדרו 7, שמציאותו של "אלעזר" היא במצב
ד"עזריה" 15].

היינו, שרבי אלעזר בן עזרי' יש לו עזר מיוחד
מהקב"ה, וכפי שהקב"ה למעלה מעולם - הן משם
א-ל (אלעזר), והן משם י-ה (עזריה), ששתי
השמות מורים על דרגא שלמעלה מסדר
השתלשלות, ועאכו"כ "אלעזר בן עזרי'" - שניהם
יחד, ומשם מקבל עזר מהקב"ה להיות נשיא ולתת
כח לבנ"י לעשות את העבודה ד"יציאת מצרים",
בימים, ו"בלילות", עד בימות המשיח ועד
להביא לימות המשיח.

ט. ולהוסיף, שהחידוש הנ"ל דראב"ע כנשיא
מרומז גם בסיפור הגמרא 17, ש"באותו היום
(כשראב"ע נעשה נשיא) סלקוהו לשומר הפתח

ש"עיניו" (כלומר מראיתו ותואר פניו" - פני משה) דמיין לדידו
(לעזרא), והרי בנוגע לעזרא איתא במדרש (הובא בפרש"י
יחזקאל מג, יא. פתיחת התיו"ט למס' עדיות. וראה ברכות ד,
סע"א) דראוי הי' הבנין השלישי להיות בעת שעלו מבבל אלא
שגרם החטא (ע"ד שהי' בזמן יצי"מ, כנ"ל ס"ה).
54) ראה קול סופר על המשנה ברכות שם (יב, סע"ב),
שמפרש "זכית" מלשון "זכור", ע"פ מאחזל" (סנהדרין צח, א)
ע"פ (ישע"ס, כב) "בעתה אחישנה" "זכו אחישנה", ע"ד שאמר
הקב"ה "נצחוני בני נצחוני" (ב"מ נט, ב), "זוה זכו, אם יגיעו בני
ישראל למדרגה לנצח ברצונם את השכינה ע"ד מי מושל בי צדיק,
הקב"ה גזור גזירה והצדיק מבטלו (ראה מו"ק טז, ב), אז
אחישנה".

55) להעיר מדברי ראב"ע שימות המשיח שבעים שנה
(סנהדרין צט, א).
56) ישע"ל, כ.
57) שם מ, ה.
58) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

59) ולהעיר מהב' דיעות בהמשך הגמרא כמה ספסלי אתוספו
ארבע מאה ספסלי או שבע מאה ספסלי (שהוא שבעים כלול
מעשר).

60) מו"ק ה, סע"א. וש"נ. לקר"ת שה"ש מח, סע"ב ואילך.
ובכ"מ.

61) ראה מדרש שמואל לאבות פ"ה מ"ט. מקדש מלך לזח"א
יז, ב. לקר"ת קרח נד, סע"ב ואילך. תוספות חדשים לאבות
בתחלתו. וראה בארוכה קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא
(התוועדויות תנש"ח ח"ג ע' 278 ואילך).

62) ולהעיר שלפי הפירוש בסיפור האריז"ל הנ"ל (הערה 44),
בן זומא וחכמים הם ע"ד ב"ש ובי"ה (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ
תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 89)), שעבודת ב"ש היא שלא תהי' ניקת
החיצונים (מעין המצב דלע"ל), ועבודת בי"ה היא לפעול ולברר
גם במקום שיש ניקת החיצונים (עיקר העבודה בזמן הזה, ובפרט
בזמן הגלות), ע"ד החילוק בין בן זומא ש"מזכירין יצי"מ
בלילות", כי בכחו לפעול יצי"מ גם בעת חושך הלילה, והחכמים
דס"ל שאין כח לברר הלילות בזמן הזה, רק בימות המשיח (ועפ"ז
תובן השייכות בשיחה הנ"ל דבן זומא וחכמים לב"ה וב"ש). וי"ל
שע"י ראב"ע נמשך הכח "להביא לימות המשיח" גם בלילות
בזמן הזה, כבערה הנ"ל.

לישראל אלא השלום שנאמר⁷¹ ה' עוז לעמו יתן
ה' יברך את עמו בשלום" (וגם סיום גמרא ברכות
עצמה היא בפסוק זה), שהקב"ה נותן לבנ"י עוז
(ע"ד "אלעזר בן עזרי", א"ל עזר בן עזר י"ה), אין
עוז אלא תורה⁷², עד שנעשה "ה' יברך את עמו
בשלום", אשר שלימות ענין השלום (בעולם) היא
בגאולה האמיתית והשלימה (כמבואר⁷³ בענין
"פרה בשלום נפשי"⁷⁴).

יא. ע"פ הנ"ל מובן הביאור בדברי המדרש
"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה - על שם
גאולת ישראל נזכרו כאן", אע"פ שבפשטות מדובר
אודות הירידה ד"הבאים מצרימה":

"מזכירין יציאת מצרים בלילות" מורה
שאמיתית הענין ד"הבאים מצרימה", הירידה
בחושי הגלות ("לילות"), היא - "גאולת ישראל"
("יציאת מצרים"), עד - "להביא לימות המשיח"
(הענין האמיתי דיציאת מצרים), כנ"ל. ולכן "על
שם גאולת ישראל נזכרו כאן" - כי הכוונה היא
שבמצב ד"הבאים מצרימה", במיצרים וגבולים,
יפעלו ויגלו איך שזהו (לא רק בשביל הגאולה,
אלא שזה גופא) "על שם" גאולת ישראל", עד (על
שם) הגאולה האמיתית והשלימה.

ולהוסיף, ש"בני ישראל הבאים מצרימה" היו
שבעים נפש⁷⁵. ויש לומר, שבזה מרומז שתוכן
העבודה הוא גם ב"הבאים מצרימה", בגלות בין
שבעים אומות (שהם כנגד השבעים נפש⁷⁶), לגלות
את "גאולת ישראל". שהכח לפעול זאת בא
מ"שבעים נפש" ("יוצאי ירך יעקב"⁷⁵), ע"ד
שראב"ע "כבן שבעים שנה" נותן את הכח
ל"מזכירין יצי"מ בלילות" עד "להביא לימות
המשיח", להשיג את העי"ן רבתי דקריאת שמע
(בה מזכירין יצי"מ)⁷².

ומזה מובנת גם ההוראה לבנ"י מהמדרש: יש
לדעת, שאפילו בגלות, הרי נוסף לזה שבנ"י
נשארים קיימים בתכלית השלימות כמובן ופשוט,

(71) תהלים כט, יא.

(72) ראה ויק"ר פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז רמד. שהש"ר
פ"ב, ג (א). מדרש תהלים ח, ג. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 444
הערה ד"ה זה.

(73) שערי תשובה לאדהאמ"צ נו, א.

(74) תהלים נה, יט.

(75) פרשתנו א, ה.

1 "לילות", גם "להביא לימות המשיח" שגם במצב
2 של גלות (כשאין "תוכו כבדו") ניתן לפעול את
3 הגאולה השלימה.

4 וזה מרומז בכך ש"אף רבן גמליאל לא מנע עצמו
5 מבית המדרש אפילו שעה אחת", (שראב"ע פועל
6 ש) גם ר"ג - שדרגת עבודתו קשורה עם ימות
7 המשיח (כנ"ל) - אף הוא מסכים ומסייע לסדר
8 ההנהגה דראב"ע, ש"נתנה להם רשות לתלמידים
9 ליכנס לבית המדרש".

10 י. ויש להוסיף ביאור גם בהא שמשנה הנ"ל
11 היא בסוף פרק קמא דמסכת ברכות: התחלת (פרק
12 ראשון) דמסכת ברכות היא "מאימתי קורין את
13 שמע בערבין", שמשמעותה (בעבודה רוחנית) היא
14 הפעולה דקריאת שמע (קבלת עול מלכות שמים⁶³,
15 ובאופן ד"מאימתי" מלשון אימה⁶⁴) אפילו
16 "בערבין", בחושך הלילה והגלות; וזהו התוכן
17 בסוף הפרק - "נעוץ סופן בתחלתן"⁶⁵ - ש"מזכירין
18 יציאת מצרים בלילות" (בקריאת שמע), אשר
19 יציאת מצרים היא "דבר אחד ממש"⁶⁶ עם קריאת
20 שמע, "ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש
21 דוקא אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש
22 כו"⁶⁶.

23 וע"פ הכלל הנ"ל ד"נעוץ סופן בתחלתן
24 ותחלתן בסופן", יש לזה שייכות לסיום הש"ס -
25 הן בגמרא⁶⁷: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח
26 לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר⁶⁸ הליכות עולם לו
27 א"ת הליכות אלא הלכות", שב"הליכות עולם"
28 ממשיכים הלכות התורה, עד לדרגת עוה"ב (כולל
29 - בפירושו⁶⁹ עולם התחי' לעתיד לבוא); והן
30 במשניות⁷⁰: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה

(63) ברכות רפ"ב.

(64) כפירוש ר"א המלאך בעת למדו משנה זו עם רבינו הזקן
(ראה גם סה"ש תש"ד ע' 66. סה"מ תש"י ע' 138). וכהפס"ד
שק"ש צ"ל "בכוונה באימה וביראה ברתת ובזיעה" (שו"ע אדה"ז
אור"ח ר"ס סא. ועד"ז בטושו"ע שם. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 71
בהערות).

(65) ס' יצירה פ"א מ"ז.

(66) תניא ספמ"ז.

(67) מס' נדה.

(68) חבקות ג, ו.

(69) ראה רע"ב לסנהדרין ר"פ חלק. מדרש שמואל על מס'
אבות בתחלתו.

(70) מס' עוקצין.

35 של הגלות - כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו הטעם
36 שראה לחבר חיבורו, בכדי לשלול את ההעלם
37 והסתר שנעשה בלימוד והבנת התורה, ש"אותם
38 הפירושים וההלכות והתשובות כו' נתקשו בימינו
39 ואין מבין ענינם כראוי אלא מעט במספר ואין צריך
40 לומר התלמוד עצמו כו", ולכן "ראיתי לחבר
41 דברים המתבררים כו' כולם בלשון ברורה ודרך
42 קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי כל
43 כו".

44 וכך נעשה בפועל, שספר הרמב"ם נעשה מורה
45 דרך לבני" בכל הדורות, החל מבני" במצרים בדורו
46 של הרמב"ם, ומשם נתפשטו פסקי הלכותיו
47 למקומות אחרים בעולם (כידוע מאגרות הרמב"ם),
48 עד לבני" בדורות שלאחרי זה, כולל גם עי"ז
49 שריבוי ספרים (החל מהשולחן ערוך וכו') מיוסדים
50 על ספר הרמב"ם.

51 כלומר, שהרמב"ם פעל שגם במצב של
52 "לילות", "ערבין" במצרים כפשוטו (ומצרים מלשון
53 מיצרים וגבולים) - תהי' "יציאת מצרים", "גאולת
54 ישראל" (בדוגמת פעולת רבינו הקדוש ע"י חיבור
55 המשניות⁸², "כדי שלא תשתכח תורה שבע"פ
56 מישראל"⁸¹, כמרומו גם בהתחלת המשנה
57 "מאימתי קורין את שמע בערבין", "מזכירין יצי"מ
58 בלילות", כנ"ל).

59 ויתירה מזו: נוסף על "מזכירין יצי"מ בלילות",
60 פעל הרמב"ם גם את הענין ד"כל ימי חיין להביא
61 לימות המשיח", כידוע שספר הרמב"ם כולל כל
62 הלכות התורה, גם הלכות השייכות לזמן שבית
63 המקדש קיים, וגם - ההלכות דימות המשיח
64 (בסיום ספרו), שמורה לבני" ההלכות שקשורים
65 עם ימות המשיח, איך צריך להתכונן לזה, והסדר
66 בפועל דביאת הגאולה האמיתית והשלימה.

67 ולהוסיף, שהרמב"ם חי שבעים שנה⁸³, "ימי

1 וכמרומו גם בסוף פ' ויחי - ויחנטו אותו ויישם
2 בארון במצרים", ש"ויחנטו" הוא בכדי שהגוף
3 ישאר קיים - הרי "ואלה שמות בני ישראל הבאים
4 מצרימה" מוסיף עוד יותר, ש"על שם גאולת
5 ישראל נזכרו כאן": נוסף לזה שבני" נשארים
6 בשלימות כנשמות בגופים בחיים גשמיים וחיים
7 רוחניים גם יחד, נשמה בריאה בגוף בריא, בתכלית
8 השלימות, עומדים במצב (לא רק שמוביל לגאולה,
9 אלא יתירה מזה - מצב של) "גאולת ישראל" עד
10 - "כל ימי חיין להביא לימות המשיח". וכדלקמן.

11 יב. עפ"ז אפשר להבין השייכות דפ' שמות
12 לכ"ף טבת⁷⁷, יום ההילולא דהרמב"ם⁷⁸, שחל
13 לעולם בסמיכות לפ' שמות, וקביעותו בשנה זו -
14 בערב שבת פ' שמות.

15 ובפרט ע"פ הידוע, שהאכילה דשבת באה ע"י
16 העבודה וטירחא דערב שבת, כמאחז"ל⁷⁹ "מי
17 שטרח בערב שבת יאכל בשבת", מובן, שישנה
18 שייכות בין יום ההילולא דהרמב"ם לפרשת
19 השבוע, פ' שמות. ויתירה מזו: ה"אכילה" דשבת
20 באה ע"י העבודה (טירחא) (דיום ההילולא של
21 ה)רמב"ם בערב שבת.

22 הענין בזה:

23 אצל הרמב"ם רואים בגלוי איך שבהיותו במצב
24 ד"הבאים מצרימה" פעל שם (באופן השייך בזמנו)
25 את הענין ד"גאולת ישראל", הן גאולה רוחנית
26 בערך לחושך הגלות שהי' אז (בדוגמת יציאת
27 מצרים גם במצב ד"לילות"), והן כח והכנה
28 לגאולה שלימה כפשוטה ("להביא לימות
29 המשיח"), וכמרומו גם בשם "רמב"ם" ר"ת
30 "רבות" ⁸⁰ מופתי בארץ מצרים:

31 בהיותו במצרים בפשטות חיבר הרמב"ם את
32 חיבורו הגדול ספר "משנה תורה", ספר "הלכות
33 הלכות" ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"⁸¹, שזה
34 פעל גאולה (יציאת מצרים) במצב דחושך הלילה

(82) והרי ספר הרמב"ם הוא "בלשון קצר וצח כלשון המשנה" (הקדמת הכס"מ לספר היד).

(83) סדר הדורות ד"א תתקכ"ז. שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. - ולהעיר שהרמב"ם חי ע' שנה פחות פ"ג יום (סה"ד שם, ממאור עינים ספכ"ה) - פ"ג יום בין הסתלקותו בכ"ף טבת ליום הולדתו בערב פסח. ואולי יש לומר, שפ"ג יום אלו נשלמו ע"י הפ"ג הלכות שבספר משנה תורה (כמ"ש הרמב"ם בסוף מנין המצוות ע"ס ההלכות שבהקדמת ספרו).

(76) ראה פרש"י האזינו לב, ח.

(77) כדברי השל"ה (חלק תושב"כ ר"פ וישב - רצו, א), ש"המועדים של כל השנה .. ככולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן כו".

(78) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 26. וש"נ.

(79) ע"ז ג, סע"א.

(80) בא יא, ט.

(81) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

שמות בני"ה הבאים מצרימה", ואם עבודת בני"ה
בכל הזמנים היא להמשיך את הגאולה במצב
הגלות,

ועאכו"כ לאחר שישנו כבר הריבוי דמעשינו
ועבודתנו במשך כל הדורות, כולל - דרבי אלעזר
בן עזרי' בזמנו, והרמב"ם בזמנו, וכל צדיקי ישראל
בכל הדורות, עד בדורות האחרונים - העבודה
דרבותינו נשיאנו המיוחסים לבית דוד משבט
יהודה, כולל - העבודה דכ"ק מו"ח אדמו"ר במשך
שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין
(תר"ם-תש"י) -

הרי במכלל שכן וקל וחומר בדורנו זה ובזמננו זה,
לאחרי שסיימו הכל (כנ"ל), ישנה ההבטחה גמורה
בתורה, שבטח יהי' (תזכור את יום צאתך מארץ
מצרים) כל ימי חיך .. להביא לימות המשיח",

ובפשטות - שלא זקוקים להפסק ח"ו בין "כל
ימי חיך" ו"ימות המשיח" (כמו שהי' אצל בני"ה
בכל הדורות שלפני דורנו זה), אלא "כל ימי חיך"
דכל אחד מבני"ה, חיי הגשמיים כנשמה בגוף,
כוללים בפשטות (גם) "ימות המשיח" בלי הפסק,
מכיון שהגאולה באה תיכף ומיד ממש ברגע זה
ובמקום זה (גם כשזה במצב דלילה, "הבאים
מצרימה"), כך שהרגע האחרון דהגלות והנקודה
האחרונה דהגלות נעשים רגע ראשון ונקודה
ראשונה דגאולה,

ומ"ימי חיך" בזמן הזה ובמקום הזה, בלי שום
הפסק כלל ח"ו (גם אם כבר מבוגר משבעים
שנה וכיו"ב), הוא עובר - מיד בתכלית השלימות,
"ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין",
בהמשך ד"כל ימי חיך" בימות המשיח, וחיים
נצחיים שיהיו אז.

יד. ובנוגע לפועל הכוונה היא, שהעבודה
דבני"ה עתה צריכה להיות "להביא לימות המשיח",
לגלות כבר תיכף בפועל איך שהמצב ד"הבאים
מצרימה" בגלות הוא באמת מצב ד"גאולת
ישראל", עי"ז שמתכוונים בעצמם ומכנים אחרים
למצב ד"ימות המשיח".

כולל ובמיוחד - בקשר עם יום ההילולא
דהרמב"ם - ע"י שמחזקים ומוסיפים בלימוד ספר
משנה תורה להרמב"ם, כולל - ע"י ההשתתפות

1 שנותינו בהם שבעים שנה", שמורה שאצלו היתה
2 בגלוי השלימות שקשורה ל"הרי אני כבן שבעים
3 שנה" לפועל "יציאת מצרים" בכל המצבים
4 (בימים, בלילות ולהביא לימות המשיח), כנ"ל
5 בנוגע לראב"ע.

6 וע"פ הידוע⁸⁴, שביום ההילולא של צדיק "כל
7 מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"
8 עולה למעלה, ומאיר ומתגלה למטה ו"פועל"⁸⁵
9 ישועות בקרב הארץ" - מובן, שביום כ"ף טבת,
10 יום ההילולא של הרמב"ם, קיים בגלוי "כל מעשיו
11 ותורתו ועבודתו" של הרמב"ם - בחיבור ספר
12 "משנה תורה" בארץ מצרים, וכל שאר עניני עבודה
13 שלו במשך שבעים שנות חייו - וזה "פועל ישועות
14 בקרב הארץ", בקרב הארץ דמצרים⁸⁶ (מיצרים
15 וגבולים דעולם), באופן שזה נעשה מורה דרך
16 ו"מורה הנבוכים"⁸⁷ דבני"ה בכל הדורות שלאח"ז.

17 ועפ"ז מובן החידוש דה"אכילה" בשבת פ'
18 שמות בשנה זו - כיון שבאה ע"י העבודה וטירחא
19 בערב שבת זה, כל מעשיו ותורתו ועבודתו שהכין
20 הרמב"ם במשך שבעים שנות חייו, הנמצאים כולם
21 בגלוי באופן ד"פועל ישועות בקרב הארץ" בערב
22 שבת זו; הרי מובן מכך מה זה מוסיף בעבודת
23 שבת זו, העבודה לפועל "גאולת ישראל" במצב
24 ד"הבאים מצרימה" בגלות!

25 יג. הלימוד וההוראה מזה מובן בפשטות,
26 ובפרט בדורנו זה ובזמננו זה:

27 כמדובר ריבוי פעמים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר
28 נשיא דורנו, שנוסף ע"ז שכבר "כלו כל הקצין"⁸⁸,
29 כבר עשו בני"ה תשובה, וסיימו הכל, כולל גם -
30 "לצחצח הכפתורים", וצריך רק שהקב"ה יפתח את
31 עיניהם של בני"ה שיראו שהגאולה האמיתית
32 והשלימה כבר ישנה, ויושבים כבר לפני שולחן
33 ערוך, בסעודת לוויתן ושור הבר⁸⁹ וכו' וכו'.

34 מזה מובן, שאם כבר בירידה למצרים אלפי
35 שנים לפני"ז, נמצא בגלוי "גאולת ישראל" ב"ואלה

(84) תניא אגה"ק סז"ך-כח.

(85) תהלים עד, יב.

(86) ראה וארא ת, יח.

(87) ראה לקו"ש חכו"ר ע' 30. וש"נ.

(88) סנהדרין צז, ב.

(89) ראה ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קט, ב. ועוד.

10 ויהי רצון, שע"י עצם ההחלטה בדבר יקבלו
 11 תיכף ומיד את השכר, הקיום בפועל של דברי
 12 הרמב"ם בסיום ספרו⁹³, שלאחר שישנו כבר
 13 ה"מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדור
 14 אביו .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה
 15 וילחם מלחמת ה'" - שאז "בחזקת שהוא משיח"
 16 - שכבר יהי' מיד "משיח בודאי", עי"ז ש"עשה
 17 והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל ..
 18 ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד כו",
 19 עד - כסיום הרמב"ם - "מלאה⁹⁴ הארץ דיעה
 20 את ה' כמים לים מכסים".

1 (או להוסיף חיזוק בזה אם משתתף כבר) בלימוד
 2 הרמב"ם דכו"כ מבנ"י, ג' פרקים ליום, או פרק א'
 3 ליום, או ספר המצוות⁹⁰,
 4 ובפרט - בספר הרמב"ם עצמו - הלכות מלך
 5 המשיח⁹¹, בשני הפרקים האחרונים דהלכות מלכים
 6 בסיום ספר משנה תורה.
 7 ונוסף ללימודו בזה, להשפיע גם על עוד מבנ"י
 8 מסביבתו, אנשים נשים וטף, באופן ד"העמידו
 9 תלמידים הרבה⁹², ומהם יראו וכן יעשו רבים.

(90) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך.

(91) כ"ה הכותרת בדפוס ויניצאה רפד. שי.

(92) אבות פ"א מ"א.

(93) הל' מלכים ספי"א.

(94) ישע"י יא, ט.

אגרות קודש

ב"ה, ד' טבת, תשי"ד
 ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
 מוה"ר הלל שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל הפ"ש ע"י אמו ואחיותיו תחי' אחרי הפסק הארוך שלא נתקבל ממנו כל
 מכתב. כן קבלתי ידיעה שאמר הדרך בסיום הש"ס ביום הבהיר חג גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט
 כסלו העבר, ובטח מתבל בזה ג"כ איזה רעיונות מתורת החסידות, כי הרי סו"ס זה כל האדם
 ליראת את ה"א, וליראה אמינית באים ע"י הענינים המבוארים בתורת החסידות, ובמילא בכל
 הזדמנות יש לחפש אופן איך לפעול בזה.

מאשר הנני בזה קבלת תשורתו הסי' שו"ת מהרי"ק, ומעניין אותי לדעת אם אפשר לראות
 רשימת שאר ספריו, ומובן שאין כוונתי בזה לתשורה אלא שאפשר יש ביניהם כאלו שיביאו כאן
 תועלת אם אשאלם ע"מ להחזיר לאחר איזה זמן.

מוסג"פ העתק מכ' כללי שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו, שתוכנו כל
 השנה זמנו הוא, ובטח יפרסמו באופן המתאים.

בברכת הצלחה.

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כרך טז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

20 אצל בת פרעה. ואם כך, מהו הקושי בכפילות של
21 "ויגדל"?

ב.

השאלות על פירוש רש"י

22 ב. פירוש רש"י עצמו צריך להבין:
23

24 (א) דרכו של רש"י בפירושו, כפי שהוסבר פעמים
25 רבות, אינה להעלות תחילה את הקושי בפסוק ולתרוצו
26 לאחר מכן, אלא הוא מבאר את הפסוק מיד, והשאלה
27 מתורצת מאלה. מדוע, אפוא, מתחיל כאן רש"י בשאלה
28 "והלא כבר כתיב ויגדל הילד"?
29

30 (ב) כיצד מתאים לכאן הביטוי "הראשון לקומה"? מעת
31 היגמל הילד מיניקה הוא מתפתח באיבריו החיצוניים, גדל
32 במשקל ובגובה, מתפתח כושר דיבורו, שכלו, וכדומה.
33 מדוע מודגשת כאן מכל הפרטים הללו דוקא הגדילה
34 ב"קומה"?⁷

35 (ג) מהו ההכרח, בפשוטו של מקרא, לפי הפסוק⁸,
36 שגדלותו וחשיבותו של משה היא בכך ש"מינהו פרעה על
37 ביתו"? ובמיוחד כאשר מהמשכו של הפסוק, "ויצא אל
38 אחיו", מובן שמדובר כאן אודות גדולתו ביחס ל"אחיו",
39 לבני ישראל, כנאמר במדרש⁹?

40 (ד) אם שאלתו של רש"י היא על כפילות הלשון

א.

פרש"י על "ויגדל משה"

1 מן הפסוק¹ "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא... ויך
2 את המצרי..." מצטט רש"י את המילים "ויגדל משה"
3 ומפרש "והלא כבר כתיב: ויגדל הילד? אמר רבי יהודה
4 ברבי אלעאי:² הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו
5 פרעה על ביתו".

6 בפשטות, נראה שהקושי של רש"י הוא אותו קושי
7 המובא במדרש³ – הרי כבר נאמר בתורה לפני כן, לגבי
8 משה, "ויגדל הילד", ומדוע נאמר פה פעם נוספת "ויגדל
9 משה"? על כך משיב רש"י "אמר רבי יהודה... הראשון
10 לקומה והשני לגדולה...".

11 אך פירוש זה, לכאורה, כלל אינו מובן:

12 הפסוק הקודם "ויגדל הילד..." נאמר מיד לאחר המילים
13 "ותקח האשה הילד ותניקהו" (וכהמשך להן). שמזה מובן
14 בפשטות, שמדובר כאן על "ויגדל" יחסית לתקופה של
15 "ותניקהו" (עד כ"ד חודש⁴), שלאחריה "ויגדל הילד"⁵ (ואינו
16 זקוק כבר ליניקה, ולכן) ותביאנהו לבת פרעה⁶.

17 אך במילים "ויגדל משה" שבפסוק זה מדובר על גדילה
18 המביאה לידי אפשרות של "ויך את המצרי" – בתקופה
19 הרבה יותר מאוחרת⁶ אף לאחר הימצאו תקופה ממושכת

שלא ע"ד הרגיל. ולכאורה כן הוא פירוש הפשוט בתנחומא ויל"ש
[המקור לרש"י זה, כנ"ל] בהערה 3, שמאמר זה "מה כתיב ויגדל שני
פעמים למעלה בקומה כו" הוא בהמשך למאמר רבי יהודה "כל הבנים
אינן גדילין שהוא אומר ויגדל אלא שהי' בן ה' שנים ונמצא ככן י"א"
(וראה לקמן הערה 30, 26).

אבל מכיון שרש"י אינו מזכיר כלל שגדל שלא ע"ד הרגיל
(כבמדרשים הנ"ל), דוחק לומר שפירוש הנ"ל מובן מעצמו מתיבת
"לקומה" שבפרש"י*. וראה רע"ב בפרש"י.

(8) אין לומר שזהו מפני שאומר (ב, יד) מי שמך .. עלינו – כי אין
זה שייך לבית פרעה, כ"א לעבודת הלבנים (פרש"י שם) בפיתום ורעמסס.
(9) תנחומא וראה ויל"ש פרשתנו שם: מה היתה גדולתו שיצא אל
אחיו.

(1) פרשתנו ב, יא.
(2) כ"ה בדפוס ראשון ברש"י כת"י. ובדפוס שני "ב"ר אלעזר", ובכמה
דפוסים "בר"א". ובמדרש שבהערה הבאה איתא "רבי יהודה" סתם.
(3) תנחומא באבער וראה יו. ועד"כ ביל"ש פרשתנו (רמז קסו בסופו).
משלי רמז תתקס. וראה לקמן הערה 7. 26.
(4) ראה פרש"י וירא כא, ח.
(5) ראה רמב"ן עה"פ. שמור"ר פ"א כו. ומפרשי המדרש שם.
(6) ראה רמב"ן שם שמור"ר שם, כז. יפ"ת ומפרשי המדרש שם.
תנחומא פרשתנו ח.
(7) לכאורה י"ל שכוונת רש"י היא נע"ד מ"ש בשמור"ר (שם, כו) "כ"ד
חודש הניקתהו ואתה אומר ויגדל הילד אלא שהי' גדל שלא כדרך כל
הארץ" (וראה יפ"ת הנ"ל, והיינון שבמשך זמן היניקה הי' הגידול בקומה

(*) להעיר מפרש"י בראשית (ד, כד): שר' איש בקומה וילד בשנים.

ג) גם ללא פירוש רש"י ניתן היה להבין שהמילה
 "ויגדל" בפעם השניה היא בעלת משמעות של חשיבות
 וגדולה, בדומה לשתי הפעמים "ויגדל" הנאמרות לפני כן
 אצל יצחק - "ויגדל הילד ויגמל"¹⁴, "ויגדל האיש וילך
 הלך וגדל עד כי גדל מאד"¹⁵ - משמעות המילה "ויגדל"
 בפעם הראשונה היא בשנים, עד אשר "ויגמל", ומשמעות
 המילה "ויגדל" בפעם השניה היא גדילה בנכסים וכדומה,
 כנאמר בהמשך הפסוק "ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר
 ועבודה רבה"¹⁶ - "שהיו אומרים וכל פרדותיו של יצחק
 ולא כספו וזהבו של אבימלך"¹⁷.

וכך גם בענינו, לגבי משה, כדלעיל.

ד.

חידושו של רש"י הוא לגבי "ויגדל" בפעם הראשונה -
 "לקומה"

ההסבר לכל זאת הוא:

נאמר "ויהי בימים ההם"¹⁸ ויגדל משה, וכיון שפסוק
 זה מופיע מיד לאחר הפסוק "ויגדל הילד...", הרי הכוונה
 היא ש"ויגדל משה" היה "בימים ההם" אשר לפני כן¹⁹ -
 בסמוך לתקופה של "ויגדל הילד ותביאנהו לבת פרעה ויהי
 לה לבן".

ולפיכך²⁰, אי אפשר, לכאורה, להסביר שהמשמעות
 של "ויגדל משה" היא גדולה בחשיבות, כי אין לומר
 שב"ימים ההם" של "ויגדל", לאחר סיום תקופת הניקא,
 אז "ויגדל משה" - לגדולה²¹!

1 "ויגדל"¹⁰, מדוע הוא מצטט מן הפסוק גם את המילה
 2 "ויגדל משה"¹¹?

3 (ה) כאמור פעמים רבות, מציין רש"י את שמו של בעל
 4 המאמר כדי ליישב בזה שאלה העשויה להתעורר אצל
 5 תלמיד ממולח. וצריך להבין: מה מתורץ כאן באמצעות
 6 העובדה שדברים אלו נאמרו על ידי רבי יהודה ברבי
 7 אלעאי?

ג.

הסבר דברי רש"י, לכאורה, והקשיים עליו

10 לכאורה ניתן היה לומר, שרש"י רוצה להבהיר,
 11 שהמילה "ויגדל" בפסוקנו אינה מתכוונת לאותו סוג של
 12 גדילה - בשנים, שנוספו לו עוד שנים - כי קשה לומר
 13 שהתורה תאמר "ויגדל" סתם כאשר הכוונה היא לתוספת
 14 של שנים, בלי לפרט¹² בכמה שנים מדובר¹³ - אלא הכוונה
 15 היא לגדילה בחשיבות, "לגדולה...".

16 אך אין די בכך, כי:

17 (א) מדוע אומר רש"י "והלא כבר כתיב ויגדל הילד",
 18 אם אין בכוונתו לפרש את כפילות הלשון "ויגדל", אלא
 19 את המשמעות של "ויגדל" בפסוקנו?

20 (ב) הסבר משמעות המילה "ויגדל" בפעם הראשונה -
 21 "לקומה" - מיותר. רש"י צריך היה לפרש רק את החידוש
 22 של המילה "ויגדל" בפעם השניה, בפסוק זה, שמשמעותה
 23 "לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו"?

(10) וביל"ש שם: "מה אמר ויגדל שני פעמים". ובתנחומא וארא שם:
 מה כתיב ויגדל משה שני פעמים. וראה בהערות שם מכת"י.

(11) אבל יש לומר, שרש"י מעתיק תיבת "משה" כי ע"פ פירושו
 ש"הראשון לקומה והשני לגדולה" יומתק השינוי: "ב"גדל" הראשון
 נאמר "הילד" (כי המדובר בגידול כפשוטו - בגיל וכו'), וב"ויגדל" השני
 נאמר "משה" (כי מדבר ע"ד גדולה בחשיבות). [נמתוך ג"כ מה שמביא
 בפירושו מהכתוב לפני ג"ג גם תיבת "ויגדל" הילד] - ולא כתב בקיצור
 כבמדרשים (שבהערה הקודמת) "ויגדל שני פעמים". אבל צריך ביאור,
 כי לפ"ז הול"ל "ויגדל האיש" (עדמ"ש ביצחק תולדות כו, יג - הובא
 לקמן בפנים).

(12) גם בלימוד ע"ד המדרש מצינו כמה דיעות בן כמה שנים הי' אז
 - שמו"ר שם, כז. וש"נ פ"ה, ב. (ראה רמב"ן פרשתנו שם, כג. בחיי
 שם, יד). ועוד.

(13) ברמב"ן עה"פ "ואחרי כן גדל ויהי לאיש דעת", אבל בפשט"מ
 מהתיבות "ויגדל משה" לבד לכאורה לא היינו יודעים זה, והול"ל "ויגדל
 הנער" וכיו"ב שמדגיש שגדל מהמצב (דעת) דנער*** וכמ"ש בתולדות

(כח, כז) "ויגדלו ותעריס", ראה פרש"י שם "כיון שנעשו בני שלש עשרה
 שנה". ולהעיר מוריא (כא, כ): ויהי אלקים את הנער ויגדל, וכבר הי' בן
 טז שנה לכה"פ, שהרי "יד שנה הי' גדול ישמעאל מיצחק" (רש"י תולדות
 כח, ט) ושילוח ישמעאל והגר הי' אחרי "ויגדל יצחק ויגמל" (וירא שם,
 ח ואילך).

(14) וירא כא, ח.

(15) תולדות כו, יג.

(16) שם, יד.

(17) פרש"י שם, יג.

(18) ולא "בימים הרבים ההם" ככפרשתנו לקמן ב, כג.

(19) ראה רמב"ן עה"פ שם.

(20) ומצד זה מושלל בפשטות הפי' שויגדל משה הוא גידול כפשוטו,
 שאינו מתאים כלל ל"בימים ההם" בזמן שנמל.

(21) באם מפרשים "ויגדל משה" - גדלות בדעת (כהרמב"ן עה"פ),
 אפ"ל שבוה מודיע הכתוב ש"בימים ההם" - בהיותו בגיל רך בסמוך
 לסוף זמן הניקא - כבר הי' גדול בדעת, וכמו שמצינו ברבקה שבהיותה

(*) אף שבלא"כ מובן השינוי, כי בהכתוב שלפ"ז מוכרח לומר "ויגדל הילד" כי עדיין לא נאמר "ותקרא שמו משה" משא"כ כאן קודרא בשמו.

(**) כי פשוט שאינו בשביל לציון לאיזה "ויגדל" מתכוין - שהרי נאמר בכתוב שלפ"ז. ובדפוס שני דרש"י ליתא תיבת "הילד".

(***) ולהעיר מושב לז, יא "נוד יגדל שלה בני", שם יד "גדל שלה", והמדובר שם בננוע לנישואין.

לאחר שהאם, יוכבד, קבלה את בנה, משה, היא
שוב השיבה אותו לבת פרעה מיד לאחר תקופת
היניקה, אלא השתדלה בודאי להשאירו עמה תקופה
ארוכה יותר, ככל האפשר, לאחר זמן היניקה,
באמצעות נימוקים והסברים שונים המתקבלים על
הדעת, כגון: העובדה שהילד קשור אליה ואין רצוי
לנתקו²⁸ ממנה וכדומה.

אך כאשר הוא כבר היה גדול ב"קומה", לא היתה
בידה ברירה, והיא נאלצה למסרו לבת פרעה.

גדולה של מינוי על בית פרעה אפשרית בגיל צעיר
אך עדיין צריך להבין:

בת פרעה רצתה שמשה יהיה אצלה, ומזה מובן,
שיוכבד יכלה להשאירו בידה כל עוד מתקבל ההסבר
דלעיל, שחשוב לילד להישאר בידי המינקת להיות קשור
אליה מאד וכדומה, וזאת עד גיל חמש או שש, או לכל
היותר, במאמצים מרובים, עד גיל אחת עשרה או שנים
עשרה²⁹. ואם כך, כיצד ייתכן לומר, שמיד לאחר מכן הגיע
משה בגיל כה צעיר³⁰ לגדולה וחשיבות ("והשני
לגדולה")?

לפיכך ממשיך רש"י ואומר, שגדולה זו היא ש"מינהו
פרעה על ביתו": אין זו חשיבות וגדולה בעניני פרעה
באופן כללי - במלוכה, אלא תפקיד מסויים על בית פרעה,
אשר "גדולה" ותפקיד כזה ניתן להטיל גם בגיל צעיר כל
כך, אם יש לכך סיבה מיוחדת, כפי שמוצאים לגבי יוסף,
שבהיותו בן 17-18 היה ממונה על בית פוטיפר³¹.

לפיכך מפרש רש"י "הראשון לקומה והשני לגדולה".
החידוש העיקרי בכך אינו לגבי "ויגדל" שבפסוקנו -
"והשני לגדולה" - אלא שהמשמעות של "ויגדל" בפסוק
הקודם היא "לקומה": ב"ויגדל הילד" אין הכוונה לגדילה
שלאחר תקופת היניקה, כפי שנראה במבט ראשון, אלא
"לקומה" - צמיחתו של הילד והיותו לגדול ב"קומה"
כפשוטו, מספר שנים לאחר תקופת "ויגמל".

ואין לתמוה על כך שהוא עדיין מכונה "ילד", כי כבר
לפני כן אנו מוצאים שראובן אמר "הילד איננו"²², "אל
תחטאו בילד"²³, בדברו על יוסף שהיה אז בן שבע עשרה
שנים²⁴.

וכיון ש"הראשון לקומה", כבר ניתן להבין שבסמוך
לתקופה זו, לאחר שגדל ב"קומה"²⁵, אפשרי "ויגדל משה"
בגדולה וחשיבות - "והשני לגדולה".

בזה מובן מדוע מפרט רש"י את השאלה "והלא כבר
כתיב ויגדל הילד" - כי החידוש העיקרי בפירושו הוא,
שמשום שנאמר כאן שוב "ויגדל משה"²⁶, משתנה
המשמעות של "ויגדל הילד" אשר בפסוק הקודם²⁷.

ה.
אם משה השיבה אותו לבת פרעה רק כאשר גדל בקומה
לכאורה, ניתן לשאול: בת פרעה מסרה את הילד רק
לצורך "הניקתו לי", וכיצד ייתכן שהיא אפשרה שיחזירוהו
רק לאחר גדילתו בקומה, אשר, כאמרו, זהו תהליך הנמשך
מספר שנים לאחר תקופת הינקות?
ההסבר לכך הוא פשוט:

"ויגדל משה" הכוונה "שהי' בן ה' ונמצא כבן י"א" - בגדולה (ראה שם
בתנחומא ויל"ש דרשני הנ"ל ("שהי' בן ה' כו'") על "ויגדל משה"
דפסוק זה).

(27) ועפ"ז מובן מה שלא פירשו רש"י בכתוב שלפנ"ד "ויגדל הילד"
לקומה.

(28) ולהעיר מעורובין (פכ, רע"ב) בשיעור תינוק הצריך לאמו. שו"ע
אדה"ז או"ח סי' תרמ ס"ג. וש"נ. קו"א להל' ת"ת סק"א (קרוב לסופו).
והבן חמש מרגיש זה בעצמו ויודע מזה.

(29) ראה שמו"ר פ"ה, ב: בן יב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו.
וראה רמב"ן הנ"ל וביפ"ת שם.

(30) ולפי התנחומא וארא הנ"ל משמע שהי' בן ה' שנים לגדולה
(כנ"ל הערה 26). וי"ל שלכן מסיים שם "מה היתה גדולתו (רק זה) שיצא
אל אחיו".

(31) וישב לט, ד.

בת ג' (כפרש"י תולדות כה, כ) כבר היתה גדולה בדעת*, שהרי אליעזר
דקדק במעשיו ועוד (ח"ש כד, יד ואל"ף) - אבל כבר נתבאר (בהערה
13) דאז הול"ל "ויגדל הנער" וכיו"ב.

(22) וישב לו, ל.
(23) מקץ מב, כב.

(24) ובפ' וירא (כא, יד) "ואת הילד" והי' ישמעאל אז כבן טז שנה.
וראה ריגש (מד, כ) "וילד זקונים קטן" על בנימין שהי' אז בערך ל' שנה.
(25) וי"ל שלכן מדייק רש"י וכותב "הראשון לקומה והשני לגדולה"
שמדגיש יותר דשייכים זל"ז, ולא בכתנחומא וארא (ויל"ש) שם "למעלה
בקומה, למטה בגדולה".

(26) ע"פ הנ"ל י"ל שזוהי גם הכוונה בתנחומא וארא ויל"ש שם "מה
כתיב ויגדל שני פעמים" - מכיון שנאמר "ויהי בימים ההם". ועי' מתרץ
למעלה בקומה למטה בגדולה, שהכתוב "ויגדל הילד" הכוונה "שהי'
בן ה' שנים ונמצא כבן י"א" (כלשון המדרש לפנ"ד) - "בקומה": והכתוב

(* וראה גם לקמן הערה 36.

1 בדומה ליוסף, שמפני שמצא חן בעיני פוטיפר, הוא
2 מינה את יוסף על ביתו, בלי להתחשב בהיותו "נער
3 עברי", ו"עבד"³⁵.

4 ח.
5 גם אצל רבי יהודה יש גדלות משום חביבות
6 וכדי שענין זה, שמטילים תפקיד על אדם אשר
7 לכאורה אינו ראוי לכך³⁶, רק משום שהוא חביב ומוצא
8 חן בעיני הממנה, יתקבל ויובן טוב יותר ונבמיוחד כיון
9 שהדוגמא המובאת לעיל מיוסף אינה דומה לעניננו, שהרי
10 יוסף היה לפחות בן 17-18, ואילו משה לא היה יותר
11 מאשר בן 11 או 12 שנים, כדלעיל מציין רש"י שאומר
12 המאמר הוא "רבי יהודה ברכי אלעאי"³⁷:

13 על רבי יהודה³⁸ מסופר בגמרא³⁹, שהיה עני מאד, עד
14 כדי כך שלו ולאשתו היה בגד אחד בלבד, וכאשר רבי
15 שמעון בן גמליאל גזר על תענית, לא יכול היה רבי יהודה
16 לבוא, משום שלא היה לו בגד ללבוש.
17 למרות זאת מוצאים⁴⁰, שהקיסר מינהו להיות "ראש
18 המדברים בכל מקום", עד אשר "מוריינא דבי נשיאה

ממלכים ב (יב, א. דהיי"ב כד, א) "בן שבע שנים יהואש במלכו": מלכים
שם (כב, א) ודה"י שם (לד, אג) "בן שמונה שנה יאשי במלכו" (וראה
פדר"א פי"ז (יל"ש מלכים א רמז רא בתחלתו) "וכי נער בן שמונה שנה
מה הוא דעתו אלא כו'": וראה שבת נו, סע"ב. ס"ח סי' תרצ"ב ובנ"כ.
נ"כ: ש"ע או"ח סו"ס שגמ ושו"ע חו"מ סע"ט *ס"ג. ועוד.

ובנוגע לשלמה: "בן י"ב שנה ה' שלמה במלכו" (סדר עולם רבה
פי"ד. רש"י דהיי"א כב, ה. וראה סה"ד ב"א תתקכג).

אלא דשאני, שהג"ל הם בני מלך ודבית דוד, ויהודיע השתתף
בהנהלת המלוכה דיהואש (ראה מלכים שם פרק יא. דה"י שם פרק כג)
ושלמה הוא החכם מכל אדם (מ"א ה, יא) ובוצין מקטפי' ידיע (ברכות
מת, א) ומקודם הובטח לבת שבע (מלכים שם א, יג. יז. ל), וגם בגבואה
(דה"א כב, ט"יד. וראה רד"ק למ"א שם, יג). ועוד.

37 ע"פ הג"ל בהערה שלפנ"ז מובן שאין לומר שרש"י הביא את
רבי יהודה ברכי אלעאי כי לשיטתו אויל, דקטן שלא הביא ב' שערות
תרומתו תרומה (תרומות פ"א, ג)*** וא"כ לכאורה נראה דיש לו דעת
לכמה דברים, וא"כ ראוי גם למינוי, כי [נוסף ע"ז שלדעת הר"ש תרומות
(ראה תוי"ט וראה משנה אחרונה) שם כל קטן קאמר ואפילו לא הגיע
לחינוך, והיינו שאין צריך דעת נזל, הרי"ן א) ע"ז אין צריך להביא שם
רבי יהודה ברכי אלעאי, שהרי יודעים זה מהמסופר בתורה גבי רבקה
מרים וכו'. ב) העיקר כאן אינו מצד דעת אלא שזהו היפך הכבוד כבהערה
שלפנ"ז.

38 דסתם ר' יהודה הוא ר"י בר אלעאי (פרש"י ביצה כו, א ד"ה ר'
יהודה).

39 נדרים מט, סע"ב.

40 שבת לג, ב. וש"נ.

ז.

גדולת משה עקב חביבותו בעיני בת פרעה

1 ואכן, מה היתה הסיבה לכך שפרעה מינה את משה
2 "על ביתו" בגיל כה צעיר? - לכך רומז רש"י בצטטו מן
3 הפסוק את המילה "ויגדל משה", ובכך מתרץ רש"י שאלה
4 נוספת לגבי מילה זו:

5 לכאורה, המילה "משה" בפסוק זה³² היא מיותרת.
6 אילו נאמר רק "ויגדל" ניתן היה להבין מן הפסוק הקודם
7 שמדובר כאן אודות משה.

8 לפיכך יש לומר, שהשם "משה" מוזכר בפסוק זה,
9 משום שהדגש והתוספת של שם, באופן כללי, כאשר אין
10 הכרח בהזכרתו, מראים על חביבות וחשיבות³², ובמיוחד
11 השם "משה" המזכיר שבת פרעה "מן המים משיתיהו",
12 ו"נשתרבהב אמתה אמות הרבה"³³ וכדומה.

13 זוהי המשמעות של "ויגדל משה" - היתה זו "גדלות"
14 משום חביבות: עקב חביבותו של משה בעיני בת פרעה,
15 עד אשר "ויהי לה לבן", היא השפיעה על פרעה
16 "שמינהו..." על ביתו³⁴.

32 ראה משכיל לרוד כאן. יפ"ת הנ"ל.

32* ראה פרש"י ריש פרשתנו: נאמן בחייהן בשמותן כו' להודיע
חובתן כו'. וראה לקו"ש ח"ו שיחה א' לפ' שמות ובס"ח שם (ע' 6
ואילך).

33 פרשתנו ב, ה ובפרש"י שם.

34 קשה לומר שמצד החביבות ימנה אותו לגדולה בכלל (או בנוגע
לבני אחיו - ע"ד מ"ש בתנחומא), כי הרי שריו וכו' יתבעו ממנו שממנה
צעיר עליהם (או שיאמרו - דכל עצמו הוא בא לגזור גזירות על בני
ולשעבד אותם, ועתה מעלה לגדולה אחד מבני - באם ת"ל שנתפרסם
זה). משא"כ בבית עצמו דשם נשמע קולה דבת פרעה (ד"ויהי לה לבן")
שפרעה ימנהו על ביתו.

35 ראה מקץ מא, יב. ופרש"י שם.

36 אף שאפשר להיות ראוי לזה מצד דעת, כמו שמצינו דעת בגיל ג'
שנה ברבקה (וכנ"ל הערה 21). או במרים שהייתה מילדת (פועה ומדברת
והוגה לולד כדרך הנשים כו'), ומספקות להילדים מים ומזון (פרשתנו א,
טו. יז ובפרש"י), והייתה בגיל ה בערך* [ולהעיר ממנשה שהי' מליץ
דיוסף (פרש"י מקץ מב, כג), ולא הי' יותר מגיל שבע]. אבל מינוי קטן
לגדולה הוא לכאורה ענין של בזיון שרים אחרים. [ולהעיר מהגירסא
בדפוס שני דרש"י "שמינהו פרעה שר על ביתו". ובקה"ר פ"ט, יא: ויגדל
משה ויצא אל אחיו מהו ויגדל שהייתה גדולתו להכניס ולהוציא].

וצע"ק מבצלאל שהי' בן יג שנה כשהי' ממונה על מלאכת המשכן
(ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ג' לחשוב מחשבות ג' נתתי אתו
אהליאב גו" - תשא לא, ג ואילך) - סדר הדורות (ב"א תלו. תמח ד"ה
דורות). ומוכרח גם ע"פ פשוטו של מקרא שלא הי' למעלה מגיל זה.
ובכל אופן (גם את"ל שאי"ז דומה למינוי על צבור וכיו"ב) צ"ע

* ובגיל זה נראתה חכמתה - דעמרם חזר ולקח יוכבד בעצת בתו (פרש"י שם ב, א).

(**) בער"ע אד"הו"ח סו"ס שגמ נדפס בטעות נטנ.

(***) וראה גם מגילה יט, ב במשנה דס"ל דכשר לקרות את המגילה. וראה פרה פ"ה מ"ד (וראה תויר"ט שם).

30 שניהם היו אצל משה שני הדברים הללו, נולד מהול ואור
31 השכינה. אלא המחלוקת היה לגבי מה ראתה יוכבד.

32 מדוע סובר רבי חייא "דאטייליד מהול", ורבי יוסי
33 ש"נהירו דשכינתא דנהיר ביה חמאת"? על כך מבאר
34 אבי-מורי בהערותיו על ספר הזהר⁵⁰, שכל אחד דורש זאת
35 בהתאם לדרגתו:

36 רבי חייא שהוא בבחינת יסוד, "דורש שנולד מהול
37 שקאי על רזא דברית יסוד (=שמורה על ספירת היסוד)",
38 ואילו רבי יוסי, שהוא בבחינת מלכות, "דורש שנהירו
39 דשכינתא נהיר ביה", שכינה - בחינת מלכות.

40 וסוף הענין בזהר - "ועל דא כי טוב הוא כתיב דכלא
41 הוה" אינו מדברי רבי יוסי⁵¹, אלא ספר הזהר מסכם שהיו
42 בו שני הדברים הללו, כפי שיבואר להלן.

43 י.
44 **שני סוגי המעלות נרמזים בשני הפירושים**
45 ההסבר לכך במילים פשוטות הוא: לגבי מעלות משה
46 יש שני ענינים: א) מעלתו כלפי עצמו, היותו ה"נבחר מכל
47 מין האדם"⁵², נעלה מכל העולם, וכולו דבוק ומאוחד עם
48 אלקות⁵³, ב) שלימותו כ"רועה". הוא "המשיך" והשפיע
49 את כל הטוב הגשמי והרוחני לישראל, ובאמצעותם לעולם
50 כולו. וזה כרוך, באופן כללי, בירידה מדרגתו הנעלית מן
51 העולם.

52 שני סוגי מעלות אלו היו אצל משה מיד כשנולד,
53 כדברי המדרש⁵⁴ על הפסוק "ומשה היה רועה" - "היה
54 מתוקן לכך", ואלה הם שני הענינים המוזכרים לעיל:

55 הוולדו מהול מצביע על שלימותו העצמית, למעלה מן
56 העולם⁵⁵, שלא כפי הסדר הטבעי, שמאירה בו בגלוי הנפש
57 האלקית⁵⁶ כפי שזה בלי ערלה והעלם של יצר הרע⁵⁷.
58 והענין של "נהירו דשכינתא דנהיר ביה... אתמליא כל

1 הוה"⁴¹ - "מינהו קיסר ראש על בית נשיא"⁴².

2 אמנם, לפי מצבו החיצוני⁴³ ותנאי חייו לא היה רבי
3 יהודה מתאים למינוי של ראש ומנהיג בעיני המלכות,
4 כאמור לעיל שהוא היה עני אף יחסית לעני ביותר - בכל
5 זאת, משום שנשא חן בעיני המלכות⁴³ מינה הקיסר דוקא
6 אותו כראש המדברים, ו"מינהו קיסר ראש על בית נשיא".

7 וכך מובן בעניננו: למרות שמשה היה עדיין צעיר,
8 "נער"⁴⁴, בכל זאת עקב מעלתו, בהיותו כה חביב בעיני
9 בת פרעה אשר משתה אותו מן המים "ויהי לה לבן", הוא
10 נעשה חשוב בבית פרעה, עד אשר "מינהו פרעה על ביתו".

11 ט.
12 **שתי הגדלויות בגשמיות - שתי מעלות ברוחניות**
13 מ"ינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

14 כל הענינים שאנו מוצאים בגשמיות נובעים מאותם
15 ענינים ברוחניות, ובמיוחד אצל משה רבינו, אשר היה
16 למטה בדיוק כפי שהוא היה למעלה⁴⁵ - נשמה דאצילות.
17 כך מובן גם בעניננו, ששני עניני הגדולה, "הראשון
18 לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו" מבטאים
19 את שני הענינים הללו בדרגתו של משה ברוחניות.

20 כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שעל הפסוק⁴⁶
21 אודות הולדת משה "ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי
22 טוב הוא" מובאת בזהר⁴⁷ מחלוקת בין רבי חייא לבין רבי
23 יוסי. רבי חייא אומר "דאטייליד מהול"⁴⁸, ואילו "רבי יוסי
24 אומר נהירו דשכינתא דנהיר ביה חמאת (=אור השכינה
25 שהאיר בו, ראתה) דבשעתא דאטייליד אתמליא כל ביתא
26 נהורא"⁴⁹... (=שבשעה שנולד נתמלא כל הבית אור) ועל
27 דא (=ועל כך) כי טוב הוא כתיב, וכלא הוה (=הכל היה
28 בו). "בפירוש "אור החמה" מבואר שהמחלוקת בין רבי
29 חייא לבין רבי יוסי לא היתה לגבי המציאות, כי לדעת

(49) בגמרא שם "וחכ"א בשעה שנולד נתמלא הבית כולו אור" (הובא
בפרש"י פרשתנו עה"פ). רבי יהודה אומר טובי' שמו. וראה חדא"ג שם:
טוב י"ה.

(50) לקוטי לוי יצחק הערות לזהר - ע' לג.
(51) כ"ה בלקולו"צ שם. ולפי' הרא"ג באוה"ח שם הוא מדברי ר"י.
(52) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי.
(53) ראה רמב"ם שם. ובפ' ד' מהלכות יסוה"ת ה"ו.
(54) שמו"ר פ"ב, ד.
(55) ראה אוה"ת שם ע' ס.
(56) ראה שו"ע אדה"ז מהר"ב סי' ד' בסופו.
(57) שנקרא ערל - סוכה נב, א. וראה חדא"ג סוטה שם.

(41) מנחות קד, רע"א.

(42) תוד"ה מעשה שם קג, ב. אבל מסיים שם: ובקונטרס פירוש
משום דאירי בשיעורין. וראה פרש"י שם קד, רע"א.

(43) להעיר ממש"נ לפנ"ז (מקץ מא, יד): ויחלף שמלותיו ויבוא אל
פרעה.

(43*) בשבת שם שדיבר בשבח המלכות.

(44) פרש"י פרשתנו ב, יד. בחיי שם.

(45) ראה זח"ג (אד"ר) קלח, א. קפז, ב. תו"א עז, ג. אוה"ת פרשתנו

ע' נט ואילן. וראה לקו"ת נצבים מט, ב.

(46) פרשתנו ב, ב.

(47) פרשתנו יא, ב.

(48) בגמרא (סוטה יב, א) הוא דעת אחרים.

1 "לקומה"⁶³, והן בהשפעת על הזולת - "לגדולה שמינהו
2 פרעה על ביתו"⁶⁴.
3 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:
4 ההבדל בין רבי יהודה ברבי אלעאי לבין רבי יוסי⁶⁵
5 הוא: מהות שניהם היא ספירת המלכות - יוסי בגימטריא
6 אלקים⁶⁶, אשר שם אלקים רומז למלכות, ויהודה הוא
7 מלשון יהודה והתבטלות שזוהי מהותה של ספירת
8 המלכות⁶⁷.
9 אך בכל זאת יש הבדל ביניהם: רבי יוסי מבטא את
10 הדרגה של ספירת המלכות היורדת לעולמות בריאה יצירה
11 עשיה, ואילו רבי יהודה רומז לספירת המלכות אשר עדיין
12 באצילות. הבדל זה רמוז גם בשמותיהם: רבי יוסי
13 בגימטריא אלקים, כלומר: (א) שם "אלקים" בלבד, ולא
14 שם הוי', (ב) אף שם "אלקים" לא בגלוי, אלא בגימטריא
15 - העולם והסתרה⁶⁸. ואילו בשמו של יהודה מופיעות
16 האותיות של הוי' באופן גלוי⁶⁹.
17 מזה נובע גם ההבדל בענינו: מצד רבי יוסי - ירידת
18 מלכות לבריאה-יצירה-עשיה - ניכרת המעלה שבהשפעה
19 ומלוכה על עמ, ומצד דרגתו של רבי יהודה ברבי אלעאי - שם
20 הוי' בגלוי, דרגת מלכות אשר באצילות - ניכרות שני סוגי
21 המעלות: מצד אחד ספירת המלכות קשורה ומאוחדת עם
22 הספירות הגבוהות ממנה⁷⁰, ומצד שני היא השורש והמקור
23 להתהוות העולמות, ירידה לנבראים נפרדים.
24 במילים אחרות: ישנה התבטלות בספירת המלכות, ו

1 ביתא" מורה על השלימות בהשפעתו והארתו לישראל
2 ולעולם.
3 ולפיכך: מצד בחינת היסוד אשר באצילות⁵⁸, מעל
4 לנבראים, הרי גם בעבודת ה' למטה עיקר המעלה היא
5 הדביקות וההתקשרות לאלקות - שלימות עצמית שהתורה
6 מרגישה את מעלת משה "דאיתליד מהול" - שלימות
7 כלפי עצמו.
8 ואילו מצד בחינת המלכות⁵⁹, המהוה את הנבראים
9 ומשפיעה בעולמות בריאה יצירה עשיה, הרי גם בעבודת
10 ה' המעלה העיקרית היא ההשפעה והירידה אל הזולת.
11 ולכן אומר רבי יוסי, שהוא בבחינת מלכות, שמעלתו
12 של משה התבטאה ב"נהירו דשכינתא דנהיר ביה...
13 אתמליא כל ביתא", "נתמלא הבית כולו אור"⁶⁰.
14 ואדרבה: כשם שלמעלה מתבטא כח האין-סוף, כי
15 מציאותו מעצמותו, דוקא בספירת המלכות - בהתהוות של
16 ישות ומציאות עצמאית, בעולמות בריאה יצירה עשיה,
17 ולא בספירות הגבוהות יותר⁶¹ - כך גם למטה, ניכרת
18 המעלה האמיתית דוקא בהשפעה על הזולת⁶², הקשורה
19 בגלוי בירידה מסויימת של המשפיע.
20 יא.
21 רבי יהודה ברבי אלעאי - שתי המעלות יחדיו
22 לכך רומז רש"י באומרו "אמר רבי יהודה ברבי
23 אלעאי, הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על
24 ביתו" - מצד דרגת רבי יהודה ברבי אלעאי ניכרת
25 המעלה בשני התחומים. הן בשלימות העצמית -

מני. כל נהורין וכל בוצינן כל מה דהוה סתים מתמן אתגליי" (זח"א רי,
(א).
65 ראה המשך וככה תרל"ז ספ"פ. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 87
ובהערה 18. ח"ה [המתורגם] ע' 211 הערה 43.
66 זח"ג רכג, א. פרש"י סנהדרין נו, רע"א.
67 ראה תו"א ויגש מר, א. ויחי מו, א. ובכ"מ.
68 ראה שער היחוד והאמונה פ"א, פ"ז (פר, ב).
69 ראה סוטה יוד, ב.
70 וי"ל שלכן כתב רש"י גם "ברבי אלעאי", "שהוא מלשון העלאה"
(תורת לוי"צ ע' קצד) להדגיש ענין העלאה ועליית המלכות (ושייכותה
לספירות שלמעלה ממנה).
ועפ"מ בתורת לוי"צ שם, דר' אלעאי הוא בחי' בינה - וימתק
ביותר, כי "מה שאמר (בוהר שהובא לעיל בפנים) וכלא הוה, רומז על
בינה כו' והוא הב' בחי' דפירוש ר' יוסי ור' חייא" (לקוטי לוי"צ לזהר
הנ"ל).

58 ראה כ"ק אדמו"ר נ"ע ס"פ תרומה.
59 ראה תו"א שם.
60 זצ"ע מאוה"ש שם ע' סא.
61 אגה"ק ס"ב (קל, ב).
62 להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 122 ואילך דאמיתית פשיטות
הנפש מתגלה דוקא בכח הדיבור לזולת.
63 להעיר משבת צב, א דלמדין משה ד"אין השכינה שורה אלא
על חכם גבור ועשיר ובעל קומה". ועפ"י הנ"ל דנהירו דשכינתא הו"ע
הגילוי וההשפעה להזולת (וראה רמב"ם הלכות יסוה"ט פ"ט ה"ב.
ולהעיר מפ"ז ה"ז הנביא אפשר שתהי' כו'), וי"ל דבענין הנבואה ישנם ב'
הענינים, שלימות דמציאותו הוא, דביקות לאלקות (ראה רמב"ם שם רפ"ז
ובפ' חלק שם), שלימות דגילוי אל הזולת. ולהעיר דבשמו"ר פ"א, כ
איתא דעת ר"י ד"ותרא אותו כי טוב הוא" - "הגון לנביאות". משא"כ
בסוטה שם הוא דעת רבי נחמי', וראה פי' מהר"ו ויפ"ת שם.
64 "בית פרעה דא הוא סימניך לעילא, ביתא דאתפרעו ואתגליין

(*) בנדרים לז, א. ליתא בעל קומה. וראה לקוטי לוי"צ אגרות קודש ס"ע תא ואילך בהשנינים שבין מס' נדרים שבת ורמב"ם רפ"ז שם. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 82 ואילך.

- 1 בדומה למלך למטה שצריך להיות בהתבטלות מוחלטת,
 - 2 "כיון שכרע שוב אינו זוקף"⁷¹, ואילו מצד שני - הוא
 - 3 מתנשא על העם.
 - 4 ולכן מבטא רבי יהודה ברבי אלעאי את שתי המעלות:
- הן שלימות עצמו - איחוד ודביקות באלקות, מעל
 לפעילות עם הזולת, "הראשון לקומה". וכן שלימות
 בהשפעה והתנשאות על הזולת - "השני לגדולה שמינהו
 פרעה על ביתו".
 (משיחת ע"פ שמות תשל"ז)

(71) ברכות לד, ב. וראה דרמ"צ מצות מינוי מלך.

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ד
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ כו'
 מוה"ר אברהם זוסיא שי

שלום וברכה!

במענה על הערותיו במכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה -

(א) במ"ש בתורת חיים ס"פ לך, דף צ"ו ריש עמוד ב', אשר גם אכילה דשבת מגשם לגוף מצד התענוג הגשמי שבגוף שאינו נברר והוא מעורב טו"ר גמור מעה"ד טו"ר, שלכאורה אינו מתאים עם מ"ש בתורת חיים פ' ויקהל דף תרכ"ז ותרכ"ז, שהאכילה דשבת אינה מגשמת דפרש שבתכם לא קאמר.

הנה מה שיש לפרש בזה הוא שאף שבשני המקומות אומר הלשון מגשם, אבל החילוק בזה הוא שרע אין באכילת שבת אבל מגשם כמו ענין של היתר, וזה אפשרי גם באכילת שבת, ומכש"כ וק"ו ממ"ש בתו"ח פ' לך הני"ל שאפי' **האהבה דנפה"א** הבאה במורגש משתלשל מזה וכו' עיי"ש. -

ובדא"ג הנה בענינים אלו מדובר בתו"א ר"פ חיי שרה ובסידור סדר סעודת שבת (סעודה ב' ד"ה יגלה לן טעמיו) וכן בדרך מצותיך עמוד 179 ושם, **עיי"ש**.

(ב) מה שרצה לפרש בדברי רבינו הזקן בשו"ע שלו סי' קפ"ו סעיף ג' שרבינו הזקן סבירא ל' אשר מצות חינוך קטן מוטל גם על הקטן, הנה אא"ל כן כי דעת רבינו הזקן הוא להיפך וכמ"ש בשולחן הטהור ריש סי' ל"ט (אף שסגרו בחצאי עיגול).

(ג) פירוש דברי רבינו בסי' קפ"ו וטעמו הוא, שענין חינוך קטן אינו מפני הענינים דשעה ההיא כשהוא קטן אלא מהתוצאות שיהי' מזה בגדלותו, ובמילא השיעורים שבימי הקטנות אינם משנים דבר בזה אף (!) וכיון **שהתוצאות** מזה בימי הגדלות לא משתנים (אם יאכל כשיעור או פחות מכשיעור), ובמילא אין בזה אלא חד דרבנן גם אם אוכל פחות מכשיעור משא"כ בברכת הלל וכו' הנה זהו תרי דרבנן וכמובן, ויעיין ג"כ מה שכתבתי לו במכתבי מכ"ז שבט העבר.

בברכה.

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כרך טז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

ב.

טענת פרעה נראית הגיונית

נאמר בזוהר⁹ שחכמת מצרים היתה "יותר מכל העולם", ובנוסף לכך היה פרעה עצמו חכם גדול¹⁰. טענת פרעה היתה טענה המתקבלת על דעתם של בני־אדם: לפי הטבע, לא יכלו בני ישראל להשתחרר מגלות מצרים, כמאמר חז"ל¹¹ ש"לא היה עבד יכול לברוח ממצרים", ועוד: דבר זה היה בהתאם לסדר הנהגת בני ישראל מלמעלה, כי גזירת הקדוש־ברוך־הוא על גלות מצרים היתה ל"ארבע מאות שנה"¹².

וכך טען פרעה: מדוע רוצים אתם לשנות את הטבע ואת דרכיו של הקדוש־ברוך־הוא¹³? "לכו לסבלותיכם" – לכו ללמוד שיעורי תורה, והניחו לעם־ישראל להתנהג כפי הנדרש לפי סדרי העולם.

על כך יש לומר, שלמרות שזו טענה צודקת, לכאורה, בכל זאת זוהי טענת פרעה. אילו היו מקבלים את טענתו היו ח"ו מפסידים את כל ענין הגאולה, כפי הידוע¹⁴, שהגאולה היתה מוכרחה להיות "בחפזון", כי אילו היו בני ישראל מתעכבים בגלות מצרים, ולו לעוד "הרף עין"¹⁵ אחד בלבד, לא היתה יכולה להיות הגאולה. רק עלידי כך שלא נשמעו לדברי פרעה באה הגאולה.

אמנם לפי חכמה ושכל יש מקום לטענתה של פרעה,

א.

על משה ואהרן להסתפק בלימוד התורה

מלשון הפסוק¹ "ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם" מדייקים חז"ל²: פרעה משתמש בדבריו במילים "לכו לסבלותיכם", ומשמעות "לסבלותיכם"³ – עבודתכם הפרטית (של משה ואהרן), כלומר, לא ל"מעשיו" ולא ל"סבלותם", כפי שנאמר ניד בפסוק שלאחר־מכן, שמשמעותם עבודת הפרך של כל בני ישראל. ניתן ללמוד מכך שהם היו משוחררים מעבודה זו, ש"שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך".

הרמב"ן מסביר⁴ שישנו "מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם", ולפיכך בחר פרעה את שבט לוי ושחררם מהשעבוד, כיון שהם "חכמיהם וזקניהם" של בני ישראל⁵. וזאת היתה כוונתו של פרעה באומרו "לכו לסבלותיכם – לישראל"⁶ – שובו ללמוד⁷ ולהיות "מורי תורתם" של בני ישראל⁸.

פירושו של דבר הוא, שפרעה טען כלפי משה ואהרן: די בכך שאתם משוחררים משעבוד מצרים ויכולים ללמוד תורה בעצמכם ועם אחרים מבני ישראל, מדוע עליכם להתערכ בחיי הכלל ובמעשיהם של יהודים אחרים, ולגרום לכך שהם לא ינהגו בהתאם לחוקי וסדרי המדינה? די לכם בכך שמפעם לפעם אתם לומדים עמם תורה!

יתר הלשון "לסבלותיכם". ולהעיר מראב"ע עה"פ.

(9) ח"א קה, סע"א. ולהעיר ממ"א ה, י ובמפרשים שם.

(10) ראה זח"ב נב, ב.

(11) מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.

(12) לך טו, יג.

(13) ע"ד טענת טורנוסרופוס הרשע "אלקיים אוהב עניים כר" (ב"ב י, רע"א).

(14) סי' האריו"ל (ר' שבתי וקול יעקב) הגש"פ פי' מצה זו. צורר

המור – הובא בשל"ה מס' פסחים פי' עבדים היינו. ועוד.

(15) לשון המכילתא (ורש"י) בא יב, מא"ב. – וע"פ המבואר בס' שבערה הקודמת מובנת הדגשת חז"ל בזה.

(1) פרשתנו ה, ד.

(2) שמו"ר פ"ה, טז. פרש"י עה"פ. וראה תנחומא וארא ו.

(3) ראה רא"ם ומשכיל לדוד לפרש"י כאן.

(4) עה"פ. ועד"ז בבחי עה"פ.

(5) ראה גם חזקוני עה"פ.

(6) ברמב"ן ובחיי הובאה תיבה זו ("לישראל") משמו"ר הנ"ל, ובשמו"ר לפנינו ליתא. ולהעיר שברמב"ן גריס בשמו"ר עוד פירוש שלייתא בשמו"ר לפנינו.

(7) ראה חזקוני שם: רק בתורה הי' כל עסקיהם.

(8) אבל בפרש"י: לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבית. וראה רמב"ן כאן. וע"פ המבואר בפנים (שקאי על עבודת שבט לוי) יומתק

ד.

אהבת ישראל – ללא גבול

כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר בשמו של הבעש"ט¹⁹ שחובת אהבת ישראל אינה חלה רק על יהודי שמכירים אותו, אלא צריכה להיות אהבה גם כלפי יהודי הנמצא אי שם בקצו תבל, ואהבה זו איננה צריכה להיות "ואהבת" סתם, בהגבלות מסוימות, אלא "כמוך": כשם שאת עצמו אוהב האדם ללא הגבלות, כך צריכה להיות האהבה ליהודי אחר²⁰.

— הרבי²¹ סיפר שהמגיד ממעזריטש איחל לעצמו, שהלואי והיה מנשק ספר-תורה באותה מידת אהבה וחיבה שהיתה לבעש"ט כלפי כל יהודי, והוסיף בשם המגיד ממעזריטש²²: אם הבעש"ט היה יודע בהיותו בעולם כמה הוא פועל ובונה על-ידי שהוא מקרב כל יהודי, כמו שהוא יודע זאת עכשיו, היה הכל נעשה באופן אחר לחלוטין –

על "ואהבת לרעך כמוך" להתבטא בכך, שכשם שלגבי עצמו – "כמוך" – קיים "לכו לסבלותיכם" – הוא נמצא באהלה של תורה ובאהלה של תפילה ומצוות, כך עליו להביא לקיום מצב זה גם אצל יהודי זולתו.

וכיוון ש"אין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרונאי עם בריותיו"²³, ודאי הוא שניתן מלמעלה כל הדרוש כדי לעשות זאת.

אך יש לדעת שאין לדחות את העבודה לשבוע נוסף, יום נוסף, או אפילו ל"הרף עין", כי עשוי להיות ש"הרף עין" מכריע אם יישארו בגלות ח"ו, או ישתחררו ממנה – ועד לגאולה שלימה.

ה.

דאגה למצבו הרוחני של יהודי אחר – תוך אחדות עם ישראל

זוהי ההוראה הקשורה לכל הנמצאים באהלה של תורה, כולל תלמידי ישיבות, וכל היהודים הנמצאים ב"קרן אורה": כאשר רואים שמצבו הרוחני של יהודי אחר איננו כדבעי, איננו מואר דיו, אין לאדם להשלות את עצמו ש"אני את נפשי הצלתי". במיוחד לאור העובדה שכל בני

1 אבל בני ישראל אינם מוגבלים בהגבלות של שכל וסדרי
2 עולם, ולפיכך, למרות שגזירת הגלות היתה ל"ארבע מאות
3 שנה", היתה הגאולה זמן רב לפני-כן, באופן של "דילג
4 על הקץ"¹⁶.

ג.

המנעות מדאגה לאחרים היא השקפת פרעה

5 ההוראה הנלמדת מכך היא, שאל ליהודי לחשוב: הרי
6 אני לומד תורה ו"אני את נפשי הצלתי", ובמיוחד שמדי
7 פעם אני מלמד תורה לאחרים, מדוע יהא אכפת לי כל-כך
8 כיצד מתנהג יהודי אחר – אם הוא מקיים מצוות, או ח"ו
9 לא, אם הוא מקדיש את כוחותיו לקדוש-ברוך-הוא, או,
10 להבדיל, ל"פרעה מלך מצרים" – לענינים גשמיים?

11 [גשמיות כשלעצמה, ללא החיות האלקית שבה, היא
12 כבניית פיתום ורעמסס "ערי פרעה", כפי שמסבירים
13 חז"ל¹⁷: רעמסס, שראשון ראשון מתרוסס... פיתום,
14 שראשון ראשון פי תהום בולעו – אין להם שום קיום].

15 יש לדעת שזוהי השקפתו של פרעה מלך מצרים,
16 שאמר "לכו לסבלותיכם" – די לך בכך שאתה לומד תורה,
17 ומדוע אכפת לך כל-כך כיצד מתנהג יהודי אחר? אבל דרך
18 זו איננה דרך התנהגותו של יהודי, ולפיכך לא קבלו משה
19 ואהרן את טענת פרעה.

20 כאשר רואים אש בוערת ר"ל בבית יהודי, הרי אף אחד
21 לא יתישב לחשב, אם עליו לעשות משהו כדי להציל את
22 האחר מן האש, או לחשב: כיצד יכול אני, ומדוע עלי
23 להתערב בעניני הזולת? והלוא לכל אדם יש סדרי חיים
24 משלו שנקבעו על-ידי ההשגחה העליונה, ומדוע עלי
25 להתערב בדרכיו של הקדוש-ברוך-הוא?

26 ברור הוא, שכל הרוואה מאורע כזה, לא יערוך
27 שקלא-וטריא אם פעולותיו הן בהתאם לשיטה זו או
28 אחרת, אלא ירוץ מיד כדי להציל את הזולת.

29 ואם כך הם פני הדברים כאשר מדובר בחיי עולם הזה,
30 קל-וחומר כאשר מדובר על חיי עולם הבא וחיי עולם הזה
31 גם-יחד¹⁸, מובן שאין כאן מקום לעריכת חשבונות, אלא
32 יש לפעול ככל האפשר למען הצלת הזולת מבאר שחת.

(16) ראה פסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' החודש. שהש"ר פ"ב,

ח (א).

(17) סוטה יא, סע"א. שמו"ר פ"א, י.

(18) ראה ספרי תצא כג, ח (ורש"י שם, ט). ב"מ לג, א (במשנה).

(19) ראה בפרטיות ס' הערכים-חב"ד ע' אהבת ישראל ע' תרכג

ואילך, וש"נ. קונטרס אהבת ישראל ס"ט ואילך.

(20) ראה ס' הערכים שם ערך הנ"ל סעיף ה, וש"נ.

(21) ספר השיחות תש"א ע' 32. תש"ד ע' 163. סה"מ תש"ט ע'

87. היום יום ע' עא.

(22) שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ז – נעתקה בהוספות לכתר שם

טוב סי' רלג.

(23) ע"ז ג, א.

12 לפני ה' אלקיכם" אין הדרישות מכוונות רק כלפי "חוטב
13 עציך ושואב מימך" אלא עיקר הדרישה מכוונת כלפי
14 "ראשיכם שבטיכם"²⁶, הם לא יוכלו אז להצטדק ולטעון
15 שהם היו טרודים בטיפול בעצמם.
16 וכאשר נתנהג כקומה אחת שלימה, כל בני ישראל
17 ביחד, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד ל"חוטב עציך ושואב
18 מימך", יתהווה מצב של "ויעשו כולם אגודה אחת"²⁷.
19 או־אז נזכה "לעשות רצונך בלבב שלם"²⁷, ויהיה "ה'
20 אחד ושמו אחד"²⁸.

(משיחת שמחת ביה"ש תשי"ז)

1 ישראל הם "קומה אחת שלימה"²⁴ ולפיכך כאשר פגומה
2 שלימותו של יהודי אחד בתורה ובמצוות, מורגש הפגם
3 אצל כל היהודים.
4 נאמר בתורה על בני ישראל: "אתם נצבים היום כולכם
5 לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם... מחוטב עציך עד
6 שואב מימך"²⁵. כאשר מציבים חיילים בתהלכה לפני
7 המלך, קובע הסדר, שאם אחד מן החיילים הפשוטים לא
8 הבריק כראוי את כפתור חליפתו, אין תובעים על כך את
9 החייל, אלא בעיקר את המפקד הראשי, מדוע הוא לא
10 לימד את חייליו להתכונן כראוי לעמידה לפני המלך.
11 יש לדעת אפוא, שכאשר "אתם נצבים היום כולכם

בראשיכם".

(27) נוסח תפלת ימים נוראים.

(28) זכרי' יד, ט.

(24) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(25) ר"פ נצבים.

(26) כמחז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ (דברים א, יג) "ראשיכם

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מה' טבת, בו כותב אודות מצב בריאותו אשר פעל עליו נמיכת הרוח.

הנה כלך מדרך זו, והרי השי"ת הוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות, ואף שאין אתנו יודע עד מה כוונת הבורא, ובמילא לפעמים היצה"ר מעורר קושיות ומחשבות המבלבלות את האדם מבריאות הרוחנית ואפילו מבריאות הגשמית, צריך לדעת תמיד שאין זה אלא מתחבולות היצר, וצריכים להיות חזק בבטחון בהשי"ת אשר במשך הזמן ישלח רפואה בהמצטרך לו וגם עד שתבוא הרפואה הרי חלק הוא מעולמו של הקב"ה ובמילא שלוחו הוא להפיץ אור בסביבתו על ידי שיאיר את נפשו נפש האלקית והבהמית בעניני תורה ומצות ויאיר גם חלקו בסביבתו ובעולמו ע"י הפצתו שם אור התורה והיהדות, וכדי שיהי' כל זה באופן יעיל צריכה להיות הפעולה בשמחה וכמ"ש עבדו את ה' בשמחה וכשיתחזק בכל הנ"ל בודאי יסייעוהו מלמעלה שיבוא הדבר בפועל.

בטח יש לו קביעות לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות ואומר ג"כ השיעור תהלים (כפי שנחלק לימי החדש) בכל יום אחר תפלת שחרית, ומה טוב אשר בכל יום שני וחמישי קודם התפלה פריש איזה פרוטות לצדקת בקור חולים.

בברכה לרפוי"ק המחכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

המזכיר :

לקוטי שיחות

כ"ד טבת

כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

22 במחשבה תחלה. (ונעוץ תחלתן בסופן) וגם אם אין רק
23 דרך אחת והיא שפלה, אזי לנחמו⁹ לקבל באהבה או
24 לעורר ולפשפש במעשיו ולשוב עד הוי' בצר לו וירווח
25 לו.

26 תוכנם של שני הענינים הללו הוא מעלת המעשה –
27 גשמיות:

28 באגרת "איהו וחיוהי חד" מדובר אודות "גודל
29 מעלת המצוות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות
30 לעולם הזה הגשמי"¹⁰, כי "נעוץ תחלתן בסופן": דוקא
31 ב"סופן" – עשיה, עולם הזה הגשמי, נמצאת "תחלתן"
32 – כח האין-סוף של "מהותו ועצמותו של המאציל
33 ברוך הוא", וכך גם בעולם הזה עצמו, כנאמר בהמשך
34 אגרת הקודש שם, דוקא ביסוד התחתון ביותר – העפר
35 – נמצא כח הצמיחה "מעין בחינת אין סוף".

36 ותוכן הרשימה "נפש השפלה הוא, שיש צורך
37 ב"גמ"ח גשמיים", והעבודה היא דוקא ב"סוף מעשה
38 (אשר עלה) במחשבה תחלה"¹¹.

39 כיון שאת שני עניני-תורה הללו כתב אדמו"ר הזקן
40 סמוך להסתלקותו, מובן, שהם מבטאים את תורתו
41 ועבודתו של אדמו"ר הזקן¹² בתקופה זו, בעת ההכנה
42 להסתלקותו מהעולם הזה. יש להבין: מהו הקשר שבין
43 מעלת המעשה לבין הסתלקותו? שהרי לכאורה,

א.

האגרת "איהו וחיוהי חד", והרשימה "נפש השפלה"

1 יש שני עניני-תורה (שהגיעו אלינו) אשר ידוע
2 שאדמו"ר הזקן כתבם בסמוך לעת הסתלקותו:

3 (א) האגרת המתחילה במילים "איהו וחיוהי חד"¹,

4 (ב) הרשימה "נפש השפלה"². וזו לשונה³:

5 נפש השפלה באמת לאמתו בשרשה, עבודתה היא
6 תורה גשמית בין לה ובין (להבין) לאחרים, ובין גמ"ח
7 גשמיים על ידי קירוב הדעת ועצות מרחוק בכל עניני
8 בני ביתו, אף כי רובם ככולם הם דברי שקר אי אפשר
9 בענין⁴ אחר שיעשו חסד של אמת, כי אין אמת אלא
10 תורה⁵, ואמת⁶ אמר אל יברא (שכולו מלא שקרים) כו'
11 וחסד אמר יברא שכולו מלא חסדים⁷ ותשלך אמת
12 ארצה, ועולם בחסד שאינו של אמת יבנה, ובדורות
13 הראשונים שעיקר העבודה הי' התורה⁸ היה רוב החסד
14 נכלל באמת דהיינו בגדול המעשה דכופין וממשכנין
15 כו' על-פי תוקף תורת אמת האמוראים. מה-שאין-כן
16 בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד הנופלת עד עפר
17 בבחינת עשיה, והעבודה העקרית בבחינת עקביים
18 לבד⁸ בלי תורת אמת משניות וברייתות שהן גדפין
19 וירכין, אזי רוב החסד ככולו הוא שלא על-פי תורת
20 אמת בגדול המעשה כי אם בהתקרב הדעת העושה
21 ורצונו הטוב הרחוק באמת באשר הוא סוף מעשה

(4) במאה שערים: א"א שיעשו בענין.

(5) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח.

(6) ב"ר פ"ח, ה.

(7) במאה שערים: מלא שקרים וחסדים.

(8) ראה גם אגה"ק סי' ט.

(9) במאה שערים: לנחמו לעורר ולפשפש במעשיו לנחמו לקבל באהבה ולשוב.

(10) לשון האגרת בסופה.

(11) בדוגמת הנ"ל ממעלת עשי' גשמית בכלל מצד זה דנעוץ תחלתן בסופן.

(12) כי בטח לא כתב זה רק בשביל אחרים, כ"א (גם) בנוגע לעבודת עצמו. ע"ד לשון הידוע (בפ"נ דנשיא חב"ד בנוגע למאמרי-דא"ח) "יהי רצון שיפעלו הדברים בי ובהשומעים".

(*) יום הסתלקות אדמו"ר הזקן (בשנת תקע"ג) – במוצש"ק פ' שמות (כבקיעות שנה זו (תש"מ)). – ברשימת אדמו"ר הצ"צ (נדפסה בהקדמת מענה לשון, הוצאת "קה"ת") "כחצות שעה י"א". – שייכות היום (בשבוע ובחודש), החודש והשנה להסתלקות – ראה אגרות לוי יצחק (ע' רמט ואילך) – ע"ד הקבלה – בארוכה. וכן דריש שם (וראה ג"כ שם עמוד ריח ואילך). ס"ע שלג) בשמא: שניאור, ולמן.

(1) אגה"ק סי' כ – שכתבה אדמו"ר הזקן "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פיינעא" (דרמ"צ קע, א).

(2) נדפסה במאה שערים ה, סע"א ואילך. לקוטי דבורים ח"ד (תקצו, א) – ובספר שבחי הרב כותב, כי כתב זה "אחר הבדלה איזה רגעים אחדים קודם אשר מסר נשמתו בטהרה לחי העולמים".

(3) כנדפס בלקו"ד שם. המוקף בחצאי עיגול אינו בס' מאה שערים.

27 תוצאה וסיום של יראת ה'18, וכל זאת מבוסס על
28 אמונת ה'19.

29 והענין שהמעשה הוא העיקר מבטא בגלוי את
30 עבודתו הרוחנית:

31 כיון שהוא "אוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו
32 באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח
33 פקודין שהם רמ"ח אברים דמלכא"20 – וכפי שמסביר
34 אדמו"ר הזקן21, שהדביקות בה' באמצעות קיום
35 התורה והמצוות, שהם רצונו יתברך, הוא ענין של
36 "השראת השכינה", הנעלית באין-ערוך מן הדביקות
37 שמצד רגש האהבה של האדם הנברא – לכן דורשת
38 אהבתו שיעסוק בקיום התורה והמצוות.

39 לפיכך גם עבודתו ב"מצוות מעשיות הנעשות על
40 ידי הגוף ממש"21 – כדי לבצע את הכוונה העליונה
41 של "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה
42 בתחתונים"22 – היא באופן של המשכת "אור והארת
43 השכינה גם על גופו"21. הצדיק הופך את גופו לכלי
44 לרוחניות, להשראת "אור והארת השכינה".

45 עד אשר כלי זה, אשר הוא הכרחי, אינו מציאות
46 כשלעצמו23.

ד.

מעלת המצוות המעשיות דוקא מצד הגשמיות

47 לכך נוסף באגרת "איהו וחיהי חד", שבמצוות
48 המעשיות יש ענין נעלה אף יותר, ש"גודל מעלת
49 המצוות מעשיות" הוא מפני שכח האין-סוף נמצא
50 דוקא בגשמיות24:

51 ענין זה אינו מפני שהדבר הגשמי שמקיימת בו
52 מצוה, וכך גוף האדם, נעשה כלי לרוחניות ול"השראת
53 השכינה", אלא להיפך: באגרת זו מוסבר, שדוקא
54 ב"יש הנברא", החש במציאותו העצמית עד כדי כך
55 שהוא מרגיש שח"ו אין "שום עילה וסיבה אחרת

1 להיפך: ההסתלקות היא סילוק ועליה מעניני עולם הזה
2 הגשמיים13!

ב.

כיצד דורש הצדיק, שחייו רוחניים, ביצוע מעשים
גשמיים כפשוטם?

3 יותר מכך דרוש הסבר: ברשימה "נפש השפלה",
4 כאמור, מסביר אדמו"ר הזקן שיש צורך ב"גמ"ח
5 גשמיים" אשר "רובם ככולם הם דברי שקר". ותמוה:
6 הרי חיי הצדיק בכלל "אינם חיים בשרים, כי אם חיים
7 רוחניים"14. עניני הגשמיות קיימים אצל הצדיק רק
8 לצורך ביצוע עניני הנשמה. כך במשך כל חייו בעולם
9 הזה, ועל-אחת-כמה-וכמה בסמוך להסתלקות, אין
10 הגשמיות כשלעצמה תופסת מקום אצל הצדיק כלל15.
11 וכאן דורש אדמו"ר הזקן דוקא בסמוך להסתלקותו,
12 שיעסוק "בגמ"ח גשמיים", באופן של התעסקות
13 ב"עניני בני ביתו" (לא רק כמטרה לקיום "תורת אמת",
14 אלא) כפשוטם, עצה גשמית לצורך הענין הגשמי עצמו
15 (אשר לכן הם נראים כ"דברי שקר")16?

ג.

אצל הצדיק המעשים הגשמיים הם חלק מן העבודה
הרוחנית

16 כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר ענין זה
17 ש"חיי הצדיק אינם חיים בשרים כי אם חיים רוחניים
18 שהם אמונה ויראה ואהבה". וצריך להבין בזה: קיום
19 מעשה המצוות אפשרי רק באמצעות הגוף והגשמיות,
20 ואדרבה – "לא המדרש עיקר אלא המעשה"17. כיצד
21 אומרים אפוא, שחיי הצדיק הם "חיים רוחניים שהם
22 אמונה ויראה ואהבה"?

23 ההסבר לכך הוא: אצל הצדיק קיום המצוות אינו
24 ענין הנפרד מעבודתו הרוחנית – "אמונה ויראה
25 ואהבה". אצל הצדיק קיום מצות עשה הוא תוצאה
26 וסיום של אהבת ה'18, וקיום מצות לא-תעשה –

(13) וכסיום לשון האגה"ק סי' כ – "כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב".

(14) אגה"ק ביאור לסי' ד"ך.

(15) להעיר ממה שאמר אדה"ז קודם הסתלקותו שאינו רואה הקורה

כ"א הכח האלקי שמחיהו (בית רבי ח"א פכ"ב).

(16) ובפרט ע"פ האריכות באגה"ק סכ"ב שהשואלים "בעצה גשמיות

כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי" הוא "מרום אהבתם לחיי הגוף",

ועליהם "לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף".

ולהעיר ממה שמוסיף שם, שגם כש"אהבתם לחיי הגוף (היא) לש"ש

לעבוד בו ה' כו" – אין צ"ל ה"חרה להם בעצור הגוף".

(17) אבות פ"א מי"ז.

(18) ראה תניא פ"ד. חינוך קטן בתחלתו. ובכ"מ.

(19) ראה מכות בסופה. חדא"ג מהרש"א שם. תניא פל"ג.

(20) תניא פ"ד.

(21) תניא פל"ה.

(22) תניא פל"ו ואל"ך.

(23) וכידוע הפס"ד (דבאין שיעור בדבר הנמצא בהכלי) אין הוצאת

הכלי הוצאת (שבת צג, סע"ב).

(24) להעיר גם מתנ"א ד"ה יביאו לבוש מלכות (צ, א ואל"ך).

28 אבל האמת של עצמותו יתברך אינה מוגבלת כלל.
29 אין היא מוגבלת לדרגה שבה מכירים באמיתות ה'. גם
30 במקום של העלם והסתר, ואף הסתר הנראה כשקר,
31 אשר מצד סדר ההשתלשלות יש לו קיום רק עקב מדת
32 החסד – הרי שבאמת ובפנימיות, כל מציאותו – "לא
33 נמצאו אלא מאמתת המצאו"²⁶, אמת של עצמותו
34 יתברך²⁷.

35 לכן, אפילו "עניני בני ביתו" של יהודי, שהוא
36 מתכוון לעשותם לצורך "גשמיות", אשר על כן הם
37 נראים כ"דברי שקר" שאין להם כלל קשר ל"אמת ה"
38 – גם גשמיות זו קשורה ל"אמתת המצאו". וזה מתבטא
39 בכך, שלמרות שיהודי חש רק בגשמיות של עניני
40 העולם הזה שלו, הוא מנצלם בפועל לצורך טוב
41 וקדושה²⁸.

42 ומכך נובעת הוראת אדמו"ר הזקן לגבי המעשה,
43 שצריך לעסוק ב"גמ"ח גשמיים" ולתת "עצות מרחוק
44 בכל עניני בני ביתו" – בלי להתערב ב"כוונותיו" של
45 היהודי האחר – כי גם גשמיות זו, הנראית כ"דברי
46 שקר", קשורה ל"אמתת המצאו".

ו.

תשובה – גילוי ה"אמת" אשר ב"שקר"

47 ענין זה, שגם העולם הזה השקרי נובע מ"אמתת
48 המצאו", מתבטא בעיקר בעבודת התשובה:

49 עיקר ה"שקר" של העולם הזה הוא בדברים
50 שמשלוש קליפות הטמאות, שהחיות האלקית שלהם –
51 ה"אמת" שבהם – היא נעלמת ונסתרת לגמרי, ולכן
52 אי אפשר לבררם ולזככם²⁹.

53 אבל על ידי תשובה, וזדונות נעשות לו כזכיות³⁰ –
54 מגלים את ניצוצות הקדושה שיש בדברים שהם ההיפך

1 קודמת" לו – דוקא בו קיימת "מהותו ועצמותו של
2 המאציל ברוך הוא שמציאותו מעצמותו ואינו עלול
3 מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו".

4 כלומר, המעלה האמיתית של המצוות המעשיות
5 היא דוקא מצד הגשמיות עצמה. ולכן יוצא לגבי
6 עבודת האדם, שאף כאשר יהודי אינו חש שום תחושה
7 רוחנית בקיום המצוות, אין הוא מרגיש כיצד הוא
8 מתדבק לה' על ידי קיום המצוה, עד כדי כך שקיום
9 המצוה אצלו היא עשיה גשמית בלבד – גם אז הוא
10 מתחבר דוקא באמצעות המעשה הפשוט ל"מהותו
11 ועצמותו של המאציל".

ה.

גם הגשמיות קשורה ל"אמיתת המצאו"

12 על ידי כך מובנת יותר הרשימה "נפש השפלה",
13 שבה מדובר על הצורך ב"גמ"ח גשמיים... אף כי רובם
14 ככולם הם דברי שקר", כפי שמסביר אדמו"ר הזקן
15 ש"עולם בחסד שאינו של אמת יבנה", כי "אמת אמר
16 אל יברא, שכולו מלא שקרים":

17 ויש לומר, שמשמעות הדברים אינה כפי שנראה
18 במבט ראשון, ש"חסד אמר יברא" דבר שהוא שקר –
19 שהרי אדרבה: "כל הנמצאים (כלומר, הנבראים כפי
20 שהם נמצאים למטה) .. לא נמצאו אלא מאמתת
21 המצאו"²⁵.

22 אלא ההסבר לכך הוא: "אמת אמר אל יברא" רק
23 מצד מדת האמת, האמת של אלקות שבסדר
24 ההשתלשלות, שיש לה מדידה והגבלה. אמת זו מגיעה
25 רק עד הדרגה שבה ניכר שהו"י אמת. וכיון שהעולם
26 הזה הוא עלמא דשיקרא, שבו אין ניכרת "אמת ה'",
27 לכן "אמת אמר אל יברא".

(25) לשון הרמב"ם ריש הלכות יסודי התורה.

(26) עפ"ז יש לפרש (בפנימיות הענינים) המשך דברי הרמב"ם שם
(בהלכה שלאח"ז) "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי כו" – שמרמז
בוה, שמצד "אמתת המצאו" הוא נמצא גם במקום ההסתר ** שאפשר
לעלות על הדעת שהוא אינו נמצא ח"ו. ע"ד מרז"ל (יל"ש נחמ"י רמז
תתקע"א. וראה יומא ס"ט, ב) "הן גבורותיו". וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ו ע' 132 הערה 35.

(27) ראה המשך תרס"ו ע' שמג. ע' תלא"ב. סד"ה יחינו תרצ"ד
(תשי"א). ועוד.

(28) ראה לקו"ש ח"כ ע' 334-5 והערה 100 שם.

(29) תניא פ"ז. ובכ"מ.

(30) יומא פו, ב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 22 ואילך
(וש"ן). ובכ"מ.

(*) ראה ביאור (באופן אחר) – הדרן על הרמב"ם (קה"ת תשמ"ה) ס"ד"ט.

(**) ר"ל, שבלשוננו (הלכה א') "לידע שיש שם מצוי ראשון" – שלכאורה תיבת "שם" מיותרת (ראה מפרשי הרמב"ם שם) – מרמז, ש"מצוי ראשון" נמצא גם בבחי' "שם" המורה על "מקום ומשכן הקליפות" (לקו"ת ראה לב, רע"ג).

עבודת התשובה שלו, וגם המעלה אשר בעבודת
התשובה על זדונות.
וכך בענינו: ידועים³⁸ דברי אדמו"ר הזקן
לאדמו"ר האמצעי, שחידושו, של אדמו"ר הזקן, לגבי
המגיד, הוא בכך שהיה עסוק בעשיית תשובה
(וכפי שהרחיב בענין זה כ"ק מורי וחמי אדמו"ר
בשיחתו³⁹).
ולפיכך, דוקא בסמוך להסתלקותו, כאשר נוסף
אצלו הגילוי של כל מעשיו כו', ובאופן של תשובה, אז
תורתו היא גילוי המעלה של הגשמות, וכפי שצריך
להיות "גמ"ח גשמיים" – כי דוקא על ידי כך משיגים
את "מהותו ועצמותו של המאציל".

ה.

תוכן דומה במאמר "באתי לגני"

כ"ד טבת חל תמיד בשבוע של שבת⁴⁰ מברכים
חודש שבט, או מיד במוצאי שבת קודש זו – כבשנה
זו. ובחודש זה, בעשרה בו, חל יום ההילולא של כ"ק
מו"ח אדמו"ר.
ורואים, שגם בדברי התורה אשר הוא הכין ליום
הסתלקותו – המאמר "באתי לגני" – מודגשת נקודה
זו:
הוא מתחיל את המאמר בכך שהעולם הזה הוא
גני" של הקדוש ברוך הוא⁴¹, כי "עיקר שכינה
בתחתונים היתה⁴¹, ו"גן" הוא מקום של תענוג (לא
כ"דירה" לענינים הכרחיים).
והסיבה לכך היא, כי "נתאוו הקדוש ברוך הוא
להיות לו יתברך דירה בתחתונים": ה"תאווה" והתענוג
של עצמותו יתברך היא דוקא בתחתונים, בעבודה

המוחלט מרצון העליון, שיא השקר, ועל ידי כך הם
נהפכים ל"זכיות". זה נגרם על ידי התשובה המגיעה
לדרגה של עצמיות ומצד עצמותו יתברך מורגשת
אמיתת המציאות של כל נמצא, וגם של הזדונות, ולכן
גם הניצוצות שבזדונות מתעלים לקדושה³¹.
ובדומה לכך גם לגבי בעל התשובה עצמו: למרות
שבגלוי הוא היה מנותק מאלקות (עקב חטאיו), בכל
זאת נשאר בו גם בשעת החטא הקשר עם עצמותו
יתברך, המתבטא בגלוי בשו"ב לה' לאחר היותו מנותק.
ומסיבה זו, גם המעלה הנ"ל של היש הנברא, של
גשמות העולם הזה, שאותה מבאר אדמו"ר הזקן
באגרת "איהו וחיהי חד", ניכרת בעיקר אצל בעל
תשובה³².

ז.

ענין התשובה מתגלה בסמוך להסתלקות הצדיק

לפי זה יובן הקשר שבין האגרת "איהו וחיהי חד"
והרשימה "נפש השפלה" לבין תקופת הסתלקותו של
אדמו"ר הזקן:
המעלה המתגלה בעבודת התשובה (על הזדונות)
אינה קיימת אצל הצדיק מצד עצמו³³. אך על ידי כך
שהוא גורם לאחרים לחזור בתשובה, הוא משיג גם
מעלה זו³⁴, כיון שגרם לזולת³⁵ לחזור בתשובה.
אך הגילוי העיקרי של מעלת התשובה הוא דוקא
בסמוך להסתלקותו של הצדיק³⁶, כאשר מתחברים "כל
מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"³⁷.
ובמיוחד, כיון שאז הוא בכיוון של תשובה – והרוח
תשוב אל האלקים אשר נתנה – ביתר שאת ויתר עז,
מתגלה אצל צדיק, אשר עסק בעשיית בעלי תשובה,

(31) ראה לקו"ש שנסמן בהערה 26. ובארוכה לקמן ע' 439 ואילך, וש"ב.

(32) להעיר מד"ה ולקחתם לכם תרס"א שהביטול דאין עוד שבנבראים שלמטה דוקא (שכל מציאותם הוא בחי' העצמות דא"ס) הוא בחי' שם ב"ן – והרי שם ב"ן הו"ע עבודת התשובה, כמבואר בד"ה תקעו (תרס"א) שם.

(33) כי אף שגם בצדיקים ישנה עבודת התשובה הדרוה תשוב אל האלקים גו' (ראה לקו"ש ש"ש סו, ג. ר"פ האזינו. ובכ"מ) – אי"ז כהעלוי דעבודת התשובה שעל זדונות (ראה שעה"ת לאדמו"ר האמצעי ח"ב חינוך פמ"ח. לקו"ש ח"ח ע' 124-5).

(34) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 164, 166.

(35) ע"ד (ולא ממש) תורת הבעש"ט (הוספות לכתר שם טוב ספ"ג) בפ"י "שנים אוהזין בטלית".

(36) עייג"כ תורת חיים ס"פ תולדות (כא, ד. וראה לקו"ת שמ"ע צב,

(ב) – בנוגע למשה רבינו.

ולהעיר מהמבואר שם (וראה שם לפני"ז ספ"ט. פ"כ) דענין התשובה שמטהר גם לטומאה גמורה דעוונות גמורים שאין להם תיקון ע"פ חכמה דתורה (שהרע עצמו נהפך לטוב) נעשה ע"י התשובה דצ"ג דוקא – לאתבא צדיקא בתיובתא.

(37) אגה"ק סי' ז"ך וביאורו. וראה שם ס' כח. סידור דש, סע"ב ואילך.

(38) תורת שלום ע' 86.

(39) הובא בשיחת י"ט כסלו תרצ"ב – לקו"ד ח"ד תשנה, סע"א ואילך.

(40) ד"אכל בשבת" הוא מזה "שטרה בע"ש" (ע"ז ג, א), דהכוונה בזה היא (גם) מתחיל מ"יום ראשון בשבת" (ראה רמב"ן יתרו כ, ח).

(41) שהש"ר רפ"ה, וש"נ.

- 1 בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה הימנו, וגם
 2 שם – המעשה הוא העיקר. יש לרדת אל העולם, ושם,
 3 בשטות דלעומת זה, יש לגרום לכך, באמצעות עבודה
 4 של שטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת, שמשקר
 5 העולם יעמידו קרשים למשכן (לעשות מן ה"שקר" –
 6 "קרש"⁴²) משכן ודירה לו יתברך.
 (משיחות ש"פ שמות תשל"ג, תשל"ו)

(42) כמבואר בארוכה בהמשך דבאתי לגני ה'תש"י (פ"ו ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מנר חמישי, בו כותב רעיונות אודות מצבו בעבודת השי"ת. ובטח ידוע לו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע אודות הרה"צ ר"נ מטשרנוביל (נדפס ג"כ בשיחת פסח ה'תש"ג) שלעתים תכופות צריך בחינה מאיזה צד באה תנועה פלונית או רצון פלוני, כי בהשקפה ראשונה אי אפשר לברר אם זה מצד הקדושה או מצד השני, וידוע ג"כ פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אשר אפשר ג"כ שהיצה"ר יתלבש אין א זיידענע קאפאטע, ואחת הבחינות - מהיסודיות - בזה הוא אשר אם רואים שהתנועה או הרצון מביאים חלישות בעבודה ה"ז הוכחה שבאים מצד השמאל.

וה"ה בנדון דידן אשר כנראה ממכתבו הנה חשבון הנפש שלו שכותב אודותו מחליש החשק והחיות שלו במלאכתו מלאכת שמים, היינו עבודת החינוך הכשר, ולכן קרוב לודאי שזהו מתחבולות היצר, וזהו נוסף על המבואר בתניא אשר אפי' אם העצבות היא ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו כו' וכו' יעיין שם פרק כ"ו ובקיצור התניא, שגם מזה מובן שאפשר שיהי' כל הטענות והתביעות צודקות ובכ"ז צריך להתרחק מהם בתכלית הריחוק וגם בהנוגע לו, הנה מכל חשבון הנפש שכותב עדיין איני מבין מהו הבכך שפועל לבד העצבות שכותב אודותה, ובמילא אין זה מענינו ויוסיף אומץ בחינוך בני ובנות ישראל חינוך המקרב את לבם לאביהם שבשמים, ושכרו אתו אמור בכ"מ ברז"ל אשר עי"ז מאיר ה' עיניו גם הוא לעלות במסילה העולה בית אל.

ב) בהנוגע לשאלתו אם להיות בחתונת אחיו שי'. הרי הוראה כללית בענינים כגון אלו היא, אז דורך קירוב קען מען אויפטאן מער, ממה שע"י דיחוי וריחוק, ואף שאינו כותב פרטי הענינים שביניהם, בכל זה הרושם אצלי שטוב יותר שיהי' נוכח, ולבד ענין האהבת ישראל שבזה, הרי בטח יוכל לנצל את זה אם על אתר או במשך הזמן לקרב את אחיו ובי"ג תחי' יותר לדרכי היהדות, והשי"ת יצליחו גם בזה...

בברכה.

המחכה לבשו"ט.

ילקוט לוי יצחק על התורה

חודש ניסן

רמז דניסן נק' "חודש האביב"

דתורה, שהוא תורת⁶ אמך, מוחין דאימה בינה, ואור דתורה הוא בחי' פנימיות התורה שהוא מוסר אביך בחי' עוטה אור כו' מוחין דאבא, חכמה, היינו אייר.

וכן מצד פסח שני שבי"ד אייר, י"ל שהוא שייך לחכמה, כי פסח ראשון יציאת מצרים הוא מצד⁸ בינה פרשה⁹ והי' המשך בעמוד 210

ניסן נקרא חודש האביב, היום' אתם יוצאים בחדש האביב, והנס דיציאת מצרים במ"ו בו, כמספר² אבי"ב. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיט

* * *

חודש אייר (א)

"אייר" לשון "אור" התגלות פנימיות התורה – ל"ג בעומר

אייר פירושו³ אור, פנימיות התורה, הוא האור דתורה בחי' עוטה⁴ אור כו', היינו אייר. ובאייר הוא ל"ג בעומר הילולא דרשב"י פנימיות התורה.

וכתוב⁵ עוטה אור כשלמה, שלמה הוא לבוש בחי' נגלה

(6) ראה תורת מנחם התועדויות ה'תשנ"ב חלק א' ע' 433 וז"ל: כתיבא "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", וארז"ל מוסר אביך תושב"כ, תורת אמך תושבע"פ. תושב"כ היא בחי' חכמה ("אביך") ותושבע"פ היא בחי' בינה ("אמך") ג: בתושב"כ – נאמרו כל המצוות, רק שהן בקיצור נמרץ בלי ביאור, כי "רצון העליון ב"ה המלוכש בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומוכסה תמיר ונעלם" (נקודת החכמה, שלמעלה מהשגה). ותורה שבע"פ – היא גילוי ופירוש וביאור הדברים שנאמרו בתושב"כ בנקודה (הרחבת הבינה, שמגלית ומבארת נקודת החכמה). עי"ש המשך הביאור דהוא ג"כ ע"ד החילוק בין נגלה דתורה ופנימיות התורה.

(א) משלי א, ח.

(ב) כ"ה (בשם ארז"ל) בסד"ה אריב"ל סה"מ תש"ב (וכ"ה במטה משה שער השלישי. וראה כנפי יונה ח"א פ"ד). ובאגה"ק שם (קנא, א) הוא בשם הזהר. וראה זח"ב פה, א ובאזה"ח שם. שם רעו, ב. וראה יהל אור ע' תרמא. ועוד. מ"מ ללקו"ת שמע"צ פה, א.

(ג) ראה זח"ב פה, א: מוסר אביך דא היא חכמה ואל תטוש תורת אמך דא היא בינה. וראה אוה"ח שם.

(ד) אגה"ק שם (קנ, ב).

(7) 'ומדמה אור לשלמה, הוא ע"ד כמו שזמן ל"ג בעומר תלוי בפורים בסימן פל"ג" (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה לקוטי שיחות חלק כ"ב ע' 319 מכתב כללי דל"ג בעומר ה'תשמ"א הערה ד"ה "שמחת רשב"י". שיחות קודש פ' אמור ה'תשל"ד סעיף א'. פ' במדבר ה'תשל"ה סעיף א'.

(8) ראה סידור עם דא"ח ח, ג. אור התורה פ' בשלח ע' שעד וז"ל: ובפרדס שער השערים פ"ד ביאר שיע"מ ה' מצד הארת בינה הנק' יובלא מה שהיא מאירה למטה בכל' כו' שאם ה' מצד היובל העליון שהיא בינה עצמה ה' חירות אמיתי שאין אחריו שעבוד כו' ע"ש, וענין הארת בינה למטה זהו כענין ספירת העומר שבעה שבועות שממשיכים מ"ט שערי בינה דהיינו המשכת אור השכל והתבוננות שיאיר לתוך המדות ולברר מדות נה"ב כענין תבא אם ותקנח כו' אם רחץ ה' צואת בנות ציון, והיינו מסטרא דיובלא שכמו שבבינה הוא חירות אמיתי ששם אין ניקה לחיצונים כלל, כך יהיו המדות ג"כ בני חורין שלא יהיו משועבדים בעבודת מצרים שהם המיצרים וגבולים של הנפש כו'.

והנה חירות זה בהמדות הוא רק הארה מהבינה כנוכח בדרוש עצמות וגידים ובשר אשר רק הארה כמו הגידין נמשך מהעצמות שהוא חב"ד

(1) שמות יג, ג.
(2) ראה לקמן סי' פז, רמז תיבות ואותיות אבי"ב.
(3) מנבאר ומקשר בסי' זה, (א) חודש "אייר" מלשון אור, (ב) ל"ג בעומר בחודש אייר, (ג) פסח שני בחודש אייר.
(4) ראה תהלים יהל אור ע' שצו וז"ל: באגה"ק סי' י"ט התחיל פסוק עוטה אור כשלמה וחסר ביאור הפסוק, אך מתוך ההקדמה נראה דבחי' אחוריים דחכמה הנק' נובלות חכ' שלמעלה תורה זהו השלמה וזהו הנגלות של התורה, ובחי' פנימית אבא זהו טעמי תורה וה"ע האור המלוכש בבחי' השלמה, כי הנה אור זה הוא אור שנברא ביום ראשון שגנוז לצדיקים והיכן גנוז בתורה והוא פנימית יסוד אבא כמ"ש הרמ"ז פ' בהעלותך. וע' מזה בסדור בד"ה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם עי"ש.

שם עמוד שצח וז"ל: בתורה יש סתים וגליא פנימי' התורה היא א"ס בלי מדה כמ"ש במד"ר פ' בראשית פרשה י"ד, וחיצוניות התורה יש לה מדה להיוותה שורש העולמות. וע' בערובין פרק עושין פסין די"ט, וזהו ג"כ ענין (סוכה כח). דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן היות דאביי ורבא פ' דבר קטן שהוא נמשך מזעיר אנפין שנק' קטן כי קטן יעקב. ונק' ג"כ כרוב אחד מקצה מזה כרוב כרביא כמ"ש בת"א [פא, א] פ' תרומה בכ"י אדמו"ר נ"ע. ודבר גדול זהו שנמשך מא"א כי גדול הוי' ולגדולתו אין חקר. וזהו פנימיות התורה, וזהו עוטה אור פנימית התורה כשלמה הנגלות שבתורה כו'. עי"ש. (ראה לעיל סי' יג).

(5) תהלים קד, ב.

ילקוט גאולה ומשיח

ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, [אבל] העולם הבא [כולו אחד] נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א סבר רבא למדרשי בפירקא אמר לי' ההוא סבא לעלם כתיב.

פסחים נ:

ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך הפירוש, כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי' הוא עצם הרחמים. וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרם שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב, דהיינו שיראו למפרע כי לא ה' מדת הדין כלל רק הכל ה' חסד ורחמים, ולכן בעולם הזה נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם שנכתב, שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא גם כן ביו"ד ה"י, דהיינו שיבינו ששם אדנ"י גם כן הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם אדנ"י לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון הכל. צ"ח פסחים נו.

ד, ח – והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון

ז. הכתוב אמר (חגי ב, ט) על בית שני, גדול יהי כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. והקשו כיון דקרי לי' אחרון, משמע דאין עוד אחריו כלום, ואיך מקוים לבית השלישי. ותירצו דאשכחנא כהאי גוונא דקרי לשני אחרון, אע"ג דאיכא שלישי בתרי'. והוא במ"ש בפרשת שמות והי' אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון. והי' אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת מומימי היאור ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת (שמות ד, ח-ט). ונמצא דקרי לאות השני אות האחרון, ואע"ג דהוה בתרי' אות שלישי שהוא הפיכת המים לדם. ש"מ דאם אמר אחרון אינו מוכרח דלא הוה בתרי' כלום. עפ"י תוספות יו"ט דמאי פ"ז מ"ג

ג, יא – ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים

ה. איתא במד"ת' משל לאחד שהלך בלילה באפילה הדליק את הנר להאיר את החשך וכבה, הדליק נר שני וכבה, הדליק נר שלישי וכבה, אמר עד מתי אני מתייגע אמתין עד אור הבוקר, והיינו שאור הבוקר אינו כבה, כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בגלות מצרים עמדו משה ואהרן וגאולם וכבה כי גלו לבבל, עמדו חנניה מישאל ועזרי' וגאולם וכבה שגלו ליון, עמדו חשמונאי ובניו וגאולם וכבה שגלו עוד, אמרה עד מתי אני מתייגע להגאל על ידי בשר ודם, אמתין עד אור הבוקר, כמו"ש (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו, שהגאולה שעל ידי בשר ודם נקרא בשם נר אבל הגאולה שעל ידי הקב"ה נקרא בשם אור, וזהו (תהלים לו, י) באורך נראה אור שהגאולה תהי' על ידי הקב"ה ותהי' גאולה שלימה.

וזהו שאמר משה להקב"ה מי אנכי ואמר רז"ל במד"ר שמות פ"ג שא"ל משה להקב"ה לא כך אמרת ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ועכשיו אתה אומר לכה ואשלחך אל פרעה, ונמצא יהי' פירוש הפסוק מי אנכי הכי אני הוא האנכי שאמרת ליעקב אנכי אעלך כו', והיינו כי משה רצה שתהי' הגאולה על ידי הקב"ה ולא על ידי בשר ודם בכדי שתהא הגאולה נצחית כמו הגאולה דלעתיד שלא יהיו שינויים כו'.

ספר המאמרים תרל"ג עמוד כז-כח

ג, טו – ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור

ו. (זכרי יד) והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. אטו (עד) האידנא לאו אחד הוא, אמר רב אמא בר חנינא (אמר ר' אסי) ואמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב

(1) על הפסוק כי עמך (תהלים לו, יו"ד) – התוכן לא הלשון.

בכל הזמנים ובמצבים היותר קשים של הגלות, צריך יהודי לדעת, שאין לו להתירא ובוודאי שאסור לו להתייאש ח"ו, כיוון שהעצם של יהודי הוא אף פעם לא בגלות, ועליו לא יכול אף אחד להעלים ולהסתיר

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

חומש יומי

פרשת שמות

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם **אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:**
א ואליו שמות בני ישראל דעלו למצרים
עם יעקב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם

כ"ו וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֶת-עַלְפִּי שִׁמְנָן
בְּחֵיטָן בְּשִׁמְוֹתָן, חֹזֵר וּמִנָּח בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חֶבְתָּן
שִׁנְמָשְׁלוֹ לְכֹכְבִּים, שִׁמְוִצִּיאַן וּמִכְנִיסָן בְּמִסְפָּר
ובשמותם, שנאמר (ישעיהו מ): "המוציא במספר צבאם
לכלם בשם יקרא" (שמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~

בכל יהודי קנמות שתי הבחינות גם יחד: "מספר" וקריאת
שם. מספר רומז לנקודת הנהגות שהיא שנה אצל כל
בני ישראל. קריאת שם רומזת לסגולה וליתרון המיוחדים כל
יהודי.

לכן התבטאה חבתו של הקב"ה לישראל בשני דברים אלו,
כדי להודיע גדל חבתם, הן מצד נקודת הנהגות המשתפת
לכלם, והן מצד מעלתו המיוחדת של כל יהודי ויהודי בפניו.
ועל-דרך מה שנאמר "מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא".

(לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 7 - מתוך 'התקשרות')

ואלה שמות בני ישראל... שבעים נפש (א, אה)
שקולים הן ישראל כצבא השמים. נאמר כאן "שמות" ונאמר
בכוכבים "שמות", שנאמר "מונה מספר לכוכבים לכלם שמות
יקרא". אף הקב"ה, כשידרו ישראל למצרים מנה מספרם כמה
היו (מדרש רבה).

מספר, מצעם טיבו, מבליט את המכנה-המשותף של הדברים
הנמנים, ומטשטש את ההבדלים הקנינים ביניהם. לעצמת זאת,
קריאת שם, משקפת את המיוחד והשונה שיש בכל פרט ופרט
בבני עצמו.

(ב) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה: **ב ראוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בעדו. והיא נכללת עמו, כי האיש
ואשתו הוא האדם: תורה ב
(ב) רְאוּבֵן. כל שהוא נע פזיז וזבולן,
בהכנסתו אליו אחת מאותיות בוכ"ל,
וראווי להיות האות המשרת בשנא
נע, והנה אין יכלת בלשון לקרא שני
שנאין נעים, על כן שמו חירק תחת
האות המשרת. כי אם היה ב"ת
האות המשרת, הנכנסתו אליו, יאמרו
בזבולן. ואם ב"ף או למ"ד, בזבולן
לזבולן. ואם ו"ו, יאמרו שונק תחת
חירק, כאלו הו"ו בקריאת אל"ף,
כמו זבולן. כי המלה תראה בקריאת
אל"ף או זבולן. ואם היה האות

המ"ם ככה סימן הזכרים והנקבות.
כמו נשים ופילגשים. ויש שמות
שימצאו במ"ם גם בת"ו, כמו נפשים
נפשות, לזכות גם לזכרים, על לזכרן:
ה"א מצרימה. תחת מלת אל, כמו
לזכה דחינה. ותבא אותי וירשלימה:
את יעקב. עם יעקב, כמו פרט ה' את
אברהם: איש וביתו. יוצא חלציו. ואין
בית בכל המקרא, אשה. והנה העד,
איש וביתו באו. כי לא היו נשי
השבים, במספר השבעים. ואל יקשה
בענין וכפר בעדו ובעד ביתו. כי
פשוטו בית אביו. כי שלשה וידויין
היו, ועזר הזכה שהיא אשתו בלח

(א) וְאֵלֶּה. טעם הו"ו בעבור שהזכיר
בסוף הספר הראשון כי ראה יוסף
לכניו בנשי, הזכיר כי אחיו
ברדתם היו מעטים, ופרו ורבו. ומלת
אלה גם בחסרון הה"א שנה לזכרים
ולנקבות. וכתוב כי את כל התועבות
האל. ואחרי מכל התועבות האלה.
לאנשים האל. אלה יולידו להרפה. מה
אעשה לאלה. וככה מלת לז. השנמית
הלז, הנער הלז. ובעבור היות מלת
אלה מלציל, היה הה"א נוסף בה"א
לילה. נחלה מצרים. ושם לשון זכר.
ורבים שמות כי התי"ו כולל סימן.
רבים ורבות. כמו מקומות ואבות. גם

(ג) יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנֵימִן:

ג יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנֵימִן:

(ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר:

ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר:

(ה) וַיְהִי כֹל־נֶפֶשׁ יֵצְאִי יֶרֶד־עֵקֶב שִׁבְעִים נַפְשׁ וַיֹּסֶף

הוֹדִיָּה כֹל נַפְשָׁתָא נַפְקִי יֶרְכָא דִּיעֵקֶב
שִׁבְעִין נַפְשֵׁן וַיֹּסֶף דְּהוּה בְּמִצְרַיִם:

הָיָה בְּמִצְרַיִם:

כִּי יֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם • וְהָלָא הוּא וּבְנָיו הָיוּ
בְּכָל־ל שִׁבְעִים, וּמָה בָּא לְלַמְדָּנוּ, וְכִי לֹא הָיוּ יוֹדְעִים
שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֵלָּא לְהוֹדִיעַ צְדָקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף:

הוּא יוֹסֵף הָרוּעָה אֶת צֶאֱן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה
בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשֶׂה מְלָךְ וְעָמַד בְּצִדְקוֹ.

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא:

וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל־דָּרָא הַהוּא:

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֹד

ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִפְשֵׁיו וְאֶתְלִידוֹ וּסְגִיָּאוֹ
וּתְקִיפּוֹ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶתְמַלִּיאֵת אֶרְעָא
מִנְהוֹן:

מְאֹד וּתְמַלֵּא הָאָרֶץ אֹתָם: פ

כִּי יִשְׂרְצוּ • שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכָרִים אֶחָד.

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

הָרֵאשׁוֹן יו"ד כְּמוֹ הַהֹנְדָה, שֶׁהָיָה יו"ד
מֵאוֹתִיּוֹת הַנְּעֻלְמוֹת, יַעֲלִימוּהוּ כְּמוֹ
נַעֲלָה בִּיהוּדָה, כִּיְהוּדָה. לִיהוּדָה
נִחְשׁוֹן. כִּי עֲתָה הָיָה הוּא נַעֲלָם
וְאִינוּ נִזְכָּר וְנִרְגָּשׁ בִּשְׁפָה. גַּם כִּכָּה עַם
יִי"ו וִיהוּדָה. וְהִנֵּה נִכְתְּבוּ הַשְּׂבָטִים
הַנֶּה פֶּסֶדֶר תּוֹלְדוֹתָם: תּוֹרָה ג

(ג) יִשְׁשַׁכָּר. בַּעֲבוּר הַתַּחֲבֻרוֹת שְׁנֵי
שִׁנֵּי"ן, חֲסִרֵי הָאֶחָד מִהֶמְכָּטָא, כְּדִרְךָ
מִחֲצָצִים שִׁקְרָא מִחֲצָצִים. וְאִין שִׁי"ן
כְּמוֹהָ בַּמִּקְרָא. וּמִנְהֵג הָעֲבָרִים
בְּהַתְחַבֵּר וִי"ו עִם אֶחָד מֵאוֹתִיּוֹת
הַשְּׂפָה, שֶׁהֵם כְּמִ"ף חֲבִירֵי הַיִּי"ו, יַנְעוּ
אֶל"ף נֹסֵף בְּקִרְיָאָה, וַיִּנְקְדוּ הַיִּי"ו
בְּשׁוּרָק, כְּמוֹ וּפְרוּ וְרָבוּ. וּמֵלֹאז בְּתִי
מִצְרַיִם. וְכִכָּה וּבְנֵימִן. בַּעֲבוּר הָיָה
בְּנֵימִן בֶּן הַגְּבֵרָת, הַנִּפְרִיז לִפְנֵי בְנֵי
הַשְּׂפָחוֹת: תּוֹרָה ד

(ד) בְּהַתְחַבֵּר הַשְּׂמוֹת הֵם עַל שִׁשָּׁה
דְּרָכִים, וְכָל־סְבִיבִים. הָאֶחָד, כְּמוֹ
עֵלָם וְאֶשׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד. וְהַשְּׁנִי, בְּנִפְךָ
אַרְגָּמָן בְּרָקְמָה וּבִרְיָה. הַשְּׁלִישִׁי, אֶדָם
פְּטֻדָה וּבְרָקָת. הָרְבִיעִי, דָּן וְנַפְתָּלִי גָד
וְאָשֶׁר. הַחֲמִישִׁי, מֹר וְאַהֲלֹת קִצְיָעוֹת.
הַשְּׁשִׁי, אֶדָם שֶׁת אֲנוּשׁ: תּוֹרָה ה

(ה) וַיְהִי. מֵלֶת יְהִי הָיָה רְאוּיָה לְהָיִית
כְּמוֹ יָרֵב הַמִּשָּׂא עָלָיו. וּבַעֲבוּר הָיָה
בְּה"א מִן הַגְּרוּן. פְּתָחוֹ בְּמֵלֶת יְהִי
הָיָה הָרֵאשׁוֹנָה בְּקִמְצָן קֶטֶן יְהִי. וְהִנֵּה
רְאוּיָה לְהָיִית הָיָה הָאֶחָד בְּשׁוּ"א
נָח נִרְאָה. כְּמוֹ הַיִּי"ת בְּמֵלֶת יָרֵב,
וְהִנֵּה רְאוּיָה לְהָיִית יְהִי. רַק יִכְבַּד עַל
הַלְשׁוֹן עַל כֵּן הָעֲלִימוּהוּ. וַיִּנְקְדוּ הַה"א
בְּחִירָק. עַל כֵּן לֹא יְהִי. כִּי הוּא אֶמֶר
וַיְהִי. וּבַעֲבוּר שִׁינְדְּרוּ בְּמֵלֶת הַזֹּאת
הַרְבֵּה תְּמִיד, הַשִּׁיבוּ הַשְּׂעָם מִלְרַע
וְהַנִּיעוּ הָיָה בְּשׁוּ"א. יְהִי כֵן ה'. עַל
כֵּן אִין בְּבִנְיָן הַקָּל פֶּעַל שִׁינְדְּרוּ הָאֹת
הַמִּשְׁרֵת בְּשׁוּ"א רַק זֹאת הַגְּזֻרָה. וְגִזְרֵת
וַיְחִי יַעֲקֹב. וְהִנֵּה זֶה כִּי הַשְּׂתִים
הָאוֹתִיּוֹת שְׁלֹשׁ שְׂרָשׁ מֵאֲלָה הַשְּׂתִי
גְּזֻרוֹת, וַיְחִי, וַיְהִי. הַשְּׂתִי הָאוֹתִיּוֹת
הֵם מֵאוֹתִיּוֹת הַנָּח. וְהֵם יו"ד ה"א
הָיָה חִיָּה. וּבַעֲבוּר כִּי אֵלָּה שְׂתִי
הָאוֹתִיּוֹת הֵם מֵאוֹתִיּוֹת הַנָּח, פְּעָמִים
שְׂאִינִם נִרְאִים בְּסוֹף הַמֵּלֶה, בָּא הָאֹת
הַמִּשְׁרֵת שֶׁהוּא הָיָה עֲלֵיהֶם בְּשׁוּ"א,
לֹא כֵן בְּכָל הַגְּזֻרוֹת בְּבִנְיָן הַקָּל: יֵצְאִי
יָרֵךְ. רָמַז לְקִרְבֵּי אֵלָיו אֶבֶר הַמּוֹלִיד,
כְּמוֹ לְהִסָּף אֶת רִגְלָיו. כִּי שְׂשִׁים וְחֲשֵׁעַ

הוּא וּשְׁנֵי בְנָיו: תּוֹרָה ו
(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף. אָב וּבְנָיו שְׁתֵּי דוֹרוֹת.
וְהָעֵד, שֶׁחִיָּה אִיּוֹב אַחֲרֵי שְׁבוּתוֹ, מֵאָה
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה וְהוּא רָאָה ד' דוֹרוֹת.
וְקִדְמוּנֵי ו"ל אֶמְרוּ עֲשֶׂה דוֹרוֹת
מֵאָדָם וְעַד נָח, וּמִנֵּחַ וְעַד אַבְרָהָם
עֲשֶׂה, וְאִין מִסְפָּר שְׁנוֹת אֵלָּה כְּאֵלָּה:
וְשִׁעִם וַיָּמָת יוֹסֵף. כִּי מֵת בְּגִדְלָתוֹ,
גַּם אָחָיו לֹא רָאוּ יְמֵי הַרְעָה: וְשִׁעִם
וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא. עַל הַמִּצְרַיִם כִּי
יִזְכִּיר אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: תּוֹרָה ז
(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ. הוֹלִידוֹ בְּעֵץ
יִתְן פְּרִי: וַיִּשְׂרְצוּ. כְּמוֹ יִשְׂרְצוּ הַמִּים.
רַק הָרֵאשׁוֹן מִהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים
בַּעֲצָמָם, כְּמוֹ הַלֵּךְ יֹשֵׁב עֲמַד שֹׁכֵב.
וְהַשְּׁנִי מִהִיּוֹצֵאִים תְּלִיָּה בְּדָכָר אַחֵר,
כְּמוֹ אֶכָל שְׁמֵר שֹׁכֵר. אֶכָל אֶת הַלֶּחֶם.

(ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף:

כ"י - וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא). אֲשֶׁר לֹא יָדַע. עֲשָׂה עֲצָמוּ כְּאֵלוֹ לֹא יָדַע (כך גרס רש"י).

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל-עָמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ:

(י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פְּנִי-יָרֵכָה וְהִיָּה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם-הוּא עַל-שִׁנְאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:

כ"י - הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ. כל "הִבֵּה", לשון הִכְנִה וְהִזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוּמָר: הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לָכֵף. נִתְחַכְמָה לוֹ. לַעֲם. נִתְחַכְמָה מֶה לַעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה). וְרַבּוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ: נִתְחַכְּמוּ לְמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוֹנָם בַּמִּים, שֶׁכָּבֶד נִשְׁבַּע שְׁלֹא יָבִיא מִבּוֹל לְעוֹלָם,

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁמֵר אֶת הַדָּבָר. שְׁכַר אֶת הַחֲמוֹר. אֵלּוֹ נִקְרָאִים פְּעַל יוֹצֵא. וְהִנֵּה יִשְׂרָאֵל הַמִּים, מִהַפְעִילִים הַיּוֹצֵאִים. וְזֶה הַשֵּׁנִי וַיִּשְׂרָאֵל, מִהַפְעִילִים הַעוֹמְדִים. וְהִנֵּה זֶה הַגִּזְרָה כְּגִזְרַת שָׁב. פַּעַם עוֹמֵד, כְּמוֹ וְשָׁב וְקִבְּצָךְ. וּפַעַם יוֹצֵא, כְּמוֹ וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ. אוֹלֵי מֶלֶת וַיִּשְׂרָאֵל רָמַז שִׁילְדוֹ נִשְׁיָהם תְּאוֹמִים וְיִתְרָם. וְאֵנִי רֹאֵיתִי ד' בָּנִים שִׁילְדָה אֲשֶׁה אַחַת, וְהַרְפָּאִים נוֹתֵנִים טַעַם עַד שֶׁבָּעָה יִגִּיעַ בְּכַסֵּן אַחַת: וַיִּרְבּוּ. שְׁלֹא יִהְיוּ מֵתִים כְּדָרָךְ עִם רַב: וַיַּעֲצֻמוּ. שֶׁהָיוּ בְּעָלֵי עֲצָם תַּקִּיפִין. וּמֶלֶת בְּמָאֵד מָאֵד, שְׁלֹא הָיוּ יְכוּלִין לִהְיוֹת יִתְרָם. וּבִי"ת בְּמָאֵד, כְּמוֹ בִי"ת וַיִּסְעוּ בְּרָאשׁוֹנָה. כִּי כְּתוּב רִאשׁוֹנָה יִסְעוּ: וְתַמְלֵא הָאָרֶץ. אָרֶץ גִּשֵּׁן הִיא: רַעֲמֶסֶס. בְּשׂוֹא נַח תַּחַת הַעִיזָן, כִּי הָרִאשׁוֹן שֶׁתַּחַת הַעִיזָן שֶׁהוּא דָּבָק עִם הָרִי"ש יִקְרָא נַח, וְהַשֵּׁנִי תַחַת מ"ם יִקְרָא נַע, כִּי הוּא כְּמוֹ תַחֲלֵת נַע הַשִּׁפָּה: תורה ח

(ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. פְּרוּשׁוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ בְּלֹא תוֹסֶפֶת שְׁלֹא הָיָה מִזְרַע הַמְּלוּכָה. עַל כֵּן כְּתִיב וַיָּקָם, כְּמוֹ כִּי הָקִים בְּנֵי אֶת עַבְדִּי: תורה ט

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל עָמּוֹ. הַמִּצְרַיִם: הִנֵּה עִם. מֶלֶת עִם אֵינָנָה סְמוּכָה, רַק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ וְתוֹסֶפֶת בְּאוּר, כְּמוֹ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה. אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ אֲבוֹתֵי לִפְנֵי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק: מִמֶּנּוּ. כֹּל מִמֶּנּוּ בְּסִפְרֵי אֲנָשִׁי מִזְרַח סִימָן לְרַבִּים הַנּוֹ"ן רָפָה. כְּמִשְׁפֵּט לְהַפְרִישׁ בֵּינוּ וּבֵין מִמֶּנּוּ פָנָה. שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן יְחִיד, שְׁאֵינָנו נִמְצָא בְּפָנֵי הַמִּדְבָּר שֶׁהוּא דְּגוּשׁ כְּמִשְׁפֵּט. וְכֹל סִפְרֵי מַעְרָב שִׁנְיָהֶן דְּגוּשִׁים בֵּין שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן יְחִיד וּבֵין שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן רַבִּים. וְהִנֵּה כֵּן כִּי מִמֶּנּוּ לְשׁוֹן יְחִיד דְּגוּשׁ הַפֶּה הַמִּנְהֵג. כִּי מֶלֶת אֲנִי רָפָה. וְכֵן מֶלֶת נַחֲנִי ה'. וְהִנֵּה מֶלֶת מִן כְּפֹלָה. וְנִדְגַשׁ הַנּוֹ"ן מִמֶּנּוּ לְחִסְרוֹן הַנּוֹ"ן הַחֲתָרַת כְּאֵלּוֹ הָיָה מִמֶּנּוּ. כִּי הַנּוֹ"ן הָרִאשׁוֹן תָּבֵא עִם אוֹת הַמִּ"ם כְּאֵלּוֹ

הוּא מִן הַנּוֹ"ן נִי לְסִימָן הַמִּדְבָּר. אִם כֵּן יִהְיֶה אִישׁ מִמֶּנּוּ. שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים כְּאֵלּוֹ הוּא מִמֶּנּוּ. וְטַעַם הַנּוֹ"ן מִמֶּנּוּ דְּגוּשׁ לְהַתְּבַלֵּעַ הַה"א בְּחִסְרוֹן. כִּי יֹאמֶר מִן יִשְׁמֵר יִשְׁמֵר. אֲשֶׁר יִקְרָאוּ אוֹיֵב יִדְּפוּ וְהוּא הַמַּעֲט. כִּי הָרַב יִשְׁמֵרָהוּ. רַק יִשְׁמֵרוּ דִּרְךְ קִצְרָה. כְּמוֹ וְהִנֵּה עוֹשֶׂה מְלָאכָה שֶׁהוּא כְּמוֹ וְהִנֵּה הוּא. וְהִנֵּה נָצַב. וּפְעָמִים יוֹסִיפוּ הַנּוֹ"ן לְשִׁחְרוּתָנִי וְאֵל יִמְצָאֵנִי. תִּכְרַכְנִי נִפְשֶׁךְ. כְּמוֹ תִכְרַכְנִי. זֹכֶר תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי. יִסּוּכְכֶנּוּ וְיִבּוֹנְנֶהוּ יִצְרָנֶהוּ. וּפְעָמִים יִכְלְעוּ הַה"א בְּנוֹ"ן וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלֵיו: תורה י

(י) הִבֵּה. הִבֵּה אֶת אֲשֵׁתִי, לְשׁוֹן זָכָר וְהוּא הַנִּכּוֹן. כְּמוֹ לָכָה נָא. עֲמִנּוּ. וּלְנִקְבָה הִבֵּה הַמִּטְפַּחַת. לָכֵי וּבִאֵי. וּבְעִבּוּר שִׁידְבּוּר בְּמִלּוֹת הָאֵלָה הַרְבֵּה, יֹאמְרוּ הִבֵּה נִרְדֵּה. וּלְנִקְבָה הִבֵּה נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ. כְּמוֹ לָכָה נִשְׁקָה אֶת אֲבִינוּ יִין: נִתְחַכְמָה. נִבְקַשׁ דִּרְךְ חֲכָמָה שְׁלֹא יִרְבֶּה: לוֹ. בְּעִבּוּר, כְּמוֹ

הַזֶּה," גִּזְרָה הַמְמַנָּה עַל הָאוֹצְרוֹת (שְׁמוֹת רַבָּה). אֵת פְּתוֹם וְאֵת רַעֲמָסֶס. שְׁלֹא הָיוּ רְאוּיֹת מִתְחַלָּה לְכֹף, וְעַשָּׂאִים חֲזָקוֹת וּבְצֻרוֹת לְאוֹצֵר.

"בֶּן יִרְבֵּה". וַיָּקֻצוּ • קָצוּ בְחַיֵּיהֶם. (וישׁ מִפְּרָשִׁים:
הַמְּצָרִים בְּעֵינֵי עֲצָמָם, וְקָל לְהִבָּז). וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשוּ:
קְרוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם.

יג וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפֶּה־יָם:

ויעבדו מצרים את בני-ישראל בפרך (א, יג)
הַמִּצְרַיִם (הלכות עבדים פ"א) מִגִּדְרֵי "עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ" – עֲבוֹדָה
שֶׁהִיא נְטוּלַת קֶצֶבָה וְתוֹעֵלָה.
גַּם כִּיּוֹם רַבִּים 'מְשִׁעֲבָדִים' בְּעֶסֶק פְּרִנְסְתָם, בְּכַחֲנִית 'עֲבוֹדַת
פֶּרֶךְ'. עַל-פִּי תוֹרָה אֵין לוֹ לְאָדָם הִלְיֹת 'שְׂקִיעַ רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ
בְּעֶסְקִי, וְאִסּוּר שְׁהֶעֱסֵק' יִמְנַע מִמֶּנּוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּצַבּוּר וְלִקְבֹּעַ
עֵתִים לְתוֹרָה. מִלֵּאכָה כְּזוֹ הִיא בַּעֲלַת קֶצֶבָה, בְּאִשּׁוֹר רַק שְׁעוֹת
מְסִימוֹת מְקַדְּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסִימַת שֶׁל תְּשׁוּמַת-לֵב. אִזּוֹ

אמרי לי. דע כי כל הפעלים עוברים
או עתידים שם הפעל בכתם. פירוש
שם דבר הנגזר מן הפעל שהוא חסר,
הוא נשמע מכת הפעלים, כמו והנה
ברכת ברוך. וברך ולא אשיבנה.
והשעם וברך ברכה. וזכה וברב
יועצים תקום. והשלים יועצים עצה
תקום. וזכה כי תקראנה קורות
מלחמה. א"ר מרנוס כי טעם ועלה
מן הארץ, כמו ועלינו. ודבר ככה
שלא כשול השטן פיהו. ולפי דעתי

אין צורך: תורה יא

יב) וכמו
פתיים פת, והם מפעלי הפסל. וטעם
ענתו, ליבש זרע הזכרים: מסכנות.
אוצרות. וכמוהו, אל הסוכן. ותהי
למלך סוכנת, שומרת האוצר ולא ידע
לכל ושכבה בחיקך: רעמקסס. בפתחות
העין. ואיננו מקום ישראל: תורה יב

יב) וכמו
בעניי בן ירבה פימים אשר לא ענה:
יפריץ. שעבר החק בפריה ורביה. כמו

ופורץ גדר: תורה יג

יג) ויעבדו.
בראשונה לעשות מלאכתו. וכאשר
ראה שלא חסר רבותם, נתן רשות
למצרים ולשריהם להעבידם יותר
מחך העבדים, וזהו בפרך. והוא
פדברי המתרגם ארמית. ולומר בפיוט
פריכים. איננו נכון כלל. וכאשר ראה
שלא יועיל זה, אז קרא למילדת שהן
שרות על כל המילדות, וצוה להרוג
כל הזכרים הילודים: תורה יד

(יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה בְּחָמָר וּבִלְבָּנִים
וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת־כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ
בָּהֶם בְּפָרֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּעִיפִין לְשַׁעֲבֹד גָּשְׁמִי, "עֲבֹדָה קָשָׁה" כְּמִשְׁמַעוּתָהּ. אִם
בְּגִי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לִלְחֹץ הַרוּחָנִי, לֹא הָיוּ מִשְׁתַּעֲבָדִים
גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת.
תוֹפְעָה זֹאת חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמִשְׁפָּךְ כָּל הַגְּלִיּוֹת שֶׁל עַמּוּנוֹ.
(ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 487 - מתוך 'התקשרות')

וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה (א,יד)
"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" – הַמִּצְרִים נָדְדוּ תַּחֲלָה לַחַיִּים הַרוּחָנִיִּים
שֶׁל יִשְׂרָאֵל (שָׂרָק עֲלֵיהֶם אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אֶת הַהִגְדָּה "חַיִּים")
וְהַעֲרִימוּ קִשְׁיִים בְּכָל הַנִּגְעַת הַשְׁמִירָה הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.
"בְּעִבְדָּה קָשָׁה" – כְּאִשֶּׁר הָעָם נִכְנָע לִלְחֹץ הַרוּחָנִי, גַּרְם הַדָּבָר

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֵּדֶת הָעִבְרִית אֲשֶׁר
שֵׁם הָאִחָת שִׁפּוֹרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּה פּוּעָה:

שִׁפּוֹרָה וּמִדְבָּרָת וְהוֹגָה לִוְלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמִּפְּיִסוֹת
תִּינוּק הַבּוֹכָה (שם). פּוּעָה • לְשׁוֹן צָעֲקָה, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיה)
(כב) כִּי לִוְלָדָה אֶפְעָה.

כַּ"ו • לְמִילֵּדֶת • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֲלֹא שֵׁשׁ לְשׁוֹן
קֵל, וְיֵשׁ לְשׁוֹן כְּבֹד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמִשְׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמִדְבֵּר,
כֶּף מוֹלִיד וּמִילֵּד. שִׁפּוֹרָה • זֶה יוֹכֵבֵד, עַל שֵׁם
שִׁמְשִׁפָּרָת אֶת הַוִּלָּד. פּוּעָה • זֶה מִרְיָם, עַל שֵׁם

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיִלְדָכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וְרֵאִיתִן עַל־
הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא
וְחַיָּה:

אֶמְנֹת יוֹצֵר כְּלֵי חָרָס. אִם בֶּן הוּא וְגו' • לֹא הָיָה
מִקְפִּיד אֲלֵא עַל הַזְכָּרִים, שֶׁאִמְרוּ לוֹ אֶצְטַגְנִינִי
שְׁעֵתִיד לִהְיוֹלֵד בֶּן הַמוֹשִׁיעַ אוֹתָם. וְחַיָּה • וְתַחֲיָה.

כַּ"ז • בְּיִלְדָכֶן • כְּמוֹ בְּהוֹלִידָכֶן. עַל הָאֲבָנִים • מוֹשֵׁב
הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מִשְׁבֵּר, וְכַמּוֹהוּ:
(יְרֵמִיָּה יח) "עוֹשֶׂה מִלֵּאכָה עַל הָאֲבָנִים". מוֹשֵׁב כְּלֵי

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרִמּוֹבִיץ

הַנִּשְׁמָה תַּעֲבֹד. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה,
כְּנוֹשָׁה. כְּאִשֶּׁר נִשְׁשָׂה בּוֹ: תּוֹרָה טו
(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֵּדֶת.
שְׂרוֹת הָיוּ עַל כָּל הַמִּילֵּדֶת. כִּי אֵין
סִפֵּק כִּי יוֹתֵר מִחֲמַשׁ מֵאוֹת מִילֵּדוֹת
הָיוּ, אֲלֵא אֵלוֹ שְׁתֵּיהֶן שְׂרוֹת הָיוּ עֲלֵיהֶן
לְהַת מִס לְמֶלֶךְ מִשְׁבֵּר. וְכַךְ רֵאִיתִי
הַיּוֹם בְּמִקְוֹמוֹת רַבּוֹת. וְהָאֵם וְהַבַּת
הָיוּ בְּדֶרֶךְ קְבֵלָה כִּי נִכּוֹן הוּא: תּוֹרָה טז
(טז) וַיֹּאמֶר בְּיִלְדָכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת.
כָּל שֶׁהוּא מִשְׁפָּחַת עֶבֶר יִקְרָא עֶבְרִי.
וְעַל אֲמוֹנָתוֹ יִקְרָא עֶבְרִי. עַל כֵּן. אֲבִי
כָּל בְּנֵי עֶבֶר. הֵבֵא מִעֶבֶר הַנְּהָר. עֶבֶר

לֹא יֹאמֶר לֶכֶן כִּי אִם לְבִנָּה. וְשִׁעֵם
בְּחָמָר וּבִלְבָּנִים, לְבָנוֹת בָּתִּים וּגְדֵרוֹת
גַּם לְחֹרֶשׁ וְלִקְצֹר וְלִזְמוֹר וְלִכְצוֹר, וְזֶה
אֶת כָּל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה. וְאַחֵר כֵּן כָּל
אֶת כָּל עֲבֹדָתָם לְצִרְכֵּיהֶם: אֲשֶׁר
עָבְדוּ בָּהֶם. וְשִׁרְתוֹ בְּעִבּוֹר שָׁנִים עָבְדוּ
בָּהֶם בְּפָרֶךְ. וּגְזֵרַת עֶבֶד בְּלֹא בִי"ת
אֲחֵרִיָּה הִיא עֲבֹדַת הָעֶבֶד. וְכַךְ,
עֲבֹדִיתִי. וְאִם אֲחֵרִיָּה בִי"ת הוּא עַל
ב' דְּבָרִים. הָאֶחָד בְּעִבּוֹר, כְּמוֹ וַיַּעֲבֹד
יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה. וְהַשְּׁנִי, לֹא תַעֲבֹד בּוֹ
בְּפָרֶךְ. כְּדֶרֶךְ, אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ. וְכַךְ,
אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ. כִּי כְּתוּב וְהָאָרֶץ

(יד) וַיִּמְרְרוּ. יָדוּעַ הוּא כִּי הִתִּי"ו סִימָן
לְנִקְבוֹת עַל הָרֵב, וְהַמ"ם סִימָן
לְזָכָרִים, כְּמוֹ מוֹעֲדוֹת וּמוֹעֲדִים. וְדֶרֶךְ
חֻקִּי סִפֵּר כִּי בִנְיָי הַפְּעֻלִים שְׁמוֹרִים,
וְלֹא תַחֲסֹר אוֹת מִן הַשֶּׁרֶשׁ. וְאֵינִם כֵּן
רַק שְׁמוֹת דְּבָרִים יֹאמְרוּ כְּאִשֶּׁר נִמְצְאוּ.
כִּי יַחֲד מִן מוֹעֲדוֹת, מוֹעֵד, לֹא מוֹעֲדָה.
כְּאִשֶּׁר אָמַר הַחֶכֶם בְּעִינָיו, כִּי מִן
מָקוֹם יֹאמַר מְקוֹמִים, וּמִמְקוֹמוֹת
מְקוֹמָה. אוֹלִי יִפְקַח עֵינָיו וְיִרְאֶה, כִּי
מִן כְּבוֹר יֹאמַר בְּכוֹרִים. לְמַפָּה מִצְרַיִם
בְּכֹוֹרֵיהֶם. וְהִנֵּה וּבְכוֹרוֹת כְּאֶרֶץ. אִם
כֵּן יִהְיֶה הַיַּחֲדִיד בְּכוֹרָה. וְכַךְ לְבָנִים,

(י) וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּאִשָּׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶינן אֶת־הַיִּלְדִּים:

י וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּאִשָּׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶינן אֶת־הַיִּלְדִּים
בְּנֵיָא:

(ב) "וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים", לְשׁוֹן עֵבֶר, כְּמוֹ "וַיִּאֲמְרוּ"
לְזָכְרִים. "וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת", לְשׁוֹן דְּבָרָתָן, כְּמוֹ
"וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת" לְזָכְרִים. וְכֵן (יחזקאל יג) "וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים"
עִמִּי, לְשׁוֹן עֵבֶר חֲלִלְתָּן, כְּמוֹ "וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת" לְזָכְרִים.

יז וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים • מִסְפָּקוֹת לָהֶם מִים וּמִזֶּן
(סוטה שם). תַּרְגוּם הָרָאשׁוֹן "וַתִּירָאן", וְהַשֵּׁנִי "וַתִּירָאן",
לְפִי שְׁלֹשׁוֹן עֵבֶר לְנִקְבוֹת רַבּוֹת, תִּיבָה זֹו וְכִיּוּצָא
בָּהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן פְּעֻלָּה וְלְשׁוֹן פְּעֻלָּתָם, כְּגוֹן: (שמות

~ יום שני ט"ז טבת ~

יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחִיטָא וַאֲמַר לָהֶן
מָה דִּין עֲבָדְתִּינן יְת פִּתְגָמָא הַדִּין וְקִימָתִין יְת
בְּנֵיָא:

(יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחִיטָא וַאֲמַר לָהֶן מָה דִּין עֲבָדְתִּינן יְת פִּתְגָמָא הַדִּין וְקִימָתִין יְת
עֲשִׂיתִן הַדִּבְרָה הַזֶּה וַתַּחֲיֶינן אֶת־הַיִּלְדִּים:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לָךְ בָּאוֹת יוֹד שְׁלֹא תִבָּא שֶׁרֶשׁ
בְּאַחְרוֹנָה, כִּי הוּא סִימָן יָחִיד מִדְּבַר.
יְדִי גַם יְדִי. וְסִימָן רַבִּים בְּסֻמוֹךְ. יְדִי
נָשִׁים וְחֲמִנִיּוֹת. וְסִימָן נִקְבָּה. דְּעִי וְרָאִי.
וְיוֹד הִיחֹס הַעֲבָרִי אוֹ הַעֲבָרִיָּה. גַּם
נוֹסֶף בְּפָעִלִים הַמְּגִיחִי לְהוֹשִׁיבִי. גַּם
בְּשִׁמּוֹת בְּנֵי אֲתוֹנוֹ. גַּם בְּמִלּוֹת הַטַּעַם
זוֹלָתִי מִנִּי אֶפְרַיִם. וְכַעֲבוֹר כָּל זֶה אֵינוֹ
רְאוּי שֶׁיִּבָּא יוֹד שֶׁרֶשׁ בְּאַחְרוֹנָה, פֶּן
תִּתְעַרֵּב לָנוּ הַמֶּלֶךְ עִם אַחַת מִכָּל אֵלֶּה
שֶׁהִזְכַּרְנוּ. עַל כֵּן אֲמַרְתִּי כִּי מִלֵּת וְחִיָּה
זֶה, וְהִיא כְּמוֹ וְחִיָּה. וְחִיָּה
מִהַפְּעִלִים בְּעִלִּי הַה"א בְּאַחְרוֹנָה
כְּאִשָּׁר פִּרְשִׁיתִי: תורה יז

(יז) וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים, בְּעִבּוֹר
שְׁלֹא תִתְעַרֵּב הַמֶּלֶךְ עִם גִּזְרֵת רָאָה:
וַתַּחֲיֶינן. בְּכָל כֶּחָן, יוֹתֵר מִמִּשְׁפָּטָן
הָרָאשׁוֹן. כִּי מָה צִרְךָ הָיָה
לְהֶאֱרִיף: תורה יח

(יח) וַיִּקְרָא. הִנֵּחוּ בְּנוֹת מִנָּה. כִּי
הִפְכָּתָן מִצְוֹתֵי. וְאֵין הִפְרָשׁ בֵּין
וַתִּירָאן עֵבֶר, כְּמוֹ וַתִּירָאן הַפְּרוֹת.
וּבֵין שְׁנֵי דְבָרִים עֲלִיָּה לְנִכּח עֲצָמָן,
בְּהַפְּסֵם הַיּוֹד הַפְּתוּחִי. וְכִכָּה מְדוּעַ
עֲשִׂיתִן וַתַּחֲיֶינן: תורה יט

הִיא מִהַפְּעִלִים בְּעִלִּי הַה"א בְּאַחְרוֹנָה.
אַחַר שְׁלֹא מִצְאָנוּ מִגִּזְרֵת חִי, אַחַת
מִכָּל הַגִּזְרֹת שֶׁהִזְכַּרְנוּ. הִנֵּה זֹאת לֹאֹת
כִּי הוּא מִהַפְּעִלִים בְּעִלִּי הַה"א
בְּאַחְרוֹנָה, כִּי מִצְאָנוּ שִׁיאֲמַר אֲחִיָּה
נִחִיָּה יִחִיָּה תִחִיָּה, כְּמוֹ יֹאמַר מִן הָיָה
נִחִיָּה אֲחִיָּה תִחִיָּה יִחִיָּה. וְא"כ הוּא
מִגִּזְרֵת חִיָּה, כְּמוֹ הָיָה. וְאֵף עַל פִּי
שְׁמִצְאָנוּ שִׁיאֲמַר וְאַפְכָשֵׁד חִי בְּלִשׁוֹן
עֵבֶר, לֹא נִחוּשׁ לְכָל זֶה. אַע"פ שִׁיִּדְמָה
שֶׁהוּא מִפְּעִלִי הַפְּכָל. וְהוֹצַרְכִּי לֹאֹמַר
כִּכָּה בְּעִבּוֹר שְׁרָאִיתִי כִּי אֵין וְא"ו בְּכָל
הַמִּקְרָא שֶׁהִיא שֶׁרֶשׁ בְּסוֹף הַמֶּלֶךְ. וְאֵין
טַעֲמָה עַל מִמְלֵת שְׁלֹו. כִּי הֵי"ו תַּחַת
הַה"א. כִּי אוֹתִיּוֹת אֲהוּ"י מִתְחַלְּפוֹת זֹו
בְּזוֹ. וְהַעֲד, שְׁלֹו כָּל בּוֹגְדֵי בְּגֵד. וְהוּא
מִן שְׁלֹה. וְהִנֵּה אֶפְרַיִם לָךְ לְמָה לֹא
תִבָּא וְי"ו שֶׁרֶשׁ בְּסוֹף הַמֶּלֶךְ. וְהִנֵּה זֶה
בְּעִבּוֹר כִּי הֵי"ו יִשְׁרָת בְּסוֹף בְּעִבּוֹר
יָחִיד שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא. כְּמוֹ עֲבָדוֹ וְאַמְתּוֹ.
וְסִימָן לְשׁוֹן רַבִּים פְּרוֹ וּרְבוֹ. וְגַם יֵשׁ
וְי"ו נוסף, כְּמוֹכָנוּ בְּעוֹר. וְאֵלֹו הָיָה
וְי"ו שֶׁרֶשׁ, הָיָה מִתְעַרֵּב עִם אַחַת מֵאֲלוֹ
הַשְּׁלֹשָׁה וְי"ו שֶׁהִזְכַּרְנוּ יָחִיד וְרַבִּים
נוֹסֶף. וְלֹא תִדַּע הַמֶּלֶךְ. גַּם כִּכָּה אֲמַר

נִהַר מִשְׁתֵּי הַעֲבָרִים: אֲמַר כֵּן קִרִּישׁ
כִּי אֶל"ף אֲבָנִים נוסף מִגִּזְרֵת בְּנִים.
וְהַטַּעַם הַמְשַׁבֵּר, כְּמוֹ מִי אֶפְסִים.
וְהִנֵּחוּ שֶׁהִיא כְּמוֹ בְּאַבְנִים, וְהֶאֱל"ף
שֶׁרֶשׁ: וְהִמָּתֵן אוֹתוֹ. בְּסִתָּה, שְׁלֹא יִדַּע
הַדְּבָר כִּי חֶמֶס הָיָה עוֹשֶׂה. וּמִלֵּת וְחִיָּה
קִשָּׁה מֵאֵד בְּדִקְדוּקָה, וְהִיא זֶה. כִּי
הַמְשַׁפֵּט וְחִיָּה. כִּי הַה"א שֶׁרֶשׁ מִן
חִיָּה יִחְלִיפוּהוּ בְּחִי"ו כְּמִשְׁפָּט
בְּסֻמוֹכִים. וְלִכְל חִיָּה הָאֶרֶץ. וְהִנֵּה כֵּן
בְּעִבּוֹר שֶׁהַה"א וְחִיָּה קְרוֹבִים
בְּמִקְתָּב, וְאֵין בִּינֵיהֶם לְבַד מִשְׁךְ הַנִּקְרָה
שֶׁבְּתוֹךְ הַה"א, אֲכָל לֹא בְּמִקְטָא. כִּי
הַבְּדֵל יֵשׁ בִּינֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת, כִּי תַחֲלָה
תִּקְרָא הַה"א, וְכִשְׁתִּמְשֹׁף הַנִּקְרָה תִּקְרָא
חִיָּה. וְזֶה לֹאֹת כִּי הַכְּתָב שֶׁבִּינֵיהֶן
הוּא כְּתָב עֵבֶר. וְהַפְּכָל כִּי מִלֵּת חִי
גַם חִיִּים בְּסֻפָּה. כִּי הַסְפִּימוֹ חֲכָמִי
הַדִּקְדוּקָה. כִּי וְאַפְכָשֵׁד חִי, מִפְּעִלִי
הַפְּכָל. וְכִמּוּהוּ, כִּי אִם תִּסְפֹּר,
שֶׁהוּא מִן תִּסְפֹּר. וְחִי כְּמוֹ רַבִּים חִיִּים.
וְלִפִּי דְעוּתוֹ כִּי זֹו הַגִּזְרָה זֶה. וְאִם
אֵינוֹ כֵּן, יִרְאָנוּ מִמֶּנּוּ פֶּעַל עֲתִיד. כְּמוֹ
אֲחֻג, יֲחֻג, לְחֻג. הָיָה רְאוּי שִׁיאֲמַר
אֲחֻי, יֲחֻי, לְחֻי. אוֹ כְּמוֹ סִב. סִבּוּ
צִיּוֹן. סִבִּי עִיר. וְהִנֵּה זֹאת לֹאֹת כִּי

(יט) וַתֹּאמֶר הַמִּלֵּדֶת אֶל־פֶּרְעָה כִּי לֹא כְנָשִׁים
הַמִּצְרִית הָעֶבְרִית כִּי־חַיֹּת הָנָה בְּמֶרֶם תְּבוֹא אֵלֶיהָ
הַמִּלֵּדֶת וַיֵּלְדוּ:

נ"י - כי חיות הנה • בקיאות במילדות. תרגום
מילדות "חיתא". ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי
הן משולות לחיות השדה, שאינן צריכות מילדות.
והיכן משולות לחיות? - "גור אריה", "זאב יטרף",

(כ) וַיֵּיטֵב אֱלֹהִים לְמִלֵּדֶת וַיִּרְבַּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מֵאֹד:
כ ואיטיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו
לחדא:

נ"י - ויטיב • הטיב להן, וזה חלוק בתיבה שסודתה
ב' אותיות, ונתן לה יו"ד בראשה, כשהיא באה
לדבר בלשון ופעיל, הוא נקוד הי"ד בציר"י שהוא
קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "ויטיב
אלהים למילדות", "וירב בבת יהודה" (איכה ב) - הרבה
תאניה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו)
דנבונאדן, הגלה את השארית. "ויפן זנב אל זנב"
(שופטים טו) - הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל

(כא) וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּלֵּדֶת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם
בָּתִּים:

נ"י - ויעש להם בתים • בתי כהנה ולויה ומלכות
שקרויין בתים: "ויבן את בית ה' ואת בית המלך",

(כב) וַיֵּצֵאוּ פֶּרְעָה לְכַלְעֻמוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן הַיְּלֹוֹד
הַיֹּאֲרָה תִּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבֶּת תַּחְיוּן: פ

יט) ותאמרנה. לא עברנו על מצותיך
כי העבריות אינן כמצריות, כי כח
חיים הרבה יש להם. ובא הי"ד רפה,
מן כי חיות, והוא הנכון כמו דוות
רוות. עלות עלי. ונדגש הי"ד במלת
חיים, שהוא תאר. כמו ונתפשם חיים.
כיו"ד אלהי העבריים. גם כן חיים.
שהוא שם דבר. כמו עץ חיים. וכמו
ופטורי ציצים: וילדו. נקבות פעל
עבר, כי שנה הוא לזכרים. טו
צבאו: תורה כ
כ) ויטיב. בעלי הי"ד בראשונה,

מאת ה' הוא הנכון. ואחזו דרך
קצרה לומר ירא את ה'. על כן
מלת נורא איננה כבנן נפעל. כמו
נולד נשבר ונדפא. והמשפיל
נבין: תורה כב
כב) ויצאו. כל יושב על פסא מלכות
מצרים, יקרא בלשון מצרים, פרעה.
והנה הכתוב לא הגיד שמו, כפרעה
נכה. ככה שמו בלשון עמו. וכן פרעה
הפרע: הילוד. שם תאר, כמו גבור
שכור: תורה א

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

כִּי־לֵךְ עִמּוֹ • אִף עָלֵיהֶם גָּזַר. יוֹם שְׁנוֹלֵד מִשָּׁה, אָמְרוּ לוֹ אֶצְטַגְנִינִי: הַיּוֹם נוֹלַד הַמּוֹשִׁיעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שְׁסוּפּוֹ

לְלָקוֹת בְּמִיָּם. לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אִף עַל הַמִּצְרִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֶּן הַיֶּלֶד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיֶּלֶד לְעִבְרִיִּים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפּוֹ לְלָקוֹת עַל מִי מְרִיבָה.

נקודות משיחות קודש

גזרת היאור הרוחנית

יחד עם גזרת הכנים – הנחת כפצל. במדה מסוימת "קשה מיתה" רוחנית יותר ממיתה גשמית!
גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים ליאור. הנזילוס שמש עבור המצרים עבודה זרה, והם השתמשו בו כדי: א. הקמת גופם של בני ישראל (הכנים). ב. הקמת נשמתם (הכנות) – גלות מצרים הרוחנית.

(ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 - מתוך 'לקראת שבת')

כִּלְהֵבֶן הַיֶּלֶד הַיֶּאֱרָה תְּשַׁלְּכֵהוּ וְכָל־הַבֵּת תַּחֲיִין: (א, כב) גזרת פרעה היתה רק על הכנים, ולא על הכנות. לפי זה אינו מוכן: מודע התורה כותבת "וכל הבת תחיון" בפסוק שמדבר על הגזרה, והרי מכך משמע ש"וכל הבת תחיון" הוא גם חלק מהגזרה!

הבאור בזה: כוננו של פרעה ב"תחיון" של הכנות היא לחנך את חמיון לפי ארח חמיו של המצרים, ובכך להמית את נשמתו. לכן היתה זו גזרה כה חמורה, עד שהיא נכללה בפסוק

ב (א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת־בִּתְּלֹוִי:

היא נהפכה להיות נצרה, ובת מאה ושלושים שנה היתה, שנוולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאטים ועשר שנים נשתהו שם, וכשיצאו, היתה משה בן שמונים שנה. אם-כן, כשנולדה ממנו היתה בת מאה ושלושים, וקורא אותה בת לוי.

כִּי־וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֹוִי • פרוש הנה מונה מפני גזרת פרעה, (וחרור ולקחה. וזהו "וילך", שהלך בעצת בתו, שאמרה לו: גזרתך קשה משל פרעה: אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה גם בן על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה, ועשה בה לקוחין שניים. ואף

ב (ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים:

ב נעדיאת אתמא וילידת בר וחסת יתה ארי טב הוא ואטמרתה תלתא ירחין:

כִּי־כִי טוֹב הוּא • כשנולד, נתמלא הבית כלו אורה (סוטה שם).

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

להזכירו תחלה. וכתוב ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים וזהו זה. והנה היא קטנה. והנה זה המכה בסנורים שכח שם חס ויפת. וכתוב וילד נח. ויפת הוא הגדול. ועוד, שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו. והיא נקברה במערה קדם אברהם ל"ח שנה. ודע כי הנו"ן תמצא חסרה או מכלעת בדגשות בתחלת המפצל כנו"ן גש הלאה. ויגש אליו. ובאמצע כמו וגם אף עלה בישאל. או ויחר אף. והנה הנו"ן מכלעת באמצע על כן נדגש פ"א. ויחר אפיו, ושוב אפך. וככה נו"ן נתן במלת תתי. כי הוא כמו תנתי. כי תי"ו

והנה בןששים שנה הוליד את יעקב, ויעקב הוליד את ראובן בןשמונים וחמש, והיה בןדלתו אל מצרים בן מאה ושלושים שנה. חבנו עליהם ששים של יצחק, עליו ק"צ. והנה נשארו ר"י, נוציא מהם ע' שנה שחיה יוסף אחרי כן, והנה נשארו ק"מ. ושנות לוי בןדלתו אל מצרים מ"ג, והנה חיה כ"ב שנה אחרי יוסף, והנה נשארו קי"ח. כי כתוב הוא וימת יוסף בן מאה ועשר שנים. ומתי מלך המלך החדש, וכמה שנים בנו ערי מסכנות. והנה קרוב מלדת משה נגזר על הזכרים. ובן זוטא אמר כל המספר דבר מעשה, לא ישא פנים לנכבד

(א) וילך. בערים רבות היו ישראל יושבים, כי רבים היו. וכלם יקראו ארץ רעמסס אולי בעיר אחרת היתה זאת: בת לוי. בן ישראל והיא אחות אביו. ולא דבר נכונה, האומרי תבואת השדה הנזרעת בשדה אחרת תצליח, רק באותו שדה עצמו לא תצליח כראוי. כי עקר אסור עונה היה להיות ישראל קדושים: תורה ב (ב) ויתר. אין ספק כמו שהזכרנו כי אהרן גדול בשנים משה. וככה קבלו אבותינו שפועה היתה מרים. וכתוב ותמצא אחותו מרחוק. והנה ידענו כי תחלת קץ ד' מאות שנה היו מיום שנולד יצחק, כי הוא לבדו יקרא וזרע

(ג) וְלֹא־יִכְלֶה עוֹד הַצִּפִּינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תִּבְתָּ גָמָא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֶר וּבִזְמַת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר:

קָשָׁה. בַּחֲמֶר וּבִזְמַת. זָפַת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צָדִיק רֵיחַ רַע שֶׁל זָפַת. וַתִּשֶׂם בְּסוּף. הוּא לְשׁוֹן אָגַם, רוֹשִׁי"ל בְּלַע"ז, וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה יט) "קָנָה נְסוּף קָמְלוֹ".

ש"י וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצִּפִּינוֹ. שָׁמְנוּ לָהּ הַמַּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהִחְזִינָה. וְהִיא יִלְדְתוֹ לִשְׁשֶׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵיילָדָת לִשְׁבָּעָה יוֹלָדָת לְמִקְשָׁעִין, וְהֵם בְּדָקוֹ אַחֲרֶיהָ לְסוּף תִּשְׁעָה. גָּמָא. גָּמִי בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַע"ז יוֹנֵק"ו, וְדָבָר בָּהּ הוּא וְעוֹמֵד בְּפָנֶי בָּהּ וּבְפָנֶי

(ד) וַתִּתְּצַב אַחֲתָיו מִרְחֹק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לוֹ: וְתַעֲבֹד לָהּ:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֶשְׁה מִשְׁכָּנָתָהּ. וּבָאָה מֵלֵת תִּבְתָּ גָמָא מְלַעִיל בַּעֲבוּר הַיּוֹת הַנִּגְנוֹן בַּתְּחִלַּת מֵלֵת גָּמָא: וַתַּחֲמֶרָה. נָחָה ה"א, כְּה"א וַיִּקְרָא לָהּ נִבְחָ בְּשִׁמּוֹ. וְזֹאת הַמֶּלֶךְ נִגְזְרָת מִן בַּחֲמֶר וְהוּא טִיט אֲדָם מִדְּבַק נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכַמּוֹהוּ בְּאֵרוֹת בְּאֵרוֹת חֲמֶר. וּבְלִשׁוֹן יִשְׁמַעֲאֵל יִקְרָא אֶל חֲמֶר. וְיוֹכֵבֵד עָשְׂתָה כֵּן כִּי אָמְרָה אֶל אֶרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד. אוֹלִי אַחֲוֹתוֹ נִתְבָּאָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וּמִחֲשָׁבוֹת הַשֵּׁם עָמְקוֹ. וּמִי יוֹכֵל לַעֲמֹד בְּסוּדוֹ וְלוֹ לְבַדּוֹ נִתְכַּנֵּנוּ עֲלִילוֹת. אוֹלִי סָבַב הַשֵּׁם זֶה שֶׁיִּגְדֵּל מִשָּׁה בְּבֵית הַמַּלְכוּת לְהִיּוֹת נִכְשׁוֹ עַל מִדְּרָגָה הַעֲלִיּוֹנָה בְּדֶרֶךְ הַלְמוּד וְהַרְגִּילוֹת וְלֹא תִהְיֶה שְׁפֵלָה וְהִיָּלָה לְהִיּוֹת בְּבֵית עֲבָדִים. הִלֵּא תִרְאָה שֶׁהָיָה הַמַּצְרִי בַּעֲבוּר שֶׁהוּא עָשָׂה חֲמִס. וְהוֹשִׁיעַ בְּנוֹת מִדֵּין מִהֲרוּעִים בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים חֲמִס לְהַשְׁקוֹת צֶאֱנָן מִמֵּהִמִּים שְׂדֵלוֹ. וְעוֹד דְּבָר אַחֵר, כִּי אִלּוּ הָיָה גִּדְּל בֵּין אֲחֵיו וּיִפְרִירוּהוּ מִנְּעוּרָיו, לֹא הָיוּ יִרְאִים מִמֶּנּוּ כִּי יִחְשְׁבוּהוּ כְּאֶחָד מֵהֵם: בְּסוּף. כְּמוֹ קָנָה נְסוּף קָמְלוֹ. וְהוּא צִמְחָה מִן הַיָּאָר: תורה ד

קֶצְרִי קוֹמָה. וְיִתְרַח חַיִּים וְנִכְבָּדִים הֵם הַנּוֹלָדִים בְּאֶחָד עֶשֶׂר. כִּי רַבִּי הַנּוֹלָדִים הֵם סְמוּכִים לְחֻשְׁפָּה חֲדָשִׁים. וְהַיּוֹדֵעַ עַת הַהִרְיוֹן יָכוֹל לְדַעַת עַת הַלֵּידָה, וְהַיּוֹדֵעַ עַת הַלֵּידָה יָכוֹל לְדַעַת עַת הַהִרְיוֹן. כִּי דָבָר מִנְּסָה הוּא לְקַדְמוּנִים. וְחֻמְשָׁה פְּעָמִים נִסִּיתִיו גַּם אֲנִי, כִּי מְקוֹם מִזֵּל הַלְבָנָה וּמַעֲלָתָהּ בְּרִגַע הַהִרְיוֹן הִיא מַעֲלַת מִזֵּל הַצּוֹמַח בְּרִגַע הַלֵּידָה. גַּם מַעֲלָה הַצּוֹמַחַת רִגַע הַהִרְיוֹן שֶׁם תִּהְיֶה הַלְבָנָה רִגַע הַמּוֹלָד. וְהַנֶּהֱמַעֲמֵד הַקָּצוֹב הֵם רַנ"ט יָמִים וְשְׁלִישׁ יוֹם. וְהַמַּצְעִי רַע"ג. וְהַגִּדְּלוֹ שֶׁהוּא הָאָרֶץ רַפ"ז. וְחֻמְכִּי הַמּוֹלָדוֹת יוֹדוּ כֵּן. וְאֵין טַעֲנָה מִהַשְׁבָּטִים, כִּי לְהִיּוֹתָם עַל הַסֵּדֶר אֵינָה רְאָיָה. כִּי הִרְבָּה כְּאֶלָּה בַּתּוֹרָה, עַל כֵּן יִתְכַּן שְׂרַחֵל נִתְנָה שְׁפָתָהּ לִיעֲקֹב בְּלִדַת שְׁמֵעוֹן. גַּם נוֹלֵד יִשְׁשַׁכָּר קָדָם אֲשֶׁר. וְדִינָה בְּכַסֵּן אַחַת נוֹלָדָה עִם זְבוּלוֹן. עַל כֵּן מֵלֵת וְאַחֵר לָדָה בַּת. כְּמוֹ וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אֲחִיו. שֶׁלֹּא זָכַר וַתִּהְיֶה לְכָל אֶחָד. גַּם לְתַקּוּפַת הַיָּמִים שֶׁלֹּשׁ הָיוּ: תורה ג

(ג) וַנִּדְגַּשׁ צ' הַצִּפִּינוֹ בְּדִגְשׁוֹת קו"ף, אִם יִקְרָא עוֹן לְדָבָר בְּסָ צִחוֹת. וּבַעֲבוּר הַיּוֹת הַצִּדִּי בְּשׁוֹ"א נַע, נִרְפָּה הַפ"א שֶׁהָיָה רִאשִׁי הַדְּגֵשׁ. וְהוּא שֶׁם הַפֶּעַל מִהַבְּנֵן הַכָּבֵד הַנוֹסֵף. וְאֵין צָרָה לְבַקֵּשׁ לָמָּה לֹא צִפְנָתָהּ עוֹד, אוֹלִי הַשְׁכָּנוֹת הַמַּצְרִיּוֹת שֶׁמָּעוּ קוֹלוֹ כִּי לֹא הָיוּ לְבָדִם דָּרִים בְּאֶרֶץ רַעֲמֶסֶס. וְכַתֵּב וְשֶׁאֵלָה

הַאֲחֵרוֹן אֵינָנו שָׂרֵשׁ, רַק הוּא כְּמוֹשִׁבְתִּי. לְכַתִּי. לְדַתִּי. גַּם בְּסוּף תַּת פְּחַדָּךְ. טוֹב תִּתִּי אוֹתָהּ לָךְ. וְכִכָּה בְּשִׁמּוֹת כִּי בַת הָיְתָה רִאשִׁיָּה לְהִיּוֹת לְשׁוֹן נִקְבָּה. כְּמוֹ מִן בֵּן בְּנָה. וְהִיא תַתְּעָרֵב עִם אֲשֶׁר בְּנָה בֵּיתָה. וְהַנֶּהֱחִלִּפוּ הַח"א בְּתִי"ו כְּמוֹ גְּבִירָה גְּבִירָתָה. עֲטָרָה עֲטָרָה. פַּעַם סוּמוֹ וּפַעַם אֵינָנו סוּמוֹ, כְּמוֹ עֲטָרָה תַּפְאָרָתָה. וְהַנֶּהֱחִסְרוּ הַנּוּ"ן לְהַקְלַל עַל הַלִּשׁוֹן וַיִּאֲמְרוּ בַּת. וּמֵלֵת רַחֵל בַּתוֹ. כְּמֵלֵת אֶמֶת חִסְדוֹ וְאֶמֶתוֹ. וְהַנֶּהֱהִי"ו לְשׁוֹן נִקְבָּה, וְהַנֶּהֱהִי"ו מְבַלְעָת. וְלִשׁוֹן רַבּוֹת אֲמוֹנוֹת וְלֹא אֲמִתּוֹת וְלֹא אֲמִתִּיּוֹת. כְּמוֹ בְּנוֹת, וְלֹא בַתּוֹת וְלֹא בַתִּים: וַתִּהְיֶה. לֹא הַזְכִּיר הַכְּתוּב לִידֵת מִרְיָם וְאַחֲרָן, כִּי לֹא הִתְחַדֵּשׁ דְּבָר בְּלִדְתָּם. וּמֵלֵת טוֹב כְּאֲשֶׁר תִּמְצָא בְּאִישׁ מֵלֵא דַעַת. יִתְכַּן הַיּוֹתוֹ בְּנִשְׁמָה כְּמוֹ טוֹב עִם ה' וְטוֹב עִם אֲנָשִׁים. אוֹ טוֹב עֵין. אוֹ בְּגוֹף אוֹ בְּצוּרָה טוֹב תֹּאֵר. אוֹ מִרְאָה. וּבַעֲבוּר שְׁמַצְאָנוּ בְּיָלֵד כִּי טוֹב הוּא, אֵין לְפָרְשׁוֹ כִּי אִם בְּצוּרָתוֹ טוֹב מְכַל הַיְּלִידִים: שְׁלִשָּׁה יָרִיחִים. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי מִתְּחִלַּת הַהִרְיוֹן נוֹלֵד. גַּם זֶה דָּרֵשׁ כִּי לֹא יוֹכֵלוּ הַמַּצְרִיִּים לְדַעַת מִתִּי הִרְתָּה הָאִשָּׁה. וְלִפִּי דַעַתִּי כִּי הַכְּתוּב סִפֵּר הַחֲדָשִׁים שֶׁיִּכְלָה לְהַצִּפִּינוֹ כִּי אֵין כַּחַ בְּאֶדָם לְרִאוֹת בְּאִשָּׁה מִתִּי תֵלֵד, כִּי רַחוּק הוּא שֶׁהוּא נוֹלֵד בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי מִתְּחִלַּת הַהִרְיוֹן כִּי הַנּוֹלָדִים כְּכָה הֵם

הַנִּחַמְתָּ בַּת פְּרַעַה לְמַסְחִי עַל נַהֲרָא
וְעוֹלִימָתָהּ מִהִלְכָן עַל כִּיף נַהֲרָא וְחִזַּת יָת
תְּבוּתָא בְּגוּ יַעֲרָ וְאוֹשֶׁשֶׁת יָת אִמָּתָה
וְנִסְבָּתָה:

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פְּרַעַה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאָר וְנִעְרָתֶיהָ
הִלְכָת עַל־יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת־הַתִּבְּהָ בְּתוֹךְ הַסּוּף
וַתִּשְׁלַח אֶת־אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ:

לפי שמחו בה. והכתוב מסייע, כי למה לנו לכתב
"ונערותיה הולכות"? את אמתה. את שפחתה.
ורבותינו דרשו לשון "יד", אבל לפי דקדוק לשון
הקדש היה לו להגיד אמתה, מ"ם דגושה, והם
דרשו "את אמתה", את ידה, ונשמרבה אמתה
אמות הרבה (סוטה שם).

כ"י - לרחץ על היאר. סרס המקרא ופרשהו: "ותרד
בת פרעה על היאר, לרחץ בו". על יד היאר. אצל
היאר, כמו: (שמואל ב יד) "ראו חלקת יואב על ידי",
והוא לשון "יד" ממש שיד האדם סמוכה לו.
ורבותינו דרשו: (סוטה שם) "הולכות", לשון מיתה, כמו:
(בראשית כה) "הנה אנכי הולך למות", הולכות למות,

וּפְתַחַת וְחִזַּת יָת רַבִּיא וְהָא עוֹלִימָא בְּכִי
וְחִסַּת עֲלוּהִי וְאַמְרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאִי הוּא דִּין:

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נֶעַר בֶּכֶה
וַתַּחֲמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדִּי הָעֶבְרִים זֶה:

כ"י - וּפְתַחַת וַתֵּרָאֶהוּ. את מי ראתה? - הילד, זהו פשוטו. ומדרשו: שראתה עמו שכניה
(שמות רבה. סוטה שם). וְהִנֵּה נֶעַר בֹּכֶה. קולו כנער.

וְאַמְרַת אִמָּתָהּ לְבַת פְּרַעַה הָאִיזִיל וְאַקְרִי
לִיף אִתָּמָא מִינְקָמָא מִן יְהוּדִיָּתָא וְתוֹנִיק לִיף
יָת רַבִּיא:

(ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרַעַה הַאֵלֶּף וְקִרְאֲתִי לָךְ
אִשָּׁה מִיִּנְקַת מִן הָעֶבְרִית וְתִינֶק לָךְ אֶת־הַיֶּלֶד:

כ"י - מן העבריות. מלמד שהחזירנו על מצריות הרבה לניק, ולא ניק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכניה
(שמות רבה. סוטה שם).

חַוְאַמְרַת לָהּ בַּת פְּרַעַה אִיזִילִי וְאַזְלַת
עוֹלִמָּתָא וְקַרַת יָת אִמָּה דְרַבִּיא:

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פְּרַעַה לָכִי וַתִּלְךְ הָעֲלָמָה
וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:

כ"י - וַתִּלְךְ הָעֲלָמָה. הלכה בזריות ועלמות, כעלם.

טַוְאַמְרַת לָהּ בַּת פְּרַעַה אוֹבִילִי יָת רַבִּיא
הֲדִין וְאוֹנְקִיָּהּ לִי וְאַנָּא אִתָּן יָת אֲגִרָּה
וְנִסְיַבַּת אִתָּמָא יָת רַבִּיא וְאוֹנְקָתָהּ:

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פְּרַעַה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
וְהִינֵקְהוּ לִי וְאַנִּי אִתָּן אֶת־שִׁכְרִי וַתִּקַּח הָאִשָּׁה
הַיֶּלֶד וַתִּנְיָקְהוּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא: תורה ז
(ז) וַתֹּאמֶר וְגו' וְתִינֶק. בעלי הי"ד
בראשונה. יש מתחלף הי"ד. כמו מן
ידע בוי"ו תודיע. ויש שיושם נח
נעלם בין האות המשרת והע"ן תחת
י"ד, ופעם נכתב ופעם לא נכתב.
וככה ותינק לך את הילד: תורה ח
(ח) וַתֹּאמֶר לָכִי. כמו שבי, וילך
וישבו: תורה ט
(ט) היליכִי. כמו היניקי, כי שנים

עובר. ועוד כי אין מדרף הדקדוק
להיות זרועה כי המ"ם רפה, ומ"ם
אמה ארכו דגוש. ועוד כי אמה ארכו
מדה, לא זרוע: תורה ו
(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ. אחר שאמר
וַתֵּרָאֶהוּ הוֹסִיף לְבָאֵר. כמו ובית דוד
כאלהים. כמלאך ה': וְהִנֵּה נֶעַר
בֹּכֶה. היו איבריו גדולים כאלו הוא
נער. וַתֵּרָאֶהוּ מהול. ובעבור יפיו
חמלה עליו. וְהָא טעם כי טוב

לח"א במלה לדעה. כמו אשר תנה
הודף: תורה ה
(ה) וַתֵּרֶד. מארמונה: לרחץ. מנהג
המצריות היה. והזכיר דבר נערותיה
שהולכות על מקום היאור. כמו ויד
תהיה לך. בעבור ששלחה אמתה
והיא אחת מהנערות לקחת התבה.
כי בת המלך לא תפגס אל מקום
הסוף. כי במקום רחוק מן היבשה
הושמה התבה שלא יגיע אליה כל

(י) ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו:

כ"י • משיתיהו • פתגמו: שחלתה – והוא לשון הוצאה בלשון ארמי כמשחל בניתא מחלכא. ובלשון עברי "משיתיהו", לשון הסירותיו, כמו: "יהושע א" לא ימוש", "לא מוש", כן חברו מנחם. ואני אומר שאינו ממחברת מוש וימוש, אלא מגזרת משה, ולשון הוצאה הוא, וכן: "ימשני ממים רבים", שאלו היה ממחברת מוש, לא יתכן לומר משיתיהו, אלא המישותיהו, כאשר יאמר מן קם – הקימותי, ומן שב – השיבותי, ומן בא – הביאותי, או משתיהו, כמו: (זכריה ג) "ומשתי את עון הארץ". אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מִסַּד בַּה"א בסוף התיבה, כגון: משה, בנה, עשה, צוה, פנה, כשיבא לומר בהם פעלתי, תבא היו"ד במקום ה"א, כמו: עשיתי, בניתי, פנית, צוית.

~ יום שלישי י"ז טבת ~

(יא) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו:

כ"י • ויגדל משה • והלא כבר כתיב "ויגדל הילד"? אמר רבי יהודה בן רבי אלעזר: הראשון לקומה, והשני לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו. וירא בסבלתם • (בראשית רבה) נתן עיניו ולבו להיות מצר עליהם. איש מצרי • (שמות רבה) נוגש היה, ממנה על שוטר ישראלי, והיה מעמידם מקרות הגבר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שרשים הם. ילף גם הלף והטעם אחד. כי אין הה"א מאותיות המשך, על בן ה"א אחרת כמוה. ועוד כי האל"ף גם היו"ד והיו"ו ימצאו בתוך המלה, פעם נכתבים ופעם נחים נמצאים במבטא לא במקתב, ופעם נעדרים. והה"א לעולם באמצע היא נראית. ומלת בלטיהם, איננה כמו בלטיהם, כאשר אפרש: ותאמר. אמר הגאון כי היליכי הם שתי מלות. ולא דבר נכונה. רק היא מלה אחת על משקל והינה לי כמו שאמרתי. והוא מהבגין הפכד הנוסף. גם אמר שהוא כמו הא לף. והנה הא, כמו וגם אני הא. ואנחנו לא מצאנו בכל המקרא לנקה ל"כ, כ"א לף רק היא מלה אחת. ותיקנהו. מעלומי העי"ן מן הפעלים השניים הנראים. והנה בפסוק אחד שנים שרשים, והטעם אחד. וככה הטיבי גנן צווי. כמו היליכי. אף הטיבו כל אשר דברו, כמו והם הביאו אליו מעלומי העי"ן: תורה י

(י) ויהי לה לבן. כמו ואלה בני מיכל. ורבכל בן שאלתיאל. והוא בן פדיה אחי שאלתיאל. ובעבור שגדלו נקרא בנו: שם משה מתרגם מלשון מצרים שהוא כמו הא לף. והנה הא, כמו וגם אני הא. ואנחנו לא מצאנו בכל המקרא לנקה ל"כ, כ"א לף רק היא מלה אחת. ותיקנהו. מעלומי העי"ן מן הפעלים השניים הנראים. והנה בפסוק אחד שנים שרשים, והטעם אחד. וככה הטיבי גנן צווי. כמו היליכי. אף הטיבו כל אשר דברו, כמו והם הביאו אליו מעלומי העי"ן: תורה י

(יא) ויצא אל אחיו. המצרים כי בארמון המלך היה. וטעם מאחיו, אחר הנפיר עברי משפחתו. כמו אנשים אחים: תורה יב

(יב) וַיִּפֶּן כַּהֲ וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּךְ אֶת־הַמִּצְרִי יב וְאֶת־פָּנָיו לָכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרִי לִית גְּבִרָא וּמָחָא ית מִצְרָאָה וְטַמְרָה בְּחָלָא:

וַיִּטְמְנֶהוּ בַּחֹל:

כ"י - וַיִּפֶּן כַּהֲ וְכֹה - רָאָה מָה עָשָׂה לוֹ בְּבֵיתוֹ, וּמָה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פֶשׁוּטוֹ - כְּמִשְׁמָעוֹ. וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ - שְׂאִין אִישׁ עֲתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׂיִתְגַּדֵּר.

(יג) וַיֵּצֵא בָּיִם הַשְּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֹבְרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּכֶּה רֵעֶךָ:

יג וּנְפִיק בְּיוֹמָא תְּנִינָא וְהָא תְּרִין גְּבִרִין יְהוּדָאִין נָצִין וְאָמַר לְחִיבָא לָמָּא אַתְּ מַחִי לְחִבְרָךְ:

כ"י - שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֹבְרִים - דָּתִין וְאֹבְדִים הֵם, שְׁהוּתֵירוֹ מִן הַמֶּן. נָצִים - מְרִיבִים. לָמָּה תִּכֶּה - אַף־עַל־פִּי שְׁלָא הִכְהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בְּהֶרֶמַת יָד. רֵעֶךָ - רָשָׁע כְּמוֹתְךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַכָּהָה הִיא חֲטָא בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם

(תניא פכ"ג - כח, ב) וְכִיּוֹצֵא בְּזוֹה. לָכֵן, אִם תְּמוּרַת הַשְּׁמוּשׁ בִּיד לְהִיטִיב לְזוּלַת הִיא מְנַצֵּלַת לַמִּטְרָה הַפְּכִית, וְשׁ בְּזוֹה חֲטָא כָּל־פִּי הַמָּקוֹם.

וְכִינּוּן שְׁפָן, עֶצֶם הַגְּבִהַת הַיָּד כְּדִי לְהַפּוֹת אֶת חֲבָרוֹ (אֶפִּילוֹ שְׁעִדִּין לֹא הִכְהוּ בַּפֶּעַל) כְּכֹר מִשְׁמָשׁת לַמִּטְרָה הַנוֹגֶדֶת אֶת תְּכֵלֶת כְּנֶגֶת הַבְּרִיאָה שֶׁל הַקֶּבֶה, וְלָכֵן הַחֲטָא כָּל־פִּי הַקֶּבֶה מִתְחִיל כְּכֹר בַּהֲגָבָה.

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 - מתוך 'לקראת שבת')

וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּכֶּה רֵעֶךָ: (ב, יג)

וּפְרַשׁ רַש"י: "לָמָּה תִּכֶּה - אַף־עַל־פִּי שְׁלָא הִכְהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בְּהֶרֶמַת יָד".

וְשׁ לְהַבִּין, מִדּוּעַ נִקְרָא רָשָׁע "אַף־עַל־פִּי שְׁלָא הִכְהוּ"?

הַהֶסְכֵּר:

תְּכֵלֶת בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא "לְשִׁמּוֹשׁ אֶת קוֹנּוֹ" (מִשְׁנֵה וּבְרִייתָא סוּף קִידוּשִׁין). מוֹכֵן, שֶׁלְּכָל אָבִיר וְאָבִיר שֶׁבָּאָדָם וְשׁ אֶת הַתְּכֵלֶת שֶׁלְשִׁמָּה נִבְרָא.

יְדוּ שֶׁל הָאָדָם נוֹעֵדָה לְנִתְיָנָה. לְמַשָּׁל, "יָד הַמְּחַלֶּקֶת צִדְקָה"

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שְׁמוֹךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָא עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵּנִי אֶתְּהָ אֲמֹר כַּאֲשֶׁר הִרְגֵּת אֶת־הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר:

י"ד וַיֹּאמֶר מִן שְׁוֹךְ לְגִבֵּר רַב וְדִנּוּן עֲלָנָא הַלְמַקְטִילִי אֶתְּ אָמַר כְּמָא דְקַטְלָתָא יְתָ מִצְרָאָה וְדַחִיל מֹשֶׁה וְאָמַר כְּקוֹשְׁטָא אֶתְיַדַּע פְּתִגְמָא:

כ"י - מִי שְׁמוֹךְ לְאִישׁ - וְהָרִי עוֹדֵךְ נַעַר. הַלְהַרְגֵּנִי אֶתְּהָ אֲמֹר - מִכָּאן אָנוּ לְמִדִּים שְׁהִרְגוּ בַּשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ. וַיֵּרָא מֹשֶׁה - כְּפֶשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: דָּאָג לוֹ עַל שְׂרָאָה בִּישְׂרָאֵל רָשָׁעִים דְּלִטּוּרִין, אָמַר: מַעֲתָה שְׁמָא אֵינָם

ראוּיִין לְהַגְאָל. אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר - כְּמִשְׁמָעוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: נֹדַע לִי הַדְּבָר שְׁהִיִּיתִי תְּמָה עָלָיו: מָה חֲטָאוֹ יִשְׂרָאֵל מְכַל שְׂבָעִים אֲמוֹת לְהִיּוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוּדַת פָּרָךְ, אָבֵל רוֹאָה אֲנִי שְׁהֵם רָאוּיִים לָכֵךְ.

(טו) וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהַ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגֵּה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפָּנָיו פְּרַעֲהַ וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיָּשָׁב עַל־הַבְּאֵר:

טו וְשִׁמְעָא פְּרַעֲהַ יְתָ פְתִגְמָא הַדִּין וּבִעָא לְמַקְטִיל יְתָ מֹשֶׁה וְעִרְק מֹשֶׁה מִן קֶדֶם פְּרַעֲהַ וַיִּתֵּיב בְּאֶרְעָא דְּמִדְיָן וַיִּתֵּיב עַל בִּירָא:

אָכֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהדוּרַת בְּלוּם, אַבְרָמֹוּבִיץ

(יג) נָצִים. שֵׁם הַתָּאֵר מִבְּנֵין נִפְעַל. (יד) הַלְהַרְגֵּנִי אֶתְּהָ אֲמֹר. בְּלִבְךָ: מִשְׁמַעַת פְּרַעֲהַ. עַל בֶּן הַוִּצְרָף לְהִיּוֹת וְהַשֵּׁלֶם, נָצִים כְּמוֹ נִרְאִים: לְרָשָׁע. אָכֵן. כְּמוֹ אִם בֶּן: תּוֹרָה טו (טו) וַיִּשְׁמַע. אֶרֶץ מִדְיָן סָרִים הָיוּ אֵל כִּירוּהוּ. וְכַאֲשֶׁר אָמַר לוֹ הַשֵּׁם שְׁמַת

הַעוֹשֶׂה חֲקֵם: תּוֹרָה יד

שיעור יומי ליום שלישי י"ז טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת שמות כא

כ"י • וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהַ • הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו. וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגֵּהוּ אֶת מֹשֶׁה • מָסְרוּ לְקוֹסְטִינֶר לְהַרְגוֹ וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב — הוּא שָׁאֲמַר מֹשֶׁה: "וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב

(טז) וַלְכֹהֵן מִדִּין שִׁבְעַ בְּנוֹת וַתִּבְאֵנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֹאנָה אֶת־הַהֲרָהִטִים לְהַשְׁקוֹת צֶאֱן אֲבִיהֶן:

כ"י • וַלְכֹהֵן מִדִּין • רַב שִׁבְהֶן, וּפְרַשׁ לוֹ מַעְבֻּדֹת כּוֹכְבִּים וְנִדְוֵהוּ מֵאֲצֵלָם. אֶת הַהֲרָהִטִים • אֶת בְּרִכּוֹת מְרוּצוֹת הַמַּיִם הַעֲשׂוּיֹת בְּאֶרֶץ.

(יז) וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשַׁעַן וַיִּשָּׁק אֶת־צֵאֲנָם:

כ"י • וַיִּגְרְשׁוּם • מִפְּנֵי הַנִּדְוִי.

(יח) וַתִּבְאֵנָה אֶל־רַעֲוִאל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ מִהֲרִיתֶן בָּא הַיּוֹם:

(יט) וַתֹּאמְרֶינָה אִישׁ מִצָּרֵי הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׁק אֶת־הַצֵּאֵן:

~ נקודות משיחות קודש ~

לְאַחַר מֵאֲתִים וְעֶשְׂרִי שָׁנָה שֶׁהָיוּ בְּגִי'יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִגְאָלוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחְצִית הַשְּׂנִיָּה שֶׁל תַּבַּת מִצְרַיִם: ר"י — בְּגִימְטְרִיָּה 210. וְזֶהוּ "אִישׁ מִצָּרֵי הַצִּילָנוּ". (לִיקוּטֵי לוֹוִי־עֲזַח לווֹהַר, חֶלֶק א עמ' א - מִתּוֹךְ 'הַתְּקַשְׁרוֹת')

אִישׁ מִצָּרֵי הַצִּילָנוּ (כ, יט) מֹשֶׁה, מוֹשִׁיעֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נוֹלַד בַּשָּׁנָה הַמֵּאָה וּשְׁלֹשִׁים לִירֵדֵת יַעֲקֹב וּבְנָיו לְמִצְרַיִם (כִּי יוֹכָדָה אִמּוֹ, שְׁנוּלָדָה בֵּין הַחֳמוֹת, הִתְהַבַּת בַּת ק"ל בְּלֻדָּתָהּ). דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחְצִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תַּבַּת מִצְרַיִם: מ"צ — בְּגִימְטְרִיָּה 130.

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וַאֲיוֹ לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכֵל לָחֶם:

כ"י • לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן • הַפִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מוֹרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב — שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לְקֶרְאָתוֹ. וַיֹּאכֵל לָחֶם.

אֵבֶן עֲזַרְיָה עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוֹרֶת בְּלוֹם, אֲבֵרֵמוּבִיץ

פְּרַעֲהַ וְעַבְדָּיו שִׁבְּרָה מִפְּנֵיהֶם, וְנוֹלַד לוֹ בְּמַיִם הֵהֱם בְּנוֹ הַקָּטָן, אִזּוֹ אֲמַר וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פְּרַעֲהַ, כִּי כָל יָמֵי חַיָּיו הָיָה יָרָא מִמֶּנּוּ. וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר וַיִּשָּׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן, שָׁב לְפָרֹשׁ לָמָּה יָשָׁב. כִּי בַת־חֲלֵה יָשָׁב לִפְנֵי הַבָּאָר הַיְדֻשָּׁה, כְּדָרְךָ וַיִּצָּא יַעֲקֹב וְגו' וַיִּלֶּךְ. וְשָׁב לִזְמַר וַיִּפְגַּע בְּמִקּוֹם: תּוֹרָה טז

(טז) וַלְכֹהֵן. הוּא יִתְרוֹ וְלֹא רַעֲוִאל. וְכָל כֹּהֵן שֶׁבִּמְקָרָא מִשְׁרַת הוּא לְשֵׁם אוֹ לְעו"ג. וְהַעֲד, וְכַהֲנֵי לִי, וְכַהֲנֵי ה'. וַיִּתְרוֹ הָיָה כֹּהֵן לְשֵׁם, כְּאֲשֶׁר אֶפְרַשׁ עוֹד: תּוֹרָה יז

(יז) וַיָּבֹאוּ. מ"ם וַיִּגְרְשׁוּם כְּמוֹ נו"ן. שְׁלֹא תִתְעַרֵּב הַמִּלָּה עִם הַנו"ן הַנוֹסֵף לַעֲתִיד. וְכֵכָה צֵאֲנָם בְּמ"ם שְׁלֹא

לְהַתְּחַבֵּר שְׁנֵי נוּנֵי"ן: תּוֹרָה יח

(יח) וַתִּבְאֵנָה אֶל רַעֲוִאל. אָבִי אֲבִיהֶן הָיָה. כִּי יִתְרוֹ הָיָה חוֹתָנּוֹ וְהוּא חוֹבֵב. וְכָתוּב וּמִבְנֵי חוֹבֵב חוֹתֵן מֹשֶׁה. וְכָתוּב לְחוֹבֵב בֶּן רַעֲוִאל הַמִּדְיָנִי: תּוֹרָה יט

(יט) וַתֹּאמְרֶינָה. הֵן הוֹסִיפּוּ. אוֹ לֹא הִסְפִּיקוּ הַמַּיִם שֶׁדָּלוּ הֵם לְצֵאֵן: תּוֹרָה כ

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֹתָיו. אָבִי הָאֵב

(כא) וַיֹּאֶל מֹשֶׁה לְשֹׁבֵת אֶת־הָאִישׁ וַיֵּתֵן אֶת־צִפְרָה בְּתוֹ לְמוֹשֶׁה:

כ"י • וַיֹּאֶל • פְּתַגְמוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: כְּמִשְׁמְעוֹ), וְדוֹמָה לוֹ: (שׁוֹפְטִים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִין", "וְלוֹ הוֹאֵלְנוּ",

(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: פ

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֱלֹהֵי־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:

כ"י • וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם • שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גֵר בְּמִדְיָן, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַהֲצִרְכוּ יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּעָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֵה וְגו', וּבָאת תַּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכַף נִסְמְכוּ פְּרָשִׁיּוֹת הָלָלוּ. בְּרַש"י יִשָּׁן. וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם • (שְׁמוֹת רַבָּה) נִצְטָרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם.

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

כ"י • נַאֲקָתָם • צַעֲקָתָם, וְכֵן: (אִיּוֹב כד) "מַעֲזִיר מֵתִים יִנָּאֶקוּ". אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם • עִם אַבְרָהָם.

(כה) וַיִּירָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: כ"י • וַיַּדַּע אֱלֹהִים • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעֱלִים עֵינָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּצְרֶקָה וַיַּעֲקָה זוּ תְּבִיא ל'וַיַּדַּע אֱלֹהִים', וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גּוֹאֵל־צָדֵק בְּקִרְבּוֹ.

(משיחות שבת־קודש פרשת שמות תשמ"ג)

יְצִיאָת מִצְרַיִם בָּאָה לְאַחַר שְׁבִגֵּי־יִשְׂרָאֵל וַעֲקוּ וּבִקְשׁוּ לְהַגָּאֵל. בְּגִי־יִשְׂרָאֵל צָרִיכִים לַעֲזוֹק אֶל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת, וּלְהַתְחַנֵּן לִפְנֵי שְׂוִיָּצִיאָם מִן הַגְּלוּת, בְּאֶמְרָם שֶׁכָּבִר סִימּוֹ אֶת עֲבֹדָתָם, וּמִפִּינָן שָׁפָן, מִדּוּעַ מַעֲבִיבִים אוֹתָם בְּגָלוּת?

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִקְרָא אָב. כְּמוֹ אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם. וְכֵן הֵבִין יִקְרָא בֶן. וְכֵכָה, הַבְּנוֹת בְּנוֹת־הַבָּנִים בְּנֵי. וְאֵנָּה בְּרִי בְּלִשְׁצָר: וַיֹּאמֶר. הִנֵּה תַּפְשׁ הַכְּתוּב דֶּרֶךְ קִצְרָה שְׁלֹא הַזְכִּיר וַתִּקְרָאנָה לוֹ. כִּי יָדוּעַ הוּא מִדֶּרֶךְ הַסִּבְרָא: קִרְאָן לוֹ. מִלֵּךְ וְנָה, בְּעִבּוּר שְׁאִין עַל מִשְׁקָלָה: תוֹרָה כֹּא (כא) וַיֹּאֶל אוֹלִי לֹא הָיָה שֵׁם יִתְרוֹ בֶּן רַעְוָאֵל. עַל כֵּן לֹא הַזְכִּירוֹ הַפְּתוּב: תוֹרָה כב (כב) וַתֵּלֶד. כִּי אָמַר. מֹשֶׁה. וְזֹאת צְפוּרָה הִיא הָאִשָּׁה הַכּוֹשִׁית אֲשֶׁר אָמַר. וְאֲשֶׁר פְּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים דְּמֹשֶׁה אֵל תֹּאמֶן. וְכָלֵל אוֹמַר לָךְ כֹּל סֶפֶר שְׁלֹא כְּתוּבוֹהוּ נְבִיאִים אוֹ חֻמְכִּים מִפִּי הַקְּבִלָה, אֵין לְסִמּוֹף עֲלָיו. וְאַף כִּי יֵשׁ בּוֹ דְּבָרִים שְׁמִכְחֵי־שֵׁם הַדַּעַת הַנִּכְוָנָה. וְכֵכָה סֶפֶר וְרַבְּכֵל. וְגַם סֶפֶר אֶלְפֵד הַדְּנִי וְדוֹמָה לָהֶם: תוֹרָה כג (כג) וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. עֲתָה יוֹכֵל מֹשֶׁה לְשׁוּב אֶל מִצְרַיִם. וַיִּשְׂרָאֵל עָשׂוּ תַּשׁוּבָה. כִּי יִחָזְקָאֵל הַזְכִּיר שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם. עַל כֵּן עָנָם הַשֵּׁם, וַתַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבְדוּהוּ, עָבְדוּ אֲנָרִים: תוֹרָה כד (כד) וַיִּשְׁמַע. טַעַם וַיִּזְכֹּר שֶׁהִגִּיעַ קֶץ: תוֹרָה כה (כה) וַיִּירָא. הַחֲמָס שֶׁהָיָה מִצְרַיִם עוֹשִׂים בְּגִלּוּי. וַיַּדַּע. הַעֲשׂוֹי בַּסֵּתֶר: תוֹרָה א

~ יום רביעי י"ח טבת ~

ג (א) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנֹו בְּהֵן
מִדֵּין וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר
הָאֱלֹהִים חֲרֹבָה:

נ"י אחר המדבר • להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים. אל הר האלהים • על שם העתיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

אין לומר אפילו על גדי אחד!

הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע בגדיים וטלאים, עמד משה רבנו לפני הקב"ה, ואמר: רבוננו של עולם . . קטני עמך. ונמצא בגדיים קאי על "קטני עמך" אלו תינוקות של בית רבן.
ועל זה היא ההנחיה אלינו: כמו שמשה רבנו, רוען של ישראל, לא ותר אפילו על גדי אחד, ועשה כל שביקלתו להחזיר הגדי לעדר הצאן, כן גם בנוגע אלינו, שאסור לומר על אף ילד יהודי, ואם רואים "גדי" שבורח מן העדר, צריכים לעשות כל מה שביקלת ובמסירות נפש כדי להחזיר את הילד ל"צאן קדשים".

(עלפי התועודות יום ב' דחג השבועות תש"מ)

על הפסוק בפרשתנו "ומשה היה רועה" (ג, א) איתא ב'שמות רבה' (פרשה ב, ב) "משה לא בנהו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו כשהיה משה רבנו עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, בין שהגיע לחסית נזדמנה לו ברכה של מים, ועמד הגדי לשתות, בין שהגיע משה אצלו, אמר אני לא הייתי יודע שרץ הייתי מפני צמא, ענה אתה. הרפכו על כתפו, והיה מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהג צאנו של בשר-רדם, כך חייך אתה תרעה צאני ישראל".

ויש לבאר ההנחיה מזה בעבודת האדם לקונו: דהנה איתא ב'אסתר רבה' (פרשה ט, ד) "נתגלגלו רחמיו של

ב (ב) וַיֵּרָא מֶלֶאךָ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה
וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה בָּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינֶנּוּ אֵכָל:

נ"י בלבת אש • בשלהבת אש, לבו של אש, כמו: "לב השמים", (שמואל ב יח) "בלב האלה". ואל תתמה על התייור, שיש לנו כיוצא בו: (יחזקאל טו) "מה אומלה

לבבתך". מתוך הסנה • ולא אילן אחר, משום "עמו אנכי בצרה". אפל • נאכל, כמו "לא עבד בה", "אשר לקח משם".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) הר האלהים חרבה. ככה כתב משה. וטעם חרבה מרב החם שלא ירד שם גשם, כי הוא קרוב ממזרים דרך שלשת ימים פאשר דבר משה. ובעבור שהיאור רחוק, על כן אין שם לחה ותגבר בו היבשות: תורה ב (ב) וירא. יש מפרשים בלבת אש, בלהבת אש. והנכון בעיני כי פירושו בלב האש, כי כן מצאנו מה אומלה לבתך. ור' אדנים אמר אלו היה כן, היה בלבת בחירק תחת הלמ"ד, כמו אל גנת אגוז. והנה שכח וכגנה

זרעיה תצמיח: הסנה. אמר הגאון כי זה מין קוץ. ורצון שוכני סנה. שמים וטעם על השם הנקבד. ור' ישועה אמר הפכוד ששכן בסנה, ולא דבר נכונה כי איך יקרא שוכני על רגע אחד. ועוד למה נאמר על גזרת פעל ואיננו כן עושה שמים וארץ. כי השם הוא עושה תמיד ומעמיד כהנה היוצא מפי אדם. ועוד, אחר שהזכיר כל מגד, הזכיר באחרונה רצון השם. ועוד מה טעם להזכיר זה המלאך. ועוד היה ראוי

להיותו שוכני בסנה הידוע. ולפי דעתי כי כל סנה אחד הוא, והוא מין קוץ יבש, וככה היא בלשון ישמעאל. וככה הר סיני בעבור הסנה. וכן פירוש ורצון שוכני סנה. רצון שיבקש השוכן במקום הסנה. שהוא דורש ומבקש תמיד שיעשה השם רצונו וילחלח ארצו שהוא שוכן בה שהיה מקום יבש וסנה. עד שהיה בה הרווי והיתה כגן רוח מלוחלח. והודיע מתוך הסנה בה"א הדעת, כי הם דברי משה בכתבו התורה. ובוצר

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַפֶּנֶה:

כ"ט - אֶסְרֶה־נָּא • אֶסְרֶה מִכָּאן לְהִתְקַרֵּב שָׁם.

(ד) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאשׁוֹ וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַפֶּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

(ה) וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֶם שְׁלִינְעִלֶיךָ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עומד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא:

כ"י - שֶׁל • שֶׁלֹּךְ וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) "וְנָשַׁל הַכֹּזֵל", (שם כח) "כִּי יִשַׁל זִיתְךָ". אֲדַמַּת קֹדֶשׁ הוּא • הַמָּקוֹם.

(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהַבֵּיט אֶל־הָאֱלֹהִים:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא מגזרת ונשל גוים רבים: תורה ו
(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי. אחר שהזכיר
אלהי אביך פירש כי הם אברהם
יצחק יעקב. והחל מאברהם כי הוא
החל לקרא בשם ה' לבנות מזבח
לשם. כי אביו וגם אחיו היו עובדים
ע"ג. והזכיר אלה השלשה ולא הזכיר
שלשה הקרובים אליו שהם לוי ויקהת
ועמרם, כי השלשה שהזכיר היו
נביאים לבדם. ועוד, כי השלשה
שהזכיר הם אבות לכל ישראל, ואין
לוי כולל, כי משה כנגד כל ישראל.
וכשאמר למשה אנכי אלהי אביך,
כאלו אמר לכל ישראל, כי למשה
ידבר במקומם: ויסתר משה פניו.
כדרך כי ראיתי אלהים פנים אל פנים
ותנצל נפשי. ושער העין משער
השמים, כי ברגע אחד יראה תמונות
רבות ורחוקות עם קרובות, ואין ככה
שער האזנים ואף והסוף והידי. ובכבוד
יִרְאֶתוּ הַסִּתֵּר פָּנָיו: תורה ז

ידי נביאו משה. על כן אמר לו וזה
לך האות כי אנכי שלחתיך. ואמר
זאת טעם זה האות, כי האויב נמשל
לאש, וישראל לסנה, על כן לא
יבצר: תורה ד
(ד) וַיֵּרָא ה'. גם אל דברי משה בסוף.
ונקרא המלאך בשם הנקבד, כדרך כי
שמי בקרבו, ושם אפרשנו. וכך
המלאך שנראה לגדעון, ושם כתוב
ויאמר לו ה'. או השם ראה כי סר
לראות, וצוה את המלאך לקרא אליו,
על כן מלת אלהים. וזה השם איננו
שם העצם רק שם תאר, כפאשר אפרש,
והוא כולל כל קדוש שאינו גוף ולא
כח בגוף. ככתוב להן אלהים די
מדרהון עם בשרא לא איתוהי שהוא
הגוף. והנה אלהים במקום הזה הוא
המלאך הנזכר: תורה ה
(ה) וַיֹּאמֶר אֶל תִּקְרַב הָלֶם. הטעם,
עמד במקומך ואל תקרב אל הסנה
ששם האש. וככה, הבא עוד הלום
איש ומלת של חסר נו"ן. כמו גע. כי

מהפעלים היוצאים. כי אש בוערה,
כמו אש אכלה. והער, כאש תבער
יער. והנה האש שהיה בסנה בוער
כל אשר סביביו, כי זה כמו שלחו
כאש מקדשך. וככה הדר בוער כאש.
ומלת אכל שם התאר כמו פעול.
וכמוהו אם תראה אותי לוקח מאתך
שהוא קמוץ. וככה, לנער היילד.
בהם יושבים בני האדם. ואלה
הפעלים כפאשר הם יוצאים. על כן
ורגל מועדה איננה כמוהם. רק
השורק תחת חולם והיא כמו
פועלת: תורה ג

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא. גזרה
סר, אם בא אחריה מ"ם, היה
למרחוק, כמו סורו ממני. הוא אומר
להם רחקו ממני. ואם אחריה אל
בשליש נקודות, תהפך הדבר. כמו
סורה אלי, סור ממקומך ובה אלי,
שיסור ממקומו ויקרב אל מקום
הסנה. את המראה הגדול. זה אות
ראשון כתוב בתורה שפעה השם על

וַיֹּאמֶר יי מִגֵּלָא גְלִי קְדָמִי ית שְׁעָבוֹד עָמִי
די בְּמִצְרַיִם וְיִת קְבָלְתָּהוֹן שְׁמִיעַ קְדָמִי מִן
קִדְּם מִפְּלִיחָהוֹן אַרִי גְלִי קְדָמִי ית פִּיבִיהוֹן:
את־מִכָּאֲבִיו:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה רֹאֵה רְאִיתִי אֶת־עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעֵתִי
אֶת־מִכָּאֲבִיו:

כ"י - כי ידעתי את מכאביו. כמו "וידע אלהים", כלומר, כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאביו,
ולא העלמתי עיני ולא אאטם את אזני מצעקתם.

ח וְאֶתְגַּלִּיתִי לְשִׁבְכוֹתָהוֹן מִיָּדָא דְּמִצְרָא
וְלֹאֲסָקוֹתָהוֹן מִן אֶרֶעָא הֵהִיא לְאַרְעָא טְבָא
וּפְתִינָא לְאַרְעָא עֲבָדָא חֵלֶב וּדְבָשׁ לְאַתֵּר
כְּנַעֲנָעִי וְחִתִּי וְאַמֹּרִאִי וּפְרִזִּי וְחִוִּי
וַיְבֹסֵאִי:

(ח) וַיֹּאדָר לְהַצִּילֹי מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתֹי מִן־הָאָרֶץ
הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב
וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֹמִרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי:

ט וַיִּכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־תַּלְתַּת קְדָמִי
וְאַף גְּלִי קְדָמִי ית דִּוְחָקָא דִּי מִצְרָאִי דְּחָקִין
לָהוֹן:

(ט) וַעֲתָה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־
רְאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

י וַיִּכְעַן אִיתָא וְאַשְׁלַחְנָה לָת פְּרָעָה וְאַפִּיק
יָת עָמִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

(י) וַעֲתָה לָכֶה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרָעָה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"י - ועתה לכה ואשלחך וגו'. ואם תאמר מה תועיל? "והוצא את עמי", יועילו דכריך ותוציאם משם.

יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קִדְּם יי מִן אָנָּא אַרִי אֲזִיל
לָת פְּרָעָה וְאַרִי אַפִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנִכִּי כִּי אֵלָךְ
אֶל־פְּרָעָה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"י - מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים. | מה זכו ישראל שתעשה להם גם, ואוציאם
וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, וכי אוציא את בני ישראל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׂרָאֵל שְׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה. וְטַעַם וְגַם
רְאִיתִי אֶת הַלֶּחֶץ. שֶׁהִזְדַּרְזוּ עֲלֵיהֶם.
וְכִכָּה אָמַר יְהוָה, כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ
עֲלֵיהֶם: תוֹרָה י
(י) וַעֲתָה לָכֶה. בְּשִׁלְחוֹתִי (כ"ח לכה
באשר אשלחך) אל פְּרָעָה: תוֹרָה יא
(יא) וַיֹּאמֶר. מִי אֲנִכִּי. אֵין הִפְרֵשׁ בֵּין
אֲנִי וּבֵין אֲנִכִּי, כְּמוֹ עָמִי עֲמִדִּי. כִּכָּה
מִצְאָנוּ דֶּרֶךְ הַלְשׁוֹן גַּם אֲנִי גַם אֹתָהּ.
וְאַתָּם בְּהַתְּבַלֵּעַ הַנּוּ"ן מִגִּזְרֵת אֵן
הִלְכְּתֶם. כִּי הַמְקוֹם יְפִיר הַמִּדְבָּר. אוֹלֵי
אֲנִכִּי עַל זֶה הַדֶּרֶךְ מִגִּזְרֵת אֲנִי, עַל
דֶּרֶךְ נִחְשָׁתְךָ. וּבְעִבּוֹר שְׁאֹמֶר לוֹ וַעֲתָה
לָכֶה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרָעָה, הַשִּׁיב הִנֵּה

כְּנַגֵּד וְאָדָר. כִּי כַּאֲשֶׁר אֲנִי דָר בְּמִקְוֶה
עֲלִיּוֹן, כֵּן אֲשַׁכְּנֶם בְּמִקְוֶה שֶׁהוּא עֲלִיּוֹן
מִכָּל הָאָרֶץ. וְאַלֶּה דְבָרִי הַמְּלָאךְ, וְכִכָּה
כְּתוּב יְרַפֵּיבָהוּ עַל כְּמַתִּי אֶרֶץ. הִנֵּה
יֵצְאוּ מֵאֶרֶץ שֶׁהִם שָׁם בְּעֵנִי אֶל אֶרֶץ
טוֹבָה. וְלֹא הִזְכִּיר הַגִּרְשָׁי כִּי הוּא
קָטָן מִן הַשְּׂכִנָּה. וְהִנֵּה שְׂאֵלָה רְאוּיָה,
אֲחֵר שֶׁהִשָּׁה גִּזְמִי בְּנֵי כְּנַעַן, לָמָּה
הִזְכִּיר הַכְּנַעֲנִי. וְהַתְּשׁוּבָה כִּי כָל הָאָרֶץ
תִּקְרָא אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי הוּא הַשֵּׁם הַכּוֹלֵל
שֶׁהוּא הַמִּין. וְהַפְּרִזִּי הוּא צִידוֹן.
וְשָׁאֵר בְּנֵי הַנְּזָכָרִים הֵם מְעַשִּׂים,
וְכָלֶם הַכְּתוּב בְּמַלְת הַכְּנַעֲנִי: תוֹרָה ט
(ט) וַעֲתָה הִנֵּה. טַעַם הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי

(ז) וַיֹּאמֶר. הַשְּׁלִיחַ יְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן
שׁוֹלְחוֹ. וְטַעַם רֹאֵה רְאִיתִי הַחֲמָס
הַנַּעֲשָׂה לָהֶם בְּסִתְרֵי שְׂלֹא יֵרְאוּהוּ בְּנֵי
אָדָם, אֲנִי רוֹאֶהוּ. וְאַתָּה צַעֲקָתָם.
שְׁשׁוּמָעִים, הַכֹּל אֲנִי שְׁמַעְתִּי.
וְהַמְּכַאֲבִים שִׁישׁ בְּלָבוֹ, אֲנִי
יִדְעֵתִי: תוֹרָה ח
(ח) וְאָדָר. בְּעִבּוֹר הֵיחַת הַשָּׁמַיִם
נִכְבָּדִים מִן הָאָרֶץ, וְהַשֵּׁם מֵלֵךְ כְּבוֹדוֹ
הַכֹּל, רַק בְּעִבּוֹר כִּי כָל הַגִּזְרֵת בְּאוֹת
מִן הַשָּׁמַיִם, עַל כֵּן מַלְת וְאָדָר. וְעוֹד,
כִּי מַעֲלַת הַמְּלָאךְ עֲצוּמָה וְאֵין יִכְלַת
בְּמֹשֶׁה לַעֲלוֹת אֶל הַשָּׁמַיִם, עַל כֵּן
מַלְת וְאָדָר לְהַצִּיל עָמִי: וְלְהַעֲלוֹתוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר בִּי-אֱהִיָּה עִמָּךְ וְזֶה-לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת-הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת-הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שְׁתַּצְלִיחַ בְּשְׁלִיחוֹתְךָ, "לְךָ הָאוֹת" עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מְבַטֵּיחָךְ, שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁתִּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה עֲלֵיכֶם, וְהִיא הַזְכוּת הַעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוֹגְמַת לְשׁוֹן זֶה מְצִינוּ: (ישעיה לו) "וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲכֹל הַשֶּׁנֶּה סְפִית וְגו'", מִפְּלֵט סִנְחָרִיב תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת - שֶׁאַרְצְכֶם תִּרְבֶּה מִפְּרוֹת, וְאֲנִי אֶבְרָךְ הַסְפִּיחִים.

יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִשָּׁה אֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימֶר לְהוֹן אֱלֹהֵא דְאַבְהֵתְכוֹן שְׁלַחְנִי לְתוֹכְכוֹן וְיִמְרוּן לִי מָה שְׁמָה מָה אֵלֵיכֶם וְאִמְרוּ-לִי מַה-שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים:

נ"י וַיֹּאמֶר בִּי אֱהִיָּה עִמָּךְ • הָשִׁיבוּ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שְׁאִמְרַת "מִי אֲנִי כִי אֵלֶךְ אֶל פְּרַעֲה", לֹא שֶׁלֶךְ הִיא, כִּי-אִם מִשְׁלִי: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" הַמְרָאָה אֲשֶׁר רִאִיתָ בְּסִנְיָה, "לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ" וְתַצְלִיחַ בְּשְׁלִיחוֹתִי וְכִדְאִי אֲנִי לְהַצִּיל, כְּאֲשֶׁר רִאִיתָ הַסִּנְיָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתִי וְאֵינְנוּ אֶפֶל, כִּף תִּלָּךְ בְּשְׁלִיחוֹתִי וְאֵינְךָ נִזְוֵק. וְשִׁשְׁאֵלֶת: מָה זְכוּת יִשׁ לְיִשְׂרָאֵל שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? - דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהָרִי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאִמְרוּ-לִי מַה-שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

הַקֶּב"ה נִמְצָא אֶתְּנוּ בְּצֶרֶת הַגְּלוּת

וְאִמְרוּ-לִי מַה-שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: (ג, יג)

כָּבֹד תִּמְהוּ מִפְּרָשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, סוּרוֹנוּ וְעוֹד), וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה עַד הֵנָּה? וּבִאֲרוּ בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּאֶפֶן אַחֵר, דְּחוֹשֵׁשׁ הִנֵּה מֹשֶׁה שֶׁכְּאֲשֶׁר יָבוֹא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִמְסֹר לָהֶם אֶת דְּבָרֵי הַקֶּב"ה "רִאֵה רִאִיתִי אֶת עֲנִי עַמִּי גו', צִעֲקֶתָם שִׁמְעִיתִי גו', וְאֵרַד לְהַצִּילוֹ גו'" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ ג, ז וְאִילָךְ) תִּקְשֶׁה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל קִשְׁיָא עֲצוּמָה: תְּרִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בְּמֵאֵד עַד עַתָּה, עֲבָדוּ בַּעֲבֹדָה קָשָׁה - עֲבֹדַת פָּרֹךְ, וּפְרַעֲה גֹזֵר "כָּל הַבֶּן הַלְּיוֹד הִיאֹרָה תִּשְׁלִיכוּהוּ" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ א, כב), וְעַד שֶׁ"הִנֵּה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן וְרוֹחֵץ בְּדָמָם" (רש"י פֶּרֶשְׁתָּנוּ ב, כג), וְאִם בֶּן יִקְשֶׁה לָהֶם, "מָה שְּׁמוֹ", שֶׁאִם "אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם" שִׁמַּע אֶת נִאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים לוֹ צְרוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָה "שֵׁם" מִשְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקֶּב"ה (הַמּוֹרָה עַל

הַנֶּהֱגָה שֶׁל מַעֲלָה) יִנִּיחַ לְבִנָּיו שֶׁל מָקוֹם לְסָבֹל כ"כ עַד עַתָּה, וְיִתְעַלֵּם בְּכִיכּוֹל מִצְרַתָּם? וְעַל זֶה עֲנָה לוֹ הַקֶּב"ה "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה" דְּפִרוּשׁוֹ כְּלִשׁוֹן רִש"י "אֶהְיֶה עִמָּךְ בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּךְ בְּשִׁעְבוֹד שֶׁאֵר מְלַכִּיּוֹת", וְכִלְשׁוֹן הַתּוֹבֵב (ישע"י סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", שֶׁגַּם בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת אֵין הַקֶּב"ה מְזַנִּיחַ ח"ו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא גַם לוֹ "צָר" בְּכִיכּוֹל, וְנִמְצָא אֶתֶם בְּצָרַת גְּלוּתְכֶם. וְזֶה שֶׁהַנִּיחַ לָהֶם הַקֶּב"ה לְסָבֹל עַד עַכְשָׁיו אֵינוֹ מִשׁוּם שֶׁלֹּא הִנֵּה אֶתֶם ח"ו, כִּי-אִם מִפְּנֵי שֶׁ"וְזֶה שְׁמִי לְעֹלָם - חֹסֵד וְיִי"ו" . הַעֲלִימָהּ שֶׁלֹּא יִקְרָא בְּתִבּוֹ" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ ג, ט וּבְרִש"י), שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה הִנֵּה אִזּוֹ בְּהַעֲלֵם וּבְהַסְתֵּר וּבְאֶפֶן שֶׁל רַחֲמִים וְנִסְתָּרִים, אֲבָל וְדַאי שֶׁגַּם אִזּוֹ פָּעֵל וְרַחֲמִיו.

(ע"פ לכו"ש כרך כו עמ' 19 ואילך - מִתּוֹךְ 'לִקְרֹאת שִׁבְת')

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מִהַדוֹרֵת בְּלוּם, אֲבֵרִמּוּבִין

אֲנִי רוֹעֶה וְהוּא מִלֶּךְ גָּדוֹל. וּבַעֲבוּר שְׁאִמֶר וְהוֹצֵא, הָשִׁיב מִי אֲנִי שְׁאוּכַל לְהוֹצִיא גוֹי גָּדוֹל שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה יב (יב) וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּךְ. וְתִבָּא אֶל פְּרַעֲה וְתוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה נִתְּתִי לְךָ אוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ. וְטַעַם לְהוֹצִיאֵם שִׁיִּעְבְּדוּנִי עַל הָהָר

הַזֶּה, שֶׁהָרָאִיתִי לְךָ בּוֹ זֶה הַמְרָאָה הַגָּדוֹל. וְכִף הַתּוֹבֵב אוֹמֵר, הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים. וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה לְפְרַעֲה דִּרְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גִּלְךָ בְּמִדְבָּר וְנִבְחַנְנוּ לָהּ אֱלֹהֵינוּ. כִּי זֶה הַמְהַלֵּךְ בֵּין מִצְרַיִם הַקְּדוּמוֹנִיּוֹת וּבֵין הַר סִינַי, רַק יִשְׂרָאֵל בְּצִאֲתָם לֹא הִלְכוּ דִּרְךָ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים.

וְעוֹד, כִּי יִשְׁבּוּ בְּמָקוֹם אַחֵד יָמִים רַבִּים כְּאֲשֶׁר אֶפְרַשׁ. וְזֶהוּ שְׁאִמֶר מֹשֶׁה וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים, אִזּוֹ כָּרִית עִם יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹתָם לְשֵׁם לָעַם, וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְאֱלֹהִים: תּוֹרָה יג (יג) וַיֹּאמֶר. עַתָּה בִּקְשׁ מֹשֶׁה מִה שֵׁם יֹאמֶר לְיִשְׂרָאֵל מִשְׁמוֹתָיו. כִּי בִשְׁם אֵל

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה וְאָמַר
וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי
אֲלֵיכֶם:

נ"י אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה • "אֱהִיָּה" עַמָּם בְּצִרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֱהִיָּה" עַמָּם בְּשַׁעֲבֹד שָׁאָר מַלְכִּיּוֹת (בְּרִכּוֹת ט). אָמַר לְפָנָיו: "רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מִזְכִּיר לָהֶם צִרָה אַחֶרֶת? דָּיִם בְּצִרָה זֹאת". אָמַר לוֹ: "יָפָה אָמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגו'' (שְׁמוֹת רַבָּה). (לֹא שֶׁהַשְּׁפִיל, חֲלִילָה, מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר, אֲלֵא שֶׁלֹּא הֵבִין דְּבָרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְהִשְׁמִי לְעַלְמִי
וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׂדֵי לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹת, רַק בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְאִ"ר יִשׁוּעָה כִּי קִבְּלָה הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל מֵאֲבוֹתָם כִּי הַמּוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל גָּלָה שֵׁם חֲדָשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁמַע. וְכֹאֲשֶׁר רָאָה אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. פִּירַשׁ בּוֹ כִּי הֵם דְּבָרֵי מֹשֶׁה. וְלֹא דִבֵּר נִכְוֶנָה. כִּי הִנֵּה בַתְחַלֵּת הַתּוֹרָה בַּפְּרָשָׁת בְּרָאשִׁית, אֵין כְּתוּב הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד רַק אֱלֹהִים, עַד לַעֲשׂוֹת. וּמִשָּׁם וְהִלָּא כְּתוּב ה' אֱלֹהִים. וּמִשְׁנוֹלֵד קִין כְּתוּב הַשֵּׁם לְכַדּוֹ. וְלַעוֹלָם לֹא יִמָּצֵא בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֵׁם אֱלֹהִים, רַק הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. רַק בְּמָקוֹם אֶחָד בַּעֲבוּר שְׁאָמַר פָּרַעַה הַעֲתִירוּ אֵל ה' וְרַב מִהֵיּוֹת קוֹלוֹת אֱלֹהִים. אִזְּ אָמַר מֹשֶׁה מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים וְלֹא יִמָּצֵא עוֹד בְּכָל הַתּוֹרָה כִּכָּה: תוֹרָה יד

(יד) וַיֹּאמֶר אֱהִיָּה. פְּרוּשׁוֹ אֲשֶׁר אֱהִיָּה. כְּמוֹ וּבֵית דָּוִד בְּאֱלֹהִים. וְאַחֲרָיו, כְּמִלֻּאָּה ה' לְפָנֵיהֶם. וְהוּא פְּרוּשׁ בְּאֱלֹהִים: תוֹרָה טו

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד. שֵׁם אַחֵר, וְהוּא מִשְׁעֵם הַרְאִשׁוֹן, רַק הָאֶחָד עַל לְשׁוֹן הַמִּדְבָּר, וְזֶה לְשׁוֹן יַחֲדִיד שְׁאִינוּ מִדְבָּר. וּמִגִּזְרֵת יֵה. וְאֵלָּה הַשְּׁלִישָׁה שְׁמוֹת הֵם שְׁמוֹת הַעֲצָם. וְעַתָּה אֶפְרָשׁ לָךְ מַה

טעם שֵׁם הַעֲצָם, וְטַעַם אֵלָּה הָאוֹתִיּוֹת. וּקְצַת סוֹד הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, וְלָמָּה אֵינוֹ נִקְרָא כְּכַתְּבוֹ. אָמַר אַבְרָהָם הַמַּחְבֵּר. הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִּי לְהַאֲרִיךְ כִּי לִיסוֹד מוֹסֵד אֲנִי צָרִיךְ. דַּע כִּי שֵׁם הַעֲצָם הוּא הַמּוֹשֵׁם לְאוֹת וּלְסִימָן לְקוֹרְאוֹ וּלְשׁוֹמְעוֹ, מָקוֹם עֲצָם הַנִּקְרָא. וּבְאַרְבַּעַה דְּבָרִים יִבְדֹּל שֵׁם הַעֲצָם מִשֵּׁם הַתֹּאֵר. הָאֶחָד כִּי שֵׁם הַתֹּאֵר נִגְזֵר מִפְּעַל, כְּמוֹ חֲכָם בְּנִי. אִם חֲכָם לְבָד. פֻּעַל עָבַר. לְמַעַן תַּחֲכֵּם בְּאַחֲרִיתָךְ, פֻּעַל עָתִיד. וְלֹא כֵן שֵׁם הַעֲצָם כְּמוֹ אַבְרָהָם לֹא יִגְזֹר מִמֶּנּוּ עָבַר אוֹ עָתִיד. אֲע"פ שֵׁשׁ שֵׁם עֲצָם שְׁנוֹנִים מִפְּעַל, כְּמוֹ יִצְחָק, לֹא אָמַר יִצְחָקְתִּי וְלֹא אִיצְחָק כִּי שֵׁם עֲצָם אֵינֶנּוּ בְּמִקְרָה. וְהַדְּבָר הֵב' שֶׁתַּחֲבֵר חֲכָם שֵׁם הַתֹּאֵר וְתֹאמַר חֲכָמִים. וְלֹא יִתְּבֵן לֹמַר מֵאַבְרָהָם שֶׁהוּא שֵׁם הַעֲצָם, וְלֹא יֹאמַר עַל רַבִּים אַבְרָהָמִים וְלֹא מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שֵׁם הַעֲצָם, אֲכ"כ הִיא שֵׁם שְׁנֵי אֲנָשִׁים לֹא יֹאמַר יִשְׂרָאֵלִים. רַק יֹאמַר כִּכָּה כְּשִׁיתְחַס אִישׁ אֶחָד אֶל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שֵׁם הַמִּין. וְהַדְּבָר הַשְּׁלִישִׁי, שֵׁם הַעֲצָם לֹא יִהְיֶה מְבָאָר בְּה"א הַדַּעַת, כְּאֲשֶׁר יְבָאָר שֵׁם הַתֹּאֵר. כִּי מִן חֲכָם

יֹאמַר הָיְתָה לִּי לְמֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה וְאָמַר כְּדָנָה תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי לְוַתְּכֹנִי:

טו וַיֹּאמֶר עוֹד יִי לְמֹשֶׁה כְּדָנָה תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִי אֱלֹהֵי דְאַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי דְיִצְחָק וְאֱלֹהֵי דְיַעֲקֹב שְׁלַחְנִי לְוַתְּכֹנִי דִּין שְׁמִי לְעַלְמִי וְדִין דְּכַרְנִי לְכָל דֹּר וְדֹר:

יֹאמַר הַחֶכֶם, וְהִנֵּה לֹא יֹאמַר הָאֲבָרָהִם הַיִּצְחָק. וְאֵין טַעְנָה בְּמִלַּת אָמַר הַקֹּהֶלֶת, כִּי אֵינֶנּוּ שֵׁם הַעֲצָם, רַק שֵׁם תֹּאֵר לְחֻקָּהּ שְׁנוֹקֶהֶלֶת בּוֹ. וְהִנֵּה הוּא שֵׁם תֹּאֵר וְיֵשׁ לוֹ סוֹד, כִּי הוּא שֵׁם הַמִּין. וּמִלַּת הַמִּנְשָׁה בַּעֲבוּר הַיַּחֲסָם. וְהַדְּבָר הַרְבִּיעִי, שֵׁם הַעֲצָם לֹא יִסְמָךְ כְּאֲשֶׁר יִסְמָךְ שֵׁם הַתֹּאֵר, כְּמוֹ חֲכָם לְבָב. לֹא יֹאמַר יִצְחָק הַדּוֹר. כִּי הַעֲצָם עוֹמֵד בַּעֲצָמוֹ. וְהִנֵּה כִּכָּה מִלַּת אֱהִיָּה, גַּם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד מִד' אוֹתִיּוֹת, כִּי שְׁנֵיהֶם שְׁמוֹת הַעֲצָם. וְהִנֵּה מִצָּאֵנוּ ה' צְבָאוֹת, וְהַזְכָּרוֹ רַבִּים לֹמַר כִּי צְבָאוֹת שֵׁם הַעֲצָם הוּא. אוֹ הוּא אוֹת בְּצָבָא שְׁלוֹ. וְזֶה לֹא יִתְּבֵן, כִּי הִנֵּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת, וּלְכַדּוֹ לֹא תִמָּצֵא, כִּי אִם עִם אֱלֹהִים אוֹ עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד ה' אֱלֹהִים. וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת, כִּי הוּא כְּדָרְךָ וְהַנִּכְוָה עוֹדֵד הַנִּבְיָא בַּעֲבוּר שְׁהֵשָׁם שׁוֹכֵן עַד עוֹמֵד לְכַדּוֹ, וְכֹי הַפֶּל עוֹמֵד, עַל כֵּן פֻּעַם הוּא זֶה הַשֵּׁם כְּמוֹ תֹאֵר, עַל דְּרָךְ וְיִזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עֲמוֹ. וְהַשֵּׁם, שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד. עַל כֵּן ה' אֱלֹהִים דְּבָקִים עֲמוֹ הַמְּלָאכִים הַקְּדוֹשִׁים. וְכִכָּה ה' צְבָאוֹת הֵם צְבָאוֹת הַשָּׁמַיִם.

זֶה שְׁמִי לְעֹלָם • חֹסֶר וַיִּוֹ, לומר: העלימהו | נקרא, וכן דוד הוא אומר: "ה' שִׁמְךָ לְעֹלָם, ה' שְׁלֹא יִקְרָא בְּכַתְּבוֹ (שמות רבה). וְזֶה זִכְרִי • לְמִדּוֹ הֵיֶאֱדָר

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ותוציא יתר בשלישית, יהיה המשולש שהוא שנה השוקים כמספר הקו הסובב. וכמוהו המרובע הארץ בעגול, ולפני זה המספר יהיה ערך המשולש אל הקו כערכו אל עשרה. ולמעלה ממנו הפך הדבר. הנה אלה הארבעה המספרים הם היקרים, ומספרם שנים ועשרים כמספר כל האותיות. ואל תחשב הפולים, כי הם בעצמם רק מה שהיה ברחב השיבו בארץ. והטעם על המבטא בלשון שם אחד להם ידמו זה לזה, אבל לא ידמו במכתב. ובעל לשון הקדש ראה כי חמש מקומות הם מוצאי האותיות. והנה שם חצים שרשים לעולם, וחצים פעם שרשים ופעם נוספים לטעם בראש המלה או בסופה. והנה זה החצי נכבד מהראשון. וראוי שיבחר בכל מוצא האות הקל לבטא בו הרבה. וראוי להיות האות הראשון גם התמישי גם הששי גם העשירי קלים במבטא, וכבדים בטעם. ויהיו נמצאים עם התנועות עד שהיו ארבעתם אותיות המושף, ויהיו פעם נראים ופעם נעלמים, ופעם נוספים ופעם חסרים, ופעם מבלעים בדגשות ופעם מתחלפים אלה באלה. והנה אותיות הגרון הם ארבעה, ותחלתם עי"ן ואחר ח"ת. ואל תזכור האות באשר תבטא בתוספת אותיות הנזכרות עם האות, כי אינם מאותיות הגרון רק האות לבדה כשתשים תחתיה פתח. ואלה שניהם עי"ן ח"ת כבדים מאד. ומי שלא נהג בנעורו לבטא בהם, לא יבין לדבר בהם כמו העו"ל. על פן נבחרו האלף ובה"א. גם בחר מאותיות החיף גיכ"ק שהוא אחר הגרון הקלים, והם יוד פ"ה, על פן

רַבְּכָה אַחַת. וְכָכָה עַד עֶשֶׂר רַבְּבוֹת עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה. כִּי כָל רֵאשֵׁי הַמִּסְפָּרִים הֵם דּוּמִים לְאַחַד. עַל כֵּן אִמְרוּ חֲכָמֵי הַמִּסְפָּר כִּי כָל הַמִּסְפָּרִים הֵם חֵלֶק מִעֶשֶׂרָה או הַתַּחֲדָשׁ מִכָּפְלוֹ. או מִמִּחְבָּרְתּוֹ אֶל אֶחָדֵיו או מִהַשְׁנִים דְּרָכִים נִחְבָּרִים. וְהֵנָּה עֶשֶׂר סְפִירוֹת כִּמְסַפֵּר עֶשֶׂר אֲצָבוֹת, חֲמֵשׁ כְּנָגֵד חֲמֵשׁ. וְכָכָה הַגְּלִגְלִים תַּשְׁעָה שָׁהֶם גּוֹפּוֹת נִכְבְּדוֹת עוֹמְדוֹת. וְהַעֲשִׂירִי שֶׁהוּא קֹדֶשׁ נִקְרָא כֵּן בְּעִבּוֹר שְׁכַחוּ בְּכָל כֹּסֵא הַכְּבוֹד. וְהוּא הַתִּקְיָף וְכָל הַגּוֹפּוֹת מִקְיָף. וְהֵנָּה יְהִי הָאֲמֻצָּעִים בִּמְסַפֵּר עֶשֶׂרָה הֵם שְׁנַיִם. וְהֵם חֲמִשָּׁה וְהֵם שֵׁשָׁה. וְאַלֶּה אַרְבַּעֶתָם אַהו"י הֵם הַנִּכְבְּדִים. וְכָל מִסְפָּר מְרַבֵּעַ שְׁשֵׁם אֶחָד נּוֹסֵף עַל הַמְרַבֵּעַ, כָּכָה יֵשׁ בְּשֵׁרְשׁוֹ, וְכָכָה בְּדוּמָה לוֹ. וְכֵן בַּמְרַבֵּעַ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה, וּבַמְרַבֵּעַ שֵׁשָׁה שֵׁשָׁה, אֵלֶּה הֵן מִסְפָּרִים לְעוֹלָם שׁוּמְרִים עֲצָמָם בַּמְרֻבָּעַת, וְזֶהוּ מַעֲלָתָם עַל כָּל הַמִּסְפָּרִים הַמְרַבָּעִים. וְעוֹד כִּי כָל מִסְפָּר הוּא בְּאֶחָד בִּכְחַ. וְהוּא בְּכָל מִסְפָּר בַּמַּעֲשָׂה. וְהוּא יַעֲשֶׂה בְּפֹאֶה אַחַת מֵהַשְׁעֵשָׂה כָּל מִסְפָּר בְּשִׁתִּי פְּאוֹת. וְהֵנָּה כַּח הָאֶחָד. וּבִמְחַבְרָה מְרֻבָּעוֹ אֶל מְרֻבָּעוֹ אֶל מְרֻבָּעוֹ כָּפְלוֹ, אִזּוֹ יְהִי מְרֻבָּע כָּפְלוֹ, וְכֵן מִסְפָּר לִפְנֵי חֲמִשָּׁה, יְהִיָּה עָרֶף הַמְעוֹקֵב אֶל הַשְּׁנַיִם הַמְרֻבָּעִים בְּחֻשְׁבוֹן, בְּעָרֶף הַחֻשְׁבוֹן אֶל חֲמִשָּׁה. וְלִמְעַלָּה מִחֲמִשָּׁה יְהִיָּה הַדָּבָר בַּהֲפֹךְ. וְחֻשְׁבוֹן שֵׁשָׁה הוּא חֻשְׁבוֹן שְׁנֵה בְּחֻלְקֵיו וְאִין בְּכָל מַעֲרַכַת מִסְפָּר שְׁנֵה רַק אֶחָד. וְכָאֲשֶׁר תַּחֲבֹר מְרֻבָּע הָאֶחָד אֶל מְרֻבָּע רֹאשׁ הַנִּפְרָדִים, יְהִיָּה הַמְחַבֵּר הוּא הַדּוּמָה. וְאֵם תִּשִּׁים אֶלְכֶסוֹן עֶגוֹל בִּמְסַפְרוֹ,

וְאֵל תֵּאֲבָה לְשִׁמוֹעַ אֶל דְּבָרֵי הַגָּאוֹן הַאֹמֵר שְׁפַעְעוּר יִשְׂרָאֵל נִקְרָא כֵּן. וְהִבִּיא רֵאָה מִן וְהוֹצִאתִי אֶת צְבָאוֹתַי. הֲלֹא תֵרָאֶה וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עֲלֵיו. וְהֵנָּה אֱלֹהִים תֹּאֵר הַשֵּׁם, כִּי הוּא עַל לִשׁוֹן רַבִּים וְיָחִיד. כְּמוֹ הֲלֹא אֱלֹהִים גְּבוֹה שְׁמִים. וְעוֹד שִׁימְמֹךְ לומר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִלַּת אֶל תִּקְיָף. וְכָכָה שְׂדִי. קָוֹל מִים רַבִּים קָוֹל שְׂדִי. וְהִיָּה שְׂדִי בְּעָרִיף: וְדַע כִּי הָאֶחָד, סוֹד כָּל הַמִּסְפָּר וְיִסְדּוֹ. וְשְׁנַיִם תַּחֲלַת מִסְפָּר הַזּוּגוֹת. וְשִׁלְשָׁה תַּחֲלַת מִסְפָּר הַנִּפְרָדִים. וְהֵנָּה כָּל הַמִּסְפָּרִים הֵם תַּשְׁעָה מִדֶּרֶךְ אַחַת, וְהֵם עֶשֶׂרָה מִדֶּרֶךְ אַחֲרָת. וְאֵם תַּכְתֵּב הַתַּשְׁעָה בְּעִגּוֹל, וְתַכְּפּוֹל הַסּוּף עִם כָּל הַמִּסְפָּר, תִּמְצָא הָאֲחָדִים שְׁמָאִלִים, וְהַעֲשִׂרוֹת הַדּוּמּוֹת לְאֲחָדִים לְפָאֵת יְמִין. וּבְהַגִּיעַף אֶל חֲמִשָּׁה שֶׁהוּא אֲמֻצָּעִי, אִזּוֹ יִתְּפֹכּוּ הַמִּסְפָּרִים לְהִיּוֹת הַעֲשִׂרוֹת אֲחָדִים וְהָאֲחָדִים עֲשִׂרוֹת. וּמִדֶּרֶךְ אַחֲרָת הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִי מֵה. כִּי לֹא תוּכַל לְהַחֲלִ אֶחָד אִם לֹא יְהִי עֶשֶׂרָה. וְהֵנָּה עֶשֶׂרָה הוּא דוּמָה לְאַחַד. וְהוּא שֵׁם כּוֹלֵל הָאֲחָדִים שֶׁהֵם מְאָחָד וְעוֹד עֶשֶׂרָה, וְשֵׁם הַעֲשִׂרָה כּוֹלֵלִם. עִם הִיּוֹתָם מִסְפָּר רֹאשׁוֹן וְתַחֲלַת הַמִּסְפָּרִים הַדּוּמִים לְאֲחָדִים. כִּי בְּהַגִּיעַף אֶל עֶשְׂרִים, אִזּוֹ הֵם שְׁנֵי עֲשִׂרוֹת כְּנָגֵד שְׁנֵי אֲחָדִים. וְשִׁלְשִׁים כְּנָגֵד שְׁלֹשָׁה אֲחָדִים, וְכֵן כָּל עֲשִׂרוֹת עוֹד תַּשְׁעִים, הֵם תַּשְׁעַ עֲשִׂרוֹת כְּנָגֵד תַּשְׁעָה אֲחָדִים. וּבְהַגִּיעַף לִמְסַפֵּר מֵאָה הוּא דוּמָה לְאַחַד. וּבְהַגִּיעַף לְתַשְׁעַ מֵאוֹת, גַּם הֵם כְּנָגֵד תַּשְׁעָה אֲחָדִים. עוֹד שְׁתִּיגֵעַף לְאַלְף שֶׁהֵם עֶשֶׂר מֵאוֹת. גַּם הוּא הָאֶלֶף דוּמָה לְאַחַד. עוֹד הִיּוֹתָם תַּשְׁעָה אֶלְפִים כְּנָגֵד תַּשְׁעָה אֲחָדִים. וּבְהַגִּיעַף לְעֶשְׂרֵת אֶלְפִים אִזּוֹ נִשְׁלֵם הַחֻשְׁבוֹן בְּהִיּוֹתוֹ

~ יום חמישי י"ט טבת ~

טז אֵייל וְתִכְנוֹשׁ יָת סְבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימָר
לְהוֹן יְיָ אֱלֹהָ דְאַבְהֶתְכֹן אֲתַגְלִי לִי אֱלֹהָ
דְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמִימָר מְדַבֵּר
דְּכִינָא יִתְכֹן וְיָת דְּאַתְעַבֵּד לְכוֹן בְּמַצְרַיִם:

(טז) לָךְ וְאַסְפֹּתָ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֹדֹתַי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעָשׂוּי
לָכֶם בְּמִצְרַיִם:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ובסמוך אל המדבר, ידי נטו שמים.
והי"ד ימצא נעלם עם חירק, רגלי.
ועם קמץ קטן, רגלי חסידיו ישמר.
ועם קמץ גדול, ידי רגליו. והי"ד
פחת ה"א, הנה יד ה' הוזה. ואתה
הנה להם למלך. ותחת ה"א, יחסיון
חסה. ותחת אלף, כל פקודי כל
ישרתי. וימצא נוסף, יצהר היושבי
רבתי. והה"א שמוהו סימן גיש הדבר,
כי כן טעם הא לכה זרע. פעם לתמה,
הבמחנים הנקיה. ופעמים לדעת
המבאר האיש. העבד העברי,
האנשים. ובאחרונה סימן לנקבה
לשון עבר. גם כן בשמות. כי הנזכר
הניחו בלא סימן. אמרו אמרה קהלת.
גם היתה סימן נקבה בפעלים
בצתיים אשמרנה ישמרנה נשמרנה
תשמרנה ישמרה שמרונה שמורה.
וסימן בשמות נערה בתולה. והה"א
נוסף בבנין הפכד. גם בבנין התפעל.
גם היא מבלעת, מזה בידך. כמו
י"ד, בטרם אצרך. ואלף ואבדך כרוב
הסוכה. ונוספת באחרונה, אשמעה.
ובשמות כמו לילה. והוא נעלם עם
קמץ, עשה. ועם קטן, אשר אני בונה. ועם
חולם, כי פנעה אהרן. גם שלמה.
ועם שורק, לא יקרה קרחה. ובעבור
היות הנ"י מוצאו מהתחברות
השפתים. על כן שמוהו בראשונה
לדבק זה עם זה, אברהם ויצחק. מי
פעל ועשה. ובאחרונה לשון רבים
זכרים. גם נקבות בפעל עבר. וסימן
בצתיים לזכרים. ופעמים גם

אותיות המשף. ובעבור כי האל"ף
כמו האחד. על כן נמצא נעלם עם
כל תנועה. והנה עם חולם, ראש.
קמץ גדול, ראשים. ועם חירק, ראשון.
ועם קמץ קטן, ראשית. ועם שורק,
מסעף פארה. ועם פת"ח גדול,
לחטאת ולגדה. ועם פת"ח קטן, עושה
פלא. ובעבור היותו ראש שמוהו סימן
המדבר זכר גם נקבה. ובעבור שלא
ימצא נראה באחרונה על כן איננו
סימן. רק פעם יתחלף בה"א. קראן
לי מרא. גבה קומתו. וימצא נוסף
בסוף, כמו ואתיקיהא. ההלכוא אתו.
גם נראה בראשונה והוא נוסף, אַתְמוּל
אַזְרוּעָךְ. ובאמצע, והאזניחו נהרות.
ויכתב בסוף ולא יבוטא בו, כמו
חטא. ופעם יהיה חסר, כמו על פס
יה. ויתחלף בה"א, האמון ההמון.
גם ביו"ד, תתימרו יתאמרו. גם ביו"ו
במבטא, ולעמשא תמרו. והנה
השלשה אותיות הם ראויים שיהיו
לסימן בראש ובסוף. והנה האות
שהוא הי"ד שהוא דומה לאחד,
שמוהו בסוף סימן המדבר זכר גם
נקבה בפעלים. שמרתי אמרתי.
ובשמות כמו שמי. ושמוה בראש
סימן יחיד זכר הוא דומה לנמצא.
כמו שמספר עשרה דומה לאחד,
ושמוהו בסוף. הפך זה סימן לנכח
הנקבה, דעי ראי, למען תזכרי. ובעבור
כי במספר דומה לאחד היה לחס,
ובעבור היות העשרה כולל כל
חשבון, על כן הי"ד באחרונה כולל
סימן רבים בסמוכים, ידי נשים.

היו ג"ק מהשרשים. ואותיות הלשון
דטלנ"ת, שם השנים שרשים, והם
ד"ט. והאחרים בחר. ואותיות השנים
זש"ץ פלם כבדים, והקל שבהן
הש"ן על כן בחרו, והנים האחרים.
על כן הוצרך לקחת מאותיות השפה
שהם בומ"ף שלשה, והנים האחד
שהיא הפ"א. וראוי להיות תחלת
האותיות מהגרון. כי הוא המוצא
הראשון במתכנת האדם מלמטה
למעלה. והאל"ף לפני הה"א כי הוא
הקל מאותיות הגרון, על כן הושם
ראש לכל האותיות כנגד האחד. וראוי
להיות הה"א האות החמישי כנגד
חמשה במספר שהוא נקבד. ואלה
השנים אותיות הם קלים במבטא יותר
מכל האותיות, בעבור ששם אות
הראשון מהגרון. שם אחריו אות
מסוף החמשה מקומות שהוא השפה.
על כן היה ביי"ת אחר אל"ף. גם וי"ו
אחר ה"א. ופ"א אחר עי"ן. והנה
היה לו צריך לשום עוד שנים אותיות
עד שיגיע אל הה"א. ושם האחד
מהחיד והוא גימ"ל והשני מהלשון
והוא דל"ת. על כן הוצרך לשום זי"ן
שהוא מהשנים אחר וי"ו. והנה יש
לו צריך לשום אות רביעי שהוא כנגד
מספר העשרה עשירי לאותיות. וכבר
לקח מהגרון השנים הנקבדים
והמבוארים. ומהשפה הקל הנקבד
שהוא הנ"י. ואין במוצאם הנשרשים
קל מאותיות החיד. והנקבדים היו
הי"ד, גם הפ"ף, והי"ד יותר קל.
והנה ארבעה אותיות ראויים להיותם

וְהָיָה אֵת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל • מִתְּחִידִים לִישִׁיבָהּ. וְאִם תֹּאמַר "זִקְנִים" סֵתָם, הֵיאָף אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זִקְנִים שֶׁל שְׂשִׁים רַבּוֹא?.

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לנִקְבוֹת. אִם תִּמָּצְאוּ אִם תִּעֲרִירֶנּוּ. וְהָיָה יִמָּצֵא נֶעֱלָם, עִם שׁוֹרֵק וְעִם חוֹלָם. וּבַעֲבוּר הַיּוֹת הַה"א נִסְפָּה בְּסוֹף סִימָן הַנִּקְבָּה, הַצָּרְכָה לְהִיּוֹת הַיִּי"ו סִימָן לְזָכָר, שְׁמֻרוֹ. גַּם בְּשִׁמּוֹת, יָדוּ. גַּם בְּעִתִּידִים, אוֹיֵב יִרְדְּפוּ. וּבְתוֹסֶפֶת ה"א אוֹ נִי"ן בְּדָגֶשׁ אוֹ שׁוֹרֵק. יִשְׁמְרֶהוּ, יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעִלּוֹ. וְסִימָן לְשׁוֹן רַבִּים מְדַבְּרִים בְּפֶעֶל עֶבֶר, וּבְעִתִּידִים. וְהָיָה הָרֵאשִׁית כִּי אֵלֶּי הֵאָרְפַּע אוֹתִיּוֹת הֵם אוֹתִיּוֹת הַמִּשְׁפָּה. עַל כֵּן הָיוּ הַשְּׁמּוֹת נִכְבָּדִים שֶׁהֵם שְׁמּוֹת הַעֲצָם מֵאֵלָּה הָאוֹתִיּוֹת. וְהָיָה הַשֵּׁם הָרֵאשִׁית אֵינֶנּוּ בְּמִקְרָא רַק בְּמִקּוֹם הַזֶּה. וְיִדְעֻנּוּ כִּי מִשָּׁה לֹא דִבֵּר לְפָרְעָה דְּבָרֵי הַשֵּׁם רַק בְּכַתְּבוֹ. וְלֹא הָיָה מְזַכְּרֵהוּ בְּכַנּוּי כִּי הוּא הָיָה קְדוֹשׁ. עַל כֵּן הוֹצִירָהוּ הַקְּדוּמֹנִים לְכַנּוּתוֹ. וּפְרֹשׁ זֶה זָכָרִי, כִּמּוֹ זֶה שְׁמִי, כִּי הִטַּעַם כְּפֹלִי. וְהָעֵד, שֶׁאֵנֶנּוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ אֱלֹהִים בְּהִתְחַבְּרוֹ עִם אֱלֹהֵי דָלָת, שֶׁהִטַּעַם שֶׁהוּא אֶדוּן. וּבָאָה הַמִּלָּה עַל דֶּרֶךְ לְשׁוֹן רַבִּים. דֶּרֶךְ כְּבוֹד. כִּמּוֹ אֱלֹהִי. עַל כֵּן הָאָמֹר לְשֵׁם, כִּמּוֹ לְאֵדֶם אֲדָנִי שָׁאֵל, טוֹעָה הוּא: וְעֵתָה אֲזַכִּיר הַטַּעַם, דַּע כִּי שֶׁלֶשָׁה עוֹלָמִים הֵם. הָאֶחָד הוּא הַשְּׁפֵל. וְהוּא עַל מַעְלוֹת רַבּוֹת רַק שֶׁלֶשׁ כּוֹלָלִים. וְהָאֶחָד הַמִּתְכַּחֵת וְהֵם שְׁבָעָה, כִּנְגֵד שְׁבָעָה הַמִּשְׁרָתִים. וְלִמְעַלָּה מֵהֶם הַצְּמִחִים, וְהֵם עַל מַעְלוֹת רַבּוֹת. וְלִמְעַלָּה מֵהֶם הַחַיִּים, וּמַעְלוֹתֵם רַבּוֹת. וְהָאֶדֶם לְבָדוּ הוּא בְּמַעְלָה הַעֲלִינָה עֵוֹלָם הַשְּׁפֵל. וְהַשְּׁנַיִם יִקְרְנוּ בְּעֲצָמוֹ בְּגוֹפּוֹ, גַּם בְּנִפְשׁוֹ כִּנְגֵד מִחֻשְׁבָּתוֹ, גַּם בְּעֲנִינָיו וְכָל עֲסָקָיו. וְחֻכְמֵי לֵב דְּמוֹ הַמִּינִים שֶׁהֵם הַכְּלָלִים שֶׁהֵם שְׁמוֹרִין כִּי הַפְּרָטִים אוֹבְדִים. דְּמוֹ אוֹתָם הַמִּינִים הַכְּלָלִים הַעוֹמְדִים לְצַד עֵץ עַל מִים רְצִים תְּמִיד. וְהָעוֹלָם הָאֲמָצִי עַל

שְׁנָה, וְשְׁנַיִם הָרֵאשִׁית כְּפִי מְקוֹמוֹת הָאֶרֶץ. וְהַנּוֹעֵת הַשְּׁמִשׁ וְהָעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן הוּא עוֹלָם הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים שְׁאֵינֶם גּוֹפּוֹת וְלֹא בְּגוֹפּוֹת כְּנִשְׁמַת הָאָדָם. וּמַעְלוֹתֵם נִשְׁגָּבוּ מִדְּעוֹת הַנִּקְלוֹת כִּנְגֵדָם. וְכָל זֶה הָעוֹלָם כְּבוֹד, וְכָל עוֹמֵד, וְאֵין תְּנוּעָה בְּשְׁנַיִם בְּעֶרְףָּ רַק מַעְמָדוֹ אֵינֶנּוּ בְּעֲצָמוֹ רַק בְּשֵׁם הַנִּכְבָּד לְבָדוּ. וְנִשְׁמַת הָאָדָם מִמִּינֶם. וּמִקְבָּלַת כַּח עֲלִיּוֹן כְּפִי מַעְרַכַת הַמִּשְׁרָתִים. וְכָל הַמִּשְׁרָת כִּנְגֵד הַצָּבָה הַגְּדוֹל בְּעַת הַבְּרָאָה. וְאִם תִּחְכַּם הַנִּשְׁמָה תַּעֲמֹד בְּסוֹד הַמַּלְאָכִים, וְתוֹכַל לְקַבֵּל כַּח גְּדוֹל מִכַּח עֲלִיּוֹן שֶׁקָּבַל עַל יְדֵי אוֹר הַמַּלְאָכִים. אִזּוֹ הָיָה דְּבָק בְּשֵׁם הַנִּכְבָּד. וְזֶהוּ שְׁנֵדָר יַעֲקֹב וְהָיָה לִי לֵאלֹהִים, כִּי יִתְבוֹדֵד כָּל יְמֵי חַיָּיו לְדְבָקָה בְּשֵׁם כְּפִי כַחוֹ. עַל כֵּן אָמַר הַסִּירוֹ אֵת אֱלֹהֵי הַנִּכְרִי, וְעַד הַיּוֹם לֹא אָמַר כְּכָה. כִּי אִזּוֹ יִחַל לְעַבּוֹד אֵת הַשֵּׁם כְּפִי נִדְּרוֹ. עַל כֵּן אָמַר יִתְרוֹ עֵתָה יִדְעָתִי כִּי גְדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים. וְחֻכְם גְּדוֹל הָיָה. וְהָעֵד, וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ. וְעוֹד, וַיִּשְׁתַּחֲוּ. וְאֵין לוֹ פֶּתַח מִמֶּנּוּ. וּבַעֲבוּר שְׁרָאָה אֲדָם כִּי יָמוּת, הוֹלִיד בֶּן לְהִיּוֹת הַמִּין שְׁמוֹר. וְהָיָה קָבַל כַּח מַעְמָד עַל דֶּרֶךְ כְּלָל, עַל כֵּן אָמְרָה חֲנָה קִנִּיתִי אִישׁ אֵת ה'. וּבְנֵי הַנְּבִיאִים הָיוּ מִתְבוֹדְדִים, אוֹלֵי יִקְבְּלוּ כָל אֶחָד כְּפִי כַחוֹ. וְהָיָה בְּשֵׁם הָיָה יִתְחַדְּשׁוּ בְּעוֹלָם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. וְכָאֶשֶׁר נֶאֱמַר לוֹ זֶה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, בְּקֶשׁ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. עַל כֵּן לֹא תִמָּצְאוּ בְּסִפְרֵי קֹהֶלֶת, כִּי יְדַבֵּר עַל הַמַּעֲשִׂים, אֶשֶׁר עָלִיהֶם אֵין לְהוֹסִיף וּמֵהֶם אֵין לְגַרֵעַ, וְאֵין כָּל חֵדֶשׁ כִּי תִחְכַּמָּה הַעֲלִינָה: תוֹרָה טו

(טז) לֵךְ וְאֶסְפַּתְּ. טַעַם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהּ שְׁכֶרֶת בְּרִית אֵתוֹ לָתֵת לוֹ אֵת אֶרֶץ כְּנָעַן. וְהַטַּעַם פְּקוּדָה בָּאָה עַת פְּקֻדָּתָם: תוֹרָה יז

(ר) וַאֲמַר אֶעֱלֶה אֲתֶכֶם מֵעֵנִי מִצְרִים אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי
אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ׃

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבֵאתָ אֵתָּהּ וּזְכֹנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה
עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכֶּה-נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר
וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

וַיִּשְׁמְעוּ לְקוֹלָהּ • מֵאֲלֵיהֶם, מִפִּיּוֹן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם
לְשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלָהּ, שֶׁכָּכֹר סִימָן זֶה מְסוּר בְּיָדָם
מֵעֵקֶב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר:
”וְאֵלֵהֶם פֶּקֶד וּפֶקֶד אֹתְכֶם”, יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בְּרֵאשִׁית

(יט) וְאֲנִי יִדְעֹתִי כִּי לֹא־יִתֶּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לְהֵלֶךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

כ"א לא יתן אתכם מלך מצרים להלך • אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה, "לא יתן אתכם להלך". לא יתן • [בתרגומו] לא ישבוק, כמו: (בראשית כ) "על כן לא נתתיך", (שם לא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי"

(ב) וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל
נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵיכֵן יִשְׁלַח
אֶתְכֶם:

(כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה
כִּי תֵלְכֹן לֹא תִלְכוּ רִיקָם:

(כ) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי. כִּנְגִיד
יָדוֹ: תורה כא
(כא) וְנִתְּתִי. גַּם הִיָּה דָּבָר פֶּלֶא
שִׁמְעָרִים הָיוּ מִפְּדִיסִין אֶת יִשְׂרָאֵל
שִׁישְׂאָלוּ מֵהֶם. וְזֶה טַעַם וַיִּשְׁאִילוּם.
וְזֶה הַפֶּךְ מִשְׁפָּט אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם. וְדַע
כִּי מ"ם רִיקָם נוֹסֵף, וְהַמְלָה נִמְצְאָת
עַל רַבִּים כְּזֹאת. גַּם עַל לְשׁוֹן נִגְכָּה,
אֶל תְּבוּאֵי רִיקָם. וְכִמְוָהוּ חֲנָם: תורה כב

בְּחִירָק תַּחַת הַרִ"שׁ, סִימָן רַבִּים
כַּמִּשְׁפָּט: נִקְרָה עָלֵינוּ בְּה"א גַם
בְּאֵלֶּף, הַטֵּעַם אֶחָד. כָּמוֹ נִקְרָא
נִקְרָאתִי. וְעוֹד אֶפְרָשׁ טַעְמוֹ, כִּי הוּא
פֶּן יִפְגַּעְנוּ: תּוֹרָה יֵט
(יט) וְאָנִי. לֹא יִתֵּן רְשׁוֹת. אוֹ כָּמוֹ
יָנִיחַ. כָּמוֹ כִּי עַל כֵּן לֹא תִמְתִּיךְ לִגְלוּעַ
אֵלֶיהָ. וְלֹא בַעֲבוּר יַד הַחֻזְקָה שְׁיִשׁ
לוֹ. וְהִגָּאוֹן אָמַר וְלֹא בִיד חֻזְקָה, בַּפֶּעַם
אַחַת: תּוֹרָה כ

(יז) וְאָמַר. וּכְכֹר אֶמְתִּי לְאַבְתִּימֶם
שֶׁשָּׂאֲעֵלָה אִתָּכֶם, וְזֶהוּ וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ
בְּכֹרוֹשׁ גָּדוֹל. וְגַם אֶנְכִי אֶעֱלֶה גַם
עִלָּה. אוֹ גִּזְרֹתַי עִתָּה לְהִיּוֹת זֶה. כְּמוֹ
וּתְגִזֹּר אִמֶּר: תורה יח

(כב) וַשָּׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכְּנֹתָהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ בְּלִי-כֶסֶף
וּבְלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת וּשְׂמֹתָם עַל-בְּנֵיהֶם וְעַל-בָּנֹתֵיהֶם
וְנָצַלְתָּם אֶת-מִצְרַיִם:

כב ותשא אל אשה משכנותיה ומגירת ביתה
בלי כסף ובלי זהב ובלי שמלות ושמותם
על בניהם ועל בנותיהם ותצלתם את
מצרים:

ש"י • ומגירת ביתה • מאותה שהיא גרה איתה בבית.
וְנָצַלְתָּם • כתרומתו: ותרומתו, וכן (שמות יב) "וַיִּנְצְלוּ
אֶת מִצְרַיִם", (שם לג) "וַיִּתְּנֵצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עַדְיָם",
וְהַנּוֹן בּוֹ יִסּוֹד. וּמִנְחָם חִבְרוֹ בְּמִחְבֶּרֶת צַד"י עִם
(בראשית לא) "וַיִּצֹל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אַבְיָכֶם", "אֲשֶׁר
הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינִי", וְלֹא יֵאֱמָרוּ דְבָרֵינוּ, כִּי אִם לֹא
הָיְתָה הַנּוֹן יִסּוֹד וְהָיָה נְקוּדָה בְּחִיר"ק, לֹא תִּהְיֶה
מִשְׁמָשֶׁת בְּלִשׁוֹן 'וּפְעַלְתָּם', אֲלֹא בְּלִשׁוֹן 'וְנָצַלְתָּם',
כְּמוֹ: (דברים כח) "וְנִסְחַתְּם מִן הָאֲדָמָה", (ויקרא כו) "וְנִתְּתָם
בְּיַד אוֹיֵב", (שם) "וְנִגְפְתָּם לְפָנַי אוֹיְבֵיכֶם", (יחזקאל כב)
"וְנִתְּתָם בְּתוֹכָהּ", (ירמיה ז) "וְאִמְרַתֶּם נִצְלָנוּ", לִשׁוֹן

נפעלנו, וכל נון"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת
ממנה, כנו"ן של נוגף, נושא, נותן, נושף, כשהיא
מדברת לשון 'ופעלתם', תנקד בשון"א בחטף, כגון:
(בראשית מה) "וַיִּנְשָׂאתֶם אֶת אַבְיָכֶם", (במדבר לב) "וְנִתְּתָם
לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד", (בראשית יז) "וְנִמְלַתֶּם אֶת בֶּשֶׂר
עַרְלַתְכֶם". לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן
היסוד היא, ויסוד שם דבר – נצול, והוא מן הלשונות
הפכדים, כמו: דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון
'ופעלתם'. נקד בחיר"ק, כמו: (במדבר כ) "וְדַבַּרְתֶּם אֶל
הַסֵּלַע", (יחזקאל מה) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת", (דברים יא)
"וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיהֶם".

ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא-יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא
יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא-נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:

א ואתיב משה ואמר והא לא יהמנו לי
ולא ישמעו מני ארי יימרו לא אתגלי לך
י:

~ נקודות משיחות קודש ~

סבור שמצד קשי הגלות ואריכות השעבוד הפך הגלות לדבר
רגיל אצל בני ישראל, וגם כשישמעו את בשורת הגאולה יתקשו
לקבל אותה ולהרגיש שאכן הגיע זמן גאולתם.
(ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 246)

וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לִשְׂאֵל, הֲרִי ה'
אָמַר לְמֹשֶׁה שְׂאֵם יֹאמַר "פְּקוּד פְּקֻדָּתִי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן
מְסוּר בְּיָדָם שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה יִהְיֶה נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמִדּוּעַ
חָשַׁשׁ שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא הִכָּה

(ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַה-זֶּה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מַטֵּה:

ש'פניך אכן היא. אומר לו: הן. אומר לו: הריני
עושה אותה עץ.

ש"י • מַטֵּה בְּיָדְךָ • לָכֵן נִכְתַּב תִּיבָה אַחַת, לְדָרֶשׁ:
מַה שֶׁבְּיָדְךָ אֵתָּה חֵיב לְלָקוֹת, שֶׁחֲשַׁדְתָּ בְּכַשְׂרִים.
וּפְשׁוּטוֹ, כְּאֵדָם שְׁאוּמֵר לְחִבְרוֹ: מוֹדָה אֵתָּה שָׁזוּ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בו הזקנים, רק לא הזכיר פכה. כי
וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, אוֹלִי לֹא יֵאֱמִינוּ
בְּלִב: תורה ב
(ב) וַיֹּאמֶר. זֶה הָאוֹת לֹא נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה
שִׁיֵּאֱמִין כִּי כָּבֵד נָתַן לוֹ אוֹת הַסֵּנָה,
רַק עָשָׂה לוֹ הָאוֹת שִׁיעֲשֶׂה פְּכָה לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן כְּתוּב לְמַעַן יֵאֱמִינוּ.
וְהַשֵּׁם תַּעֲשֶׂה כֵּן לָהֶם. וְהוּא נָתַן לוֹ
בְּנִמְצָא עֲמוֹ תְּמִיד. כִּי מִטְּהוּ מִשְׁעַנְתּוֹ
כְּמִנְהַג הַזֶּקֶן, כִּי בְּדֶרֶךְ רוּעָה לֹא בֹא

כי אחוזה היתה להם. ויש מתאוננים
ואומרים כי אבותינו גנבים היו, ואֵלָה
הָלֹא יֵרָאוּ כִּי מִצְוָה עֲלִיּוֹנָה הִיְתָה,
וְאֵין טַעַם לִשְׂאוֹל לָמָּה, כִּי הָשֵׁם בָּרָא
הַכֹּל, וְהוּא נָתַן עֶשֶׂר לְמִי שִׁירְצָהּ,
וְיִקְחֶנּוּ מִיָּדוֹ וְיִתְּנֶנּוּ לְאַחֵר. וְאֵין זֶה
רַע, כִּי הַכֹּל שָׁלוֹ הוּא: וְנָצַלְתָּם. כְּמוֹ
וְדַבַּרְתֶּם. כִּי יִתְּכֵן לְהִיּוֹת מִשְׁקָלָהּ
מִבְּנֵין נִפְעַל, כְּמוֹ וְנִגְפְתָּם: תורה א
(א) וַיַּעַן. הִנֵּה הָשֵׁם אָמַר שִׁיֵּאֱמִינוּ

(כב) וַשָּׂאֵלָה. הִנֵּה בְּמָקוֹם אַחֵר
וַיִּשְׂאֲלוּ זָכָרִים וְנִקְבָּה. וְהַזְכִּיר הַנִּקְבּוֹת
עִתָּה. כִּי מִנְּהַג הַנָּשִׁים לִשְׂאוֹל מֵאֵת
הַשְּׂכֻנוֹת יוֹתֵר מֵהַזְכָּרִים כְּלִי תַּכְשִׁיט
זָהָב וְכֶסֶף לְשׁוֹם עַל צִוְּאָרֵי הַבָּנִים
וְהַבָּנוֹת, וְנִזְמִים בְּאֲזָנִים וּבֶאֱפָרָה
וְשִׁהְרוֹנִים וְעַכְסִים. וְזֶה הַמִּנְהַג הַיּוֹם
בְּאֶרֶץ יִשְׂמַעֲאֵל, לֹא כֵן בְּאֶרֶץ הָעֶרְלִים.
וְכִכָּה הַזְכִּיר מִכְשָׁפָה, כִּי הַנָּשִׁים בַּעֲלַת
כְּשָׁפִים יוֹתֵר מֵהַזְכָּרִים: וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ.

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לַנַּחֲשׁ וַיִּנֶּם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו:

כ"י - וַיְהִי לַנַּחֲשׁ - רמז לו שספר לשון-הרע על ישראל (באמרו: "לא יאמינו לי"), ותפס אגמנותו של נחש.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִזְנוֹבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לַמַּטֵּה בְּכַפּוֹ:

כ"י - וַיַּחֲזֹק בּוֹ - לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא: (בראשית יט) "ויחזיקו האנשים בידו", (דברים כה) "והחזיקה במבשיו", (שמואל א י) "והחזיקתי בזקנו", כל לשון חזק הדבוק בלי"ת, לשון אחיזה הוא.

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ בִּי־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיִּבֹּא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה וַהֲנֵה יָדוֹ מִצַּרְעַת פִּשְׁלֹג:

כ"י - מִצַּרְעַת פִּשְׁלֹג - דרך צרעת להיות לבנה: "ואם בהרת לבנה היא", אף באות זה רמז לו שלשון הרע ספר, באמרו: "לא יאמינו לי". לפיכך הלקחו בצרעת, כמו שלקחה מרים על לשון הרע.

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וַהֲנֵה־שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ:

כ"י - וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וַהֲנֵה שָׁבָה וגו' - מכאן שמדה טובה ממדת פרענות, שהרי בראשונה לא נאמר: "מחיקו" (שמות רבה).

(ח) וַהֲיֵהָ אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרֹאשׁוֹן וַהֲאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:

כ"י - וַהֲאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן - משתאמר להם: בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע, יאמינו לך. שפכר למדו בכך, שהמזדוגין להרע להם לזקים בנגעים, כגון: פרעה ואבילמלך בשביל שרה.

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אל פרעה: ויאמר. דעת חכמי המחקר איך יבין זה. והצרכו לומר, להסיר היבשות, וכל דבריהם רוח. כי הוא דרך מופת ואינו על דרך התולדת: תורה ג (ג) ויאמר. אמר זאת, זה המופת רמז כי היה בתחלה דבר רף כמו מטה ונהפך לנחש. וכתוב תניין הגדול, ובסוף ישוב כבראשונה, והיה כלא היה: תורה ד (ד) ויאמר. האות הראשון משה שהוא נמצא בידו, והשני בידו. אמר זאת בעבור שחשד ישראל שלא יאמינו, נצטרפה ידו. אם כן היה ראוי להיות זה האות הראשון. ור' ישועה אמר כי זה רמזו לישראל שהיו בתחלה חפשים, ונגעם השם בעבדות מצרים, והוא ירפאם וישובו חפשים: תורה ה (ו) ויאמר. הגאון אמר כי החיק הוא בית הזרוע. וככה, בחיקו ישא. שאהו בחיקו. ואחרים אמרו כי הוא הבגד הסמוך לתזה: תורה ו (ח) והיה. ידענו כי השם ידע אם יאמינו או לא יאמינו. רק הכתוב דבר כנגד משה שאם היו מקצת ישראל שלא יאמינו לאות הראשון, יאמינו לאות האחרון. והכתוב אמר לקול

(ט) וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנִי הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָּ הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבֶּשֶׁת:

ט ויהי אם לא יאמינו גם לשני האלה האליו ולא יקבלו מנך ותסב ממני דבנתרא ותשוד לנפשתיא ויהוין מניא די תסב מן נהרא ויהוין לדמא ביבשתיא:

נראה בעיני, אלו נאמר: והיו המים אשר תקח מן היאר לדם ביבשתי, שומע אני שבגדו הם נהפכים לדם, ואז פשיירו לארץ יהיו בהויתו, אבל עכשו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשתי.

כ"י וְלִקְחַת מִמִּימֵי הַיָּאֵר • רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם (פרוש: כשהקדוש-ברוך הוא נפרע מן האמות, נפרע מאלהותם תחלה, שהיו עובדים לגילוס המחיה אותם, והפכם לדם. ברש"י ז"ש). וְהָיוּ הַמַּיִם וְגו' • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שתי פעמים.

י ואמר משה אל-יהוה בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל-עבדך כי כבד-פה וכבד לשון אנכי:

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְּמוֹל גַּם מִשְׁלָשִׁים גַּם מֵאִזְ דְּבָרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹּד-פֶּה וְכְבֹּד לָשׁוֹן אֲנֹכִי:

אחרן אחיו, שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר: (הלא אחרן אחיך הלוי וגו'. ועוד נאמר לעלי הכהן) (שמואל א ב) "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים", הוא אחרן. וכן: (יהושע ב) "ואודע להם בארץ מצרים וגו'", "ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו". ואותה נבואה, לאחרן נאמרה. כבד-פה • בכבדות אני מדבר. ובקלשון לע"ז בלב"ו.

כ"י גַם מִתְּמוֹל וְגו' • למדנו שכל שבועה ימים היה הקדוש-ברוך-הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו: "מתמול", "שלשם", "מאז דברך" – הרי שלשה, ושלשה גמ'ין, רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד: "שלח נא ביד תשלח", עד שחרה בו וקבל עליו (שמות רבה).

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

באחרונה נוסף בראשונה ויהי כמשלש חדשים: גם מאז דברך. מעת דברך, כמו ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך. כי לא סר כבוד לשונו רק נשאר כאשר היה. והאומר ששכח לשון מצרים, איננו נכון. כי הוא אומר ב' דברים, כבד פה וכבד לשון. ועוד נלמד מתשובת השם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם שאינו מדבר על לשון מצרים רק ככה נולד שהיה כבד פה שלא היה יכול להוציא אותיות השפה וכל אותיות הלשון, רק קצתם היה מוציאם בכבד. וזה הוא טעם ואנכי אהיה עם פיו והוריתיך, אמר שיורינו אשר ידבר מלות שאין שם מאותיות הכבדות על פיו: תורה יא

והטעם, בי אדני העון. כלומר עשה בי ענש מה שתמצא, והניחני מזה שלא תשלחני. וככה, בי אדוני ידבר נא עבדך דבר, עשה בי מה שתמצא והניחני לדבר: איש דברים. יודע לדבר צחות שאיננו מתעבב בלשונו בדברו או מגמגם או שיכבדו על פיו אותיות ידועות. ומנהג העברים כאשר ירצו להשוות שני דברים או שלשה יוסיפו מלת גם בתחלה, כמו משל בנו גם אמה גם בנה גם בן בנה. וטעם שלשום, לא יאמר תמול כי אם ליום הנה שהוא מדבר בו. והנה שלישי שעבר ליום הנה שהוא מדבר בו, והמ"ם דרך לשון רבים בעבור היום ואתמול. ואף על פי שאין השי"ן קמוצה כמשפט או המ"ם נוסף

האות, ואין לו קול. רק דברה תורה כלשון בני אדם כמו מות וחיים ביד לשון. ואמר הכתוב האות האחרון, אע"פ שיש שםאות שלישי, בעבור שלא הראה לו עתה רק אלה שני האותות, כי השלישי עתיד לעשותו: תורה ט
(ט) וְהָיָה. ואם היו עוד מקצת ישראל שלא יאמינו באות אחרון, תעשה האות השלישי ויאמינו. וכתוב ויעש האותות לעיני העם. וזה האות השלישי שהוא והיו לדם ביבשתי, הוא חלק מהמכה הראשונה בעשר המכות העתידות להיות: תורה י
(י) וַיֹּאמֶר. כל המפרשים פה אחד אמרו כי פרוש בי, לשון בקשה. ור' יהודה הלוי אמר כי הוא דרך קצרה.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יָשׁוּם אֵלֶם אוֹ חֶרֶשׁ אוֹ פֶקַח אוֹ עוֹר הֲלֹא אֲנִכִּי יְהוָה:

יא וַיֹּאמֶר יי לה מן שוי פומא לאַנְשָׁא או מן שוי אלמא או חרשא או פקחא או עורא הלא אנכי יי:

כ"ט מי שם פה וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי? או מי ישום אלים. (תנחומא) מי עשה פרעה אלים, שלא נתאמץ במצות הריגתו, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצויותו

עליך? (שבת קמ) ולאספקלטורין ההורגים, מי עשאם עורים, שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת? הלא אנכי. ששמי ה', עשיתי כל זאת.

(יב) וְעַתָּה לָךְ וְאַנְכִּי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר:

יב וְכַעֲזָן אֲזִיל וּמִמִּירִי יְהָ עִם פּוּמָךְ וְאַלְפִּנָךְ דִּי תַמְלִיל:

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיָד־תְּשַׁלַּח:

יג וַיֹּאמֶר כְּכַעֲזָן יי שְׁלַח כְּעֵזָן כִּיד מן דְּכַשֵּׁר דְּתַשְׁלַח:

כ"ט ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלח, והוא אהרן. דבר אחר: ביד אחר שתמצא לשלח, שאין

סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלים לעתיד - יש לך שלוחים הרבה.

(יד) וַיַּחֲרֹאֶף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֶן אָחִיךָ הַלּוֹי יִדְעָתִי כִּי־דָבָר יִדְבָּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְיָתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ:

יד וַיַּחֲזִיף וַיִּגְזַז דִּינִי בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֶן אָחוּךְ לְוָי גְּלִי קְדָמִי אֲרִי מְלֵלָא יַמְלִל הוּא וְאָף הָא הוּא נָפֵק לְקִדְמוּתְךָ וַיַּחֲזִיף וַיַּחֲדִי בְּלִבֵּהּ:

כ"ט ויחר אף. (ובחים קב) רבי יהושע בן קרחה אומר: כל חרון-אף שבתורה נאמר בו רשם, וזה לא נאמר בו רשם, ולא מציינו שבא ענש על-ידי אותו חרון. אמר לו רבי יוסי: אף בזה נאמר בו רשם: "הלא אהרן אחיך הלוי", שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה

כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה לוי, שנאמר: (דברי הימים א כ) "ומשה איש האלהים, בניו יקראו על שבט הלוי". הנה הוא יצא לקראתך. כשתלך למצרים. וראך ושמח בלבב. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדלה, ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב.

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יא) וַיֹּאמֶר. הנה מצאנו אלים כנגד שימת הפה, ועור כנגד פקח, ונשאר חרש לבדו ואין אחר כנגדו. והאמת כי מלת פקח כנגד חרש והעור, ככתוב, פקוח אונים. לפקח צינים עורות: תורה יב

(יב) וְעַתָּה. הנה לא הבטיחו שיסור כבד לשונו רק יורנו מה שידבר: תורה יג

(יג) וַיֹּאמֶר. כבר פרשתי כי כל נא במקרא כמו עתה. וככה, דבר נא באזני העם. שמע נא יהושע. יומת נא את האיש הזה. אזי נא לנו כי חטאנו: ביד תשלח. חסר אשר כאלו הוא כתוב ביד אשר תשלח. כמו

עם לבכם שלם. והטעם שישלח זה השליחות ביד אהרן אחיו שהוא איש דברים, כי איננו כבד לשון, והוא רגיל להנבא לישראל. וכתוב ביחזקאל כי השם שלח נביא בישראל לפני בוא משה אדוננו, וכתוב ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה. ועוד, כי הוא גדול ממנו בשנים, ואולי יחר לו שיהיה משה שליח אל פרעה. על בן אמר השם וראך ושמח בלבב: והנה משה איננו ממאן ללכת רק בתחלה אמר לא איש דברים אנכי. כי קשה הוא לדבר לפני המלך מי שהוא כבד פה. וחשב כי השם יחדש לו אות להסיר כבד

פה. וכאשר השיבו השם והוריתיך, ידע כי כבד לשונו לא יסור. הנה תמה משה למה לא ישלח השם אהרן אל פרעה, ויבכור זה אמר שלח נא ביד תשלח. ומתשובת השם הלא אהרן אחיך הלוי, יתברר לנו כל זה: תורה יד

(יד) וַיַּחֲרֹאֶף. חלילה להיות פרוש זה הפסוק ויבקש המיתו. כי עתה היה ראוי שיבקש המיתו, אם היה ממאן ללכת. ולא כאשר הלך, כאשר אמרו אחרים. ולמה יבקש המיתו בעת לכתו. ואין זה דומה לדבר בלעם, גם דבר יצקב איננו כן. ואם טען טוען אנה מצאנו חרון אף שלא חדש שום

(טו) וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׁמַּתְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאַנְכִי
אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר
תַּעֲשֹׂון:

טו וְתַמְלִל עֲמָה וְחֲשׂוּי יֵת פִּתְגָּמִיָּא בְּפִימָה
וּמִימָרִי יִהְיֶה עִם פִּימָךְ וְעִם פִּימָה וְאֵלֶיךָ
יִתְכּוֹן יֵת דִּי תַעֲבִידוּן:

(טז) וְדַבַּר־הוּא לָךְ אֶל־הָעָם וְהִיָּה הוּא יִהְיֶה־לָּךְ
לִפֶּה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לְאֱלֹהִים:

טז וְיַמְלִל הוּא לָךְ לְעָמָא וְיִהְיֶה הוּא יִהְיֶה לָךְ
לְמִתְרַגְמָן וְאַתָּה תִּהְיֶה לָּהּ לְרֹב:

כז"י וְדַבַּר הוּא לָךְ • בְּשִׁכְלֶךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה
יֻכְיֶיךָ עַל כָּל 'לָךְ' וְ'לִי' וְ'לָלוּ' וְ'לָכֶם' וְ'לָהֶם' הַסְּמוּכִים

(יז) וְאַתָּה־הַמֶּשֶׁה הִנֵּה תִקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ
אֶת־הָאֱתָת: פ

יז וְיֵת חֲטָרָא הָדִין תִּסְבֵּב בְּיָדְךָ דַּתְעַבְדָּ בּוֹ
יֵת אֶתְמִיָּא:

~ יום שישי כ' טבת ~

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יִתְרֹה חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
אֵלֶיךָ נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה
הַעֲוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ לְשָׁלוֹם:

יח וַיֵּאָזֵל מֹשֶׁה וְתֵב לָנוּ יִתְרֵי חֲמוּוּהִי וַאֲמַר
לָהּ אֲיִזִּיל פִּעֵן וְאִיתוּב לָנוּ אַחִי דִי בְּמִצְרַיִם
וְאֲחִזִּי הַעִד פִּעֵן קִימִי וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה
אַזִּיל לְשָׁלוֹם:

כז"י וַיָּשָׁב אֶל יִתְרֹה חֹתָנוֹ • לְטַל רְשׁוּת, שְׁחָרִי נִשְׁבַּע לוֹ (שְׁלֹא יִזְוֶה מִמֶּדֶן כִּי־אִם בְּרִשְׁוֹתוֹ. מְכִילָתָא).
וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רַעְוָאֵל, יִתְרֹ, יִתְרוֹ, קִינִי וכו'.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוָן לָךְ שָׁב מִצְרַיִם
כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְּוָן אֲזִיל תוּב לְמִצְרַיִם
אַרִי מִיתוּ כָּל גְּבָרִיָּא דְבַעֲוֹ לְמִקְטָלְךָ:

כז"י כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים • מִי הֵם? דָּתָן וְאַבְיָרִים. חַיִּים הָיוּ, אֲלֹא שִׁירְדוּ מִנְּכִסְיָהֶם, וְהַעֲנִי חֲשׁוֹב כְּמַת

(נדרים טז)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נִזְק. הָרְאִינוּ לוֹ וַיִּחַר אָף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ. וְלֹא בָּא נִזְק לְאַהֲרֹן. וְטַעַם הַלּוּי, שֶׁכֵּן
הָיָה נֹדֵעַ בִּישְׂרָאֵל הַנְּבִיא הַלּוּי. כִּי
הָיָה בָּהֶם אֲחֵרִים שֶׁשָּׁמֶם כְּשָׁמוֹ. וְדַבַּר
זֶה אֵין זֶה גִּרְעוֹן לְמֹשֶׁה, רַק מַעֲלָה
גְּדוּלָּה, כִּי אַהֲרֹן יִהְיֶה דוֹמָה לָּהּ
שִׁיּוּצִיא דְּבוּר הַנִּשְׁמָה שְׁאִינוּ נִרְאִית
כְּמוֹ הַמְּלָאכִים שְׁאִינֵם נִרְאִים כִּי אֵינֶם
גּוֹף. וְהִנֵּה יְדָמָה מֹשֶׁה כְּמַעֲלַת הַמְּלָאךְ,
וְזֶהוּ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים. וְהִנֵּה
אֵין אֱלֹהִים כָּכָל הַמֶּקְרָא רַק הַשֵּׁם

הַנִּכְבָּד אוֹ מְלָאכִי הַקְּדוּשִׁים. כִּי עַל
יָדָם יֵרָאוּ מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם בְּאַרְצָא. אוֹ
קְדוּשֵׁי מֹשֶׁה הַעוֹשִׂים מִשְׁפָּטִי אֱלֹהִים
בְּאַרְצָא. וְכָל אֱלֹהִים שֶׁהוּא עֲבוֹדָת
כּוֹכָבִים דְּבַר הַפְּתוּב כֶּכָּה, לְפִי
מַחֲשָׁבוֹת הַעוֹבְדִים כְּמוֹ אֵל חֲנֻנְיָא
הַנְּבִיא: תוּרָה טו

(יז) וְאַתָּה. טַעַם הָאוֹתוֹת שֶׁהִפָּךְ לְנִחְשׁ
לְעִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִתְנִין לְפָנֵי פִרְעֹה
וְלִהְיוֹת בּוֹ אֶת הַיָּאוֹר. וְלִהְיוֹת
הַצִּפְרָדִּים וְלִהְיוֹתִי הַכְּנִים. וְלִהְיוֹתִי

הַכְּבֹד. וְלִהְבִּיא הָאֲרָבָה. וְלִהְיוֹת
הַחֲשֹׁךְ: תוּרָה יח

(יח) וַיֵּלֶךְ וְכו'. יִתְרֹ. הוּא יִתְרֹ כְּמוֹ
גִּשְׁם הוּא גִּשְׁמוֹ. וְשְׁלֹמֹה הוּא שְׁלֹמֹן.
וְהִנֵּה אֲמַר לוֹ שְׁלֵלְךָ לְרִאוּת אֲחִיו,
וְלֹא גָלָה לוֹ הַסּוּד: תוּרָה יט

(יט) וַיֹּאמֶר אֵין מִקְדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה,
וּפְרִישׁוֹ וְיִכְבֵּר אֲמַר. וְכִכָּה, וְיִצְחָק ה'
אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה, וְרִבִּים פְּאֻלָּה. הִנֵּה
עָמָה בְּהִשְׁכּוֹ צֶאֱן יִתְרוֹ אֵלָיו, הַבְּסִיחוֹ
הַשֵּׁם שְׁלֵלְךָ בְּלִי פֶחַד לְמִצְרַיִם, כִּי מַת

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְכְּבֵם עַל־
הַחֲמֹר וַיָּשֹׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה
הָאֱלֹהִים בִּידּוֹ:

נשי"ע על החמור • חמור המיוחד. הוא החמור שחבש אברהם לעקבת צחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר: (זכריה ט) "עני ורכב על חמור".

וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה וגו' • אין מקדם ומאחר מדקדקים במקרא.

~ נקודות משיחות קודש ~

לגאל את ישראל. שכן, רק מי שיש בו מדה זו, ראוי וכשר להיות שליח ה' ולהיות כלי להשראת מלכותו של הקב"ה. לכן מביא תבת "עני", היינו "ענותן" (רשי זכריה שם).

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 15)

עני ורכב על חמור (רשי"ד, כ) יש לזק, מדוע מעתיק מן הכתוב גם תבת "עני". ויש לומר, דהנה משה לא רצה לטול גדלה לעצמו, ואמר "מי אנכי, מה אני חשוב", וכדי להשיב על כך, הזמין לו הקב"ה חמורו של מלך המשיח. כלומר: טענה זו מורה שיש בו ענוה ובטול, ודקא משום כך בחר בו ה'

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:

נשי"ע בלכתך לשוב מצרימה וגו' • דע, שעל־מנת כן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו. אשר שמתי בידך • לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם, אלא לפני ישראל, שיאמינו לו, ולא מצינו שעשאם לפניו. אלא מופתים שאני

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פרעה ובעדיו שהיו יודעים דבר המצרי. וזהו וקמת מלך מצרים, כי כל הימים שהיה חי, לא היה נכון להיות משה שליח אל פרעה: תורה כ (כ) ויקח. לא ידענו אם נולד גרשום בימי בחורותיו ובכרחו אל מדןאו בזקנתו. ואל תסמך אל דברי הימים של משה, כי הכל כל הכתוב בו. ובנו השני הוא אליעזר נולד עתה בהנבאו. וחשב להוליך אשתו ובניו למצרים ושיצאו יחדו עם ישראל. ולא היתה עצה נכונה, כי הוא בא להוציא ישראל, והם יראו שבא עם אשתו ועם בניו לגור שם. ואל תתמה איך יחשב נביא בדברי העולם דבר שאיננו נכון, כי הנה מצאנו דוד ששאל אל נתן הנביא ה'יש ישר לבנות בית לשם. והוא השיב כל אשר בלבך עשה, וה'

עמך. וכלילה נאמר לו בנבואה שיאמר אל דוד שהוא לא יבנה הבית. והצרכו הזקנים לתרגם על החמור, על נושא אדם. בעבור שהוא דרך גרעון שתרכב אשת הנביא על חמור אחד היא ושני בניה. וקפת אמר כי הוא שם המין. כמו ויהי לי שור וחמור. ולא דבר נכונה. כי אין זה מקום להזכיר שם המין רק הוא כמשמעו. והחמורים שהם במצרים יקרים ונכבדים מהפרדים. ואין לתמה אם רכב גרשם בנו אחריה, אולי קטן היה, והיה אליעזר בחיקה כי עוד לא נמול: והטעם וישב ארצה מצרים. כי הוא לבדו שב, כי כאשר פגש השם את משה נמול אליעזר. ובהתרפאו שבה צפורה עם בניה אל אביה, ומשה הניחם ושב למצרים: ואמר על המטה

מטה האלהים בעבור האות שנעשה בו. ומטה האלהים הוא מטה משה, והוא מטה אהרן, כי בידו היה כאשר עשה בו האותות. ושב עתה לפרש בעבור שהזכיר מטה האלהים מה שאמר השם למשה כל המופתים שהוא עתיד לעשות במצרים, והזכיר לו אות שיצאו בעבורו ממצרים היא מפת בכורות: והנה ויהי בדרך במלון היה ראוי להיותו דבוק עם ויקח משה את אשתו ואת בניו. ורבים כזה בתורה. כמו שלם שלם ואם אין לו. כי הוא דבוק עם חמשה בקר שלם תחת השור: תורה כא (כא) ויאמר. זה אמר לו במדין. והנה הודיעו כי השם חזק את לבו ולא ישלחם, בעבור כל המופתים שיראם עם המופת האחרון: תורה כב

עֲתִיד לָשׁוּם בִּידָךְ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שמות ט) "כִּי יִדְבֹר אֲלֵיכֶם פְּרָעָה וְגו'". וְאַל תִּתְּמָה עַל אֲשֶׁר כָּתִיב "אֲשֶׁר

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרָעָה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל:

כ"א וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרָעָה • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שְׁלָבוֹ חֶזֶק וְיִמָּאֵן לִשְׁלַח, אָמַר לוֹ בֶּן. בְּנִי בְכוֹרִי • לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְכוֹר אֶתְנָהוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ:

(כג) וְאָמַר אֵלַיִךְ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאֵן לְשַׁלְּחֹו הִנֵּה אֲנִכִּי הִנֵּה אֶת־בְּנִי בְכוֹרִי:

כ"א וְאָמַר אֵלַיִךְ • בְּשִׁלְיֻחוֹתָו שֶׁל מְקוֹם. שְׁלַח אֶת בְּנִי וְגו'. הִנֵּה אֲנִכִּי הִנֵּה וְגו' • הִיא מִכָּה אֶתְרוֹנָהּ, וְכֵּה הַתְּרָהוּ תַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שְׁנֵאמַר בְּאִיּוֹב: (אִיּוֹב לו) "הֵן אֵל יִשְׁגָּיֵב בְּכַחוֹ", לְפִיכָף: "מִי כְּמֹהוּ מוֹרָה". בְּשֶׁר־וְדָם הַמְּבַקֵּשׁ לְהַנָּקֵם מִמְּבָרֵו

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמַלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ:

כ"א וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמַלּוֹן • מִשָּׁה. וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ • לְמִשָּׁה, לְפִי שְׁלַח מֶלֶךְ אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שְׁנֵתְרַשֵּׁל וַעֲנֹשׁ עֲנֹשׁ מִיתָה. תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חֶסֶד וְשִׁלּוּם, לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֲלָא אָמַר: אָמוּל וְאַצָּא לְדֶרֶךְ – סִכְנָה הִיא לְתִינּוֹק עַד שְׁלִשָּׁה יָמִים, אָמוּל וְאַשְׁהָה שְׁלִשָּׁה

(כה) וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עַרְלַת בְּנֶהּ וַתִּנָּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתוּדִמִּים אַתָּה לִי:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וְאָמַרְתָּ. טַעַם בְּנִי בְכוֹרִי. זֶה הַגּוֹי שֶׁעָבְדוּנִי אֲבוֹתָם בְּתַחֲלָה, וְאֲנִי חוֹמֵל עָלָיו כְּאֲשֶׁר יַחְמוֹל אִישׁ עַל בְּנוֹ הַעוֹבֵד אוֹתוֹ. וְאַתָּה לִקְחָתוֹ לַעֲבֹד עוֹלָם, עַל כֵּן אֲנִי אֶהְרֹג אֶת בְּנִי בְכוֹרִי: תורה כג

(כג) וְאָמַר. הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַיִךְ פַּעַם אַחֵר פַּעַם לִשְׁלַח אֶת בְּנִי לַעֲבֹדֵנִי לְהַקְרִיב לִי זִבְחִים, וְאַתָּה מֵאֲנֶה לְשַׁלְּחֹו, עַל כֵּן אֶעֱנֶשְׁךָ. וְחִסְרִי דַעַת חֲשָׁבוּ כִּי עִם מִשָּׁה יִדְבֹר, וְזֶה שֶׁנֶּעֱזָר וְעוֹד, כִּי אֱלִיעֶזֶר אֵינוֹ בְכוֹר מִשָּׁה: תורה כד

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ. הִיתָה קִבְּלָה בְּיָדָם

גְּלָה לָהּ זֶה הַסּוּר. וְאַל תִּתְּמָה בַּעֲבוּר שֶׁהוּא כְּתוּב וַיִּפְגְּשֻׁהוּ ה', כִּי מִלֶּאֲךָ ה' הוּא. וְכִמּוּהוּ, וְה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, וְשֶׁם כְּתוּב וַיִּסַּע מִלֶּאֲךָ הָאֱלֹהִים. וְרַב שְׁמוּאֵל בֶּן חֲפַנִּי אוֹמֵר חֲלִילָה לְהִיּוֹת הַשֵּׁם מְבַקֵּשׁ לְהַמִּית מִשָּׁה שֶׁהוֹלֵךְ בְּשִׁלְיֻחוֹתָו לְהוֹצִיא עִמּוֹ, וְכִי בִקֵּשׁ לְהַמִּית אֱלִיעֶזֶר. וְהוּא סִימָן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ גַם הַמִּיתוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן פִּרְשׁ שֶׁהוּא אֱלִיעֶזֶר. עַל כֵּן כָּתִיב אֶת עַרְלַת בְּנֶהּ וְלֹא הִזְכִּירוּ בְּתַחֲלָה. כִּי עוֹד לֹא נִקְרָא שְׁמוֹ. וְכִמּוּהוּ, וַיְהִי בְּלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן יָד: תורה כה

שְׁלַח יוֹמֵל חֲבֵן בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי אִם הוּא חוֹלָה אוֹ הוּא בַדֶּרֶךְ שְׁאִין יִכְלֹת בְּמוֹלִיכּוֹ לְהַתְעַכֵּב. וַיַּעֲבֹר כִּי מִשָּׁה לֹא יוֹכֵל לְהַתְעַכֵּב בְּשִׁלְיֻחוֹת הַשֵּׁם, רָאָה בַּעֲצָתוֹ שְׁלַח יוֹמֵל כִּי יִסְתַּכֵּן הַנֶּעֱרָר אִם יוֹלִיכּוּ אוֹתוֹ בַדֶּרֶךְ. וְהִנֵּה שְׁלַח הַשֵּׁם מִלֶּאֲךָ לְהִזְכִּיר מִשָּׁה שְׁמִינִי עֲצָתוֹ וְיוֹמֵל הַנֶּעֱרָר, וְהִלֵּךְ לוֹ לְבָדּוֹ. וְהַנֶּעֱרָר יְהִי עִם אָמוֹ עַד שִׁיתְרַפָּא. וְהִנֵּה טַעַם וַיִּפְגְּשֻׁהוּ שְׁכָא חֲלִי עַל מִשָּׁה מִהַשֵּׁם שְׁלַח עָלָה עַל לְבוֹ. וְזֶהוּ וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ אִם לֹא יוֹמֵל בְּנוֹ. וַיַּעֲבֹר שְׁאֲחֻזָּתוֹ רַעְדָה, לֹא יוֹכֵל הוּא לְמוֹלוֹ, וְכִלָּה אוֹתוֹ צִפּוֹרָה, כִּי הוּא

שיעור יומי ליום שישי כ' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת שמות
 עט
 כ"י • ותגזע לרגליו • השליכתו לפני רגליו של משה. הִיִּיתָ גֹרֵם לְהִיּוֹת הַחֶתָּן שְׁלִי נִרְצָח עֲלֶיךָ - הוֹרֵג וְתֹאמַר • עַל בְּנֵה. כִּי חֶתָּן דְּמִים אֶתָּה לִי • אֶתָּה

(כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חֶתָּן דְּמִים לְמוֹלֶת: פ
 כוונת משה בכן אמרת אלולי דמא דמהלתא הדין אתחייב חתנא קטול:

כ"י • וַיִּרְף • המלאך ממנו. אִזּוֹ • הבינה שכל המילה בא להרגו. אָמְרָה חֶתָּן דְּמִים לְמוֹלֶת • חתני היה נרצח על דבר המילה. (שנה רש"י בלשוננו: לעיל כתב "אתה היית גורם", דקשה לרש"י מה זה: "אז אמרה חתן דמים", והלא גם לעיל אמרה "חתן דמים"? אלא מתחלה סברה דזה גורם, חטא המילה וחסטא אחר. אחר כך, כשראתה: "וירף"

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ:

(כח) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֱתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ:

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם:

(לא) וַיֹּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

כמו חרכות צורים שהם חדים. וכמוהו אף תשיב צור חרבו. וטעם ותגזע לרגליו, לפי דעתי לרגלי משה, בדרך וראה הם על המשקוף ולא יתן המשחית. ע"כ וירף ממנו משה ששר החלי והרעדה. ורב שמואל אמר כי לרגליו לרגלי אליעזר, גם כן וירף ממנו. א"כ יש להשיב עליו אם החלי היה על אליעזר איך מלה אותו להוסיף לו מכאוב על מכאובו. ומנהג אנשים לקרא לבן כאשר יומל חתן. וטעם דמים כי איש דמים אתה לי. כי בעבורך ימות בעלי: תורה כו
 (כו) וַיִּרְף • דמים בלשון הקדש על ב' ענינים. האחד שפכות דמים. כמו

איש דמים אתה לי. והמפרש שהוא חיים איננו לשון. והשני לשון רבים, מדם ממש, כמו בדמיון חיי. והנה אמרה בראותה ששר החולי משה, אין אתה בני חתן דמים שהוא מענין הריגה. רק אתה חתן מתבוסס בדם המילה. ומולות שם דבר. והנה על לשון רבים בעבור דמים: תורה כו
 (כז) וַיֹּאמֶר • לא היה מתנבא אהרן, כי אין צורך. כי משה הוא השליח אל פרעה. ואהרן היה שליח לפני זה אל ישראל, ומרים לנשים. על כן אמר ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים: הר האלהים. הוא חורב: תורה כח

(כח) וַיַּגֵּד • שלח גם לישראל תחלה, ואת כל האותות אשר צוהו לעשות לישראל תחלה. ואח"כ אותות אחרים לפרעה: תורה כט
 (כט) וַיֵּלֶךְ • הזקנים הם היוצאים בכל דור ודור, כי לא יוכלו לדבר עם שש מאות אלף איש. רק הזקנים ידברו להם: תורה ל
 (ל) וַיְדַבֵּר • כי הוא המליץ, על כן משה לא דבר עם ישראל לעולם, רק על ידי אהרן. ובמותו היה כמו כן מליץ תחתיו אליעזר בנו: תורה לא
 (לא) וַיֹּאמְרוּ • אחר ששמעו כי פקד ה' עמו, כי הגיע הקץ האמור לאברהם: ענינים. מגזרת ענוי: ויקדו.

~ שבת קודש כ"א טבת ~

א וַיֹּאמֶר בֶּן עֲלֹו מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאֶמְרוּ לְפָרְעָה
בְּדִנּוֹן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח יְת עַמִּי
וַיַּחְגּוּן קְדָמִי בַּמִּדְבָּר:

ה (א) וַיֹּאחֲזַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פָּרְעָה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחְגּוּ
לִי בַּמִּדְבָּר:

ו (ב) וַיֹּאמֶר פָּרְעָה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל
לֹא אֲשַׁלַּח:

ז (ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא
דָּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנוֹבַחְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
פֶּן־יִפְגַּעֲנוּ בְּדַבֵּר אוֹ בַּחֲרֹב:

ח (ד) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־יְהוָה
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל
לֹא אֲשַׁלַּח:

ט (ה) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא
דָּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנוֹבַחְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
פֶּן־יִפְגַּעֲנוּ בְּדַבֵּר אוֹ בַּחֲרֹב:

י (ו) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־יְהוָה
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל
לֹא אֲשַׁלַּח:

יא (ז) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא
דָּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנוֹבַחְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
פֶּן־יִפְגַּעֲנוּ בְּדַבֵּר אוֹ בַּחֲרֹב:

יב (ח) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־יְהוָה
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל
לֹא אֲשַׁלַּח:

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

נכון לעשות פן בארץ, רק דרך שלשת
ימים במדבר ירחקו. וזה המרחק הוא
בין מצרים ובין הר סיני להולך בדרך
ישר. ושם יזכחו, ככתוב תעבדון את
האלהים על הקר הזה. ועוד, ויבן
משה מזבח תחת הקר. גם המזבח
שפנה בחלישת עמלק, בהר סיני הוא.
כי כתוב ויחנו ברפידים, ושם כתיב
הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב.
ובבא הארצה נתן רשות לקצת ישראל
שילכו לזבוח. ובמפת חשוף נתן רשות
ללכת פלם, רק המקנה שלחם לא
לף עמקם. וכראותם שבא הדבר
והכה הבכורים, אז נתבררו להם דברי
משה פן יפגענו בדבר. על פן אמרו
פלנו מתים, וגרשו אותם המצרים
ללכת לזבוח, גם השאלים: תורה ד

(ב) ויאמר מי ה' אשר אשמע
בקולו. שואל הוא מי ה' שהוא
האלהים. ומתשובת משה שהשיב לו
אחרי כן, נלמוד זה: תורה ג
(ג) ויאמרו. זה השם הוא אלהי
העברים שהיו יודעים, והוא אברהם
הנקרא עברי. ויזחק בנו. ויעלב ובניו.
כאשר אפרש בפסוק כי תקנה עבד
עברי: ויאמרו. מלת נקרא כמו נקרא
נקראתי בהר הגלבוע, והוא כטעם
פגיעה. והנה פרש לו למה הם חזרים
לחוג, פן יבא דבר או חרב: מלת פן
יפגענו. כוללת אנהנו ישראלים. גם
אתה פרעה עמנו וכל המצרים.
וכראות פרעה שבא הערב ואכל
מצרים רבים, כמו שפתיב שלח בהם
ערוכ ויאכלם, אז אמר לכו זכחו
לאלהיכם בארץ. ומשה השיבו לא

מבעלי הפל. כמו קרקד. על משקל
ויחמו ימי בכי אבל משה. וידמו בארץ.
והאומרים כי הם מבעלי הנון. מי
יתן. וידמו בארץ. כי יוסיפו שרשים
שאינם בלשון הקדש בעבור המשקל.
והלא יראו כי רדו על משקל בנו
לכם בתים. והם שרשים, כי כל מה
שנוכל שלא נעשה שרשים רבים
בעבור המשקל, הוא הנכון: תורה א
(א) ואחר. אחר שעשה אהרן את
האותות, באו שניהם אל פרעה. ואמרו
לו שניהם. כי השם הבטיחם ואנכי
אנייה עם פיך ועם פיה: ויאמרו כה
אמר ה'. וזה השם לא שמעו פרעה,
על פן הזכיר אלהי ישראל. והטעם
עם ישראל ולא יעקב לבדו: ויחגו
לי במדבר. לזבוח זבחים, כמו אסרו
חג בעבותים. חגים ינקופו: תורה ב

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לְכוּ לִסְבֹּלֹתֵיכֶם:

כִּי תִפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו • תִּבְדִּילוּ וּתְרַחֲקוּ אוֹתָם מִמְּלֹאכְתָּם, שְׁשׁוּמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לְנוֹחַ מִן הַמְּלָאכָה. וְכֵן (משלי ד') "פִּרְעֵהוּ – אֵל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א') "וּתְפַרְעוּ כָּל-עַצְתִּי", (שמות לב) "כִּי

"אני את נפשי הצלתי" - טענת פרעה!

(על-פי 'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 92 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אך זו היתה דעתו של פרעה. ומנגד, משה ואהרן לא שמעו אליו, אלא המשיכו בפעולותיהם להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד, היו חס-ושלום נשארים במצרים עד עכשיו (סידור הארז"ל הגדה של פסח, פירוש

כִּי יֵינֶה רַבִּים עֲתָה עִם הָאָרֶץ • שֶׁהַעֲבוּדָה מְטִלַת עָלֵיהֶם, וְאַתֶּם מְשִׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלָתָם, הַפֶּסֶד גָּדוֹל הוּא זֶה.

ט"ו ◀ הנגשים • מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, ממנה על כמה שוטרים. והשוטר, ממנה לרדות בעושי המלאכה.

(ד) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ תִּפְרִיעוּ כְּמוֹ שָׂבוּשׁ.
וְכִמּוֹהוּ בְּאֵין חֲזוֹן יִפְרַע עִם. וְכָלֵל
בְּמִלַּת לִכּוֹ לְסִבְלוּתֵיכֶם מִשָּׂה וְאַהֲרֹן.
כִּי הֵם כְּגֹדֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. כִּי אֵין
סִבְלוּתֵיכֶם כְּמוֹ עֲסָקִיכֶם. וְהָעֵד,

וְהַשְׁבֵּתֶם אוֹתָם מִסִּבְלוּתָם: תוֹרָה ה
(ה) וַיֹּאמֶר. אָמַר יִפֶּת, כִּי פָרוּשׁ הָיוּ
רַבִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ שְׁלֹא נַחֲוֹשׁ
אִם יָבֵא דָבָר אוֹ חֶרֶב עֲלֵיכֶם, כִּי
רַבִּים הֵם הַסּוֹבְלִים. וְלִפִּי דַעַתִּי

שִׁפְרוּשׁוֹ מְלָאכָה גְדוֹלָה אֶתֶם מְבַקְּשִׁים
לְהִשְׁבִּיתָ: תוֹרָה ו
(ו) וַיֵּצֵא. הַנּוֹגְשִׁים הֵם הַמַּצְרִיִּים.
וְשׁוֹטְרֵי הָעָם הֵם מִיִּשְׂרָאֵל: תוֹרָה ז

(ז) לֹא תֹאסְפוֹן לָתֵת תְּבֹן לָעַם לְלֶבֶן הַלְבָנִים בְּתִמּוֹל
שְׁלֹשָׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן:

שְׁלֹשָׁם • כְּאֲשֶׁר הָיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הַנָּה. וְקִשְׁשׁוּ • וְלָקְטוּ.

כ"א • תְּבֹן • אשטובל"א, הָיוּ גוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט. לְבָנִים • טיוול"ש בַּלַּע"ז, שְׁעוֹשִׂים מַטִּיט וּמִיִּבְשִׁין אוֹתָן בַּחֲמָה, וְיֵשׁ שְׁשׁוּרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. בְּתִמּוֹל

ח וְיֵת סָכּוּם לְבָנִיָּא דִּי אַנּוּן עֲבָדִין מִתְמַלִּי
וּמִדְקָמוּהִי תִמְנִין עֲלִיהוֹן לֹא תִמְנְעוּן מִנָּה
אַרִי בְּטִלְנִין אַנּוּן עַל כֵּן אַנּוּן צִוְחִין לְמִימַר
נְזִיל נְדַבַּח קָדָם אֱלֹהֵנָא:

(ח) וְאֵת־מִתְפַּנֵּת הַלְבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תִּמּוֹל
שְׁלֹשָׁם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ בִּיִּגְרָפִים
הֵם עַל־כֵּן הֵם צִעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ:

מִתְפַּנֵּת • "וְתִכֵּן לְבָנִים", "וְלוֹ נִתְכַּנּוּ עֲלִילוֹת", "אֵת
הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּנֵּן" – כֵּלָן לְשׁוֹן חֲשׁוֹבֵן הֵם. נִרְפִּים •
הַמְלָאכָה רְפוּיָה בִּידָם וְצוּבָה מִקֵּם וְהֵם נִרְפִּים מִמֶּנָּה,
רִטְרִי"ש בַּלַּע"ז.

כ"א • וְאֵת מִתְפַּנֵּת הַלְבָנִים • סָכּוּם חֲשׁוֹבֵן הַלְבָנִים
שְׁהִיָּה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם, כְּשֶׁהִיָּה הַתְּבֹן נִתֵּן לָהֶם,
אוֹתוֹ סָכּוּם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עִתָּה, לְמַעַן תִּכְבֹּד
הָעֲבוּדָה עֲלֵיהֶם. כִּי נִרְפִּים • מִן הָעֲבוּדָה הֵם, לְכֹךְ
לָבָם פּוֹנָה אֶל הַבְּטָלָה וְצוּעִים לֵאמֹר: גִּלְכָּה וְגו'.

ט תִּתְקַף פִּלְחָנָא עַל גְּבִרְיָא וְיִתְעַסְקוּן בֵּיהּ
וְלֹא יִתְעַסְקוּן בַּתְּגֻמִּין בְּטִלִּין:

(ט) תִּכְבֹּד הָעֲבוּדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־
יַעֲשׂוּ בְּדַבְרֵי־שָׁקֶר:

עַל־קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעָה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת",
וְלֹא מִצְּאֵתִי שְׁמוֹשׁ שֶׁל בִּי"ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אֲבָל
אַחֵר לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר, נוֹפֵל לְשׁוֹן
שְׁמוֹשׁ בִּי"ת, כְּגוֹן: (יחזקאל לג) "הַנִּדְבָּרִים כֹּף", (במדבר יב)
"וּתְדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁהָ", (זכריה ד) "הַמְלֵאךְ הַדָּבָר
בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וְאֲדַבְּרָה בְּעִדְתֶּיךָ",
אֵף כָּאֵן: "אֵל יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֶר", אֵל יִהְיוּ נִדְבָּרִים
בְּדַבְרֵי שְׁוֹא וְהִבְאִי.

כ"א • וְאַל יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֶר • וְאַל יִהְיוּ וִידְבְּרוּ
תְּמִיד בְּדַבְרֵי רוּחַ, "לֵאמֹר: גִּלְכָּה נִזְבַּחַה", וְדוּמָה
לוֹ: "וְאִשְׁעָה בַּחֲקִיד תְּמִיד". "לְמַשָּׁל וּלְשִׁנְיָה",
מִתְרַגְּמִינֵן "וּלְשׁוּעִינִן". "וְיִסְפֹּר", "וְאִשְׁתַּעִי". וְאִי
אֲפֹשֶׁר לוֹמַר "יַשְׁעוּ" לְשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' אֶל הַכֵּל וְגו',
וְאַל קֵין וְאַל מִנְחֹתוֹ לֹא שְׁעָה", וּלְפָרֵשׁ "אֵל יַשְׁעוּ",
אֵל יִפְנוּ, שְׁאֵם־כֵּן, הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: "וְאַל יַשְׁעוּ אֶל
דְּבָרֵי שָׁקֶר", או "לְדַבְרֵי שָׁקֶר", כִּי כֵן גִּזְרַת כָּלָם:
(ישעיה נז) "יַשְׁעָה הָאָדָם עַל עוֹשֶׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא שְׁעוּ

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהדוּרַת בְּלוֹם, אֲבִרְמוּבִין

לְהַדְגִּשׁ. כְּתִי"ו וְהַשְׁבַּתִּי חִיָּה רָעָה. אִם
כֵּן יוֹתֵר טוֹב שְׁהִיָּה הַנּוֹי"ן מְבָלַע
כְּהַתְּבַלַּע הַנּוֹי"ן בְּתִי"ו אֲמַתוֹ. כִּי הִיָּה
רְאוּי לְהִיּוֹת אֲמַנּוֹת. וּבֵת בִּנְתָּ. וְתַת
תְּנָת. וְחִסְרָה נּוֹי"ן הִרְאִשׁוֹן מִמֵּלֶת תְּתָה
לִי, כְּחִסְרוֹן יוֹד־וְהַיּוֹם יָד מֵאֹד. וְחִסְרוֹ
נּוֹי"ן גַּע בְּהָרִים וְיַעֲשֶׂנוּ. וּלְפִי דַעֲתִי כִּי
יַשְׁעוּ כְּמוֹ יָרְפוּ, כְּאֲשֶׁר אָמַר נִרְפִּים.
וְכִמוֹ הַשֵּׁעַ מִמֶּנִּי. שְׁעוּ מִנִּי. וְעִנְיֹו הַשֵּׁעַ.
כִּי כְּאֲשֶׁר תִּרְפְּיָנָה הָעֵינַיִם תִּכְהִינָה.
וְכִמוֹהוּ, וְלֹא תִשְׁעִינָה עֵינֵי רוּאִים.
וְטַעַם בְּדַבְרֵי שָׁקֶר, בְּעִבּוּר דְּבָרֵי שָׁקֶר
שְׁמִכְּבִיטִיחִים אוֹתָם מִשָּׁה וְאַהֲרֹן: תּוֹרָה י

וְקִשְׁשׁוּ. מַגִּזְרַת קֶשׁ מִבְּעַלִּי
הַכֶּסֶף: תּוֹרָה ח
(ח) וְאֵת מִתְפַּנֵּת. כְּמוֹ תִכֵּן דָּבָר
יְדוּעַ: תּוֹרָה ט
(ט) תִּכְבֹּד אָמַר הַגָּאֹן כִּי אֵל יַשְׁעוּ.
כְּמוֹ אֵל יַשְׁעוּ. וְהַנּוֹי"ן חִסְרָה כְּחִסְרוֹנוֹ
מִמֵּלֶת תַּת פִּתְדָּךְ. וְלֹא תִאֲכָה וְלֹא
תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַחֹלָם הָאוֹמֵר כִּי
שְׁרִשׁוּ תַת, בְּעִבּוּר שְׁנִמְצָא תְּתָה לִי
עֶרְף. חֲשַׁב כְּמוֹ שְׁתָּה עֲוֹנוֹתֵינוּ לְנִגְדָּךְ.
וְהִנֵּה לֹא יוֹכֵל לְכַחֵשׁ כִּי הִתִּי"ו הַשְּׁנִי
בְּמִלַּת תְּתָה נִלְכַּח, וְהִתִּי"ו שֶׁל עֶקֶר
מִיבָלְעָה בְּדָגֶשׁ. אַע"פ שֶׁהִתִּי"ו רְאוּי

(ז) לֹא תֹאסְפוֹן. כְּתוּב בְּאֶל"ף וְהַמְנַהֵג
לְהִיּוֹתוֹ בְּי"ו, וּשְׁנֵיהֶם מִתְחַלְּפִין
בְּיוד־ד. וּמִנְהַג בּוֹנֵי עֶפְרָי, לְעַרְב עֲמוֹ
תְּבֹן אוֹ קֶשׁ שְׁיַעֲמִידֵנוּ: לְלֶבֶן מַגִּזְרַת
לְבָנָה. וּבִנְיָן הַלְבָנִים חִזָּק מִהֶאֱבָנִים,
כִּי בִנְיָן הָעֶפְרַי נִזְקָהוּ הַמִּים, וּבִנְיָן
הָאֱבָנִים נִזְקָהוּ הָאֵשׁ. וְכֵן כְּתוּב, וְתַהִי
לָהֶם הַלְבָנָה לְאֶבֶן וְהַחֲמֹר הִיָּה לָהֶם
לְחֹמֶר. וְדַע כִּי יֵשׁ שְׁמוֹת לֹא יִשְׁתַּנוּ
מִמַּעַלְתָּם בְּאַתְנַח אוֹ בְּסוּף פְּסוּק,
בְּכַבְעִלִי קִמֵּץ קֶטֶן. כְּמוֹ סֶפֶר. וּבְכַבְעִלִי
פֶתַח קֶטֶן כְּמוֹ צֶדֶק. וְהִנֵּה כֵן תְּבֹן,
וְטַעֲמָה לֹא נִדְּעַ, רַק כִּכָּה נִמְצָאוּ:

(י) וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם וַשְׁטָרִיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר
כֹּה אָמַר פֶּרְעָה אֵינֶנִּי נָתַן לָכֶם תִּבְנִי:

(יא) אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְנִי מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי
אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְּכֶם דָּבָר:

כ"י אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְנִי • וַצִּירִכִים אַתֶּם לִילָךְ
בְּזִרְזוּת. כִּי אֵין נִגְרַע • דָּבָר, מִכָּל סָכּוּם לִבְנִים

(יב) וַיִּפֹּץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְנִי:

כ"י לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְנִי • לְאַסֵּף אֲסִיפָה, לִלְקֹט לִקֵּט
לְצַרְף תִּבְנִי הַטֵּיט. קֶשׁ • לְשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׁדָבָר

(יג) וַהֲנֻגְשִׁים אָצִים לֵאמֹר פָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דִּבְרֵי־יוֹם
בְּיוֹמוֹ כֹּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתִּבְנִי:

כ"י אָצִים • דּוֹחֲקִים. דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֲשָׁבוֹן שֶׁל כָּל יוֹם פָּלוּ בְּיוֹמוֹ, כֹּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בִּהְיוֹת הַתִּבְנִי מוֹכֵן !.

(יד) וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי
פֶרְעָה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֶכֶם לִלְבֹּן בַּתְּמוֹל
שְׁלֹשׁ גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם:

כ"י וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים
הָיוּ, וְחֲסִים עַל חֲבָרֵיהֶם מִלְּדַחֲקֶם, וּכְשֶׁהָיוּ מִשְׁלִימִין
הַלְבָּנִים לְנוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרַיִם, וְהָיָה חֶסֶר מִן
הַסָּכּוּם, הָיוּ מִלְּקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָּחְקוּ אֶת עוֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה. לְפִיכָף זָכוּ אוֹתָם שּׁוֹטְרִים לְהִיּוֹת סִנְהֶדְרִין,
וְנִצָּצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲסַפֶּה־לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל",
מֵאוֹתָן שִׁידְעַת הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בַּמִּצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי

(טו) וַיָּבֹאוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּצַּעְקוּ אֶל־פֶּרְעָה
לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מֵהַדּוֹרֶת בָּלוּם, אֲבֵרְמוּבִין

(י) וַיֵּצְאוּ מֵאֶרְמוֹן הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם
הַעֹבְדִים: תּוֹרָה יא
(יא) אַתֶּם מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ. קְרוֹב אוֹ
רְחוֹק: כִּי אֵין נִגְרַע. תֹּאֵר, עַל כֵּן
הוּא קְמוּץ, כִּמְשֻׁפֵּט: תּוֹרָה יב
(יב) וַיִּפֹּץ. פָּעַל יוֹצֵא, וְהַפְעֵל פֶּרְעָה
שֶׁהֶצְרִיכֶם לְהַפִּיץ: לַתִּבְנִי. תַּחַת תִּבְנִי.

כְּמוֹ וְהַחֲמֵר הָיָה לַחֲמֵר: תּוֹרָה יג
(יג) וַהֲנֻגְשִׁים אָצִים. פָּעַל יוֹצֵא.
כְּמִלְתָּ שָׁב וּכְמִלְתָּ מֵשׁ, שִׁמְצָא פָּעַם
יוֹצֵא וּפָעַם עוֹמֵד: נִטְעַם לֵאמֹר. לֵאמֹר
לָהֶם: דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ. כְּמוֹ מִדֵּי חֲדָשׁ
בְּחֲדָשׁוֹ: תּוֹרָה יד
(יד) וַיָּכּוּ וְגו', עֲלֵהֶם. עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

נִטְעַם לְהוֹסִיף גַּם פְּרִשְׁתִּיו. וְהָיָה תְּמוֹל
הוּא הַיּוֹם שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה הָאוֹתוֹת לְעִינֵי
הָעָם וְלֹא הִתְעַסְקוּ בַּעֲבֹדָתָם. גַּם הַיּוֹם
שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פֶּרְעָה. וְכֵן
כְּתוּב, וַיֵּצֵא פֶּרְעָה בַּיּוֹם הַהוּא: תּוֹרָה טו
(טו) לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ. שֶׁלֹּא
הָיָה מִנְהַגָּךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן: תּוֹרָה טז

(מז) תָּבֵן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֲמָרִים לָנוּ עָשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מִפִּים וְחֲטָאת עֲמָךְ:

וְהָיָה לָנוּ אֲמָרִים לָנוּ עָשׂוּ • הַנּוֹגְשִׁים אֲמָרִים עָשׂוּ לָנוּ לְבָנִים כְּמִנְיָן הָרִאשׁוֹן • וְחֲטָאת עֲמָךְ • אֵלֹהִים הָיָה נִקּוּד פֶּתַח, הִיטִי אֲמָר שֶׁהוּא דְּבִיק, וְדָבָר זֶה חֲטָאת עֲמָךְ הוּא. עֲכָשִׁיר שֶׁהוּא קָמֵץ – שֵׁם דָּבָר

(יח) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֲמָרִים נִלְכָּה נִבְחָה לִיהוָה:

(יח) וְעַתָּה לָכוּ עֲבָדוּ וְתָבֵן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתָבֵן לְבָנִים תִּתְּנוּ:

וַיֹּאמְרוּ לְבָנִים • חֲשׁוֹבֵן הַלְבָּנִים, וְכֵן: (מלכים ב' יב) "אֵת הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן", הַמְּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּעִנְיָנוּ: "וַיִּצְוֵנוּ וַיִּמְנוּ אֵת הַכֶּסֶף".

(יט) וַיֹּרְאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־בָּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּבַנֵיכֶם דְּבָרִים בְּיוֹמוֹ:

וַיֹּרְאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל • אֵת חֲבָרִיָּהם הַנִּדְרִים עַל יָדָם. בָּרַע • רָאוּ אוֹתָם בָּרַעַה וְצָרָה הַמוֹצֵאת

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נֹצְצִים לְקִרְיָתָם בְּצֵאתָם מֵאֶת פְּרָעָה:

וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֵת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגו'". וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: כָּל "נֹצְצִים" וְ"נֹצְצִים", דָּתָן וְאָבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וַיִּצְאוּ נֹצְצִים".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהָיָה עַל שְׁמוֹ. וְכִמּוּהוּ, וְהִיטִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֵמָה חֲטָאִים. וְאֵיבֵינוּ יִלְעָגוּ לָמוֹ וַיִּמְרִי אֵת כְּבוֹדָם: תּוֹרָה יז (יז) וַיֹּאמֶר. לֹא הוֹעִילוּ דְּבָרֵיהֶם כִּי הוּא מִתְאַמֵּץ בַּחֲזֶק לְבוֹ: תּוֹרָה יח (יח) וְעַתָּה לָכוּ עֲבָדוּ. אָמַר לְשׁוֹטְרִים, גַּם הֵם חֲזִיבִים לַעֲבֹד: תּוֹרָה יט (יט) וַיֹּרְאוּ. זֶה הַפְּסוּק דְּבָק בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים אַחֲרָיו, כִּי רָאוּ נִפְשָׁם בְּצָרָה בְּעִבּוּר שֶׁאָמַר לָהֶם פְּרָעָה לֹא תִגְרְעוּ מִלְּבַנֵיכֶם דְּבָרִים בְּיוֹמוֹ, וּפְגַעוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהִתְרַעְמוּ עֲלֵיהֶם. וּמִלֵּת אוֹתָם כְּמוֹ נִפְשָׁם וְעֲצָמָם. וְכִמּוּהוּ, וַיִּרְעוּ הָרוּעִים אוֹתָם. וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִיָּא. וְרַבִּי יְהוֹנָדָה בֶּן בִּלְעָם אָמַר כִּי כִמּוּהוּ, יָבִיא אוֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וּלְפִי דְעֻתִי שֶׁהִכָּהּ יִצְחָק לְהַבִּיאוֹ: תּוֹרָה כ (כ) וַיִּפְגְּעוּ. תִּחְסַר מִלֵּת וְהֵם הָיוּ נֹצְצִים. וְכִמּוּהוּ וּפְרָעָה חוֹלָם, הָיָה חוֹלָם. וְהִנֵּה הָיָה עוֹמֵד עַל הָיָר. וְרַבִּים כָּכָה: תּוֹרָה כא

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יִרְא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֲנוּ בְעֵינֵי פְרַעַה וּבְעֵינֵי עַבְדֵּיו לַתַּת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶדְנִי לָמָּה הִרְעַתָּה לָעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

כ"א - לָמָּה הִרְעַתָּה לָעַם הַזֶּה • וְאֵם תֹּאמַר: מָה אֲכַפֶּת לָךְ? - קוֹבֵל אֲנִי עַל שְׁשִׁלְחָתָנִי (שמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~

וּמִתְלִיף הַגְּאוּלָּה בְּשִׁכְל וְהַגִּיזוֹן. אָמַר לוֹ הַקֹּב"ה: "הַעֲבֹת לֹא הִרְהַרוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לָמָּה הִרְעַתָּה". גַּם בְּשִׁכְל וּבְחִקְמָה צָרִיף לְהִיט מְרָגֶשׁ הַבְּטוּל וְהָאֲמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁלְמַעֲלָה מִן הַשִּׁכְל, וְלֹא תָמִיד יֵשׁ מְקוֹם לְשִׁאֲלוֹת וּבְחִקְרוֹת. (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 - מתוך 'התקשרות')

לָמָּה הִרְעַתָּה לָעַם הַזֶּה (ה, כב) מֹשֶׁה רָבֵנוּ לֹא בָּא בְּטְרוּנְיָא כְּלָפִי שְׂמִיָּא חֲסִי-וְשָׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ "לָמָּה הִרְעַתָּה", אֲלָא בְּקִשׁ לְהִבִּין אֶת סִבַּת הַדְּבָר. כִּי בִּדְרָגָתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא - חִקְמָה. וּמִכֵּינֵן שֶׁהַקֹּב"ה בָּחַר בּוֹ לְהִיט מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָּה צָרִיכָה לְהִיט בְּצוּרָה שְׁכֵלִית וְהַגִּיזוּנִית. מִשּׁוּם כֵּךְ הִיטָה שְׁאֵלָתוֹ "לָמָּה הִרְעַתָּה" חֵלֶק מִמְּלוּי שְׁלִיחוֹתָיו - הוּא בְּקִשׁ לְהִבִּין אֶת סִדְר

(כג) וּמֵאֲזוּ בְּאִתִּי אֶל־פְּרַעַה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לָעַם הַזֶּה וְהִצַּל וְהִצִּיל לֹא־הִצִּילְתָּ אֶת־עַמֶּךָ:

כ"ג - הִרַע • לְשׁוֹן הַפְּעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אֲבֹאֶשׁ.

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרַעַה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרְצוֹ: ססס

צָנְהוּ, אִם כֵּן לָמָּה יִתְרַעַם מֹשֶׁה לִּזְמַר לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי, וְהִצַּל לֹא הִצִּילָתָּ. הַתְּשׁוּבָה חֹשֵׁב מֹשֶׁה כִּי מַעַת דִּבְרוּ אֶל פְּרַעַה יָקָל מַעֲלֵיהֶם עֲלֵם. וְהִנֵּה הוּא הַקְּבִיד הַעֲבֹדָה עֲלֵיהֶם. וְטַעַם לָמָּה הִרְעַתָּה. הַפֶּךְ מֵהַשְׁמָרָתָה רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנִי עָמִי. וְאֶרֶד לְהִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם. וְלָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי. לְהִרַע לְיִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה לֹא מִצְאִיתִי תְּשׁוּבָה לְהַשְׁיב לְשׁוּטְרִים: תוּרָה כג (כג) וּמֵאֲזוּ. מֵהַיּוֹם שֶׁדִּבַּרְתִּי אֵלָיו, אֲז

(כא) וַיֹּאמְרוּ יִרְא ה' • תְּמַסְנִי שֶׁהוּא עֲלֵיכֶם. וְדַע כִּי הַחֲמֹשׁ הַהֲרָגוֹת מִתְּחִבּוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד לְמַעַלָּה מִהַמִּצָּח. עַל כֵּן אָמְדוּ הַרְגָּשָׁה אַחַת תַּחַת חֲבִרְתָּהּ, כְּמוֹ וּמִתּוֹק הָאוֹר. וְרַבִּי מְרִינוֹס אָמַר שְׁאֵנוּ נִמְאָסִים וְנִבְאָשִׁים בְּעֵינֵינוּ כְּרִיִּים רַע: תוּרָה כב (כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה. הִנֵּה שְׁאֵלָה אַחֵר שֶׁהֵשֵׁם הוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ, וְאֲנִי יִדְעִיתִי כִּי לֹא יִתֵּן אֶחָכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּף, עַד שִׁיעֲשֶׂה כָּל הָאֲתוֹת אֲשֶׁר

הַקְּבִיד עֲלֵם עֲלֵיהֶם, כְּאֲשֶׁר הוּא כְּתוּב וַיֵּצֵא פְּרַעַה בְּיוֹם הַהוּא. וְהִשְׁעַם וְהִצִּילָלָה הִצִּילָתָּ, וְזֶה שֶׁחֲשַׁבְתִּי שִׁיחַל פְּרַעַה לְהַקֵּל מַעֲלֵיהֶם וּתְחַל לְהִצִּילָם. וּמִלַּת הִרַע לָעַם הַזֶּה פֶּעַל יוֹצֵא, כְּמוֹ הִרְעוּ מֵאֲבוֹתֶם: תוּרָה א (א) וַיֹּאמֶר עֲתָה תִּרְאֶה. כְּאֲשֶׁר אָבִיא הַמִּכּוֹת עַל מִצְרַיִם, אֲז יָרִיחַ לָהֶם מַעַט, כְּאֲשֶׁר אֶפְרֹשׁ עוֹד: חִסְלַת פְּרַשַׁת שְׁמוֹת

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוּרָה - מֵהַדּוֹרֶת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִין

כְּשֶׁאָבִיָּאָם לְאַרְץ. פִּי בֶּיֶד חֲזָקָה יִשְׁלַחם. מִפְּנֵי
יְדֵי חֲזָקָה שֶׁתִּחַזַּק עָלָיו יִשְׁלַחם. וּבִיד חֲזָקָה
יִגְרָשֶׁם מֵאֶרְצוֹ. עַל פְּרָחֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִגְרָשֶׁם, וְלֹא
יִסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צָדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתִּחַזַּק
מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגו'":

כְּשֶׁאָבִיָּאָה וְגו' (סנהדרין קיא) הִרְהֵרָתָ עַל מְדוּתִי,
לֹא פֶּאֶבְרָהֶם שֶׁאֲמַרְתִּי לוֹ: "כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא
לְךָ זֶרַע", וְאַחֲרֵי־כֵן אֲמַרְתִּי לוֹ: הִעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא
הִרְהֵר אַחֵר מְדוּתִי, לְפִיכֵךְ: "עֲתָה תִרְאָה", הָעֲשׂוּי
לְפָרְעָה תִרְאָה, וְלֹא הָעֲשׂוּי לְמַלְכֵי שְׂבָעָה אַמּוֹת,

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנב

אגרות קודש

ב"ה, י"ט טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד בתל אביב,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם בו מסופר ע"ד אופן הנסיעות דחדש תשרי העבר וכן המימיוגראף
קטע משיחת שבת בראשית, ולפלא שמקמצים כ"כ במכתבים, ויה"ר שעכ"פ לא יהי' חסרון אלא
בהכתיבה לכאן אבל יגרע כלל וכלל מהבפועל.

בטח כמו שכתבו מתכווננים הם להו"ל את הבטאון ליו"ד שבט הבע"ל, ואם ידפיסו שם
את המכתב כללי האחרון שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו, הנה יש להוסיף שם
בסוף ההערה, כל נשמתא לאחרי התיבה (יא), תיבות אלו:

אוצר הנשמות ששמו גוף הוא למטה משני מקומות הנ"ל, ולכן ישנו גם בנשמות או"ה
(תודי"ה אין ע"ז ה, א. ועייג"כ ל"ית להארזי"ל ישע"י נט. ע"ח שכ"ו פ"ב. עמק המלך ש"ו פע"ב, ס'
הקיצורים והערות לתניא ע' פ"ג ואילך) ואכ"מ...

מוסג"פ איזה סקריפ להוצאות והופעת הבטאון.

המחכה לבשו"ט וחותרם בברכת הצלחה גדולה בעבודתם בקדש.

נ.ב.

מעניין ביותר אותי מקצוע א) עבודתם בקרב הנוער שלע"ע עדיין אינו חסידותי. ב) בעבודה
בין הנוער [ה]נמצא בצבא שלע"ע עדיין אינו חסידותי.

זה עתה נתקבל מכתבם מיום ח' טבת, עם המצורף אליו ות"ח.

לוח תהלים

יום ראשון, ט"ו טבת < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שני, ט"ז טבת < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שלישי, י"ז טבת < מפרק פג עד סוף פרק פז

יום רביעי, י"ח טבת < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום חמישי, י"ט טבת < מפרק צ עד סוף פרק צו

יום שישי, כ' טבת < מפרק צז עד סוף פרק קג

שבת קודש, כ"א טבת < פרק כ. מפרק קד עד סוף פרק קה

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמועתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

בכוח השכל להימנע מהתאווה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאווה. ובפרט אל צד הקדושה, - במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות - לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו

בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים - אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר.

בדכתיב: "וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, ביתרון האור מן החושך"; פירוש, - כשמביאים משל להסכרת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל,

ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל.

ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה

והסכלות, מובן הנמשל כמו שמוכן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף

כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של חכמה הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר-טוב נקרא "ילד מסכן וחכם") וסכלות

רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר-הרע נקרא "מלך זקן וכסיל"), - מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל,

קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את

הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור

"דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכנים קצת אור למקום, נעלם החושך

מעצמו - כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך

ממילא, הרבה מן הקליפה - וכך מוסבר הדבר להלן: כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך, שמעט

אור גשמי דוחה הרבה מן החושך, - וכיצד נדחה החושך? - שנדחה ממנו מאליו וממילא, - אין על האור להילחם עם

רק מפני שלא לו לברו - ל"רע" של הנפש הבהמית, משפט המלוכה והממשלה בעיר - כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש גם כן מה לומר, אינו יכול להוציא תאוותו מבחוץ אל הפעל, להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש, - "מחשבה ממש"

- היינו: להעמיק מחשבתו בתענוגי עולם הזה, איך למלאות תאוות לבו, - זוהי

המשמעות של "מחשבה ממש" - להעמיק מחשבתו בכך. ואילו

מחשבות הנופלות ברעיונו בדרך ממילא, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו

"מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם,

שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברום, על

"מחשבה ממש" - ההתעמקות באותן מחשבות - ביכולתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות

שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאוות זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה?

- על כך אומר ה"תניא": כי הַמֶּחֱשֵׁב עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: בְּרָעִיָּה מִהִימָנָא פִּרְשֵׁת פִּינְחָם] בְּתוֹלְדוֹתוֹ וְיִמְכַּע יִצְרָתוֹ, שֶׁכֵּן נוצר האדם בתולדתו, שֶׁכֵּן אִדְם יִכּוֹל בְּרָצוֹנוֹ שֶׁבִּמְחוֹ - הרצון שבמוחו המניע את האדם, מבין

שעליו להתאפק ולמשל ברוח תאוותו שבלבו, שלא למלאות משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה, - גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו

שאין לו למלא את תאוותו - נוצר בו הרצון להתאפק מכך - יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאוות לבו. ויתירה מזו: ולחפית דעתו לגמרי מתאוות לבו

אל החפץ לגמרי, - ביכולתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטות לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל

האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאוות לבו זו, גם אז יש

הגוף כלו בנזכר לעיל, שהם - שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה, בנזכר לעיל. - בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה בלבד יליבשו את הגוף - שולט בתאורה הנובעת מהנפש

הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו,

דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית - מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? -

החושך, כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וסמרא אחרא שבחלל השמאלי - הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [במאמר ר"ל⁵: - אין אדם עובר עבירה "אלא-אם-בן נכנס בו רוח שטות" וכו'] -

רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאוות הנפש הבהמית בשם "שטות" - ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" - זה נדחה מאליו וממילא, מפני החכמה שבנפש האלקית שבמח, אשר רצונה - של הנפש האלקית, הוא הרי: למשל לבדה בעיר, - ב"עיר קטנה" היא הגוף, ולהתלבש בשלשה לבושיה הנזכרים לעיל, בכל

ליקוטי אמרים

סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [במאמר ר"ל⁵ אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלקית שבמוח אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

~ יום שני ט"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

רצוף "אהבה מסתרת", - ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלקית, כמו שיתבאר לקמן. - בפרק י"ח, שבכל יחודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. ואזי - אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה

בהתגלות בלבו, יכול להיות סכלות הפסיל הרע - של הנפש הבהמית, בהתגלות לבו בחלל השמאלי, להתאוות תאוה לכל עניני נשמיז עולם הזה, בין בהתר - גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי"א לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, בין באסור חס"ו שלום, - גם בדברים שהם אסורים מן התורה, כאלו לא התפלל כלל. אלא

שבדבר אסור אינו עולה בדעתו לעשות האסור בפעל ממש חס"ו שלום, - לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. אלא הרהורי עברה תקשים מעברה - כפי שהוסבר בפרק

ואת-על-פירבן אינו נקרא "צדיק" כלל, - אלא הוא נקרא "בינוני", מפני שיתרון זה אשר לאור נפש האלקית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא - אינו אלא בשלשה לבושיה הנזכרים לעיל, - כלומר;

במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, ולא במהותה ועצמותה - של הנפש האלקית, על מהותה ועצמותה של הקליפה - והנפש הבהמית, כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלקית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאוות תאוה לכל עניני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה, כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, כי"א תוכו - החלק הפנימי שבלבו,

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון זה אשר לאור נפש האלקית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושיה הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלקית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאוות תאוה לכל עניני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה

הקודם, יכולים לפעול לעלות למחז ולבלבלו מתורה ועבודה, ובמאמר ר"ל: "ג' עבירות אין אדם נצול מהן בכל יום, - שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: ה'רהור עברה ועיון תפלה כו'". -

ליקוטי אמרים

הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למחז ולבלבלו מתורה ועבודה וכמאמר "ג' עבירות אין אדם נצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

הרי ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני".

הרי ש"הבינוני" אינו נצול מהרהורי עבירה,

~ יום שלישי י"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלוח מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו.

להרהר בו ברצון, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך ב"בינוני", וכל שכן להעלותו על הדעת לעשותו חס' ושלום, או אפילו לדבר בו, - לכך בודאי שלא שייך

ה"בינוני", כי המהרהר

- הרהורי עבירה, ברצון

נקרא רשע באותה

שעה, - ואילו, והבינוני

אינו רשע אפילו שעה

אחת לעולם. - הרי,

שמן ההכרח לומר שלא

שייך שירצה לחשוב

בהרהורי עבירה. עד כאן

דובר, שאין הוא נותן לרע

שבלבו להגיע לאיזה

ביטוי שהוא ביחס

לדברים שהם מן הסוג של

"בין אדם למקום", בין

אדם להקב"ה, וכן - כך

הדבר, בדברים שפין

אדם לחברו, - אין הוא

נותן שמדה רעה שבלבו,

ביחס ליהודי שני, תבוא

לידי ביטוי מוחשי

במחשבה, או בדיבור,

וודאי שלא במעשה, אלא מיד שעולה לו מהלב למח איוז

מינא ושנאה חס' ושלום, - לזולת, או איוז קנאה או פעם

או קפידא ודמיהן - אינו מקבלן כלל במחז וברצונו. -

שירצה להרהר בהן, ואדרבא, המחשבה ומושל ברוח

שבלבו לעשות ההפך ממש, - ממה שדורש הרגש שבלבו:

להתנהג עם חברו במדת חסד, - וזאת בניגוד לרגש השנאה

רק שלוח מועיל הרשימו במוחין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, ויראת ה' ואהבתו המסתרת בחלל הימני, - שבלבו, הן עוזרות לו, להתגבר ולשלט על הרע הזה - של

הנפש הבהמית, המתאנה

תאוה, שלא להיות לו

שליטה וממשלה בעיר

- שלא תהיה לרע שליטה

וממשלה בגוף, להוציא

תאוותו מבין אל הפעל

- בפועל ממש. להתלכש

באברי הגוף. ואפילו

במחשבתו, להרהר

ברע, אין לו שליטה

וממשלה להרהר חס'

ושלום ברצונו שבמחז,

- מה שעולים בו הרהורים

רעים, אין זה מפני שהוא

רוצה לחשוב בהם, כי אם

מפני שלבו נוהג עדיין

אחרי תענוגי העולם,

נופלות ממילא במוחו

מחשבות תאוה אלה,

שלא ברצונו, שיקבל

ברצון חס' ושלום

הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למח בנזק לעילי,

- הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של הנפש

הבהמית, אלא מיד בעלייתו לשם, - משעולה הרהור

במוחו, דוחה בשתי ידים, - הוא דוחה את הרהור במלוא

כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, ומסיח דעתו מיד

שנזק שהוא הרהור רע, ואינו מקבלו ברצון אפילו

האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף - לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כִּי־אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכולתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות - כדאי להוסיף מה

שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: - בשעה שיהודי לומד תורה - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

או הכעס - הנובע ממדת ה"גבורה" - שיש בלבו כלפי הזולת - יתיחס אליו במדת החסד, וְחֶכְהָ יִתְּרָה מוֹדַעַת לוֹ - להראות לו אהבה מיוחדת, עד לִסְבֹּל מִמֶּנּוּ עַד קֶצֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא לִכְעֹם חֶסֶד וְשָׁלוֹם, - על מי שהוא סובל ממנו, וְגַם שְׂלֹא לִשְׁלֹם לוֹ כְּפַעְלוֹ חֶסֶד וְשָׁלוֹם, - גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, אֲלֵא אֲדַרְבָּה לְגַמֹּל לְחַיִּים - כנגדו, מִזְכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֵהָרִים,

לְלַמֵּד מִיּוֹסֵף עִם אָחָיו: - שבמקום היסורים שגרמו לו - שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובדאי שלא במעשה.

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש

~ יום רביעי י"ח טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יה, פרק יג ובוה... עד עמ' 36, עניני עוה"ו.

חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר־הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" - כפי שיוסבר להלן: כִּי כְּשֵׁי־אִיזוֹ שְׁלִיטָה וּמִמְשָׁלָה לַיֵּצֶר הָרָע בְּעֵיר קָמְנָה, - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל

המאבק בין היצר־טוב ליצר־הרע, אֲפִלּוּ לְפִי שְׁעָה קְלָה - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", אֲלֵא הַיֵּצֶר הָרָע אֵינוֹ רָק עַל־דֶּרֶךְ מְשַׁל כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדִין

הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ כְּמִשְׁפָּט, - ולא שיש לו שליטה על הגוף, וְאַחֲרֵי־כֵן יוֹבֵל לַחַיּוֹת שְׂלֵא יִתְּיָה פֶסֶק הִלְכָה בָּהּ לְמַעֲשֶׂה, - כדעתו של שופט זה, מִפְּנֵי שֵׁשׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדִין חֹזֵק עָלָיו, וְצִדִּיק לְהַכְרִיעַ בִּינֵיהֶם, וְהִלְכָה בְּדִבְרֵי הַמִּכְרִיעַ. בָּהּ - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר־הטוב לבין היצר־הרע ב"בינוני": הַיֵּצֶר הָרָע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ כְּחֹלֶל הַשְּׂמָאֵל שְׂבֵלָב, - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתתעורר תאוה בלבו - משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" על־ידי הנפש האלקית בלבד - לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

וּבִזְה יוֹבֵן לְשׁוֹן מֵאֲמֵר ר'וֹ: "בִּינּוֹנִים - זֶה זֶה שׁוֹפֵט" [פְּרוּשׁ, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר רָע], - היצר־הטוב והיצר־הרע משמשים כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראייה לכך: דְּכַתִּיב: "כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ", - "שופט" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצר־הטוב והיצר־הרע. על־כל־פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה שופטן" - וְלֹא אֲמָרוּ "זֶה זֶה מוֹשְׁלִים" חֶסֶד וְשָׁלוֹם, - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצר־הטוב וגם היצר־הרע, מושלים בגופו של ה"בינוני" - ואז היה על

השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, ומהלך עולה למח
להרהר בו, - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא. שכן,
כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח,
ומיד - עם עליית הרהורים במוח, חולק עליו השופט השני

שהוא הנפש האלהית
שבמח, המתפשט
בחלל הימני שבלב,
מקום משכן היצר טוב,
- ב"חלל" הימני שבלב,
מתגלה היצר הטוב,
המדות של הנפש
האלקית. היצר הטוב
נאבק עם היצר הרע, שלא
לתת מקום למימושה של
התאוה, "דעתו" של
היצר הטוב היא, שכל
הכוחות והאיברים של
הגוף, צריכים להיות
מנוצלים בענינים של
קדושה בלבד. והלכה
בדברי המכריע, הוא
הקדוש-ברוך-הוא
העוזר להיצר טוב, -
שיהיה בכוחו להתגבר על
היצר הרע, במאמר

רו"ל: "אלמלא הקדוש-ברוך-הוא עוזר - ליצר הטוב,
אין יכול לו". - ליצר הרע המתגבר באדם מדי יום. והעור,
- שהקב"ה עוזר ליצר הטוב, הוא: היא ההארה שמאיר אור
ה' על נפש האלהית, להיות לה יתרון ושליטה על
סכלות הפסיל ויצר הרע, ביתרון האור מן החשך, בנזק
לעיל. - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן
החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה
מה"סכלות" ומהחושך של היצר הרע, לעומת מעט מאור
הקדושה המאיר מהנפש האלקית - בכך מתבטאת עזרתו של
הקב"ה ליצר הטוב.

בדבריו הבאים, מתרחב רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת
הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת וואפילו כל העולם
כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" - הרי המשנה
במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך" "וגם: אם
יהיה בעיניך כרשע, ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה'

ליקוטי אמרים

השמאלי שבלב ומהלך עולה למוח להרהר בו ומיד
חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח
המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב
והלכה בדברי המכריע הוא הקב"ה העוזר להיצר טוב
כמאמר רו"ל אלמלא הקב"ה עוזר אין יכול לו והעור
היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות
לה יתרון ושליטה על סכלות הפסיל ויצר הרע כיתרון
האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל
השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאוות תאוה
לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא
נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה
להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון
ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארו"ל
אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה
בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו
לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו
נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו

בשמחה ובטוב לבב? - מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל
דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא
"כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה
לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע"
שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה
בלב, כמו שזה אצל
"רשע". אך מאחר
שהרע שבחלל
השמאלי בבינוני הוא
בתקפו כתולדתו,
להתאוות תאוה לכל
תענוגי עולם הזה, ולא
נתבטל במיעוט לגבי
הטוב, - של הנפש
האלקית, כמו שהדבר
ב"צדיק", ולא נדחה
ממקומו כלל, רק שאין
לו - ל"רע", שליטה
וממשלה להתפשט
באברי הגוף, - אין
ל"רע" שליטה והשפעה
על אברי הגוף, לעשות,
לדבר או לחשוב דברים
רעים. הרבי מעיר: "גם

בזה - במניעת התפשטות הרע - לא נשתנה מתולדתו, והרע
בתוקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם,
כי-אם: מפני הקדוש-ברוך-הוא העומד לימין אביון
ועוזר ומאיר לנפש האלהית - שתוכל לעמוד נגד הנפש
הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל
ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית - הוא בתקפו כתולדתו. לכן
נקרא - ה"בינוני", "כרשע", - כמו רשע, במאמר רו"ל:
"אפילו כל העולם כלו אומרים לך צדיק אתה, היה
בעיניך כרשע", ולא רשע ממש, - שכן, המשנה הרי
אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור,
באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה,
אלא שיחזיק עצמו לבינוני, ולא להאמין להעולם
שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב, שזו מדרגת
צדיק, - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב",
ואילו הוא, שלאור מעשיו - שאינו עובר עבירה איזו שהיא -

3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט
ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרחב כ"ק אדמו"ר שליט"א
בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: (א) נגד ההרהור שבמוח; (ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח),
משא"כ בפ"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין וגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת
היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה". 5. אבות ב, יג.

דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על-ידי השימוש בו. הרי למדנו, שרבנו הזקן מפרש את מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" - הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדרגה עליונה - טוב ונחוז לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", כי אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" - יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדרגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" הגורם לעבירות - אל לו לקבל דיעה זו, כי הרע שבו עדיין לא בטל, **אֵלָא יְהִיָּה בְּעֵינָיו כְּאֵלוֹ מְהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא בְּתַקְפּוֹ וּבְגִבּוּרְתוֹ בְּחִלָּל הַשְּׁמַאֲלִי כְּתוּלְדָתוֹ, וְלֹא חִלָּף וְחִלָּף מִמֶּנּוּ - ה"רע", מֵאֻמָּה, וְאִדְרָבָה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּה, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - ב"רע" שֶׁמִּיִּחְלָל הַשְּׁמַאֲלִי, הָרַבָּה בְּאִכִּילָה וְשִׁתְיָה וְיִשְׁאָר עֲנִינֵי עוֹלָם הַזֶּה.**

- השימוש המתמיד בנפש הבהמית לעניני העולם-הזה, מחזק את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים

ליקוטי אמרים

כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עוה"ז

~ יום חמישי י"ט טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולו.

וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה. - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות - שולטת הנפש האלקית - בעזרתו של הקב"ה - על הגוף, ובידה העליונות על הנפש הבהמית. **אֲבָל מְהוּתָּהּ וְעֲצֻמּוֹתָּהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - אֵין לָהּ שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה עַל מְהוּתָּהּ וְעֲצֻמּוֹתָּהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּבִינוּנִי, כִּי אִם בְּשַׁעֲה שְׁאֵהֶבֶת ה' הוּא בְּהִתְגַּלּוּת לְבֹו בְּעֵתִים מְזֻמִּינִים, - בלבד, כִּמּוֹ בְּשַׁעֲת הַתְּפִלָּה וּבִיצָאָה בְּה. -** שאז, כפי שזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב-שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. **וְאֵף גַּם זֹאת הַפַּעַם, -** גם בזמן הנקוב, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, **אֵינָה רֶךְ שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה לְבָד, -** הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, **כְּדִכְתִּיב: "וְלֹאִם**

עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" - "יושב אוהל", שנתון תמיד כולו בעסק התורה: **וְאֵף מִי שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וְיִהְיֶה בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְשִׁמָּה - אֵין זֶה הוֹכְחָה בְּלָל שְׁנִדְחָה הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֵלָא יָכוֹל לְהוֹיֵת שְׁמֵהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ - שֶׁל הָרַע, הוּא בְּתַקְפּוֹ וּבְגִבּוּרְתוֹ בְּמִקּוֹמוֹ בְּחִלָּל הַשְּׁמַאֲלִי, - שבלב, רַךְ שְׁלִבּוֹשִׁי, מְחַשְּׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֵינֶן מְתַלַּבְשִׁים בְּמַח וְחֶפֶז וְהִידִים וְיִשְׁאָר אֲבָרֵי הַגּוֹף, - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, מִפְּנֵי ה' שֶׁנֶּתַן שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה לְמַח עַל הַלֵּב. וְלִכֵּן, נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמַח מוֹשְׁלֶת בְּעִיר קִמְצָה, אֲבָרֵי הַגּוֹף בָּלָם, שִׁיחִיו לְבוֹשׁ וּמְרַבֶּבָה לְשִׁלְשָׁה לְבוֹשִׁיָּה - שאברי הגוף יהיו לבושים בשלושת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, שִׁיתַּלְבְּשׁוּ בָּהֶם, - באברי הגוף, שֶׁהֵם מְחַשְּׁבָה דְּבוּר**

מִלֵּאם יֵאֱמָן – פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית – הרי זה "יאמן" בלבד, ש"יעקב" מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: **"כְּשֶׁזָהָה קָם זֶה נוֹפֵל"**,

וּכְשֶׁזָהָה קָם כּוֹ"ף, – הרי,

שלנפש האלקית

ב"בינוני" יש שליטה

בלבד – וגם זאת באופן

זמני בלבד – על הנפש

הבהמית. **שֶׁנֶפֶשׁ**

הָאֱלֹהִית מְתַאֲמָצֶת

וּמִתְגַּבֶּרֶת עַל נֶפֶשׁ

הַבְּהֵמִית, בְּמִקּוֹר

הַגְּבוּרֹת שֶׁהָיָה בִּינָה, –

כפי שמובא בתורת

הקבלה, שספירת

ה"בינה" היא מקור

ה"גבורות". כך גם ביחס

לנפש, שהמקור לגבורות

הנפש האלקית, הוא כוח

ה"בינה", בו הוא מבין

את גדולתו של הקב"ה,

לְהִתְבָּוֶנֶן בְּגִדְלַת ה'

אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא,

וְלַהּ לִיד אֶהְבָּה עֲזָה לַח' בְּרִשְׁפִּי אֵשׁ בְּחֻלָּל הִימְנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,

וְאֵז – כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה

וחזקה כזו להקב"ה, **אֶתְכַּפֵּיָא סְטָרָא־אֲחֵרָא שֶׁבְּחֻלָּל**

הַשְּׁמַאֲלִי. – ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת

ונשלטת על-ידי הנפש האלקית, **אֲבָל –** ה"רע", **לֹא נִתְבַּטֵּל**

לְגַמְרִי בְּבִינוּנִי, אֲלָא בְּצִדִּיק, – ב"צדיק" בלבד בטל הרע

של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, **שֶׁנֶאֱמַר**

בַּיֹּסֶף: – ב"צדיק", **"וְלִבִּי חֻלָּל בְּקִרְבִּי"**, – מקומו של

היצר הרע בלבד של ה"צדיק" – ריק, **וְהוּא –** ה"צדיק", **מוֹאֵם**

בְּרַע וְשׁוֹנָא בְּתַכְלִית הַשְּׁנָאָה וְהַמָּאוֹם, – כך הדבר

ב"צדיק גמור", **אוֹ שְׁלֹא בְּתַכְלִית הַשְּׁנָאָה, –** כך הדבר

ב"צדיק שאינו גמור", **בְּנוֹכַח לְעֵיל. –** בפרק י. כל האמור הוא

ביחס ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", **אֲבָל בְּבִינוּנִי הוּא –** ה"רע"

של נפשו הבהמית, **דְּרִי־מִשְׁל בְּאָדָם שִׁישָׁן, שִׁיכּוֹל לְחַזֵּר**

וְלִיעוֹר מִשְׁנֵתוֹ, – בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם

פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו וכוחותיו

נעשים ערים ופעילים, **כִּךְ הָרַע בְּבִינוּנִי הוּא כִּישָׁן בְּחֻלָּל**

ליקוטי אמרים

וכשזוה קם כו' שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' א"ס ב"ה ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש בחלל הימני שבלבו ואז אתכפיא ס"א שבחלל השמאלי אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני אלא בצדיק שנאמר בו ולבי חלל בקרבי והוא מואם ברע ושונא בתכלית השנאה והמיואם או שלא בתכלית השנאה כנ"ל. אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בוער באהבת ה' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק עצמו בבינוני אף דלא פסיק פומיה מגירסא ובתורת ה' חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה בעיניו בבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו:

הַשְּׁמַאֲלִי – שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב – וזהו **בְּשַׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וְתַפְלָה, שֶׁלִּבּוֹ בּוֹעֵר בְּאַהֲבַת ה', –** וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה. ברם, **וְאֲחֵר־כֵּךְ –** אחרי התפלה, **יָכוֹל –** ה"רע", **לְהִיּוֹת חוֹזֵר וְנִיעוֹר. –** כאן מתחיל

רבנו הזקן להסביר,

שקיימת דרגה עליונה

יותר ב"בינוני" – כשהוא

נתון כל היום באהבה

להקב"ה כמו בשעת

התפלה, ולכן ה"רע" שבו

נתון "תמיד" כאילו

בשינה – בכך יוסבר לנו

כיצד יכול היה רבה לומר

על עצמו שהוא "בינוני".

בפרק הראשון למדנו

שאי אפשר לומר

בפשטות, ש"בינוני" הוא

מי שיש בו מחצית מצוות

ומחצית עבירות, כי אם

כן – כיצד היה יכול רבה

לטעות בעצמו שהוא

"בינוני", בשעה שלא

היתה בו אפילו העבירה של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה

שהוסבר של"בינוני" אין עבירות כלל, אלא שעולה לפעמים

בלבו תאוה לרע – עדיין קשה להבין, כיצד החזיק רבה את

עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב

שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת

מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה לרע

– יובן לנו הדבר היטב. **וְלִכֵּן הָיָה רַבָּה מְחֻזָּק עֲצָמוֹ**

בְּבִינוּנִי, אֵף דְּלֹא פָּסִיק פּוּמִיָּה מְגִירָסָא, – אף שלא פסק

פיו מלימוד תורה, **וּבְתוֹרַת ה' חָפְצוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה, בְּחַפְצֵיָּה**

וְחַשִּׁיקָה וְתַשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹמְקָה לַח' בְּאַהֲבָה רַבָּה

בְּבְשַׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וְתַפְלָה, – וכפי שהוסבר כבר, מעורר

אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להש"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע"

בחלל השמאלי שבלבו. רבה – שכל היום בערה בו אהבה

להש"ת, ולא היתה לו אף פעם כל שייכות לתאוות העולם –

יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום **וְנִדְמָה**

בְּעֵינָיו – של רבה, **בְּבִינוּנִי הַמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם, –** שנתון כל

היום באותה מדריגה כמו בשעת התפלה – האהבה היא

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה ה' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". 8. תהלים קט, כב. 9. הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו – הוא למיעוטי מדר' נעלית

יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר – כראיתא בירוש' ספ"ט דברכות – ואז אין לבו חלל בקרבו – למעלייתא). אבל ברש"י ברכות ופשטות

הירוש' – מענין – מת. בפרש"י תהלים – ב' הפי".

בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כ"אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך - אין זו העבודה האמיתית לגבי מדרגת ה"צדיקים" - שכן, "אמת" היא מדרגה של תמידות ואי-השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף פעם לתאוה איזו שהיא, וּבְמֵאֵמֶר רַ"ן¹⁰: "הַלּוֹאִי שֵׁיתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כָּלוּ" - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו ל"בינוני" - מדרגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על-כל-פנים, הרי הוסבר ביחס למדרגתו הכללית של "בינוני", שגם

~ יום שישי כ' טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מדרת... עד עמ' 38, כולל:

במדרגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדרגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים - לאחר הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפלתו, אהבה להשי"ת.

הרי, שהאהבה היא תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת בו תמיד, אם בצורה מעשית-פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה זו לביטוי גלוי (ואמור לעיל - "להתפלל כל היום כולו", ה"בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות בכוח, האהבה והמדרגה של תפלה, במשך כל היום). ובלשונו הקדוש של כ"ק רבינו בהערה: "בפועל או בכח באופן שיכול להביאה

בפועל תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אינה נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן נחשבת אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" - עליה להיות כך בכל המדרגות! - הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדת ה"אמת" קיימת בכל מדרגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל מדרגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדרגה. כך הדבר בכל המדרגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדרגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדרגות העליונות - כיצד, איפוא, יכולות אותן מדרגות תחתונות להיקרא "אמת" בהשוואה למדרגות העליונות? -

וְהִנֵּה, מֵדֵת אֲהָבָה זֹאת, הָאֱמוּנָה בְּבִינוּנִים, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה עֲלִיָּדֵי הַתְּגַבְרוּת - הַזְמִינִית שֶׁל, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּו', - עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הִנֵּה לְגַבִּי מִדְּרַגַּת הַצְּדִיקִים עוֹבְדֵי ה' בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ - אֵין בְּחִינַת אֲהָבָה זֹאת - ב"בינונים",

נִקְרָאת בְּשֵׁם "עֲבוֹדַת אֵמֶת" כָּלֵל, מֵאַחֵר שְׁחוֹלְפֶת וְעוֹבְרַת אַחֵר הַתְּפִלָּה, וּבְכֵתִיב: "שִׁפְתַּי אֵמֶת תִּכּוֹן לֵעֵד, וְעַד אֲרִינְעָה לְשׁוֹן שְׁקֵר". - הַתּוֹרָה "אֵמֶת" חַל רַק עַל דְּבַר שֵׁשׁ בּו קִיּוֹם תְּמִידִי, וְאִילוּ כְשִׁקְיוֹמוֹ שֶׁל הַדְּבַר הוּא זְמַנִּי בִּלְבַד - אֵין זֹאת מִצִּיאוֹת אֱמִיתִית. כֵּךְ גַּם בְּעִנְיָנִי, מֵאַחֵר שֶׁה"בִּינוּנִי" מִרְגִּישׁ וְחֹשׂ בְּאֲהָבָה זֹאת בְּשַׁעַת תְּפִלָּתוֹ בִּלְבַד, וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה אֵין

אהבה זו בהתגלות בלבו - הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדת האמת האמיתית של "צדיקים"; וְאֶת־עַל־פִּי־כֵן, לְגַבִּי מִדְּרַגַּת הַבִּינוּנִים - נִקְרָאת "עֲבוֹדַת תִּמְחָה" בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ שִׁלָּהֶם, - שֶׁל ה"בינונים", אִישׁ אִישׁ כְּפִי מִדְּרַגָּתוֹ בְּמִדְּרַגַּת הַבִּינוּנִים, - כְּפִי שֶׁלִּמְדָנוּ שִׁקְיָמוֹת דְּרָגוֹת שְׁנוֹנוֹת ב"בינונים". וְהִרְיִי קוֹרָא בְּאֲהָבָתָם שֶׁבְּתְּפִלָּתָם גַּם כֵּן - "שִׁפְתַּי אֵמֶת תִּכּוֹן לֵעֵד", - אֲהַבְתָם שֶׁל ה"בינונים" היא אֱמִיתִית וְתִמְדִית לְמִרוֹת שֶׁהִיא בָּאָה לִידֵי בִטּוֹי בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה בִּלְבַד. שֶׁכֵּן, הוֹאִיל וּבְכֵחַ נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְחוֹד וּלְעוֹרֵר בְּחִינַת אֲהָבָה זֹאת לְעוֹלָם, - מִחֹדֶשׁ, בְּהַתְּגַבְרוּתָהּ - שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה מְדִי יוֹם בְּיוֹם, עֲלִיָּדֵי הַכֶּנֶּה הָרְאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כְּפִי עֲרֻכָּה וּמִדְּרַגָּתָהּ. - שֶׁכֵּן, נֶפֶשׁ שֶׁהִיא

10. ברכות כא, א. 11. משלי יב, יט.

למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדרגה שלהם, אף שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אין היא נקראת 'עבודת אמת'. בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצירה הטוב והיצירה הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף,

מה שאמר כ"ק רבינו (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם, ולהבדיל - בני

ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלוש ישרור בין החיות, כי הטבע שלהן - ישנתה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה השניה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישורור אז השלוש בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה - האדם, ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם" - אתם קרויים אדם", בני ישראל הנקראים "אדם". הרי עלידי השלוש שישורור בבני ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - ישפיע הדבר גם על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישרור השלוש, עד שגם החיות תחיינה בשלוש אחת עם השניה.

אך ההסבר הוא: כל מדרגה יש לה נקודת האמת שלה, לפי הערך שלה. **כִּי הִנֵּה, מִדַּת אֱמֶת הִיא מִדַּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב**, - כמו שכתוב¹²: "תתן אמת ליעקב", **הַנִּקְרָא: "בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן הַמִּבְרִיחַ מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה"** - כלומר ברוחניות: **מִרוֹם הַמַּעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת עַד סוֹף כָּל דְּרָגָיו**, - עד

סוף כל המדרגות, ו**כָּכָל מַעֲלָה וּמִדְּרָגָה מִבְּרִיחַ תוֹךְ נִקְדָּה הָאֲמִצְעִית**, - של אותה מדרגה, **שֶׁהִיא נִקְדָּת וּבִחִינַת מִדַּת אֱמֶת שֶׁלָּהּ**. - והוכחה שכל מדרגה יש לה, מדת האמת שלה: **וּמִדַּת אֱמֶת הִיא "נִחְלָה בְּלִי מִצְרִים", וְאֵין לָהּ שְׁעוֹר לַמַּעֲלָה עַד רוֹם הַמַּעֲלֹת, וְכָל מַעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת שְׁלֻמְטָה הֵם כֵּאֵין לַגִּבִּי מַעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת שְׁלֻמְטָה מִהֶן** - ולמרות זאת, שהמדרגות שלמטה הן כאין לגבי המדרגות שלמעלה - קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדרגות - הרי שכל מדרגה ומדת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדרגה התחתונה היא "כאין" לגבי המדרגה העליונה: **[בְּדִיעַ לְיִוְדָעִיחָן, - תורת הקבלה, שְׁבַחֲנִית רֹאשׁ וּמַחֲזִין שֶׁל מִדְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת, הֵן לְמִטָּה מִבְּחִינַת עֲקִבִּים וְרַגְלֵי מִדְּרָגוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֶן, וְכִמְאֹמֶר רַ"ל¹³: "רַגְלֵי הַחַיּוֹת בְּנִגְדָּ בְּלִין"]** - הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל מדרגה, בהתאם

ליקוטי אמרים

הנקרא בריח התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריה תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת ובחי' מדת אמת שלה ומדת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן [כידוע לר"ח שבחי' ראש ומוחין של מדרגות תחתונות הן למטה מבחי' עקביים ורגלי מדרגות עליונות מהן וכמאמר רז"ל רגלי החיות כנגד כולן]:

שְׁעוֹר לַמַּעֲלָה עַד רוֹם הַמַּעֲלֹת, וְכָל מַעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת שְׁלֻמְטָה הֵם כֵּאֵין לַגִּבִּי מַעֲלֹת וּמִדְּרָגוֹת שְׁלֻמְטָה מִהֶן - ולמרות זאת, שהמדרגות שלמטה הן כאין לגבי המדרגות שלמעלה - קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדרגות - הרי שכל מדרגה ומדת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדרגה התחתונה היא "כאין" לגבי המדרגה העליונה: **[בְּדִיעַ לְיִוְדָעִיחָן, - תורת הקבלה, שְׁבַחֲנִית רֹאשׁ וּמַחֲזִין שֶׁל מִדְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת, הֵן לְמִטָּה מִבְּחִינַת עֲקִבִּים וְרַגְלֵי מִדְּרָגוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֶן, וְכִמְאֹמֶר רַ"ל¹³: "רַגְלֵי הַחַיּוֹת בְּנִגְדָּ בְּלִין"]** - הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל מדרגה, בהתאם

~ שבת קודש כ"א טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש:

אדם, וְאַחֲרֵיהָ כָּל אָדָם יִמְשֹׁךְ, - כל מי שעדיין לא הגיע למדרגה זו, עליו להשתדל, עלידי עבודה ויגיעה, להגיע למדת ה"בינוני" - שרק לא יחשוב שזהו למעלה מכוחותיו, שְׁכָל אָדָם יָכוֹל לְהִיּוֹת בִּינוֹנִי כָּכָל עַת וּכְכָל שְׁעָה. - יש ביכולתו תמיד להגיע

לדרגת ה"בינוני", כִּי הַבִּינוֹנִי אֵינוֹ מוֹאֵס בְּרָע, - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, שְׂוָהוּ - המיאוס ב"רע", דְּבָר

הַמְּסוֹר לְלֵב, - כפי שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין הוא מואס ברע; וְלֹא כָּל הַעֲתִים

פֶּרֶק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על יהודי הנוהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור; כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה

לעניני העולם הזה, אך אין תאוה זו באה לידי ביטוי באחד משלושת הלבושים האמורים. הנפש האלקית - ב"עזרת הקב"ה - אינה

נותנת ל"רע" להתפשט בגוף. רבנו הזקן ממשיך בפרק הבא: וְהִנֵּה, מִדַּת הַבִּינוֹנִי הִיא מִדַּת כָּל אָדָם, - מותאמת לכל

12. מיכה ז, כ. 13. חגיגה יג, א.

כפי שה"תניא" אומר מיד, במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, שהן רצונו וחכמתו שהם דבר אחד עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם נקראים "שלושה לבושי יתברך", **שְׁהֵם: מַעֲשֵׂה דְבוּר וּמַחֲשָׁבָה, בְּה' וְתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו**, - ומהיכן נובע רצוני זה, לרצות באמת להיות דבוק ומאוחד עם

הקב"ה? - הרי זה: **מֵאֲהָבָה מִסְתַּתֵּר מִפְּלִי לָהּ**, - ולמרות שאין אני חש באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומוסתרת בלבי, **כְּמֹו פֶלֶב פְּלִלֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ "אוֹהֲבֵי שְׁמִיד"**, - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין הוא חש בה בצורה גלויה. **וְאֵפֶלֶוּ קָל שְׂבָקִים יָכוֹל לְמַסֵּר נַפְשׁוֹ עַל קִדְשַׁת הַשֵּׁם**, - באם יכריחו אותו לכפור בהקב"ה. דבר זה נובע, כפי שיוסבר בפרקים

הבאים, מאהבתו המסותרת להקב"ה, המתעוררת ומתגלה באותו רגע שהוא מרגיש שרוצים חלילה לנתק אותו מהקב"ה, הריחו מוסר נפשו כדי שלא להיעשות נפרד חלילה מהקב"ה. הרי, שגם "קל שבקלים" ישנה בו אותה אהבה מסותרת אל הקב"ה, **וְלֹא נִפְּל אֲנֹכִי מִמֶּנּוּ בְּדַאֲרֵי**, - מאותו "קל שבקלים". אלא שנשאלת השאלה: אם אכן קיימת בו אהבה להקב"ה, מדוע הוא "קל שבקלים"? - **אֲלֵא שֶׁנִּכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁמוֹת**, - כמו שאומרים חכמינו ז"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא-אס-כן נכנסה בו רוח שטות", **וְנִדְמָה לוֹ שֶׁפִּעֲבָרָה זֶה עוֹדֵנוּ בִּיהִדוּתוֹ** - שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"הידותו", **וְאֵין נִשְׁמָתוֹ מְבַדֵּלֶת מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל**, - ואילו האמת היא, כפי שיסביר בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה, בשעת מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה - לא היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה מכתובה לו שעליו לקיימן? - הרי זה מפני: **וְגַם שׁוֹכַח אֲהַבְתוֹ לָהּ הַמִּסְתַּתֵּר בְּלִבּוֹ**, - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה אהבתו לה' בהכרתו המלאה, היה

שְׁוֹת, - לפעמים, כשבלבו פתוח, כמו בשעת התפלה, כשבלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול להתעורר בו רגש של שנהא ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". וא"כ מובן,

שהמיאוס ברע הוא לא ה"מבחן" של ה"בינוני", שהיא מדיגתו התמידית, **אֲלֵא** - ענינו של ה"בינוני" הוא: "סור מרע וַעֲשֵׂה טוֹב", **דְּהֵינוּ בַּפֻּעַל מִמֶּשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה דְבוּר וּמַחֲשָׁבָה**, - ה"סור מרע ועשה טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה פרקטית: שלא לחשוב, שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור, ולעומת זאת לחשוב, לדבר ולעשות מה שציווה הקב"ה, **שְׂבָקֵם** - במעשה, דיבור ומחשבה, שלא כמו בדברים המסורים ללב, **וְהִיכַלְתָּ וְהִרְשוּתָּ נְתִינָה לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וּלְחַשֵּׁב** **גַּם מִה שֶׁהוּא נֹגֵד תַּאוֹת לָבוֹ וְהַפְכָה מִמֶּשֶׁה, כִּי גַם בְּשִׁעָה שֶׁהֵלֵב חוֹמֵד וּמִתְאוֹה אִיזוֹ תַּאוֹה נִשְׁמִיית פְּתֵחַר** - לדבר מותר שיש לעשותו לשם שמים, אלא שהוא חומד בו כדי למלא את תאוותו, **אִוּ פֶּאֶסוֹר חֲסִידֵי שְׁלֹום** - יכול להִתְנַבֵּר - על התאוה, וְלַחֲסִיד דְּעֵתוֹ מִמֶּנָּה לְגִמְרֵי, - כיצד ביכלתו לעשות זאת? - **בְּאִמְרוֹ לְלִבּוֹ**: - עליידי שהוא מסביר ומוכיח לעצמו: **אֵינְנִי רוֹצֵה לְהִיטֵר רִשְׁעִי אֲפִלּוּ שְׂעָה אַחַת**, - כלומר, אינני רוצה למלא אחרי תאוותי ולעשות את האסור, ולהיקרא משום כך "רשע". מדוע אין אני רוצה בכך? - **כִּי אֵינְנִי רוֹצֵה לְהִיטֵר מְבַדֵּל וְנִפְרֵד חֲסִידֵי שְׁלֹום מִה' אַחַד בְּשׁוּם אִפֻּן, כְּדִכְתִּיב: "עֲזוּנֹתֵיכֶם מְבַדִּילִים וְגו'"**, - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעליידי עבירה, נעשה היהודי נפרד ומובדל מזה. ועליידי התעמקותו בדברים אלה, ובואו להכרה, שאין הוא רוצה להיות "רשע", מפני שאינו רוצה להיות נפרד חלילה מהקב"ה - יש בכוחו, גם כשהלב מתאוה לתאוה, להיות "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות, עליו להתבונן: **רַק אֲנִי רוֹצֵה לְדַבֵּק בּוֹ** - בהקב"ה, **נִפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי, בְּהִתְלַכְשֵׁן בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי יִתְבַּרְךְ**, - כלומר,

וְהִיכַלְתָּ וְהִרְשוּתָּ נְתִינָה לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וּלְחַשֵּׁב **גַּם מִה שֶׁהוּא נֹגֵד תַּאוֹת לָבוֹ וְהַפְכָה מִמֶּשֶׁה, כִּי גַם בְּשִׁעָה שֶׁהֵלֵב חוֹמֵד וּמִתְאוֹה אִיזוֹ תַּאוֹה נִשְׁמִיית פְּתֵחַר** - לדבר מותר שיש לעשותו לשם שמים, אלא שהוא חומד בו כדי למלא את תאוותו, **אִוּ פֶּאֶסוֹר חֲסִידֵי שְׁלֹום** - יכול להִתְנַבֵּר - על התאוה, וְלַחֲסִיד דְּעֵתוֹ מִמֶּנָּה לְגִמְרֵי, - כיצד ביכלתו לעשות זאת? - **בְּאִמְרוֹ לְלִבּוֹ**: - עליידי שהוא מסביר ומוכיח לעצמו: **אֵינְנִי רוֹצֵה לְהִיטֵר רִשְׁעִי אֲפִלּוּ שְׂעָה אַחַת**, - כלומר, אינני רוצה למלא אחרי תאוותי ולעשות את האסור, ולהיקרא משום כך "רשע". מדוע אין אני רוצה בכך? - **כִּי אֵינְנִי רוֹצֵה לְהִיטֵר מְבַדֵּל וְנִפְרֵד חֲסִידֵי שְׁלֹום מִה' אַחַד בְּשׁוּם אִפֻּן, כְּדִכְתִּיב: "עֲזוּנֹתֵיכֶם מְבַדִּילִים וְגו'"**, - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעליידי עבירה, נעשה היהודי נפרד ומובדל מזה. ועליידי התעמקותו בדברים אלה, ובואו להכרה, שאין הוא רוצה להיות "רשע", מפני שאינו רוצה להיות נפרד חלילה מהקב"ה - יש בכוחו, גם כשהלב מתאוה לתאוה, להיות "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות, עליו להתבונן: **רַק אֲנִי רוֹצֵה לְדַבֵּק בּוֹ** - בהקב"ה, **נִפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי, בְּהִתְלַכְשֵׁן בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי יִתְבַּרְךְ**, - כלומר,

1. ישע"י נט, ב. 2. תהלים ה, יב. 3. סוטה ג, א.

עושה ככל אשר ביכלתו, כדי להתאחד, באמצעותן, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי ממשיך בחשבון נפשו: **אָבֵל אֲנִי אֵינְנִי רוֹצֶה לְהִיטְ שׁוּטָה כְּמוֹהוּ לְכַפֵּר הָאִמְתָּה**. – וה"אמת" היא הרי, שעל-ידי עבירה אכן נעשה האדם נפרד מהקב"ה, והרי ה"אמת" היא שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות – ומשום כך, אין אני רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס לזהירות ממשית, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"עשה טוב" – להשתדל לקיים מצוות – וכך ביכלתו להגיע למדרגת "בינוני".

מִהֲשֹׁאֵי־בֶן בְּדָבָר הַמְסוּר לְלֵב, דִּהְיִינוּ שִׁיחָא הָרַע – תַּאוּת וּתְעוּנוּת גַּשְׁמִיִּים, מְאוּם מִמֶּשׁ בְּלֵב וְשִׁנְאוֹי בְּתַכְלִית שְׁנָאָה, – כְּפִי שֶׁהִדְבַּר בִּ"צִדִּיק גְּמוּר", אוֹ אִפְלוּ שְׁלֹא בְּתַכְלִית שְׁנָאָה – כְּפִי שֶׁהִדְבַּר בִּ"צִדִּיק שְׁאִינוּ גְּמוּר", הִנֵּה זֶה אִי אִפְשָׁר שִׁיחָיָה בְּאִמְתָּה לְאִמְתּוֹ אֱלֹא עַל־יְדֵי נִדְל וְתִקְוָה הָאֱהָבָה לַה', בְּבַחֲנִית "אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים", לְהַתְעַנֵּג עַל ה' מְעִין עוֹלָם־הַבָּא, – שֶׁכֵּן, בְּעוֹלָם־הַבָּא, "נִהְיִין – הַנִּשְׁמוֹת – מְזִיו הַשְׂכִּינָה", הֵן נִהְנוּ וּמִתְעַנְּנוּ מֵאֲלֻקוֹת. אֱהָבָה זֶה לְהַקְב"ה, הַמְכִּילָה תַעֲנוּג מֵאֲלֻקוֹת – יוֹצֵרֵת שְׁנָאָה לִ"רַע", לְתַאוּת וּלְתַעֲנוּגִים גּוֹפְנִיִּים, כְּפִי שֶׁהִדְבַּר הוֹסֵבֵר בְּפִרְקִים הַקּוּדְמִיִּים. וְעַל זֶה – עַל עֲבוּדָה זֹו שֶׁל "אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים", אֲמָרוּ רַז"ל:⁴ "עוֹלָמְךָ תִּרְאֶה בְּחִייד כּוֹ", – מִי שֶׁהִגִּיעַ לְעֲבוּדָה זֹו, "רֹואֶה" בְּחִייד חֵלֶק מִהָעוֹלָם־הַבָּא, וְאֵין כָּל אָדָם זֹוכֶה לָזֶה, כִּי וְהוּ – מִדְרִיגַת אֱהָבָה כּוֹז בְּעֲבוּדַת ה', הִיא כְּעֵין קִבּוּל שְׂכָר, – וְ"שִׁכָּר" אֵין אָדָם נוֹטֵל בְּעַצְמוֹ, הוּא מְקַבֵּל אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה. וְכִדְכְּתִיב:⁵ "עֲבוּדַת מִתְנָה אֶתָּן אֶת כְּהֻנָּתְכֶם וְגוֹ", –

ליקוטי אמרים

רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת. משא"כ בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב ושנאו בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה בחייד כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שבר וכדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא בתיוונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

אעשה את כהונתכם כמתנת־שכר לכם. במובן רוחני מוכתרת מדרגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא באותה דרגה, לא רק כהנים) בתואר "כהונה". ועל כך אומר הכתוב, שעבודת ה"כהונה" היא מתנה מלמעלה, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – הרי, שמדרגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע", הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה – אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה): "ריכונו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" – שאל על כך רבנו הזקן בפרק א': "והא צדיק ורשע לא קאמר?" – כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס לצדיק או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של האדם. אם-כן איך אומר אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור – הדבר מוסבר, כי לא כל אדם זוכה למדרגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, וזו היתה טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה בידן לזכות לאותה מדרגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: וְלֵכֵן אָמַר אִיּוֹב: "בְּרֵאתָ צִדִּיקִים כּוֹ"; – נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" – יתרץ רבנו הזקן להלן בפרק כ"ז). וְכִדְאִיתָא בְּתַקוּנִים⁶, – ב"תיקוני זהר", שִׁישׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמָה מִינֵי מְדֻרְגוֹת וּבַחֲנִינוֹת: חֲסִידִים, גְּבוּרִים הַמִּתְגַּבְּרִים עַל יִצְרָם, מְאָרֵי תוֹרָה, – "בעלי תורה", נְבִיאִים כּוֹ, צִדִּיקִים כּוֹ, עֵין שָׁם: – הרי שמבחינת הנשמות עצמן, ישנן כאלו שהן במדרגת "צדיקים".⁷

4. ברכות יז, א. 5. במדבר יח, ז. 6. תקוני זהר בהקדמה א, ב. 7. כך נראים לכאורה פירושם של דברים. אבל כ"ק אדמו"ר שליט"א, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זהר" – שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם – מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" – ל"תפארת" – ולכן עבודתם היא באותו קו.

לוח היום יום...

ה'תש"ג

טו טבת

יום רביעי

יום ראשון

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: פרק י'. והנה... טו כמו השנאה.

"תורה אור" דבור-המתחיל "אסרי" סעיף המתחיל "והנה זהו", צריך להיות: "והעלאת ניצוצות שנפלו אפלו הבהמות יתעלו כמו שהיה בתחלת".

הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר השם (י'מיה יז, ה) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו, ומן ה' יסור לבו".

שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש.

ה'תש"ג

טז טבת

יום חמישי

יום שני

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וצדיק שאינו... 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האט געזאגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאס הארץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

— תרגום —

ה'צמח צדק" אמר לר' הענדל ב'יחידות: "זהר" - מרומם את הנפש, "מדרש" - מעורר את הלב, ותהלים בדמעות - מדיח את הכלי.

ה'תש"ג

יז טבת

יום ששי

יום שלישי

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג-פו.

תניא: ועוד... כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האב איך ניט האלט.

והוא רק עד חצות לילה.

תרגום

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]
הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.
פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הקלו
[שלא לומדים] 'נוגע' להם בנפש – אינני מחבב.
והוא רק עד חצות לילה.

יום
רביעי

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פ.

תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק ונתחזק
באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.
בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה,
תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן
בעסטע יאהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן:
היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ
מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמו"ר: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה,
ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם
תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה
ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען
ויחי געלעבט.

תרגום

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע
עשרה שנה", תרגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי את
שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את
זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו
יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו
גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית
תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה",
כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", 'נגשים' ומתקרבים לקדוש
ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

אין להתפעל ואין להתחשב עם כל ההפרעות וההסתרים של הגוף ונפש הבהמית,
ולעסוק בתוקף בענייני הנשמה דלימוד התורה וקיום המצוות – שבזה שווים כל

בני ישראל

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

יום
חמישי

ה'תש"ג

יט טבת

יום ראשון

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

תרגום

אַצַל חֲסִידֵי חֲב"ד מְקַבֵּלִת מְדוֹר דּוֹר תִּקְנָתוֹ שֶׁל אֲדָמוֹ"ר הַזֶּקֶן, שֶׁכָּל יוֹם יִלְמְדוּ פֶּרֶשֶׁת חֲמִשָּׁה עִם פֶּרוּשׁ רִש"י מִפֶּרֶשֶׁת הַשָּׁבוּעַ. כִּךְ גַּם נִהְגוּ הָאֲדָמוֹ"רִים נִשְׂאֵי חֲסִידֵי חֲב"ד.

יום
שישי

ה'תש"ג

כ טבת

יום שני

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צזקג.
תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפּרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

תרגום

אֲדָמוֹ"ר הָאָמְצָעִי עָנָה לְאַחַד בְּיַחֲדוּת: כַּאֲשֶׁר אֶחָד מְשׁוּחָח עִם זולתוּ בְּעִנְיָנֵי עֲבוֹדַת ה', וְלומדים יחד – הֲרִי זֶה שְׁתֵּי נִפְשֵׁי הָאֱלֻקִּית נִגְדָּה נִפְשֵׁי הַטְּבָעִית אַחַת.

שבת
קודש

ה'תש"ג

כא טבת

יום שלישי

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קדקה.
תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

תרגום

(כְּבוֹד קִדְשֵׁי אֲדָמוֹ"ר שְׁלִיט"א [=אֲדָמוֹ"ר מְהוֹרֵי"צ נִשְׁמָתוֹ-עֶדֶן] פֶּגַשׁ נוֹשֵׂא דְלִיִּים מְלֵאִים מִיָּם. וַיֹּאמֶר:) כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מִיָּם אוֹמֵר הַבֶּעַל-שֵׁם-טוֹב: כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מִיָּם שְׂאִמְרוּ שֶׁהַבֶּעַל-שֵׁם אוֹמֵר שֶׁזֶהוּ סִימָן בְּרָכָה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

חשיבות הלכתית

היחיד' לענין שבת, אך לגבי דיני סוכה די בשתי דפנות שלימות ואחת בגודל טפח כדי שתיחשב כסוכה כשרה. ובשבת של סוכות, מאחר והמקום נחשב כרשות נפרדת לגבי סוכה, הרי הוא נחשב כך גם לענין שבת (ראה אנציקלופדיה תלמודית ב, ע' פו).

ולעיקרון זה יש השלכה גם לדיון בקטן שהגדיל בימי ספירת העומר – האם יוכל להמשיך לספור בברכה? לכאורה, כשם שהמחסיר מלספור ביום הראשון אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, משום שאין מציאות של יום שני ללא היום הראשון, כך זה שספר ביום הראשון בקטנותו כשלא היה מחויב מהתורה ואין משמעות לספירה זו, לא יוכל לספור את היום השני.

אך למעשה נראה שיוכל להמשיך ולספור בברכה, כי עצם ציווי התורה מחשיב את הדבר, אף לגבי מי שאינו מצווה. וכיון שספירת הימים אפילו בקטנותו נחשבת, הוא יכול להמשיך ולספור בברכה.

(לקוטי שו"ת לזו, עמ' 12)

הלכות כלים פרק כ, הלכה ט: **בַּצֵּק שֶׁבִּסְדָּקִי הֶעֱרַכָּה שֶׁנֶּנַּע בּוֹ שֶׁרִין – אִם בִּפְסָח – הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חָשׁוּב, חוּצִין וְלֹא נִמְמָאֵת הֶעֱרַכָּה. וְאִם בְּשֶׁאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה... אִם רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ, הֲרִי הוּא בְּעֶרְכָּה, וְנִמְמָאֵת הֶעֱרַכָּה.**

בכל ימות השנה, בצק הדבוק בסדקי הקערה והאדם אינו מתכוון להסירו, הרי הוא בטל אל הקערה ונחשב כחלק ממנה, אך בימי הפסח, איסור חמץ שחל עליו מחשיבו כמציאות נפרדת ואינו בטל לקערה. ולכן אם נגע בו שרץ, אין הקערה נטמאת.

וגם בדינים נוספים מצינו כי דבר שמצד עצמו אין בו חשיבות, מקבל חשיבות מכוח איסור או דין אחר שחל עליו. לדוגמה, האוכל גיד הנשה של נבילה, מתחייב גם משום אכילת גיד וגם משום אכילת נבילה. ואף שהאוכל משאר הגידים של נבילה פטור משום שאינם ראויים לאכילה, בגיד הנשה שהתורה אסרה את אכילתו אע"פ שאין בו טעם, מתוך שאכילתו חשובה לגבי איסור גיד, היא חשובה גם לגבי שאר האיסורים.

וכן מקום המוקף שלוש מחיצות שלימות, נחשב 'רשות

~ יום שני ט"ז טבת ~

מתי אין טומאת 'מגע מדרס'?

מגע מדרס, והרי הוא ראשון ככלי שנגע במדרס". ומקורו במשנה (שם שם, מ"ו) וכחכמים שהבגד טמא 'מגע מדרס' אף שנתמעט, כי לפני כן כל הבגד נגע במדרס. אבל לדעת רבי יוסי טהור לגמרי, אף מ'מגע מדרס' (ראה פירוש הרע"ב במשנה שם). ואם כן, יש סתירה בפסקי הרמב"ם שכאן פסק כרבי יוסי שבגד שנחלק אין בו אפילו טומאת 'מגע מדרס', ואילו לעיל פסק כחכמים שבגד שנטל חוט אחד מתחילתו טמא 'מגע מדרס'?

ומבאר:

בגד שניטל חוט אחד מתחילתו, טמא 'מגע מדרס' לא בגלל שהיה מחובר למדרס, אלא בגלל שבשעה שנטל חוט מהבגד אי אפשר שלא יגע בבגד, ובנגיעה זו נטמא 'מגע מדרס' (כמו בקורע שלש אצבעות שבהמשך ההלכה כאן, שהקורע טמא מדרס משום "שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא במגע") אבל בגד שלשה על שלשה שנחלק אין בו מגע בשעת הקריעה שהרי "אדרבה, המחלק קורע ומושך זה לכאן וזה לכאן" ולכן טהור.

הלכות כלים פרק כג, הלכה ט: **שֶׁלֶשָׁה עַל שֶׁלֶשָׁה שֶׁנִּמְמָא בְּמִדְרָס, וְאַחֵר כִּד נִחְלַק – טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס; וְאִין בְּקִרְעִים אֵלּוּ טָמְאָה בְּלָל.**

בגד שלשה על שלשה שנטמא במדרס הזב ואחר כך נחלק לשני חלקים, לדעת תנא קמא במשנה (כלים כז, י וכפי שמבואר בגמרא חולין עב, ב) – "טהור מן המדרס", טומאת מדרס הזב (אב הטומאה) בטלה ממנו, כי כעת אין בכל חלק בפני עצמו שיעור הראוי לטומאה, אבל טמא 'מגע מדרס' (ראשון לטומאה), כי לפני שהבגד נחלק נגע כל חלק בחברו שהיה טמא מדרס. ואילו לדעת רבי יוסי אינו טמא אפילו 'מגע מדרס', כי לפני שנחלקו היה מקום חיבור החלקים בתוך עובי הבגד ו'טומאת בית הסתרים' (נגיעת הטומאה במקום שאינו נראה) אינה מטמאה.

והנה, הרמב"ם פסק כרבי יוסי ש"אין בקרעים אלו טומאה כלל", והקשה ה'תוספות יום טוב' (כלים שם): בהלכה קודמת (י"ד) כתב הרמב"ם "הבגד שארג בו שלשה על שלשה ונטמא במדרס... נטל חוט אחד מתחלתו, טהור מן המדרס אבל טמא

~ יום שלישי י"ז טבת ~

שכיבה על חצי מיטה

כשניטלה הארוכה עדיין היא נחשבת מיטה לקבל טומאה, כי אפשר להשתמש בה באמצעות סמיכה, ואף שהטומאה שהיתה עליה קודם פוקעת, משום שהיא נחשבת כדבר חדש וכבר אין לה צורת מיטה, ולכן הטומאה שחלה עליה כמיטה אינה נמשכת, אך עדיין היא נחשבת כמדרס, כי אפשר לשכב עליה על ידי סמיכה לכותל, ומקבלת טומאה.

ויש מבארים באופן אחר:

לעיל כתב הרמב"ם "ניטלה קצרה" ו"ניטלה ארוכה", ואילו כאן משתמש בלשון "מיטה שנתפרקו אבריה" – כלומר: לעיל מדובר שנשברו החלקים, וכאשר נשבר החלק הארוך נחשבת המיטה כשברי כלי הנטהרים מטומאתם, אך כאן מדובר שהתפרקו החלקים, וזו אינה שבירה המטהרת, אלא שאם אינה ראויה למדרס אינה מקבלת טומאה, אך אם ראויה למדרס על ידי סמיכה לכותל, עדיין היא מקבלת טומאה (ראשון לציון סוכה טז, א).

הלכות כלים פרק כו, הלכה יג: מִטָּה שֶׁנִּתְפָּרְקוּ אֲבָרֶיהָ – אִם נִשְׁאַרָה אֶרְכָּה וְשְׁתֵּי כְרָעִים, או קְצֵרָה וְשְׁתֵּי כְרָעִים – הָרִי אֵלּוּ מִטְמְאִין, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסִמְכָן לְכֹתֵל וְלִישָׁן עָלֶיהָ. והקשה הראב"ד:

לעיל (הל' י) כתב הרמב"ם: "מיטה שהיתה טמאה מדרס ונטלה קצרה ושתי כרעים עדיין היא בטומאתה שעדיין צורת המיטה עומדת, נטלה ארוכה ושתי כרעים – טהורה". הרי שאם ניטלה דופן המיטה הארוכה שוב איננה נטמאת, והרי זו סתירה לדבריו כאן שאפילו כשניטלה הארוכה עדיין טמאה!

ומבאר ה'כסף משנה':

מלשון הרמב"ם לעיל "מיטה שהיתה טמאה מדרס ונטלה קצרה... הרי היא בטומאתה", מובן שמדובר על מיטה שכבר נטמאת, והשאלה היא האם הטומאה נשארת או פוקעת ועל כך נאמר שאם ניטלה הארוכה הטומאה פוקעת, אך כאן כתב "הרי אלו מתטמאין", היינו מכאן ולהבא, ולענין זה אף

~ יום רביעי י"ח טבת ~

תוך הכלי ואחוריו – לענין טומאת מושקים

בכולו, ואם נטמא תוכו (שכולו טמא) – לאחר שהפכו תישאר הטומאה רק באחוריו, או שמא תמיד הולכים אחר שעת קבלת הטומאה, ואם בתחילה נטמא תוכו וכולו נטמא – גם לאחר ההיפוך לא מסתלקת הטומאה מתוכו, ואם בתחילה היתה הטומאה רק באחוריו – גם בהפיכתו לא תתפשט הטומאה בכולו (ורק כאשר נטמא הכלי לאחר ההיפוך נקבע הדין לפי מצבו עכשיו)?

וכתב ה'מרכבת המשנה' כי לדעת הרמב"ם הולכים אחר שעת קבלת הטומאה. וכן כתב ה'חסדי דוד' (תוספתא שם) שאם נטמא הכלי מתוכו ופשטה הטומאה בכל הכלי, לא מסתבר שאחר הפיכתו, כשתוכו נעשה לאחוריו, תיעלם מקצת הטומאה ותשאר רק במקצתו, באחוריו הכלי.

הלכות כלים פרק כח, הלכה א: כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל, שֶׁנִּתְמָאוּ אַחֲרֵיהֶן בְּמִשְׁקִין – לֹא נִטְמָא תוֹכָן לְתְרוּמָה... נִטְמָא תוֹכוֹ שֶׁל כֵּל, נִטְמָאוּ כָּלָּן.

כלי שיש לו תוך, ומשקים טמאים נגעו בתוך הכלי – נטמא הכלי כולו (מדרבנן), ואם נגעו באחוריו – אחוריו טמא ותוכו טהור (לתרומה ולא לקודש – שאר אבה"ט פ"ז ה"א).

וכתב ה'משנה למלך' בשם התוספתא (כלים ב"ב פ"ג ה"א): כלי שהפכו – נעשו אחוריו תוכו ותוכו אחוריו. כלומר, הצד שעכשיו לאחר ההיפוך הוא בפנים, נידון כ'תוך', והצד שעכשיו הוא בחוץ, נידון כ'אחורי הכלי'.

ומסתפק ה'משנה למלך' האם מדובר בכלי שנטמא, ובהפיכתו נשתנה דינו – שאם נטמאו אחוריו (ורק אחוריו טמא), לאחר ההיפוך הרי הוא כנטמא תוכו והטומאה מתפשטת

~ יום חמישי י"ט טבת ~

מים ספק שאובים

מים שאובים בידי אדם פסולים למקוה מדין תורה, אך אם רוב המים במקוה אינם שאובים, המקוה כשר מן התורה (כי המים השאובים בטלים ברוב), אבל לדעת הרמב"ם מן התורה מותר לטבול במקוה שכולו מים שאובים, וכן דעת כמה ראשונים

הלכות מקואות פרק ד, הלכות א - ב: דִּין תוֹרָה, שֶׁכָּל מֵיִם מְכַנְסִין, טוֹבְלִין בָּהֶן... בֵּין שְׁאוּבִין בֵּין שְׁאִינֵן שְׁאוּבִין. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַמֵּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לְטַבֵּילָה.

לדעת ראשונים (רש"י ב"ק סז, א ד"ה שאובה, רא"ש ב"ק שם ועוד)

מדאורייתא, ולכן אם אין ידוע אם היו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו שלושה לוגים מים שאובים, המקוה פסול, ככל ספק דאורייתא שהוא לחומרא. ואם כן, לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב כשר מן התורה ופסול רק מדרבנן, מדוע נפסל המקוה מספק?

וביאר ה'תוספות אנשי שם' (מקואות שם):

גם לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב פסול מדרבנן, יש לפסול מקוה זה (שספק אם נפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרים קודם שיגיעו לגומא השלישית) כי ספק קרוב לוודאי שהמים הגיעו לגומא השלישית לפני שהיו בו ארבעים סאה, ואם כן מעורבים בהם שלושה לוגים שאובים. ורק אם ידוע בוודאות שארבעים סאה מים כשרים נפלו למקוה קודם שהגיעו לגומא השלישית – המקוה כשר.

(ראה כס"מ). ולכל הדעות מקוה של ארבעים סאה שהיו חסרים בו שלושה לוגים ומילאוהו במים שאובים, פסול מדרבנן. והנה, להלן (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם: "מקוה שיש בו שלוש גומות ממים שאובים, לוג בכל גומא, ונפלו לתוכו מים כשרים, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית – כשר" כי יש ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערב בהם שלושה לוגים שאובים). וביאר ה'כסף משנה' (שם) שדוקא אם ידוע בוודאות שנפלו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים כשר, אבל אם אין וודאות שהיו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו, פסול מספק.

וכתב ה'תוספות יום טוב' (מקואות פ"ב מ"ה) שהרא"ש (ב"ק שם) הביא ראיה מהלכה זו לשיטתו שמקוה שכולו שאוב פסול

~ יום שישי כ' טבת ~

האם המלח נחשב כמים?

ואילו במקום אחר (ס"י תנה) כתב שאין להימנע מנתנית מלח במים באפיית המצות, ואם-כן דין המלח כמים, כי אם הוא כמי פירות אסור לערבו עם המים!

ויש לבאר:

המלח בפני עצמו דינו כמי פירות, אך כשהוא מתערב עם המים, הרי הוא בטל בהם וחוזר לטבעו המקורי והרי מקורו מהמים, ולכן בכל אופן דינו לקולא. כאשר הוא מתערב עם חיטה ללא מים, הרי הוא כמי פירות ואינו מחמיץ, ואילו כאשר הוא מתערב בעיסה יחד עם המים אין לדון אותו כמי פירות המזרזים את החימוץ אלא הוא חוזר להיות כמים (חידושי הגהות מהר"ח לטור שם ס"י תנה).

ובכך מיושבת גם הסתירה בדברי הרמב"ם. לגבי הכשר לקבלת טומאה, כתב שהמלח נחשב כמי פירות כי מדובר במלח לבד ללא תערובת מים. ואילו לגבי מקוה, כתב שהמלח משלים לשיעור ארבעים סאה, כי מאחר והתערב עם המים נעשה כמים (ראה נדע ביהודה מהדור"ת אור"ח ס"י נו ב"ה 'אחר זה).

הלכות מקואות פרק ז', הלכה ג': וְאִלּוּ מְעֻלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: תְּשַׁלֵּךְ, וְהִבְרֵד... וְהַמֶּלַח... בִּיצֵד? מִקְוֵה שֵׁשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה חֹסֵר אַחַת, וְנִפְלָ לְתוֹכוֹ סָאָה אֶחָד מֵאֵלּוּ – הָרִי זֶה עוֹלָה לְמִדָּתוֹ, וְהָרִי מִמִּקְוֵה כָּשֶׁר וְשָׁלֵם.

מבואר מדברי הרמב"ם שדין המלח כמים, ולכן הוא מצטרף להשלים את שיעור המקוה.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) "אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת הרי הן כמי פירות לא מתטמאין ולא מכשירין", הרי שהמלח אינו נידון כמים אלא כמי פירות, עליהם כתב הרמב"ם להלן (ה"ה) שאינם מצטרפים לשיעור המקוה!

ושאלה דומה מתעוררת בדברי ה'טור': בהלכות חמץ ומצה מבואר שדין מי פירות שונה מדין המים לקולא ולחומרא. מצד אחד, מי פירות ללא תערובת מים אינם מחמיצים את העיסה. ומאידך, מי פירות המעורבים עם מים מזרזים את תהליך החימוץ ואין לערבם בעיסת המצות. וכתב ה'טור' (אור"ח ס"י תסב) שדין המלח כמי פירות, ולכן אם נמצא במלח גרגיר חיטה שהתלחלח על ידי המלח אין חשש חמץ.

~ שבת קודש כ"א טבת ~

מעין המים ומעיינות החסידות

פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים". ויש לעיין האם מדובר בבריכה שקודם לכן היתה מלאה מי גשמים או בריכה ריקנית?

ומלשון הרמב"ם כאן "היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מזליאה מים ונקוין שם", נראה שהבריכה היתה מליאה מים, אך בפירוש המשנה (שם) כתב: "שנתן למים להשפך לתוך הבריכה ולהקות בה", ומדייק ה'בית יוסף' (י"ד ס"י רא

הלכות מקואות פרק ט', הלכה ט': הָיוּ מִימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרִיכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מִמֵּי, וְנִקְוִין שָׁם – הָרִי אוֹתָהּ הִבְרָכָה בְּמִקְוֵה; הִיא יוֹצֵאת חֵיוֹן לְבְרִיכָה – הָרִי זֶה פָּסוּל לְזָבִין וְלִמְצוֹרְעִין וּלְקֹדֶשׁ מִי חֲטָאֵת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּצֵאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֵה שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הִבְרָכָה.

מקור הדברים במשנה (מקואות פ"ה מ"א): "מעין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו,

מהמים דין מעיין והרי הוא כמקוה בלבד.
וה'צמח-צדק' (שור"ת יו"ד סי' קסד ס"ב) מכריע שהמשנה עוסקת
בברכה ריקנית, כדברי הש"ך (יו"ד סי' רא סק"ל) שזהו "כפשט
המשנה והפוסקים", וכן "דעת רוב הפוסקים" (לקוטי שיחות ח"ד
עמ' 1119 הע' 34).

נמצא שדין מעיין מותנה בכך שהמים לא יופסקו ממקורם
כי מי מעיין שהופסקו אין להם דין מעיין" (אגרות קודש, ח"ד, עמ'
ס). וכך גם בהפצת מעיינות החסידות (כמאמר המשיח לבעש"ט
"לכשיפוצו מעיינותיך חוצה") אשר "מעיקרי התנאים בהפצת תורה
זו, החיבור הבלתי פוסק עם נשיאי תורת הדא"ח, עד אשר
הלומד והמפיץ אינו מציאות לעצמו" (לקוטי שיחות שם).

"משמע דבלא היו בברכה מים קודם שהעביר המעיין עליו
מיירי". והוסיף שאפשר להעמיד גם את דברי הרמב"ם כאן
בברכה ריקנית, ומה שכתב "ברכה שהיא מליאה מים" –
"לאו למימרא שהיתה מליאה מים קודם שהעביר המעיין
עליה, אלא היינו לומר שעל ידי העברת המעיין עליה היא
מליאה מים" (אך סיים שהדבר צריך עיון).

אמנם, לדעת כמה ראשונים (ראה ב"י שם) מדובר בברכה
מליאה, ולפי זה יש מקום לומר שבברכה ריקנית שהמשיך
לה מי מעיין "אף על פי שהפסיק הקילוח הנמשך מהמעיין,
אפשר שמים הללו הנקוין בברכה עדיין דין מעיין עליהם".
אך הראב"ד (הובא שם) והתוספות (בכורות נה, ב) העמידו את
המשנה בברכה ריקנית, וכתבו שאם נפסק החיבור בטל

אגרות קודש

ב"ה, ב' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר דוד שי

שלום וברכה!

נוסף על מה שנהניתי לראותו עם בנו שי' בעת התועדות יום הבהיר חג גאולתנו ופדות
נפשנו הוא י"ט כסלו העבר, הנה נעם לי לקבל עתה מכתבו, בו מודיע אשר גם במחנו הט' סידר
התועדות אור ליום י"ט כסלו עם תורה ניגונים וכו'.

ויה"ר מהשי"ת אשר מתאים לפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שזהו
ראש השנה בלימוד ודרכי החסידות, הרי זה תהי' התחלה טובה להנהיג שיעור לימוד בתניא
וחסידות בכלל נוסף על השיעורים הקבועים כבר, וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכשמעמידים
פנס בלילה ברחוב מתקבצים סביבו אנשים.

והרי אין צריכים ראיות והוכחות שנמצאים עתה בליל החשך והגלות וברחוב רשות
הרבים, היינו שכל אחד אומר דיעה בתורה ויהדות מבלי להתחשב אם יש לו בזה ידיעה או שכל
ידיעותיו הם מהעתונים וכלל היותר מאנציקלופדי ומי יאמר אם אף גמר בית הספר שלהם היינו
של רעפארם או עכ"פ קונסרבטי הרי בודאי מוסמך הוא לחוות דיעה [ב]הנ"ל, ואף שמדרך הפנס
שהאור מגינים עליו ע"י זכוכית שהרוחות לא יכבוהו, אבל לאידך גיסא צריכה הזכוכית להיות
זכה ושקופה כדי שהאור יחדור להרחוב, והאריכות לדכותי אך למותר.

בברכה לכאו"א מהמשתתפים בהתועדות ולו ולבניו שיחיו ביחוד.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

הלכות פלים

פרק שמונה עשר

(1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

א. פלי חרס² אינו מקבל טמא עד שיהיה מקבל ועשוי לקבלה; אבל אם לא היה לו בית קבול, או שהיה מקבל ולא נעשה לקבלה³ - אינו מקבל טמא כלל, לא מן התורה ולא מדברי סופרים. לפיכך, הכסא והמטה והספסל והמנורה והשלחן של חרס, וכן כל פיצא בהן מפלים שאין להם תוף - אינן מקבלין טמא. וכן הסילונות שהמים מהלכין בהן, אף על פי שהן כפופין ואף על פי שהן מקבלין - הרי הן טהורין, מפני שלא נעשו לקבלה, אלא פדי שיעצאו מהן המים. וכן חבית של שיטים⁴ וחבית הדפונה⁵ בשולי המחץ, הואיל ונעשית כמו בית יד שנושאין בה המחץ ולא נעשית לקבלה - אינה מקבלת טמא.

~ נקודות משיחות קודש ~

כלי חרס אינו מקבל טמא עד שיהיה מקבל ועשוי לקבלה לדוגמא הביא "הכסא והמטה והספסל והמנורה והשלחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיעצאו מהן המים".

בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על האדם "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה כו'" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו - "לב נשבר ונדכא" ... ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול, כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום, ויודע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות

שליחותו של הקב"ה "כדי שיעצאו מהן המים", הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה זו מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול, ששורפין אותו באש שלמעלה "רשפי" רשפי אש שלהבת י-ה"ו שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים בתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש, כסא - ק"ש, ומנורה תפילת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לישיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לישיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעניינם לפרט את תושב"כ, ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס. אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לישיבה הוא פרט בכסא ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים, כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד - אלישע.

(על פי י"ן מלכות' ספר טהרה סימן כט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) כלים פרק ב משנה ג. (3) תשמישו הרגיל של הכלי אינו לקבל לתוכו. (4) אפילו טומאת מידרס אין להם (ראה למעלה פרק א הלכה ח"ט). (5) חבית שמשתמשים בה המתלמדים לשוט על פני המים. (6) מלשון דופן. (7) מחץ הוא כלי חרס גדול ועושים בקצותיו בית קיבול לשום בה את היד כשמשמשים בו, שימת היד בבית הקיבול אינה קבלה.

ב. פננס שהיה בו בית קבול שמן⁸ - מקבל טמא, ושאין בו - טהור⁹. וכן מגופת היוצרים¹⁰ שיש לה תוף - טמא.

(8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. (9) מפני שהדפנות לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַשֶּׁמֶן בְּתוֹכוֹ וְהוּא דוֹלֵק - מִתְטַמֵּא²⁷. וְכֵן כָּלִי שְׁמִינִי תַחַת הַנְּרוֹת²⁸ לְקַבֵּל הַשֶּׁמֶן - מִתְטַמֵּא.

(27) הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד במוט ארוך. משמיענו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני עצמו - מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה. (28) במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב כאן. ומשמיענו, שבית השקע אינו נידון כמשמש כלים בשעת מלאכה בלבד.

ח. גִּסְטָרָא²⁹ שְׁמִינִי תַחַת הַכִּלִּים לְקַבֵּל מִשְׁקִין הַנּוֹזְלִין מִן הַכִּלִּי - מְקַבֵּל טֻמְאָה³⁰.

(29) שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טפופים" (רבינו בפירושו). (30) אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד - נידונית הגיסטרא כעשויה לקבלה. [מלשונו של רבינו בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך. אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתו מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].

ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶס, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֵּלֶת - אֵינָה מְקַבֵּלֶת טֻמְאָה; שְׂאִין הַסְפִּינָה בְּכָלִל הַכִּלִּים הָאֲמֻרִין בַּתּוֹרָה³¹, בֵּין הִיא שֶׁל חֶרֶס בֵּין הִיא שֶׁל עֵץ, בֵּין גְּדוּלָּה בֵּין קִטְנָה.

(31) בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה? שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".

י. כָּל הַכִּלִּים שֶׁנִּשְׁפְּרוּ וְנִפְסְדָה צוּרְתָן - אֵין שְׁבִרְיָהּ מְקַבֵּלִין טֻמְאָה, אֵף עַל פִּי שְׂאוֹתָן הַשְּׁבִרִים רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשְׁבְּרֵי כָּלִי חֶרֶס, שְׁאֵם הֵיָה בֵּהֶן חֶרֶס הָרְאוּי לְקַבֵּל - הֵרִי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה. שְׁנֶאֱמַר: וְכָל כָּלִי חֶרֶס³². מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֶּה לֹא בָּא לְרִבּוֹת אֲלָא שְׁבִרֵי כָּלִי חֶרֶס. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים? כְּשֶׁהִיָּה לְחֶרֶס זֶה תוֹךְ לְקַבֵּל בּוֹ הַמִּשְׁקִין כְּשֶׁהִיָּה לְחֶרֶס יוֹשֵׁב, לֹא סְמוּךְ³³; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֲלָא אִם בֶּן סוּמְכִין אוֹתוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

(32) תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין לרבות שבירי כלי חרס? תלמוד לומר וכל כלי חרס". (33) על מה שהוא אחר.

יא. הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁב כְּדִי שְׂיִקַּבֵּל מִפְּנֵי אֲזוּנָו³⁴, אוֹ שֶׁהִיָּה בּוֹ חֲדוּד וְהַחֲדוּד מְכַרְעוֹ לְצַד אַחֵר - הֵרִי זֶה טָהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁטְלָה הָאֲזֵן אוֹ נִשְׁפַּר הַחֲדוּד³⁵; שֶׁכָּל כָּלִי חֶרֶס שֶׁשָּׁהָר שְׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם.

(34) אוזן הכלי מפריעה. (35) ואפשר להושיב את הכלי באופן שיקבל.

נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. (10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

ג. מִשְׁפָּךְ שֶׁל פְּעָלִי בָתִּים - טָהוֹר¹¹; וְשֶׁל רוֹבְלִין - מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שְׁמֻטָּהּ עַל צִדּוֹ¹² וּמִרִיחָ בּוֹ לְלוֹקֶה¹³.

(11) מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו סילונות כפופים שבהלכה א. (12) ונותן בו מעט שמן. (13) כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה, אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.

ד. כְּסוּי כְּדִי יִזֵּן וְכִדִּי שֶׁמֶן וְהַחֲבִיטָה¹⁴ - טָהוֹרֹת¹⁵, שְׁלֹא נַעֲשׂוּ לְקַבֵּלָה. וְאִם הִתְקַיֵּן לְתַשְׁמִישׁ¹⁶ - מִתְטַמֵּאִין.

(14) פירוש, כיסויי חביות. (15) אף על פי שיש להם בית קיבול. (16) נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.

ה. כְּסוּי הָאֵלֶפֶס¹⁷: בְּזִמְן שֶׁהוּא נִקְוֵב¹⁸ וְיֵשׁ לוֹ חֲדוּד¹⁹ - טָהוֹר²⁰; וְאִם אֵינוֹ נִקְוֵב וְאֵין לוֹ חֲדוּד - מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מְסַנֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיֵּרֶק²¹. זֶה הַכָּלִל: כָּל הַמִּשְׁמֵשׁ בְּכָלִי חֶרֶס כְּשֶׁהוּא כְּפֻי²² - טָהוֹר²³.

(17) מחבת גדולה. (18) ככונס משקה (ראה למעלה פרק י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. (19) פירוש, או יש לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודד. (20) כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. (21) שופכת לתוכו את רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את הירק כדי שיתמצו ממנו המים. (22) על הכלי העיקרי ואינו משמש בפני עצמו. (23) ככל משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד.

ו. טִיטְרוֹס²⁴, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נִקְוֵב וּמוֹצִיא פְּרוּטוֹת²⁵ - מִתְטַמֵּא; שֶׁהִרֵי הַמִּים מִתְפַּנְסִין בְּצִדָּדִין²⁶, וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבֵּלָה.

(24) שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים וצווארו ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרבוץ את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר אצבעו - הם מטפטפים לאט לאט. (25) טיפות קטנות. (26) בציד הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו נקבים גסים המים ממחרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות - כן מתכנסים.

ז. הַלְפִיד שֶׁל חֶרֶס שְׁמִינִי מְטָלִיּוֹת הַבְּגָדִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טְהוֹרִים⁴⁹, חוץ מִהֶנּוּמָצִים בְּבֵית הַיֹּצֵר; מִפְּנֵי שְׂרָפָן גִּסְטְרִית הֵן⁵⁰ לְפָלִים, וְהַגִּסְטְרָא מִקְבֶּלֶת טִמְאָה אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשַׁבְּרֵי פָלִים.

(48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. (49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיסטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם מייחדים אותם הבעלים לשם גיסטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיסטרא. (50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיסטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

פֶּרֶק הַשְּׁעָה עֶשְׂרִי

(1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרועעה וטפלה בגללים או ניקהב וסתמה בזפת.

א. בַּמָּה² שְׁעוֹר הַשֹּׁבֵר שִׁישְׁבֵּר פְּלִי חָרֶס וְיִטְהַר מִטִּמְאָתוֹ אִם הִיָּה טָמֵא, אוֹ לֹא יִקְבֹּל טִמְאָה אִם הִיָּה טְהוֹר? הָעֲשׂוֹי לְאֶכְלִין³ - מְשִׁינֶקֶב בְּמוֹצֵיא זִיתִים⁴; וְהָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין - מְשִׁינֶקֶב מִכְנִיס בְּמִשְׁקִין, כְּשֶׁמְנִיחִין אוֹתוֹ עַל הַמִּשְׁקָה יִפְנֶס הַמִּשְׁקָה לְפָלִי בְּנֶקֶב; הָעֲשׂוֹי לֶכֶף וּלְכָף⁵ - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ⁶, וְהָרִי הוּא מִקְבֵּל טִמְאָה עַד שֶׁיִּנְקֵב בְּמוֹצֵיא זִית. וְלֹא אָמְרוּ בְּמוֹצֵיא מִשְׁקָה⁷ אֶלָּא בְּגִסְטְרָא בְּלִבְד⁸, לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל הַמִּשְׁקִין הַנוֹזְלִים מִן הַפָּלִים, וְאִם הוֹצִיָּאה מִשְׁקִין - הָרִי זֶה בָּטֹל תְּשִׁמִּישָׁה⁹.

(2) כלים פ"ג מ"א. (3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. (4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. (5) לאוכלין ולמשקין. (6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. (7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). (8) זה נאמר בגיסטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. (9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

ב. חֲמֵשׁ מִדּוֹת¹⁰ בְּכָלִי חָרֶס: נֶקֶב בְּמוֹצֵיא מִשְׁקָה - טְהוֹר מִלְּהַתְטַמֵּא מִשּׁוּם גִּסְטְרָא¹¹, וְעֵדִין הוּא חָשׁוּב כְּלִי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת¹². נֶקֶב בְּכּוֹנֵס מִשְׁקָה - אֵינוֹ רָאוּי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת, וְעֵדִין כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַכְשִׁיר הַזְּרָעִים¹³ בְּמִשְׁקִין הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹⁴. נֶקֶב כְּשֶׁרֶשׁ קָטָן - אֵין הַמִּים שֶׁפְּתוּכֹו מְכַשְׁרִין אֶת הַזְּרָעִים וְהָרִי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בְּכָלִי, וְעֵדִין כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְקַבֵּל בּוֹ זִיתִים וּמִקְבֵּל טִמְאָה¹⁵. נֶקֶב בְּמוֹצֵיא זִיתִים - טְהוֹר, וְהָרִי הוּא כְּכָלִי גָּלִילִים וְאֶבְנִים שֶׁאֵין מִקְבֵּלִין טִמְאָה, וְעֵדִין

יב. כְּלִי חָרֶס שֶׁשּׁוּלִיָּהֶן חֲדִין³⁶ בְּמִזְרְקוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְשּׁוּלִיָּהֶן מִקְבֵּלִין, אֶף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּלִין אֶלָּא אִם בֶּן נִסְמָכוֹ, כְּגוֹן שּׁוּלִי הַקְּרָפוֹת³⁷ וְהַכּוֹסוֹת³⁸ - הָרִי אֵלֹו מִקְבֵּלִין טִמְאָה; שְׁלֶכֶךְ נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן, שִׁיָּהִיו שּׁוּלִיָּהֶן מִקְבֵּלִין בְּסִמְיָכָה אוֹ בְּאַחִיזָה³⁹.

(36) השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים בחדוד בצורת קרץ. (37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו. (38) במשנה "קוסים הצידוניים". בצידון עשו כוסות ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. (39) ביד. שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא כשאינו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית, גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

יג. בַּמָּה יִקְבֹּל הַחָרֶס וְהִיָּה מִקְבֵּל טִמְאָה? אִם הִיָּה הַכְּלִי כְּשֶׁהִיָּה שְׁלֵם מְכִיל כְּדִי סִיכַת אָדָם קָטָן⁴⁰ עַד חֲבִית שֶׁהֵן מִקְבֵּלוֹת כְּסָאָה⁴¹ אוֹ קְרוֹב⁴² לָהּ וְנִשְׁבְּרוּ, וְנִשְׁאָר בְּחָרְסִים, בֵּין מְקַרְקְעִיָּהֶן בֵּין מִדְּפָנֶיהֶן, חָרֶס שֶׁהוּא מִקְבֵּל כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב רְבִיעִית - הָרִי זֶה מִקְבֵּל טִמְאָה.

(40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג, מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). (41) הסאה שישא קבים והקב ארבעה לוגים. (42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה" הכוונה קרוב לסאה; משהו פחות מסאה, אבל סאה מליאה דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

יד. הִיָּה הַכְּלִי מִחֲבִית הַמְּכִילָה כְּסָאָה עַד חֲבִית הַמְּכִילָה סֵאתִים אוֹ יָתֵר וְנִשְׁבְּרָה, אִם הִיָּה בְּחָרֶס הַנִּשְׁאָר כְּדִי לְקַבֵּל חֲצִי לָג - הָרִי זֶה מִקְבֵּל טִמְאָה. הִיָּה הַכְּלִי מִחֲבִית הַמְּכִילָה סֵאתִים עַד חֲצִיבִים גְּדוּלִים וְנִשְׁבְּרוּ, אִם נִשְׁאָר מֵהֵן חָרֶס הַמְּקַבֵּל לָג - הָרִי זֶה מִקְבֵּל טִמְאָה. הִיוּ הַחָרְסִים מִקְבֵּלִין פָּחוֹת מִשְׁעוּרֵין אֵלֹו - אֵין מִקְבֵּלִין טִמְאָה.

טו. כְּלִי חָרֶס קָטָן, כְּגוֹן הַפֶּן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְנִשְׁאָר מְקַרְקְעִיתוֹ⁴³ חָרֶס הַמְּקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב⁴⁴, וְהִיָּה חֹד בִּיתָר⁴⁵ שֶׁנִּמְצָא כְּכָלִי קָטָן⁴⁶ - הָרִי זֶה מִקְבֵּל טִמְאָה. וְאִם נִשְׁאָר מִדְּפָנוֹתֶיהֶן חָרֶס הַמְּקַבֵּל - אֵינוֹ מִקְבֵּל טִמְאָה; לְפִי שֶׁדְּפָנוֹת פָּלִים אֵלֹו וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן כְּשׁוּין הֵן⁴⁷, וְאֵין לָהֶן תּוֹךְ הַנֶּקֶר, וְנִמְצָאוּ כְּפִשׁוּטֵי כְּלִי חָרֶס.

(43) מחלקו התחתון. (44) בלי סמיכה. (45) הדפנות שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. (46) השבר הזה הוא ככלי קטן. (47) כאילו שיטחם ישר.

טז. חֲזָקֶת⁴⁸ חָרְסִים הֶנְמָצִים בְּכָל מְקוֹם -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והטפ"י. ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טיפין טיפין, ולכן שמו "טפ"י". (28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" - משערים בכלים אלו בשמן. (29) עשויי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. (30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.

ה. גר' ³¹ שְׁנִטְלָה פִּיּוֹ ³² - טהור ³³. וְשָׁל אֲדָמָה ³⁴ שֶׁהִסָּק פִּיּוֹ בַּפְתִּילָה ³⁵ - אינו מקבל טמאה, ואינו בכלל כלי חרס עד שישק פלו בכבשן ככלי חרס.

(31) משנה שם. (32) נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת שהפתילה נשענת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. (33) שאינו ראוי למלאכתו. (34) שלא הוסקה בכבשן. (35) בשלהבת הפתילה.

ו. חבית ³⁶ שֶׁנִּפְתְּחָה ³⁷ וּכְשֶׁמִּטִּין אוֹתָהּ עַל דִּפְנָהּ מְקַבֵּלֶת, או שֶׁנִּחְלְקָה ³⁸ פְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת - עֲדִין הִיא מְקַבֵּלֶת טִמְאָה ³⁹. נִתְרַעָה ⁴⁰ וְאִינָה יְכוּלָה לְהִטְלִיט בַּחֲצִי קֶבֶד גְּרוֹגְרוֹת ⁴¹ - טְהוֹרָה ⁴².

(36) שם פ"ד מ"א. (37) ניטל חלק ממנה. (38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. (39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. (40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. (41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). (42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישבר.

ז. חבית ⁴³ שֶׁנִּטְלוּ אֲזִינָהּ - הֲרִי הִיא כְּגִסְטָרָא ⁴⁴. אֶפְלוּ אֲזֵן אַחַת. נִסְדָּקָה לְמִטָּה מְאֻזְנִיָּה, אָף עַל פִּי שְׁאֻזְנִיָּה קִימּוֹת - הֲרִי זוּ כְּגִסְטָרָא ⁴⁵. וְאִם עֲשָׂאָה מִתְחַלָּה שְׁלֵא בְּאֻזְנִים - נִדּוּנָה כְּחִבִּית ⁴⁶.

(43) שם מ"ג. (44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. (45) שאם יטלטל אותה באזניה - תתפרק. (46) תוספתא כלים, פרק ג הלכה ה.

ח. חבית ⁴⁷ שֶׁנִּסְדָּקָה בַּכֶּבֶשֶׁן וְנִמְצָא שֶׁהִיא כְּשִׁתִּי גִסְטָרָאוֹת: אִם מְשֻׁנְגָמָה מְלֹאכְתָּהּ נִסְדָּקָה - כָּל גִּסְטָרָא מִהֵן מְקַבֵּלֶת טִמְאָה ⁴⁸; וְאִם נִסְדָּקָה קִדָּם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּהּ וְאַחֲרֵי כֵן נִשְׂרָפָה בַּכֶּבֶשֶׁן - טְהוֹרָה ⁴⁹. וְהִיאָף יִדְעָה ⁵⁰ דָּבָר זֶה? אִם הִיא שְׁבִרְיָה שְׁוִין ⁵¹ וְתוֹכָה מְאָדִּים - עַד שְׁלֵא נִגְמָה מְלֹאכְתָּהּ נִסְדָּקָה; אִין שְׁבִרְיָה שְׁוִין וְאִין תוֹכָה מְאָדִּים - בְּדוּעַ שְׁאֲחַר שֶׁנִּגְמָה מְלֹאכְתָּהּ נִשְׂבְּרָה, וּמְקַבֵּלֶת טִמְאָה כְּשֶׁאֵר שְׁבִרְיָה כְּלִי חֶרֶס הָרְאוּיִן לְתִשְׁמִישׁ.

(47) כלים פ"ב מ"ו. (48) שהרי היא חלק מכלי המקבל טמאה. (49) אין תורת קבלת טמאה יורדת על שבר כלי שמעולם לא היה ראוי לקבל טמאה. נתבאר כבר, שכלי חרס אינו מקבל טמאה עד שיישרף בכבשן. (50) תוספתא שם ה"ב. (51) מקום השבר הוא חלק בלי בליטות חדות.

כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַצִּיל בְּצִמְדִּי פְתִילָה ¹⁶ עַד שֶׁיִּפְתַּח רִבּוֹ ¹⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּטִמְאָתָהּ מֵת (בְּפֶרֶק שְׁנִים עֶשְׂרִי).

(10) מימרא של רבא, שם צה, ב. (11) נתבאר בהלכה הקודמת. (12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". (13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טמאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה - אין מים אלה מכשירים. [נרש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע]. (14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. (15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. (16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת - מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד ומהודק. (17) ואם נפתח רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. [רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון] (ראה למעלה פ"ד ה").

ג. החבית ¹⁸ - שְׁעוּרָה כְּאֻזְנִים ¹⁹. הָאֵלֶפֶס וְהַקְדָּרָה ²⁰ - שְׁעוּרֵן כְּזִיתִים ²¹. וְכֵן עֲרֻכָּה ²² שֶׁל חֶרֶס, אֶפְלוּ הִיתָה גְדוּלָה וּמִחְזָקָה אֲרָבָעִים סָאָה בְּלָח ²³, וְנִפְתְּחָה בְּמוֹצִיא זִיתִים, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטָה עַל צִדָּהּ וְלֹשׁ בָּהּ ²⁴ - טְהוֹרָה, שֶׁמִּתְחַלְתָּה לֹא נַעֲשִׂית לְכֶךָ ²⁵.

(18) כלים פ"ג מ"ב. (19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראויות למשקין. פסק כר' יהודה. (20) שם. (21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טמאה. (22) תוספתא פ"ג ה"ג. (23) בתוספתא הגירסא: "אף-על-פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) - טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפתחה במוציא זיתים אף-על-פי שהוא מטה על צידה ולש בה - טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? (24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. (25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מוטה על צידה. ומה שאמרנו (בפי"ח ה"), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טמאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת ה'תוספות' שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדוברו בפי"ח ה"ט"ו משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות שם].

ד. הפך ²⁶ וְהִטְנִי ²⁷ - שְׁעוּרֵן בְּשִׁמּוֹן ²⁸. וְהַצְרָעוֹר ²⁹ - שְׁעוּרֵר בְּמִים ³⁰.

(26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. (27) רבינו גורס במשנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. (70) אבל אם נגעה בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו סתם טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי בין בגבו. (71) נחבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

יג. חבית⁷² שנתרעעה וטפלה בגללים⁷³, אף על פי שהיא נוטלת⁷⁴ את הגללים והחרסים נופלים - הרי זו מקבלת טמאה, מפני שלא בטל שם פלי מעליה⁷⁵. נשברה ודבק חרסיה אחר שפרשו או שהביא חרסים ממקום אחר וטפלם בגללים, אף על פי שנוטלת את הגללים וחרסיה עומדין - הרי זו טהורה, מפני שפלט מעליה שם פלי⁷⁶. היה בהן חרס מחזיק רביעית⁷⁷ - פנגד אותו החרס בלבד⁷⁸ מתטמא באויר, מפני שהיא פלי בפני עצמו; ושאר החבית אינו מתטמא עד שתגע בה הטמאה מתוכה⁷⁹, מפני שאינה פלי שלם.

(72) שם פ"ג מ"ד. (73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה. (74) התכוון לומר "שכשהיא ניטלת", אבל אם נטלם ונפלו החרסים - ברור שאינה מקבלת טומאה. (75) כלי רעוע עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף-על-פי שיתפרקו החרסים כשיוריד הגללים. (76) ואינה חוזרת לתורת כלי אלא בטיפול של טיט. (77) שבא מכלי שהיה מכיל עד סאה (ר"ש שם. ראה למעלה פ"ח הי"ג). (78) אם נכנסה טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה. (79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש, שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

יד. חבית⁸⁰ שנקבה⁸¹ וסתם הנקב בזפת⁸² ואחר כך נשברה, אם יש בחרס הסתום בזפת פדי להחזיק רביעית - הרי זה מקבל טמאה⁸³, מפני שהיא משבירי החבית, ולא בטל שם פלי מעליה⁸⁴. אבל חרס שנקב אחר שפרש מן הפלי וסתם הנקב בזפת, אף על פי שהיא מחזיק רביעית - טהור; שהחרס שנקב - בטל שם פלי מעליו⁸⁵ וטהר, וכל שטהר בכלי חרס שעה אחת - אין לו טמאה לעולם⁸⁶.

(80) שם מ"ג. (81) אפילו נקב המטהר. (82) שאינו מחבר יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ"כ ה"ג). (83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין הדולפים, אע"פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. (84) מעל החבית. אע"פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ"ב ה"ג) "כלי חרס כיון שטהר אין לו טומאה עולמית" (ראה סוף הלכה זו) התכוונו לשבירי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה

ט. גסטרא⁵² שנתרעעה ואינה מקבלת משקין⁵³, אף על פי שמקבלת אכלין - הרי זו טהורה⁵⁴; שאינה עשויה אלא לקבל משקין הדולפין⁵⁵, כמו שבארנו, ואם היתה דולפת⁵⁶ - אין עושין גסטרא לגסטרא⁵⁷. וכן גסטרא שנתחתה או שנתחלקה לשתיים - טהורה; שלא אמרו⁵⁸ שירים של שירים מתטמאין, אלא שירי פלי חרס⁵⁹ בלבד הן שמתטמאין.

(52) משנה שם פ"ד ב. (53) המשקין נשפכים. (54) אם הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתה. וכל-שכן שאינה מקבלת טומאה מכאן ולהבא. (55) ואפילו אם הוא משתמש בה לאוכלין - בטלה דעתו. (56) זה המשך הנימוק ולא דין חדש. (57) אין אנשים משימים גיסטרא תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: "אין שירין (שיריים) לשירין". (58) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"א. (59) ב'תורת כהנים' שבידינו, כתוב: "שבירי כלי חרס", ונראה שרבינו גורס "שירי כלי חרס".

י. גסטרא⁶⁰ שחודדין⁶¹ יוצאין ממנה, בין שהיתה יושבת⁶² בין שהיתה מטה על צדה: כל המקבל מן החודדין זיתים⁶³ כשיתמלא הגסטרא זיתים⁶⁴ - מתטמא במגע⁶⁵ וכנגדו מתטמא באויר; וכל שאין מקבל עמה בזיתים - מתטמא במגע ואין כנגדו מתטמא באויר.

(60) משנה שם פ"ד ג. (61) בליטות גדולות כעין שיניים. (62) על שוליה. (63) פירוש, כל החידודים המקבלים זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא זיתים. (64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים את הזיתים הנמצאים על-ידם. (65) ביאור מספיק לכל הפיסקא הבאה - בהלכות יא"ב.

יא. פיצד⁶⁶ מתטמא במגע ואין כנגדו מתטמא באויר? שאם נגעה הטמאה בגסטרא מתוכה - מתטמא החידוד; נכנסה הטמאה באויר הגסטרא, אפילו היתה כנגד החידוד⁶⁷ - לא נטמא החידוד.

(66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאנים מקבלים כזיתים. (67) הטומאה תלויה למעלה מדופן הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.

יב. וכיצד כנגדו מתטמא באויר? שאם היתה הטמאה באויר הגסטרא כנגד החידוד - נטמא החידוד עם הגסטרא⁶⁹. ועל דרך זה הוא בכל מקום שנאמר בכלי חרס ובתנור וכירים מתטמא במגע וכנגדו באויר או אין מתטמא כנגדו באויר. וכן כל טמאת מגע האמורה בענין פלי חרס או תנור וכירים הוא שתגע הטמאה בהן מתוך⁷⁰, וכל טמאת אויר הוא שלא תגע הטמאה כלל אלא תפנס לאויר בלבד⁷¹.

(68) כשמקבלים זיתים. (69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מנת לזפת כלים רבים. (10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפקע מחומו.

ג. חֲבִיתִי שֶׁנִּקְבָּה וְעָשָׂאָה בְּזָפֶת, כִּבְעֵץ וְגִפְרִית, בְּסִיד וּבְגַפְסִיס - אֵינָן חֲבוּרִים¹²; וְשָׂאָר כָּל הַדְּבָרִים - חֲבוּר.¹³

(11) תוספתא שם ה"ה. (12) לקמן (אות כ) יתבאר פירושה של הלכה זו.

ד. דְּבָרִים¹³ הַלְחִין הַמְּשֻׁכִּין¹⁴ שְׁטוּפְלִין בָּהֶן הַפְּטָסִין¹⁵ שֶׁל מִים כְּדִי שְׁלֹא יִדְלָף הַכֶּלִי - הָרִי הֵן כְּגֹפּוֹ שֶׁל כֶּלִי; שְׁאֵפְלוּ נִטְמָא הַכֶּלִי מְאוּרִי¹⁶ - אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנוֹגְעִין בְּטַפְלָה טְמֵאִין¹⁷. וְכֵן טַפְלוּ שֶׁל תַּנּוּר¹⁸ - הָרִי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא שְׂחִיזָה בְּעֵבִי הַטַּפְלָה עַד טַפַּח¹⁹, שֶׁהוּא צָרְפוֹ שֶׁל תַּנּוּר; אֲכָל יֹתֵר עַל טַפַּח - אֵינוֹ מִצְרֵף הַתַּנּוּר, וְהַנוֹגְעִין בְּיָתֵר עַל טַפַּח מְעִיבֵי - טְהוּרִים. טַפְלַת הַכִּיֶּרֶה²⁰ - עֵבִי שֶׁלֹּא אֶצְבָּעוֹת.

(13) שם מ"ד. (14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. (15) כלי חרס גדולים מאוד. (16) וכל-שכן אם נטמא במגע בתוכו. (17) בפרקים הקודמים נתבארנו כמה ענינים בחיבורי כלי חרס משמטמים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן רבינו, שמטמא גם מאווירו, מפני שהטפילה היא כגופו של הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאווירו. (18) מדובר כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או רעועים (ראה ה"א). (19) תוספתא, שם פ"ד ה"א. (20) שם.

ה. חֲבִיתִי²¹ שֶׁנִּקְבָּה וְסִתְמָהּ בְּזָפֶת יֹתֵר מִצְרָפָה - הַנוֹגֵעַ בְּצִרְפָּה²² טְמֵא²³, וּבְיָתֵר מִצְרָפָה טְהוּר. זָפֶת²⁴ שֶׁנִּטְפָּה עַל חֲבִית²⁵ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוּר²⁶.

(21) משנה, שם פ"ג מ"ח. (22) החלק הסותם את הנקב. ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את החלק המיותר כיותר מצרכה. (23) לכאורה זה מנוגד למה שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי האחרונים. ותירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה ליתר מצרכה. [ובסדרי טהרות' מבאר, שהסתימה אמנם מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש, ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה טומאה בחבית - נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירושים דחוקים מאוד, וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו הי"ד. ונראה שכאן מדובר בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שזכה מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה מיטמא. (24) שם. (25) שלימה. (26) שהרי אינה לצורך הכלי.

ו. מִחֶם²⁷ שֶׁשְׁפָּלוּ בְּחֶמֶר²⁸ וּבְחֶרֶסִית²⁹ וְנִטְמָא - הַנוֹגֵעַ בְּחֶמֶר טְמֵא, וְהַנוֹגֵעַ בְּחֶרֶסִית טְהוּר; שְׂאִין הַחֶרֶסִית מִתְחַבֵּר לְכָלִי³⁰.

(כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטורא ובתפארת-ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה, והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה - מפני שהיתה ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. (85) שאין אדם מתקן גיסטרא. (86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, בירור שיטת רבינו בדין זפת.

טו. קְמָקוּמוֹס⁸⁷ שֶׁנִּקְבַּ וְעָשָׂאָה⁸⁸ בְּזָפֶת - טְהוּר, שְׂאִין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחֲמִין בְּצוּנוֹן⁸⁹. וְכֵן כֶּלִי הַזָּפֶת⁹⁰ וְהַשְּׂעוּה וְכִיּוּצָא בָּהֶן - טְהוּרִין, וְאֵינָן בְּכָלִי הַכֶּלִים⁹¹.

(87) שם מ"ז. (88) תיקנו. (89) הזפת נמס בחמים. (90) שכולו עשוי מזפת. (91) לענין טומאה.

טז. מִשְׁפָּךְ⁹² שֶׁל חֶרֶס שֶׁפָּקְקוֹ⁹³ בְּזָפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה, שְׂאִין הַזָּפֶת מְשִׁימוֹ כֶּלִי קְבוּל⁹⁴; אֲכָל מִשְׁפָּךְ שֶׁל עֵץ שֶׁסִּתְמוֹ - הָרִי זֶה כֶּלִי קְבוּל וּמִחֶטְמָא⁹⁵.

(92) שם מ"ג. (93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפ"ח ה"ג. (94) מפני שסופו להתפרק. (95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

(1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

א. כָּבֵר בְּאֶרְנוֹ², שֶׁכָּל יַד הַכֶּלִים שֶׁהִכְלִי צָרִיף לָהּ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁוֹ - הָרִי הִיא חֲשׂוּבָה כְּגֹוף הַכֶּלִי לְהַתְטַמָּא וּלְטַמָּא. לְפִיכָּךְ, הַטּוּפֵל³ כֶּלִי חֶרֶס הַבְּרִיא, אִם נִטְמָא הַכֶּלִי - הָרִי אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנוֹגְעִין בְּטַפְלָה טְהוּרִין, שְׂאִין הַכֶּלִי צָרִיף לְטַפְלָה זֹו; אֲכָל הַטּוּפֵל אֶת כֶּלִי חֶרֶס הָרְעוּעַ⁴ - הָרִי הַטַּפְלָה חֲשׂוּבָה כְּגֹוף הַכֶּלִי. וְכֵן מִתְחַבֵּר אֶת הַקְרוּיָה⁵ שֶׁל חֶרֶס הַדּוּלִין בָּהּ הַמִּים, אִם חָפָה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוֹ בְּקֶלֶף וְכִיּוּצָא בָּהֶן, אִם הִתָּה רְעוּעָה - הָרִי הֵן כְּגֹוֶפָהּ.

(2) למעלה פ"ז ה"א. (3) כלים פ"ג מ"ה. (4) הוזקק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. (5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

ב. הַטּוּפֵל⁶ כֶּלִי חֶרֶס לְהִיּוֹת מְבָשֵׁל בּוֹ⁷ - אֵינוֹ חֲבוּר⁸. טַפַּל כֶּלִים לְהִיּוֹת זֹוֶפֶת בָּהֶן⁹ - חֲבוּר¹⁰.

(6) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. (7) ואף-על-פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. (8) גם כלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. (9) מחמם זפת בכלי חרס על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חבור⁵³, וְהֵיטֵר עַל שְׁלֹשׁ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוֹר. יֵד קָרְדֵם מְלֻפְּנִי⁵⁴: טַפַּח⁵⁵ הַסֶּמוּף לְבִרְזֹל - חֲבוּר, יֵתֵר עַל כֵּן - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוֹר⁵⁶.

(51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. (52) המשתמש בקורדום אינו אוחד בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחריו". (53) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. (54) החלק שבין יד האדם לברזל. (55) שם מ"ה. (56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח - לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

יב. שְׂיָרִי⁵⁷ הַפְּרָגֶל⁵⁸ - טַפַּח⁵⁹; וְיֵד מְקַבֵּת⁶⁰ שֶׁל מִפְתָּחֵי אֲבָנִים⁶¹ - טַפַּח. יֵד קָרְנֵס שֶׁל זֵהָבִים⁶² - טַפַּחִים, וְשֶׁל חֲרָשִׁים⁶³ - שְׁלֹשָׁה⁶⁴. שְׂיָרִי מְלָמֵד הַבֶּקֶר⁶⁵ - אֲרַבְעָה טַפַּחִים סָמוּךְ לְדֶרֶךְ⁶⁶. יֵד קָרְדֵם שְׁחוּפְרִין בּוֹ בִּירְדִּין שֶׁל מִים⁶⁷ - אֲרַבְעָה טַפַּחִים; וְיֵד קָרְדֵם שֶׁל נְפוּשׁ⁶⁸ - חֲמִשָּׁה. וְיֵד בֶּן פִּטְיֹשׁ⁶⁹ - חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פִּטְיֹשׁ - שְׁשֶׁה. וְכֵן יֵד קָרְדֵם שֶׁל בְּקוּעֵי⁷⁰ וְשֶׁל עֲדִיר⁷¹ - שְׁשֶׁה. יֵד מְקַבֵּת שֶׁל סִתְיִין⁷² - שְׁשֶׁה. שְׂיָרִי הַמְרַדֵּעַ הַסֶּמוּף לְחִרְחוּר שֶׁל מִתְקַת שְׁבָרָשׁ הַמְרַדֵּעַ⁷³ - שְׁבָעָה טַפַּחִים. יֵד הַמְגַרְפָּה⁷⁴ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - שְׁמוֹנֶה טַפַּחִים, וְשֶׁל סִידִין⁷⁵ - עֶשְׂרֶה. וְכָל הַיֵּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקַיְמוֹ - טַמֵּא. יֵד כָּל מְשֻׁמְשֵׁי הָאוּר⁷⁶, כְּגוֹן הַשְּׁפוּדִין וְהַסְּכָלָאוֹת⁷⁷, אִפְלוּ אֲרַכִּין כָּל שָׁהִין⁷⁸ - טַמֵּאִין⁷⁹.

(57) שם. (58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה. (59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו אינו מטמא]. (60) פטיש. (61) אמנים החותרים תמונות או אותיות באבנים. (62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי זהב משתמשים בו. הצורף מכה על זהב חם מאוד, וצריך להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה. (63) חרשי ברזל. (64) החרש מטפל בברזל מלוכלך, ומכה עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל. (65) אם נשבר. (66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא, מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי הפרגל). (67) קורדום שחופרים בו סביב האילנות, כדי שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדיין). (68) ששוכרים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה לאבנים לא גדולות המפריעות את החרשה). (69) קטן מפטיש. (70) שמבקעים בו עצים. (71) חופרים בו את האדמה כדי להכשירה לזריעה. (72) מסתתי אבנים גדולות. (73) בקצה שכנגד הדרבן. (74) כעין כף גדולה

(27) שם מ"ז. (28) טיט סמין מאוד. (29) במשנה כלים פ"י מ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתנו כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף פירושו הברור שבפ"י. וגם רש"י חולין פת, א - מפרש כך]. (30) אלא הולך ונפרך.

ז. מְגוּפַת הַחֲבִית³¹ שֶׁשָּׁפַל בָּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הַחֲבִית - אֵינָה חֲבוּר לָהּ³², וְאִם נָגְעוּ מִשְׁקִין טַמֵּאִין בְּחֲבִית³³ - לֹא נִטְמָאת הַמְּגוּפָה, וְאִם נָגְעוּ בַּמְּגוּפָה - לֹא נִטְמָאוּ אַחֲרֵי הַחֲבִית³⁴.

(31) שם מ"ו. (32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל-שכן כשלא טפלה בטיט. (33) דעת רבינו, שכלי חרס מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ג). (34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).

ח. כָּלִי נִחְשֶׁת³⁵ שֶׁזָּפַתָּן³⁶ - אֵין הַזָּפַת חֲבוּר³⁷. וְאִם לִנְזִין³⁸ - הָרִי זֶה כְּגוֹף הַכָּלִי³⁹.

(35) שם. (36) מרח זפת בפנים הכלי. (37) שהכלי אינו צריך לזפת. (38) היין משתמר יפה בכלי מזופת. (39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת - נטמאו, מפני שגם הזפת היא אב הטומאה.

ט. בִּצְקָן⁴⁰ שֶׁבִּסְדָּקֵי הָעֶרְכָּה שָׁנַע בּוֹ שְׂרִץ: אִם בִּפְסָח, הוֹאִיל וְאֶסְרוֹ חֲשׁוּב⁴¹ - חוֹצֵץ⁴², וְלֹא נִטְמָאת הָעֶרְכָּה⁴³; וְאִם בְּשָׁאֵר יָמֵת הַשָּׁנָה: אִם הָיָה מְקַפֵּיד עָלָיו⁴⁴ - הָעֶרְכָּה טְהוֹרָה⁴⁵, וְאִם רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ⁴⁶ - הָרִי הוּא כְּעֶרְכָּה וְנִטְמָאת הָעֶרְכָּה.

(40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. (41) האיסור מטיל עליו חשיבות. (42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה. (43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה, שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. (44) רוצה להסיר את הבצק. (45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה. (46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.

י. הַמְּשִׁיחוֹת⁴⁷ וְהַרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַסְּפָרִים וְשֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַתִּינוּקוֹת: תְּפוּרוֹת - חֲבוּר, וְקִשּׁוּרוֹת - אֵינֶן חֲבוּר⁴⁸. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעֲדֵר וְשֶׁבְּשֶׁק וְשֶׁבְּקַפָּה⁴⁹. אֲבָל שֶׁבְּאֲזוּי כָּלִי חָרָס, אִפְלוּ תְּפוּרוֹת⁵⁰ - אֵינֶן חֲבוּר, שְׁאֵין חֲבוּרִין לְכָלִי חָרָס.

(47) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל דק. (48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. (49) סל קלוע מענפים דקים. (50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה שהכניסה לאוזן הכלים או שעשה נקבים דקים באוזן הכלי והכניס חוטי התפירה.

יא. יֵד קָרְדֵם הַיּוֹצֵא מֵאֲחֶרֶי⁵²: שְׁלֹשׁ אֲצָפְעוֹת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למרדע. (95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטומאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. (96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. (97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרישה. (98) בית יד של מרכב המחרישה, ובה יטה האדם את המחרישה לכיוון הרצוי לו. (99) טבעת המחבורת למחרישה. (100) שני עצים התחובים בנקב שבגול ('ערך'). (101) עצים שבצידי המחרישה השוכרים את גושי העפר. (102) שם מ"ג. (103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. (104) ביד זו או בשניה. (105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן שלא בשעת מלאכה. (106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה – רחבה (באידיש – באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. (107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. (108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. (109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. (110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מכבש¹¹¹ של חרש¹¹² שנטמא הרמח¹¹³ שבו, הנוגע במכבש - טהור. מגירה¹¹⁴ שנטמא, הנוגע בקשטנית שהיא לפופה עליו - טהור, שאינה חבור. קשת שהיתה מתוחה והחץ משובץ עמה¹¹⁵ ונטמא החץ, הנוגע בפתר ובקשת - טהור, ואפלו קשהיה מתוחה. וכן מצודת האישות¹¹⁶ שנטמא החץ שללה - לא נטמאת המצודה, אפלו קשהיה מתוחה. וכן¹¹⁷ מסכת¹¹⁸ נסוכה¹¹⁹ שנטמאת בשעת האריג: הנוגע בפכד העליון והתחתון¹²⁰, ובנירים¹²¹ ובקירוס¹²², ובחוט שהעבירו על גבי ארגמן¹²³, ובעירה¹²⁴ שאינו עתיד להחזירה¹²⁵ - טהור, שפל אלו אינן חבור לפכד; אבל הנוגע בפכש המסכת¹²⁶, ובשתי העומד¹²⁷, ובפפל¹²⁸ שהעבירו על גבי ארגמן, ובעירה שהיא עתיד להחזירה¹²⁹ - טמא, שפל אלו חבורין לפכד.

(111) שם. (112) נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. (113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. (114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרוס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרוס "מנקבת" במקום "מגירה". (115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכוז מלעזוב מקומו. (116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה,

"אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרוד שבוחשים בו את התבשיל). (75) שמערבבין בה את הסיד. (76) ידות הכלים שתשישם הוא להכניסם באש. (77) כלי ברזל שצולים עליו בשר על האש. (78) כל אורך שהוא, אפילו גדול הרבה. (79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם המשתמש בכלים אלה.

יג. מקל⁸⁰ שעשאהו נד⁸¹ לקרדם - הרי הוא חבור לטמא בשעת מלאכה, ואם נגעו טמא במקל פשהוא חורש או מבקע בו - נטמא הקרדם, ואם נגעו בקרדם - נטמא המקל⁸². וכן הדיוסטר⁸³, שהן פשגי כלים⁸⁴ והמסמר מחבבן להיות מסד⁸⁵ עליהן - הרי הן חבור בשעת מלאכה⁸⁶. קבצו בקורה - הרי זה מקבל טמאה⁸⁷, ואין הקורה חבור לו⁸⁸. עשה קצת הקורה דיוסטר⁸⁹: כל שהוא מן הקורה לצרף הדיוסטר - חבור לדיוסטר; והנוגע בשאר הקורה - טהור, שאין כל הקורה חבור⁹⁰.

(80) שם פ"כ מ"ג. (81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקרדום, והשתמש בו ארעית. (82) בשעה שהוא משתמש בקרדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף-על-פי שעודנו תקוע בקרדום, מפני שעומד להוציאו משם. (83) שם. (84) דיו = שניים ביונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). (85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". (86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. (87) הדיוסטר מקבל טומאה ואינו בטל לגבי הקורה. (88) אם נגעו טומאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומוכן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. (89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. (90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

יד. עגלה⁹¹ שנטמאת: הנוגע בעל⁹² ובקטרב ובעץ⁹³ ובעבות⁹⁴, אפלו בשעת מלאכה - טהורה⁹⁵; והנוגע בחרב⁹⁶ ובכרף⁹⁷ וביצול⁹⁸ ובעין של מתכת⁹⁹ ובלחיים¹⁰⁰ ובעיראין¹⁰¹ - טמא. וכן¹⁰² מגירה¹⁰³ שנטמאת: הנוגע בידה מפאן ומפאן¹⁰⁴ - טמא¹⁰⁵; והנוגע בחוט ובמשיחה¹⁰⁶ ובאמה¹⁰⁷ ובסניפין¹⁰⁸ שלה - טהור, שאין אלו חבור לה¹⁰⁹. אבל הנוגע במלביץ¹¹⁰ של מסר הגדול - טמא.

(91) פכ"א מ"ב. (92) נתבאר למעלה בפ"ד ה"ב. (93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטרב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". (94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרישה, והשני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יציאו. (143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת בלבד. (144) נפרמה התפירה ויצא החוט. (145) מתקבל על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק חיבורו כל זמן שלא ניתק לגמרי. (146) קשור מתחת לשפת הבולטת לחוץ. (147) משתמשים בו להעלות מים מן הבור. (148) בחבל הקשור בחרס. (149) בכיוון הכלי, היינו החבל הראשון. (150) מפני שקל להחירו, כשאינו צריך לחבל ארוך כל-כך. (151) מדובר בקופה קלועה בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. (152) ראה למעלה ה"ב.

~ יום שני ט"ז טבת ~

פרק אחד ועשרים

(1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזון יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס וחיברה למיטה וכו'.

א. החוטין² היוצאין מן האריג³ ושבתחלת היריעה ושבתפחה, והן הנקראין נימין, כמה שיעורן? של סדין ושל סודרין⁵ ושל צעיף⁶ ושל פליון של ראש⁷ - של אצבעות⁸; ושל חלוק שהיה קרוי⁹ מתחלתו ועד סופו ואחר שלובשין אותו מקבצין אותו בלולאות - שיעור חוטיו עשר אצבעות¹⁰. הסגוס¹¹ והרדיד¹² והטלית¹³ - שלש אצבעות. וכל היתר על השעורין האלו - הנוגע בו טהור, אף על פי שהבגד טמא במדרס¹⁴ או בשאר טמאות. ואין צריך לומר, שאם נגעה טמאה ביתר - שהבגד טהור.

(2) כלים פרק כ"ט, משנה א. (3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטם שלא נארגו. (4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. (5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. (6) מטפחת דקה וקטנה. (7) מין כובע מחודד בראשו. (8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טמאה בבגד נטמא, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. (9) פתוח מאחוריו. (10) מפני שעשויים לקשירה הם יותר ארוכים. (11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. (12) צעיף דק. (13) בגד עליון רגיל. (14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

ב. נימי הפפה של ראש¹⁵, והמסוה שמניחין הערביים¹⁶ על פניהם, והקלקליון¹⁷ השזורין מן השער, והפונדה¹⁸ שלובש האדם על בשרו,

וצדים אותו במלכות מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. (117) שם פכ"א מ"א. (118) כלי האריגה. (119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. (120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". (121) החוטים הארוגים על הקנים. (122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. (123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים - ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. (124) החוטים היוצאים משפת הבגד. (125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד. (126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. (127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. (128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. (129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

טז. הנוגע בצמר שעל האריגה¹³¹ ובאשוייה¹³² - טהור. הנוגע בפקה¹³³: עד שלא פרעה¹³⁴ - טמא¹³⁵; משפרעה¹³⁶ - טהור¹³⁷.

(130) שם. (131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. (132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורא מפרש שאשויה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוותו, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. (133) כוש קטן שכרוכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. (134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. (135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). (136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. (137) אם נגעה טומאה בצמר - לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

יז. החוט¹³⁸ שהשיליו¹³⁹ למחט, אפילו קשור משני צדדין¹⁴⁰ - אינו חבור¹⁴¹. הכניסו לבגד - החוט חבור לבגד, ואין המחט חבור לבגד¹⁴². ואין החוט פלו חבור לבגד, אלא כל שהוא לצורך התפירה - חבור¹⁴³; שאינו לצורך התפירה - אינו חבור. החוט שפרש מן הבגד¹⁴⁴, אפילו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁵. חבל שקשור בחרס¹⁴⁶, אפילו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁷. קשר בו¹⁴⁸ חבל אחד - מן הקשר ולפנים¹⁴⁹ חבור, מן הקשר ולחוץ אינו חבור¹⁵⁰. החבל שהוא קשור בקפה - אינו חבור¹⁵¹, אלא אם כן תפר¹⁵².

(138) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ט ה"ב. (139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. (140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. (141) ואם נגע בחוט - לא נטמא המחט, וכן להיפך. והוא-הדין אם קשר שני ראשי החוט זה לזה. (142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט

לְטִמְאָה? מְשִׁיבֵיג בּוֹ שְׁלֹשָׁה בְּתִים³⁷. וְהַנּוֹגֵעַ בְּחֶבֶל מִן הַקָּשֶׁר³⁸ וְלִפְנֵים³⁹ - טִמְאָה. מִן הַקָּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁴⁰ - טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרְכִּיּוֹ שֶׁל קָשֶׁר הָרִי הֵן מְכַלֵּל הַמְטָה; וְחוּץ לְשֹׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת - טָהוֹר, שְׁאִינוֹ לְצִדָּה הַפְּלִי, שְׁאֵפְלוּ פִּסְקוֹ⁴¹ אֵין הַקָּשֶׁר נִתְּרָה⁴².

(36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. (37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. (38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסורג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). (39) לצד שנסרג. (40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר מכובד השוכב על המיטה. (41) אם חתך חלק זה. (42) והסריגה תתקיים.

ז. חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמְטָה⁴³ שֶׁהִיא טִמְאָה: עַד סוֹף אֲרָבָעָה טַפְחִים⁴⁴ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שְׁאִינוֹ מְצָרְכִי הַמְטָה, לְפִי שְׁאִינוֹ רָאוּי לְכַלּוֹם⁴⁵; מִתְחַלֵּת הַמְטָה וְעַד סוֹף עֶשְׂרֵה - טִמְאָה⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלֵךְ בּוֹ אֶת הַמְטָה; מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יִתֵּר עַל צִדָּה הַמְטָה.

(43) אחר שנגמרה הסריגה. (44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. (45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך. (46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

ח. אֲבָנֵט שֶׁל אֲרִיג שֶׁמְקַיֵּפִין⁴⁷ אוֹתוֹ עַל הַמְטָה כְּדִי לְקַבֵּץ אִיבְרֵיהָ⁴⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא מְזֶרֶן, שֶׁמְקַצֵּתוֹ יוֹצֵאָה מִן הַמְטָה: עַד עֶשְׂרֵה טַפְחִים - הָרִי הוּא מְצָרְכִי הַמְטָה; יִתֵּר עַל כֵּן - אֵינוֹ מְצָרְכִי הַמְטָה. וּמְזֶרֶן שֶׁבִּלָּה, אִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שְׁבָעָה טַפְחִים כְּדִי לְעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חֶבֶק לְחִמּוּר⁴⁹ - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טִמְאָה.

(47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. (48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. (49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו). ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו.

ט. מְטָה שֶׁהִיתָה טִמְאָה מְדֻרָס⁵⁰ וּמְזֶרֶן יוֹצֵא מִמֶּנָּה⁵¹: עַד עֶשְׂרֵה טַפְחִים - הָרִי הוּא אֵב טִמְאָה⁵²

וְהַשְׁמָלָה וְהַפְּרָגוֹד¹⁹ שֶׁמְנִיחִין עַל הַפֶּתָחִים כְּמוֹ פֶּרֶכֶת - גִּמְיָהוּ כָּל שֶׁהֵן²⁰.

(15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. (16) נראה שהכוונה לערביות. (17) חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. (18) כעין גופייה שבזמננו. (19) מסך הפתח. (20) כל אורך שהוא - חיבור.

ג. מְשַׁקְלֵת²¹ שֶׁנִּטְמָאת - הָרִי שְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים²² מִן הַחוּט שֶׁלָּהּ חֲבוּר לָהּ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לְשְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים - טָהוֹר. וּמְשַׁקְלֵת שֶׁל חֲרָשִׁים²³ - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר טַפְחִים; וְשֶׁל בְּנֵי אֵין²⁴ - חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְהִיתֵּר עַל מַדּוֹת אֵלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּקִיּוּמוֹ²⁵ - טָהוֹר.

(21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. (22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. (23) נגרים שבונים בתי עץ. (24) בוני מגדלים גבוהים. (25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

ד. מְשַׁקּוּלוֹת שֶׁל סִידִין וְשֶׁל צִירִין, אֲפִלּוּ אֲרָכִין כָּל שֶׁהֵן²⁶ - טִמְאִין²⁷.

(26) ללא הגבלת ארכם. (27) אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט.

ה. חוּט מֵאֲזֻנִים²⁸ שֶׁל זְהָבִים²⁹, שֶׁל פֶּלֶס³⁰, וְשֶׁל שׁוּקְלֵי אֲרָגְמָן טוֹב, שֶׁאוֹחֶז הַשׁוּקֵל בּוֹ וְתוֹלָה הַמֵּאֲזֻנִים מִיָּדוֹ - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת³¹. קֶנֶה שֶׁלָּהּ³² וְחוּטֶיהָ³³ - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֵאֲזֻנִים שֶׁל מוֹכְרֵי עֲשָׂשִׁיּוֹת שֶׁל מַתְכוֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן³⁴ - שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. קֶנֶה שֶׁלָּהּ וְחוּטֶיהָ - שְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים. חוּט מֵאֲזֻנִים שֶׁל חֲנֻגִּים וְשֶׁל בַּעֲלֵי בְּתִים - טַפְחִים. קֶנֶה הַמֵּאֲזֻנִים וְחוּטֶיהָ - שֶׁשָּׁה טַפְחִים. חוּט מֵאֲזֻנִים שֶׁל צִמְרִים³⁵ וְשֶׁל שׁוּקְלֵי זְכוּכִית - טַפְחִים. קֶנֶה מֵאֲזֻנִים וְחוּטֶיהָ - תִּשְׁעָה טַפְחִים. וְהִיתֵּר עַל הַשְּׁעוּרִין אֵלוֹ - אֵינֶן חֲבוּר.

(28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוֹחֶז בחוט הקשור בראש המסגרת. (29) מוכרי זהב. (30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לר, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). (31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. (32) שכפות המאזניים קשורות בו. (33) המחברים את הכפות לקנה. (34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. (35) מוכרי צמר.

ו. הַחֶבֶל שֶׁמְסַרְגִּין הַמְטָה³⁶ מֵאִמְתִּי הוּא חֲבוּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפני שנשפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. (66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. (67) כמו בטומאת מדרס. (68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. (69) כמו בטומאת שבעה. (70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

יא. מטה שפרך עליה מזרן ונגע בהן המת - הפל טמא טמאת שבעה. פרשו - טמא טמאת שבעה. נגע בה שרץ וכיוצא בהן - טמאין טמאת ערב. פרשו - טמאין טמאת ערב.

יב. פרע⁷¹ שהיתה טמאה מדרס⁷² וחברה למטה⁷³ - המטה פלה מדרס⁷⁴. פרשה - הפרע טמאה מדרס פשהיתה, והמטה מגע מדרס. וכן אם היתה הפרע טמאה טמאת שבעה וחברה למטה - המטה פלה טמאה שבעה, פאלו נגע המת הפרע שלה⁷⁵. ואם הזה על המטה⁷⁶ - טהרה והפרע פכללה⁷⁷. ואם פרשה קדם הזה - הפרע טמאה טמאת שבעה פשהיתה, והמטה טמאה טמאת ערב⁷⁸. היתה הפרע טמאה טמאת ערב וחברה למטה - הפל טמא טמאת ערב. פרשה - היא טמאה טמאת ערב, והמטה טהרה. שאין הטמא טמאת ערב מן המת מטמא לא אדם ולא כלים, מפני שהוא ולד, כמו שבארנו. וכן הדין בשן של מעדר⁷⁹ שנטמא במת ואחר כך חפרו למעדר.

(71) רגל של מיטה. (72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). (73) טהורה. (74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזרן שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזרן. (75) המחובר לה כשנטמאה. (76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. (77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. (78) ואינה צריכה הזייה. (79) כלי שמשמש בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

במטה עצמה והפל מדרס; מעשרה ולחויץ - הרי הוא כמגע מדרס⁵³. דרס⁵⁴ הזב על המזרן היוצא⁵⁵: מעשרה ולפנים⁵⁶ - הרי המטה פלה מדרס⁵⁷; מעשרה ולחויץ⁵⁸ - טהרה⁵⁹. במה דברים אמורים? למדרס⁶⁰; אבל לשאר טמאות, אפילו מאה אמה - פלו חבור. כיצד? מזרן שהוא פרוך על המטה והכניס קצתו לאהל המת או שנגע שרץ בקצתו או שנפלו משקין טמאין על מקצתו⁶¹ - נטמאת המטה, ואפילו היה הקצה שנטמא יוצא מן המטה מאה אמה.

(50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. (51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כרוך עליה. (52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. (53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. (54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. (55) החלק היוצא מן המיטה. (56) אם דרס על המזרן בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. (57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזרן, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. (58) אם דרס על המזרן במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. (59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזרן אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזרן נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזרן - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. (60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזרן כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזרן כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. (61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

י. מטה הטמאה מדרס וכרף לה מזרן⁶² - הפל טמא מדרס⁶³. הפרישו⁶⁴ - המטה מדרס פשהיתה, והמזרן מגע מדרס⁶⁵. היתה טמאה טמאת שבעה⁶⁶ וכרף לה מזרן - פלה טמאה טמאת שבעה⁶⁷. הפרישו - היא טמאה פשהיתה, והמזרן טמא טמאת ערב⁶⁸. היתה טמאה טמאת ערב וכרף לה מזרן - הפל טמא טמאת ערב⁶⁹. הפרישו - היא טמאה טמאת ערב, והמזרן טהור⁷⁰.

(62) אחר שנטמאה במדרס הזב. (63) גם המזרן, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. (64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. (65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁנִי וְעֶשְׂרִים

(1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהור.

א. בַּמָּה² שְׁעוֹר הַבֶּגֶד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים - לְמִדְרָס³; וְשֵׁשׁ אַצְבָּעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת מְכֻנּוֹת עִם הַמָּלֵל⁴ - לְטִמְאַת הַמָּת אוֹ לְשָׂאֵר טִמְאוֹת. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵? בְּכַגְרֵי צִמָּר וּפְשָׁתִים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שָׂאֵר מִיָּנִין - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה מִכָּל הַטִּמְאוֹת אֲלָא אִם כֵּן הָיָה בְּהֵן שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים אוֹ יָתֵר. שְׁנָאֲמָר: אוֹ בְּגָד⁶. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁבֶּא הַפְּתוּב⁷ לְרִבּוֹת שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים בְּשָׂאֵר בְּגָדִים לְטִמְאָה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקָרְעִים מִן הַבְּגָדִים; אֲבָל הָאֲוֶרְגָּה⁸ בְּגָד בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ⁹ כֹּל שֶׁהוּא - הֵרִי זֶה מְקַבֵּל שָׂאֵר טִמְאוֹת, חוּץ מִטִּמְאַת מִדְרָס¹⁰, שְׁאֵין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֲלָא הָרָאוֹי לְמִדְרָס.

(2) כלים פכ"ז מ"ב. (3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה, שטמאה טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד שאין בו כשיעור הזה - אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב). (4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים בכלים פכ"ח מ"ז. (5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו. (6) סתם בגד האמור בתורה, מצמר או מפשתן. (7) המלה "או". (8) שם סג, ב. (9) אין דעתו לארוג יותר. ראה תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים ולא בצמר ופשתים בלבד. (10) שהרי אינו ראוי למדרס.

ב. הַבְּגָדִים הַעֲבִים¹¹ בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְבָדִין וְהַנְּמֻטִין¹² הַקָּשִׁין, אוֹ הַבְּגָדִים הַרְפִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בְּגָדֵי פֶשֶׁתָן שֶׁל מְצִרִים שֶׁהַבָּשָׂר נִרְאָה מִתְחַתָּן¹³ - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּקָרַע שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לְשָׂאֵר טִמְאוֹת¹⁴.

(11) כלים פכ"ח מ"ח. (12) סדינים עבים ושמכות. (13) מפני דקותם, הם שקופים. (14) מטליות קטנות מבד גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.

ג. כָּל¹⁵ הַקְּלִיעוֹת¹⁶ מְקַבְּלוֹת טִמְאָה בְּבְּגָדִים, אֶחָד הַקּוֹלֵעַ חוּטִים וְעֶשְׂאָן פִּיף¹⁷ אוֹ הָאֲוֶרְגָן וְעֶשְׂאָן אֲבָנִט¹⁸ וְכִיּוּצָא בּוֹ; חוּץ מְקַלִּיעָה שְׁעוֹשִׂין הַצִּמְרִים לְקָשֵׁר בָּהּ הַצִּמָּר¹⁹, שֶׁהִיא טְהוֹרָה²⁰. הַקְּלִיעַ²¹ שְׁבִית קָבוֹל אֶבֶן שֶׁבָּהּ²² אֲרוּג אוֹ עוֹר - מְקַבְּלַת טִמְאָה. נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שְׁלָה²³ - טְהוֹרָה²⁴. נִפְסַק [בֵּית] הַפְּקִיעַ²⁵ שְׁלָה בְּלֶבֶד - עַדִּין הִיא בְּטִמְאַתָּה²⁶. הַמְּכַמּוֹרוֹת וְהַרְשָׁתוֹת²⁷ - מְקַבְּלִין טִמְאָה²⁸. וְהַחֲרָם²⁹ - מְקַבֵּל טִמְאָה מִפְּנֵי זִוּטוֹ³⁰, מִפְּנֵי שְׁעִיגֵי אוֹתָהּ הַשְּׂבָכָה דְּמִין בְּיוֹתֵר וְהִיא כְּבֶגֶד. הַעוֹשָׂה בְּגָד³¹ מִן הַחֲרָם - טְהוֹר; מִן זִוּט - מִתְטַמֵּא.

(15) עדיות פ"ג מ"ד. (16) דברים הקלועים כרשת. (17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). (18) חגורה רחבה. (19) חבילות צמר לא ארוג. (20) מפני שנקביה גסים. (21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוק אבנים על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית. (22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה. (23) המקום שבו אווז הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן. כשנפסק מקום זה, אי-אפשר לקלוע. (24) אינו מקבל טומאה. (25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת קליעה. (26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טומאה. זה אינו מעכב את הקליעה. (27) כלים פכ"ג מ"ה. (28) ככל הקליעות. (29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. (30) בשפת הרשת עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים. כים זה נקרא "זוטור", ודינו כבגד. (31) שם פכ"ח מ"ט.

ד. עֲשֵׂה חֲלוּק³² מִן הַמְּשֻׁמֶרֶת³³, אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - מְקַבֵּל טִמְאָה³⁴.

(32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה' ג'. (33) מסנת של משקין. (34) אף-על-פי שבטלה בידיים ממלאכתה הראשונה, היא מקבלת טומאה כדין חלוק.

ה. מְשֻׁמֶרֶת³⁵ שֶׁל יָיִן שֶׁבִּלְתָּהּ: אִם מְשֻׁמֶשֶׁת מֵעִין מְלֹאכָה רְאוּשָׁנָה³⁶ - טִמְאָה, וְאִם לָאוּ - טְהוֹרָה.

(35) תוספתא שם. (36) לסגן יין.

ו. מִטְּפָחוֹת³⁷ סְפָרִים הַמְּצִירוֹת³⁸ - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאֵין מְשֻׁמְשִׁין אֲדָם³⁹; שֶׁהִרִי צִיּוֹרָן מַעֲיֵד עֲלֵיהֶן שֶׁבִּשְׂבִּיל סֶפֶר נַעֲשׂוּ. וְשְׁאֵין מְצִירוֹת - מִתְטַמְּאוֹת בְּשָׂאֵר טִמְאוֹת⁴⁰ חוּץ מִטִּמְאַת מִדְרָס⁴¹, מִפְּנֵי שְׁאֵין מְרִין לָהֶן⁴²: עֲמֹד וְנַעֲשֵׂה מְלֹאכְתָּנָה⁴³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי בַּעֲנִין מְשֻׁבָּב וּמוֹשָׁב⁴⁴.

(37) משנה שם פכ"ח, ד. (38) בריקמה או בצבעים. (39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה. (40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו בית-הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה יד. (41) הזב, וכשלא נגע בהן - טהורות לגמרי, ואם נגע בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס החמורה. (42) לזב. (43) פירוש, המטפחת אינה לשיבה או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה. (44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.

ז. כֶּסֶת⁴⁵ הַסְּבָלִים שֶׁמְנִיחִין עַל כְּתֻפֵּיהֶן מִפְּנֵי הַמוֹט⁴⁶ - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס⁴⁷; וּמְשֻׁמֶרֶת שֶׁל יָיִן - אֵינָה מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס⁴⁸.

(45) שם מ"ט. (46) שהמוט לא ילחץ על הכתף. (47) לפעמים הסכל יושב עליו. (48) מפני שהשמרים הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כך, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). 73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.

יג. כל הכלים⁷⁴ הנעשין על גבי מחט⁷⁵, כגון מצודה - פיון שנעשה בהן בית קבול מלאכתן מקבלין טמאה.

74) שם. 75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.

יד. סבכה⁷⁶ שמינחות הפנות בראשיהן: אם התחיל לעשות אותה מפיה⁷⁷ - אינה מקבלת טמאה עד שיגמר קרקעיתה⁷⁸; ואם התחילה מקרקעיתה - אינה מקבלת טמאה עד שיגמר את פיה. ושבית⁷⁹ מקבלת טמאה בפני עצמה⁸⁰. וחוט⁸¹ חבור ל⁸² לטמא⁸³ ולהתטמא⁸⁴.

76) כלים פכ"ז, מ"י. 77) משפתה. 78) סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. 79) בד מצוייר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. 80) אפילו אינה מחוברת לסבכה. 81) החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. 82) כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. 83) אם נגעה טומאה בהם - נטמאת גם הסבכה. 84) כשנגעה טומאה בסבכה.

טו. סבכה⁸⁵ שנקרעה, אם אינה מקבלת רב שער הראש - טהורה.

85) שם.

טז. חלוק⁸⁶ של בגד או של לבד⁸⁷ או של ניר⁸⁸ - מאימתי הוא גמר מלאכתו? משיפתח את פיו⁸⁹. הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ואם נטמא החלוק - מאימתי הוא טהור? משיבילה ואינו משמש מעין מלאכתו ראשונה⁹⁰. נשפיר בו רבו מלמעלה - עדין הוא בטמאתו⁹¹; רבו מלמטה - טהור. ואם נקרע מבית פיו - טהור⁹².

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. 87) צמר שנתחבר על-ידי דפיקות חזקות. 88) יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. 89) בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר-כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. 90) שאינו ראוי ללבוש, ואף-על-פי שהוא ראוי לשימוש אחר. 91) מפני שראוי ללבישה. 92) אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

ח. בגד⁴⁹ שחשב עליו לצורות⁵⁰ - אינו מקבל טמאה⁵¹. בטל מחשבתו⁵² - מקבל טמאה⁵³. בעל הבית⁵⁴ שעשה מטפחות לחפות בהן בתלים או צמודים - אינן מקבלות טמאה⁵⁵.

49) זבחים צד, א. 50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או בריקמה. 51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 52) ורוצה להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. 53) שם. 54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ז. 55) שאין זה תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי מחובר לקרקע.

ט. חלוק⁵⁶ העשוי בסבכה⁵⁷ כדי לשחק בו שותי שכר⁵⁸ - אינו מקבל טמאה⁵⁹.

56) משנה שם פכ"ח, ט. 57) כרשת, ובשר הלובשו נראה מתוך נקביה. 58) במסבאות מעסיקים ליצנים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצנים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיה). 59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה - בטלה דעתו של הליצן.

י. כפה⁶⁰ שנתנו על הספר⁶¹ - טהור מלקבל טמאת מדרס⁶², אבל מתטמא במת ובשאר טמאות⁶³.

60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. 61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). 62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). 63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על-ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה").

יא. העושה⁶⁴ אספגית⁶⁵ בין על העור⁶⁶ בין על הבגד, אף על פי שיש בהן⁶⁷ שעור⁶⁸ - טהורין⁶⁹. עשה עליהן מלוגמא⁷⁰: על הבגד - אינו מקבל טמאה, שהרי נתלכלך ואינו ראוי; ועל העור - מקבל טמאה, מפני שהוא מתקנח וראוי למשכב⁷¹.

64) שם מ"ג. 65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעורה. 66) מרח את המשחה על חתיכת עור. 67) בעור ובבגד. 68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד - שלושה על שלושה, ועור - חמישה על חמישה. 69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכלום. 70) עשויה מתאנים לעוטות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. 71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.

יב. מאימתי יקבל הבגד טמאה⁷²? משיארג בו שלש אצבעות על שלש אצבעות. וכל הכלים הנארגין במחט, כגון הכיס ואנפלא⁷³ - אין מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. (112) הכין אותן להשתמש בהן. (113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן - מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

כב. פחות מלשע על שלשה שהתקינו לפקק בו את המרחץ ¹¹⁵ ולנער בו את הקדרה ¹¹⁶ ולקנח בו את הריחים ¹¹⁷ וכיצא באלו: אם השליכו באשפה - אינו מקבל טמאה ¹¹⁸; תלאו במגוד או הניחו אחריו הדלת - הרי זה פמי שהניחו בתוך בגדיו, ועדין הוא חשוב אצלו, ומקבל שאר טמאות חוץ מטמאת מדרס, שהרי הוא פחות מלשע טפחים.

(114) משנה כלים פכ"ח ב. (115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. (116) לטלטל את הקדירה החמה. (117) לנקותו מן האבק והקמח. (118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן - טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן - טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן - טמא, שלא מן המוכן - טהור. ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה - דברי הכל טהור; הניחו בקופסא - דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (ביתד) או שהניחו לאחריו הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחריו הדלת. ובכסף משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירוש: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

כג. שלשה ¹¹⁹ על שלשה שהיה משלך באשפה: אם היה בריא ¹²⁰ כדי לצרר בו רבע הקב מלח גס ¹²¹ ולא יקרע - הרי זה מתטמא במדרס ¹²², ואם לאו - אינו מתטמא. אבל אם היה בבית, אם היה בריא אף על פי שאינו יכול לצרר בו מלח, או שהיה צורר בו מלח ולא היה בריא - הרי זה טמא מדרס.

(119) כלים פכ"ז מ"א. (120) לא בלה. (121) כחכמים במשנה. (122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריא שכוז. [לשון המשנה: "באשפות - בריא וצורר מלח, בבית - או בריא או צורר מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושלך באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

כד. שלשה ¹²³ על שלשה שנקרע ולא הבדלו הקרעים: אם נותנו על הפסא וכשישב עליו יגע בשרו בפסא - הרי זה טהור ¹²⁴, ואם לאו - הרי זה מתטמא במדרס.

יז. העושה ⁹³ חגור מצואר ⁹⁴ של בגד ⁹⁵ ומצדו ⁹⁶ של סדין - אינו מקבל טמאה עד שימלל ⁹⁷ שפתותיו. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין ⁹⁸ - אינו מקבל טמאה עד שימלל מצד השני ⁹⁹.

(93) שם ה"ב. (94) צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). (95) חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. (96) פירוש, או מצידו. (97) יתפור ויעשה שפה. (98) ושני צידי החגור בלי שפה. (99) פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין . . . עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טמאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טמאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה - צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

יח. חגור ¹⁰⁰ שפלו צדדיו ¹⁰¹ ואמצעיתו קימת - טמא ¹⁰².

(100) שם. (101) השפות. (102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טמאה - אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשיירה.

יט. שפה ¹⁰³ שפרשה מן הבגד והתקינה לחגור בה את מתניו - מקבלת טמאה, מפני שהיא פאבגט ¹⁰⁴.

(103) שם. (104) חגורה לא רחבה.

כ. טלית ¹⁰⁵ של עני שבלתה: אם היו רב שפתותיה קימות, אף על פי שאין בה שלש ¹⁰⁶ על שלש בריא ¹⁰⁷ - הרי זו מקבלת טמאה; אין שפתותיה קימות: אם יש בה שלש על שלש חזק ובריא - מקבלת טמאה, ואם לאו - אינה מקבלת טמאה. וכן שאר בגדי עניים ¹⁰⁸.

(105) שם פ"ו ה"א. (106) שלוש אצבעות. (107) שלא בלו. (108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

כא. מטליות ¹⁰⁹ שאין בהן שלשה ¹¹⁰ על שלשה - אינן מקבלות טמאה ¹¹¹. ואם השב עליהן והכניח ¹¹² - מקבלות טמאה עד שיהיו פחות משלש על שלש; שפל פחות משלש על שלש אינו מקבל טמאה כלל ואף על פי שהכניס ¹¹³.

(109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. (110) טפחים. (111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשוה.

א. המפץ² הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים ומן הסוף³ ומן הגמא⁴ וכיוצא בהן. ואין המפץ בכלל כלים האמורים בתורה⁵, ואף על פי כן מתטמא הוא במדרס⁶ דין תורה, שהרי רבה הפתוב⁶ 'כל המשפב', וזה ראוי למשפב ועשוי לו. וכן מתטמא במת⁷ ובשאר טמאות מדבריהן⁸, ככל פשוטי פלי עין, כמו שבארנו⁹. וזה כלל גדול¹⁰: שכל המתטמא במדרס - מתטמא בשאר טמאות.

(2 כלים פכ"ד מ"י. 3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. (4) מין עשב חזק. (5) בספר ויקרא טו, לא ורלב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ לא נמנה. (6) שבת פד, ב. (7) שם. (8) למדו שם מקל וחומר. נחבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". (9) למעלה פ"א ה"י ו"ג. (10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא טמא מת".

ב. כבר בארנו¹¹, שהפגד מתטמא בשלש על שלש כמו שבארנו בשאר טמאות, ובשלשה טפחים על שלשה טפחים למדרס.

(11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. השק¹² - שעורו ארבעה טפחים¹³ על ארבעה טפחים; העור - חמשה על חמשה; המפץ - ששה על ששה. בין למדרס בין לשאר הטמאות. ופחות מן השעורין האלו - טהורין מכלום. במה דברים אמורים?¹⁴ בקרע אחד מהן שנקרע בלא פונה; אכל הקוצץ בכונה¹⁵ וקצץ אפלו טפח על טפח למושב או שלשה טפחים על שלשה טפחים למשפב¹⁶ - הרי זה מתטמא במדרס¹⁷, בין שהיה הטפח על טפח שקצץ או השלשה פגד או שק או עור או מפץ. וכן המקצע מאחד מהן לאחיה¹⁸ כדי שיאחז בו בידו, בדרך שעושין קוצצי תאנים שלא יזקו אצבעותיהן - הרי זה טמא בכל שהוא¹⁹. והוא שלא יהיה פחות משלש על שלש²⁰, שכל פחות משלש אצבעות טהור מכלום.

(12) כלים פכ"ז מ"ב. (13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. (14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). (15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. (16) משמע,

(123) שם מ"ב. (124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

כה. שלש¹²⁵ על שלש שנמחה¹²⁶ ממנה אפלו חוט אחד, או שנמצא בה קשר או שני חוטין מתאימין¹²⁷ - הרי זו טהורה.

(125) שם. (126) במשנה, "שנמחה" פירוש שנתדקק ונחלש. (127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותיו, מפרשים שהפיסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

כו. שלש¹²⁸ על שלש שהשליכה באשפה - טהורה¹²⁹; החזירה - מקבלת טמאה¹³⁰. לעולם השליכתה מטהרתה והחזירה מטמאה, חוץ משל ארגמן ושל זהרית טובה, שאפלו היתה על האשפה - מקבלת טמאה, מפני שהיא חשובה.

(128) שם. (129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. (130) מכאן ולהבא, אבל הטמאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

כז. שלש¹³¹ על שלש שנתנה בכדור¹³² או שעשאה כדור בפני עצמה - טהורה¹³³. אבל שלשה טפחים על שלשה טפחים שנתנו בכדור - הרי הוא כמות שהיה¹³⁴ ומתטמא במדרס¹³⁵. עשהו כדור בפני עצמו - אינו מתטמא במדרס¹³⁶, שהרי התפר ממעטו משלשה על שלשה¹³⁷.

(131) שם פכ"ח מ"א. (132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. (133) מפני שביטלה מתורת בגד. (134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן הכדור. (135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לישיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טמאות]. (136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שמתמאות בשלוש על שלוש - מיתמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. (137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשאו שלושה טפחים מחוץ לתפר - מטמא מדרס.

פרק שלשה ועשרים

(1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טמאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש

טְהוֹרִין, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טַמְאָה עַד שְׂקִיצָצִים³¹ וְאַחַר
כֶּךָ יִהְיוּ כְּמַפְץ³².

(28) כלים פכ"ז מ"ה. (29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע
מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים
שהכוונה לדפנות). (30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה.
(31) יפדין מן הדפנות. (32) מדובר ברשת עשויה מגמי או
מעץ, ואם היא משיער - דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה
אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו
ששנינו בפ"ה מס' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין לידי
טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"ו), מפני שלא
אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה,
כדי שתהיינה ראויות לישיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי
אפשר לשבת עליה בלי קציצה (תוספות יום-טוב' כלים
פ"ב מ"ז). ובתפארת ישראל פ"כ מ"ד מוסיף ביאור
ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשימיש אחר
ובטלו מתורת אותו תשימיש, אין מחשבה מספיקה אלא
צריך מעשה ממש המכשירן לתשימיש אחר.

ו. חלוק³³ של קטן - אינו מתטמא במדרס עד
שִׁיחָהּ בּוֹ פְּשִׁעוֹר, שְׁלִשָּׁה טַפְחִים עַל שְׁלִשָּׁה
טַפְחִים³⁴. וְנִמְדָּד כְּפֹל³⁵, כְּבִרְתָּ³⁶. וְאֵלּוּ³⁷ נִמְדָּדִין
כְּפֹלִין: בְּגָדִים שְׁמֹלְפִישִׁין אוֹתָן עַל הַרְגָּלִים וְעַל
הַשּׁוֹקִים וְאֵת הָרֹאשׁ וְהַמְּכַנְסִים וְהַכּוֹבֵעַ וְהַכִּסִּי שֶׁל
פּוֹנְדָּא³⁸. וּמְטִילִת שֶׁתִּלְאָה עַל הַשִּׁפְחָה³⁹, אִם פְּשׁוּטָה
- נִמְדָּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפֹלָה - נִמְדָּדֶת כְּפֹלָה.

(33) שם. (34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא
בפחות משיעורו. (35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם
תחתוך אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה.
(36) כשהוא שלם וראוי לתשימישו. (37) שם מ"ו.
(38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים.
(39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי
לשמור עליהם שלא ייקרעו.

ז. הַבְּגָד⁴⁰ שְׁאָרְגַּ שְׁלִשָּׁה עַל שְׁלִשָּׁה⁴¹ וְנִטְמָא
בְּמִדְרָס⁴² וְאַחַר כֶּךָ הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבְּגָד - כִּלּוֹ
מִדְרָס⁴³. נִטַּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ⁴⁴ - טָהַר מִן
הַמִּדְרָס⁴⁵, אֲבָל טָמֵא מִגַּעַ מִדְרָס⁴⁶, וְהָרִי הוּא רֹאשׁוֹן
כְּכִלִי שֶׁנִּגַּע בְּמִדְרָס. נִטַּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ⁴⁷ וְאַחַר
כֶּךָ הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבְּגָד - כָּל הַבְּגָד טָמֵא מִגַּעַ
מִדְרָס⁴⁸. וְכֵן בְּגָד⁴⁹ שֶׁנֶּאֱרָג בּוֹ שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל
שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וְנִטְמָא בְּמִתָּ⁵⁰ וְאַחַר כֶּךָ הַשְּׁלִים עָלָיו
אֶת כָּל הַבְּגָד - הַבְּגָד כִּלּוֹ טָמֵא מִתָּ⁵¹. נִטַּל חוּט אֶחָד
מִתַּחֲלָתוֹ - טָהַר מִטְּמֵא מֵת, אֲבָל טָמֵא מִגַּעַ טָמֵא
מֵת⁵². נִטַּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ וְאַחַר כֶּךָ הַשְּׁלִים אֶת
כָּל הַבְּגָד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלִמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר⁵³?
מִפְּנֵי שֶׁאֵמְרוּ: שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ שְׁנֵת מַעֲטָה - טָהוֹרָה
מִכָּלּוּם⁵⁴; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שְׁנֵת מַעֲטָה⁵⁵, אָף

שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישוב עליו למשכב או
פחות מטפח למושב - אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי
לכך אפילו בדוחק. (17) סתם מידרס בין משכב ובין
מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל
כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא
כמידרס. (18) שם. (19) פירוש, בפחות מהשיעורים
שנאמרו למעלה. (20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא",
ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על
שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה - פירושו
אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר - פירושו
טפחים].

ד. הַמַּחְבֵּר²¹ שְׁנֵי טַפְחִים מִן הַבְּגָד²² וּמִן הַשֵּׁק²³
טַפַּח, שְׁלִשָּׁה מִן הַשֵּׁק וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אֲרֻבָּעָה מִן
הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמַּפָּץ - הֵרִי זֶה טָהוֹר²⁴ מִן
הַמִּדְרָס²⁵. אֲבָל אִם חִבֵּר חֲמִשָּׁה טַפְחִים מִן הַמַּפָּץ
וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אֲרֻבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשֵּׁק,
שְׁלִשָּׁה מִן הַשֵּׁק וְאֶחָד מִן הַבְּגָד - הֵרִי זֶה טָמֵא
מִדְרָס²⁶. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁהַשְּׁלִים שְׁעוֹרוֹ בְּחִמּוּר
מִמֶּנּוּ²⁷ - טָמֵא; מִן הַקָּל - טָהוֹר.

(21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. (22) המטמא מידרס בשלושה
טפחים. (23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים.
(24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד
עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש
אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק - הוספת רק
רביעית השיעור. וכן בדינים האחרים. מכאן, שאם צירף
טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד - מקבל טומאה.
וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו (תפארת ישראל).
מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום
לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל
אי-אפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים
את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר
שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא
להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר
השנוי במשנה, היינו - בגד עם שק, שק עם עור ועור עם
מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת
ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני,
וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו
בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני
שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל
אדם (ראה משנה-למלך כאן)]. (25) בשק עור ומפץ, אין
כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות
(למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה
לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שמטמא בטומאות אחרות
בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק.
(26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח
החסר מן השק. (27) דבר ששיעורו קטן - נקרא חמור, וזה
שיעורו יותר גדול - הוא קל.

ה. בְּלוּי²⁸ נֶפֶחַ וּכְבֵּרָה²⁹ שֶׁהִתְקִינָן³⁰ לְיִשְׁבִּיהָ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שְׁטֵהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הֲרִי הִיא טְמֵאָה בְּכָל הַטּוֹמָאוֹת.⁵⁶

מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירוש). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). (62) שם. (63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף-על-פי שהוא עשוי משיער עזים. (64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה"ז. (65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית – פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. (66) שהוא מינה. (67) שם מ"ז. (68) של המטלית. (69) גימל יוונית כזה ונשאר שני רוחות בלתי תפורים. (70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. (71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

ט. שְׁלֹשָׁה⁷² עַל שְׁלֹשָׁה⁷³ שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחֵר כִּף נִחְלָק - טָהֵר מִן הַמִּדְרָס⁷⁴, וְאֵין בְּקִרְעִים אֱלוֹ טְמֵאָה בְּכָל⁷⁵, וְהֵנָּה בְּשִׁבְרֵי כְּלֵי שְׁנֵטְמָא. אֲבָל⁷⁶ בְּגֵד⁷⁷ שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְקִרְעַת מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ אֲצַבְעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אֲצַבְעוֹת⁷⁸ - אוֹתוֹ הַקִּרְעַת טָהֵר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טְמֵא מִגַּע מִדְרָס; שְׂבִיעַת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבְּגָד הַגָּדוֹל נְטָמָא בְּמִגַּע⁷⁹.

(72) שם פכ"ז מ"י. (73) מכוונים. (74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. (75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף-על-פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקריעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא-קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב' דרבי רבי מאיר, והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהזב לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות – מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). (76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. (77) גדול. (78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. (79) רש"י שם מפרש, שאי-אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה'כסף משנה' כותב, שרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלל על דבריו].

י. סְדִין⁸⁰ שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחֵר כִּף עֲשָׂאוֹהוּ פְּרִכָּת - טָהֵר מִן הַמִּדְרָס⁸¹. וּמֵאִמְתִּי⁸² הוּא טָהֵרְתוֹ מִן הַמִּדְרָס? מִשִּׁיקְשֹׁר בּוֹ הַלּוּלָאוֹת⁸³ שֶׁהוּא נִתְּלָה בָּהֶן בְּשֹׁאֵר הַפְּרוּכּוֹת.

(40) שם מ"ז. (41) מכוונים בדיוק מלא. (42) פירוש, נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. (43) ראה למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזון, ושם נתבאר כל פרטי הלכה זו. (44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה. (45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת עצמם – נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים, משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם קיימים עכשיו. (46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא בשלוש אצבעות. (47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה טומאת מידרס. (48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון. (49) שם מ"ח. (50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. (51) ההוספה נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. (52) התוספת נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה כשנטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה ביחד עם התוספת. (53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? (54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו – ונטהר לגמרי. (55) ונשאר שלוש על שלוש. (56) גם טומאת מגע מידרס.

ח. מְטָלִית⁵⁷ שֶׁהִיא מִדְרָס וְטִלְאָה עַל הַקֶּפֶה⁵⁸ או עַל הָעוֹר - נַעֲשֶׂה הַכֹּל רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה⁵⁹. הַפְּרִישׁ אֶת הַמְטָלִית⁶⁰ - הֲרִי הַקֶּפֶה או הָעוֹר רֵאשׁוֹן, מִפְּנֵי שְׁנִנְגֵנוּ בְּמִדְרָס, וְהַמְטָלִית טְהוֹרָה, שֶׁכִּיּוֹן שְׁטִלְאָה וְהַפְּרִישָׁה בְּטִלְאָה⁶¹. טִלְאָה עַל הַבְּגָד⁶² או עַל הַשֶּׁק⁶³ - נַעֲשֶׂה הַכֹּל מִדְרָס⁶⁴, וְהֲרִי הַכֹּל אֲב טְמֵאָה. הַפְּרִישָׁה - הֲרִי הַבְּגָד או הַשֶּׁק רֵאשׁוֹן⁶⁵, שֶׁהֲרִי נִגַּע בְּמִדְרָס, וְהַמְטָלִית אֲב טְמֵאָה בְּשִׁהֲתָהּ, שְׂאִינָה בְּטִלְאָה עַל הָאֲרִיגָה⁶⁶. תְּפָרֵר⁶⁷ הַמְטָלִית עַל הַבְּגָד כְּשִׁטְלָאָה מְרוּחַ אַחַת⁶⁸ או מִשְׁתֵּי רוּחוֹת כְּמִין גָּאם⁶⁹ - אֵינוֹ חֲבוּר, וְלֹא נַעֲשֶׂה הַכֹּל אֲב, אֲלָא מִגַּע מִדְרָס בְּלִבָּד. תְּפָרָה מִשְׁתֵּי רוּחוֹת זֶה בְּצַד זֶה⁷⁰ - הֲרִי הִיא חֲבוּר, וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל אֲב⁷¹.

(57) שם פכ"ח ה"ו. (58) סל. (59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. (60) הפרידה מן הקופה או מן העור. (61) האדם ביטלה בידיים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר-כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפחתו.

א. אלו עורות מתטמאין במדרס: עור שחשב עליו לשטיחה³. ועור שמניחין על המטות מלמעלה לישן עליו. ועור שמניחין על החמור תחת המשאוי⁴. ועור שמניחין בערס תחת הקטן. ועור הפר ועור הפסת. ועור שמניחין תחת השלחן בעת האכילה כדי שיפלו עליו הפרורין, מפני שהוא נשען עליו⁵. וברגלו⁶. ועור שחוגר נופץ הפשתן עליו בעת שנופץ, ועור שחוגר החמר עליו, ועור שמניח הספל על פתפו בעת שסובל, ועור שמניח הרופא על ברקיו בעת שמפסיד השחינין⁸; מפני שכל העורות האלו יושב עליהן. ועור הלב של קטן שריריו יורד עליו כדי שלא יפסדו בגדיו, ועור שעשאהו לנתנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב, ועור שלופפין¹⁰ הפסות בו, ועור התפור בתבה שמניחין בו הבגדים; שכל אלו מתהפכין עליהן¹¹ ונשענין עליהן.

2) כלים פרק כ"ו משנה ה. 3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. 4) על החבליים המחברים את דפנות המיטה. 5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. 6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. 7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. 8) פותח את המכות שהעלו מורסא. 9) יתלכלכו ויתקלקלו. 10) כורכים. 11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. כל העורות המתטמאין במדרס - אינן מתטמאין עד שיהיה בהן פשעור, חמשה טפחים על חמשה טפחים. ואלו עורות שאינן מתטמאין במדרס: עור שחוגר סורק הצמר בעת שסורק, ועור שלופף בו הצמר הסרוק¹², ועור שלופף בו הארגמן¹³, ועור התופר שמניחין בו הארגמן. וכלן מתטמאין בשאר טמאות¹⁴.

12) פירווי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירוויים על בגדיו וקשה להסירם. 13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. 14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לשיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עור שעשאו חפוי לכלים - טהור מכלום¹⁵. עשאו חפוי למשקלת - מקבל שאר טמאות, שהרי נעשה לקבלה¹⁶, ואינו מתטמא במדרס¹⁷.

80) שם מ"ט. 81) מפני שפרכות אינה עשויה לשכיבה ושיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא-קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש התוספות יום-טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבנין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). 82) כלים פכ"ו מ"ו. 83) כבית-הלל.

יא. טלית⁸⁴ שהיא מדרס והטבילה, וקדם שיעריב שמשה התחיל לקרע ממנה קרע - בין שנקרע בה רבה שוב אינה חבור וטהרה פלה⁸⁵, אף על פי שעדין נשתיר בה כדי מעפרת⁸⁷ שלא נקרע, שהרי הוא קרע והולך⁸⁸. במה דברים אמורים? בטבולת יום⁹⁰; שפיון שלא חס עליה להטבילה⁹¹, כך לא יחוס לקרע את פלה⁹², ולפיכך טהרה פלה.

84) כלים פכ"ח מ"ח. 85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיירה הם יותר משלושה על שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל-כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. [רש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. 86) לשון אחרון בחולין קכד, א. 87) סודר קטן. 88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה - לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו-תם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקרועה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאין. 89) כרב נחמן, שם קכג, א. 90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. 91) שהמים מקלקלים את הטלית. 92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

~ יום שלישי י"ז טבת ~

פֶּרֶק אֶרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינן דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם.

ז. אין אדם מטמא במדרס משפך או מרפב שאינן שלו; שנאמר: והנוגע במשפכו³⁰. גזל משפך ודרס עליו בלא נגיעה³¹ - טהור; ואם נתיאשו הפעלים³² - טמא. גנב משפך וישב עליו - טמא; שחזקתו שנתיאשו הפעלים, שאינן יודעים מי גנבו³³. ואם נודע שעדיין לא נתיאשו הפעלים - טהור. לפיכך, גנב שגנב עור וחשב עליו לשכיבה - מחשבה מועלת לו ומתטמא במדרס; אבל הגזלן - אין מחשבתו מועלת אלא אם כן נתיאשו הפעלים.

30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. 31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. 32) כשידוע לנו שנתיאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתיאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. 33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עור שנטמא במדרס והתחיל לקרעו רצועות - הרי הוא בטמאתו עד שימעיטנו פחות פחות מחמשה טפחים.

ט. כל פלי עור שנטמא במדרס הזב ושנהו לכלי אחר: אם שנהו מפשוט³⁴ לפשוט - הרי הוא בטמאתו³⁵; שנהו מפשוט למקבל³⁶ ומקבל לפשוט - טהור³⁷. ובבגד - הפל טמא³⁸. כיצד? חמת³⁹ שעשאה שטיח⁴⁰ ושטיח שעשאה חמת - טהור⁴¹; אבל חמת שנטמאה מדרס ועשאה תורמיל⁴² או תורמיל שעשאה חמת - הרי הן מדרס כשהיו⁴³.

34) מדבר שאין לו בית קיבול. 35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. 36) לדבר שיש לו בית קיבול. 37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. 38) שכל תשישי בגד דומים זה לזה. 39) נוד גדול. 40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. 41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל. 42) ילקוט הרועים. 43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל - עשויים לקבלה.

י. פר של בגד⁴⁴ שנטמא במדרס ועשאה סדין⁴⁵ או סדין שעשאה פר או כסת, בגד שעשאה מטפחת או מטפחת שעשאה כסת - הרי הן מדרס כשהיו⁴⁶.

44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. 45) פרס את התפרים ומשתמש בו כסדין. 46) משום שתשישם דומים.

15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפווי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). 16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. 17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עור שעשאהו לעקבו ולפרסתו¹⁸: אם חופה את רב הרגל - מתטמא¹⁹, ואם לאו - טהור.

18) החלק התחתון של הרגל. 19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מנעל שעל האמום²⁰, אף על פי שעדיין לא לבשו אדם - הרי זה מתטמא במדרס, שפכר נגמרה מלאכתו²¹.

20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. 21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האמום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האמום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האמום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האמום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשמטה מן האמום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האמום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כל עור הראוי להתטמא במדרס²² ואינו חסר מלאכה - המחשבה מטמאתו²³, ואם חשב עליו להיות עור שלחן וכיוצא בו - הרי זה מתטמא במדרס. ואם חסר מלאכה²⁴ - אין המחשבה מועלת בו עד שתגמר מלאכתו. חוץ מן העור שמחפין בו המרפב²⁵ מפני האבק, שהמחשבה מועלת בו אף על פי שלא נגמרה מלאכתו²⁶. במה דברים אמורים? בעורות פעל הבית²⁷; אבל עורות העבדן²⁸, שסתמן למכירה - אין המחשבה מטמאתן עד שיעשה בהן מעשה ויכניס למדרס²⁹.

22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד. 23) אם חשב עליו לתשיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. 24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. 25) מכסים בו את המרכבה. 26) חסר עוד הקצצה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרכבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. 27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. 28) מעבד עורות למכירה. 29) מפני

ב. המטה⁵ והפר והפסת של מת⁶, וכסא של פלה⁷, ומשבר⁸ של חיה⁹, וכסא של כובס שכוכס¹⁰ עליו את הכלים, וכסא של קטן שיש לו רגלים אף על פי שאין בו גבה טפה - כל אלו מתטמאין במדרס¹¹.

(5 כלים פכ"ג מ"ד. (6 המיוחדים למת. (7 כיסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. (8 כיסא שמושיבים עליו את הכורעת ללדת, והוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה ליעודו. (9 יולדת. (10 ה'תוספות יום טוב' גורס כאן "שכובש", ובמשנה עצמה הגירסא ש"כורס". ופירשו בשבת פח, ב שאוסף ומניח עליו הרבה כלים. (11 במשנתנו כתוב: "אמר ר' יוסי, אין בהן משום מושב" ואין חולק עליו, אולם בתוספתא כלים בבא בתרא פ"ב ה"ד, אמרו: "הכר והכסת של מת, ר' מאיר אומר אינן מטמאין מדרס, וחכמים אומרים מטמאים מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן ומבכות מתיחן". ופסק רבינו כחכמים. ובכסא של כלה, שנינו בסתם משנה (שם פכ"ב, ד): "כסא של כלה שניטל חיפוייו וכו' ובית-הלל מטהרין". ומשמע שאם לא ניטל החיפוי - טמא. ומשני דינים אלה הסיק רבינו, שכל המשנה היא דעת יחיד. גם לשון המשנה: "אמר ר' יוסי", מוכיחה שדעת יחיד היא, ורבים חולקים עליו.

ג. כסא של ברזל¹² שעושין בבית הכסא¹³ והעור נתון עליו¹⁴ - הרי הוא מתטמא במדרס¹⁵ ובשאר טמאות. הפריש עור המחפה על הברזל - העור מתטמא במדרס¹⁶, והברזל מתטמא בשאר טמאות¹⁷ אבל לא במדרס¹⁸.

(12 משנה שם פכ"ב, י. (13 לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. (14 והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. (15 העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לשיבה. (16 מפני שהוא ראוי לשיבה גם כשהוא מופרש מן הברזל. (17 ככל פשוטי כלי מתכות. (18 אין אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

ד. טרסקל¹⁹ של גמי וכיצא²⁰ המחפה בעור²¹ - מתטמא במדרס²² ובשאר טמאות. הפריש העור מעליו - העור מתטמא במדרס, אבל הטרסקל טהור מפלים, שהרי נעשה כשברי פלים²³.

(19 סל קטן. (20 והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (21 המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים זקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים - ונוצר בית קיבול. (22 ראוי לשבת עליו כשהפכים השוליים למעלה. (23 במצב כזה אינו ראוי לא לשיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לשיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור,

יא. פלים שעקר עשיתן לקבלה ולמשכב פאחד, כגון הכרים והכסתות⁴⁷ והשקין והמרצופין⁴⁸, אם נפחתו⁴⁹, אף על פי שטהרו מלהתטמא במת ובשאר טמאות מפני שאינן יכולין לקבל - הרי הן מתטמאין במדרס⁵⁰, שעדין הן ראויין למדרס. אבל פלים שעקר עשיתן לקבלה בלבד, כגון החמת והתורמיל⁵¹, אם היו גדולים כדי שיהיו ראויין לישוב עליהן, הואיל ויושבין עליהן מפני גדלן - הרי הן מתטמאין במדרס כל זמן שהן שלמין. נפחתו, אף על פי שאפשר עדין לישוב עליהן - אין מתטמאין במדרס; שעקר עשיתן לקבלה בלבד, והואיל ובטלו מלקבל⁵² - טהרו מלהתטמא, לא במדרס ולא בשאר טמאות⁵³. וכמה הוא שעורן ויהיו ראויין למדרס? החמת - שבועה קבין⁵⁴. והילקוט - חמשה. והקלסתר⁵⁵ שתולין בו השעורים בראש הבהמה⁵⁶ - ארבעה. והברייתת⁵⁷ שמעריץ בה הפנים - סאה. פחות משעורין אלו - אינן ראויין למדרס, ואין דרך העם לישוב עליהן. נפחתו וצור⁵⁸ מקום הפחת⁵⁹ - הרי הן טהורין, וכאלו לא קשר מקום הפחת. וכל החמתות שנפחתו וצורן - טהורות⁶⁰, חוץ משל ערביים, מפני שפך הוא ורפן תמיד לצורן. וחמת חלילין⁶¹ - אין מתטמא במדרס, שהרי אינה ראויה למדרס.

(47 ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. (48 שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (49 ואינם ראויים לקבל. (50 ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. (51 אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. (52 ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. (53 מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. (54 אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. (55 שק קטן. (56 והיא אוכלת מתוכו. (57 שק של עור. (58 קשר. (59 וראויים לקבלה. (60 אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. (61 כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

פרק חמשה ועשרים

(1 יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במדרס.

א. פל² פשוטי כלי עץ³ העשויין לשיבה או לשיכה או לרכיבה - מתטמאין במדרס⁴. כגון המטה והכסא וכיצא בהן.

(2 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ב. (3 שאין להם בית קיבול, ואינם מיטמאים מן התורה בטומאות אחרות. (4 ומתוך כך מיטמאים בשאר טומאות מדבריהם, בהתאם לכלל האמור (נדה מט, א) כל המטמא מדרס - מטמא מת (ראה למעלה פכ"ג ה"א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנַעֲשֶׂה מְלֶאכְתָּנוּ³⁵. אָבֵל אִם קָבַע אֶת הַפֶּסֶא³⁶ בְּקוֹרַת
בֵּית הַבֵּד - הַפֶּסֶא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס³⁷, וְאִם דָּרַס הָזָב
עַל הַקּוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַפֶּסֶא. וְכֵן אִם קָבַע הַפֶּסֶא
בְּקוֹרָה גְּדוּלָּה³⁸ אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוּלָּה
פֶּסֶא³⁹ - אֵין טִמָּא אֶלָּא מְקוֹם הַפֶּסֶא בְּלִבְד⁴⁰, וְשָׁאָר
הַקּוֹרָה טָהוֹר. וְכֵן הַדִּין⁴¹ בְּכֶסֶא שֶׁקָּבַעוּ בְּעֶרְכָּה,
שֶׁהוּא טָהוֹר⁴².

(32) שם פ"כ מ"ג. (33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא שמנים - נקרא "בית הבד". ו"קורת בית הבד" היא הקורה שמשמשים בה לסחיטה. (34) חקק בקורה מקום ישיבה. (35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים, ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה מלאכתנו", תפרשו ככה). (36) לקח כסא המיטלטל וקבע אותו בראש הקורה. (37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא היה מיוחד לישיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו תורת מדרס על-ידי קביעתו. (38) במשנה: "כלונס". (39) שחקק בה מקום ישיבה. (40) מלמדנו כאן שני דינים: א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית הבד. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא במדרס, אבל השאר טהור. (41) שם פרק כב, מ"ד. (42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה - לא נטמא הכסא (כסף-משנה. ראה השלמות).

ט. קֶצֶת הַקּוֹרָה⁴³ שֶׁמִּתֵּן הַמִּסְתֵּת אֶת הָאֶבֶן לְיֹשֵׁב
עָלֶיהָ⁴⁴ - הֵרִי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וּמְקוֹם
יְשִׁיבָה⁴⁵ שֶׁאֲחֹרֵי הַקּוֹרָה⁴⁶ - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא
יְשִׁיבַת צֶעֶר⁴⁷.

(43) שם מ"ח. (44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם בשעת עבודתו. (45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד. (46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת. (47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

י. רֹאשִׁי⁴⁸ פְּלוֹנְסוֹת⁴⁹ שִׁיּוֹשְׁבֵין עָלֶיהָ הָאֶמְנִין וְשָׁפִין
אֶת הָאֶבֶנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - טָהוֹרִין. וְכֵן כִּפְתָּה⁵⁰ שֶׁל
תְּמָרָה⁵¹ שֶׁהוּא יּוֹשֵׁב עָלֶיהָ, אֶפְלוּ גְבוּהַ טֶפַח⁵² -
טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה פְּלִי. וְכֵן בּוֹלֵל⁵³ שֶׁל עֵץ, אֵף עַל פִּי
שֶׁפֶרְקוֹ⁵⁴ וְכִרְכָּמִי⁵⁵ וְעֶשְׂאָהוּ פָּנִים⁵⁶ לְשַׁעֲרָה⁵⁷ וְכִיּוֹצֵא
בו - אֵינוֹ פְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טִמָּאָה עַד שֶׁיִּחַק בו.

(48) שם פ"ב ה"א. (49) קורות גדולות. (50) חתיכת עץ עבה. (51) הוא-הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו דרכו להשתמש בלשון המקור. (52) פחות מגובה טפח,

משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לישיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי-אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ'ערבית' לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו".

ה. סִפְסָלִין²⁴ שֶׁבְּמִדְרָחֵין²⁵ שֶׁשְׁתֵּי רִגְלָיו שֶׁל עֵץ -
מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הֵיתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שִׁישׁ -
אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמָּאָה.

(24) שם. (25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ - טמא; אחת של עץ ואחת של אבן - טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש - טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל של שיש". התכוון לומר, שאפשר לשבת גם על ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ו ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה ה"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן ובפ"ה, מפירושו במשנה.

ו. נְסָרִים²⁶ שֶׁבְּמִדְרָחֵין שֶׁשֶׁגְּמָן²⁷ - אֵינוֹ מְקַבֵּלִין
טִמָּאָה; שֶׁאֵינוֹ עֲשׂוּיִין לְיֹשִׁיבָה, אֶלָּא כְּדִי שִׁיְהִיכֻחוּ
הַמַּיִם תַּחְתֵּיהֶן.

(26) שם. (27) רבינו מפרש במשנה, שיגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) וינמשכו עד ששבו לוח אחד. וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לישיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות', שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

ז. הַפְּלִכְלָה²⁸ וְהַסֵּל שֶׁמְלָאָן תָּכֵן אוֹ מוֹכִין²⁹, אֵף עַל
פִּי שֶׁהִתְקִינָן לְיֹשִׁיבָה - אֵינוֹ מְקַבֵּלִין טִמָּאָה מִדְרָס,
שֶׁאֵינוֹ רְאוּיִין לְיֹשִׁיבָה³⁰. וְאִם סָרְגָן³¹ בְּגָמִי אוֹ
בְּמִשְׁיחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמֵּאִין בְּמִדְרָס.

(28) שם. (29) חתיכות ועירות של צמר וכדומה. (30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם לישיבה - בטלה דעתו אצל כל אדם. (31) ארג כעין סבכה על פיהם, ואין המוכים נופלים.

ח. קוֹרַת³² בֵּית הַבֵּד³³ שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁה הָאֶחָד פֶּסֶא³⁴ -
אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאֲמָרִין לוֹ: עֹמֵד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹשָׁה מַעֲדָנִים⁸⁵ שֶׁל שְׁשֶׁה טַפָּחִים⁸⁶ - עֲדִין הִיא רְאוּיָה לְמַדְרָס וּמִתְטַמָּא; פְּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רְאִשֵׁי מַעֲדָנִים - טְהוֹרָה⁸⁷. וְאַף טַמְאָת מַדְרָס⁸⁸ לֹא תִקְבַּל הַמַּחְצֶלֶת עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֶאכֶתָּהּ⁸⁹ וְתִתְקַנֵּב⁹⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁹¹.

(77) שם פ"כ מ"ז. (78) שקשה לשכב עליהם. (79) מחצלת רגילה - רחבה כקומת איש, וארכה יותר משיעור זה, ודרך אורגי מחצלות להכניס קנים לרוחב המחצלות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים לאורך המחצלת, נחלקו תנא-קמא וחכמים במשנתו, תנא-קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים. (80) מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת ישראל). (81) אות יונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו. ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'תפארת ישראל' שהכוונה לאות "כי" (כ רפוייה) מאותיות היוניות הגדולות (באלפא ביתא היונית יש שני סוגי אותיות - גדולות וקטנות - ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית. במשנה אמרו, שכמין 'כי' הכל מודים שהיא טהורה, שהרי הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. (82) מקום שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. (83) נשברו הקנים. (84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה וישיבה. במשנה אמרו: 'ר' יהודה מטהר', ומזה דיין רבינו שחכמים חולקים עליו. [ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ה, ויש בה גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם 'לרחבה - טמאה'. עיין שם בהגהות הגר"א]. (85) קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אמר, שכך יש לפרש גם את הכתוב בשמואל-א טו, לב: וילך אליו אגג מעדנות]. אורגי מחצלות שזורים בתחילה את העשבים, ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר-כך את המחצלות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה - קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר. (86) כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים. (87) מפני שכל הסריגה תתפרק. (88) כאן מתחיל דין חדש. (89) הכוונה עד שיקשור את המעדנים. [דין זה מבואר בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת, ולכן מביאו רבינו כאן]. (90) צ"ל ותתקנב. פירוש, שיחתוך את הקצוות הבולטות מן הסריגה. (91) למעלה פ"ה ה"א.

טו. תִּבְחָה⁹² שֶׁפְּתַחַה מְלַמְעֶלָה - טְהוֹרָה מִן הַמַּדְרָס, שְׁאִינָה רְאוּיָה לִישָׁב עָלֶיהָ, וּמִקְבֵּלֶת שְׁאֵר טַמְאוֹת⁹³. פְּתַחַה מַצֵּדָה - טַמְאָה בְּמַדְרָס וּבְשְׁאֵר טַמְאוֹת.

(92) שם פ"ט, מ"ט. (93) מפני שיש לה בית קיבול.

טז. עֲגֵלָה⁹⁴ שֶׁל קָטָן⁹⁵ - מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס, שְׁהָרִי נִשְׁעָן עָלֶיהָ⁹⁶.

אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). (53) משנה שם פכ"ב, ט. (54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום). (55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון הכרום. (56) חזית. (57) לקובעו בשער לנוי.

יא. רְאִשֵׁי בְלוֹנְסוֹת⁵⁸ הַחֲקוּקִין⁵⁹, אִם חֲקָקָן לְדַעֲתָהּ - מִקְבֵּלִין טַמְאָה. מִצָּאָן חֲקוּקִין, אִם חָשַׁב עָלֶיהָ⁶¹ - מִקְבֵּלִין טַמְאָה מִכָּאן וְלִהְבֵּא⁶². וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ חֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן אוֹ אָדָם שְׁאִינָן שָׁלוּ - טְהוֹרִין. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בֵּהֶן מְדַבְּרִים שְׁאִינָן מִקְבֵּלִין טַמְאָה אֲלֵא בְּמַחְשָׁבָה; שְׁאִין לֹף מַחְשָׁבָה מוֹעֵלֶת אֲלֵא מַחְשָׁבֶת בְּעָלִים⁶³ שֶׁהֵן בְּנֵי דָעָה.

(58) תוספתא שם ה"ב. (59) חקוק בהם מקום ישיבה. (60) בכוונה לשבת עליהם. (61) להשתמש בהם לישיבה. (62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. (63) ראה השלמות למעלה פכ"ד.

יב. הַעוֹשָׂה⁶⁴ כִּפְּהָ⁶⁵ מִן הַשְּׂאוֹר וַיִּבְשָׁה וַיִּחְדָּה לִישִׁיבָה - הָרִי בְּטֵלָה מִתּוֹרַת אֲכָל וּמִתְטַמָּא בְּמַדְרָס, שְׁהָרִי מְשַׁמֵּשֶׁת תְּשֻׁמִּישִׁי הָעֵץ⁶⁶.

(64) פסחים מה, ב. (65) גוש גבוה. (66) ולפיכך, אף-על-פי שהיא ראויה עדיין לחמץ בה עיסה, אינה נידונה כאוכל - מפני שקבע לה תשמיש של כלי עץ. [בחולין קכט, א אמרו כשישמש "מעשה עץ שימש", ומזה למדו בתוספות פסחים שם ד"ה כופת, שהמדובר בראוי עדיין לאכילה].

יג. מַחְצֶלֶת⁶⁷ הַקֶּשֶׁשׁ⁶⁸ - מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס⁶⁹; וְשֶׁל קָנִים⁷⁰ וְשֶׁל חִלְף⁷¹ - טְהוֹרָה⁷², מִפְּנֵי שְׁאִינָה רְאוּיָה לְמַדְרָס. וְשְׁאֵר הַמַּחְצֶלֶת⁷³: אִם עָשָׂה לְשִׁכְיָה - מִקְבֵּלֶת טַמְאָה; עָשָׂה לְסִפּוּף⁷⁴ - טְהוֹרָה. עָשָׂה סִתָּם⁷⁵: גְּדוּלָה - סִתָּמָה לְסִפּוּף, קִטְנָה - סִתָּמָה לְשִׁכְיָה⁷⁶.

(67) כלים פ"ז מ"ז. (68) הקנה הארוך של תבואה. (69) אף-על-פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא, שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא ראויה לשכיבה במשך זמן מסוים. (70) הגדלים על שפת הנהרות. (71) מין עשב. (72) בפירושו למשנה, אומר רבינו שטהורים מטומאת שרץ והדומה לו, אבל מיטמאה במדרס. וכאן חזר בו ומטהר אף ממדרס, שהרי הוא מסיים: "מפני שאינה ראויה למדרס", כנראה מפני שהקנים דוקרים אי-אפשר לשכב עליהם. (73) העשויות מעשבים רחבים ורכים. (74) להניחה על גבי סוכה של מצוה או של שומרים. (75) לא קבע לה אופן שימושה. (76) סוכה יט, ב, כמסקנת רב פפא (שם כא, א) לפי דעת תנא-קמא.

יד. מַחְצֶלֶת⁷⁷ שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים⁷⁸ לְאַרְבֶּה⁷⁹ - טַמְאָה מַדְרָס, שֶׁעֲדִין רְאוּיָה לְשִׁכְיָה⁸⁰. עָשָׂה פָּמִין⁸¹ - טְהוֹרָה. עָשָׂה לָהּ קָנִים לְרַחֲבָה, אִם אֵין בֵּין קָנָה לַחֲבֵרוֹ אַרְבַּעַת טַפָּחִים - טְהוֹרָה⁸². נִחְלָקָה לְרַחֲבָה⁸³ - עֲדִין מִקְבֵּלֶת טַמְאָה⁸⁴; לְאַרְבֶּה: נִשְׁתַּיְרוּ בָּהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מושב - הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו. (111) של עץ. (112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. (113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

פֶּרֶק שְׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים

(1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושירה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפחתה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפחתה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

א. כלי עץ² הראוי למדרס שקבעו בפתל³ בתוך הבנין: קבעו בפתל ולא בנה על גביו או בנה על גביו ולא קבעו - עדן מתטמא במדרס⁵ כשהיה⁶; קבעו במסמרים ובה עליו - טהור⁷. וכן מפץ שנתנו על גבי הקורות⁸: קבעו ולא נתן עליו את המעזיבה או שנתן עליו את המעזיבה ולא קבעו - מתטמא במדרס; קבעו ונתן עליו את המעזיבה - טהור.

(2) כלים פ"כ מ"ה. (3) במסמרים. (4) לא נתן עליו לבנים וסיד או טיט. (5) הכלי לא נעשה חלק מהבנין אם לא עשה שני הדברים האלה: קביעה במסמרים ובנין על גביו. ואם ישב הזב על גבי הלבנים והטיט שעל הכלי שלא נקבע במסמרים הרי הוא טמא מידרס, אף-על-פי שהבנין מפסיק בינו ובין הכלי. (7) שהמחבר לקרקע אינו מקבל טומאה. (8) הבנאים מניחים קורות מכותל לכותל, ובין קורה לקורה מניחים קרשים ומפצים ונותנים עליהם טיט ואבנים. שטח זה שבין הקורות נקרא "מעזיבה".

ב. ספסל⁹ שנטל אחד מראשיו¹⁰ - עדן הוא ראוי למדרס. נטל השני - טהור. ואם יש בו גבה טפה - מתטמא במדרס¹¹.

(9) שם פכ"ב מ"ג. (10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משתי הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). [במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת]. (11) קרש שגובהו טפה, ראוי לשיבה.

ג. כסא¹² של פלה¹³ שנטלו חפוייו¹⁴ - טהור. ואם לא היו¹⁵ חפוייו יוצאים¹⁶ ונטלו - עדן הוא ראוי למדרס, שכן דרפו¹⁷ להיות מטהו על צדו¹⁸ ויושב עליו.

(12) שם מ"ד. (13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. לכיסא זה ריפוד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפוד זה נקרא במשנה "חיפוי". (14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם -

(94) משנה ביצה כג, ב. (95) שמשחק בו ילד קטן, או שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). (96) ונשען מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א.

יז. מקל⁹⁷ של זקנים - טהור מכלום, שאינו אלא לסייע⁹⁸.

(97) שבת סו, א. (98) וסיוע אינו שענה ממש.

יח. סנדל⁹⁹ של סדין¹⁰⁰, והוא סנדל של עץ - מתטמא במדרס¹⁰¹, מפני שהסיד פועמים מטייל בו עד שמגיע לביתו.

(99) עדיות פ"ג מ"ח. (100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. (101) אף-על-פי שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר (גמרא שבת שם) סובר כמותו.

יט. קב¹⁰² של קטע¹⁰³ שיש בו בית קבול כתייתן¹⁰⁴ - מתטמא בשאר טמאות מפני בית קבולו¹⁰⁵; ומתטמא במדרס, שהרי נשען עליו¹⁰⁶.

(102) משנה שם. (103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. (104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תינזק הרגל מהעץ הקשה). (105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. (106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

כ. ואילו¹⁰⁷ טמאין משום מרפב¹⁰⁸:

(107) כלים פכ"ג מ"ב. (108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושא בלבד (רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

מדרעת של חמור, וטפיטן של סוס¹⁰⁹, ובר הגמל, ואפף של נאקה¹¹⁰, וכל פיוצא בהן. הלוחות¹¹¹ שמניחין על גבי החמור ואחר כך נותנין עליו המשאו¹¹² - טהורות¹¹³; ואם היתה ראויה למרפב - טמאה.

(109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה - דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. (110) גמל לבן שהוא מטבעו תקיף, וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" - פירוש, טמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מידרס. (30) הדופן העליון נשבר. (31) שוליה נשברו, ואינה ראויה לקבל. (32) אפילו מטומאת מידרס שנוהגת גם בדברים שאין להם בית קיבול. (33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה - מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראויה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. (34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). (35) אף-על-פי שהתיבה נפחתה מלמטה. והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן - נידונות ככלים בפני עצמם. (36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה - אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגעה טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. (37) שם מ"ו. (38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהג. [יש מפרשים שפיתחה מן הצד]. (39) נשברו שוליה. (40) כשיעורה לטהרה (ראה למעלה פ"ו ה"ב). (41) יותר מתיבה שנפחתה מלמטה, שהרי נשאר בה מקום נוח לישיבה. (42) כדעת חכמים במשנה, שאפילו אם נשאר מקום לישיבה בטלה טומאת מידרס, מפני שהמשפלת נעשתה להולכת זבל ולא לישיבה. [ונראה, שאם ייחדה לישיבה אחר שנפחתה, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא ככל פשוטי כלי עץ].

ז. ערכה⁴³ של עץ שֶׁמִּגְבְּלִין⁴⁴ בָּהּ הַבִּנְיָן⁴⁵ או אֶת הַגִּפְסִיס, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְבֶּלֶת שָׁאֵר טִמְאוֹת - אֵינָה מִתְטַמָּא בַּמִּדְרָס⁴⁶. וְשֶׁלֹּשִׁין בָּהּ אֶת הַבִּצָּק, שֶׁמִּחְזֶקֶת מִשְׁנֵי לֵגִין⁴⁷ וְעַד תִּשְׁעֵה קַבִּין⁴⁸, שֶׁנִּסְדָּקָה עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָרַחֵץ בָּהּ רִגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֵּדֶק⁴⁹ - הָרִי זֶה מִתְטַמָּא בַּמִּדְרָס; שֶׁסֶתְמָה⁵⁰ שֶׁכּוֹפֶתָהּ⁵¹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גִדְלָה וְסֵדֶק שָׁלָה. הַנִּיחָה בְּגִשְׁמִים⁵² עַד שֶׁנִּתְפָּחָה וְנִסְתַּם הַסֵּדֶק - אֵינָה מִתְטַמָּא בַּמִּדְרָס, שֶׁהָרִי הִיא רְאוּיָה לְלוֹשׁ בָּהּ וְתַחֲלַת מַעֲשֵׂיהָ לְלוֹשׁ בָּהּ⁵³, וּמִקְבֶּלֶת שָׁאֵר טִמְאוֹת. חֹזֵר וְהַנִּיחָה בְּקָרִים⁵⁴ וְנִפְתַּח הַסֵּדֶק - חֲזָרָה לְקַבֵּל טִמְאוֹת מִדְרָס⁵⁵, וְטְהוֹרָה מִשָּׁאֵר טִמְאוֹת.

(43) שם פ"כ מ"ב. (44) מערבים. (45) הטיט והחול לצורך הבניין. (46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. (47) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"א. (48) הקב מחזיק ששה לוגין. (49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק. ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. (50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תסדק ישתמשו בה לישיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). (51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני לוגין - דינה ככל כלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני

חוץ לכלה - לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. (15) דין זה נאמר במשנה ה' בכיסא רגיל ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". (16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. (17) רגיל הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. (18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפוייו היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתררב לכאן בטעות].

ד. כִּסֵּא¹⁹ שֶׁנִּטְלָה חִפּוּיָּיו²⁰ וְעַדִּין הוּא רְאוּי לִישִׁיבָה²¹ - מִתְטַמָּא. נִטְלָה שְׁנֵים מִחִפּוּיָּיו זֶה בְּצַד זֶה - טְהוֹר²².

(19) שם מ"ו. (20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטא. (21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. (22) כחכמים במשנה, שם.

ה. שֶׁדָּה²³ שֶׁנִּטְלָה הָעֲלִיּוֹן²⁴ שָׁלָה - טִמְאָה מִפְּנֵי הַתַּחֲתוֹן, שֶׁהוּא רְאוּי לַמִּדְרָס; נִטְלָה הַתַּחֲתוֹן - טִמְאָה מִפְּנֵי הָעֲלִיּוֹן; נִטְלָה שְׁתֵּיהֶן - הָרִי הַדִּפְיִין²⁵ טְהוֹרִין.

(23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששדה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששדה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעלינה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי-אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתטמאה במידרס, וארון אין לו דין מידרס]. (24) הכיסא העליון. (25) כותלי השדה (ראה השלמות).

ו. תֵּכָה²⁶ שֶׁנִּתְפָּחָה מִצְדָּה²⁷ - מִתְטַמָּא בַּמִּדְרָס וּבְשָׁאֵר טִמְאוֹת²⁸, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אֵף לִישִׁיבָה²⁹ וְהַפֶּל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִתְפָּחָה מִלְמַעְלָה³⁰ - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁהָרִי אֵינָה רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְטַמָּא בְּשָׁאֵר טִמְאוֹת, שֶׁעַדִּין הִיא מִקְבֶּלֶת. נִתְפָּחָה מִלְמַטָּה³¹ - טְהוֹרָה מִכָּל טִמְאוֹת³², אֵף עַל פִּי שֶׁאִפְשָׁר לִישֹׁב עָלֶיהָ כִּכְסָא; מִפְּנֵי שֶׁעָקֵר מַעֲשֵׂיהָ לְקַבֵּלָהּ³³, וּכְבֵר בָּטַל הָעֵקֶר. וְהַמְגוֹרוֹת³⁴ שָׁלָה - מִתְטַמָּאוֹת³⁵ וְאֵינָן חַבּוּר לָהּ³⁶. וְכֵן³⁷ מִשְׁפֶּלֶת³⁸ שֶׁנִּתְפָּחָה³⁹ מִלְקַבֵּל רְמוֹנִים⁴⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לַמִּדְרָס⁴¹ - הָרִי הִיא טְהוֹרָה מִכָּלֵם; מִפְּנֵי שֶׁעָקֵר מַעֲשֵׂיהָ לְקַבֵּלָהּ, וְהוֹאִיל וּבָטַל הָעֵקֶר - בָּטָלָה הַטְּפִלָּה⁴².

(26) שם פ"ט מ"ט. (27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. (28) שהרי היא ראויה עדיין לקבלה. (29) נימוק לטומאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על-ידי ישיבת אשה נדה. (74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. (75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. (76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל-כך. (77) שמצידיה. (78) אי-אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה ה"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו - חזרה הטומאה (תפארת ישראל').

יא. קצץ⁷⁹ שתי לשונות⁸⁰ של מטה באלכסון⁸¹, או שקצץ שתי כרעים טפח על טפח⁸² באלכסון, או שפצע⁸³ פחות מטפח⁸⁴ - הרי זו נשברה וטהורה. נשברה ארפה⁸⁵ ותקנה - עדין היא אב טמאה כשהיתה⁸⁶; נשברה הארפה השניה ותקנה⁸⁷ - טהורה מן המדרס⁸⁸, אבל טמאה מגע מדרס⁸⁹. לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנשברה השניה - טהורה⁹⁰.

(79) שם. (80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. (81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את שתי הלשונות שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית-דרומית ומערבית-צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. (82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ה ה"ב. [במשניות שנדפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו]. (83) את כל ארבעת הכרעיים. (84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאיר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים - טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות - המיטה אינה מתנוודת וראוייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון האחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. (85) שם, מ"ו. (86) אפשר להשעין המיטה לכותל. (87) מדובר במיטה טמאה מידרס. (88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששבירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב). (89) ככל דבר הנוגע במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה המחוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז ה"ב, ובפכ"א הלכות ט"י). (90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתקנה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

שארין משתמשים בה לרחיצת רגליים. (52) משנה, שם. (53) ואם אדם יושב על עריבה ראוייה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". (54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית ויבישה את העריבה, ומתוך כך נתפתח הסדק. (55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

ח. ערכה⁵⁶ גדולה⁵⁷ שהיא יתר על תשעה קבין שנפתחה מלקבל רמונים⁵⁸ והכינה⁵⁹ לשיבה - הרי זו טהורה אף מטמאת מדרס עד שיקציע⁶⁰; שאין המחשבה מועלת בערכה גדולה שנפתחה עד שיעשה בה מעשה⁶¹. עשאה⁶² אבוס לבהמה⁶³, אף על פי שקבעה בכהל - טמאה⁶⁴ בכל הטמאות⁶⁵.

(56) שם מ"ה. (57) למעלה מתשעה קבים. (58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. (59) במחשבה או בדיבור. (60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לשיבה. (61) דעת חכמים במשנתנו. (62) לעריבה גדולה שנפתחה (תפארת ישראל' במשנתנו). (63) והתקינה לכך על-ידי מעשה. (64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף-על-פי שניקבה במוציא רימון. (65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי איבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לשיבה או לשכיבה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל (ברטנורא' ותפארת ישראל' שם).

ט. מטה⁶⁶ שנטלו⁶⁷ שתי ארפות⁶⁸ שלה אחר שננטמאת ועשה לה ארפות חדשות ולא שנה את הנקבים⁶⁹ ונשברו החדשות⁷⁰ - עדין היא בטמאתה⁷¹; נשתברו השונות - טהורה, שהכל הולך אחר השונות.

(66) שם פ"ט מ"ו. (67) ולא נשברו. (68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשתי המיטה עד למרגלותיה. (69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). (70) פירוש, אפילו נשברו. (71) מפני שהישנות קיימות, ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי - לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא-הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן ('סדרי טהרות').

י. מטה⁷² שהיתה טמאה מדרס⁷³ ונטלה קצרה⁷⁴ ושתי כרעים⁷⁵ - עדין היא בטמאתה, שעדין צורת המטה עומדת⁷⁶; נטלה ארפה ושתי כרעים⁷⁷ - טהורה⁷⁸.

(72) שם פ"ח מ"ה. (73) הוא-הדין בטומאות אחרות, ונקט

ארוגים אינם מקבלים טומאה כלל בפני עצמם ומשום כך נטהרו.

~ יום רביעי י"ח טבת ~

פרק שבעה ועשרים

(1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבושים וג' בסיסים וג' מיטות וג' מטפחות וג' סבכות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.

א. שלש² תבות הן: תבה שנפחתה מצדה - טמאה מדרס⁴; מלמעלה⁵ - טמאה טמא מת⁶; והבאה במדה⁷ - טהורה מקלום⁸.

(2) כלים פרק כ"ד משנה ד. (3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. (4) וכן בשאר טומאות. (5) נפחתה מלמעלה. (6) אבל לא טומאת מידרס. [כלל הוא בידנו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למידרס]. (7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. (8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה - לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנדה מט, א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".

ב. שלש עריבות הן: עריבה משני לגין ועד תשעה קבין שנסדקה - טמאה מדרס; שלמה - טמאה טמא מת⁹; והבאה במדה - טהורה מקלום.

(9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מידרס.

ג. שלש עגלות הן: העשויה בקתדרה¹⁰ - טמאה מדרס¹¹; פמטה¹² - טמאה טמא מת; ושל אבנים¹³ - טהורה מקלום¹⁴.

(10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. (11) עשויה לשבת עליה. (12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. (13) העשויה להוליך בה אבנים גדולות. (14) שוליה הם עצים מונחים לאורך העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה.

ד. שלשה תריסין¹⁵ הן: תריס הכפוף¹⁶ - טמא מדרס¹⁷; ושמשחקין בו בקמפון¹⁸ - טמא טמא מת; ודיצת הערביים¹⁹ - טהורה מקלום; לפי שהיא עשויה לצורה²⁰ בלבד ואינה ממשמשי אדם, וכל

יב. מטה⁹¹ שהיתה טמאה מדרס או פשאר טמאות, ונגנב חציה או אבר חציה או שחלקיה אחין⁹² או שתפין - הרי זו טהורה⁹³, שהרי זו ככלי שנשבר⁹⁴. החזירה - מקבלת טמאה מכאן ולהבא⁹⁵. הרי זה דומה למי שעשה פלי אחד משברי פלים שנשטמא, שהוא טהור⁹⁶ ומקבל טמאה להבא.

(91) שם מ"ט. (92) שנפלה להם בירושה. (93) אפילו אם נשאר ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. (94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. (95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזרו, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". (96) חוץ לכלי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

יג. מטה⁹⁷ שנפרקו איבריה, אם נשברה⁹⁸ ארפה ושתי פרעים או קצרה ושתי פרעים - הרי אלו מתטמאין⁹⁹, מפני שראויין לסמך בכתל ולישן עליהן¹⁰⁰.

(97) שם. (98) ח' חזון איש גורס: נשאה. (99) החלקים השלמים שנשארו, שהם קצרה ושתי כרעיים או ארוכה ושתי כרעיים - מקבלים טומאה. (100) סוכה טז, א. [למעלה בהלכה י מדובר במיטה טמאה. ואמרנו, שאם נשברה ארוכה ושתי כרעיים נטהרה, מפני שאין לה צורת מיטה, ואם יסמכה בכותל תהיה מיטה חדשה, וכאן אנו דנים על קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומיטה חדשה זו מקבלת טומאה לדעת חכמים במשנתנו, ופסק כמותם. ונראה שמדובר בחישוב עליה לסומכה בכותל] (ראה ראב"ד וכסף-משנה)

יד. מטה¹⁰¹ שנשטמאת פלה¹⁰², אם הטבילה איברים איברים¹⁰³ - טהורה¹⁰⁴.

(101) כלים, שם. (102) כשהיא שלימה. (103) פירקה והטביל כל חלק בפני עצמו. (104) הטבילה מועילה. רבינו מפרש מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים במשנתנו, בטבילת איברי מיטה טמאה שנתפרקה, ופסק כחכמים. אולם במשנה עצמה פירש אחרת (ראה ר"ש שם, ו'תוספות' סוכה טז, א ד"ה מיטה). ומדובר כשנשארו ארוכה או קצרה ושתי כרעיים מחוברות, אבל כשלא נשארו - פרה טומאתה ואינה צריכה טבילה.

טו. המפרק¹⁰⁵ את המטה להטבילה - הנוגע בחבליים¹⁰⁶ שלה טהור¹⁰⁷.

(105) שם פי"ט מ"א. (106) המסורגים בין דפנות המיטה. (107) לפני הפריקה דין החבלים כדין המיטה מפני שהם מחוברים לה, וכשפרקה נפסק החיבור, וחבלים בלתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל תִּבְנִין³⁴ - טִמְאָה טָמֵא מֵת; וְהִפְחִלִין שֶׁל גְּמָלִים³⁵ - טְהוֹר מְכָלִים; לְפִי שֶׁהִחְבְּלִים שֶׁל קָשִׁים בִּיתוּר³⁶ וְעֵבִים וְאִינוּ רְאוּי לְקַבֵּל תִּבְנִין וְכִיּוּצָא בּוֹ³⁷, וְנִמְצָא שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כָּלִי אֶלָּא חֲבָלִים בְּלִבָּד.

(32) סלים גדולים שמוליקים בהם זבל או תבן. (33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. (34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. (35) רשת עשויה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכמוציא רימון. (36) ואי אפשר לשבת עליו. (37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.

ט. שְׁלֶשֶׁה מִפְּצִין³⁸ הֵן: הָעֵשׂוֹי לִישִׁיבָה - טָמֵא מִדֶּרֶס³⁹; וְשֶׁל צִבְעִים שֶׁמְנִיחִין בּוֹ אֶת הַכָּלִים⁴⁰ - טָמֵא טָמֵא מֵת⁴¹; וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים וּמְחַפִּין בּוֹ - טְהוֹר מְכָלִים, לְפִי שֶׁאֵינוּ מְמַשְׁמְשִׁים אֲדָם⁴².

(38) מחצלאות. (39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפורטי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. (40) וכורכים אותם בו. (41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לשייבה אינו מיטמא מידרס. (42) וכבר נתבאר, שפשוטי כלי עץ, שאינם משמשים את האדם עצמו אלא כלי או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה.

י. שֶׁלֶשׁ חֲמִטּוֹת⁴³ הֵן וְשֶׁלֶשֶׁה תּוֹרְמָלִין⁴⁴ הֵן: הַמְקַבְּלִין בְּשַׁעֲוֹר - טָמֵאִין מִדֶּרֶס. וְכִמְהָ שַׁעֲוֹרָן? הַחֲמִטָּה - אֲרֻבָּעָה קָבִין, וְהַתּוֹרְמָלִי - חֲמִשָּׁה. וְשֶׁאֵין מְקַבְּלִין בְּשַׁעֲוֹר - טָמֵאִים טָמֵא מֵת; וְשֶׁל עוֹרוֹת הָדָג - טְהוֹר מְכָלִים⁴⁵.

(43) נודות. (44) ילקוט הרועים. (45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.

יא. שְׁלֶשֶׁה עוֹרוֹת הֵן: הָעֵשׂוֹי לְשִׁטִּית⁴⁶ - טָמֵא מִדֶּרֶס; וְהָעֵשׂוֹי לְתַכְרִיף כָּלִים⁴⁷ - טָמֵא טָמֵא מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת⁴⁸ וְשֶׁל סִנְדְּלִין - טְהוֹר מְכָלִים, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוֹרַת כָּלִי.

(46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. (47) לכרוך בו כלים. (48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו).

יב. שְׁלֶשֶׁה סְדִינִין הֵן: הָעֵשׂוֹי לְשִׁיבָה - טָמֵא מִדֶּרֶס; וְהָעֵשׂוֹי לְפָרְכָת - טָמֵא טָמֵא מֵת⁴⁹; וְשֶׁל

כָּלִי שֶׁאֵינוּ מְמַשְׁמְשִׁים אֲדָם - אֵינוּ מְקַבְּלִים טִמְאָה כָּל עֶקֶר.

(15) מגינים של לוחמים. (16) בתבנית מרוב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצו האוייב. (17) מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. (18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתרים של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה ושייבה. (19) תריס קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. (20) להתגדר בה.

ה. שְׁלֶשֶׁה תְּרֻבּוּסִין שֶׁל עוֹר²¹ הֵן: שֶׁל סִפְרָיִם²² - טָמֵא מִדֶּרֶס; וְשֶׁאֵין עָלָיו - טָמֵא טָמֵא מֵת²³; וְשֶׁשׁוּטָחִים עָלָיו אֶת הַזִּיתִים - טְהוֹר מְכָלִים, לְפִי שֶׁאֵינוּ מְמַשְׁמְשִׁים אֲדָם²⁴.

(21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערתיו. (22) שמושבים עליו את המסתפרים. (23) אבל לא מידרס מפני שאומרים ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. (24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שְׁלֶשֶׁה בְּסִיסָאוֹת²⁵ הֵן: שֶׁל פִּגְי הַמִּטָּה²⁶ וְשֶׁל פִּגְי הַסּוֹפְרִים²⁸ - טָמֵא מִדֶּרֶס; שֶׁל שֶׁלֶחָן²⁹ - טָמֵא טָמֵא מֵת; וְשֶׁל מַגְדָּל³⁰ - טְהוֹר מְכָלִים, לְפִי שֶׁהוּא מְקַצֵּת מַגְדָּל³¹ וְצוֹרֶתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

(25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. (26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. (27) המשמש לו הדום לרגליו. (28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". (29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס ידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. (30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. (31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

ז. שֶׁלֶשׁ מִטּוֹת הֵן: הָעֵשׂוֹי לְשִׁיבָה - טָמֵא מִדֶּרֶס; וְשֶׁל זִגְגִים שֶׁנּוֹתְנִין בֵּהּ כָּלִי זְכוּכִית - טָמֵא טָמֵא מֵת; וְשֶׁל סְרִיגִין שֶׁמְסַרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסִּבְכּוֹת - טְהוֹרָה מְכָלִים, לְפִי שֶׁאֵינָה מְמַשְׁמְשִׁים אֲדָם.

ח. שֶׁלֶשׁ מַשְׁפּוֹלוֹת³² הֵן: שֶׁל זָבֵל - טָמֵא מִדֶּרֶס³³;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כָּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמִרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשֶׂה [לְכָךְ] אֵלֶּא לְמִלְאכָה אַחֶרֶת - הִרִי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס; נַעֲשֶׂה לְמִלְאכָה אַחֶרֶת וּמִשְׁמַשׁ עֲמָה אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטְּלִית וְהַרְדִּיד - מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס - מִתְטַמֵּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמֵת - מִתְטַמֵּא בְּשָׂאֵר אַבּוֹת הַטְּמָאוֹת, בֵּין אַבּוֹת שֶׁל תוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, וּמִתְטַמֵּאִין בְּמִשְׁקִין⁷⁰.

(65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסייהם. (66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורוץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. (67) מין עץ רך. (68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. (69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה – אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. (70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

יז. שלש קפות הן: מהוהה⁷¹ שטלֵאָה על הבריאה⁷² - הולכין אחר הבריאה⁷³; קטנה על הגדולה⁷⁴ - הולכין אחר הגדולה; היו שוות⁷⁵ - הולכין אחר הפנימית. פיצד הולכין אחריה? שאם נקבה⁷⁶ במוציא רמון - שתייהן טהורות⁷⁷.

(71) בלוייה. (72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהוהה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רמון ונקב זה לא תוקן. (73) ואם נגעה טומאה במהוהה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). (74) ושתייהן בריאות או מהוהות. (75) ושתייהן בריאות או מהוהות. (76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. (77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוהה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

יח. שלשה פנקסות הן: האפיפירין⁷⁸. שמיניחין עליו הספרים - טמא מדרס⁷⁹; ושיש בו בית קבול שענה⁸⁰ - טמא טמא מת⁸¹; חלקה⁸² - טהורה מפלוג, לפי שאין עליו צורת פלי⁸³ ואינו ראוי למדרס⁸⁴.

(78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וכיניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. (79) משום שהוא עשוי גם לשיבה. (80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לשיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרות על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית).

צורות, שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם⁵⁰ - טהור מפלוג, לפי שאינו ממשמשי אדם.

(49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). (50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירוקם כמותן.

יג. שלש מטפחות הן: של ידיים⁵¹ - טמאה מדרס⁵²; ושל ספרים - טמאה טמא מת⁵³; ושל תכריכי המת ושל נבלי בני לוי⁵⁴ - טהורה מפלוג, לפי שאינן ממשמשי אדם.

(51) שמנגבים בה את הידיים. (52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה. (53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונותנה בחיקו ומתחמם בה". (54) שהלויים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.

יד. עור העשוי כמו יד, שמכניסין בו היד והאצבעות מפני הצנה וכיצא בהן, הוא הנקרא פרקלינין. ושלשה פרקלינין הן: של צידי חיה ועור⁵⁵ - טמא מדרס, שהרי נשען עליו⁵⁶; ושל חגבים⁵⁷ - טמא טמא מת, שנותנין בו החגבים; ושל קיציים⁵⁸, שבו מקיציץ פרות - טהור מפלוג, לפי שאינו ממשמשי אדם⁵⁹.

(55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. (56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. (57) שתופסים בהם חגבים. (58) מלקטי פירות לחים. (59) תשמישם הוא להגן מפני הכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).

טו. שלש סבכות הן: של ילדה⁶⁰ - טמאה מדרס⁶¹; ושל זקנה⁶² - טמאה טמא מת⁶³; ושעושין לשחק בה לשותי שכר⁶⁴ - טהורה מפלוג, לפי שאינה ממשמשי אדם.

(60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה. (61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. (62) אין דרכן להוריד הסבכות. (63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. (64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.

טז. שלשה סנדלין הן: של אדם - טמא מדרס; של מתכות של בהמה⁶⁵ - טמא טמא מת⁶⁶; של שעם⁶⁷ ושל צפירה⁶⁸ - טהור מפלוג⁶⁹. פללו של דבר: כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(16) שם מ"א. (17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. (18) לשבת או לשכב עליהם. (19) מעץ או עור ששוחים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. (20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. (21) ראה למעלה פ"א ה"י. (22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו - נקרא "תוך", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. (23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. (24) בכורות לח, א. (25) שם מ"ג. (26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. (27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פ"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. (28) המידות מתלככים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [בתפארת ישראל' מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. (29) בכל מקום שהוא. (30) מפני ששני הצדדים תשישים שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה-למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"א, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוך. ראה שם].

ד. המרדע³¹ והמלמד³² - יש להן אחוריים ותוף. פיצד? נפלו משקין על החרחור³³ - לא נטמא מן העץ הסמוך לחרחור אלא שבועה טפחים³⁴ בלבד, ושאר העץ טהור. וכן אם נפלו משקין על הדרבן - לא נטמא אלא ארבעה טפחים הסמוכים לדרבן. נפלו חוץ לשבועה וחוצ' לארבעה - הרי זה פכלי קבול שנגעו משקין באחוריו, ולא נטמא אלא ממקום מגעו ולחוצ' ³⁵.

(31) שם מ"ב. (32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. (33) המרדע הוא עץ ארוך, שראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרחר (ראה למעלה פ"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". (34) שיערו חכמים שהחרחר זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. (35) חלקי

(81) ככל כלי קיבול. (82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. (83) והוא קרש פשוט. (84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

פרק שמונה ועשרים

(1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושארין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

א. כל הכלים² שיש להן בית קבול שנטמאו אחוריהן במשקין³ - לא נטמא תוכן לתרומה⁴, ולא אגניהן⁵ ולא אגניהן ולא מקום אצבע השוקע בשפת הפלי⁶. נטמא תוף הפלי - נטמא פליו⁷. נפלו משקין טמאין על פני הכלים⁸ או על אגניהן או על אגניהן או על ידות הכלים⁹ המקבלין - הרי זה מנגבין¹⁰ והן טהורין¹¹. ונפלו אחורי הפלי פלו לא נטמאו.

(2) כלים פכ"ה מ"ו. (3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שמטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שמטמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו"]. (5) שפתות הכלים. (6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. (7) כל אלו שנימנו למעלה. (8) בסיסי הכלים המחוברים להם. (9) כגון יד של מחבת. (10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. (11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

ב. אחד¹² פלי השק¹³, כגון השקין והמצופין¹⁴, או פלי העור, כגון הפרים והפסותות. ואחד פלי עץ, אפלו קפות ומשפלות, אם נטמאו אחוריהן במשקין - לא נטמא תוכן¹⁵.

(12) בין. (13) שם. (14) שקים גדולים לאריות סחורות. (15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

ג. פשוטי¹⁶ פלי שטף¹⁷ שאין ראויין למדרס¹⁸, כגון השלחן וטבלא¹⁹ שאין לה דפן²⁰, הואיל ואין מקבלין טמאה מן התורה²¹, אם נטמאו אחוריהן במשקין - לא נטמא תוכן²². אכל פשוטי פלי שטף הראויים למדרס, כגון המטה והעור שישנים עליו והפסא וכיצא בהן - אין להם אחורים ותוף²³, אלא בין שנגעו משקין בהן מתוך או מאחוריהן - נטמא הפלי פליו²⁴. וכן מדות²⁵ יין ושמן²⁶, וזומא ליסטרות²⁷, ומסננת של חרדל, ומשמרת של יין - אין להן אחורים ותוף²⁸, אלא אם נפלו משקין על מקצתן²⁹ - נטמאו פליו³⁰, כמו הבגדים.

הלכות מקואות

מַצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהָיָא. שְׂיִטְבֵּל כָּל טָמֵא בְּמֵי
מִקְוָה וְאַחֵר כֶּף יִטְהַר.

וּבְאֹר מַצְנָה זֶה בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

א. כָּל הַטָּמְאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כְּלִים², בֵּין שְׂנֵטְמָאוּ טָמְאָה חֲמוּדָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שְׂנֵטְמָאוּ בְּטָמְאָה שֶׁל דְּבָרִיהֶן³ - אֵין לָהֶן טְהָרָה אֲלָא בְּטַבִּילָה בְּמֵים הַמִּקְוִין בְּקִרְקָעָה⁴.

(2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. (3) דברי חכמים. (4) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשתא ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכַבּוֹס בְּגָדִים מִן הַטָּמְאָה - אֵינוֹ אֲלָא טַבִּילַת כָּל הַגּוֹף בְּמִקְוָה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב: וַיִּדְּיוּ לֹא שֵׁטֶף בְּמֵים⁵ - כְּלוּמַר, שְׂיִטְבֵּל כָּל גּוּפוֹ⁶. וְהוּא הַדִּין לְשֹׁאֵר הַטָּמְאִין, שְׂאֵם טָבֵל כְּלוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֲצַפְעֵה הַקֶּטְנָה - עֲדִין הוּא בְּטָמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁷, הָרִי נֶאֱמַר: בְּמֵים יוֹכֵא וְטָמֵא עַד הָעָרֵב וְטָהַר - בְּנִין אֲבִי⁸ לְכָל הַטָּמְאִים שְׂכִיבֹאוּ⁹ בְּמֵים¹⁰.

(5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. (6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). (7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (8) אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. (9) כל גופם. (10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

ג. כָּל הַכְּלִים שְׂנֵטְמָאוּ - יֵשׁ לָהֶן טְהָרָה בְּמִקְוָה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס¹¹ וְכֵלֵי זְכוּכִית¹² וְכֵן הַמַּפְצִין¹³. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֵתוֹ תִּשְׁבְּרוּ, וְאֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא שְׂבִירָה. אֲפִלּוּ חֲבָרוּ בְּקִרְקָעָה¹⁴, וְאֲפִלּוּ קִבְעוּ בְּמַסְמָר, וְאֲפִלּוּ מִלְּאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִים - הָרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִיא עַד שִׂישְׁבָּר. וְכֵלֵי זְכוּכִית - כְּלֵי חֶרֶס עֲשֹׂאוּם¹⁵ בְּדָבָר זֶה¹⁶.

(11) שבת פד, א. (12) שם יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גורו טומאה. . . ועל כלי זכויות. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה -

העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרחור וארבעה מן הדרבן.

ה. כִּיס³⁶ שֶׁבַתּוֹף כִּיס שְׂנֵטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ³⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ³⁸ כְּשֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתֶיהֶן שׁוּיִן; אָבֵל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֶה³⁹ וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן⁴⁰, נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי⁴¹. וּבִשְׂרִין, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא⁴² נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

(36) שם פרק כו מ"ב. (37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. (38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. (40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. (41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. (42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה-למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנבאר למעלה בהלכה א.

ו. הַחֹזֶק⁴³ רִבְעֵי⁴⁴ וַחֲצִי רִבְעֵי בַּעֲץ אֶחָד⁴⁵ וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי⁴⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד. פִּיזָד? נִגְעוּ מִשְׁקִין טָמְאִין בַּתּוֹף הִרְבֵּעַ - הִרְבֵּעַ וְאַחֲרָיו טָמְאִין, וַחֲצִי הִרְבֵּעַ וְאַחֲרָיו טָהוֹרִין; נִגְעוּ בַּחֲצִי הִרְבֵּעַ מִתּוֹכוֹ - חֲצִי הִרְבֵּעַ וְאַחֲרָיו טָמְאִים, הִרְבֵּעַ וְאַחֲרָיו טָהוֹרִין. וְכִשְׁהוּא מְטַבִּיל - מְטַבִּיל אֶת הַכֹּל⁴⁷. נִטְמָאוּ אַחֲרֵי הִרְבֵּעַ אוֹ אַחֲרֵי חֲצִי הִרְבֵּעַ בְּמִשְׁקִין - הָרִי אַחֲרֵי הַכֹּל⁴⁸ טָמֵא, שְׂאִין חוֹלְקִין אֶת הָאַחֲרִים⁴⁹.

(43) שם פרק כה מ"ד. (44) רביעית הקב = לוג. (45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. (46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. (47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). (48) פירוש, אחורי כל הכלי. (49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

ז. קְמָקוּמוֹס⁵⁰ שֶׁהָיוּ אַחֲרָיו טָמְאִין וְהָיָה מְרִיתִח - אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יֵצְאוּ מִשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנִגְעוּ בְּאַחֲרָיו וַחֲזָרוּ לְתוֹכוֹ, אֲלָא הָרִי הַמִּשְׁקִין שֶׁבַתּוֹכוֹ טָהוֹרִין לְתַרְוָמָה⁵¹.

(50) שם מ"ח. (51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשתייה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים – פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו ה"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

ו. **כָּל חֲבִי טְבִילוֹת²⁶ טְבִילָתָן בַּיּוֹם²⁷, חוץ מַנְדָּה וְיולֶדֶת שֶׁטְבִילָתָן בַּלַּיְלָה²⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁹ בְּעֵנֶן נָדָה. וּבַעַל קָרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם בָּלוּ, מִתְחַלֵּת הַלַּיְלָה³⁰; שְׁנֵאֲמַר: וְהָיָה לַפְּנוֹת עָרֹב³¹ יִרְחַץ בְּמֵי־ מַלְמֶד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְחַלֵּת הַלַּיְלָה עַד הָעֶרֶב שְׁמֶשׁ³².**

(26 שבת קכא, ב. 27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "וזהו הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזאה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. נאע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הברל גדול בין שתיהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פ"ב מ"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פ"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. (28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (השוותה) לנדה (פסחים ז, ב). (29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. (30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). (31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י ו'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). (32) למחרת היום.

ז. **כָּל הַטּוֹבֵל³³ צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עֹרֵם בְּבֵת אֶחָת. וְאִם הָיָה בַּעַל שְׂעֵר - יִטְבִּיל כָּל שְׂעֵר רֹאשׁוֹ, וְהָרִי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בְּבִגְדֵיהֶן - עֲלֵתָה לָהֶן טְבִילָה³⁴, מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּי־בָאִין בָּהֶן³⁵ וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הִנֵּה³⁶ שֶׁטְבִילָה בְּבִגְדֵיהָ - מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

חיי מראש אצבע הקטנה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו", ומוסיף כאן אודות הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי, שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי, שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול, ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כמו כלי חרס. (13) מחצלת. שם פד, ב. 14) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ו ה"ט. 15) שבת טו, ב: "הואיל ותחילת ברייתם (של כלי זכוכית) מן החול, שווינהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". 16) וכן לענין טהרה במקוה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוכית מיטמא רק מגבו (צידו החיצון). ראה הל' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

ד. **הַמִּפְּצִין¹⁷ אֵינּוּ בְּכָלֵל הַפְּלִים הַמְקַבְּלִים שְׂאָר כָּל הַטְּמֵאוֹת¹⁸. לְפִי שְׂאֵינּוּ פְּלִי קָבֹול, אֵינּוּ מְפַלֵּל פְּלִי עֵץ הָאֲמֹרִין בְּתוֹרָה¹⁹. וְהוֹאִיל וְהוּא רֹאוי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטִמְאַת מִדְרָס בְּלִבָּד²⁰ דִּין תּוֹרָה²¹. וְכֵינֶן שְׂאִין לוֹ טִמְאָה וְטִהָרָה בְּפִרוּשׁ וְנִתְרַבָּה²² לְטִמְאָה, לֹא יִתְרַבָּה לְטִהָרָה בְּמִקְוֶה; שְׂאִין מִתְּטָהֵר בְּמִקְוֶה אֲלֹא הַפְּלִים הָאֲמֹרִין בְּתוֹרָה. וְאִין לְמִפְּצִין טִהָרָה אֲלֹא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁאָר פְּחוֹת מְשֻׁשָּׁה עַל שְׂשָׁה טַפְחִים²³.**

(17) שם פד, ב. 18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. (19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. (20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. (21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בדינינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה הל' כלים פכ"ג ה"א). (22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א – למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו ניטרה במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשונו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. (23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

ה. **הַזֵּב²⁴ אֵין לוֹ טִהָרָה אֲלֹא בְּמַעֲיָן²⁵, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בּוֹ: בְּמֵי־חַיִּים. אֲבָל הַזֵּבָה וְשְׂאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין בְּלִים - טוֹבְלִין אַף בְּמִקְוֶה.**

(24) מקוואות פ"א מ"ח. (25) של מים מתוקים ראויים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיו מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתא" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

י. בית הסתרים⁴⁹ ובית הקמטים אינן צריכין שיבואו בהן המים; שנאמר: וידיו לא שטף במים - איברים הנראים בלבד⁵⁰. ואף על פי כן צריכין להיות ראויין⁵¹ שיבואו בהן המים ולא יהיה דבר חוצץ⁵². לפיכך אמרו חכמים⁵³: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו, שתהיה אשה מדיחה בין קמטיה במים ואחר כך תטבל. והאשה טובלת בדרך גדילתה⁵⁴, כאורגת וכמניקה את בנה.

(49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבעי. (50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". (51) קידושין כה, א. (52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). (53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. (54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

יא. אשה⁵⁵ אינה טובלת בנמל⁵⁶, מפני שמתבישת מפני העיר⁵⁷ ואינה טובלת בהגן⁵⁸. ואם הקיף לה מפץ וכיוצא בו כדי להצניעה⁵⁹ - טובלת בנמל ולא תטבל על גבי פלי חרס⁶⁰ או סל וכיוצא בהן, מפני שמפחתה ולא תעלה לה טבילה.

(55) שם. (56) מקום שהספינות עוגנות. (57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. (58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי שם, והוא נדבק על רגליה - וחוצץ. והוא יפרש שאביו של שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם. (59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוה דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו) . . . ומפצי בימי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. (60) שם.

יב. אחד האדם או הפלים⁶¹ לא יהיה דבר חוצץ בינם ובין המים. ואם היה דבר חוצץ בינם ובין המים, פגון שהיה פצק או טיט מדבק על פשו האדם או על גוף הפלי - הרי זה טמא כשהיה, ולא עלתה להן טבילה. דבר תורה⁶²: אם היה דבר החוצץ חופה את רב האדם או רב הפלי - לא עלתה להן טבילה. והוא⁶³ שיקפיד עליו ורוצה להעבירו; אבל אם אינו מקפיד עליו ולא שם אותו על לב בין עבר בין לא עבר - אינו חוצץ ואף על פי שחופה את רבו. וכן אם היה חופה מעוטו - אינו חוצץ, אף על פי שהוא מקפיד עליו. מדברי סופרים⁶⁴: שכל

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את ה'תיאבון' לקיים עוד ועוד מצוות, עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי "זין מלכות" ספר טהרה סימן לב מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(33) עירובין ד, ב. (34) ביצה יח, א. (35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. (36) שם.

ח. כל הטובל³⁷ צריך להתפגן לטבילה, ואם לא נתפגן - עלתה לו טבילה לחלין³⁸. אפלו נדה שטבלה בלא פונה, פגון שנפלה לתוך המים או ירדה להקרה³⁹ - הרי זו מתרת לבעלה⁴⁰; אבל לתרומה ולקדשים אינה טהורה עד שתטבל בפונה⁴¹.

(37) חולין לא, א. (38) שם. (39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. (40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף-על-פי שכלל בדינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף-משנה). (41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה - צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש - צריכה כוונה לטהרת קודש.

ט. הפופת⁴² ידיו ורגליו וישב לו באמת המים⁴³, אם נכנסו מים דרך פלו - טהור⁴⁴. הקופץ⁴⁵ לתוך המקנה - הרי זה מגנה. והטובל פעמים⁴⁶ במקנה - הרי זה מגנה. והאומר⁴⁷ לחברו: פכש ירך⁴⁸ עלי במקנה - הרי זה מגנה.

(42) הקושר (תוספתא, מקואות פ"ח ה"א). (43) בחפירה שמכנסים בה ארבעים סאה מים. (44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. (45) שם פ"ה ה"י. (46) שם. (47) שם. (48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף-משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או - באומר כבוש ידך - לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגיע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגנה, דילמא דייב על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג - החוצצים בכלים. (62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. (63) וזה נאמר (בתנאי). (64) מגזירת חכמים.

~ יום חמישי י"ט טבת ~

פרק שני

(1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאיין חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שעה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

א. אלו חוצצין² באדם: לפלוף³ שחוצץ לעין, וגלד⁴ שחוצץ למפה, והדם יבש שעל גבי המפה, והרטפה שעליה, וגלגלי צואה⁵ שעל בשרו, ובצק או טיט שתחת הצפון, והמלמולין⁶ שעל הגוף, וטיט היין, וטיט היוצרים⁸, וטיט של דרכים הנמצא שם תמיד אפלו בימות החמה⁹ - כל אלו חוצצין. ושאר כל הטיט: כשהוא לח - אינו חוצץ, שהרי נמחה במים¹⁰; וכשהוא יבש - חוצץ.

(2) מקוואות פרק ט. (3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוצץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. (4) ליחה שנפלטת מן המכה והגלידה על שפתה. (5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. (6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידי, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". (7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. (8) עושי כלי חרס. (9) טיט זה נתייבש יפה ואינו נמחה במים. (10) במי המקווה והם מגיעים לעור.

ב. הדבש והדיו והחלב והדם, ושרף התות¹¹ והתאנה והשקמה¹² והחרוב - יבשין חוצצין¹³, לחין אינן חוצצין¹⁴. ושאר כל השרפין - בין לחין בין יבשין חוצצין¹⁵. ודם שנסרף¹⁶ בבשר, אפלו לח - חוצץ¹⁷. האיקר והפשר המדלדלים¹⁸ - חוצצין¹⁹.

(11) שרף הנוסף מעץ התות. (12) דקל. (13) מפני שאינם נימוחים במים. (14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. (15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). (16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. (17) מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. (18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. (19) אם יש עליהם דבר חוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

ג. בית הסתרים באשה - חוצץ עד שתדיח תחלה²⁰,

דבר החוצץ, אם היה מקפיד עליו - לא עלתה לו טבילה, אף על פי שהוא על מעוטו, גזרה משום רבו; וכל דבר החוצץ, אם היה חופה את רבו - לא עלתה לו טבילה, אף על פי שאינו מקפיד עליו, גזרה משום רבו המקפיד עליו. נמצאת אומר: שאם היה על בשר האדם או על גוף הכלי דבר מדכרים החוצצין, כגון בצק וזפת וכיוצא בהן, אפלו טפה כחודל, והוא מקפיד עליו - לא עלתה לו טבילה; ואם אינו מקפיד עליו - עלתה לו טבילה, אלא אם כן היה חופה רב הכלי או רב האדם, כמו שפארנו.

~ נקודות משיחות קודש ~

דבר החוצץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוצץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי - דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן גנם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל הארץ כבודו" היינו אור-אין-סוף ברוך-הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה'" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח ובאגרת התשובה.

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף, והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל באגרת התשובה מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם, ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 75)
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. (36) מפני שנדבק קצת בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). (37) שאינו מגולה. (38) והחץ אינו חוצץ. (39) ככל חייבי טבילות שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש. (40) בשעת ההקאה. (41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים". ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו מפני שכבר נפסקה הלכה, שביית הסתרים אינו צריך ביאת מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אספלגית, מלוגמא ורטיה⁴² שעל בית הסתרים - חוצצין; אף על פי שאינו צריך שייכנסו בהן המים, צריכין שיהיו ראויין ולא יהא בהן דבר חוצץ, כמו שבארנו. היתה בו שערה אחת או שתים⁴³ חוצץ למכה וראשה מדבק למכה, או שהיו שתי שערות ראשם מדבק בטיט או בצואה, או שהיו שתי שערות בריסי עיניו מלמטה ונקבן והוציאן בריסי עיניו מלמעלה - הרי אלו חוצצין.

(42) מיני רטיות שונים שמשמים על גבי מכה. (43) מפני ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת (ראה הלכה טו), משמינו רבינו שבנדבוק למכה - גם שתיים חוצצות.

י. לא יטבל אדם בעפר שעל רגליו⁴⁴. ואם טבל - אינו חוצץ.

(44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. האוחז באדם ובכלים והטבילן - הרי הן בטמאתן, ואף על פי שרפה ידיו⁴⁵ עד שבאו בהן המים, גזרה שמא לא ירפה. ואם הדיח ידיו במים - עלתה להן טבילה⁴⁶.

(45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה" משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. (46) שהמים שעל ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. המפשלת בנה לאחורה⁴⁷ וטבילה - לא עלתה לה טבילה; שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידי ונדבק באמו בשעת טבילה וחוצץ, ואחר שעלתה נפל⁴⁸.

(47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה. (48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקוה סמוך לטבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נדה שננתנה שערה בפיה או שקפצה⁴⁹ ידה או שקרצה⁵⁰ בשפתותיה או שנמצא עצם בין שניה⁵¹ - כאלו לא טבילה. וכן שאר כל הטמאים. נתנה מעות בפיה וירדה וטבילה - טהרה מטמאת הנדה⁵², והרי

שהזעה שם תמיד והאבק מתקבץ וחוצץ. במה דברים אמורים? בנשואה²¹; אבל בפנויה, הואיל ואינה מקפדת - אינו חוצץ²².

(20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. (21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. (22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

ד. האגד²³ שעל גבי המכה, והשקשין שעל גבי השכר²⁴, והשירים²⁵ והנזמים²⁶ והקטליות²⁷ והטבעות: בזמן שהן חזקים²⁸ ודבוקים בפשור - חוצצים; רפים²⁹ - אינם חוצצין.

(23) תחבושת. (24) החובש קושר קשקי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. (25) שרשראות לקישוט. (26) נזמי האף. (27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צוואריהן. (28) מהודקים בחזקה. (29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

ה. חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שקושרות הנשים בראשיהן לנוי - חוצצין, מפני שמבדילין בין הגוף ובין המים. אבל חוטי שעיר - אין חוצצין, מפני שהמים באין בהן אף על פי שאינן רפין.

ו. חוטין שבצואר³⁰ - אינן חוצצין, אפילו של פשתן³¹, לפי שאין אשה חונקת עצמה בהן³². אבל חבקים³³ שבצואר, בגוף קטליות וענקים - חוצצין, לפי שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתראה בעלת פשור.

(30) שהאשה קושרת בצווארה. (31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. (32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. (33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

ז. שעיר שעל הלב שנתקשר ונעשה קלקלי³⁴, וכן קלקלי הזקן - חוצצין.

(34) סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש.

ח. חץ התחוב באדם: בזמן שהוא נראה³⁵ - חוצץ³⁶, ובזמן שאינו נראה³⁷ - טבילה³⁸ ואוכל בתרומתו לערב³⁹, אף על פי שהוא חץ טמא. וכן מי שפלע טבעת טמאה וטבל - הרי זה טהור; ואם הקיאה אחר שטבל - נטמא במגע⁴⁰. שפכר בארנו, שכל הבולעים בגוף החי לא מטמאין ולא מתטמאין. נכנסו צרורות וקיסמין בסדקי רגליו מלמטה - חוצצין⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משנה).

יז. טבילה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ: אם באותו היום שחפפה טבילה - אינה צריכה לחף פעם שנייה, אלא חוזרת וטובלת מיד בלבד; ואם לאו - צריכה לחף פעם שנייה⁶² ולטבל.

(62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

יח. לא תחף אשה בנתר⁶³, מפני שמקטף⁶⁴ את השער; ולא באהל⁶⁵, מפני שמסריף⁶⁶ את השער; אלא בחמין, ואפלו בחמי חמה, מפני שהחמין משירין⁶⁷ את השער ומסלסלין אותו; אבל הצוננין מקלקלין ומקבצין את השער ומתקשר.

(63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השער והבגדים. בערבית נקראת טפל. (64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. (65) בערוך פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. (66) מסבך. (67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך.

יט. נדה שנתנה תבשיל לבנה וטבילה⁶⁸ - לא עלתה לה טבילה, מפני השמנונית שעל ידיה.

(68) בלי רחיצת ידיים.

כ. שרטה בבשרה והוציא דם וטבילה: בתוך שלשה ימים - אין מקום השריטות חוצץ⁶⁹; לאחר שלשה ימים - חוצץ, מפני שהדם נקפה שם כגלד שעל גבי המפה⁷⁰. וכן לפלוף שבעין⁷¹, אם היה יבש, והוא שהתחיל להוריק⁷² - חוצץ בנדה.

(69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). (70) פירוש, שחוץ למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה). (71) למעלה בהלכה א למדנו שלפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בלפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הלפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הלפלוף שמבחוץ הוא סמך וממהר להתייבש. (72) לפלוף יבש צבעו ירוק [ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הלפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירוש הרא"ש והטור].

כא. כחל⁷³ שבעין - אינו חוצץ; שעל גב העין - חוצץ. ואם היו עיניה פורחות⁷⁴ - אף על גבי העין אינו חוצץ⁷⁵.

היא טמאה על גב רקה⁵³, ונמצאת ראשון לטמאה⁵⁴ כמי שנגע ברק הנדה. וכן הדין בנב.

(49) סגרה והידקה. (50) הדביקה השפתיים זו לזו בחוזה. (51) נידה סו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. (52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה אדם וכלים כנידה. (53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש ונדבק למעוה הוא מטמא. פירוש אחר: המעוה שבפיה מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני הפירושים כתבם הר"ש שם). (54) ומטמאה אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים.

יד. ואלו שאין חוצצין באדם: קלקלי הראש ובית השחי ובית הסתרים שבאיש, ולפלוף שבעין, וגלד שהעלתה המפה, ולכלוכי צואה שעל בשרו, וצואה שתחת הצפרן⁵⁵, וצפרן המזדלדלת, וכשות הקטן, והוא השער הדק שעל בשרו - כל אלו אינן חוצצין.

(55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שתי שערות או יתר שהיו קשורין פאחת קשר אחד - אינן חוצצין. מפני שהמים באין בהן. ושערה אחת שנקשרה - חוצצת. והוא שיהיה מקפיד עליה; אבל אם אינו מקפיד עליה - עלתה לו טבילה, עד שיהיה רב שער⁵⁶ קשור נימא נימא בפני עצמה. כזה הורו הגאונים. ויראה לי, ששערו של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה, ואינו כגוף בפני עצמו כדי שנאמר רב השער⁵⁷, אלא אף על פי שכל שער ראשו קשור נימא נימא, אם אינו מקפיד עליו - עלתה לו טבילה; אלא אם כן נצטרף לחוצץ אחר על גופו⁵⁸ ונמצא הפל רב גופו, כמו שבארנו. ואחד הנדה ואחד שאר הטמאין שיש בראשן שער.

(56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין חציצה בפחות מרוב. (57) אין אנו אומרים שרוב השער מספיק כדי לדנו כרובו שאינו מקפיד. (58) כאן משמענו רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תקנת עזרא היא, שתהיה אשה חופפת⁵⁹ את שערך ואחר כך תטבל. ואם אפשר לה לחף בליה ולטבל מיד תכף לחפיפה - הרי זה משבח. ובשעת הדחק⁶⁰ או מפני החלי חופפת אפלו בערב שבת וטובלת למוצאי שבת⁶¹.

(59) סורקת, כדי להפריד את השערות. (60) כגון שלא תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. (61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת [והוא הדין לחוף ביום ראשון בערב ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקפיד עליו. (5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב, שבחציצה קובעת ההקפדה. (6) המשתמש בזפת ואינו מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. (7) בעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. (8) קערה גדולה. (9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחור נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.

ב. המר והקוממוס¹⁰, בין בכוס בין בפלוחית בין בתמחוי וקערה, בין מפעל הבית בין מבית האמן, בין מתוכן בין מאחוריהן - חוצצין¹¹. הנה זפת או חמר¹² וכיוצא בהן על הטבלא¹³ ועל השלחן ועל הדרגש¹⁴: אם היו נקיים - חוצצין, מפני שמקפיד עליהן; ועל הפלוסין¹⁵ - אינן חוצצין, מפני שאינו מקפיד עליהן.

(10) תוספתא מקוואות פ"ז ה"ב [במשנה מקוואות פ"ט ה, כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין להם טהרה במקוה]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ג, כתב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה אבן-עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו פירושו של רבינו). והקוממוס הוא מין עפר שצבעו שחור, ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד, ב). (11) על מור וקוממוס מקפידים גם האומנים. (12) משנה שם. (13) לוח שאוכלים עליו. (14) רבינו במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול. אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה, וכן פירש רבינו שם. (15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב "עיסה בלוסה" פירוש לא נקיה).

ג. היו על מטות¹⁶ פעל הבית - חוצצין; על מטות של עני - אינן חוצצין¹⁷. על אפך פעל הבית - חוצצין; ועל זקקין¹⁸ - אינו חוצצין. על המרדעת¹⁹ משני צדדין²⁰ - חוצצין²¹.

(16) שם. (17) אין דרכם להקפיד כל-כך על הניקיון. (18) נודות של עור, שמניחים על החמור. (19) כר שנותנים על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן בגמרא שבת קיד, א]. (20) אם הרבב הוא מעבר לעבר. (21) שבת שם.

ד. היו זפת או חמר²² וכיוצא בהן על בגדי תלמידי חכמים²³, אפלו מצד אחד - חוצצין²⁴, מפני שמקפידין על מלבושן להיות נקי. על בגדי עמי הארץ: משני צדדין - חוצצין, מצד אחד - אינו חוצצין.

(22) שם משנה ו. (23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בכנינו של

(73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם). (74) עוצמת ופוחתת תדיר. (75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכחול ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

כב. פתחה עיניה ביותר או עצמתן ביותר - לא עלתה לה טבילה. במה דברים אמורים? לענין טהרות⁷⁶; אבל להתיירה לבעלה - הרי זו מתרת. אף על פי שנתנה תכשיל לבנה, או שהיה בה שרט וישן, או שהיה על גב עיניה כחל, ובין פתחה עיניה או עצמתן - הרי זו מתרת לבעלה⁷⁷. שכל הדברים האלו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהן, ולענין טהרות גזרו, לענין ביאה לא גזרו⁷⁸. וכל החוצץ בנדה לטהרות - חוצץ בשאר הטמאין לענין טהרות, וחוצץ בגר בשעת טבילה⁷⁹.

(76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. (77) רבינו חזון ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. (78) הרי"ף גורס בנידה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לענין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. (79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה.

כג. מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אף על פי שנתעסק באותו המין⁸⁰ כל היום כל - הרי הוא בטמאתו, עד שיאמר: יודע אני בודאי שלא היה זה עלי קדם הטבילה. הואיל והחזק טמא⁸¹ - העמיד טמא על טמאתו עד שתדע בודאי שטהרה⁸².

(80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. (81) לפני הטבילה. (82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

פרק שלישי

(1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

א. ואלו חוצצין² בכלים: הזפת והחמר וכיוצא בהן. הזפת שבכוס ושפצלוחית³ - מתוכן חוצצין⁴, מאחוריהן⁵ אינן חוצצין. במה דברים אמורים? מבית האמן; אבל מפעל הבית - בין מתוכן בין מאחוריהן חוצצין⁷. הזפת שבתמחוי⁸ ושבקערה, בין מתוכן בין מאחוריהן, בין מפעל הבית בין מבית האמן - חוצצין⁹.

(2) מקוואות פ"ט מ"ה. (3) תוספתא שם פ"ז ה"ב. (4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עולם. (24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד שמלבושיהם יהיו נקיים.
ה. **היו על המטפחות²⁵ של זפתים²⁶ ושל יוצרים²⁷ ושל מפסלי אילנות²⁸ - אינן חוצצין²⁹.**

(25) שם משנה ז. (26) מוכרי זפת. (27) עושי כלי חרס. (28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן. (29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.

ו. **טבח³⁰ שהיה דם על בגדיו - אינו חוצץ, מפני שאינו מקפיד.**

(30) זבחים צח, ב.

ז. **מוכרי³¹ רכב³² שהיה רכב על בגדו - אינו חוצץ. וכן כל פיוצא בזה. היה הטבח מוכר רכב והיה על בגדו דם ורכב - הרי זה ספק אם חוצץ, מפני שהן שנים ומקפיד, או אינו חוצץ, שהרי מלאכתו היא ואינו מקפיד³³.**

(31) שם. (32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רכב (רש"י שם). (33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן חזקת טומאה].

ח. **היה הזפת³⁴ או החמר וכיוצא בהן על הסנדל מתוכו - מלמעלה חוצץ³⁵, מלמטה אינו חוצץ³⁶. על הספסל - מלמעלה או מן הצדדין חוצץ³⁷, מלמטה³⁸ אינו חוצץ.**

(34) תוספתא מקוואות פרק ז הלכה ב. (35) האדם מקפיד שלא יתכלך השטח העליון של רגלו. (36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. (37) מקפיד, כדי שלא יתכלכו בגדי היושב עליו. (38) השטח שכלפי האדמה.

ט. **לכלוכי³⁹ צואה שבכסא ושבתקדירה המכבשין⁴⁰, בין מתוכן בין מאחורייהן, בין מלמטה בין מן הצדדין - אינן חוצצין, מפני שהמים מעבירין אותן. אבל לכלוכי שמרים שבכסא ושבתולחית, והמוף שבשיר⁴¹ ושבוזג⁴², והטיט והבצק שעל יד הקרדס ושעל יד המגרפה [אינן חוצצין; הגליון⁴³] - חוצצין⁴⁴.**

(39) שם. (40) בתוספתא הגירסא "והמכבשין", ומפרש ב"מנחת ביכורים": לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). (41) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלאותו מוך. (42) פעמון. נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. (43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבוזג שלא שייך בהם הגלדה [ובכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן,

י. **דבר ברור הוא, שכל מקום שאמרנו בזפת ובחמר וכיוצא בהן שאינן חוצצין בכלים - מפני שאינו מקפיד הוא. לפיכך, אם היה רב הפלי חפוי בזפת או בחמר וכיוצא בהן - לא עלתה לו טבילה, כמו שבארנו⁴⁵, אף על פי שאינו מקפיד. אין⁴⁶ בדבר זה הפרש בכלי מן הפלים, אלא כל הפלים שוין בדבר זה.**

(45) למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו מקפיד. (46) נראה שצ"ל "ואין".

יא. **כל ידות הפלים⁴⁷ שהן חלולין שהכניסן שלא בדרבן⁴⁸, או שהכניסן בדרבן ולא מרבן⁴⁹, או שהיו של מתכת ונשברו⁵⁰ - לא עלתה להן טבילה.**

(47) מקוואות פרק י משנה א. (48) באופן שאין המים נכנסים לתוך חלל הידות. (49) לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו "ומורק ושוטף במים"). (50) לא נשברו לגמרי אלא נקטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף-משנה, הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מפרשים שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי אלא מכניסים אותה לכלי ולפעמים מסירים אותה, ומלמדת המשנה, שאם הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה - אינה חיבור לכלי, ולפיכך היד חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים אינם נכנסים למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש: שלא גמר את הכנסתו, כמו: "ומירק אחר שחיסה על ידו" (יומא לב, ב) ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן חוצצות. ולשון המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושם. ורבינו כאן שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן טבילה.

יב. **כלי⁵¹ שהפך פיו למטה והטבילו - כאלו לא טבל, מפני שאין המים נכנסין בכליו⁵². היה בו מקום שאין המים נכנסין בו⁵³ עד שיטטנו על צדו - לא עלתה לו טבילה עד שיטטנו על צדו.**

(51) שם. (52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו למטה, או כשהוא מוטע על צידו - דוחפים המים את האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. (53) במשנה: "זבורית", ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

יג. **כלי⁵⁴ שהוא צר מפאן ומפאן ורחב באמצע⁵⁵ - אינו טהור עד שיטטנו על צדו.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להוות על טמאי מת. (76) ונתמלא במי מקווה. (77) מפני קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). (78) כמבואר בהלכות טומאת אוכלין שם.

יט. כליי⁷⁹ שתוכו טהור וגבו טמא⁸⁰, והיה מלא יין לבן או חלב⁸¹, והטבילו - הולכין אחר הרב: אם היה רב הכלי פנוי כדי שירבו המים פתוכו - טהור, מפני שטמאתו מדבריהן⁸². אבל אם היה בו יין אדם או שאר משקין⁸³ - לא עלתה לו טבילה⁸⁴.

(79) זבחים עח, ב רעט, א. (80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. (81) יין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל-כך במים. (82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. (83) שצבעם אדום. (84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר' יהודה בזבחים שם.

כ. לגין⁸⁵ שהוא מלא מים טמאין, והיה על פיו טיט טופח⁸⁶, והיה הטיט שוקע במים⁸⁷, והטבילו - טהור⁸⁸. ואם היה טיט היין⁸⁹ וכיוצא בו - פאלו לא טבילה⁹⁰. וכן טבעת⁹¹ שנתנה בלבנה של טיט טופח והטבילה - טהורה⁹². ואם היה טיט יון - פאלו לא טבילה.

(85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). (86) לח ורך. (87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. (88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. (89) טיט עבה חפור מבורות. (90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. (91) שם. (92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

כא. אלז⁹³ שאין צריכין שיבואו המים בהן: סתם קשרי בגדי עניים⁹⁴; ואם הקפיד עליהן⁹⁵ - חוצצין. וקשרי בגדי בעלי בתים - סתמן⁹⁶ חוצצין⁹⁷; ואם אינו מקפיד עליהן - אינן חוצצין. וקשרי גימי הבגדים⁹⁸ שנקשרו מאליהן⁹⁹. והכט הסנדל¹⁰⁰. ותפלה של ראש¹⁰¹ בזמן שהקציצה¹⁰² דבוקה¹⁰³ עם הרצועה שבה וחתקה. ותפלה של זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת¹⁰⁴. ואזני החמית¹⁰⁵ והתורמיל¹⁰⁶. וכל פיוצא פאלו מקשרים ותפרים שאינו עתיד להתירם.

(93) משנה מקוואות פרק י, ב.ג. (94) שנקרעו וקשר מקום

(54) שם. (55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.

יד. צלוחית⁵⁶ שפיה שוקע⁵⁷ - אינה טהורה עד שיטבילה על צדה⁵⁸.

(56) שם. (57) בדומה לדיוותות שמשתמשים בהן תלמידי בתי ספר, ודיוותה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך. (58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבנה". ולפי אותה גירסא, אין הבדל בין צלוחית לקלמריין שבבבא הבאה. ונראה בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל-כך כמו פי דיוותה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.

טו. קלמריין⁵⁹ אינה טהורה עד שיקבנה מצדה⁶⁰, כדי שיקנסו המים לעקמומיות שבה.

(59) דיוותה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח שבין הכפיפה ובין דפנות הקלמריין, מפני שאין מוצא לאוויר הנמצא באותו שטח. (60) ויטבילנה כשהנקב למעלה.

טז. בהמה⁶¹ שהיה השירי⁶² שעליה רפוי⁶³ ונטמא - מטבילין אותו במקומו⁶⁴.

(61) משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. (62) שתולים על צווארי בהמות קטנות לנוי. (63) בלתי מהודק לצוואר, והמים יכולים להיכנס. (64) בצוואר הבהמה.

יז. לא יטבילו⁶⁵ אדם את הקמקום בפחמין שבו⁶⁶, אלא אם כן שפשוף⁶⁷.

(65) שם פרק ט משנה ב. (66) כשיש בו פחמים. (67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז אותם בידו. וכך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים פירשו, שהכוונה לפיח שעלה על הקומקום, וצריך לשפשוף ולהסירן.

יח. כליי⁶⁸ שהוא מלא משקין⁶⁹ והטבילו - פאלו לא טבילה⁷⁰. היה מלא מים והטבילו - הרי המים⁷¹ והכלי טהורין פאחת⁷², מפני שהמים יש להן טהרה במקנה, כמו שבארנו בטמאת אכלין ומשקין⁷³. היה הכלי מלא מי רגלים - רואין אותו פאלו הוא מים⁷⁴. היה בו מי חטאת⁷⁵: אם היה רב הכלי פנוי⁷⁶ כדי שירבו מי מקנה על מי חטאת שבתוכו - הרי זה טהור; ואם לאו - צדין הוא בטמאתו⁷⁷, וכאלו הן שאר משקין שחוצצין⁷⁸ בין גוף הכלי ובין מי המקנה.

(68) שם משנה ו. (69) חוץ למים. (70) שהמשקין חוצצים בין מי המקווה והכלי. (71) שנטמאו בנגיעתם בכלי. (72) הטבילה מטהרת שניהם. (73) בהלכות טומאת אוכלין פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן - טהרו". (74) שם פ"ה למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה להשקה. (75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). (121) בפנים. (122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

כג. כִּסְתָּ 123 עֲגֵלָה 124 וְהַפְדֹּר 125 וְהָאִמּוֹם 126 וְהַקְמִיעַ 127 וְהַתְפִּלָּה - אֵינָן צָרִיכִין שְׂיִבְאוּ הַמַּיִם לְחֻלְלָן. זֶה הַפֶּלֶל: פֶּל שְׁאֵין דְּרָפוּ לְהוֹצִיא וְלִהְיוֹת - טוֹבֵל סְתוּם.

(123) שם משנה ב. (124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרוס את התפר ולהוציא את המוכין. (125) שמשחקים בו. (126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. (127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתיק קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

כד. הַמְטְבִּיל 128 בְּגָדִים הַמְכַסִּין 129 - צָרִיכִין שְׂיִבְנוּ בֵּהֶן הַמַּיִם עַד שְׂיִכְעֻבְעוּ 130. הַטְבִּילִין גְּבוּבִין - עַד שְׂיִכְעֻבְעוּ וְיִנְחוּ מִבְּעֻבְעוֹן 131.

(128) שם משנה ד. (129) בעודם לחים. (130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומובן, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימעא, ואף-על-פי-כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. (131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הבועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

כה. כָּל יְדוֹת הַפְּלִים 132 שֶׁהֵן אֲרָפִים יוֹתֵר מִפְּדֵי צָרָן וְעַתִּיד לִמְצָאָן - מְטְבִּילִין עַד מְקוֹם הַמֶּדָּה 133. מֵיֶצֶד? שֶׁלְשֵׁלֶת דְּלִי גְדוֹל - אֲרָבָעָה טַפְחִים 134, וְקָטָן - עֶשְׂרֶה. מְטְבִּיל מִן הַשְּׁלִשְׁלֶת עַד מֶדָּה זֹאת בְּלִבְדָּה 135, וְהַשָּׂאָר טָהוֹר 136.

(132) שם משנה ה. (133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשישו. (134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. (135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. (136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר - למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

כו. כָּלִי טָמֵא 137 שֶׁנֶּחֱנַת בְּתוֹכוֹ פְּלִים אֲחֵרִים וְהַטְבִּיל הַפֶּל - עֲלָתָה לֶהֱנֹן טְבִילָה 138, אֵף עַל פִּי שְׂפֵי הַפֶּלִי צָר בְּיִתְרָה 139; שֶׁהֵרִי הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ 140, וּמִתּוֹךְ שֶׁעֲלָתָה טְבִילָה לְכָלִי הַגְּדוֹל - עֲלָתָה טְבִילָה לְכָלִים שֶׁבְּתוֹכָו 141. וְאִם הָטְהוּ עַל צִדּוֹ וְהַטְבִּיל 142 - לֹא עֲלָתָה לֶהֱנֹן טְבִילָה 143 עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּי רָחֵב בְּשׂוּפָתָהּ הַנּוֹד 144. וְכֵן אִם הָיָה הַפֶּלִי טָהוֹר וְנֶחֱנַת לְתוֹכוֹ פְּלִים

הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. (95) גילה דעתו באיזו צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. (96) אם לא גילו דעתם כלל. (97) דרכם להקפיד ולתפור. (98) החוטים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. (99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל-כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה-שאינן-כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. (100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. (101) תפילין מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). (102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציצה. (103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. (104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. (105) נוד. (106) ילקוט הרועים.

כז. וְאֵלֹהִים 107 שְׂצָרִיכִין שְׂיִבְאוּ בֵּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבְּפִתְחֵי הַחֲלוּקִים 108 שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לִזְלָאוֹת. וְכֵן קְשָׁרֵי לִזְלָאוֹת שֶׁבְּפִתְחֵיהֶן 109. וְשִׁפְּהָ שֶׁל סִדִּין צָרִיךְ לְמַתְחָה 110. וְהַתְפִּלָּה שֶׁל רֹאשׁ בְּזִמָּן שְׂאִינָה קְבוּעָה בְּרִצּוּעָה. וְשֶׁל זְרוּעַ בְּזִמָּן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. וְשִׁנְאִים 111 שֶׁל סִנְדָּל. וְקְשָׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְשָׁרָן 112. וְכֵן כָּל מִיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ הַמְקוּמוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמַתְחָן 113. הַסִּלִּין 114 שֶׁל גֶּת 115 וְשֶׁל בֶּדֶד 116: אִם הָיוּ חֲזָקִים 117 - צָרִיךְ לְחַטֹּט, וְאִם הָיוּ רַפִּים - צָרִיךְ לְנַעֲרָם 118. הַפְּרִי 119 וְהַקֶּסֶת 120 שֶׁל עוֹר - צָרִיכִים שְׂיִבְאוּ בֵּהֶן הַמַּיִם 121.

(107) שם משנה ד. (108) בצד החזה. (109) חלוקים שלובשים אותם על-ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. (110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. (111) הרצועות. (112) האדם. ראה הלכה כא. (113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמותחם לפני הטבילה. (114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. (115) שדורכים בו ענבים. (116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. (117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחוץ, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. (118) מנענע אותם והפסולת נופלת. (119) משנה שם. (120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים עד למעלה מששים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. 6) אמנם לדעת מקטיני האמה - קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש (ראה תוספתא, חגיגה יא, א - ד"ה ברום). 7) שהם 960 לוגים. 8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

ב. מדברי סופרים⁹, שהמים השאובין פסולין לטבילה. ולא עוד, אלא מקוה מים שאינן שאובין שפול לתוכן שלשה לגין מים שאובין - פסול הפל¹⁰. אף על פי שפסול מים שאובין מדברי סופרים, למדוהו בהקשר¹¹. שהרי הוא אומר: אף מעין ובור מקוה מים יהיה טהור. המעין אין בו תפיסת יד אדם כלל¹², והבור פלו בידי אדם, שהרי פלו מים שאובין. אמרו חכמים: המקוה לא יהיה פלו שאוב כבור, ואין צריך להיות פלו בידי שמים כמעין, אלא אם יש בו¹³ תפיסת יד אדם¹⁴ - כשר¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא אם יש בו תפיסת יד אדם - כשר

"דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהם, שנאמר מקוה מים.. כו" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה, ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו אין צריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם, ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכות להיות באופן של התלבשות ובמידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן לג מתוך רמב"ם "פרס המלך")

טמאים והטבילין - לא עלתה להן טבילה¹⁴⁵ עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש - אין מטבילין פלים לתוך פלים טהורין כלל, ואפלו היו בסל או בקפה¹⁴⁷, כמו שבארנו למעלה במקומם¹⁴⁸.

137) שם פרק ו משנה ב, כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. 138) ואף-על-פי שכלים אלו אינם מונחים במקוה עצמו, אלא במים המחוברים לו, כמו ששנינו (שם פרק ו משנה א): "כל המעורב למקוה - כמקוה". 139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחוברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). 140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. 141) אע"פ שלא נטבלו במי המקוה, ולא במים המחוברים להם ברוחב שפופרת הנוד. 142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפיו צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה 'בית יוסף' יורה-דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף-קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. 143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. 144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. 145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגרוור אחריה טהרת הכלים הקטנים. 146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת-עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ב. 147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. 148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פרק רביעי

1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקוה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקוה. שאובה שהמשיכוה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערכים בחצר ויורדים למערה.

א. דין תורה², שפול מים מכנסין³ טבילין בהן; שנאמר: מקוה מים⁴ - מכל מקום. והוא שיהיה בהן פדי להעלות בהן פדי טבילה לכל גוף האדם בבת אחת. שיערו חכמים: אמה על אמה⁵ ברום שלש אמות⁶. ושעור זה הוא מחזיק ארבעים סאה⁷ מים. בין שאובין⁸ בין שאינן שאובין.

2) עירובין ד, ב - ובכמה מקומות. 3) אפילו שאובים בכלי. 4) כל מים נקוים שהם. [בכל המקומות שבגמרא, למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא, הוא מסתמך עליו (יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(25) אם הניחם תחת הצינור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. (26) הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם. (27) במשנתנו נחלקו בית-שמאי ובית-הלל בדין שוכת. ופסק כבית-שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית-שמאי על בית-הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. (28) לא תחת הצינור. (29) מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך הכלים. (30) דעת רבינו, שבכל מקום גזרו שוכת משום מניח, בין תחת צינור בין בחצר. (31) לא התכוון למי גשמים, כרב משרשיא שם. (32) שבהלכה הקודמת. (33) כשנתפזרו העבים, בטלה מחשבתו הראשונה לקבל לתוכן מי גשמים, וכשחזרו ונתקשרו באו גשמים שלא חשב עליהם (ראה השלמות). (34) ראה למעלה ה"ג ובהשלמות שם.

ה. הסייד³⁵ ששכח עציץ³⁶ במקוה ונתמלא³⁷ מים, אף על פי שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רב המקוה - הרי זה יספור את העציץ במקומו³⁸ ונמצא המקוה פלו פשר. וכך³⁹ המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן⁴⁰ ונתמלא מים⁴¹, אף על פי שפילע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים - הרי זה יספור את הקנקנים⁴² והמים הנקוין מהן מקוה פשר.

(35) מקוואות פ"ב מ"ח. (36) הסד את הבור בסיד, והשאר את העציץ בבור ושקע, וכו' היו מים כשרים. (37) צ"ל ונתמלא. (38) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג ככוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמוותו גם להפכם, מה-שאין-כן בנידון כאן ('בית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). (39) שם מ"ט. (40) שיכלעו מים ולא יכלעו אחר-כך את המשקין שיתנו לתוכם. (41) נכנסו מי המקוה גם לתוכם. (42) אבל לא יכפם. [ב'בית יוסף' שם קובע הבדלי הדינים שבין שלושת המקרים שנאמרו במשניות ז"ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם (הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול לשובם ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עציץ של סיד (הלכה ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעציץ ויש להניח שהוא רוצה שייכלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן שתי חומרות: אחת, שצריך שישארו בבור מעט מים, ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסדר קנקנים בתוך המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעציץ, היינו שלא התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה - ישבור, והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח ביותר את הדעת].

ו. פיצד פוסלין המים השאובין את המקוה בשלשה

(9) גזירת חכמים. (10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). (11) הסמיכוהו על ההיקש. (12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. (13) אפילו אם יש בו. (14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. (15) היקש זה מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששאב מים ונתן לתוך הבור - פסול; מקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם - כשר.

ג. פיצד? המניח¹⁶ קנקנים בראש הגג לנגבם וירדו להם גשמים ונתמלאו, אף על פי שהיא עונת הגשמים¹⁷ - הרי זה יספור את הקנקנים או יכפם¹⁸ והמים הנקנים מהם¹⁹ פשרים לטביל, ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מלאן בידיו²⁰. לפיכך, אם הגביה את הקנקנים והערים²¹ - הרי כל המים שבהם שאובין.

(16) משנה, מקוואות פ"ב מ"ז. (17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. (18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. (19) בקרע. (20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. (21) הרי עשה האדם בידיים כל פעולת מילוי המקוה.

ד. המניח²² פלים תחת הצנור²³ תמיד בכל עת ובכל זמן²⁴, אחד פלים קטנים ואחד פלים גדולים, אפילו פלי אבנים וכיוצא בהן מפלים שאינן מקבלין טמאה, ונתמלאו מי גשמים - הרי אלו פסולין²⁵. ואם כפאן על פיהן או שברן - המים הנקוין מהן כשאובין לכל דבר, שהרי לדעתו נתמלאו; שחזקת הצנור לקלח מים. ואפילו שכח הפלים תחת הצנור²⁶ - פסולין, גזרו על השוכח מפני המניח. וכן המניח²⁷ את הפלים בחצר²⁸ בעת קשור העבים²⁹ ונתמלאו - המים שבהן פסולין, שהרי לדעתו נתמלאו. וכן גזרו³⁰ על השוכח בחצר בשעת קשור עבים משום מניח. הניחן בחצר בעת פזור עבים³¹ ובאו עבים ונתמלאו - הרי אלו כשרין, כמו שמניחין בראש הגג לנגבן³². וכן אם הניחן בעת קשור העבים ונתפזרו וחדרו ונתקשרו ונתמלאו - הרי אלו כשרין³³. ואם שברן³⁴ או כפאן - המים הנקוין מהן כשרין.

(22) משנה, מקוואות פ"ד מ"א, כפי שנתבאר בגמרא שבת טז, ב. (23) מדובר בצינור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). (24) פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) בגמרא שם מסיימים: "שהשאיבה מטהרת בריביה".
54) לקמן בפרק שישי יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה.
55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו שיתבאר לקמן. 56) תוספתא, מקוואות פ"ד ה"ב.
57) ישר מן הדלי. 58) ואף-על-פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם - מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים - אין המשכה מועלת.

ט. הורו⁵⁹ מקצת חכמי מערב ואמרו: הואיל ואמרו חכמים: שאובה שהמשיכה כלה - טהורה, אין אנו צריכין שיהיו שם רב מים פשרין. וזה שהצריך רב והמשכה - דברי יחיד הן, וכבר נדחו, שהרי אמרו בסוף: שאובה שהמשיכה כלה - טהורה. לפי דברי זה, אם היה ממלא בכלי ושוף, והמים נזחלין והולכין למקום אחד - הרי זה מקוה פשר. וכן כל אמבטי שפמרחצאות שלנו מקוואות פשרין, שהרי כל המים שבהן שאוב ושוף הוא. ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בענין זה.

59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

י. מי גשמים⁶⁰ ומים שאובין שהיו מתערבין בחדר ונמשכין⁶¹ ויורדין לעוקה⁶² שפחצר, או שמתערבין על מעלות המערה ויורדין למערה: אם רב מן הפשר⁶³ - פשר⁶⁴; ואם רב מן הפסול - פסול; מחצה למחצה - פסול. אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכין ויורדין⁶⁵; אבל אם היו הפשרים והפסולים מקלחין⁶⁶ לתוך המקוה: אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים פשרין עד שלא ירדו לתוכו שלשה לגין מים שאובין - פשר, ואם לאו - פסול⁶⁷.

60) מקוואות פ"ד מ"ד. 61) כשהם מעורבים. 62) לגומא, לבור. 63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. 64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. 65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף-על-פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם - המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם - פוסלים כשרים עומדים בפני עצמם. 66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. 67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה למקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים - נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על-פי הכסף משנה). [רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים

לגין? ⁴³ שאם היה במקוה פחות מארבעים סאה⁴⁴, ונפלו לתוכו שלשה לגין והשלימום לארבעים סאה] - הכל פסול⁴⁵. אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין, ושאב בכד ושוף לתוכו כל היום כלו - פשר. ולא עוד⁴⁶, אלא מקוה עליון שיש בו ארבעים סאה מים פשרין, והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו למקוה התחתון ארבעים סאה - הרי התחתון פשר⁴⁷.

43) ראה למעלה ה"ב. 44) מים כשרים. 45) שם פ"ג מ"א. 46) שם פ"ו מ"ח. 47) אפילו לא היו בו כלל מים כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים השאובים שנפלו לעליון שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. מקוה⁴⁸ שיש בו ארבעים סאה מכוננות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אחר כך ממנו סאה - הרי זה פשר. וכן נותן סאה ונטל סאה והוא פשר, עד רבו⁴⁹.

48) שם פ"ז מ"ב. 49) כרב יהודה בר שילא ביבמות פב, ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמהו שמכשיר כאן רק עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו, ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה ונטל סאה - מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה פסול משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל בשפך לעליון ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל-כך שניטלו ביד].

ח. אין המים השאובין⁵⁰ פוסלין את המקוה בשלשה לגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הפלי⁵¹. אבל אם נגררו⁵² המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה - אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה; אבל אם היה רב מן הפשרים - הרי המקוה פשר⁵³. כיצד? מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים פשרין, והיה ממלא ושוף חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה, בין שהיו נמשכין על הקרקע או בתוך הסילון⁵⁴ וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלין את המקוה - הרי הוא פשר ואפלו השלימו לאלה סאה; שהשאובה שהמשיכה - פשרה, אם היה שם רב ארבעים סאה מן הפשר⁵⁵. וכן גג⁵⁶ שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשמים ומלא בכתפו ונתן לתוכו⁵⁷ פחות מעשרים, שנמצא הכל פסול, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקום אחד - הרי זה מקוה פשר; שהשאובה שהמשיכה כלה - פשרה, הואיל והיה שם רב מן הפשר⁵⁸.

50) תמורה יב, א ו-ב. 51) ישר מן הכלי אל המקוה. 52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי – גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. (5) שארבעה אין מצטרפים. (6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקוה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). (7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

ב. שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ זֶה לָג וּמִחֲצָה זֶה לָג וּמִחֲצָה, וְהִסְחִיט כְּסוּתוֹ⁸ וְהִגְבִּיהָ⁹ וְהָמִים שָׁבָה נּוֹפְלִין מִמְקוֹמוֹת הָרֶבָה, וְכֵן הִמְעָרָה מִן הַצָּרְצוּר¹⁰ שֶׁמֵטִיל מִמְקוֹמוֹת הָרֶבָה - הָרִי אֵלּוּ פּוֹסְלִין¹¹.

(8) שטבל אותה במקוה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. (9) ואינה נוגעת במי המקוה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחברים למקוה]. (10) כלי ששפתו עשויה כעין מסרק. (11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

ג. הַמֵּטְבִּיל פֶּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֵה שֵׁשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מְכוּנוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהִגְבִּיהָ שִׁפְתוֹתֶיהָ מִן הַמִּים נִמְצְאוּ הַמִּים שִׁפְתוֹכָן שְׂאוֹבִין¹². כִּיצַד יַעֲשֶׂה? מֵטְבִּיל וְיַמְעֵל דֶּרֶךְ שׁוֹלִיחֵן¹³. אֲבָל הַקֶּפֶה¹⁴ וְהַשֶּׁק - מֵטְבִּיל וְיַמְעֵל בְּדֶרֶךְן וְאִינוּ חוֹשִׁשִׁין¹⁵.

(12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקוה אף על פי שהכר והכסת עורם בו. ואין זה דומה לכסת שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקוה – כל המים שספגה מחוברים למקוה, ולא דוקא מכוונות כי גם במקוה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקוה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקוה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקוה מפני שאין בו ארבעים סאה. (13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקוה ויישארו המים שבהם מחוברים למקוה. (14) סל קלוע מענפים דקים. (15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר – אינם נעשים שאובים.

ד. מִקְוֵה שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ גִּמּוֹת¹⁶ מִמִּים שְׂאוֹבִין, לָג בְּכָל גִּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ¹⁷ מִים פְּשָׁרִים: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מִים פְּשָׁרִים עַד שֶׁלֹּא יִגְעֶעוּ לַגִּמָּא הַשְּׁלִישִׁית¹⁸ - כֶּשֶׁר, וְאִם לֹא - פּוֹסְלִין¹⁹.

(16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקוה נמצא למטה מכולן. (17) לתוך המקוה עצמו מבלי לנגוע בגומות. (18) ואם כן היו

שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקפוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב. הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן גג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה למקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו רוב המים הכשרים לפסולים ואף-על-פי-כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאיבה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

~ יום שישי כ' טבת ~

פרק המישי

(1) יבאר מקוה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקוה במים שאובים.

א. מִקְוֵה² שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לִגִּין מִים שְׂאוֹבִין³ מִפְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פְּלִים - מִצְטָרְפִין; וְהוּא שִׁיתְחִיל הַשְּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעֵה פְּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין⁴. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁵? בְּזֶמֶן שֶׁלֹּא נִתְּכָן לְרִבּוֹת⁶; אֲבָל אִם נִתְּכָן לְרִבּוֹת אֵת מִי הַמִּקְוֵה⁷, אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - מִצְטָרֵף לְשִׁלְשָׁה לִגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׂאוֹבִים אֵת הַפְּשָׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַפְּשָׁרִים אֵת הַשְּׂאוֹבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן בְּאַחַת, כִּיּוֹן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לִגִּין שְׂאוֹבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סָאָה [קִדְם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַפֶּל וְיַעֲשֶׂה שְׂאוֹבִין.

(2) מקוואות פרק ג משנה ד. (3) המדובר במקוה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. (4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר – מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר – אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקוה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיצאו מכילים תערוכות של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. (26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. (27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. (28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. (29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. (30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. המסלק את הטיט³¹ לצדדים³² ונמשכו ממנו שלשה לגים למקנה - הרי זה פשר³³. היה תולש הטיט ומגביהו בידו והבדילו מן המקנה לצדה ונמשכו ממנו שלשה לגין - הרי אלו פוסלין³⁴.

(31) שבקרקעית המקווה. (32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. (33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים. (34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים.

ח. גיס³⁵ העובר ממקום למקום, וכן בהמה³⁶ העוברת ממקום למקום, וזלפו בידיהם וברגליהם שלשה לגין למקנה - הרי זה פשר. ולא עוד, אלא אפלו עשו מקנה בתחלה³⁷ - הרי זה פשר.

(35) צבא. מובן שלא דוקא צבא אלא גם בשכונות מרוכות אוכלוסים הדין כך. (36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. (37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידי וברגליו ובין הולכים על הקרקע. ומפרש רבינו

במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. (19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשרים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששינונו "ואם לאו פסול" הכוונה אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

ה. שני מקואות, אין בכל אחד מהן ארבעים סאה²⁰, ונפל לזה לג ומחצה ולזה לג ומחצה, ונתערבו שני המקואות - הרי אלו כשרין, מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול²¹. אבל מקנה שאין בו ארבעים סאה שנפל לתוכו שלשה לגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, ורבה מים כשרים על כל אחד מהן²² - הרי אלו פסולין; שכל המקנה פלו שנפסל כמים שאובין הוא חשוב²³, וכאלו כל מימיו נשאבו בכלי.

(20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. (21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשרים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. (22) עד ארבעים סאה. (23) ואינם חוזרים להיות כשרים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירים על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשרים.

ו. בור שהוא מלא מים שאובים והאמה²⁴ נכנסת לו ויוצאת ממנו - לעולם הוא בפסולו עד שתחשב שלא נשארו מן השאובין שהיו בבור שלשה לגין²⁵. מקנה שנפל לתוכו²⁶ מים שאובין ונפסל, ואחר כך רבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הפשרים ארבעים סאה - הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו²⁷ ויפחתו השאובין משלשה לגין. כיצד? מקנה שיש בו עשרים סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים שאובים ואחר כך הרבה עליו מים כשרים - הרי זה בפסולו עד שידע שיצאו ממנו עשרים סאה שהיו בו וחמשה קבין ויותר מרביע הקב²⁸, ולא נשאר מן הפל שנפסל²⁹ חוץ מפחות משלשה לגין. וכן אם עשה מקנה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים וערב עמו המקנה הזה הפסול - טהרו אלו את אלו³⁰.

(24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). (25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גיטרא טמאה שהיא בתוך המקוה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובחתונה מים שאובים וכו' ודין ביניהן ונקב בכותל.

א. כל הכלים² המקבלין שהלכו המים עליהן או שנפלו מתוכן³ - הרי אלו שאובין ופוסלין את המקוה. והוא שיעשו לקבלה⁴. אפילו היו כלים שאין מקבלין טמאה, כגון כלי אבנים וכלי אדמה - הרי אלו פוסלין.

(2) מקוואות פרק ד משנה א. (3) "ל"ל" (לתוכן). (4) ראה הלכה הבאה.

ב. כל כלי⁵ שלא נעשה לקבלה⁶, אף על פי שהוא מקבל - אינו פוסל את המקוה. כגון הסילונות⁷ שהמים נמשכין מהן, אף על פי שהן רחבים באמצע⁸ ומקבלין - אין פוסלין את המקוה, בין שהיו של מתכת או של חרס.

(5) שם. (6) תשימושו של הכלי אינו לקבל. (7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול - אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). (8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. השקת⁹ שפסלע¹⁰ - אינה פוסלת את המקוה, לפי שאינה כלי¹¹. אבל כלי שהקרו בסלע - פוסל את המקוה, אף על פי שהקרו בסיד¹². נקבה מלמטה¹³ או מן הצד כשפופרת הנוד¹⁴ - כשרה, ואינה פוסלת את המקוה¹⁵.

(9) שם משנה ה. (10) שחקקה בסלע. (11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב ב'תפארת ישראל', שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר-כך חקקו בו את השוקת - אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. (12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור - אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. (13) אפילו כל שהיא. (14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. (15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה'במה דברים אמורים', שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה - כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

ד. הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או ערבה גדולה, נקבו נקב המטהר¹⁶ וקבעו פארץ ונעשאהו מקוה¹⁷ - הרי זה כשר¹⁸. וכן אם פקק¹⁹ את הנקב בסיד ובבנין²⁰ - אינו פוסל²¹, והמים הנקוין בתוכו מקוה כשר. סתמו בסיד או בגפסס - עדין הוא

כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקוה, ורבינו מתכוון כשהולכים עם הקרקע (כסף משנה).

ט. מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו³⁸ פחות משלשה לגין מים טמאין³⁹ שאובין - הרי זה כשר לחלה ולתרומה ולטל מהן לידים⁴⁰, ופסולין להקנות עליהן⁴¹. ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן⁴² - הרי אלו כשרים להקנות עליהם⁴³. נפל לתוכו שלשה לגין מים שאובין טמאים - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל ממנו לידים⁴⁴, ופסולין להקנות עליו. ירדו גשמים ורבו עליהן - הרי הן כשרין לחלה ולתרומה ולטל מהן לידים⁴⁵, ופסולין להקנות עליהן עד שיצאו כל המים הראשונים שנעשו כן כשאובין ולא ישאר מהן אלא פחות משלשה לגין. וכן מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר דינר⁴⁶ ונפלו לתוכו שלשה לגין מים שאובין טמאין - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל ממנו לידים, ופסולין להקנות עליהן. נפל לתוכו פחות משלשה לגין מים, אפילו כן טמאין, ואחר כך נפלו לתוכו משקל דינר מי גשמים שהשלימו - כשר⁴⁷; כשם שטהור לטבילה, כך טהור לכל דבר⁴⁸.

(38) נפלו שלא לרצון בעלים. (39) טמאין ממש. (40) מפני שהשאובים בטלו ככשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. (41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקוה בפסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). (42) על מי התערובת. (43) כשאין במקוה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקנות. (44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקוה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. (45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). (46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. (47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקנות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקוה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. (48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקוה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בדינו לדרת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פרק ששי

(1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקוה. ודין

ו. החוטט³⁰ בצנור³¹ מקום לקבל בו הצורות המתגלגלין במים כדי שלא ירדו עם המים: אם היה הצנור של עץ וחרס בו כל שהוא - פוסל, שהרי כל המים שיורדין באין מתוך כלי שנעשה לקבלה³². ואפלו שקבעו אחר שקק בו³³, הואיל והיה עליו תורת כלי כשהיה תלוש. אבל אם קבעו בקרקע ואחר כך שקק בו בית קבול - אינו פוסל³⁴. ואם היה צנור של חרס - אינו פוסל עד שהיה בקק כדי לקבל רביעית³⁵. אף על פי שנתמלא המקום החקוק שבצנור צורות המתגלגלין בתוכו³⁶ - הרי הוא בפסולו ואינו פסול. ירד לתוך המקום שקק עפר או צורות וסתמו ונקבש³⁷ - הרי זה פשוט.

(30) שם משנה ג. (31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). (32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצנור כלי עשוי לקבל (תפארת ישראל שם). (33) בבא בתרא סה, ב. מכיון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. (34) שם. (35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פ"ח הי"ג). (36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. (37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

ז. הספוג³⁸ והדלי³⁹ שהיו בהן שלשת לגין מים ונפלו למקוה - לא פסלוהו; שלא אמרו אלא שלשת לגין שנפלו, לא כלי שנפלו בו⁴⁰ מים שאובין.

(38) שם פרק ו משנה ד. (39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקוה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקוה (ראה לקמן פ"ח הי"ב דין סגוס). (40) נראה שצ"ל "שנפל ובר".

ח. השדה⁴¹ והתבה שפיהם⁴² - אין מטבילין בהן אלא אם כן היו נקובים בשפופרת הנוד⁴³. ואם היה שק או קפה - מטבילין בהן⁴⁴. וכן המניח שק או קפה תחת הצנור - אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה⁴⁵.

(41) שם משנה ה. (42) המדובר בכלים גדולים מאוד. (43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף-משנה למעלה הלכה ד). (44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחבורים למקוה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. (45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

פוסל את המקוה²² עד שיקבענו בארץ או יבנה. ואם הוליכו²³ על גב הארץ ועל גב הסידי²⁴ ומרח בטיט מן הצדדין - הרי זה פשוט²⁵.

(16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). (17) נתן לתוכה 40 סאה. (18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. (19) סתם. (20) בצורות שמשמשות בהם לבנין (ר"ש). (21) סתימת סיד וגפיסס אינה יעילה. (22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקוה (כסף-משנה). [לכאורה דין זה סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף-משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקוה, ואם לאו פוסל... אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיעור המטהר מטומאה (כסף-משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). (23) בתוספתא: הושיבו. (24) פירוש, או ע"ג הסידי. (25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים - דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידיו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף-משנה)].

ה. המניח²⁶ טבלא תחת הצנור והרי המים נמשכין על הטבלא ויורדין למקוה: אם היה לטבלא דפן²⁷ - הרי זה פוסל את המקוה, ואם לאו - אינה פוסלת. זקפה²⁸ תחת הצנור כדי להדיחה, אף על פי שיש לה דפן - אינה פוסלת, שהרי לא עשאה לקבל²⁹.

(26) משנה מקוואות פרק ד, ב. (27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). (28) על צידה. (29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקוה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקוה צריכה הווייה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. חבית⁶² מלאה מים⁶³ שפלה לים, אפלו לים הגדול - הטובל שם⁶⁴ לא עלתה לו טבילה; אי אפשר לשלשה לגין שלא יהיו במקום אחד⁶⁵. וכבר של תרומה שפלה לשם⁶⁶ - נטמא במים השואבין⁶⁷, שהרי המים עומדין שם. אבל הנזהרות וכיוצא בהן, הואיל והם נמשכין - הרי זה טובל שם.

(62 מכות ד, א. 63 שאובים. 64 נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשנו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. 65 ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשאר שלוש לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף-משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. 66 אחר טבילת הטמא. 67 שנטמאו מנגיעת האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמינו רבואת, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה - נטמאה (גמרא שם).

יא. מים שאובין⁶⁸ שהיו בצד המקווה, אף על פי שהמים נוגעין⁶⁹ במי המקווה - לא פסלוהו⁷⁰, מפני שהן במקווה סמוך למקווה. הרי השואבין באמצע⁷¹ - פוסלין את המקווה.

(68 מקוואות פרק ו משנה י. 69 אבל אינם מתערבים במי המקווה. 70 אף-על-פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. 71 והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף-משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". בתפארת ישראל מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר-כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק - נפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה - בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על-ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם

ט. גסטר⁴⁶ טמאה שהיא בתוך המקווה ושפלה למעלה מן המים⁴⁷ והטביל בה הכלים⁴⁸ - טהור⁴⁹ מטמאתו⁵⁰; אבל פשיגביהם מן המים עד שהן באויר⁵¹ הגסטר⁵² מתטמא המים שעל גבן מאויר הגסטר⁵³ וחוזר ומטמא אותן⁵⁴. וכן מעין⁵⁴ היוצא מתחת התנור⁵⁵ הטמא ויורד⁵⁶ וטבל בתוכו - הוא טהור⁵⁷ וידי טמאות מאויר התנור⁵⁸; אלא אם בן היו המים למעלה מן התנור פרום ידי⁵⁹, שנטמא פשטבל - ידי למעלה מן התנור. שאין פלי חרס מתטהרין במקווה⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(46 כלי חרס שבור. 47 אבל חלק מהפגומות (כלי חרס שנשבר, אין מקום השבר שזה אלא יש בו כמה פגומות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגומות. 48 כלים טמאים. 49 מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. 50 מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. 51 בחלק הבולט מן המים. 52 שכלי חרס מטמא מאויר. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. 53 את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. 54 שם. 55 תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. 56 אדם טמא. 57 ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאויר כלי חרס. 58 גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה עשר דברים שגזרו כשרבו בית-שמיא על בית-הלל (שבת יג, ב). 59 וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאויר התנור הטמא. 60 ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף-על-פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. 61 בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. [ולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידי למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באוירה מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאויר כלי חרס, ואס-כן טומאתם באה על-ידי המים שעליהם שנטמאו באויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גבו מהמקווה, ובאותה שעה הם באויר הגיסטרא - נטמאו. מה-שאי-כן בידים שהן עצמן - כלי תיווך המים - מתטמאים מאויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידי הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף-על-פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. ואף-על-פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). ובתפארת ישראל מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. (85) נשאו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים - כשרים, והשאוב פסול. (86) פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף-על-פי-כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פרק שביעי

(1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראהם שנפלו למקווה.

א. אין המקווה נפסל לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח, אלא בשינוי מראה בלבד. וכל דבר שאין עושין בו מקוה לכתחלה - פוסל את המקווה בשינוי מראה. כיצד? היינו או החלב והדם וכיוצא בהן ממי כל הפרות - אינן פוסלין את המקווה בשלשה לגין, שלא אמרו אלא מים שאובין, ופוסלין בשינוי מראה. אפלו מקוה שיש בו מאה סאה ונפל לו לג יין או מי פרות ושנה את מראיו - פסול. וכן מקוה שיש בו עשרים סאה מים כשרים או פחות מזה ונפל לתוכו סאה יין או מי פרות ולא שנו את מראיו - הרי אלו כשרים כשהיו. ואין הסאה שנפלה עולה למדת המקווה. ואם נוסף על העשרים עשרים אחרים מים כשרים - הרי זה מקוה כשר.

(2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה - בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב - אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. (3) מקוואות פ"ז מ"ג. (4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. (5) שינוי בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקווה (ראה לקמן הי"א). (6) מקוואות שם. (7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם - לא העלהו". גירסת הגר"א: "לא פסול ולא העלהו". נראה שלעניי הכסף משנה היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלהו".

ב. יש מעלין את המקווה ולא פוסלין, פוסלין ולא מעלין, לא מעלין ולא פוסלין.

(8) שם מ"א. (9) משלימים לארבעים סאה.

ג. ואילו מעלין ולא פוסלין: השלג, והפרד,

לטבילה (וכן כתב התפארת ישראל בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף משנה מבאר, שפסק כתנא קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שתי⁷² ברכות⁷³ זו למעלה מזו וכתל ביניהן⁷⁴, והעלינה מלאה מים כשרים והתחתונה מלאה מים שאובין, ונקב בפתל שפין העליונה לתחתונה, אם יש כנגד הנקב⁷⁵ שלשה לגין מים שאובין - נפסלה העליונה; מפני שהנקב כאלו הוא באמצע העליונה, לא בצדה⁷⁶.

(72) שם מ"א. (73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות לטבול בהן. (74) הברכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. (75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). (76) ראה ההלכה הקודמת. וכל-שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

יג. כמה⁷⁷ יהיה הנקב ויהיה בו שלשה לגין? הפל לפי הברכה: אם היתה הברכה התחתונה ארבעים סאה - צריך שהיה הנקב אחד משלש מאות ועשרים לברכה; היתה עשרים סאה - צריך להיות הנקב אחד ממאה וששים לברכה. וצא וחשב⁷⁸ לפי חשבון זה, שהסאה ששה קפין, והקב ארבעה לגין, והלג שש ביצים⁷⁹.

(77) שם. (78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. (79) דרך-אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

יד. שלשה מקוואות⁸⁰ זה בצד זה, בכל אחד מהן עשרים סאה מכוונות, ואחד מהן שאוב מן הצד, וירדו שלשה וטבלו⁸¹ שלשתן, ונערמו המים⁸² מפלן ונתערבו למעלה - המקוואות כשרים⁸³ והטובלים טהורים; שהרי נעשה הכל ששים סאה, מהן ארבעים כשרים זה בצד זה, ואין המים השאובים פוסלין מקוה שיש בו ארבעים סאה⁸⁴, כמו שבארנו. הנה השאוב באמצע וירדו וטבלו בהן, ונערמו המים ונתערבו המקוואות - הרי המקוואות כשהיו⁸⁵ והטובלין טמאין כשהיו; שהרי לא נתערבו ארבעים סאה הכשרים⁸⁶, לפי שאינן זה בצד זה, שהשאוב מבדיל ביניהן.

(80) שם משנה ג. (81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. (82) עלו למעלה משפתם. (83) שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). (84) שני המקוואות הסמוכים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. ופָּעַמִּים³¹ שָׁאֵלוּ מַעְלִין אֶת הַמְּקוֹה. פִּיצֵד? מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סָאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סָאָה מִמֶּנּוּ - הֲרִי הָאֲרָבָעִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ מְקוֹה כְּשֶׁרִי.³²

(31 שם. (32 ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע-עשרה פעמים כדי שישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם). [רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו]. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר-כך נטל סאה, אבל להיפך - פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר-כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדיון נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

ז. מְקוֹה³³ שֶׁהִדִּית בּוֹ סִלִּי זִיתִים וְעֲנָבִים³⁴ וְשָׁנוּ אֶת מְרָאִיו - כְּשֶׁרִי.³⁵

(33 שם מ"ג. (34 סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. (35 הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

ח. מִי הַצֵּבֶע³⁶ פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה בְּשִׁלְשָׁה לָגִין³⁷, וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשָׁנֵי מְרָאִיו.

(36 שם. (37 במכות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי" ('מי צבע' שמים). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים - פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

ט. מְקוֹה³⁸ שֶׁנָּפַל יֵין אוֹ מֵהֶלֶל³⁹ אוֹ שָׁאָר מִי פְרוֹת וְשָׁנוּ אֶת מְרָאִיו וְנָפַסַל - פִּיצֵד תִּקְנָתוֹ? מִתֵּין עַד שִׁיִּרְדּוּ גִשְׁמִים⁴⁰ וְיִחְזְרוּ מְרָאִיו לְמִרְאָה מִים. וְאִם הָיָה בַּמְּקוֹה אֲרָבָעִים סָאָה מִים כְּשֶׁרִים - מְמַלָּא וְשׂוֹאֵב לְתוֹכָן⁴¹ עַד שִׁיִּחְזְרוּ מְרָאִיו לְמִרְאָה מִים. נָפַל לְתוֹכָן⁴² יֵין אוֹ מֵהֶלֶל וְכִיִּיצָא בָּהּ וְנִשְׁתַּנָּה מִרְאָה מְקַצָּתוֹ⁴³, אִם אֵין בָּהּ מִרְאָה מִים שְׁלֵא נִשְׁתַּנָּה כְּדִי אֲרָבָעִים סָאָה - הֲרִי זֶה לֹא יִטְבֵּל בּוֹ⁴⁴. וְהַטּוֹבֵל בַּמְּקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה⁴⁵ - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה. אֶפְלוּ חֲבִית שֶׁל יֵין שֶׁנִּשְׁפְּרָה בֵּינָם הַגְּדוֹל⁴⁶ וּמִרְאָה אוֹתוֹ מְקוֹם כְּמִרְאָה שֶׁל יֵין, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מְקוֹם - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה.

(38 שם. (39 זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים "מוהל"). (40 וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. (41 נחבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. (42 שם מ"ד. (43 במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. (44 לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. (45 כאן מדובר, אפילו אם נשארו 40 סאה שלא נשתנו ויש

וְהַפְּוֹר¹¹, וְהַגְּלִיד¹², וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנְּרוֹק¹³. פִּיצֵד? מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה חֹסֶר אֶחָת וְנָפַל לְתוֹכוֹ סָאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרִי זֶה עוֹלָה לְמִדַּת¹⁴ וְהֲרִי הַמְּקוֹה כְּשֶׁר וְשִׁלֵּם¹⁵. נִמְצָאוּ¹⁶ מַעְלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֶפְלוּ הִבִּיא אֲרָבָעִים סָאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחַן בְּעוֹקָה¹⁷ וְרִסְקוּ¹⁸ שָׁם - הֲרִי זֶה מְקוֹה שֶׁלֵּם וְכְשֶׁר¹⁹.

(10 שם. (11 רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד. (12 קרח. (13 טיט רך כל-כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. (14 משלים את המידה לארבעים סאה. (15 אף-על-פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה - לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. (16 מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. (17 בגומא. (18 ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם - פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט - פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

ד. וְאֵלּוּ²⁰ פּוֹסְלִין²¹ וְלֹא מַעְלִין: מִים שְׂאוּבִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמִי כְּבָשִׁים²², וּמִי שִׁלְקוֹת²³, וְהַתְּמָד²⁴ עַד שְׁלֵא הִחְמִיץ²⁵, וְהַשְּׂכָר²⁶. פִּיצֵד? מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה חֹסֶר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינּוּ עוֹלָה לְמִדַּת הַמְּקוֹה וְלֹא הַשְּׁלִימוֹ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שִׁלְשָׁה לָגִין מֵהֶן - פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה.

(20 שם מ"ב. (21 אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. (22 מים שכבשו בהם פירות או ירקות. (23 ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. (24 משקה עשוי ממים נשתנו בהם שמרי יין או חרצנים ווגים של ענבים. (25 דרכו להתחמץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמץ - דינו כמים. (26 מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

ה. וְאֵלּוּ²⁷ לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעְלִין: שָׁאָר הַמִּשְׁקִין, וּמִי פְרוֹת, וְהַצִּיר²⁸, וְהַמְּרוֹס²⁹, וְהַתְּמָד מִשְׁהַחְמִיץ. פִּיצֵד? מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרָבָעִים סָאָה חֹסֶר אֶחָת וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סָאָה לְתוֹכָן - לֹא הַעֲלָהוּ, וְהֲרִי הַמִּים כְּשֶׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שְׂאִין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בְּשָׁנֵי מִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁰.

(27 שם. (28 מים המתמצים מדגים מלוחים. (29 שומן מדגים מלוחים. (30 למעלה ה"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. חורי המערה⁷ וסדקי המערה - מטבילין בהן אף על פי שאין המים שבהן מערבין עם מי המקנה אלא בכל שהוא⁸.

(7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. (8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מחט שהיתה נתונה על מעלות המקנה⁹, והיה מוליך ומביא במים¹⁰ - פיון שעבר עליה הגל טהורה.

(9) מחוץ למים. (10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוקה שבתוף מקנה¹¹: אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקנה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה¹² - אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מערבין¹³ עם המקנה כשפופרת הנוד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה - אפילו אינן מערבין אלא בכל שהוא מטבילין בהן¹⁴.

(11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשויה ככיפה. (12) חזקה ובת קיימא. (13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. (14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. פתל שבין שני מקואות שנסדק לשנים¹⁵ - מצטרפין¹⁶, ואם היה בשניהן ארבעים סאה - מטבילין בכל אחד מהן. ואם נסדק לערב¹⁷ - אין מצטרפין עד שיהיה במקום אחד כשפופרת הנוד¹⁸. נפרץ הפתל מלמעלה, אם נתערבו המים למעלה מן הפתל¹⁹ בקלפת השום²⁰ על רחב שפופרת הנוד - מצטרפין.

(15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). (16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. (17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. (18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקוה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקוה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. (19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה

כאן מקוה כשר, אף-על-פי-כן הטבילה במקום שנשתנה - פסולה. נאי-אפשר לפרש בבא זו כשלא נשארו ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה - פסולה, כמו ששינונו בתוספתא מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל". (46) תוספתא, שם ה"ט.

י. שלשה לגין⁴⁷ מים שאובין שגפלו לתוך אפלו משקל דינר זין ושנה מראיהן, והרי מראה הכל מראה זין, ונפלו למקנה - לא פסולה⁴⁸, אלא אם שנו את מראיהן⁴⁹.

(47) משנה, שם פ"ז, ה. (48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. (49) מראה מי המקוה.

יא. שלשה לגין⁵⁰ חסר דינר מים שאובין שגפלו לתוך דינר חלב⁵¹ או מי פרות, והרי מראה הכל מים⁵², ונפלו למקנה - לא פסולה⁵³; עד שיפלו שלשה לגין מים שאובין שאין בהן תערובת משקה אחר ולא מי פרות.

(50) שם. (51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. (52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. (53) כתנא-קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מקנה⁵⁴ שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר - הרי זה פשר. לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר.

(54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף-משנה).

~ שבת קודש כ"א טבת ~

פרק שמיני

(1) יבאר המעורב למקוה אם הוא כמקוה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודים.

א. פל המערב² למקנה³ - הרי הוא במקנה⁴ ומטבילין בו. גמות הסמוכות לפי המקנה⁵ ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מערבין עם מי המקנה כשפופרת הנוד⁶ - מטבילין בהן.

(2) מקוואות פרק ו משנה א. (3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקוה כשר. (4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבאר ומתחיל בדין גומות. (5) מחוץ למקווה. (6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד אין כאן השקה. (33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. (34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקואות והשקה מועילה בכל שהוא.

ח. שלש גמות שפנחל, התחתונה והעליונה של עשרים סאה והאמצעית של ארבעים, ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אף על פי שהוא נכנס לתוך ויוצא מתוכן³⁵ - אין זה ערוב³⁶, ואין מטבילין אלא באמצעות³⁷; שאין המים הנזחלין מערבין³⁸ אלא אם פן עמדו.

(35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. (36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. (37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. (38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעות שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקוים ועומדים).]

ט. טיט רך שהפך שוחה ושוחה ממנו - הרי זה נמךד עם המקנה³⁹. הנה עבה עד שאין הפך שוחה ושוחה - אינו נמךד עמו.

(39) משלים לארבעים סאה.

י. מקנה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט⁴⁰ - מטבילין בטיט ובמים⁴¹. באי זה טיט מטבילין? בטיט הרך, שהמים צפין על גביו. היו המים מצד אחד והטיט הרך מצד אחר - מטבילין במים ולא בטיט⁴².

(40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. (41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. (42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

יא. כל שתחלת ברייתו מן המים, פגון יבחושי⁴³ אדמין - מטבילין בו. ומטבילין בעינו של דג⁴⁴.

(43) מין תולעים השורצים במים. (44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

יב. מקנה שיש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה, אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים - הראשון טהור והשני בטמאתו⁴⁵, שהרי חסרו המים מארבעים סאה. הטביל בו⁴⁶ תחלה סגוס עבה⁴⁷ וכיוצא בו והגביו, ו

ממקווה זה לזה. (20) גובה המים המחברים שני המקואות.

ו. כמה הוא שיעור הנקב שהוא כשפופרת הנוד? כרחב שתי אצבעות בינוניות של כל אדם וחוזרות בו⁴¹. ואין בגודל, אלא שתי אצבעות ראשונות מן הארבע שפס היד²². כל שיעמד בשפופרת הנוד²³ - ממצט²⁴, ואפלו בדברים שהן מבריתו של מים. ספק יש בנקב כשפופרת הנוד ספק אין בו - אין מצטרפין; מפני שעקר הטבילה מן התורה²⁵, וכל שעקרו מן התורה, אף על פי ששיעורו הלכה - ספק שיעורו להחמיר²⁶.

(21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקטרו כרוחב שתי אצבעות. (22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. (23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. (24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. (25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). (26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

ז. מטהרין את המקואות העליון²⁷ מן התחתון²⁸ והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביאין סילון²⁹ של חרס או של אבר³⁰ וכיוצא בהן, שאין הסילונות פוסלין את המקנה, ומניח את ידיו תחתיו³¹ עד שיתמלא מים³², ומושכו³³ ומשקין³⁴ עד שיתערב המים שפסילון עם מי המקנה כאחד, אפלו כשערה דיו, והרי שני המקואות שהסילון ביניהן במקנה אחד.

(27) המדובר במקואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. (28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. (29) נחבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. (30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. (31) פירוש, סותם בידי או פיו התחתון של הסילון. (32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום

הראשון: מי גבאים⁵ ומי בורות⁶ שיחין⁷ ומערות⁸ וכיוצא בהן ממים המקננים בקרקע. אף על פי שהן שאובין⁹ ואף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל ואינן מתטמאין אלא לרצון¹⁰, כמו שבארנו¹¹ - הרי הן בחזקת טהורין¹², וכשרין לעשות מהן עסה הטבולה לחלה¹³ ולטל מהן לידים. והוא שישל מהן בכלי¹⁴, כמו שבארנו¹⁵.

(2) מקוואות פ"א, מ"א. (3) דרגות טהרה. (4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקוה כלל. (5) מים שנקו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). (6) חפירה עגולה ועמוקה. (7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. (8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. (9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפסקא: "אע"פ שהן שאובין". במשנה איננה]. (10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. (11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. (12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. (13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזור. (14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקוה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. (15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקוה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף-משנה)].

ב. למעלה מהן¹⁶: מי תמצית¹⁷ שלא פסקו, אלא עדן הגשמים יורדין וההרים בוצצין¹⁸ והן נמשכין ונקוין, ואינן שאובין אכל אין בהן ארבעים סאה - הרי הן כשרין לתרומה¹⁹ ולטל מהן לידים, ומטביל בהן את המים שנטמאו²⁰. פסקו הגשמים ולא פסקו ההרים מלהזחיל - עדן הן מי תמצית. פסקו ההרים ואינן בוצצין - הרי אלו כמי גבאין²¹.

(16) דרגה שניה. (17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. (18) מבבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. (19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. (20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף-על-פי שהם נמצאים בעינים וניכרים - נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשוננו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). (21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

ג. החופר²² בצד הים ובצד הנהר ובמקום הבצין²³ - הרי הן כמי תמצית שלא פסקו²⁴.

(22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. (23) ומימיהם עוברים

אם היתה מקצת הסגוס נוגעת במים - הרי הטביל באחרונה⁴⁸ טהור, שהרי המים כלן מערבין⁴⁹. הטביל בו⁵⁰ את המטה וכיוצא בה, אף על פי שדחק רגלי המטה בטיט עבה שבקרקע המקוה עד שצפו המים עליה למעלה - הרי זו טהורה, שהרי לא נטבעו בטיט עד שטבלו במים תחלה⁵¹. הטביל בו יורה גדולה⁵² - הרי זו טמאה כשהיתה, מפני שהמים נתזין⁵³ ויוצאין חוץ למקוה ונמצא חסר מארבעים⁵⁴. כיצד יעשה? מורידה דרך פיה⁵⁵ והופכה במקוה⁵⁶ ומטבילה. ומעלה אותה דרך שוליה, כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקוה ויפסלוהו.

(45) מפני שחלק ממי המקוה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקוה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקוה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס. [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. (46) במקוה של 40 סאה מכוונות. (47) בגד צמר שסופג הרבה מים. (48) אחר טבילת הסגוס. (49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקוה הרי מים אלה מחוברים למקוה וזה דומה למקוה חסר המחובר למקוה כשר. (50) במקוה שיש בו 40 סאה מכוונות. (51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". (52) ושוליה למטה. (53) נערמים ועוברים על שפת המקוה. (54) לפני שנטבלה כולה במים. (55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. (56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקוה - כשיגיבהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקוה ויפסלוהו.

יג. מקוה שממיו מרדדין⁵⁷ - כובש⁵⁸ אפלו חבילי קש וחבילי קנים בתוך המים ומן הצדדין עד שיערמו המים למעלה ויורד וטביל לתוכן.

(57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. (58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פרק תשיעי

(1) יבאר שש מעלות שיש במקוה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שממיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שממיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

א. שש² מעלות³ במקוואות⁴ זו למעלה מזו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחפירה. (24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

ד. החופר²⁵ בצד המעין: כל זמן שהיו באין מחמת המעין, אף על פי שפוסקין²⁶ וחוזרין ומושקין - הרי הן כמי מעין²⁷; פסקו מלהיות מושקין - הרי הן כמי גבאים²⁸.

(25) שם. (26) לפעמים נפסקים. (27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). (28) בתוספת שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

ה. למעלה מהן²⁹: מקוה³⁰ שיש בו ארבעים סאה מים שאינם שאובין, שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר³¹, ובו מטבילין את כל הכלים הטמאים ואת הידים שמתבילין לקדש, כמו שפארנו³².

(29) שם מ"ז. (30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. (31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקוה שיש בו ארבעים סאה. (32) בהלכות אבות הטומאות פ"ב ה"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקוה שיש בו ארבעים סאה.

ו. למעלה מזה³³: המעין שמימיו מועטין והרבו עליו מים שאובין. שוה למקוה - שאין מטהרין במים הנמשקין ממנו אלא במים הנקוין ועומדין באשפזן, ושוה למעין - שהוא מטהר בכל שהוא; שהמעין אין למימיו שעור, אפלו כל שהן מטהרין³⁴.

(33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקוה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקוה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקוה אלא אם-כן נקו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט.) בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. (34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הרי"ו והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה-דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

ז. למעלה מזה³⁵: המעין שלא נתערב בו מים שאובין אבל מימיו מפים, כגון שהיו מימיו מרים

(35) שם מ"ח. (36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפורשין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פורשין, והוסיף מרים? (37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

ח. למעלה מזה³⁸: המעין שמימיו מים חיים, שבהן בלבד טובלים בו הזבים הזכרים, ולוקחין מהן לטהרת המצרע³⁹ ולקדש מי חטאת⁴⁰. מה בין מעין למקוה? המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה; והמעין מטהר בכל שהוא. המקוה אינו מטהר אלא באשפזן⁴¹, והמים הנזחלים ממנו⁴² אינן מטהרין; והמעין מטהר בזוחלים. המקוה - לא תעלה בו טבילה לזבים⁴³; והמעין, אם היו מימיו מים חיים - הזב טובל בהן.

(38) שם. (39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. (40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. (41) ראה ה"ו. (42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקוה. (43) בכסף-משנה מעיר: "והוא-הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין (וכו)].

ט. מעין⁴⁴ שמימיו יוצאין ונמשקין לתוף השקת⁴⁵ ואחר כך יוצאין מן השקת ונזחלין - הרי כל המים שבשקת ושחוזין לו פסולי⁴⁶. היו מקצתן נמשקין על שפת השקת⁴⁷, אפלו כל שהוא - הרי המים שחוזין לשקת פשרים⁴⁸, שהמעין מטהר בכל שהוא⁴⁹. היו מימיו נמשקין לתוף ברכה שהיא מלאה מים⁵⁰ ונקוין שם⁵¹ - הרי אותה הברכה כמקוה⁵². היה יוצא חוץ לברכה⁵³ - הרי זה פסול⁵⁴ לזבים⁵⁵ ולמצרעים⁵⁶ ולקדש מי חטאת⁵⁷ עד שידע שיצאו כל מי המקוה⁵⁸ שהיו בתוף הברכה⁵⁹.

(44) שם פ"ה מ"א. (45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). (46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. (47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. (48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוזין לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). (66) אותן האמות. (67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתוספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעין, כמפורש בתוספתא מקואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף-משנה). [לא נתבאר דין מקום המעין עצמו. למעלה בהלכה ו' למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעין, דינם כמקוה שאינו מטהר בזוחלים וכמעין שמתהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשון בה"ו. שם כתב: "המעין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעין"]. (68) ולא נמשכו ממנו אמות. (69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. (70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

יב. כל הימים⁷¹ מטהרין בזוחלין⁷², ופסולין לזבים ולמצרעים ולקדש בהן מי חטאת.

(71) שם מ"ד. (72) כר' יוסי שם. [בכסף-משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף-משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב"בית יוסף" יורה-דעה סימן רא].

יג. המים⁷³ הזוחלין מן המעין⁷⁴ - הרי הם כמעין לכל דבר⁷⁵. והמנטיפין מן המעין⁷⁶, אף על פי שהן טורדין⁷⁷ - הרי הם כמקוה, ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבים ולמצרעים ולקדש בהן מי חטאת. היו הזוחלין מן המעין מתערבין עם הנטיפין [ממנו, אם רבו הזוחלין על

המעין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעין. וגם אין לדמות זה למה ששינונו (מקואות פ"ו מ"ה) הידיה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא". (49) מה-שאיין-כן במקואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה-שאיין-כן בהלכה ו', שכולם מעורבים (תפארת ישראל). (50) מי מקוה. (51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף-משנה). (52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו'. (53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעין לא נפסק. (54) פירוש, נשארו בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. (55) זכרים. (56) להזייה. (57) מפני שהם מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. (58) גם מי המעין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. (59) נתבאר למעלה פ"ה ה"י, בדין בור מלא מים שאובים.

י. מעין⁶⁰ שמימיו נמשכין על גבי פלים שאין להן בית קבול, כגון שלחן וספסל וכיצא בהן - הרי זה כמקוה⁶¹; ובלבד שלא יטביל על גבי הכלים⁶².

(60) שם מ"ב. (61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. (62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

יא. מעין⁶³ שהיו אמות⁶⁴ קטנות נמשכות ממנו, ורבה עליו מים שאובין⁶⁵ לתוך המעין עד שגברו המים שבאמות ופשטו - הרי הן כמעין לכל דבר⁶⁷. היו מימי המעין עומדים⁶⁸ ואינן נמשכין, ורבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים - הרי המים שמשוכין שוין למקוה לטהר באשבורן בלבד⁶⁹, ושיון למעין לטהר בכל שהוא⁷⁰.

(63) שם מ"ג. (64) שטפי מים צרים. (65) במשנה: "ריבה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְיִוְרְדִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְחַלְתֵּן וְעַד סוֹפֵן אֲרֻבַּעַיִם סָאָה - אֵין מְטְבִילִין בְּהֵן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין⁹¹, עַד שִׁיקוּוּ וְיִנְחוּ בְּאֲשַׁבְרֵן אֲרֻבַּעַיִם סָאָה⁹². הָרִי שֶׁהִקִּיף בָּלִים וְעָשָׂה מֵהֵן מַחֲצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בִּינֵיהֶן אֲרֻבַּעַיִם סָאָה מִמֵּי הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הָרִי זֶה טוֹבֵל בְּהֵן⁹³. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֵן הַגֶּדֶר - לֹא עֲלָתָה לָהֶן טְבִילָה⁹⁴.

(89) מקוואות פ"ה מ"ו. (90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב-חית", וכאילו נאמר "הרדלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידורן"]. (91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הוזהרים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). (92) במשנה שם חולקים בית-שמאי ובית-הלל. בית-שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית-הלל. (93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית-הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". (94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בוזהרים שמחוץ לכלים.

יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ⁹⁵ מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בוֹ אֲרֻבַּעַיִם סָאָה - הָרִי אֵלֹו טְהוֹרִין⁹⁶ לְחָלִין⁹⁷; שְׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחָלִין צָרִיף כִּנְוָה⁹⁸, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת הַטְּמֵאוֹת⁹⁹. וְאִם נִתְלַשׁ¹⁰⁰ וְהָיָה יוֹשֵׁב וְנִצְפָה עַד שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגָּל - עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה לְדָבָר שֶׁנִּתְלַשׁ לוֹ¹⁰¹.

(95) שם. (96) ראה לקמן ה"ח. (97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. (98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. (99) פ"ג ה"ב. (100) חגיגה יט, א. (101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

יח. אֵין מְטְבִילִין¹⁰² בְּגֵל כְּשֶׁהוּא בְּאוֹר קֶדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בוֹ אֲרֻבַּעַיִם סָאָה; לְפִי שֶׁאֵין מְטְבִילִין בְּזוֹחָלִים, קָל וְחֹמֶר בְּאוֹר¹⁰³. הָיָה שְׁנִי רָאשֵׁי הַגָּל נִוָּגְעִין בְּאָרֶץ - מְטְבִילִין בוֹ; וְאֵין מְטְבִילִין בְּכֶפֶה שְׁלֹו¹⁰⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאוֹר¹⁰⁵.

(102) חגיגה יט, א. (103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף-על-פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל-שכן שאינם בכלל מקוה מים שהרי לא ניקו. [בכסף-משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בוזהרים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקוה אין כאן

הַנּוֹטְפִין] - הָרִי הַפֶּל כְּמַעֲזֵן לְכָל דְּבָר⁷⁸; וְאִם רָבוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחָלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מִי גְשָׁמִים עַל מִי הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהְרִין בְּזוֹחָלִין אֲלָא בְּאֲשַׁבְרֵן⁷⁹. לְפִיכָף צָרִיף לְהִקִּיף מִפְּנֵי⁸⁰ וְכִיּוֹצֵא בוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמַּעֲרָב עַד שִׁיקוּוּ הַמֵּיִם וְיִטְבֹּל בְּהֵן⁸¹.

(73) שם מ"ה. (74) נהרות המושכים מימיהם מן המעינות (רבינו בפירושו למשנה). (75) לטהר בוזהלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). (76) שנופלים טיפות מים ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). (77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. (78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". (79) ובמחצה על מחצה דינם כמקוה מספק. (80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו. (81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

יד. נוֹטְפִין⁸² שֶׁעָשָׂן זוֹחָלִין⁸³, כְּגוֹן שֶׁסֻּמָּךְ לְמִקְוָה הַמְּנַטֵּף טְבִילָה שֶׁל חֶרֶס⁸⁴ חֲלָקָה וְהָרִי הַמֵּיִם נִזְחָלִין וְיִוְרְדִין עָלֶיהָ - הָרִי הֵן פְּשִׁירִין. וְכָל דְּבָר שֶׁמִּקְבֵּל טְמָאָה, וְאִפְלוּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - אֵין מְזַחֲלִין בוֹ.

(82) שם. (83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקוה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלים. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקוה (ראה יורה-דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקוה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"]. (84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

טו. זוֹחָלִין⁸⁵ שֶׁקָּלְחָן⁸⁶ בְּעֵלִי אֲגוֹז⁸⁷ - פְּשִׁירִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עָלֶי הַאֲגוֹז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ⁸⁸ חֶשֶׁב כְּכֵלִים.

(85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". (86) שפך אותם. (87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזוחלים. (88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פ"א) ואין מזחלים בהם.

טז. מִי גְשָׁמִים⁸⁹ הַבָּאִין מִן הַמְּדִירוֹן⁹⁰ וְהֵנָּם נִזְחָלִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחַד מִשְׁנֵיהֶן פְּסוּל, שְׁאִין לוֹ בְּמָה יִתְלֶה; אִם לֹא נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לֹא נָפְלוּ - נִפְסַל¹⁰.

7 שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

ג. מְקוֹהָ¹¹ שֶׁהֵנִיחוּ רִיקָן וְכֹא וּמִצְאוּ מָלֵא - פֶּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶה סֶפֶק מֵיִם שְׁאוּבִין¹² לְמִקְוֵה זֶה.

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

ד. צְנוּר¹³ שֶׁמְקַלְחִי¹⁴ לְמִקְוֵה וְהִמְכִּתְשֵׁת¹⁵ נְתוּנָה בְּצִדּוֹ, סֶפֶק מִן הַצְנוּר לְמִקְוֵה סֶפֶק מִן הִמְכִּתְשֵׁת לְמִקְוֵה¹⁶ - הָרִי זֶה פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהִפְסוּל מוּכָח¹⁷. וְאִם יֵשׁ בְּמִקְוֵה רַבּוֹ מֵיִם פְּשִׁירִים - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר; שֶׁזֶה סֶפֶק מֵיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהָרִי יֵשׁ שֵׁם מְקוֹה פֶּשֶׁר קְבוּעַ¹⁸.

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף-סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתוספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא - כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו

קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף-משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בה"ב, שרבינו למד ממשנתו שים הגדול כמקוה, שאם דינו כמעין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף-משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברה שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף-משנה כמובן. ולשיטת הכסף-משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף-משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף-משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא-ר"מ וכת"י תימן).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקוה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

א. סֶפֶק² מֵיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהְרוּ חֲכָמִים³ בִּיצֵד? מְקוֹה שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מֵיִם שְׁאוּבִים⁴ אוֹ לֹא; וְאִפְלוּ יָדַע בּוֹדָאִי שֶׁנָּפְלוּ, סֶפֶק יֵשׁ בְּהֵן שְׁלִשֵּׁת לָגִין סֶפֶק אֵין בְּהֵן; וְאִפְלוּ יָדַע בּוֹדָאִי שֶׁיֵּשׁ בְּהֵן שְׁלִשֵּׁת לָגִין, סֶפֶק שֶׁהֵיָה בְּמִקְוֵה שֶׁנָּפְלוּ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה⁵ סֶפֶק לֹא הֵיָה - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר⁶.

2) מקוואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה - פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר-כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים - לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה - לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה...". ואם טבל ועשה - טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ו].

ב. שְׁנֵי מְקוּאוֹת⁷, אָחַד יֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה וְאָחַד אֵין בוֹ, נָפְלוּ שְׁלִשֵּׁת לָגִין מֵיִם שְׁאוּבִין לְאָחַד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה מֵהֶן נָפְלוּ - סֶפֶקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּמָה יִתְלֶה⁸. הֵיָה שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סָאָה וְנָפְלוּ לְאָחַד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה מֵהֶן - פֶּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובין דרבנן (טהרות פ"ד מ"א). (33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה-עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית-שמאי על בית-הלל (שבת יד, ב). (34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. (35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם - ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום-טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתימיהתן].

ז. שני מקוואות³⁶, אחד פשוט ואחד פסול³⁷, וטבל באחד מהן מטמא חמורה³⁸ ועשה טהרות - הרי אלו תלויות³⁹. טבל בשני ועשה טהרות - הראשונות תלויות פשוט⁴⁰, והשניות טהורות⁴¹. ואם נגעו אלו באלו⁴² - ראשונות תלויות, ושניות ישרפו⁴³. וכן אם נטמא באמצע טמאה קלה שבארגו⁴⁴ וטבל בשני ועשה טהרות. אבל אם טבל באחד מהן מטמאה קלה ועשה טהרות, ונטמא טמאה חמורה וטבל בשני ועשה טהרות - הראשונות טהורות⁴⁵, והשניות תלויות⁴⁶. ואם נגעו אלו באלו - ראשונות ישרפו, והשניות תלויות⁴⁷ פשוט. הנה באחד מהן ארבעים סאה ואחד פלו שאוב⁴⁸, וטבלו בהן שנים, אחד מטמאה חמורה ואחד מטמאה קלה, ועשו טהרות - הטובל מטמאה חמורה טהרותיו תלויות, והטובל מטמאה קלה טהרותיו טהורות. הנה אחד טמא⁴⁹ וירד לטבל והשני ירד להקר - זה שירד לטבל באחד מהן טהרותיו תלויות, כמו שבארגו, וזה שירד להקר טהור פשוט; שזה ספק מים שאובין הוא, שטמא פשוט טבל פשוט ונטמא.

(36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. (37) שאין בו ארבעים סאה. [חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שנים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. (38) נתבאר בהלכה הקודמת. (39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמה הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. (40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. (41) משמענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. (42) הטהרות הראשונות והשניות

חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, והפסול המוכח מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששינוי בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

ה. כל המקוואות¹⁹ הנמצאים בארץ העמים - פסולין, שחזקתן שאובין. וכל המקוואות הנמצאים בארץ ישראל במדינות²⁰ לפני מן המפתח²¹ - בחזקת פסולין, שאנשי המדינה מכבסים בהן ומטילין לתוכן מים שאובים תמיד. וכל המקוואות הנמצאים בארץ ישראל חוץ למפתח - בחזקת טהרה, שחזקתן²² מן הגשמים.

(19) משנה, שם פ"ח, א. (20) בכרכים. (21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". (22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

ו. הטמא²³ שירד לטבל, ספק טבל ספק לא טבל; ואפלו טבל, ספק יש בו²⁴ ארבעים סאה ספק אין בו; שני מקוואות, אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, וטבל באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן טבל - ספקו טמא, לפי שהטמא בחזקתו עד שיודע שטבל פראוי²⁵. וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר²⁶, בין שהיה המקוה ברשות הרבים²⁷ בין שהיה ברשות היחיד - כל הטהרות שנעשו על גביו²⁸ למפרע²⁹ טמאות, עד שיודע זמן שנמדד בו והיה שלם³⁰. במה דברים אמורים? פשהיתה הטבילה מטמאה חמורה³²; אבל אם טבל מטמאה קלה, כגון שאכל אקלין טמאין³³ או שתה משקין טמאין או בא ראשו ורובו במים שאובין³⁴ או שנפל על ראשו ועל רבו שלשת לגין מים שאובין, הואיל ועקר דברים אלו מדבריהן³⁵ - הרי ספקו טהור, כמו שבארגו. ואף על פי שנסתפק לו אם טבל או לא טבל, או שנמצא המקוה חסר לאחר זמן וכיוצא בספקות אלו - הרי זה טהור.

(23) שם פ"ב מ"א. (24) במקוה. (25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. (26) שאין בו ארבעים סאה. (27) למדנו בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים - טהור. (28) על סמך טבילה במקוה זה. (29) לפני שנמדד ונמצא חסר. (30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו - טהורות. (31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. (32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה שטרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה שאין-כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כך]. (49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מְקוֹאוֹת⁵⁰ שֶׁל עֲשָׂרִים עֲשָׂרִים סָאָה, אֶחָד שָׂאוֹב וְאֶחָד כֶּשֶׁר: הֵקֵר⁵¹ בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִי אֵלָיו טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בְּשֵׁנֵי וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִי אֵלָיו יִשְׁרָפוּ, שְׁהָרִי וְדָאִי בָּא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוֹבִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(50 שם. (51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים - יישרפו, אף-על-פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

(43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). (44) בהלכה הקודמת. (45) ככל ספק טומאה קלה. (46) שהן ספק טומאה חמורה. (47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה - נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. (48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה - טהור. ולפי

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטענו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. (6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. (7) הטענה מסויימת וההודאה לא. (8) כנראה נתן בי אימון מלא.

ב. בֵּית מֶלֶא תְּבוּאָה מִסְרְתִי לָךְ, וְהִלָּה אוֹמֵר: לֹא מִסְרְתִי לִי אֲלֹא עֲשָׂרָה כוֹרִין; עֲשָׂרָה כוֹרִין מִסְרְתִי לָךְ, אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הֵם, שְׁהָרִי לֹא מְדַדְתָּם בְּפָנַי, אֲלֹא מִה שֶׁהִנַּחְתָּ אֹתָהּ נוֹטֵל - פְּטוּר⁹.

(9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר אני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתייה - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

ג. בֵּית זֶה¹⁰ מֶלֶא עַד הַיָּזוּ¹¹ מִסְרְתִי לָךְ, וְהִלָּה אוֹמֵר: עַד הַחֲלוֹן - חֵיב¹². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(10) משנה שם. (11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. (12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנוֹטֵעַ

פֶּרֶק רִבְעִי

(1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר אני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

א. אֵינִי מוֹדֵה בְּמִקְצַת חֵיב שְׂבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שִׁיטְעֶנְנִי³ בְּדָבָר שֶׁבְּמִידָה אוּ בְּמִשְׁקָל אוּ בְּמִנְיָן יוֹדֵה לוֹ⁴ בְּדָבָר שֶׁבְּמִידָה אוּ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוּ שֶׁבְּמִנְיָן. פִּיּוּצָא? עֲשָׂרָה דִּנְרֵין יֵשׁ לִי בִּידֶךָ, אֵין לָךְ בִּידִי אֲלֹא חֲמִשָּׁה; כּוֹר חֲטִים יֵשׁ לִי בִּידֶךָ, אֵין לָךְ בִּידִי אֲלֹא לֶתֶךָ; שְׁתֵּי לִיטְרִין שֶׁל מָשִׁי יֵשׁ לִי בִּידֶךָ, אֵין לָךְ בִּידִי אֲלֹא רוֹטֵל - הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ: כִּיס מֶלֶא דִּנְרֵין מִסְרְתִי לָךְ, לֹא מִסְרְתִי לִי אֲלֹא חֲמִשִּׁים⁶; מֶאֱה דִּנְרֵין מִסְרְתִי לָךְ, לֹא מִסְרְתִי לִי אֲלֹא צְרוּר שֶׁל דִּנְרֵין⁷, וְלֹא מְנִיחַ אוֹתָן בְּפָנַי⁸, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הֵיזָה בוֹ, וְמֶה שֶׁהִנַּחְתָּ אֹתָהּ נוֹטֵל - הָרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. (3) שיתבע. (4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. (5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּיָדִי, וְנָתַתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים דִּינָרִין, וְנִשְׁאַר לוֹ חֲמִשִּׁים - שָׁנָה פְּטוּר אֶף מִשְׁבֹּעַת הַסֵּת. אָבִל יוֹרֵשׁ שְׁטַעַן וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּיָדָי שְׁנֵי לֶאֱבִי בְּיָדָי אוֹ בְּיָד אֲבִי מָנָה, וְהוּא אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לוֹ בְּיָד אֲבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה מוֹדָה בְּמִקְצָת, וְיִשְׁבַּע²⁵.

(16) ברייתא בבא מציעא ד. (17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). (18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. (19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. (20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבו להשיב יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. (21) משנה שבועות לח: (22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). (23) דין זה שני בברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליוורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובכרי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). (24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בידינו מודה במקצת משמעו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היוורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעזיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" וביורש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירקא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). (25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מָנָה²⁶ לִי בְּיָדָי עַל מִשְׁכּוֹן זֶה, אֵין לִּי בְּיָדִי עֲלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה מוֹדָה בְּמִקְצָת²⁷, וְאֵם אֵין הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁנָּה אֶלָּא חֲמִשִּׁים אוֹ פָּחוֹת - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע, וּמִשְׁלֵם הַחֲמִשִּׁים שֶׁהוּדָה בָּהֶן²⁸. הִיָּה הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁנָּה מָנָה אוֹ יָתֵר, הוּאִיל וְהַמִּלּוֹה יָכוֹל

אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הזיו וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסוים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

ד. אֵין מוֹדָה בְּמִקְצָת¹³ חֵיב שְׁבִיעָה עַד שְׁיִוְדָה בְּדָבָר שְׁאִפְשָׁר לוֹ לְכַפֵּר בוֹ. פִּיעֵד? מִי שְׁטַעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָנָה דִּינָרִין יֵשׁ לִי אֶעֱלֶה, חֲמִשִּׁים שְׁבַשְׁטָר זֶה וְחֲמִשִּׁים פְּלָא שְׁטָר, אֵין לִּי בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים שְׁבַשְׁטָר - אֵין זֶה מוֹדָה בְּמִקְצָת; שֶׁהַשְׁטָר לֹא תוֹעִיל בוֹ כְּפִירָתוֹ, וְהָרִי כָּל נִכְסֵי מִשְׁעָבְדִין בוֹ, וְאֶפְלוּ כְּפָר בוֹ הִיָּה חֵיב לְשֵׁלֵם. לְפִיכָּךְ נִשְׁבַּע הַסֵּת¹⁴ עַל הַחֲמִשִּׁים¹⁵.

(13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. (14) מתקנת רב נחמן בלי נקיתת חפץ. (15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג.) ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטור משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשהלווה הוא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לויתתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לויתתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

ה. שְׁטָר¹⁶ שֶׁכְּתוּב בוֹ סְלָעִים, וְלֹא הִזְכִּיר מָנָן, מִלּוֹה אוֹמֵר: חֲמֵשׁ סְלָעִים שְׁנֵי לִי בְּיָדָי הֵם הַכְּתוּבִים בוֹ, וְהַלּוֹה אוֹמֵר: אֵין לִּי בְּיָדִי אֶלָּא שְׁלֹשׁ וְהֵם הַכְּתוּבִים בְּשְׁטָר, אֶף עַל פִּי שְׁאֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ בְּשְׁטָר זֶה אֶלָּא בְּשִׁתִּים¹⁷, וְהָרִי הוּדָה כְּסָלַע שְׁאִפְשָׁר לְכַפֵּר בָּהּ - הָרִי זֶה פְּטוּר¹⁸; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִשְׁבִּיב אֲבִדָּה, וְתִקְנָת חֲכָמִים הִיא: שְׁכָל שְׁנִישִׁיב אֲבִדָּה - לֹא יִשְׁבַּע¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוּ בְּמִקְוָמוֹ²⁰. וְכֵן²¹ הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: אָמַר לִי אָבָא שְׁנֵי לִי בְּיָדָי מָנָה, וְהִלָּה אוֹמֵר: אֵין לִּי בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה מִשְׁבִּיב אֲבִדָּה²², וּפְטוּר²³ אֶף מִשְׁבֹּעַת הַסֵּת²⁴. וְאֵין צָרִיךְ לִימֹר, אִם הוּדָה מַעֲצָמוֹ וְאָמַר: מָנָה הִיָּה לְאֲבִיךָ

וְאָמַר אַחֲרַי פֶּן: חֲטַפְתִּי וְשָׁלִי חֲטַפְתִּי; וְאָמַר חֲכָמִים⁴³: הֲרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". (39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זזה ידו מיד התובע או הנתבע משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו – נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לוהו בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולוה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.). מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" – אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בברייתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון – עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזרתי? משום שהגזול בעדים אינו נאמן לטעון החזרתי שלא בעדים. (40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. (41) כגון שטען לא לויתי ובא אחד והעיד שלוה וחזר הלווה וטען: לויתי ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). (42) שם. (43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

ט. מִנָּה לִי בִּידֶךָ⁴⁴, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם, הִבִּיא עַד אֶחָד שְׁלוֹה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאֵלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם הָיָה מִחֻזֵּק בְּפָרֶן וּמִשְׁלָם, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר⁴⁵ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע עַל פִּי עַד אֶחָד; שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁשְׁנַיִם מְחִיבִין אוֹתוֹ מִמּוֹן - אֶחָד מְחִיבֻ שְׁבוּעָה. חֲזַר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי - מִשְׁלָם כִּלָּא שְׁבוּעָה⁴⁶, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ⁴⁷.

(44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. (45) לקמן פרק ו הלכה א. (46) התובע אינו מחייב שבועה. (47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י"א.

י. מִנָּה לִי בִּידֶךָ⁴⁸, אֵין לָךְ בִּידִי כְּלוּם, וְהָעֵדִים מְעִידִין עָלָיו שֶׁעֵדִין יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ כָּל הַגָּאוֹנִים הַלֵּכָה, שִׁישְׁלָם חֲמִשִּׁים וְיִשְׁבַּע עַל הַשָּׂאָר; שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הוֹדֵית פִּי גְדוֹלָה מִהַעֲדָתָ עֲדִים⁴⁹.

(48) בבא מציעא ג. (49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

לְטַעַן עָלָיו עַד כְּדִי דְּמִי²⁹ - הֲרִי הַמְּלוֹה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל³⁰ מִדְּמֵי הַמִּשְׁכּוֹן. הִיָּה שָׁנָה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבַּע הַמְּלוֹה שְׁאֵין לוֹ פְּחוֹת מִשְׁמוֹנִים, וְנוֹטֵל מִן הַמִּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבַּע הַלוֹה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֲשָׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן³¹. כָּפַר כָּל וְאָמַר: אֵין זֶה מִשְׁכּוֹן אֶלָּא פְּקָדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - נִשְׁבַּע הַמְּלוֹה שְׁאֵין לוֹ פְּחוֹת מִשְׁמוֹנִים³², וְנִשְׁבַּע הַלוֹה הֶסֶת עַל הָעֲשָׂרִים³³.

(26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולוה תובע את ההפרש בין שווי ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. (27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובכבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. (28) פשוט. (29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שווי של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. (30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. (31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. (32) כמו בבבא הקודמת. (33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבוע היסת.

ז. מִנָּה לִי בִּידֶךָ³⁴, וְהִלָּה אוֹמַר: חֲמִשִּׁים וְדָאִי יֵשׁ לָךְ בִּידִי, אֶכָּל חֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חָיִב בָּהֶן אוֹ לֹא - הֲרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע בְּמִקְצָת שֶׁכָּפַר בוֹ, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכָךְ מִשְׁלָם הַמִּנָּה כִּלָּא שְׁבוּעָה³⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים³⁶ עַל מִי שֶׁטּוּעַן עָלָיו דְּבָר שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדָאִי שְׁאֵנִי חָיִב בּוֹ³⁷.

(34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. (35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). (36) מתקנת הגאונים. (37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. מִנָּה³⁸ לִי בִּידֶךָ, וְהֲרִי עַד אֶחָד מַעִיד עָלָיו, וְהַנֹּטֵעַן אוֹמַר: פֶּן הוּא, אֶכָּל אֶתָּה חָיִב לִי כְּנִגְדִּי אוֹתוֹ מִנָּה - הֲרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע, וּמִשְׁלָם³⁹. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע? שֶׁהֲרִי הוּא מוֹדָה בְּמָה שֶׁהָעֵד בוֹ הָעַד, וְאֵין הַנִּשְׁבַּע בְּהַעֲדָתָ עַד אֶחָד נִשְׁבַּע עַד שִׁכְחִישׁ אֶת הָעַד וְיִכְפֹּר בְּעֵדוּתוֹ וְיִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָךְ: שֶׁטֵּר שֵׁישׁ בוֹ עַד אֶחָד, וְטַעַן שֶׁפָּרְעוּ⁴⁰; וְכֵן בְּפָרֶן⁴¹ שֶׁבָּא עָלָיו עַד אֶחָד, וְטַעַן שֶׁפָּרַע אוֹ הַחֲזָרְתִּי לָךְ הַפְּקָדוֹן - הֲרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם. מַעֲשֶׂה בְּאַחַד⁴², שֶׁחֻטֵּף לְשׁוֹן כֶּסֶף מִחִבְרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שני ט"ז טבת ~

פרק חמישי

(1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאל נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

א. ואלו דברים² שאין נשבעין עליהן מן התורה³: הקרקעות והעבדים והשטרות וההקדשות. אף על פי שהודה במקצת, או שיש עליו עד אחד, או ששמו וטענו טענת השומרי⁴ - הרי זה פטור. שנאמר: כי יתן איש אל רעהו - פרט להקדש⁵; כסף או כלים - פרט לקרקעות ולעבדים שהקשו⁶ לקרקעות⁷; וכן יצאו שטרות, שאין גופן מומן ככסף וככלים, ואינן אלא לראיה שבהן⁸. ועל פלן נשבע שבועת הסת⁹, אם היתה שם טענת ודאי; חוץ מן ההקדשות, שאף על פי שאינו חייב עליהם שבועה מן התורה, תקנו חכמים שישבע עליהם בעין של תורה¹⁰, כדי שלא יזלזלו בהקדשות¹¹.

(2) משנה, שבועות מב. (3) כל שבועה שהיא. (4) שומר חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. (5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. (6) הושוו. (7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. (8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על-ידי אבידת השטר - פטור. (9) ראה לקמן ה"ו. (10) בנקיטת חפץ. (11) בבא-מציעא נח. [ב'טור' חו"מ ס' צה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

ב. שתי שדות¹² מכרת לי, לא מכרתי לך אלא אחת; שני עבדים או שני שטרות יש לי בידך, אין לך בדי אלא שטר אחד או עבד אחד - הרי זה נשבע הסת. וכן אם טען¹³ ואמר: חצר זו או עבד זה או שטר זה שיש בידך שלי הוא ואתה מכרתו לי, והנטען אומר: לא היו דברים מעולם, בין שהביא הטוען עד אחד בין שלא הביא - הרי זה נשבע הסת ונפטר. וכן החופר¹⁴ בשדה חברו בורות שיחין ומערות והפסידה, והרי הוא חייב לשלם¹⁵, בין שטענו שחפר, והוא אומר: לא חפרתי, או שטענו שחפר שתי מערות, והוא אומר: לא חפרתי אלא אחת, או שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: לא חפרתי כלום - הרי זה נשבע הסת על הפל¹⁶.

(12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. (13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין שבועה נגד עד אחד. (14) שם ה. (15) מה שהפסיד. (16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור - לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלקול הקרקע (מגיד-משנה).

ג. טענו¹⁷ פלים וקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הפלים¹⁸, בין שהודה בכל הפלים וכפר בכל הקרקעות, בין שהודה במקצת הקרקעות¹⁹ וכפר במקצתן עם כל הפלים - בכל אלו נשבע הסת. אבל אם הודה במקצת פלים וכפר במקצתן עם כל הקרקעות - מתוך שהוא חייב שבועה על מקצת הפלים ששכר בהן²⁰, נשבע אף על הקרקעות שטענו עמהן, שהכל טענה אחת²¹. וכן הדין בטענו פלים ועבדים או פלים ושטרות, הכל דין אחד הוא.

(17) משנה, שבועות לח: (18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. (19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. (20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. (21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן - בית-דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משיביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירושו: "מגלגל עליו המשיביע". וב'טור' חו"מ ס' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

ד. טענו ענבים²² העומדות לבצר ותבואה יבשה העומדת להצצר, והודה במקצתן וכפר במקצתן - הרי זה נשבע עליהם כשאר המטלטלין²³. והוא שאינן צריכין לקרקע, שכל העומד להצצר - הרי הוא כבצור לענין כפירה והודאה; אבל אם היו צריכים לקרקע - הרי הן כקרקע לכל דבר²⁴, ואין נשבעין עליהן אלא הסת.

(22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. (23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר.
 שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית-דין אישר על
 גבי השטר את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . .
 אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) – אינו משלם לו
 אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד-משנה, שהמדובר
 כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופסול
 גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'ברי' שפשע,
 ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק
 מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה
 כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו
 הזיק בידים ממש, כגון ששרפו – פטור; ב. כאן אנו עוסקים
 בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה;
 ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן
 מקום לטעות? ברור שהמגיד-משנה וכל ההולכים
 בעקבותיו נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו
 ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה
 שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו
 לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש,
 שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר
 שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה
 בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק,
 והחוב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין
 לזה כל ענין למה שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו
 זה, תפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם
 נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר
 שיטתם של רבינו ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו,
 ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר
 חייב בה, כאן בשטרות – פטור. ומה שמסיים כאן "כמו
 שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם
 כל הכתוב בשטר מדין גורם הזיק אף-על-פי שאיבד פיסת
 נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא-קמא צח: נגד דעת רבה].
 ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי-
 תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון
 קיבלתי השטר ואבד? משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור
 משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות
 ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב
 שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם-משנה
 ובמשנה-למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

ה. הטוען על חבירו ואמר לו: שני חדשים שכנתי
 בחצרי, ואתה חייב לי שכר שני חדשים, והוא
 אומר: לא שכנתי אלא חדש אחד - הרי זה מודה
 במקצת, ואם היה שכר החדש שקפפר בו שוה שני
 כסף²⁵ - נשבע; שאין הטענה בגוף הקרקע, אלא
 בשכרה, שהוא מטלטלין²⁶.

בעומדים להיצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום
 שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים
 כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. (24) דעת רבינו,
 שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו
 אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל
 לקרקע – מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד-משנה). ובה
 נסתלקה תרומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר
 נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות
 ה"ד).

25. נבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה
 פחותה משתי מעין כסף. (26) אף-על-פי ששכירות קרקע
 היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות,
 וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר
 עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות,
 רשאי אני לדור עוד זמן מסוים – הרי זו כתביעת קרקע
 ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה
 שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות
 בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי
 אלה דמי קרקע ממש הם, מה-שאינ-כן בנידון כאן, שלא
 חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על-מנת
 שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין
 של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד-משנה).

27. שטרתי לך ועשרה דינרין היו לי בו
 ראיה²⁸, לא היו דברים מעולם²⁹ - ישבע הסת³⁰.
 הפך עליו³¹ - הרי זה נשבע הסת שהיתה בו ראיה
 לעשרה דינרים ואבדו באבדת השטר³², ויטל. ואם
 אמר הנתבע: אמת מסרת לי, ואבד³³ - הרי זה פטור
 אף משבועת הסת; שאפילו פשע בו ואבד - פטור,
 כמו שבארנו בהלכות חובל³⁴.

27. שטרתי לך ועשרה דינרין היו לי בו
 ראיה²⁸, לא היו דברים מעולם²⁹ - ישבע הסת³⁰.
 הפך עליו³¹ - הרי זה נשבע הסת שהיתה בו ראיה
 לעשרה דינרים ואבדו באבדת השטר³², ויטל. ואם
 אמר הנתבע: אמת מסרת לי, ואבד³³ - הרי זה פטור
 אף משבועת הסת; שאפילו פשע בו ואבד - פטור,
 כמו שבארנו בהלכות חובל³⁴.

(27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא
 ובגאונים, ומיוסדים הם על פריטים שונים שכבר נתבאר.
 (28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים.
 (29) תשובת הנתבע. (30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות ה"א
 והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל
 עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה – דינו ככל
 כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה
 שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת.
 (31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה
 פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. (32) אינו יכול לגבות
 את החוב, משום שאין בידו שטר – ושכנגדו מכחיש
 תביעתו. (33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר
 שטרות. (34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו

ז. האומר לחבירו: שטר שיש לי בידך זכות יש לי
 בו³⁵, וזה אומר: איני מוציא שטר, או איני יודע
 אם יש לך בו ראיה או לא - כופין אותו להוציאו³⁶.

(35) כתוב בו משהו לזכותו. (36) להביא את השטר לבית-
 דין.

ח. טען שאבד השטר - מחרימין אותו חרם סתם³⁷.
 טען זה, שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו בו
 זכות אצלו - הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו
 ושאבד ממנו³⁸. וכזה הורו רבותי.

(37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים,
 וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. (38) כשאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(48) הר"י מיגש. (49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת נשבעים. (50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה"טור"ש. (51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין משיבועים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו בקי בטיב משא ומתן. (52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט כתב בשם גאונים, שאין משיבועים אשת איש, אלא מוסרים פסק-דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע. והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו' בית יוסף' אות כ).

יא. קטן שטענו הגדול⁵³: אם טענו בדבר שיש לו הנזה לקטן, כגון עסק משא ומתן, והודה הקטן - נפצעין מנכסיו⁵⁴. ואם אין לו - ימתין עד שיהיה לו וישלם. ואם כפר הקטן - ממתינין עד שיהגדיל, וישבע הסת. ואם טענו בדבר שאין לקטן הנזה, כגון נזקין וחבלות⁵⁵, אף על פי שמודה ואף על פי שיש לו ממה ישלם - פטור, ואפילו לאחר שהגדיל. ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו, שיש הנזה לקטן שישתפר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן. אבל חנוני שנשבע על פנקסו⁵⁶ - אינו נשבע ונוטל מן הקטן; שאין לקטן בזה הנזה, שהרי חייב לתן לפועליו ונשבעין ונוטלין ממנו, וזה החנוני הפסיד על נפשו שנתן ממונו על פי קטן. וכן כל פיוצא בזה.

(53) בהלכות הקדמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. (54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבין שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט). תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. (55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא-קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות. (56) שנינו בשבועות מח. שחנוני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפכ"ט מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנוני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנוני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנוני כשהנתבע הוא קטן.

יב. החרש⁵⁷ והשוטה - אין נזקקין להן⁵⁸ לכל טענה, לא לטענתן על אחרים ולא לטענת אחרים

טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משיבועין אותו, משום שאין משיבועים על טענת 'שמא'.

ט. אין³⁹ נשבעין⁴⁰ על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענת עצמו⁴¹ או בטענת אביו⁴²; לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה⁴³. וכן אם כפר בכל, וכא עד אחד והעיד לקטן - אינו נשבע; שזה עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה⁴⁴. נמצאת אומר: קטן שאמר לגדול: מנה לי בידך, או אבא היה לו בידך, והלה אומר: אין לך בידו אלא חמשים, או אין לך בידו כלום ועד אחד מעידו שיש לו - הרי זה פטור משובעת התורה⁴⁵. אבל אם שמר לקטן וטען שאבד - הרי זה נשבע שבועת השומרים, לפי שאינו נשבע מחמת טענה⁴⁶. וכן אם הודה שהיה שתף לקטן או אפטרופוס עליו - יעמידו בית דין אפטרופוס לקטן, וישבע השתף⁴⁷ וכיוצא בו בטענת שמא.

(39) משנה, שבועות לח: (40) שבועת מודה במקצת. (41) לקחת ממני מנה. (42) מנה לאבא בידך. (43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ה. (44) ודינה כטענת 'שמא'. (45) נראה, שביושר קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). (46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף-על-פי-כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. (47) משום ששבועת שותפים ואפטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חר"מ סי' צו].

י. הורו רבותי⁴⁸: שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של תורה⁴⁹, אבל שבועת הסת - נשבעין⁵⁰. ואפילו היה קטן שאינו חריף לענין משא ומתן - נשבעין הסת על טענתו⁵¹. שלא יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילך לו בחנם. ולזה דעתי נוטה, ותקון עולם הוא. נמצאת למד: שהקטן שטען על הגדול, בין שהודה במקצת בין שפפר בכל, בין שהיה שם עד בין שלא היה שם עד - הרי זה נשבע הסת. ואינו יכול להפוך על הקטן, שאין משיבועין את הקטן כלל, ואפילו חרם סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע ענין השבועה⁵².

הַנִּטְעָן וְאָמַר: בֵּן הִיא וְלוֹיִתִּי וּפְרַעֲתִי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ⁶, אֲלֵא הַחֲזֹק כִּפְרָן⁷ וּמִשְׁלָם⁸. אָבֵל אִם הָשִׁיב: אֵינִי חֵיב, אוֹ אֵין לָךְ בְּיָדִי כָלוּם, אוֹ שָׁקָר אֶתָּה טוֹעֵן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה, וְהִלֵּךְ הַתּוֹבֵעַ וְהִבִּיא עֲדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְגִּיחָם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: בֵּן הִיא, אָבֵל הַחֲזֹרֵתִי לוֹ פְּקֻדָּנוּ אוֹ פְּרַעֲתִי חוּבוֹ - לֹא הַחֲזֹק כִּפְרָן⁹, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת וְנִפְטָר.

(2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט.) שבית-דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל-שכן שבעל-דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימיו]. (3) ויודע לפסוק הלכה. (4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם-משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית-הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לווייתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגר' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגר'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. (5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא-מציעא יז. (6) אין מאמינים לו כלל. (7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. (8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על-ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרו"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. (9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד-משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית-הדין, כגון שלא זוה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטעון פרעתי לו אחר שבית-הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלוה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלוה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטעון פרעתי אחר שחייב אותי בית-דין לשלם

עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קֵלָה וְאֵין צָרִיף לומר שְׁבוּעָה חֲמוּרָה אוֹ תִּשְׁלוּמִין⁵⁹. אָבֵל הַסּוּמָא - הָרִי הוּא כְּבִירָא לְכָל דְּבָר⁶⁰ בְּעֵנָיִים אֵלוֹ, וְנִשְׁבַּע כָּל מִינֵי שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבַּעֵין עַל טַעֲנָתוֹ.

(57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. (58) בית-דין אינו נכנס לדיון. (59) ואף-על-פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט ה"ב. (60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט ה"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

~ יום שלישי י"ז טבת ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני כן ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טַעֵן הָאֶחָד וְאָמַר: מָנָה יֵשׁ לִי אֶצֶל זֶה, שֶׁהִלִּיתִיו, אוֹ שֶׁהִפְקֵדְתִּי אֵצְלוֹ, אוֹ שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, אוֹ שִׁישׁ לִי אֶצְלוֹ בְּשָׁכְרִי, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה, וְהָשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חֵיב כָלוּם, אוֹ אֵין לָךְ בְּיָדִי כָלוּם, אוֹ שָׁקָר אֶתָּה טוֹעֵן - אֵין זֶה תְּשׁוּבָה נְכוּנָה; אֲלֵא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לְנִטְעָן: הָשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ, וּפְרַשׁ הַתְּשׁוּבָה; כִּמּוֹ שֶׁפְּרַשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וְאָמַר אִם לֹוִיתִי מִמֶּנּוּ אִם לֹא לֹוִיתִי, הִפְקִיד אֶצְלָךְ אוֹ לֹא הִפְקִיד, גָּזַלְתָּ אוֹ לֹא גָזַלְתָּ, שָׁכַרְתָּ אוֹ לֹא שָׁכַרְתָּ, וְכֵן שָׁאֵר הַטַּעֲנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֵה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבֹא לְהִשְׁבַּע עַל שָׁקָר. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כִּמּוֹ שֶׁטַּעֵן, וְהַחֲזִיר זֶה אֶת הַחוּב לְבָנוּ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה כְּגֹוֶה הַחוּב, וְיִדְמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטָר מִן הַחוּב. לְפִיכָף אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאֵךְ תֹּאמַר אֵינִי חֵיב כָלוּם, שֶׁמָּא אֶתָּה מַתְחִיב מִן הַדִּין לְשֵׁלֶם וְאֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ; אֲלֵא הוֹדַע לְדִינִין פְּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אֶתָּה חֵיב אוֹ אֵין אֶתָּה חֵיב. וְאֶפְלוּ הִיא חֵכֶם גְּדוֹלָה, אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לָךְ הִפְסַד שֶׁתִּשְׁכַּח עַל טַעֲנָתוֹ, וְתוֹדִיעֵנוּ פִּיּוּצָא אֵין אֶתָּה חֵיב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוָלִים אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהַחֲזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהָרִי אָנוּ דִּנֵּין בְּמַתָּהוּ שֶׁיִּכּוֹל לומר כָּל מְקוֹם⁴. וְכֵן אִם טַעֵן הַטוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חֵיב לִי מָנָה, אוֹ מָנָה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הִלִּיתִי אֹתוֹ, אוֹ הִפְקֵדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מְמוֹנָךְ? אָמַר הֵיאֵךְ נִתְחַיֵּב לָךְ. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְמָה לוֹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חֵיב. כְּגֹוֶן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁנִּכְבּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שֶׁאֲתָן לָךְ מָנָה, וְכִיּוּצָא בְּזָה. הָרִי שֶׁטַּעֵן עָלָיו⁵ שֶׁהִלְוָהוּ מָנָה, וְהָשִׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוָלִים, וְאַחֵר כָּף הִבִּיא הַטוֹעֵן עֲדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְגִּיחָם, וְחָזַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם-משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוח ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לוית ובאו עדים שלוח, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם-משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

ד. מנה¹⁹ הלויתיה והוא לי בידך, אָמַר לו הַנִּטְעָן: וְהִלֵּא פְרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוּנִי וּפְלוּנִי, וּבָאוּ עֵדִים²⁰ וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעֻלָּם - לֹא הִחֲזַק בְּפָרְךָ; שְׂאִין הָעֵדִים זִכְרִין אֵלָּא דְּבַר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ²¹. לְפִיכָּךְ לֹא הִחֲזַק בְּפָרְךָ, וַיִּשְׁבַּע הַלֹּוֹה הֵסֵת וַיִּפְטֹר. כִּי־צֵא בּוֹ²²: תֵּן לִי מִנֶּה שְׁהִלֵּיתִיךָ וְאֵתָּה עֲמַדְתָּ בְּצַד עֲמוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעָן: לֹא עֲמַדְתִּי בְּצַד עֲמוּד זֶה מְעֻלָּם, וּבָאוּ עֲדִים שְׁעֵמֶד - לֹא הִחֲזַק בְּפָרְךָ; שְׂאִין אָדָם מְשִׁים דַּעְתּוֹ לְדְּבָרִים שְׂאִין בִּהֵן מְשִׁשׁ. וְכֵן כָּל כִּי־צֵא בְּזָה.

(19) שבועות, שם. (20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכח"י תימן: ובאו פלוני ופלוני]. (21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל-כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חברו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). (22) שם לד: [במגיד-משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בידי ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

ה. תֵּן לִי²³ מִנֶּה שְׁהִלֵּיתִיךָ וְהָרִי הָעֵדִים, וְאָמַר הַנִּטְעָן: פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוּנִי וּפְלוּנִי - אוֹמְרִין לָלוֹה: הִבִּיאֵם וְהִפְטֹר²⁴. לֹא בָּאוּ אוֹ שְׁמַתּוֹ אוֹ שְׁהִלְכוּ לְמַדִּינָה אַחֶרֶת - יִשְׁבַּע הֵסֵת שְׁפָרְעוּ. שְׂאִין אָנוּ מְצַרִּיקִים אוֹתוֹ לְהִבְיֵאן אֵלָּא לְבַר דְּבָרֵינוּ וְלְהִפְטֹר אִף מִשְׁבּוּעָה; שְׁהִמְלִיחָה אֶת חֲבָרֵינוּ בְּעֵדִים - אִינוּ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ²⁵.

(23) בבא-בבא קע. (24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק

- נאמן (על-פי ביאורו של הלחם-משנה). ובספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלווה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם-משנה מסביר דעתו של המגיד-משנה, שאין אדם נעשה כפרן על-פי עצמו אלא על-ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רְאוּהוּ עֲדִים¹⁰ שְׁמִנָּה לוֹ מְעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הָיוּ, וְתִבְעוּ בְּדִין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתִי שְׁהִלֵּיתִיךָ, וְאָמַר: מִתְּנָה נִתְּתָ לִי אוֹ פְּרַעְוֹן הָיוּ - הָרִי זֶה נֶאֱמַן, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת וְנִפְטֹר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעֻלָּם, וְאַחֲרֵי כֵּן בָּאוּ עֲדִים שְׁמִנָּה לוֹ בְּפָנֵיהֶם - הִחֲזַק בְּפָרְךָ. וְלִעֻלָּם אֵין אָדָם מִחֲזַק בְּפָרְךָ עַד שְׁיִכְפֹּר בְּבֵית דִּין¹¹ וְיִבְאוּ שְׂנֵי עֲדִים וְיִכְחִישׁוּהוּ בְּמָה שְׁכָפֵר.

(10) שבועות לד: (11) בבא-בבא קע. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית-דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית-דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית-דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא בבית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית-דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לויתי - כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר-כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית-דין].

ג. מִנֶּה הִלֵּיתִיךָ¹², כְּפָר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעֻלָּם, וּבָאוּ שְׂנֵי עֲדִים שְׁלֹוֹה מִמֶּנּוּ מִנֶּה וּפְרַעְוֹ, וְהִמְלִיחָה אוֹמַר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הָרִי זֶה חֵיב לְשִׁלְמִי¹³; שְׁכָל הָאוֹמֵר לֹא לוֹיִתִּי, וּבָאוּ עֲדִים שְׁלֹוֹה - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי דְּמִי¹⁴, וְנִמְצָא הַלֹּוֹה אוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שְׁפָרְעוּ - הוֹדָאת בְּעַל דִּין כְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי. וְאֵין הַמְלִיחָה חֵיב שְׁבּוּעָה¹⁵, שְׁהָרִי הִחֲזַק זֶה¹⁶ בְּפָרְךָ. וְכֵן¹⁷ אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתָב יָדוֹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעֻלָּם וְזֶה אֵינוֹ כְּתָב יָדִי, אִם הִחֲזַק כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שְׁבָאוּ עֲדִים שֶׁהוּא כְּתָב יָדוֹ - הָרִי זֶה הִחֲזַק בְּפָרְךָ וּמְשַׁלְמִי¹⁸.

(12) שבועות מא: (13) כרבא, שם. (14) שאם לא לוה - למה פרע. (15) שלא נפרע. (16) הלווה. (17) ר"ף סוף בבא-בבא קע. (18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָהֶם כָּלוּם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהִרְאוֹת עַצְמוֹ³⁹ שְׂאִינוּ בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הֵנִיחַ בְּנֵיו בַּעֲלֵי מָמוֹן⁴⁰. וְכָל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ.

(32 שם. (33 והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. (34 שם עמוד ב. (35 מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא-קמא מו:): "ממרי רשותך פארי אפרע". (36 שם. (37 עשיר גדול. (38 בלשון תמיחה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. (39 נימוק לדין קב רשו. (40 נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבירו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

ח. אף על פי שהמטמין עדים - אינה עדות, וכן המודה מעצמו ועדים שומעים אותו, וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך, ואמר לו: הן - בכל הדברים וכיוצא בהן, כשיבואו לבית דין, אומרים לנתבע: למָה לא תתן מה שיש לו אצלך? אָמַר: אין לו אצלי כלום - אומרים לו: והלא אתה אָמַרְתָּ בְּפָנֵי אֵלּוּ כֶּךָ וְכֶךָ, או הודית מעצמך! אם עָמַד וְשָׁלַם - מוטב; ואם לא טען - אין טוענים לו⁴¹. אָבֵל אִם טָעַן וְאָמַר: מִשְׁטָה הֵייתִי בּוֹ, או לא היו דברים מעולם, או שלא להשביע את עצמי נתפונתי - פטור ונשבע הסת, כמו שבארנו.

(41 אין בית-דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות כך (סנהדרין כט). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

~ יום רביעי י"ח טבת ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1 מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להן בדרך הודנה², לא דרך שיחה, אף על פי שלא אמר: אתם עדי, ואף על פי שאין התובע עמו - הרי זה עדות³. תבעו בדין, אם אמר: לא היו דברים מעולם - אין שומעים לו⁴, ומשלים על פיהם.

נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשוננו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד-משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף-משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטור, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהארין בזה). (25 בפ"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

ו. אָמַר לו²⁶ בְּפָנֵי עֲדִים: מָנָה לִי בִידְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, לְמַחֵר תִּבְעֵנִי בְּדִין וְהִבֵּיא עֲדִים, וְאָמַר: מִשְׁטָה הֵייתִי בְּךָ²⁷ וְאֵין לְךָ בִּידִי כָלוּם - פְּטוּר, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת שְׂאִין בִּידִי כָלוּם. וְאָפְלוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דָבָרִים מְעוֹלָם²⁸. שְׁהָרִי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֲדִי²⁹, וְדָבָר שְׂאִינוּ עֲדוֹת אֵין אָדָם זֹכְרוֹ³⁰, וּלְפִיכָף אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דָבָרִים מְעוֹלָם - לֹא הִחֲזַק בְּפָרְן³¹.

(26 סנהדרין כט. (27 בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. (28 לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על-ידי עדים. (29 העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. (30 כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (31 שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

ז. וְלֹא עוֹדֵרִין³², אֲלֵא אָפְלוּ הַטְּמִין לוֹ עֲדִים אַחֲרֵי הַגִּדְרָה³³, וְאָמַר לוֹ: מָנָה לִי בִידְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, רְצוֹנְךָ שְׂעִידוּ בְּךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שְׂמָא תִּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֵר וְאֵין לִי מָה אֶתֶן לְךָ, וּלְמַחֵר תִּבְעֵנִי בְּדִין בְּאֵלּוּ הָעֲדִים, בִּין שְׁטָעַן וְאָמַר: מִשְׁטָה הֵייתִי בּוֹ, בִּין שְׂאָמַר: לֹא הָיוּ דָבָרִים מְעוֹלָם - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הֵסֵת וְנִפְטָר. שְׂאִין פָּאֵן עֲדוֹת, עַד שְׂיֵאמַר הַלֹּה: אַתֶּם עֲדִי, או יאמר הַמְּלוֹה בְּפָנֵי הַלֹּה וְיִשְׁתַּק הַלֹּה, אָבֵל בְּעֲדוֹת הַזֶּה לֹא הִחֲזַק בְּפָרְן. מַעֲשֶׂה בְּאַחַד³⁴, שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קָב רְשׁוֹ³⁵. כְּלוּמַר, שִׁישׁ עָלָיו חוֹבוֹת הֶרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא שְׂאִנִּי חֵיב לוֹ, אֲלֵא פְּלוֹנִי. וּבֵא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְתִבְעֵנִי, וְאָמַר הוּא: אֵינִי חֵיב לוֹ כָלוּם. וְאָמַר חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הֵסֵת וְיִפְטָר. וְכֵן³⁶ אַחַד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן³⁷. בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אֵלּוּ הֵיָה לִי מָמוֹן, לֹא הֵייתִי פּוֹרְעֵנִי לְפְלוֹנִי וּלְפְלוֹנִי³⁸? וְאַחֵר מִיתָתוֹ בָּאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְתִבְעֵנִי. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשאלו שנית את הלווה אם למסור. (14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (15) בהלכה הבאה. (16) משנה בבא בתרא קסז: (17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בית דין¹⁸ של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקום הקבוע להן, ובא התובע וקבל לפניהם¹⁹, ושלחו שליח אצל הנתבע, ובא והודה בפניהם - הרי אלו כותבין ונותנין לבצל דינו. אבל אם לא היו קבועין ולא שלחו לו, אפלו קבץ אותן והושיב השלשה והודה בפניהן ואמר להן: הווי עלי דנין, ובא אחר כך התובע ואמר: כתבו לי הודיתי - אין כותבין²⁰; שמה יתן לו²¹ ונמצא זה תובע אותו בשטר²². במה דברים אמורים? במטלטלין; אבל אם הודה בקרקעות²⁴, אפלו בפני שנים, אף על פי שלא קנו מידו ולא אמר להם: כתבו ותנו - הרי אלו כותבין ונותנין; שאין כאן לחש שמה יתן לו ונמצא תובעו פעם שניה²⁵.

(18) סנהדרין שם. (19) התלונן שהלווה לפלוגי כסף ואינו משלם. (20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). (21) שמה ישלם לו הלווה שלא בעדים. (22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. (23) שם. (24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). (25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

ד. שטר הודיה²⁶ שניצא²⁷, ולא היה כתוב בו: אָמַר לָנוּ כְּתָבוּ וְתָנוּ וְתָנוּ לוֹ - הרי זה פֶּשֶׁר; שחֲזָקָה היא, שאֵלּוּ לא אָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ וְתָנוּ וְתָנוּ - לא היו נותנין. היה כתוב בשטר: הודה פלוגי בפנינו בית דין, אם אין כתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מפלל²⁸ שהיו שלשה - חוששין שמה שנים היו, וטעו ודמו שההודיה בשנים הודיה בבית דין²⁹, ולפיכך אין דנין בו דין שטר³⁰.

(26) שם. (27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. (28) שיש להבין מהם. (29) במסקנא שם (ל): "חיישין לבית דין טועין". (30) אין גובים בו הלכות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

ה. כָּכָר בְּאַרְנוֹ³¹, שהודיה בבית דין או עדות בבית דין - כְּמִלּוֹה הַתּוֹבָה בְּשֵׁטֶר³², ולפיכך כותבין

וְאִם הָיָה עַד אֶחָד - נִשְׁפָּע. הוֹאִיל וְאָמַר דִּרְךָ הוֹדִיָּה. טַעַן בְּשָׂבָאוּ אֵלּוּ הַעֲדִים וְאָמַר: שְׁלֹא לְהַשְׁפִּיעַ אֶת עֲצָמֵי הוֹדִיָּה - נֶאֱמַן וְנִשְׁפָּע הֵסֵת. וְאִם בְּשֵׁהוּדָה בְּפָנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבָע עִמּוֹ - אֵינּוּ יָכוֹל לְטַעַן וְלֹאמַר: כְּדִי לְהִרְאוֹת שְׂאִינִי עֲשִׂיר הוֹדִיָּה; אֲבָל אִם טַעַן שְׁנֵתָן⁸ - נֶאֱמַן וְנִשְׁפָּע הֵסֵת.

(2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. (3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמה אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). (4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי כך. (5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים מומן - אחד מחייבו שבועה (והר"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). (6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוגי מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הווי עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי", היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). (7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה). אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחוייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בנו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סתור דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת". ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטוען משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). (8) פרעתי.

ב. כָּל הַמוֹדָה בְּפָנֵי שְׁנַיִם - אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלֹאמַר: מִשְׁטָה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר אִם הוֹדָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה¹⁰, אֲבָל מְחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדֵית פִּי. שְׁפָל הָאוֹמֵר בְּדִרְךָ הוֹדִיָּה - הָרִי זֶה פְּאוֹמֵר: אֲתָם עֲדִי. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין¹¹, אֲלֵא אִם פֶּן אָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ וְתָנוּ וְתָנוּ לוֹ¹². וְצָרִיכִין לְהַמְלִיךְ בּוֹ¹³, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁴. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחֵר שְׁשָׁלְחוּ לוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁵ - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין. וְהוּא שְׁהָיוּ בֵּית דִּין מְפִירִין¹⁶ אֶת שְׁנֵיהֶם¹⁷, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם לְחֵיב אִישׁ אַחֵר.

(9) נתבאר בהלכה הקודמת. (10) שלושה הם כבית דין. (11) שטר הודאה. (12) שם כט: (13) אחר שכתבו צריכים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) גמרא שם. 45) בית הדין לנתבע. 46) מעידים, שלא
זזה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע.
47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי
בית דין. 48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי:
תן לו. 49) כוונתו להשתמש ולדחות את הפירעון לפי
שעה. 50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו
עליו צו החלטתי, ואולי יזכוהו. 51) רבינו לשיטתו
(בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר
מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים
(ראה הערות שם).

ז. מי שהודה⁵² בבית דין: שאני חייב לזה התובע
מנה, ואחר כך אמר: נזכרתי שפרעתי לו חובו זה
שהודיתי בו, והרי עדים - הרי זה עדות מועלת
ועושיין על פיהם⁵³; שהרי לא הכחיש עדי⁵⁴, ואינו
פאומר: לא לויתי מעולם⁵⁵.

52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו
היא (מגיד משנה). 53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל
דין כמאה עדים דמי. 54) שהרי חזר בו לפני שהעידו
העדים. 55) ובאו עדים שלוה ופרע שאמרנו בפרק
הקודם הלכה ו, שהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וחייב
לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד
מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים
מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת,
ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים?
בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן
לומר פרעתי משום שהחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל
כשטוען פרעתי מחצה הרי לא החזק כפרן? במגיד משנה
מתרין, שם המדובר כשהלוה עומד בטענתו, שפרע רק
מחצה].

ח. יש⁵⁶ לטוען⁵⁷ בבית דין לחזור ולטען טענה אחרת
להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו
האחרונה. ואף על פי שלא נתן אמתלא⁵⁸ לטענה
הראשונה⁵⁹. ואף על פי שניצא מבית דין וחזר - יש
לו לחזור ולטען ולהפך כל הטענות שירצה, עד
שיבואו עדים. אבל מאחר שיבואו עדים ויכחישו
טענתו האחרונה שסמך עליה - אינו יכול להשיא⁶⁰
לטענה אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה
שסמך עליה⁶¹, ויש במשמעה⁶² כמו שהשיא בודאת
הטענה האחרת. והוא שלא יצא מבית דין; אבל אם
יצא מבית דין - אינו יכול לחזור ולטען אחר שבאו
עדים; שמא אנשים רעים למדוהו טענות של
שקר⁶³. וכן כל פיוצא בזה.

56) רשאי. 57) בבא בתרא לא. 58) הסבר למה טען
תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. 59) בגמרא
שם המדובר כשנתן אמתלא. ובריי"ף שם כתב בפירוש:
"והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין
צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו

ונותנין לבעל דינו³³. במה דברים אמורים? בשלא
קבל את הדין עד ששאלוהו והביאוהו, כמו
שבארנו³⁴; אבל שנים שבאו לדין, ותבע אחד מהן
את חברו ואמר: מנה לי בידך, ואמר לו הנתבע:
הן יש לך בדי, בין שאמרו הדיינים: חייב אתה לתן
לו³⁵, בין שאמרו: צא תן לו, ויצא³⁶ ואמר: פרעתי³⁷
- נאמן³⁸, וישבע הסת שפרעו. לפיכך, אם התובע
חזר לדיינים³⁹ ואמר: כתבו לי הודיתי - אין כותבין
לו, שמא פרעו⁴⁰. וכן⁴¹ מי שנתחייב שבועה בבית
דין, ויצא ואמר: נשבעתי - נאמן, ואין משיבין
אותו שנשבע⁴². היו העדים⁴³ מעידין אותו שלא
נשבע - החזק כפרן לאותה שבועה, ואינו נאמן
לעולם לומר נשבעתי, עד שיודה לו בעל דינו או
יביא עדים שנשבע בפניהם.

31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 32) גובה
מן הלקוחות ואין הלוה נאמן לומר פרעתי. 33) למלוה,
שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. 34) בהלכה
ג. 35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש
לשלם. 36) וקבל עליו את הדין (רי"ף). 37) אחר
שחייבתי בבית הדין. 38) כרב זביד בבבא מציעא יז.
39) ואין הנתבע עימו. 40) וכן פסק הרי"ף כאן.
41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה
בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע,
וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - החזק
כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא
זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא החזק כפרן לאותה
שבועה - נאמן. 42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי
גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסט, אבל במחוייב
שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משיבעים אותו היסט
נשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב
עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל בנשבעים
ונוטלים - צריכים להביא ראיה שנשבעו. 43) מבואר
בתחילת ההערה הקודמת.

ו. שנים⁴⁴ שבאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמרו
לו⁴⁵: צא ותן לו, ויצא, וחזר ואמר: פרעתי, ועדים
מעידים אותו שלא פרעו⁴⁶ - החזק כפרן לאותו
ממון⁴⁷. אמרו לו: חייב אתה לתן לו⁴⁸, ויצא, וחזר
ואמר: פרעתי, ועדים מעידין אותו שלא פרעו - לא
החזק כפרן; שזה נשמיט מהן⁴⁹ עד שיחקרו דינו⁵⁰.
לפיכך, אם חזר פעם אחרת וטען שפרעו זה הקמזון
שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישין
אותו פעם שניה - הרי זה נשבע הסת שפרעו,
ונפטר. לפיכך היו בקיאי הדעת שבספרד, כשיודה
הלזה או כשינתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני
בית דין: הוי עלי עדים שלא יפרעני או שלא ישבע
לי אלא בפני עדים⁵¹.

174

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד-משנה).

ח. טען זה עליו ואמר: שאני השפירתי לך או השאלתי לך³⁴ - מוציאין אותן מידו³⁵. ואם היו מדברים שאני עשויין להשאל ולחשפיר - הרי זה³⁶ נשבע הסת שלא השאל לו ולא השפיר לו, אלא מפלוני לקח, ויעמיד בליו בידו³⁷.

(34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. (35) זה פשוט, וכל-שכן הוא, מטוען: ממך קניתיים שבהלכה ג. (36) הנתבע. (37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאל ולהשפיר לדברים שדרךן להשאל ולהשפיר³⁸, כמו שטענו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאל ודרךן להשאל, אפלו חלוקו של אדם ומצעו ומטתו ראויין להשאל; אבל דברים העשויין להשאל ולהשפיר הם הכלים שפני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאילן ולהשפירן ולטל שכרן³⁹, והרי הן לבעליהן. כמו קרקע, שאוכל פרותיה והגוף קנים, כך אלו הכלים עקר עשייתן כדי להנות בשכרן. כגון היורות הגדולות של נחשת שמכשלין בהן בבית המשפאות, וכגון כלי נחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לכלה להתקשט בו. שעשית אלו הכלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים כדי להנות פגודן, או להשפירן ולטל שכרן. וכן אם היה לאדם משאך הכלים, ויש לו עדים שהוא משפיר תמיד ומשאילו, והחזק לו שהוא להשאל ולהשפיר - הרי הן ככלים העשויין להשאל ולהשפיר.

(38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאל ולהשכיר" היא - דרכם להשאל ולהשכיר. (39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, ובגני אדם מקפידין עליו⁴⁰ שלא ישאילוהו - הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאל ולהשפיר, כגון סבין של שחיטה. לפיכך, אפלו באו בגני אדם והעידו שהשאילו או השפירו זה⁴¹ - אין מכשלין בהן חזקתן⁴², אלא הרי הן ככל הכלים⁴³. ראיה לדברינו⁴⁴: שהרי רבא הוציא⁴⁵ זוג שעושין בו הסרביל⁴⁶ וספר הגדה

באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. (21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה).

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה מקליהן שנגנבו²² - ישיבע זה²³ בנקיטת חפץ²⁴ כמה הוציא ויטל²⁵, ויחזר הפלי לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה²⁶. טען: אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה, אף על פי שיצא לו שם גנבה, אם לא היה מדברים העשויין להשאל ולהשפיר²⁷ - הרי זה נשבע הסת, ויעמד הפלי בידו. מפאן אתה למד לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיכול לומר: שלקוחיין הן בדי, וישיבע הסת ויפטר, אם אמר²⁸: שלך הן, אבל חייב אתה לי כך וכך - ישיבע בנקיטת חפץ²⁹ ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

(22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. (23) הנתבע. (24) ככל נשבע ונוטל. (25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. (26) פ"ה ה"ב. (27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף-על-פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד-משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגור', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. (28) לא טען כך, אלא אמר. (29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב'מיגור' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבאר כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגור' לפטור משבועה אלא לפטור מממון.

ז. מי שהיו בידו³⁰ דברים העשויין להשאל ולהשפיר, אף על פי שהודה ואמר לו: יודע אני שהם שלי³¹, אבל פלוני מכרם לי או נתנם לי במתנה - אין מוציאין אותן מידו³². אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו. שאדם עשוי למכר את בליו³³.

(30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתיים או השכרתיים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתיים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. (31) שהיו שלך. (32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. (33) מלשוננו משמע, שכל אדם עשוי למכור כליו, ובכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה-שאינ-כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא-וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו, אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על-דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו, ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל-לראש צריכה להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית, עד שמגיעים למוזכר בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך, שקודם צריכה להיות האמונה – "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילז".

(על פי "זין מלכות" ספר משפטים סימן טו מתוך רמב"ם "פרס המלך")

40) בבבא-מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. 41) כמה פעמים. 42) החזקה שאין משאילים אותם. 43) שאינם עשויים להשאל ולהשכיר. 44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. 45) שם. 46) זוג מספרים מיוחד לעשיית סרב (מלבוש עליון חשוב). 47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשויים להשאל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה

בְּדִבְרֵים הָעֲשׂוּיִין לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁפִּיר⁴⁷, וְלֹאִי שְׁנִתְּבַר לֹו בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהִשְׁאִיל לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יָדֵי יְתוּמִים. הָא שְׁאָר הַזּוּגוֹת וּשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינֶן בְּכָלֵל דִּין זֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁפִּיר. וְדָבָר זֶה עֶקֶר גָּדוֹל בְּדִין, וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שְׁרָאִי לְסִמּוֹן עָלָיו וְלָדוֹן בּוֹ, וְכִרְוֹר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרָאִי לְדִין לְשׁוֹם אוֹתוֹ לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא יִלּוּז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְדָבָר זֶה עֶקֶר גָּדוֹל בְּדִין... כו'".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים:

"עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוצאי הדעת" "ולא ילז", והגם שמצינו כללים שמדגיש חשיבותם, לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זה שאין לו שום מראה-מקום בש"ס.

ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב – "עיקר גדול בדין".

ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברה הפוכה "דבר של טעם" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.

ג. לאחר אריכות השקלא-וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין – "ברור הוא למוצאי הדעת" – שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.

ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל להזיזו ממקומו, ועל-דרך-זה גם בקיום הדברים בפועל – "ולא ילזו".

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף בכל ארבעת פרטיו.

ועל-פי-זה מתורצת קושיית ה'מגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובלשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן במיגור.

ב. לא ראה הפלי ביד האמן, אלא טען ואמר: פלי פלוני נתתיו לו לתמן, והאמן אומר: חזרת ומכרתו או נתתו לי - האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיכול לומר: לא היו דברים מעולם¹⁰. ואפילו מסרו לתמן בעדים - האמן נאמן, מתוך שיכול לומר: החזרתי; שהמפקיד אצל חברו בעדים - אינו צריך להחזיר לו בעדים¹¹. לפיכך נשבע האמן הסת ונפטר, ואין מחייבין אותו להוציא הפלי. ואם הוציאו, הואיל ונראה - הרי בעל הפית מביא עדים שהוא שלו ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו שבארנו¹². לפיכך, אם טען האמן ואמר: שפית קצצתי לי בשכר¹³, ובעל הפית אומר: לא קצצתי לך אלא אחת, אם היה הפלי נראה בפניהם¹⁴ - הואיל והאמן אין לו בו חזקה ואינו יכול לטען שהוא לקוח בידו, הרי בעל הפית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה, כמו שבארנו בשכירות¹⁵, ונותן; ואם אין הפלי נראה בפניהם - הואיל והאמן נאמן לומר: לקוח הוא בדי, יכול לטען עד פדי דמיו, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל, בדרך כל הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו¹⁶.

10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף-על-פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. 11) וכן פסק רבינו גם במלוה על-פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א). 12) בהלכה א. 13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. 14) והוכח שהוא של בעל הבית. 15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתי, אבל לא בטענת רמת השכר. 16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אמן¹⁷ שירד מאמנותו¹⁸, וכן האמן¹⁹ - הרי הן פשאר כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין, כמו שבארנו.

17) ברייתא בבא-בבא מו. 18) הפסיק לעסוק באומנותו. 19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שירד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובכן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שכן הסמוך על שולחן אביו

ידוע היה לרוב שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות') שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד-משנה.

~ יום שישי כ' טבת ~

פרק תשיעי

1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חברו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים או חזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

א. האמן² - אין לו חזקה בכלים שפתח ידו. אחד כלים העשויים להשאיל ולהשפיר ואחד שאר כלים³. כיצד? ראה כליו ביד האמן, והביא עדים שהן יודעין שהפלי זה שלו, והוא טוען ואומר: לתמן נתתיו לך, והאמן אומר: לא בא לידי אלא במקרה או מתנה, או שטען: אתה נתת לי, אתה מכרת לי אחר שבא לידי לתקנו, אף על פי שמסרו לו שלא בעדים - בעל הפלי נאמן⁴, ומוציאין אותו מיד האמן, וישבע בעל הפית הסת על טענתו. ויש גאונים⁵ שדנו: אף על פי שלא הביא בעל הפית עדים שזה הפלי שלו, הואיל וראה פלי ביד האמן, והרי האמן מודה לו שהיה שלו ומכרו לו - נאמן⁶. אבל אם אמר: לא היו דברים מעולם⁷, ושללי הוא הפלי - נאמן האמן ונשבע הסת. ואם הביא בעל הפית עדים שהפלי הזה ידוע לו - אין האמן נאמן. ודין זה⁸ פלא הוא בעיני.

2) משנה בבא-בבא מו. וסוגיית הגמרא שם מה ומו. 3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון. 4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגור' שיכול לטען הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על-פי דעת רבו הר"י מיגוש]. 5) הרי"ף בהלכותיו בבא-בבא שם. 6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגור', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. 7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. 8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. 9) למה לא נאמין לאומן ב'מיגור' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו[ן].
(29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פ"א.

ה. אפלו³⁰ מת זה שהפלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה; שפיון שאין לאכיר לטען³¹ שלקחו או שהוא משכון, כך אין זה³² יכול להשביעו³³. ואם טען היורש טענת ודאי ואמר: בפני נתנו לאכיר או מכרו לו - הרי בעל הבית נשבע הסת, כשאך כל הנשבעין³⁴. וכבר בארנו³⁵, שיש מי שהורה: שישבע בעל הבית הסת, ואחר כך יחזיר כליו מיד היורש³⁶. ואין דעתי נוטה לזה.

(30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". (31) טענתו לא תתקבל. (32) היורש. (33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. (34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבאר במקומם. (35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד-משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונטולים?]. (36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

ו. מי שלקח³⁷ קרדם ואמר: הריני הולך לגזר דקלו של פלוני שמכרו לי, וכרת הדקל - הרי זה בחזקתו; שאין אדם מעז פניו וכורת אילן שאינו שלו³⁸. ואם טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הפורת הסת שהוא שלו, ונפטר³⁹. ובין שגכרת - הרי הוא כשאך כל המטלטלין. וכן היורד⁴⁰ לשדה חבירו ואכל פרותיה שנה או שנתים, והבעלים טוענין שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא ואכל, והרי העדים שאכל, והיורד אומר: ברשותך ירדתי לאכל פרותיה - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן שלו⁴¹. אף על פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים; שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר כדי שנאמר לזה שאכל: הבא שטרך⁴². ואין צריך לומר, שאם אכל פרותיה שנים רבות⁴³ - שמתוך שיתכול לומר: לקוחה היא בידי⁴⁴, נאמן לומר: לפרות ירדתי, וישבע הסת.

(37) בבא-בבא לג: (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגוריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגוריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא-קמא צא:): שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או

ועוזר לו באומנתו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ד. מי שגנב²⁰ לביתו של חברו בפני בעל הבית, ויצא וכלים טמונין תחת כנפיו, והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו: החזר לי כלים שהשאלתיך, והרי העדים, והוא אומר: לקוחין הן בידי - אינו נאמן; ונשבע בעל הבית הסת על טענתו שלא מכרן ולא נתנן, ויחזירו בית דין הכלים לבעל הבית. במה דברים אמורים? בבעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו אין דרכו להצניע²¹, ואותן הכלים אין דרך בני אדם להצניע; לפיכך חייב להחזיר, לפי שלא הצניען אלא לכפר בהן²². אבל בעל הבית העשוי למכר את כליו, אף על פי שאין זה צנוע ואין דרך אותן הכלים להטמין תחת הכנפים - הרי זה נשבע הסת שהן לקוחין בידי. וכן אם יצא בהן מגלין בפני עדים, אף על פי שאין בעל הבית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן לומר: לקוחין הן בידי²³; שמא נצטרכו לו מעות ומכר. ובבבד²⁴ שלא יהיו מדברים העשויים להשאיל ולהשפיר; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - לעולם הן בחזקת בעליהן²⁵, כמו שבארנו. ואף על פי שהוציאן מגלין, ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי²⁶ למכר את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה הפלי העשוי להשאיל ולהשפיר בלבד²⁷ ידוע הוא לו²⁸ - מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שיביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו במתנה, כדין קרקעות²⁹.

(20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. (21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. (22) כתב במגיד-משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגר' של החזרת. (23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. (24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. (25) על-פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). (26) רצוי לגרוס: העשוי. (27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. (28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד-משנה שהמדובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששניים טענו כולה שלי. נרש"י בבא-מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקן אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר – כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי – חולקים (מגיד-משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם ס' קלח). (48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להירגע והדקל אינו עומד לקציצה – אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל-כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. (39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי – נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). (40) שם. (41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם – נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושו (מובא בלחם-משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל-כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו – מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר – שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז – לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). (42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. (43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. (44) יתבאר לקמן פ"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה – נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנִיִּם⁴⁵ שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בְּכָל אֶחָד, או שֶׁהָיוּ רוֹכְבִּין
עַל גְּבִי בִּהְמָה אֶחָת, או שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד
מְנַהִיג, או יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֻמָּה שֶׁל חֲטִים וּמִנְחוֹת
בְּסִמְטָא או בְּחֶצֶר שֶׁל שְׁנֵיהֶם⁴⁶, זֶה אוֹמֵר: הִפֵּל
שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר: הִפֵּל שְׁלִי - כָּל אֶחָד מְשַׁנִּיחֵן נִשְׁפָּע
בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ שְׁאִין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פְּחוֹת מִחֲצִיּוֹ,
וַיִּחְלֶקוּ⁴⁷. וּשְׁבוּעָה זוֹ תִּקְנַת חֻכְמִים הִיא⁴⁸, כְּדֵי שֶׁלֹּא
יִהְיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטָלִיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא
שְׁבוּעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שָׁנִים שָׁהוּ אוֹחֲזִין בְּכָלִי אֶחָד."

בפנימיות הענין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על-ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכנת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכנת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת, כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואין יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ח. זֶה אוֹמֵר ⁴⁹: כִּלָּה שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר: הִצֵּיָה שְׁלִי ⁵⁰ - הָאוֹמֵר כִּלָּה שְׁלִי יִשְׁבַּע שְׂאִין לוֹ בַּה פְּחוֹת מִשְׁלָשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר הִצֵּיָה שְׁלִי יִשְׁבַּע שְׂאִין לוֹ בַּה פְּחוֹת מִרְבִּיעֵי ⁵¹, וְזֶה נוֹטֵל שְׁלִשָּׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעֵי. מִכַּאן אֵתָּה לָמַד לְכֹל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֵּל,

(45) משנה בבא-מציצה ב. (46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. (47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים – שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם – יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא-בתרא לה.) בספינה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. באו שניהם אדוקין בה⁵⁸, ושמטה האחד מיד חברו בפנינו⁵⁹, ושחק השני, אף על פי שחזר וצנח⁶⁰ - אין מוציאין אותה מידו; פיון ששחק בתחלה, הרי זה כמורה לו⁶¹. חזר השני⁶² ותקפה מראשון, אף על פי שהראשון (לא) צנח⁶³ מתחלה ועד סוף⁶⁴ - חולקין⁶⁵.

(58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. (59) בפני בית-הדין. (60) לפני שיצאו מבית-הדין. (61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חברו, ואפשר לומר ששחק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאם מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד-משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם-תמצי לומר אין מוציאם וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם-תמצי-לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם-תמצי-לומר מוציאם", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית-דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל-שכן שאין מוציאם מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית-דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית-דין. (62) זה ששחק ולבסוף צווח. (63) כך היא גירסת המגיד-משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. (64) כלומר, לא צווח כלל. (65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאם מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאם מיד הראשון אפילו כשהשני שחק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח בתחלה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד-משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאם מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם בשולחן ערוך שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששחק השני מתחילה ועד סוף ואחר-כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאם מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשחק ולבסוף צווח בלבד].

יג. באו שניהם⁶⁶ אדוקין בטלית, ואמרנו להם: צאו וחלקו את דמיה, יצאו וחזרו והרי היא תחת יד אחד מהן, זה⁶⁷ טוען הודה⁶⁸ ונסתלק ממנה, וזה טוען: שמכרתיו לו⁶⁹, או נתגבר עלי⁷⁰ וחטפה - המוציא מחברו עליו הראיה⁷¹; ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא שלו ויפטור. וכן פל פיוצא בזה.

בין שבועה קלה בין שבועה חמורה, שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על פי שטוען יותר.

(49) משנה, שם ב. (50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. (51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגר' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותיצרו, שאין אומרים 'מיגר' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגר' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגר' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [נכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר-כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חברו ויטול כל המחצית.

ט. ה'י⁵² שנים אדוקין בטלית, זה אומר: פלה שלי, וזה אומר: פלה שלי - זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין⁵³. ויש לכל אחד לגלגל על חברו⁵⁴, שכל מה שנטל⁵⁵ - פדין נטל.

(52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. (53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. (54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א ה"ב. (55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית-הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על-פי דרישה מפורשת של בעל-הדין.

י. ה'ה⁵⁶ זה אויזו בחוטין שבשפת הטלית, וזה בחוטין שבשפה האחרת - חולקין פלה בשוה אחר שנשבעין. וכל חלקה האמורה כאן - ב'דמים, לא שפסידו עצמו של כלי או של טלית או שמימיתו הבהמה.

(56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו'" וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. ה'ה אויזו האחד⁵⁷ את פלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה - הרי זו בחזקת האויזו את פלה.

(57) גמרא שם.

או ביד רועה, והפעלים טוענים: היא יצאת מעצמה ובאה אצלך, או פקדון היא בידך, או שאולה היא לך, והתופס אומר: כן הוא, אינה שלי, אבל אתה חייב לי כן וכך, או אתה משפנתה בידו על כן וכך, או הנקט אותי נזק שאתה חייב לשלם כן וכך - יכול לטען עד כדי דמיה, מתוך שיכול לומר: לקוחה היא בדיי¹¹. וישבע בנקיטת חפץ¹² ויטל.

(11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. (12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסט ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

ד. וכן העבדים¹³ שיכולין להלך - אינן בחזקת זה שהן תחת ידו. אלא פיון שהביא הטוען עדים שהן ידוע שהיא עבדו, והלך טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה - אינו נאמן; ויחזור העבד לבעליו, וישבע הטוען¹⁴ שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנוטען שתפס העבד עדים שיש לזה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו בדרך שהעבדים משמשיין את רבו, הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן¹⁵, ומצמידין אותו בידו אחר שישבע הסת שלקחו ממנו או נתנו לו במתנה. אבל עבד קטן¹⁶, שאינו יכול להלך על רגליו מפני קטנותו - הרי הוא כשאר המטלטלין, וכל מי שיהיה ברשותו - הרי הוא בחזקתו, והמוציא מחברו עליו הראיה.

(13) שם כת. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגדורות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". (14) שבועת היסט. (15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. (16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום.

(66) גמרא שם. (67) המחזיק. (68) השני הודה שהטלית היא שלי. (69) צ"ל השכרתיו. (70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. (71) בטוען השכרתיו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? ורבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד-משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתיו ב'מיגור' של תקפה, משום שזה כ'מיגור' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגור' זה.

~ שבת קודש כ"א טבת ~

פרק עשירי

(1) מבאר שהגדורות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בהמה² או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפסה³, מאחר שהיא ידועה לבעלים. כיצד? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו⁴, וזה התופס טוען: אתה נתתה לי, אתה מכרתה לי - אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו ראיה, שהרי היא⁵ הלכה מעצמה ונקנסה ברשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזור הבהמה לבעליה, וישבע⁶ הסת על טענה זו.

(2) בבא בתרא לו. (3) מימרא של ריש לקיש: הגדורות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. (4) ידוע הדבר שהיא שלו. (5) שאין לשלול שכך היה. (6) בעל הבהמה.

ב. היתה הבהמה שמורה⁷ או מסורה לרועה⁸, אף על פי שהביא זה⁹ עדים שהיא שלו - הרי היא בחזקת זה שהיא תחת ידו; ואם טען: אתה מכרתה או נתתה לי - ישבע התופס הסת שהיא שלו ויפטר¹⁰.

(7) דרכו של בעליה לשמור עליה. (8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. (9) שהיא ידועה לו. (10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעזיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העזיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העזיזים במיגור שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעזיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לפיכך, מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה

מתוך מהדורת חזק

עַד שְׂיִדּוֹ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלֶקוּ בְּרָצוֹנָם וּבְשִׁבּוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.²⁶

(20 שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו – מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים – גבר".] (22 להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. (24) ואם הסכימו שניהם – רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). (25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוהו בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו – אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין – בין ברשות בין שלא ברשות – אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים – הניחוהו לפניו. (26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטיילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין – מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמה הביאה אותו אימו לביתו של הנחבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הַטּוֹעֵן¹⁷ אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בְּגָד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד זֶה שֶׁבִּידִי שְׁלִי הוּא, אוֹ שְׂאוֹל אוֹ גְּזוּל, אוֹ הַפְּקֻדָּתוֹ אֲצִלָּה אוֹ שְׁכוּר לִי, וְהִנֵּטְעָן אָמַר: לֹא כִי, אֲלֹא זֶה מְמוֹנִי וִירָשָׁתִי, וְהִבִּיא הַטּוֹעֵן עֲדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהוּא יוֹדְעִין שֶׁזֶה הַחֶפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה שֶׁהִיא הֵיחָד לָזֶה, חֲזַר הִנֵּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שְׁלִי, אֲבָל אֲתָה נִתְּנוּ לִי אוֹ מִכְרָתוֹ לִי, וְזֶה שְׂאֵמְרָתִי יִרָשָׁתִי - לֹא שִׁירָשָׁתִּי מֵאַבּוֹתִי, אֲלֹא שֶׁהוּא שְׁלִי כְּאֵלוֹ יִרָשָׁתִּי - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת. שֶׁכָּבֶר בְּאַרְנוֹ¹⁸, שִׁישׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לַטֵּעֵן דָּבָר הַנִּשְׁמָעִי¹⁹.

(17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. (18) למעלה פרק ז הלכה ח. (19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין – יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. סְפִינָה²⁰ וְכִיּוּצָא בֶּה שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נִחְלָקִין עֲלֶיהָ, זֶה אוֹמַר: כְּלָה שְׁלִי, וְזֶה אוֹמַר: כְּלָה שְׁלִי²¹, וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְאָמְרוּ²² אֶחָד: תְּפִסּוּהָ עַד שֶׁאֲבִיא עֲדִים²³ - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ²⁴. וְאִם תְּפִסּוּהָ בֵּית דִּין, וְהִלָּךְ וְלֹא מָצָא עֲדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בֵּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטַּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָה מִקֶּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן²⁵; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֲדִים אוֹ

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי י"ז טבת ~

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לִהְיוֹת הַנִּבְלָה מְטֻמָּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טְמֵאָה נִבְלָה וְכַל-דִּינֶיהָ. וְהִנֵּי מִזְכִּיר לָךְ עֲתָה הַקְדָּמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכָּרְנָה בְּכָל מַה-שִּׁזְכֵּר לְקֶמֶן מִמֶּנִּי הַטְּמֵאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאֲנִי מוֹנִים כְּלִימִין וְמִין מִן-הַטְּמֵאוֹת כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵין עֲנִינִי שֶׁאֲנִי חִיבִים לְהַטְמֵא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאֲנִי מְזַהְרִים מִלְּהַטְמֵא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה (אוֹ בְּכָל) מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, אֲלֹא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאִפְסָן כְּזֶה, לְמִי שֶׁנִּגַּע בּוֹ — מִצְוֹת עֲשֵׂה,

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הַק"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לִהְיוֹת זָכָה מְטֻמָּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הַלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשִׂית זָכָה, וְאִיךָ מְטַמֵּא זוֹלָתָה אַחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂתָה זָכָה.

~ יום שני ט"ז טבת ~

מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לִהְיוֹת הָזָב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשֶׂה זָב, וּבִאֲזָנָה אִפֵּן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

יתכן דבר זה אלא בטבילה במים, ואז יטהר. ולשון ספרא (פרשת אחרי מות): "וְרַחֵץ בְּמִים, יָכוֹל גִּזְרֵת מִלֵּךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תלמוד לומר: וְאָחֵר יָבֵא אֶל הַמִּחְנָה — מִפְּנֵי הַטֹּמֶאֶת". הריהו רומז לפלל הזה שבארתו לך: שזה דין בלבד למי שרוצה להטהר שיעשה כן — ודין זה הוא המצוה; אבל לא שנתקנה טבילה דוקא, אלא הרוצה להשאיר בטמאתו ולא יגנס למחנה שכינה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אינה זמן — רשאי. וכבר באר ספר האמת ("ספר התורה") שכל מי שנטמא וטבל שהוא טהור, אלא שאין טהרתו שלמה עד שיעריב שמשו (שתשקע השמש ביום הטבילה). וכן בא גם בפרוש המקביל, שצריך לטבל וגופו ערום נוגע בשטח המים. אמרו (עירובין ד:): "כל-בשרו — שלא יזהר דבר חוצץ בינו ובין המים". הנה נתבאר לך, שמצוה זו — והיא מצות טבילה — כוללת דיני המקנה ודיני החציצה ודיני טבול יום (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). ומצוה זו מבארת במסכת מקנאות ובמסכת טבול יום.

כלומר: דין זה שנוצטונו בו הוא מצוה, הינו שאנו אומרים שהנוגע בדבר פלוני באפן כזה נטמא; ואם הוא במצב אחר, אינו נטמא. אף עצם ההטמאות הוא דבר של רשות: אם רוצה מטמא ואם לאו אינו מטמא. ולשון ספרא (פרשת שמייני): "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יכול אם נגע אדם בנבלה ללקה ארבעים? תלמוד לומר: "וּלְאֵלֶּה הַטֹּמֶאֶת" (שם יא, כד); יכול אם רצה אדם נבלה ללף ויטמא לה? תלמוד לומר: "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ", הֲאֵל כִּיצַד? הֲיֵי אֹמֵר: רְשׁוּת". אם כן המצוה היא — הדין אשר נצטונו בדינים אלו ונאמר לנו שהנוגע בזה נטמא ונעשה טמא וחיב בכל-חיובי הטמאים: לצאת חוץ למחנה שכינה (מעזרת ישראל שבמקדש ופנימה) ושלל לכל קדש ולא לנגע בו וכיוצא בזה — וזהו הצווי, כלומר: שנעשה טמא אם נגע בדבר זה, או אם היה בקרבתו באפן כן. וזכור ענין זה בכל-מין ממיני הטמאה.

~ יום רביעי י"ח טבת ~

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט — הצווי שנוצטונו לטבול במי מקנה ואז נטהר מכל-מין ממיני הטמאה שנטמאנו בו, והוא אמרו יתעלה: "וְרַחֵץ בְּמִים אֶת-כָּל-בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), ויבא בקבלה (ספרא פרשת מצורע): "מים שכל-בשרו עולה בהם והוא שעור מקנה", אלא אם היו מים נובעים (ממעין), שלהם אין שעור, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות מקוואות). ויתנאקה, שהנזב בלבד יהיו המים שיטהר בהם נובעים, כמו שאמר בו הפתוב: "במים חיים" (שם, יג). ואין הכונה באמרנו שהטבילה מצוה עשה, שכל-טמא חיב לטבול בהכרח, כדרך שכל-המתעטף בטלית חיב לעשות ציצית, או שכל-מי שיש לו בית חיב לעשות מעקה — אלא פונתי בכך לדין טבילה שאנו נצטונו שכל-הרוצה להטהר מטמאתו לא

~ יום חמישי י"ט טבת ~

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט נדפסה לעיל ביום הקודם.

~ יום שישי כ' טבת ~

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט נדפסה לעיל ביום רביעי.

~ שבת קודש כ"א טבת ~

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט נדפסה לעיל ביום רביעי.

בני ישראל "משולים לכוכבים", כי בצבא השמים גופא יש לכוכבים מעלה לגבי שמש וירח, כי בשמש וירח כתיב: "וחפרה הלבנה ובושה החמה", ואילו הכוכבים קיימים לעד, וכמו-כן בני ישראל

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

נביאים

יחזקאל פרק כב

כא ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון־פה בתוכם וידעו פִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ)

יחזקאל פרק ל

א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ב בן־אדם הנבא ואמרתי פה אמר אֲדֹנָי יְהוָה הילילו הָהָ לַיּוֹם:
ג פִּי־קְרוֹב יוֹם וְקְרוֹב יוֹם לַיהוָה יוֹם עֲנָן גּוֹיִם יְהוָה: ד וּבָאָה חֶרֶב בְּמִצְרַיִם וְהָיְתָה חֲלָחֶלָה בְּכּוֹשׁ
בְּנֶפֶל חָלָל בְּמִצְרַיִם וְלָקְחוּ הַמוֹנֶה וְנִהְרְסוּ יְסוֹדֵתֶיהָ: ה פּוֹשׁ וּפּוֹט וְלוֹד וְכָל־הָעָרֵב וְכּוֹב וּבְנֵי אֶרֶץ
הַבְּרִית אַתֶּם בַּחֲרֵב יָפְלוּ: (פ)

רש"י

של מצרי' כלו באותו הפרק מצרים ניתנה ביד נבוכדנצר בכ"ז לנבוכדנצר בשנה שנאמר' נבוא' זו ליחזקאל הוסיף ארבעים שנה הרי ששים ושבע צא מהם ארבעים וחמש לנבוכדנצר ועשרים ושלוש לאויל מרודך כדאמרינן במסכת מגילה ושנה אחת מהם עלתה לזה ולזה כדאמרינן התם שנים מקוטעו' היו: ולך אתן פתחון פה בתוכם. לך יחזקאל יהא פתחון פה כשיראו נבואתך מתקיימת:

(ב) הה. כמו אהה הה ליום העתיד לבוא על אותן העכו"ם: (ג) עת גוים. עידן תבר עממיא: (ד) והיתה חלחלה בכוש. ל' רעד כשישמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך בבל עליהם: (ה) וכל הערב. ת"י וכל סומכוותא כל העורבים ערובת מצרים גרנסי"א בלע"ז: ארץ הברית. כורתי ברית למצרים לעזור לה:

מצודת ציון

(כא) קרן. כינה את הממשלה בשם קרן על כי בעלי הקרנים יתחזקו בהן בהלחמם עם מ':
(ב) הילילו. מלשון יללה: הה. הוא כמו אהה והוא לשון צעקת יללה: (ד) חלחלה. רתת ורעדה: (ה) הערב. מל' תערובות:

לזה ולזה הרי נשלמו מ' שנה ביום שמת אויל מרודך ומלך בלשאצר ואז נאמרה לדניאל נבואת נצחון פרס כמ"ש בשנת חדא לבלשאצר וכו' וארו וכו' דמיא לדוב (דניאל ז) ועל פרס יאמר ונבואת ביאת פרס על בבל היתה צמיחת קרן לבית ישראל כי ע"י נצחון פרס יצאו חפשי מתחת יד בבל: ולך אתן. ר"ל אז תוכל לפתוח פִּיךָ להוכיחם גם מלכך כי אז ישמעו לך בראותם שנבואתך מתקיימת: וידעו. ואז ידעו שאני ה' נאמן במאמרו:

(ב) הילילו. עשו יללה ואמרו אהה על היום ההוא הוא יום הפורעניות: (ג) וקרוב יום לה'. ר"ל היום הקרוב הוא לה' מעמו תבא הפורעניות ולא במקרה: יום ענן. ר"ל יום חושך כאילו נתקדרו השמים בעבים: (ד) ובאה חרב. של מלך בבל: והיתה וגו'. ר"ל בעת יפיל חלל רב במצרים תהיה חלחלה בכוש על כי יראו כי נכון הוא גם לבוא עליהם: ולקחו המונה. מוסב למעלה לומר בכוש תהיה חלחלה בעת יפול חלל במצרים ויקחו את המון עמה בשבי ויסודות חומותיה יהיו נהרסים: (ה) וכל הערב. תערובות העובדי כוכבים אשר בתוכן: ובני וגו'. בני הארצות שהיה להם כריתת ברית עמהם: אתם. כולם יפלו בחרב עם מצרים ודומה להם:

(כא) ביום ההוא אצמיח קרן. לא שמעתי ולא מצאתי פ' מקרא זה מה הוא צמח קרנם של ישראל במפלת מצרים שהרי ישראל גלו שמונה שנים לפני מפלת מצרים. ואומר אני ביום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואותו חשבון כלה בשנה שמלך בלשאצר ומצינו בדניאל שבאותה שנה התחילו מלכי פרס להתחזק ונגזרה מפלה על בבל שנאמר (דניאל ז) בשנת חדא לבלשאצר דניאל חלם חזה וגו' קדמיא כאריה היא בבל (שם) וכתוב (שם) חזה הוית עד די מריטו גפה וגו' וארו חויה אוחרי תנינא דמיא לדוב היא פרס וכתוב וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיאי, כלומר תפשי המלוכה ומלכות פרס היא צמיחת קרן לישראל שנאמר בכורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (ישעיה מ"ה) ומניין שארבעים שנה

מצודת דוד

(כא) ביום ההוא. מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואמר ביום ההוא אצמיח קרן ממשלה לבית ישראל כי מ' שנה נשלמו בשנת מלך בלשצר כי נ"ג מלך מ"ה שנה ובנ"ז למלכו כבש את מצרים א"כ נשארו משנותיו ח"י שנים, אויל מרודך בנו מלך כ"ג שנים אלא שנבלע שנה אחת במלכות אביו כי השנה הראשונה עלתה

לזה ולזה הרי נשלמו מ' שנה ביום שמת אויל מרודך ומלך בלשאצר ואז נאמרה לדניאל נבואת נצחון פרס כמ"ש בשנת חדא לבלשאצר וכו' וארו וכו' דמיא לדוב (דניאל ז) ועל פרס יאמר ונבואת ביאת פרס על בבל היתה צמיחת קרן לבית ישראל כי ע"י נצחון פרס יצאו חפשי מתחת יד בבל: ולך אתן. ר"ל אז תוכל לפתוח פִּיךָ להוכיחם גם מלכך כי אז ישמעו לך בראותם שנבואתך מתקיימת: וידעו. ואז ידעו שאני ה' נאמן במאמרו:

(ב) הילילו. עשו יללה ואמרו אהה על היום ההוא הוא יום הפורעניות: (ג) וקרוב יום לה'. ר"ל היום הקרוב הוא לה' מעמו תבא הפורעניות ולא במקרה: יום ענן. ר"ל יום חושך כאילו נתקדרו השמים בעבים: (ד) ובאה חרב. של מלך בבל: והיתה וגו'. ר"ל בעת יפיל חלל רב במצרים תהיה חלחלה בכוש על כי יראו כי נכון הוא גם לבוא עליהם: ולקחו המונה. מוסב למעלה לומר בכוש תהיה חלחלה בעת יפול חלל במצרים ויקחו את המון עמה בשבי ויסודות חומותיה יהיו נהרסים: (ה) וכל הערב. תערובות העובדי כוכבים אשר בתוכן: ובני וגו'. בני הארצות שהיה להם כריתת ברית עמהם: אתם. כולם יפלו בחרב עם מצרים ודומה להם:

כתובים

דברי הימים א פרק י"ז

מ להעלות עלות ליהוה על־מזבח העולה תמיד לִבְכֹּר וְלַעֲרֹב וְלִכְלֵל־הַכֶּתוֹב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה עַל־יִשְׂרָאֵל: מֵאָּ וְעַמָּהֶם הֵימָּן וַיִּדְוֹתוּן וַיִּשְׁאֲרֵהוּ הַבְּרוּרִים אֲשֶׁר נָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת לְהָדוֹת לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: מִבְּ וְעַמָּהֶם הֵימָּן וַיִּדְוֹתוּן חֲצִצְרוֹת וּמַצְלֵתִים לְמִשְׁמִיעִים וְכָלִי שִׁיר הָאֱלֹהִים וּבְנֵי יִדְוֹתוֹן לְשֹׁעֵר: מִג וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ וַיֹּסֶב דָּוִיד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ: (פ)

דברי הימים א פרק י"ז

א וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשָׁב דָּוִיד בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־נָתָן הַנָּבִיא הִנֵּה אֲנִכִּי יוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲרָזִים וְאֶרְוֶן בְּרִית־יְהוָה תַּחַת יְרִיעוֹת: ב וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־דָּוִיד כֹּל אֲשֶׁר בָּלַכְכָּה עֲשֵׂה כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ: (ג) וַיְהִי כִּי בָלַח הָאֱלֹהִים וַיְהִי דְבַר־אֱלֹהִים אֶל־נָתָן לֵאמֹר: ד לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־דָּוִיד עַבְדִּי כֹה אָמַר יְהוָה לֹא אֶתָּה תִּבְנֶה־לִּי הַבַּיִת לְשֹׁכֵת: ה כִּי לֹא יִשְׁכַּתִּי בְּבֵית מֶן־חַיִּים אֲשֶׁר הָעֲלִיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֶהְיֶה מְאֹהֶל אֶל־אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן:

רש"י

(מא) ושאר הברורים. המוכחרים: אשר נקבו בשמות. אנשים גדולים קרויים בשם לשורר לפני המזבח בשעת הקרבת הקרבנות: (מב) ובני ידותון לשער. כמו לשוערים ובשנת הארבעים למלכות בית דוד שמו אותם ראש למשוררים כדכתיב (לקמן כ"ה) לידותון בני ידותון וגו' ששה על ידי אביהם הנביא על הודות והלל לה': (א) ויהי כאשר ישב דוד. (בש"ב ז') כתיב וה' הניח לו מסביב וגו' וארון האלהים יושב בתוך היריעה כדכתיב למעלה הימנה בתוך האהל אשר נטה לו דוד, אמר דוד: הקב"ה קיים בו והניח לכם מכל אויביכם

מסביב וגם אנכי מוטל עלי לעשות מה שכתוב בסמוך והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם כלומר אעשה לו משכן: (ג) ויהי בלילה ההוא וגו'. מפורש במדרש אמר לו הקב"ה לנתן הנביא האדם הזה שאני שולח אליו נדרן הוא, צא ואמור לו עד שלא ישבע לבנותו לא אתה תבנה הבית לשבתי, ד"א האדם שאני שולחך אצלו זריז הוא לך אמור לו קודם שישכור פועלים: (ה) ואהיה מאהל אל אהל וממשכן. כלומר ואהיה מתהלך מאוהל אל אוהל וממשכן אל משכן מגלגל לשילה ומשילה לנוב ומנוב לגבעון ואף על גב שהייתי מטלטל מאוהל אל אוהל וממשכן למשכן:

מצודת דוד

(מ) להעלות. שהם יעלו שמה את התמידין: ולכל הכתוב. המה המוספין: (מא) אשר וכו'. אשר פרשם בשמות מי ומי יעמדו לפני המשכן: כי לעולם חסדו. ומהראוי להודות לו על זה: (מב) ועמם. ר"ל עם הימן וידותון היו חצוצרות וכו': למשמיעים. העשויים להיות משמיעים קול גדול: וכלי שיר. ושאר כלי שיר העשויים לשורר בהם לפני משכן האלהים: לשער. היו ממונים לשמור שער המשכן: (מג) ויסב דוד. מאת פני אוהל הארון: לברך את ביתו. כדרך שבירך את העם בשם ה': (א) בביתו. ר"ל בבית הראוי לו לפי מעלתו: בבית הארזים. מסוכך בתקרת ארזים: תחת יריעות. הוא האוהל האמור למעלה וכאומר וכי זו היא הבית הראויה לארון: (ב) כל אשר בלכך. כאומר אם חפצך לבנות בית לה' עשה חפצך: (ה) כי לא ישבתי. אשר לא ישבתי וכו', ר"ל הנה עד הנה לא ישבתי בבית וכן אתה לא תבנה לי: ואהיה מאוהל. הייתי מתהלך מאוהל שילה אל אוהל נוב וכו': וממשכן. כאילו אמר וממשכן אל משכן והוא מקר' קצר ומעצמו יובן החסרון: בכל אשר וכו'. בכל המקומות אשר התהלכתי וכו' וכי דברתי אל אח' מהשופטים אשר צויתיו לרעות את עמי וכו' וכאומר הנה מזה תדע שבנין הבית שמורה היא למי שיבנהו ואין כולם ראויים לה, ולזה לא צויתי עליה מאז:

משניות מסכת שבת

- ו האבן שבקריית, אם ממלאין בה ואינה נופלת – ממלאין בה; ואם לאו – אין ממלאין בה. זמורה שהיא קשורה בטפח – ממלאין בה בשבת.
- ז פקק החלון, רבי אליעזר אומר: בזמן שהוא קשור ותלוי – פוקקין בו; ואם לאו – אין פוקקין בו. ויחכמים אומרים: בין כך ובין כך – פוקקין בו.
- ח כל כסויי הפלים שיש להם בית אחיזה – נטלים בשבת. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בכסויי הקרקעות; אבל בכסויי הפלים – בין כך ובין כך נטלים בשבת.

פירוש ברטנורא

- ו האבן שבקריית. דלעת יבשה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה: אם ממלאין. בקריית: ואין האבן נופלת. שהדקה יפה כפי הקרייה הוה כלי: ואם לאו. הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלים את הקרייה, שנעשית בסים לאבן שנושאתה: זמורה שהיא קשורה בטפח. לפי קמן ששואבין בו מים מן הבור או מן המעין ממלאים בו דשויא להך זמורה כלי:
- ז פקק החלון. כגון לוח ומסך או שאר כל דבר שסותמים בו החלון: ותלוי. שאינו נגרר בארץ: ואם לאו אין פוקקין בו. שאם נגרר על גבי קרקע כשהוא שומטו מעל הארץ לסתום בו, מוחזי כמסיף על הבנין, וסבר רבי אליעזר אין מוסיפין על אהל עראי בשבת: בין כך ובין כך. בין קשור בין אינו קשור פוקקין בו, הואיל והיה מוכן מאתמול לכך, דסברי רבנן מוסיפין על אהל עראי בשבת. והלכה כחכמים:
- ח כמה דברים אמורים בכסויי קרקעות. בגמרא קאמר דבכסויי כלים כ"ע לא פליגי דרשי אע"ג דלית להו בית אחיזה, ובכסויי קרקעות כגון כסוי של בור ודו"ק כ"ע לא פליגי דאסור אי לית להו בית אחיזה. כי פליגי בכסויי כלים המחזירים לקרקעות, מד סבר כקרקעות דמיין, ומד סבר לאו כקרקעות דמיין. והלכה כחכמים שהמחזיר לקרקע הרי הוא כקרקע:

משניות מבוארות – קהתי

- בו – סותמים בו את החלון בשבת. ואם לאו – אם אינו קשור, או שאינו תלוי אף על פי שהוא קשור, אלא שנגרר בארץ (המאירי). אין פוקקין בו – בשבת, לפי שנראה כמסיף על הבנין, וסובר רבי אליעזר: אין מוסיפין על אהל עראי בשבת, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). ויחכמים אומרים: בין כך ובין כך – בין קשור בין שאינו קשור, פוקקין בו – בשבת, הואיל והיה מוכן מערב שבת לכך, שסוברים חכמים: מוסיפים על אהל עראי בשבת. והלכה כחכמים.

~ יום שני ~

באור משנה ח

משנה זו דנה בטלטול כיסויי כלים או כיסויי בורות וכדומה.

- כל כסויי הפלים שיש להם בית אחיזה – לאוחזם בו, נטלים בשבת – מותר לטלטלם בשבת, שהואיל ויש להם בית אחיזה, תורת כלים עליהם. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים – שאין מטלטלים כיסויים אלא אם כן יש להם בית אחיזה? בכסויי הקרקעות – כגון כיסויי הבורות, אבל בכסויי הפלים, בין כך ובין כך – בין שיש להם בית אחיזה בין שאין להם בית אחיזה, נטלים בשבת – בגמרא מבואר, שבכסויי כלים ממש, הכל מודים שמותר לטלטלם בשבת, אף על פי שאין להם בית אחיזה, שדינם כדין כלים; ובכסויי קרקעות, כגון כסויי בורות, הכל מודים שאם אין להם בית אחיזה אסור לטלטלם בשבת, לפי שנראים כאילו עשויים לסתום בהם את הבור והרי זה כבונה. לא נחלקו רבי יוסי וחכמים אלא בכסויי כלים המחזירים לקרקע, כגון חבית הטמונה בארץ וכיוצא בזה, שלדעת חכמים דינם כקרקע ואם אין להם בית אחיזה אסור לטלטלם בשבת; ולדעת רבי יוסי, הרי הם ככלים ומותר לטלטלם בשבת אף כשאין להם בית אחיזה. הלכה כחכמים. שהמחזיר לקרקע הרי הוא כקרקע (רמב"ם).

~ יום ראשון ~

באור משנה ו

- משנתנו באה ללמד, שאם דבר האסור בטלטול מחובר לכלי המותר בטלטול והוא טפל לו, מותר לטלטלו בשבת.
- האבן שבקרייה – האבן הנמצאת בדלעת יבשה, שהתקינה לשאוב בה מים מן הבור, ומתוך שהיא קלה וצפה על פני המים נתנו בה אבן להכבידה, אם ממלאין בה – בקרייה מים, ואינה נופלת – והאבן אינה נופלת ממנה, שמהודקת היא היטב בתוך הקרייה, ממלאין בה – מים בשבת, שהאבן בטלה אגב הקרייה; ואם לאו – אם האבן אינה מהודקת היטב בקרייה, והיא נופלת ממנה, אין ממלאין בה – אסור בשבת למלא בקרייה מים, שהאבן היא כשאר אבנים ואסור לטלטל את הקרייה אגב האבן, ואפילו נפלה האבן בשבת, אסור למלא בה, לפי שנעשתה בסיס לאבן (רש"י). זמורה – ארוכה של גפן, שהיא קשורה בטפח – כעין דלי קטן של חרס ששואבים בו מים מן הבור או מן המעין, ממלאין בה בשבת – מותר למלא על ידי זמורה זו (כמו על ידי חבל) מים בטיפח, לפי שהיא נחשבת כחלק מן הטיפח, ואין עליה תורת מוקצה.

באור משנה ז

- העושה בשבת אוהל קבוע, חייב משום בונה. לפיכך אין עושין בשבת אוהל עראי, כגון לפרוס מחצלת על ארבע מחיצות, גזירה שמא יעשה אוהל קבוע. כרם, להוסיף על אוהל עראי בשבת, כגון שהיתה מחצלת פרוסה על הכתלים מלפני השבת, ונשאר בה אזור, וכאיים למתוח את כולה בשבת, נחלקו בזה התנאים שבמשנתנו, שרבי אליעזר סובר: אין מוסיפים על אוהל עראי אפילו ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת; וחכמים סוברים: מוסיפים על אוהל עראי בשבת ואין צריך לומר ביום טוב (גמרא, שבת קכד, ב: רמב"ם הל' שבת כב, כו).
- פקק החלון – לוח העשוי לסתום בו את החלון, שכן בימיהם לא היו שמשות בחלונות, והיו משתמשים בלוח עץ וכיוצא בו כדי לסתום את החלון בשעת הצורך, רבי אליעזר אומר: בזמן שהוא קשור – שהפקק קשור בחלון, ותלוי – באויר, שאינו נגרר בארץ, פוקקין

פרק שמונה עשר

א מִפְּנֵי אֶפְלוֹ אַרְבַּע וְחֲמֵשׁ קָפוֹת שֶׁל תֵּבָן וְשֶׁל תְּבוּאָה, מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים וּמִפְּנֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֲבָל לֹא אֶת הָאוֹצֵר. מִפְּנֵי תְרוּמַת טְהוֹרָה, וּדְמָאִי, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַתְּרֻמוֹת הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֲכָל לְעֹנִיִּים; אֲבָל לֹא אֶת הַטֶּבֶל, וְלֹא מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ, וְלֹא אֶת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְלֹא אֶת הַלּוֹף, וְלֹא אֶת הַחֲרָדֵל. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מְתִיר בְּלוֹף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֲכָל עוֹרְבִין.

פירוש ברטנורא

יח א מפני. אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לשמוע הדרשה, ודוקא לדבר מצוה שרי ולא חיישין למירחא דשבת: **ארבע וחמש.** לאו דוקא, דאי בעי אפילו טובא נמי: **אבל לא את האוצר.** כלומר ובלבד שלא ינמור את האוצר כולו עד שיגיע לקרקעיתו, דלמא אתי לאשוויי גומות: **מפני תרומה טהורה.** ואפילו ישראל דלא חויה ליה ויכול לטלטלה ולפנותה, כיון דחויא לכהן; ודמאי. דחוי לעניים, כדתנן מאכילין את העניים דמאי, ואי בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחוי ליה, השתא נמי חוי ליה: **ומעשר ראשון שנטלה תרומתו.** שנטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבלין, דעדיין לא חלה עליה חובת תרומת שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכרי, וזה שהקדים ולקח המעשר בשבלין אינו מפרשי אלא תרומת מעשר בלבד, ומותר באכילה אע"פ שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה: **ומעשר שני והקדש שנפדו.** שפדו אותן הבעלים ונתנו את הקרן ולא נתנו את ההומש, ושמענין מהכא שהם פדוין וההומש היו מלוה גבי בעלים: **אבל לא את הטבל.** ואפילו טבל דרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב: **ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** אם הקדים בן לוי ולקח המעשר אחר שנתמרחא התבואה בכרי קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה זהו, מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו האמור כאן, שכיון שנתמרחא בכרי ונתחייבה בתרומה, כשלוקח המעשר ראשון אע"פ שמפריש ממנו תרומת מעשר כל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוא ואסור לטלטלו בשבת: **ולא מעשר שני והקדש שלא נפדו.** כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכה, כגון שפדה המע"ש על גרומאות של כסף, ואין מעשר שני נפדה אלא במעות שיש עליהם צורה דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך. והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כ"ז) ונתן את הערך ביום ההוא דבר הניתן

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

איפוא, לטלטלם בשבת; **וְהַתְּרֻמוֹת הַיָּבֵשׁ** – מִין קטנית (לופינו"ס בלעז), אף על פי שהוא מר וקשה, מותר לטלטלו בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֲכָל לְעֹנִיִּים** – ויש גורסים: מפני שהוא מאכל לעניים. **אֲבָל לֹא אֶת הַטֶּבֶל** – אסור לטלטל בשבת את הטבל, היינו תבואה שלא הופרשו ממנה תרומה ומעשר, שאסורה באכילה אף לכהן; ובגמרא מבואר: אפילו טבל מדרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב, **וְלֹא מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ** – אין צורך לומר במעשר ראשון שלא הופרשה ממנו תרומת המעשר, שהרי טבל גמור הוא, אלא כוונת המשנה היא – כמבואר בגמרא – שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שלאחר מירוח הכרי, היינו לאחר שנתחייבה התבואה בתרומה, הקדים הלוי, ונטל את מעשרו קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, והרי בכגון זה חייב הלוי להפריש ממעשרו לא רק תרומת מעשר אלא גם תרומה גדולה, וכל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי הוא טבל, ואסור לטלטלו בשבת. **וְלֹא אֶת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** – ואפילו ניפדו, אלא שלא ניפדו כהלכתם, כגון מעשר שני שפדאו באסימון (מטבע שאין עליה צורה), והקדש שחיללו על גבי קרקע, שבכגון זה אין פדיונם פדיון; שכן בפדיון מעשר שני נאמר (דברים י"ד, כח): "וצרת הכסף בידך" – דבר שיש בו צורה, ובהקדש נאמר (ויקרא כ, ט): "ויטף חמשיית כסף עונך עליו וקם לו" – ומכאן שנפדה בכסף ולא בקרקע; הלכך מעשר שני והקדש אלו אסורים באכילה, ואסור, איפוא, לטלטלם בשבת, **וְלֹא אֶת הַלּוֹף** – מִין בצל (ארו"ס), **וְלֹא אֶת הַחֲרָדֵל** – שאינו ראוי לאכילה בעין, ובשבת אין ראוי לתקנו (המאירי); כל אלו הואיל ואינם ראויים לאכילה לא לאדם ולא לבהמה, אסור לטלטלם בשבת. **רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מְתִיר בְּלוֹף** – לטלטלו בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֲכָל עוֹרְבִין** – שעשירים מגדלים אותם לשם שעשוע ותחביב, וסובר רבן שמעון בן גמליאל שכל ישראל בני מלכים הם, הלכך מותרים כולם לטלטל את הלוף בשבת. אבל תנא קמא סובר, הואיל ואין הדבר מצוי שבני אדם יגדלו עורבים, אין להתיר טלטול הלוף בשבת. והלכה כתנא קמא.

בתוספות מובא (שבת קנח, א), שרבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוף וכל שכן שמתיר בחרדל, מפני שהוא מאכל ליניים, כדעת התנא בברייתא (שם).

משנה זו באה ללמד, שאף על פי שכל דבר הראוי לאכילה לאדם או לבהמה מותר לטלטלו בשבת, מכל מקום אם הטלטול כרוך בטירחה רבה, אינו מותר אלא לצורך מצווה. ברם, דבר שאינו ראוי לאכילה לא לאדם ולא לבהמה אסור לטלטלו בשבת. **מִפְּנֵי –** בשבת, **אֶפְלוֹ אַרְבַּע וְחֲמֵשׁ** – כלומר אפילו הרבה, **קָפוֹת שֶׁל תֵּבָן וְשֶׁל תְּבוּאָה** – אף על פי שיש טורח בפניו זה, **מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים** – אם אדם צריך למקום הקופות להושיב שם אורחים לסעודה, **וּמִפְּנֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ** – או שצריך לפנותו שיהא מקום לתלמידים בבית המדרש ולא יטילו מלימוד תורה ומשמיעת הדרשה; כלומר שלצורך מצווה מותר לפנות את קופות התבן והתבואה, ואין חוששים לטירחה של שבת; **אֲבָל לֹא אֶת הָאוֹצֵר** – כלומר שלא יפנה את האוצר כולו, לפי שחוששים שמא יבוא לידי השוויית הגומות שבקרקע, שהיא תולדת החורש. **מִפְּנֵי תְרוּמַת טְהוֹרָה** – כלומר, מותר לישראל לטלטל בשבת ולפנות אפילו תרומה טהורה, שאינה ראויה לו לאכילה, שכן ראויה היא לכהן. אבל תרומה טמאה אסור לטלטלה בשבת, לפי שאינה ראויה לאכילה אף לכהן, שהרי דינה בשריפה; **וּדְמָאִי** – תבואה שנילקחה מעם הארץ החשוד על המעשר (ענין פתיחה למסכת דמאי), שאסור לאכלה עד שיעשרוה מספק, ומכל מקום מותר לטלטלה בשבת לפי שהיא ראויה לאכילה לעניים, כמו ששינוי (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי"; ואף לעצמו ראויה היא, שכן יכול הוא להפקיר את נכסיו ולהיות עני; **וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְרוּמָתוֹ** – שהופרשה ממנו תרומת מעשר, אף אם לא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשבליים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, שבכגון זה פטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה (ענין ברכות ז, א), וכיון שמוחר לאכלו מותר גם לטלטלו בשבת; **וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – רשאי אדם לפדות פירות מעשר שני שלו בכסף ולהעלות את הכסף לירושלים, והפירות שניפדו מותר לו לאכלם בכל מקום, וכן דבר שהוקדש לה' אפשר לפדותו בכסף, והוא יוצא לחולין, וכסף הפדיון נעשה הקדש. ברם, הפודה מעשר שני שלו או הקדשו, צריך להוסיף חומש על דמי פדיונו; ובאה המשנה להשמיענו במעשר שני והקדש שפדו אותם הבעלים, שאף על פי שפדאום ללא תוספת החומש, אין החומש מעכב, והרי הם פדורים לאכילה, ומותר,

ב חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים, אם התקין למאכל בהמה – מטלטלין אותן; ואם לאו – אין מטלטלין אותן. כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו. תרנגולת שברחה – דוחין אותה עד שתפגם. מדין עגליו וספחיו ברשות הרבים. אישה מדרה את בנה. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת; אבל אם היה גורר – אסור.

ג אין מילדין את הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין. ומילדין את האשה בשבת, וקורין לה חכמה ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת, וקושרין את הטפור. רבי יוסי אומר: אף חותכין. וכל צרכי מילה עושין בשבת.

פירוש ברטנורא

מיד ליד: לוף. מין קטנית שאינו ראוי חי אפילו לבהמה. ורמב"ם פירש מין ממניי הבעלים: לעורבין. כגון עשירים שמגדלים עורבים לגדולה. ואין הלכה כרשב"ג:

ב חבילי. אגודות: זרדים. ענפי האילן לחים שמורדין אותם למאכל בהמות: כופין את הסל לפני האפרוחים. ומבטל כלי מוכיכו לא הוי, שאין האפרוחים עומדים עליו. והאומר אין כלי נוטל אלא לצורך דבר הניטל, מוקי למתנותין בצריך למקומו של כלי: שברחה. מן הבית: דוחין אותה. בידים: עד שתפגם. ודוקא דוחין אבל לא מדין, לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא שהוא מטלטלה. אבל אוזין ושאר עופות מדין: מדין עגלים. ואוחז בצוארו ובצדדיו וגוררו ומסיעו ומנענע לו רגליו: והאשה מדרה את בנה. ואחותו בורעין מאחוריו והוא מניע רגליו והולך: שנוטל אחת ומניח אחת. כשהתניק מניע את רגליו מניח אחת ומגביה אחת: אבל גורר אסור. שנושא אתו. וכל מקום שאמר ר"י אימתי במשנה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמים, הילכך הלכתא כותיה:

ג אין מילדין. אין מושכין הולד מן הרחם ביום"ט, דאיכא טרחה ויטרא: אבל מסעדין. ואוחז את הולד שלא יפול לארץ: חכמה. מילדת בקיאה: ממקום למקום. ואין חוששין לאיסור תחומים: ומחללין עליה את השבת. משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג' ימים אחר שילדה, בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מחללין. מג' ועד ז', אמרה צריכה אני מחללין, לא אמרה צריכה אני אין מחללין. מו' ועד ל' אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין, אבל עושים צריכה על ידי נכרי מפני שהיא כחולה שאין בו סכנה, ודבר שאין בו סכנה עושין צרכיו על ידי נכרי: וקושרים הטפור. של ולד שהוא אורח, ואם לא יקשרוהו ויכרכוהו יצאו מעין. אבל אין כותרין אותו בשבת לדברי ת"ק: ר' יוסי אומר אף חותכין. והלכה כר"י שחותכין אותו ומנקים אותו ונותנין עליו אבק הדם וכיוצא בו: וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן באידך פירקא מפרש לצרכי מילה מאי ניהו:

משניות מבוארות – קהתי

רבי יהודה: אימתי – מותר לאשה לדרות את בנה בשבת? בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת – שהתניק עוקר רגל אחת ומגביהה מן הארץ ומניח רגל אחת. אבל אם היה גורר – רגליו בארץ ואינו מגביהן, אסור – לדרותו, שנמצאת האשה נושאת את בנה, ובתניק שאינו יכול לילך ברגליו אין אומרים "חי נושא את עצמו" (חז"ל). והלכה כרבי יהודה, שלא בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש דבריו.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד כיצד נוהגים ביולדת בשבת.

אין מילדין את הבהמה – אין מושכים את ההולד מרחם הבהמה, ביום טוב – וכל שכן בשבת, משום שיש בזה טירחה יתרה, אבל מסעדין – אוחזים את ההולד בצאתו מן הרחם, שלא יפול לארץ, או שדוחקים את הבשר כדי שיהא ההולד יוצא (גמרא). יש מבארים שדווקא ביום טוב מותר לסעד, אבל בשבת לא (דש"י, "תפארת ישראל"). ומילדין את האשה בשבת – ואין צריך לומר ביום טוב, וקורין לה חכמה – מזמינים בשבילה מיילדת, ממקום למקום – אפילו ממקום שהוא מחוץ לתחום שבת, ומחללין עליה את השבת – כדין חולה שיש בו סכנה, וקושרין את הטפור – של ההולד, שהוא קשור במעי אמו, שאם לא יקשרוהו יצאו בני מעיו, אבל אין חותכים אותו בשבת. רבי יוסי אומר: אף חותכין – את הטבור בשבת, וכן הלכה. וכל צרכי מילה עושין בשבת – כמפורש להלן בפרק הבבא, שכן מילה בזמנה דוחה שבת, שנאמר (ויקרא יב, ג): "וביום השמיני ימול" – ואפילו ביום שבת.

יום רביעי –

באור משנה א

פרק זה – כפי שהוזכרו כבר בסוף המשנה הקודמת – עוסק בהלכות צרכי מילה בשבת. משנתנו דנה במכשירי מילה, אם דוחים הם את השבת כמצוות המילה עצמה, ונחלקו בזה רבי אליעזר ורבי עקיבא.

יום שלישי –

באור משנה ב

הירשא של משנתנו באה ללמד, שדבר שסתמו אינו ראוי למאכל בהמה, אם הוכן מערב שבת למאכל בהמה, מותר לטלטלו בשבת. ובסיפא דנה המשנה בבעלי חיים, שאסור לטלטלם בשבת, כיצד נוהגים בהם.

חבילי קש וחבילי עצים – חבילות של קש ושל עצים, וחבילי זרדים – וחבילות של ענפי אילן רכים, אם התקין למאכל בהמה – מטלטלין אותן – בשבת; ואם לאו – אם לא התקין מערב שבת לשם מאכל בהמה, מטלטלין אותן – אין מטלטלין אותן – שחבילות אלו סתם עומדות להסקה, ויש עליהן תורת "מוקצה". כופין את הסל לפני האפרוחים – בשבת, כלומר שאף על פי שהאפרוחים אסורים בטלטול, מכל מקום כופים את הסל לפנייהם, כדי שיעלו וירדו – שיעלו על הסל וירדו ממנו, שלדעת התנא של משנתנו כלי נוטל בשבת אף לצורך דבר שאינו ניטל, ואין זה נקרא שמבטל כלי מהיכנו (עיין לעיל ג, ו), שהרי האפרוחים אינם נשארים עליו, וכשהם יורדים יכול הוא שוב להשתמש בסל כרצונו. ברם, אם עמדו על הסל בין השמשות, כיון שהוקצה לבין השמשות הוקצה לשבת כולה. ולדעת הסובר, שאין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל, מתפרשת משנתנו בצריך למקומו של הסל, וכשהוא מפנהו הוא מניחו לפני האפרוחים. תרנגולת שברחה – והרי אסור לטלטלה בשבת, דוחין אותה – בידיים עד שתפגם – למקומה; אבל אין מדרים אותה, כלומר שאין אוחזים בגפיה כדי להכניסה למקומה, לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ, ונמצא כאילו מטלטלה. ואפילו בחצר אסור לדרותה מאותו טעם (גמרא). מדין עגליו וספחיו (עיינים בני אתונות) ברשות הרבים – בשבת, כלומר שאוחזים באזניהם או בצואריהם ומסייעים להם ללכת, שאין לחשוש בהם שמה יגביהו עצמם ונמצא מטלטלים; בנוסח המשנה שבגמרא אין התיבות "ברשות הרבים". אישה מדרה את בנה – כלומר שאוחזתו בזרועותיו ומוליכה אותו אף ברשות הרבים. אמר

פ ר ק ת ש ע ה ע ש ר

א רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת – מביאו בשבת מגולה; ובספנה – מכסהו על פי עדים. ועוד אומר רבי אליעזר: כורתין עצים לעשות פחמין ולעשות כלי ברזל. כלל אומר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת – אינה דוחה את השבת; ושאין אפשר לעשותה מערב שבת – דוחה את השבת.

ב עושין כל צרכי מילה בשבת: מוהלין, ופורעין, ומוצצין, וגוזגזין עליה אספגניות וכמון. אם לא שחק מערב שבת – לועס בשניו ונותן. אם לא טרף יין ושמן מערב שבת – ינתן זה בעצמו וזה בעצמו. ואין עושין לה חלוק לכתחלה, אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מערב שבת – כורך על אצבעו ומביא, ואפילו מחצר אחרת.

ג מרחיצין את הקטן, בין לפני המילה ובין לאחר המילה, ומזלפין עליו ביד, אבל לא בבלי. רבי אלעזר בן פירוש ברטנורא

יט א רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי. איזמל למול את התינוק; מביאו בשבת מגולה. להודיע שהביא מצוה זו שמחללים עליה את השבת: ובספנה. שגזרו גזרה על המילה: מכסהו ע"פ עדים. שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא, ולא יחשדוהו שהוא נושא שחר חפציו: ולעשות ברזל. כדי לעשות איזמל למילה: כל מלאכה שאפשר לעשותה. כגון מכשירי מילה הואיל ואפשר לעשותה מערב שבת אין דוחין את השבת, ופליג אדריבא אליעזר: שאין אפשר לעשותה מערב שבת. כגון מילה עצמה שאין אפשר לה לעשותה, דומנה בשמיני דוחה שבת. והלכה כרבי עקיבא:

ב מוהלין. חותך את הערלה; ופורעין. העור המכסה ראש הגיד; ומוצצין. את הדם, ואע"פ שהוא עושה חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא ע"י מציצה: אספגניות. תחבושת: לועס בשניו. דכל מה דאפשר לשנות משנה: אם לא טרף יין ושמן. רגילים היו שהיו מורפים בקערה יין ושמן ומערבין אותן יחד לרפואה על המילה כדרך שמורפים ביצים בקערה: חלוק. חתיכה של בגד נקובה, ומכניסין המילה באותה הנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את הגיד: לא התקין. לא הומין: כורך על אצבעו. דרך מלוכש לשנותו מדרך הוצאה כחול: אפילו מחצר אחרת. לא מביעא מבית לבית באותו חצר אע"פ שלא ערב, אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמהם:

ג מרחיצין את הקטן. האי מרחיצין לאו כדרבו הוא, דתנא סיפא לפרושי רישא כיצד מרחיצין כגון לולף ביד אבל בכלי אפילו לולף אסור וכ"ש לרחוץ

משניות מבוארות – קהתי

שבת – רגילים היו לערבב יין ושמן לשם רפואה על מקום המילה, ואף זה צריך להכין מערב שבת, ואם לא ערבבם מערב שבת, ינתן זה בעצמו וזה בעצמו – כלומר שנותן בקערה זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ואינו טורפם (בוחשם), ואם נתערבו נתערבו (והאירי); **עושין לה – למילה, חלוק לכתחלה –** שהיו עושים כמין חלוק קטן ומכניסים בו את ראש הגיד, שלא יחזור העור ויכסנו; ואסור לעשותו לכתחילה בשבת, שיש בזה משום תיקון כלי, אבל כורך עליה סמרטוט – אם לא הוכן החלוק מערב שבת. אם לא התקין מערב שבת – אם גם לא הכין סמרטוט, ולא נמצא במקום שהוא מוהל שם, כורך על אצבעו ומביא – כלומר שהולך להביא סמרטוט מבית אחר וכורכו על אצבעו דרך מלוכש, כדי לשנות מדרך ההוצאה ביום חול, ואפילו מחצר אחרת – לא רק מבית שבאותה חצר מותר להביא, אף על פי שהחצר אינה מעורבת, אלא אפילו מחצר אחרת, שלא עשו לה עירוב (שתוף) עם חצר זו, מותר. ומכל מקום דרך רשות הרבים אסור להביא (ע"פ ר' אבהו) שלא, ועיין תוספות רבי עקיבא איגור. ויש סוברים, שאפילו דרך רשות הרבים מותר להביא (הר"ן בשם הרמב"ם), הואיל והוא מביא דרך מלוכש (והאירי).

בגמרא אמרו, שהפסיקה הכוללת המתחילה את משנתנו – "עושין כל צרכי מילה בשבת" – באה לרבות מה ששנו בברייתא: המל, כל זמן שהוא עוסק במילה, חוזר בין על הציצין (נימי העור שנשתתיו מן הערלה) המעכבין את המילה, בין על הציצין שאין מעכבין את המילה (כמבואר להלן משנה ו בפרקנו); פירש (לאחר שטיקל המוהל ידו מן המילה). על ציצין המעכבין את המילה – חזור, על ציצין שאין מעכבין את המילה – אינו חוזר (שבת קלג, ב).

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

מרחיצין את הקטן – במים חמים, בין לפני המילה ובין לאחר המילה – ביום המילה. יש מפרשים, שלפני המילה אין

רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת – אם זמן המילה חל בשבת, ולא הביא המוהל את סכין המילה מערב שבת, מביאו בשבת מגולה – שיהיו הכל רואים, שהוא מביא את סכין המילה. בגמרא מבואר הטעם, כדי להראות לכל שמצוות מילה חביבה ודוחה את השבת. ובספנה – ובשבת הסכנה, היינו בזמן שגזרו הגויים על ישראל שלא ימולו את בניהם, מכסהו על פי עדים – שיעידו שהביא את הסכין למילה, ולא יחשדוהו שהביא חפץ אחר בשבת. ועוד אומר רבי אליעזר: כורתין עצים לעשות פחמין – אם אין סכין למול, מותר אפילו לכרות עצים בשבת לעשות מהם פחמין, ולעשות כלי ברזל – כדי לעשות סכין למילה, שלדעת רבי אליעזר אפילו מכשירי מילה דוחים את השבת כמילה עצמה. כלל אומר רבי עקיבא – רבי עקיבא חולק על רבי אליעזר וסובר, שאסור להביא בשבת את סכין המילה ברשות הרבים ואסור לעשות סכין למילה, שכן כלל אומר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת, אינה דוחה את השבת – כגון מכשירי מילה, הואיל ואפשר לעשותה מערב שבת, אינם דוחים את השבת, ושאין אפשר לעשותה מערב שבת – כגון המילה עצמה, שזמנה קבוע ביום השמיני, דוחה את השבת – כמו שבארנו לעיל (בסוף המשנה הקודמת). והלכה כרבי עקיבא. כלל זה שנוי גם בענין קרבן פסח (פסחים ו, ב), וגם בענין מנחת כהן גדול (מנחות יא, ג).

באור משנה ב

משנה זו מפרטת את צרכי המילה שעושים בשבת.

עושין כל צרכי מילה בשבת: מוהלין – מלים וחותרים את הערלה, ופורעין – את העור הדק שתחת הערלה, שקורעים אותו ומגלים את ראש הגיד, ומוצצין – את הדם, וגוזגזין עליה אספגניות – תחבושת, וכמון – מין צמח (קומניו"ם), לשם רפואה. כיום, צריך לשחוק את הכמון מערב שבת. אם לא שחק מערב שבת – את הכמון, לועס בשניו ונותן – על מקום המילה, שכל מה שאפשר לעשות בשניו עושים. אם לא טרף יין ושמן מערב

עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר (בראשית לד, כה): "ויהי ביום השלישי בהיותם באבים". ספק ואנדרוגינוס – אין מחללין עליו את השבת; ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. ד מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת

פירוש ברטנורא

כדרכו: ראב"ע כו'. פליג את"ק וסבר מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה, וביום השלישי למילה נמי בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת עצמו דסכנת נפשות היא, והלכה כראב"ע: ספק, בן ח' חדשים ספק בן ט'. דאי בן ח' כאבן בעלמא הוא ואין מילתו דוחה שבת: ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. מדכתיב (בראשית כ"ז) המול לכם כל זכר לרבות אנדרוגינוס. ות"ק, ערלתו כתיב, מי שהוא כולו ערל, יצא זה שחציו נקבה. ואין הלכה כר"י:

ד מי שהיו לו שני תינוקות וכו'. פליגי אמוראי בגמרא בגרסת משנה זו, והגרסא שתפסו רבותי עיקר. כך היא, מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב. אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. והכי פירושה, שכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל, שהרי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כשהקדים ומל את של אחר השבת בשבת, ובהא אפילו ר' יהושע מודה: אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת ושכח ומל את של ערב שבת

משניות מבוארות – קהתי

990 – שספק הוא אם יום מילתו בשבת, כגון שנולד בערב שבת בין השמשות, ואין ידוע אם יום השמיני הוא בערב שבת או בשבת (המאירי; תוספות רבי עקיבא איגור), ואנדרוגינוס – שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, אין מחללין עליו את השבת – ואין מילתו אותם בשבת. ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס – למולו בשבת, שנאמר (בראשית כ"ז): "המול לכם כל זכר", ודורש רבי יהודה: "כל זכר" לרבות אנדרוגינוס. ברם, תנא קמא לומד ממה שנאמר (ויקרא יב, ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", מי שהוא כולו ערל – יום השמיני שלו דוחה שבת, יצא אנדרוגינוס שחציו נקבה, שאין מילתו דוחה שבת. ההלכה כתנא קמא.

בארנו את הרישא של משנתנו כפירושם של רב יהודה ורבה בר אבוח בגמרא. אבל רבא מפרשה בדרך אחרת: מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה – ביום הראשון כדרכו; ומולפין עליו ביד אבל לא בכלי – היינו ביום השלישי שחל להיות בשבת. שאין מרחיצין אותו כדרכו אלא דרך זליפה בלבד. רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת – כלומר שאף ביום השלישי למילתו מרחיצין את הקטן בשבת כדרכו. ברם, בגמרא מובא, שרבא בצמנו מודה כי משמעות לשון המשנה היא כפירושם של רב יהודה ורבה בר אבוח (עיי' שבת קלד, ב). אף על פי כן נוקטים מפרשים אחדים (המאירי; "תפארת ישראל") דווקא את פירושו של רבא, שכן בגמרא מובאת ברייתא כדבריו.

בענין "ספק" השנוי במשנתנו הבאנו שני פירושים. אבל יש מקשים על הפירוש הראשון, שכן בגמרא מתבאר שספק בן שבעה ספק בן שמונה מילתו דוחה שבת. וכן גם פוסק הרמב"ם: "ספק בן שבעה ספק בן שמונה מלין אותו בשבת על כל פנים – אם בן שבעה הוא ושם הוא. בדיו הוא שידחה שבת, ואם בן שמונה הוא הרי זה שחל כמחצית בשר הוא. לפי שזה נפל אם הוא בן שמונה" (הל' מילה א, יד). מכאן כותב בעל "כסף משנה" ש"ספק" השנוי במשנתנו, שאין מחללים עליו את השבת, הוא לענין מכשירי מילה, ומשנתנו היא כדבריו רבי אליעזר הסובר, שאף מכשירי מילה דוחים את השבת, ואילו בוולד שהוא ספק בן שבעה ספק בן שמונה אין מכשירי המילה דוחים את השבת (כמבואר בגמרא שבת קלו, א), או ש"ספק" זה עניינו נולד בין השמשות (כפירוש השני שהבאנו).

באר משנה ד

אין מילה דוחה שבת אלא כשהיא נעשית בזמנה, שנאמר (ויקרא יב, ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ודרשו: אפילו יום השמיני חל בשבת מצוהו דוחה שבת. אבל מילה שלא בזמנה, היינו שלא ביום השמיני, אינה דוחה שבת. משנתנו דנה במי ששגג ומל בשבת מילה שלא בזמנה, אם הוא חייב חטאת. מי שהיו לו שני תינוקות – כגון מוחל שהיו לפניו שני תינוקות, ואחד למול אחר השבת – שיום השמיני שלו חל ביום רביעי, ואחד למול בשבת – שזמן מילתו היה בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת – התינוק שצריך היה למולו אחר השבת, הקדים ומל אותו בשבת, תיב – קרבן חטאת, שהואיל ומל תינוק לפני יום השמיני, נמצא שטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, שהרי

מחממים לו מים בשבת, ואין מרחיצים אותו אלא במים שהוחמו מערב שבת, ואילו לאחר המילה, הואיל ויש בו סכנה, מותר אפילו לחמם לו מים בשבת (המאירי; "שנות אליהו"). ומלפין עליו פיד – בגמרא מבואר, שפסקה זו באה לפרש את הרישא: כיצד מרחיצין את הקטן? מולפין עליו ביד – כלומר שאין מרחיצים אותו כדרכו אלא בשינוי, כגון בזליפה, שזורקים עליו המים ביד, אכל לא בכלי – אפילו דרך זילוף (ברטנורא). רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי – למילתו, שחל להיות בשבת – רבי אלעזר בן עזריה חולק על תנא קמא בשני דברים: א. שמרחיצין את הקטן כדרכו; ב. שלדעת תנא קמא אין דין זה נוהג אלא ביום המילה. והוא סובר, שאף ביום השלישי שחל להיות בשבת מרחיצים אותו, בין במים חמים שהוחמו מערב שבת בין במים שהוחמו בשבת, לפי שיש בו סכנה, שנאמר – באנשי שכס שמלו: "ויהי ביום השלישי בהיותם באבים" – הרי שכיום השלישי יש לנימול כאבים חזקים, והוא בחזקת סכנת נפשות. ואמנם אין זו ראייה גמורה אלא זכר לדבר (כדלעיל ט, ג). מכל מקום מסקנת הגמרא היא, שהלכה כרבי אלעזר בן עזריה, בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו בערב שבת, בין הרחצת כל גופו, בין הרחצת מילה, מפני שסכנה היא לו (שבת קלד, ב). יש מפרשים בדברי רבי אלעזר בן עזריה: מרחיצין את הקטן אף ביום השלישי, וכל שכן בשני הימים הראשונים, שהסכנה בהם מרובה מביום השלישי, ולא נאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם באבים" אלא לומר שעדיין היו כואבים (המאירי), או שבאותו יום היו חלושים ביותר, ולא היו יכולים לברוח ולהילחם, ואילו בשני הימים הראשונים, אף על פי שהם מסוכנים ביותר, מכל מקום עדיין לא תשח כוחם (הרי"ף). אבל מדברי הרמב"ם (הל' מילה ב, ח) משמע, שלא את רבי אלעזר בן עזריה להוסיף על תנא קמא אלא יום השלישי למילתו, כלומר שאף לדעתו אין מרחיצין את הקטן אלא ביום המילה או ביום השלישי למילה, אבל ביום השני למילתו אין מרחיצין אותו, שאין בו סכנה. וכן משמע מדברי הרי"ף (בסוגייתנו), שמביא בשם הגאונים: "הלכה כרבי אלעזר בן עזריה ביום שלישי (כמו שהבאנו לעיל מהגמרא), וכל שכן בראשון שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה, בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מערב שבת" (ועיי' ברין וברא"ש שמפרשים דברי הרי"ף: "בין לפני המילה" – היינו דווקא בחמין שהוחמו מערב שבת, והפסקה "בין בחמין שהוחמו בשבת" אינה מוסבה אלא על הרחיצה שלאחר המילה). ספק – יש מפרשים: וולד שהוא ספק בן שבעה חדשים ספק בן שמונה, כלומר שאין ידוע אם נולד בחודש השביעי לעיבורו והוא בן קיום או שנולד בחודש השמיני ואינו בן קיום, או וולד שהוא ספק בן שמונה חדשים ספק בן תשעה, והלכה היא בבן שמונה, הואיל ואינו בן קיום, שאין מילתו דוחה שבת (רמ"י, רי"ף); ויש מפרשים:

בִּשְׁבֶּת – חֵיב; אֶחָד לְמוֹל בְּעֶרֶב שֶׁבֶת וְאַחַד לְמוֹל בַּשָּׁבֶת, וְשָׂכַח וּמָל אֶת שֵׁל עֶרֶב שֶׁבֶת בַּשָּׁבֶת – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחֲיֵב חֲטָאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ פּוֹטֵר.

ה קָטָן נְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה, לְתַשְׁעָה, וְלַעֲשָׂרָה, וְלְאַחַד עָשָׂר, וְלִשְׁנַיִם עָשָׂר – לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. הָא כִּיצַד? פִּדְרָפוּ – לְשִׁמּוֹנָה; נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת – נְמוֹל לְתַשְׁעָה; בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֵׁל עֶרֶב שֶׁבֶת – נְמוֹל לְעֲשָׂרָה; יוֹם טוֹב לְאַחֵר הַשָּׁבֶת – נְמוֹל לְאַחַד עָשָׂר; שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֵׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – נְמוֹל לִשְׁנַיִם עָשָׂר. קָטָן הַחוּלָה – אֵין מוֹהֲלִין אוֹתוֹ עַד שִׁיבְרִיא.

ו אלו הן ציצין המעפבין את המילה: בִּשְׁר החופה את רב העטרה; ואינו אוכל בתרומה. ואם היה פעל בִּשְׁר

פירוש ברטנורא

בשבת, ר' אליעזר מחייב חטאת. דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת. ואע"ג דמעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, ס"ל לרבי אליעזר מעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת חייב: ורבי יהושע פוטר. דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת פטור, כיון דסבור היה שכרשות בית דין הוא עושה. והלכה כר"י:

ה נולד בין השמשות נמול לתשיעי. שהרי יום שמיני של מחר הוא נמול, ושמו בין השמשות יום הוא ונמול לתשיעי. היה היום ערב שבת א"א למול בשבת הבא דשמו תשיעי הוא והוא לא מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי: **חל יום טוב להיות אחר השבת.** אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונמול לאחר עשר: **שני ימים טובים של ראש השנה.** דקדושה אחת הן ואין מילה שלא בזמנה דוחה את יום טוב השני של ראש השנה, נימול ל"ב: **עד שיבריא.** ועברו עליו ו' ימים שלמים מעת לעת מיום שהבריא, ואח"כ מלין אותו:

ו ציצין. כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה: **עטרה.** היא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנה משפץ ויורד לראשו. ובשר החופה את [רוב] העטרה דקתני מתניתין, לא תימא רוב הקפה אלא אפילו רוב גבהה במקום אחד: **אינו אוכל בתרומה.** אם כהן הוא, דכהן ערל אסור לאכול בתרומה.

משניות מבאורות – קהתי

לְאַחַד עָשָׂר – שְׁמִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּה אִף יוֹם טוֹב אֵינָה דוּחָה, וְלִכֵּן הוּא נִימּוֹל בְּיוֹם שְׁלֹאֲחֵר יוֹם טוֹב שְׁהוּא סִפֵּק אֶחָד עֶשֶׂר; שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – אִם חָלוּ שְׁנֵי יָמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְהִיּוֹת בְּיוֹם רִבְעִי וּבְיוֹם רֵאשׁוֹן אַחֵר הַשָּׁבֶת, נְמוֹל לִשְׁנַיִם עָשָׂר – שְׁמִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּה אֵינָה דוּחָה אִף אֶת הַיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּלְפִיכֵךְ הוּא נִימּוֹל בְּיוֹם שְׁלֹאֲחֵר שְׁנֵי יָמֵי חֲגֵג שְׁהוּא סִפֵּק שְׁנַיִם עֶשֶׂר. קָטָן הַחוּלָה, אֵין מוֹהֲלִין אוֹתוֹ עַד שִׁיבְרִיא – בְּנִמְרָא מְבֹאֵר, שְׁמוֹנִים לוֹ מִעַת שִׁיבְרִיא מְחַלִּי שְׁבַע יָמִים שְׁלָמִים מִעַת לַעַת, כְּדִי שִׁתְּחַזֵּק, וְאַחֵר כֵּךְ מִלִּים אוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים? בְּמַחֲלָה שֶׁתִּקְפָּה אֶת כָּל גּוֹפּוֹ, אֲבָל אִם אֲחָזוּ כָּאֵב בְּאַחַד מֵאֲבָרָיו, כְּגוֹן בְּעֵינוֹ וּכְיוֹצָא בִּזְה, אֵין מִתְּנִינִים לוֹ אֵלָּא עַד שִׁיבְרִיא בְּלָבָד (רַמְבַּם ה' מִלָּה א, טז).

בניין "שני ימים טובים של ראש השנה" יש מבארים הטעם לפי שהם נחשבים כיום ארוך אחד וקדושה אחת להן, הלכך אין מילה שלא בזמנה דוחה גם את היום השני של ראש השנה, אבל ביום טוב שני של גלויות מותר למול אפילו מילה שלא בזמנה (רמב"ם: ט"ז). ויש מבארים, שמשנתנו נקטה שני ימים טובים של ראש השנה, לפי שבזמננו לא היו עושים שני ימים אלא בראש השנה בלבד, אבל הוא הדין לשני ימים טובים של גלויות, שכן מילה שלא בזמנה אף יום טוב שני של גלויות אינה דוחה (תו"א"ש: "בית יוסף").

באור משנה ו

אלו הן ציצין – נימי העור שנשארו מן הערלה, המעפבין את המילה – שכל זמן שלא הוסרו, אין התינוק נחשב כמהול: **בִּשְׁר החופה את רב העטרה –** אם נשאר מעור הערלה עור המכסה את רוב גובהה של העטרה, היינו השפה הגבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנה משתפץ ויורד לראשו; וכבר הזכרנו שהסרת עור זה דוחה את השבת, כלומר שאף לאחר שכבר סילק המהול את ידו מן המילה בשבת, הריהו חוזר ומסיר את העור שנשאר, והואיל והוא ציצין המעכב את המילה. ברם, אם לא נשאר מן העור אלא מעט שאינו חופה את רוב גובהה של עטרה, זהו ציצין שאינו מעכב את המילה, ואמנם כל זמן שהמהול עוסק במילה בשבת, חוזר אף על הציצין שאינם מעכבים, אבל לאחר שסילק ידו מן המילה בשבת, על ציצין שאינם מעכבים אינו חוזר (עיין לעיל משנה ב בפרקנו). וְאֵינּוּ אוֹכְלִים בְּתְרוּמָה – אם הנימול הוא כהן, ונשאר עליו עור החופה את רוב העטרה, דינו ככהן ערל, ולמדים בגזירה שווה תרומה מקרבן פסח

עדיון לא הגיע זמן חיובו לימול, הילכך חייב משום חילול שבת. **אֶחָד לְמוֹל בְּעֶרֶב שֶׁבֶת –** שיום השמיני שלו חל בערב שבת, **וְאַחַד לְמוֹל בַּשָּׁבֶת –** שזמן מילתו היה בשבת, **וְשָׂכַח וּמָל אֶת שֵׁל עֶרֶב שֶׁבֶת בַּשָּׁבֶת –** והרי זו מילה שלא בזמנה, שאינה דוחה שבת, כמו שבארנו לעיל, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחֲיֵב חֲטָאת –** אף על פי שטעה מתוך טירדות בדבר מצווה, ועשה מצווה, שהרי ראוי תינוק זה לימול, מכל מקום הואיל ומצווה זו אינה דוחה את השבת, לפיכך סובר רבי אליעזר שחייב עליה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ פּוֹטֵר –** מחטאת, שאף על פי שחילל את השבת על ידי מילה שלא בזמנה שאינה דוחה את השבת, מכל מקום הואיל וטעה בדבר מצווה ועשה מצווה, שהרי מיום שמיני ואילך יש חיוב למולו, הרי הוא פטור מחטאת. והלכה כרבי יהושע.

~ יום שישי ~

באור משנה ה

לאחר ששנינו לעיל (משנה ג), ספסק אין מחללים עליו את השבת, באה משנתנו ללמד, שמשום ספק יש ומלים תינוק ביום התשיעי להיוולדו, ויש שמלים אותו בעשירי, ויש ביום האחד עשר, ויש בשנים עשר, אבל לא יותר מזה.

קָטָן נְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה – ביום השמיני להיוולדו, **לְתַשְׁעָה –** ויש שנימול ביום התשיעי, **וְלַעֲשָׂרָה –** ויש לעשרה ימים, **וְלְאַחַד עָשָׂר –** ויש לאחר עשר יום, **וְלִשְׁנַיִם עָשָׂר –** ויש לשנים עשר יום. **הָא כִּיצַד? פָּחוֹת –** משמונה, **וְלֹא יוֹתֵר –** על שנים עשר יום. **הָא כִּיצַד? פִּדְרָפוּ –** בדרך הרגילה, **לְשִׁמּוֹנָה –** נימול התינוק לשמונה ימים; **נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת –** שהוא ספק יום ספק לילה, כגון נולד ביום ראשון בין השמשות, ספק ביום רביעי נולד, ספק בליל שני, **נְמוֹל לְתַשְׁעָה –** שמתחילים למנות שמונה ימים מהלילה שלאחריו, כגון במשל שנקטנו מונים שמונה ימים מיום ראשון, ונמצא שנימול בספק תשיעי; **בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֵׁל עֶרֶב שֶׁבֶת –** ספק ביום ששי נולד, ספק בליל שבת, **נְמוֹל לְעֲשָׂרָה –** לפי שיום השמיני שלו חל בשבת, אבל הואיל והוא ספק שמיני ספק תשיעי, כלומר שספק אם זו מילה בזמנה או שלא בזמנה, לפיכך אין מילתו דוחה את השבת, ומלים אותו לאחר השבת, נמצא שנימול בספק עשירי; **יוֹם טוֹב לְאַחֵר הַשָּׁבֶת –** אם חל יום טוב להיות ביום רביעי אחר השבת, **נְמוֹל**

— מִתְקַנּוּ מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵינַן. מָל וְלֹא פָרַע אֶת הַמֵּילָה — בְּאֵלּוּ לֹא מָל.

פ ר ק ע ש ר י מ

א רבי אליעזר אומר: תולין את המשמרת ביום טוב, ונותנין לתלויה בשבת. וחכמים אומרים: אין תולין את המשמרת ביום טוב, ואין נותנין לתלויה בשבת, אבל נותנין לתלויה ביום טוב.

ב נותנין מים על גבי השמרים בשביל שיעלו, ומסננין את תיני בסודרין ובכפיפה מצרית, ונותנין ביצה במסננת

פירוש ברטנורא

נאמר בפסח (שמות י') תושב ושכיר לא יאכל בו ונאמר בתרומה (ויקרא כ"ב) תושב כהן ושכיר לא יאכל בו, מה פסח אסור לערל אף תרומה אסורה לערל: **ואם היה בעל בשר.** שהיה שמן וגראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שנמלה הערלה כולה כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הנד: מתקנו. ומשפּע באומל מאותו עובי: מפני מראית העין. שלא יהא נראה כערל: **ולא פרע.** לא נילה: **כאילו לא מל.** וישוב ופרע, ואפילו סלק ידו ממנה. וכל זמן שהוא מתעסק במילה בשבת חותך בין ציצין המעכבין בין ציצין שאין מעכבין. לאחר שסלק ידו, על ציצין המעכבין חוזר, על ציצין שאין מעכבין אינו חוזר:

כ א רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת. שמסננים בה שמרי יין, ומותח את פיה לכל צד כעגול ונעשה כאהל על חלל הכלי. ואע"ג דעביד אהל שרי ביום טוב, דס"ל לר"א מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב. אבל בשבת [תולה] לכתחלה לא, אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסננין, דאין דרך בורר בכך: **אין תולין את המשמרת.** דעביד אהל עראי ומחוי כמעשה חול: ואין נותנים לתלויה בשבת. דהוה תולדת בורר או מרקק. והלכה כחכמים:

ב נותנים מים. בשבת על גבי שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום. כדי שיעלו, שיהיו השמרים צלולים ויזוב כל ינם. פירוש אחר על גבי שמרים שנשארו בחבית, וקולטין המים טעם היין ומציצין אותן בשבת ושותים אותן ואין בזה משום בורר: **את היין.** מפני הקמחים לבנים שמתהווים בו: **בסודרין.** המיוחדין לכך, וליכא למיגזר דלמא סחיט להו, הואיל ועשוין למלאכה זו. והוא שלא יעשה בידו בסודר כמין גומא כפי הכלי כדי שירד היין במדרון, שלא יעשה

משניות מבוארות – קהתי

טוב; ואין נותנין לתלויה בשבת – אפילו כשהמשמרת תלויה מערב שבת, אסור לתת לתוכה את השמרים לסינון היין, שלדעת חכמים אף מלאכה זו היא תולדת ברירה או הרקדה. **אבל נותנין לתלויה ביום טוב** – אם המשמרת תלויה על הכלי מערב יום טוב, מותר לתת השמרים לתוכה ביום טוב, שהואיל וצורך אוכל נפש הוא מותר לעשותו ביום טוב. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

נותנין מים – בשבת, על גבי השמרים – הנתונים במשמרת מערב שבת, בשביל שיעלו – שיעשו השמרים צלולים ויזוב כל ינם דרך המשמרת. פירוש אחר: נותנים מים על גבי השמרים – שנשארו בחבית, בשביל שיעלו – כלומר שהיין שבתוך השמרים יצולל ויתערב במים וישתמשו בהם לשתיה בשבת, ואין בזה משום בורר, שאינו אלא כמוזג מים לתוך יין (המאיר; ברטנורא: "תוספות יום טוב"). **ומסננין את היין** – בשבת, כדי שיהא צלול ביותר, בסודרין – המיוחדים לסינון, ולכן אין חוששים שמא יבואו לידי סחיטה; בגמרא אמרו: "ובלבד שלא יעשה גומא" בסודר שבפי הכלי, משום שינוי, שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ובכפיפה מצרית – בסל העשוי מנצרים (ענפים) של דקל, ואמרו בגמרא: "ובלבד שלא יגביה (את הכפיפה) מקרקעיתו של כלי טפח" (כמדת אוהל); טעם ההיתר בזה, שאין זה ברירה, הואיל ואדם יכול לשתות את היין גם מבלי לסנון, והסינון בסודרין או בכפיפה מצרית הרי דרך שינוי הוא (הר"ן; המאירי). ויש מבארים, שמדובר כאן בכגון שהסודרים מתוחים ונתונים על הכלי מערב שבת, וכן הכפיפה נתונה בתוך הכלי מערב שבת (עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"). **ונותנין ביצה במסננת של חרדל** – מותר לתת בשבת ביצה טרופה לתוך החרדל שבמסננת, אף על פי שהיא קולטת את הפסולת, לפי שאין עושים כך אלא כדי שהחלבון המסתנן עם החרדל יתן לו גוון; ואין כאן ברירה, שאף החלבון הנשאר במסננת אוכל גמור הוא (גמרא; ור"א). **ועושין אנומלין בשבת** – ויש גורסים: וינומלין. והיינו תערובת של יין ודבש ופלפלים. **רבי יהודה אומר: בשבת, בכוס** – בשבת אין עושים אנומלין אלא בכוס, ויותר לא יעשה משום טרחה; **ביום טוב, בלגין** – בבקבוק, בכד; **ובכמועד** – בחול המועד, בכתית – מותר לעשות אפילו בחבית. **רבי צדוק אומר: הפל לפי האורחין** –

שכהן ערל אסור לאכול בתרומה, שנאמר בפסח (שמות יב, מח): "תושב ושכיר לא יאכל בו", וכן בתרומה נאמר (ויקרא כב, י'): "תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש", מה פסח אסור לערל, שנאמר (שמות יב, מח): "וכל ערל לא יאכל בו", אף תרומה אסורה לכהן ערל. **ואם היה בעל בשר** – אם התינוק היה שמן, ולאחר שניטלה הערלה כולה נראה עדיין כאילו חופה העור את רוב העטרה, מתקנו – ומסיר את הבשר מן העטרה, מפני מראית העין – שלא יהא נראה כערל, מל ולא פרע את המילה – לעיל (משנה ב) למדנו, שמוחלין. היינו שחותכים את כל העור המכסה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה, ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור, עד שייראה בשר העטרה; ואם מל ולא פרע את המילה, באלו לא מל – וחייב לחזור ולפרוע. ואף על פי שכבר שנינו ברישא שבשר החופה את רוב העטרה מעכב את המילה, מכל מקום באה הסיפא להשמיענו, שאם מל בשבת ולא פרע, לא קיים מצוות מילה, ונמצא שחילל את השבת, שהרי עשה חבורה שלא במקום מצווה (המאירי; ועיין תוספות שבת קלז, ב).

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

יום-טוב אסור בכל מלאכת עבודה חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה ("צורך אוכל נפש"), שנאמר (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". – משנתנו דנה במכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב, אם מותר לעשותם ביום טוב, ונחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים (כשם שנחלקו – בפסח הקודם, משנה א – במכשירי מילה לענין שבת).

רבי אליעזר אומר: תולין את המשמרת – המסננת שמסננים בה שמרי יין, תולים ומותחים אותה על הכלי, כדי לסנון לתוכו יין ודל, **ביום טוב** – אף על פי שיש בזה משום עשיית אוהל על הכלי, מותר ביום טוב, שסובר רבי אליעזר: מכשירי אוכל נפש, אף שאפשר לעשותם מערב יום טוב, מותר לעשותם ביום טוב; **ונותנין לתלויה בשבת** – כלומר שבשבת אסור לתלות לכתחילה את המשמרת על הכלי משום עשיית אוהל, אבל אם היא תלויה מערב שבת מותר לתת השמרים לתוכה בשבת, ואינו כבורר בשבת, משום שאין זו דרך ברירה. **וחכמים אומרים: אין תולין את המשמרת ביום טוב** – שמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסור לעשותם ביום טוב, וכיון שדומה לעושה אוהל, אסור הוא ביום

שֶׁל חֲרָדֵל, וְעוֹשִׂין אֲנוּמְלִין בְּשַׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: בְּשַׁבָּת – בָּכּוּס, בְּיוֹם טוֹב – בְּלִגְיָן, וּבְמוֹעֵד – בְּחֻבִּית. רַבִּי צְדוֹק אָמַר: הַכֹּל לְפִי הָאוֹרְחִין.

פירוש ברטנורא

בדרך שהוא עושה בחול: ובכפיפה מצרית. סל העשוי מצורי הדקל. והוא שלא תהיה הכפיפה גבוהה מקרקעית הכלי התחתון טפה, שלא יעשה אהל עראי: ונותנים ביצה במסננת. שנתנו בה חרדל להסתנון, שרגילין ליתן ביצה טרופה בדברים העכורין והם מתלבנים ומוזככים על ידה: ינומולין. יין ודבש ופלפלין: לגין. גדול מכוס וקטן מחבית: הכל לפי האורחים. אם יש לו אורחין מרובין עושה הרבה, בין בשבת בין ביום טוב בין במועד. והלכה כח"ק שעושין ינומולין בשבת כפי מה שהן רוצים:

משניות מבוארות – קהתי

מי שיש לו אורחים הרבה, מותר לו לעשות אנומלין הרבה ואפילו בשבת. והלכה כתנא קמא שעושים אנומלין בשבת כמה שרוצים לשתות (רמב"ם בפירושו למשנתנו).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הרב הגאון והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר ניסן שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב שאמרו לו שיש נטי' בליובאוויטש שלא להשתמש בברזא של גומי - רבאבר - . הנה כן היא הוראת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע. ונדפסה ג"כ בסוף ספרו (ס"ק י"א) וטעם לזה בפירוש לא שמעתי מלבד הכתוב בהוראות הנ"ל. מפני שהוא דבר המקבל טומאה. וכבר הובא בספרו של כת"ר שי דעת המהרש"ם בשו"ת חלק א' סי' ב'.

ומ"ש כת"ר שהרי לא יחדו למדרס. הנה י"ל בפשיטות, שכיון שסותמת היא חור הנמצא ברצפה, הרי נוסף ע"ז שלפעמים תכופות רק חלק קטן ממנו בולט על הרצפה ובמילא הטובלת או הסותם החור דורס עלי' ברגלו אם באקראי או גם בכיוון כדי לסתום יפה פי החור, הנה גם אם בולטת ביותר, לפעמים מסתייעים בעמידה עלי' כדי לקחת דבר מעל גבי כותלי המקוה וכיו"ב ופשיטא שאם דורסים עלי' אפילו באקראי ה"ז מהווה חלק מהרצפה ויחדוה לשם זה. ולא עוד אלא שאם גם דורסים עלי' כדי לסתום יפה החור הרי סו"ס נעשית ע"י סתימה זו חלק מהרצפה שלמדרס נועדה, וגם זה יחדו למדרס נקרא. ואולי יש עוד להוסיף בזה. כי ישנם כמה ברזאות שנעשים בדוגמת הברזא שעושים בצניק, היינו שתלולים הם בשרשרת הקבועה בטס מתכת שבראש הברזא מלמעלה, ובטס נמצא בית קבול קטן אשר זהו טעם נוסף בהנהגה הנ"ל.

דא"ג שו"ת מהרש"ם הנ"ל אינו תחת ידי ונסתמכתי על מה שמביא כת"ר בספרו טהרת המים דף קפ"ב והובא בקיצור גם בדרכי תשובה סימן ר"א ס"ק רע"ג והאריך שם ג"כ בענין דעת המחמירים ווענטילין דלא כיש מתירים מפני שנעשו לשמש את הקרקע מהבנין.

בכבוד ובברכה.

מוסג"פ קונטרס שהו"ל זה עתה.

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

קדמו עיני אשמורות. אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: ור' נתן. אמר לך האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרך לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: שית דליליא. חצות לילה הוי שש שעות: ותרתי דיממא. ששאר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות:

דף ג עמוד ב. הגמרא שבה לדון במספר המשמרות שבלילה, ומביאה מחלוקת תנאים בענין זה: **תַּנְנוּ רַבִּנּוּן בְּבֵרִייתָא** (תוספתא פ"א ה"ג), **אַרְבַּע מְשָׁמְרוֹת הָיוּ תַּלְיָלָה** – הלילה מתחלק לארבעה חלקים שוים, שעל כל חלק ממונה קבוצה אחת של מלאכים לעבוד בו ולומר בו שירה לפני ה', אלו הם **דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי נָתַן אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ** משמרות הן ולא ארבע.

הגמרא מבארת את מקורו של רבי נתן. מבררת הגמרא: **מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתַן** – מהו טעמו ומקורו של רבי נתן שאמר שיש בלילה שלש משמרות בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן למד זאת מ**דְּבָרֵי** במלחמת גדעון במדין (שופטים ז יט), **וַיָּבֹא גִדְעוֹן וּמֵאָה אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּקִצֵּה הַמַּחֲנֶה, רֹאשׁ הָאֲשָׁמֹרֶת הַתִּיכּוֹנָה**, כלומר שבה לקצה המחנה בתחילת המשמרה האמצעית, ו**תָּנָא** – ושנינו בתוספתא (שם), **אֵין שִׁיךְ לַשּׁוֹן 'תִּיכּוֹנָה' אֶלָּא כְּשֵׁשׁ כְּמוֹתָהּ לַפְּנִיָּה וּלְאַחֲרֶיהָ**, ובהכרח שהלילה מתחלק לשלשה חלקים שוים שהם שלש המשמרות, וגדעון בא בתחילת המשמרה השניה שהיא האמצעית.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי שְׁסוּבֵר שֵׁשׁ אַרְבַּע מְשָׁמְרוֹת בְּלִילָה**, כיצד יפרש פסוק זה. משיבה הגמרא: לדעת רבי **מֵאִי** – מה הכוונה 'האשמורת התיכונה', הכוונה היא למשמרה (**אחת מן התיכונה שפתיכונות**) – אחת משתי המשמרות האמצעיות. כלומר, אין הכרח שיש דווקא משמרה תיכונה אחת, אלא שתי המשמרות האמצעיות נקראות 'תיכונות', משום ששתיהן בין המשמרה הראשונה לאחרונה, וכוונת הכתוב שגדעון בא לקצה המחנה בראש אחת ממשמרות אלו [ולא פירש הכתוב איזו מהן].

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נָתַן** מה יענה על טענה זו שיתכן כי הכוונה לאחת מן התיכונות, ולא שישנה תיכונה אחת בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן יאמר לרבי, **מִי בְּתִיב** – וכי כתוב בפסוק 'ראש האשמורת התיכונה שפתיכונות' [שכך היה לפסוק לומר אילו היתה כוונתו שיש שתי משמרות תיכונות], 'האשמורת התיכונה' **בְּתִיב**, ומשמע מלשון זה שיש רק משמרת תיכונה אחת, ובהכרח שאין בלילה אלא שלש משמרות.

הגמרא מבארת את מקורו של רבי. מבררת הגמרא: **מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי** – מה טעמו ומקורו של רבי שאמר שיש בלילה ארבע משמרות. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אָמִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, בְּתוּב** [פסוק] **אֶחָד אוֹמֵר** (תהלים קיט סב) **'חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מַשְׁפָּטִי צִדְקָךְ'**, והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם בחצות הלילה, **וּבְתוּב אֶחָד אוֹמֵר** (שם קיט קמח) **'קִדְמוּ עֵינֵי אֲשָׁמֹרוֹת'**, והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם משנתו בעת שנתו עוד שתי משמרות מן הלילה, **הָא כִּיצַד מְתִישְׁבִּים יַחַד שְׁנֵי הַכְּתוּבִים**, בהכרח ש**אַרְבַּע מְשָׁמְרוֹת הָיוּ תַּלְיָלָה**, ונמצא שכאשר קם בחצות, נשארו מן הלילה עוד שתי משמרות.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נָתַן** הסובר שיש שלש משמרות בלילה, מה ישיב על ראייה זו. משיבה הגמרא: רבי נתן **סָבַר לָהּ בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דִּתְנִן בְּמַשְׁנָה** (לקמן ט:), **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר**, זמן קריאת שמע של שחרית הוא **עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת** – עד השעה השלישית מהיום, **שָׁפַן דִּרְךְ מַלְכִּים לַעֲמֹד מִמִּיתָם בְּשֹׁלֵשׁ שְׁעוֹת**. וכיון שדוד היה קם בחצות ואילו שאר מלכים קמו רק אחר שעותיים מתחילת היום, נבוא חשבון בכמה שעות קדם להם דוד בקומו משנתו, **שִׁית דְּלִילִיָּא** – שש שעות הלילה, מחצות עד הבוקר, **וְעוֹד תִּרְתִּי דִּימָמָא** – שעותיים בתחילת היום, **וְהוּוּ לָהּ** – אלו יחד הן שמונה שעות שהן כאורכן של **שְׁתֵּי מְשָׁמְרוֹת** [לפי שיטתו של רבי נתן שיש שלש משמרות בלילה וכל משמרה היא ארבע שעות], ולכן אמר דוד **'קדמו עיני אשמורות'**, שבקומו משנתו קדם למלכים בשתי משמרות. נמצא ששני הכתובים,

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

'חצות לילה אקום' ו'קדמו עיני אשמורות', אינם סותרים זה את זה, שאמנם קם בחצות, אך הקדים את שאר מלכים בזמן של 'אשמורות'.

תירוץ נוסף: **רַב אִשִּׁי אָמַר**, באמת מחצות הלילה, בה קדם דוד לקום משנתו, עד הבוקר, אין אלא משמרה אחת ועוד חצי משמרה [שהרי לדעת רבי נתן יש שלש משמרות בלילה, וכל משמרה היא ארבע שעות, ונמצא שאותן שש שעות שמחצות עד הבוקר, הן משמרה ומחצה], אך מכל מקום **מִשְׁמֶרֶת וּפְלִגָּא נְמִי מִשְׁמֶרֶת קָרוּ לָהּ** – גם משמרה ומחצה נקראים בלשון הפסוק 'משמרות', כיון שיש בהן יותר ממשמרה אחת, ולכן אמר הפסוק 'קדמו עיני אשמורות' לשון רבים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר דוד שי

שלום וברכה!

ג) כבקשתו הנה כשאהי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבי"מ זי"ע אזכיר את... שי' לרפואה קרובה, ובטח ינצל איזה הזדמנות לברר אם נולד הוא בטהרה. והוא ע"ד כשבאים לעו"ד או לרופא הרי צריכים לספר לו המצב כמו שהוא, כי באם לאו הרי זה היזק להשואל וגם היפך השכל. ועד"ז הוא ג"כ בנדון דידן. וכן יש להסביר גם להורי הילד שאין כוונתי ח"ו כלל וכלל בשאלה הנ"ל לעורר דין וכו' אלא שהתרופות צריכות להיות מתאימות להמצב ולהסיבות שהביאו למצב כזה, וכמבואר גם כן בחכמת הרפואה שרופא אמיתי הוא כשמרפא לא את התוצאות אלא את הסיבות, ובריפוי התוצאות לבדם אין זה אלא ענין זמני כיון שהסיבה נשארה כמקדם, והאריכות בזה אך למותר.

ד) נהניתי במאד מאד ממה שכשנפגש עם אחב"י הרי מעוררם על צור מחצבתם ומקורם, ונהניתי עוד יותר מזה שמראים לו במוחש שדבריו עושים פעולה אשר לאו כל אדם זוכה לזה לראות פרי בעמלו על אתר או עכ"פ במשך זמן קצר, ותופעה זו גופא הוכחה, אשר לא רק כוונתו רצוי' אלא גם מעשיו רצויים, ובמילא מסייעין בידו מלמעלה ונותנים לו כחות נוספים להוסיף בפעולות אלו.

ה) ואחרון אחרון חביב במה שרואה הנני שנמלאו לו ששים שנה וחגגו את יובלו זה וגם חבריו במקצוע מכירים את ערכו ואת פעולותיו, ויה"ר מהשי"ת אשר עוד רבות בשנים יקרב לבן של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים ויעשה זה מתוך בריאות הנכונה ומתוך הרחבת הדעת...

בברכת לאריכות ימים ושנים טובות וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, טובות עם כל הפירושים.

המשך בעמוד הבא

משנה

המשנה שלפנינו דנה בהקמת והפרת הבעל קודם שנדרה האשה:
האומר לאשתי לפני שהוא יוצא לדרך, 'כל הנדרים שתדורי מכאן
עד שאבא בחזרה ממקום פלוני הרי הן קנייני', לא אמר כלום,
משום שקודם שהאשה נדרה את הנדר אי אפשר להקימו.
וכך הוא בהקמה, אבל בהפרה מחלוקת תנאים היא. שאם אמר
לה 'כל נדרים שתדורי מכאן עד שאבא ממקום פלוני הרי הן
מופריין', רבי אליעזר אמר מופר הנדר. וחכמים אומרים, אינו מופר,
משום שקודם שהאשה נדרה את הנדר אי אפשר להפר אותו,
מהטעם המבואר להלן.
אמר רבי אליעזר לחכמים, והלא דברים קל וחומר. אם הבעל הפר
ויכול להפר נדרים שכתב חלו ופאו לכלל איסור והם כבר בכל
תוקפם, וכי לא יפר נדרים קודם שנדרו שעדיין לא באו לכלל
איסור ואינם קשים כל כך להפרה.
אמרו לו חכמים, הרי הוא אומר (במדבר ל יד) 'אישתו יקימנו ואישה
יפרינו'. ונלמד מכאן שהוקשה הפרה להקמה. לפיכך, את הנדר
שכתב לכלל הקם – נדר שחל ואפשר לקיימו, הרי הוא בא לכלל
הפרה. אבל נדר שלא בא לכלל הקם – נדר שעדיין לא חל ואי
אפשר לקיימו, אף לא בא לכלל הפרה. כלומר, כשם שאף לדבר
אי אפשר להקים נדר שעדיין לא נדרו אותו, כמו כן אי אפשר
להפר נדר שלא נדרו אותו.

גמרא

ספק בשיטת רבי אליעזר בגדר הפרה קודם שנדר הנדר:
אביעזר להו, לדעת רבי אליעזר הסובר שאפשר להפר את הנדרים
אף קודם שנדרו אותם, האם במקרה זה אין ההפרה מונעת אותם
מלהתחיל לחול, אלא מיתל חלין ובטלין – חלים הנדרים ומיד
מתבטלים. או דלמא, מאחר שהקדים הבעל את ההפרה לנדרים,
לא חלין הנדרים כלל.
שואלת הגמרא, למאי נפקא מינה מספק זה, הלא בין כך מתבטל
הנדר מיד עם חלוותו, ואם כן איזה הבדל להלכה יוצא מבין שני
צדדים אלו.

הנניא קויתיה דרבי אמי – מה היא הראיה מהברייתא שהמחלוקת
היא במקום שעשה בה מאמר. מבארת הגמרא, מכך דקתני ו'
שכתוב בתשובתו של רבי עקיבא לרבי יהושע, שאין היבם מיפר
'בין שעשה בה מאמר ובין שלא עשה בה מאמר', ומוכח שטעמו
של רבי אליעזר להפרת היבם הוא רק משום שעשה בה מאמר.
הגמרא מפרשת את הראיה מהברייתא באופן נוסף:
אי נמי, מהרישא של הברייתא יש להוכיח שטעמו של רבי אליעזר
הוא משום מאמר. דהרי קתני ו'כתוב בדבריו, ומה אם אשה
שאינן לו חלק בה עד שלא תבוא לרשותו, משנכנסה לרשותו נמקה
לו, אשה שיש לו חלק עד שלא תבוא לרשותו, משבאת לרשותו
אינו דין שתגמור לו'. ואי דלא קדיש – ואם לא קידש אותה
במאמר, מאי 'משנכנסה לרשותו נמקה לו', הלא בלי מאמר עדיין
לא באה לרשותו. ובהכרח תפשוט מינה – מוכח מזה, שדברי רבי
אליעזר אמורים דווקא בפעשה בה היבם מאמר, וכדברי רבי אמי.
שואלת הגמרא, מאי – מה הכוונה 'וכשאר דברים בן נדרים' דקתני
(ושכתוב) בברייתא בתשובתו של רבי עקיבא לרבי יהושע, בטעם
הדין שאף ביבם אחד אינו מיפר. כלומר, מהם הדברים המלמדים
על נדרים, שאין היבמה נחשבת כאשתו.
אמר רבא, הני קתני – כך הכוונה במה שהשיב רבי עקיבא לרבי
יהושע, וכי אי אתה מודה שאין אנשים מעלמא חייבין סקילה אם
באו על היבמה בדין הבא על נערה המאורסה, ואפילו עשה בה
היבם מאמר. ונלמד מזה שאין היבמה קנויה ליבם כקנין הארוסה
לבעלה, ומשום כן אף אינו מיפר את נדריה. והוא שאמר רבי
עקיבא, כשם שלשאר דברים כגון חיוב סקילה אין היבמה נחשבת
כאשתו, כן לענין הפרת נדרים אינה נחשבת כאשתו, ואינו מיפר
את נדריה.
אמר רב אשי, מתניתין נמי דיקא שזו היא תשובתו של רבי עקיבא
לרבי יהושע. שכן השיב לו, אין יבמה גמורה לאישה בשם שארסה
גמורה לאישה. כלומר, אין היבמה קנויה לגמרי ליבם עד שיתחייב
הבא עליה בסקילה, כקנין הארוסה לבעלה המחייב את הבא
עליה בסקילה.

המשך מעמוד הקודם

מוסגי' העתק מאמר ומכתבי כללי שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו,
שתוכנו כל השנה זמנו הוא, שבטח יעניין את כבודו שי' ויגרום לו גם סיוע בעבודתו הנ"ל.

נהניתי מאשר מדפיס לקוטי מאמרי רז"ל ובטח יוסף עליהם ג"כ לקוטים מתאימים
בעניני רפואה רוחניים היינו רפואת הנפש, וכמבואר בשמונה פרקים להרמב"ם בהשוויי שבה
לרפואת הגוף, והרי גם הרופאים בדורנו היותר אחרון נותנים חשיבות ההולכת וגדלה למדע
הנפש ותכונותי' בכדי שיהי האדם בריף בגוף.

מקורים וליקוט מרז"ל ברפואה בש"ס: זכורני שראיתי זה לפני כמה שנים ספר ליקוט
מיוחד ע"ז כמדומה ששם מחברו היילפערן. כן בטח יעניין אותו הס' התלמוד ומדעי התבל להרב
קאמעלעאהר. - האחרון ע"ד כל המדעים. - שני המחברים, כנראה יר"ש.

גדרים. פרק עשירי - נערה המאורסה - דף עה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) קצו

תוספות

וַיֹּאמֶר תְּנִיָּא בְּוֹתִיָּה . מִמָּא מִשְׁכַּחֲנִין חָבֵא דְרַתְיָא בְּוֹתִיָּה דְר' אַמִּי , דְּכַשְׁעֵשָׁה בַּהּ מֵאֲמָר
 פְּלִיגִי מִדְּקִתְנִי ר"ע אֹמֵר: כְּלוּם חֲלָקְנָה בִּין יֵכֶם כ' בִּין שַׁעֲשָׁה בַּהּ מֵאֲמָר כו' , מִכְּלָל
 דְּשַׁעֲשָׁה לִיה לִיֹּא דְאֲמַר דְּכַשְׁעֵשָׁה בַּהּ מֵאֲמָר יִפֵּר , וְאֹהֲבִי מִדְּרִי לִיה ר"ע זְכִי . אִיֹּן
 מִדְּקִאֲמַר ר' אֶלְעִיזֹר בְּרִישָׁא : מִשְׁבַּנְסָה לְרִשְׁוֹתָה נִגְמַרָה לוֹ , אֲשֶׁה שִׁישׁ לוֹ חֲלָק בַּהּ זְכוֹ אִינוּ
 דִּין שְׁתַּמְרָא לוֹ , וְאִי לֹא קִישָׁר , שְׁלֵשָׁה עֶשְׂרֵה בַּהּ מֵאֲמָר
 מֵא - נִגְמַרָה לוֹ אִיֹּאֲכָא ? אִי אֲתָה מִנְּהָ , שְׁאִמְלוּ
 עֲשֵׂה בַּהּ מֵאֲמָר , שְׁאֵין חֵיבִין עֲלֵיהּ סָקִילָה
 כְּנַעְרָה הַמְּאֹרְסָה? הֲלָכָה , לְגַבִּי נִדְרִים נָמִי לֹא
 הִי כֹארוּסָה , וְאֹהֲבִי אִינוּ יֹכִיל לְהַפֵּר לָהּ .
 תַּחֲנִיתִין נָפִי דִּיקָא . כְּרַבִּי אַמִּי , טַעֲמָא דְר"ע
 דְּאֲמַר בְּרִיתֵיהּ וְכֹאסֵר דְּבִרִּים כֵּן נִדְרִים -
 מִשּׁוּם סָקִילָה הוּא דְקִאֲמַר . דְּתֵנִי אֵין יִלְכַּחֲמָה
 נִגְמַרָה לְאִישָׁה . מִדְּקִא קִיר לֵיהּ לִיבְנָה אֲשֶׁה -
 אֲלֹמָא כְּשַׁעֲשָׁה בַּהּ מֵאֲמָר עַסְקִינָה . וּמִדְּאֲמַר חֲבִי
 דִּאיֹכֵא נָמִי לְחִקְשֵׁי לֹארוּסָה - שְׁמַע מִינָה
 וּמִשּׁוּם סָקִילָה הוּא דְקִאֲמַר ר"ע דִּאיֹנוּ מִפֵּר
 בַּשּׁם שְׁמוֹפֵר לֹארוּסָה . **מִתְנִי** : חֵרֵק הֵן קִיִּיִּין לֹא
 אֲמַר כְּלוּם . וְנִדְרִים שְׁלֵא בֵּא לְעֹלָם אִישִׁי יֹכִיל
 לְקִישִׁי . **שְׁבָא** : לְכָלל אִיסוּר . שְׁכֵבֵר נִדְרָה וְקֹא
 חִזִּיל עֵלָה , אִפִּילוּ חֲבִי מִפֵּר - כ"ש דְּמִפֵּר רֹקֵא
 שְׁלֵא בֵּא לְכָלל אִיסוּר כְּשִׁיבָאוּ , עֲדִידִין לִית בְּהוּ
 מִשְׁשָׂא . אֲבָל לַעֲנִין קִיּוּם - אִי אִפְשֵׁר שִׁידוּן כִּי ,
 וְנִדְרִים שְׁכֵבֵר בֵּא לְכָלל אִיסוּר - דִּין הוּא
 שְׁקִיִּים , הֲלָכָה לֹא אֲמַר עֲלִין דְּלִבְרִי חֵבֵל .
 שְׁלֵא לֵא לְכָלל חֲקֵם . שְׁכֵבֵרִין לֹא וְאֵין אֲוֹת
 וְאִי אִפְשֵׁר לְקִיִּינָה , דְּכִתְּבִינָה דְּכִי אֲמַר "חֵרֵק הֵן
 קִיִּיִּין" - לֹא אֲמַר כְּלוּם . אִינוּ בֵּא לְכָלל חֲפֵר .

ראיה. **כשם** שארוסה גמורה לאישה. דארוסה בסקילה אם זינתה. ולענין הלכה ק"ל ²⁹
 כר"ע, דאינו מפר לא לאחד ולא לשנים. דאע"ג דק"ל יש זיקה, ולעיל פרישנא טעמא דר"ע ³⁰

³¹ משוער דהריירא ליה איז זיך – איבא למימר ד"מ מקמי דאיינזי לה דר רייזא. ארל רח

דאית' לא חוין דאפילו סבירא ליה לר"ע דיש זיקה - מצי אמר דלא יפר, לפי שאין היבמה גמורה לאישה, שאין חיבין עליה סקילה כבערה המאורסה. ובין דקלטין בן עזאי לר"ע וחיבנו
לר"א ור' יהושע ברינא, דלא אחרורו ליה מיד - נקטין כוותיה, וכן פסק הרמב"ן דל. ומסתפקא ל' כיון דיבם אל מצי מפר, אב במקום יבם מן הארסין אי מצי מפר או לא? ולא דינא
אכרתא ברא מילתא. מיהו, מסבירא ל' נדרים שנדרה בבית אביה או בעדה ארסה מצי מפר לה, דהא כל היבא דליבא ארס, מה הבעל - בתרוקנה רשות לאב. והבא, כיון דלא ובי
יבם בגדי יבמה - כמאן דליתיה דמי. וממה שפרשתי למעלה (ק' מה) בשם רבותי בעלי התוס' דל בהדיא דב"ש סבר בגדדים גמי שנראו לארסו בתרוקנה רשות לאב, ג"ל כן. דהא לפי פירושם
לו טעמיהו דב"ש משום דכיון דנראו לארסו ראשון לא זכי בהו ארסו אחרון, ואע"ג דאיתיה לארסו אחרון - כמאן דליתיה דמי, כיון דכמאן דליתיה דמי - קם לה בא כאלו איתיה באפי
נפשי, כאלו ארסו. לרד"ן גמי, כיון אל כי בגדי ארסו ראשון - אב מצי מפר. מיהו, בגדדים שנדרה ברשות יבם אבתי מספקא ל' וזהו מה שנינו לעיל בזה. ולענין מעשה שיען
ובדיקה בדברי הראשונים דל. **מתני'** האומר לאשתי בזה ובאני עך שבאב מקום כלני. מאותה שעת שאבא מכאן ועד שבאב מקום כלני, הנינו דקתי "ומאן" ולא קתי "מיום" עה,
לפי שאין דעתו אלא מיום שיבא מכאן, ומש"ה לא מפר לה מהשאת. דחיישין דלמא בעודו אצלה תדור נדרים שירצה בקיומן, וכדפרשיית לעיל (ק' עג). בהדיא דהאומר לאפטרופוס. **הרי"**
הן קיימן לא אמר כלום. דדוקא לענין הפרה אמר ר"א מופר משום ק"ו דיהי, כדמפרש ואילו (ולענין הקמה אדרבה היא נהנתה) אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שהם חוקים ביותר
שברב חלו - לא הפר נדרים שלא באו לכלל איסור, ולא ממירי כלי האין אבל לענין הקמה. אדרבה, נהי דאשכחן נדרים שחלו דחמירי - מצי לקיומן, נאן לימא לן הכי בגדדים ששינן
לא חלו, דלא אלימי. **את** שבא לכלל הקם. נדרים שחלו. **לא** בא לכלל הקם. נדרים שלא חלו. **לא** בא לכלל הפר. דאע"ג דאיבא ק"ו - בעל כרחך הקישן הכתוב. **גמ'** לר"א מיהל
חיילין ובטלין. לר"א, דאמר דמצא מפר נדריה קודם שתרדו, ומאמרין דאותן נדרים שנדרה לאחר הפרה חיילי, הדפרה לא מעכבא בהו. ומיהו, בטלי לחו מיד. או דלמא לא חיילי כלל, כיון
שהיה לה קודם שתרדו. **דאיתא** אחרינא בדרם נדרים. כגון שנדרה היא נדרים, ובא אחר ואמר "ואני כמותה". או אמתת אישתי ובטלין ודאיתא פחותא. דנדי דבטלי לחו מיד, מפלי, כאלו
כפר לחי' דחילי - מצי מתפסי בהו, דכי אמר "ואני כמותה" אחריני נדרה דקאמר קאמר. ואי לא חיילי - ליבא וששא, הלכך לא הויא התפסה. ומקשה הכא: ואפי' נמינא חיילין ובטלין, הכי
מצי מתפסי: מאי שנא ממאי דבעיא לן בריש מביכלתין (ק' מה) היבא דמנא בשר שלמים לאחר זריקת דמים קמיה ודחפסי ביה בשר אחר, ואמר "זה כזה", דאיבעיא לן אי בדמעיקרא קמתפיס
אסור, או בדדיתרא דהשאת קמתפיס ושרי, ומסקנא דבדיתרא קמתפיס: איבא למימר: דלא דמי, דשאני התם דאמר "זה כזה" ומש"ה אמר דכמו שהוא זה עכשיו קאמר. אבל הכא, שזו
אומרת "הריני נדרה" והיא מתפסי בה ואמר "ואני" - משמע דאי בדבדיתרא דקאמר קמתפיס. הכי מוכחא סווינן דניירות שבתבטו בסמוך כסדי. ומקשה וזו הכא: ונהי דחיילא התפסה, מאי
הוי? נימא דכיון דאתפסי בה, כי אבטיל נדרא קמא - אבטיל גמי האי. דרינא דמתפסי הכי הוא. כדתנן בפ' "מי שאמר" (נ"ז כ'): "הריני נדר" ושמע תבירו ואמר "ואני" - כולן נזיקין.
הותר אחד מהן - הותרו כולן. ולעיל גמי בפ' "דר נדרים" (ק' טו וסו מג"ה) אמר דבשתלא האי בזה, הותר הראשון - הותר כולן ולא קושיא היא כלל, דלא איתמר הותר א' מהן הותרו כולן
- אלא בהיתר חכם, שעוקר גזרד מעיקרו. הלכך, בא שוחרר א' מהן - אמר מילתא שלא האי נדר מתפס, וטעלה לה חלףן דקושיא היא כלל, אבל בעל, שאינו עוקר למפרע אלא מכאן ולהבא,
אפי' שוחרר הראשון - איני באסיריהו קיימי, שאין התפסה שלהם טעלה בכך. ובמריא היא

בהקד'א

הקישויים שפוגשים בעבודה הקדושה דהפצת המעיינות חוצה והפצת היהדות

בכלל, אין זה אלא ניסיון

ממכתב כ"ח טבת, תש"כ

קצת נדרים. פרק עשירי - נערה המאורסה - דף עה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ)

תוספות

1 בהדיא בריש פ' מ' שאמר הריני נדר' (מזל אלף) דגיס תתם: איבעיא להו בעל מיעקר עקר או
2 מיגו גיזו, למאי נפקא מינה - לאשה שנדרה בנויר ושומעה חברתה ואמרה "ואני", ושמע
3 בעלה של ראשונה חפר לה, אי אמרת מיעקר עקר - והיא נמי אשתריא, ואי אמרת מיגו
4 גיזו - והיא אשתריא, וחברתה אסורה. **ת"ש** אמר להם ר' אליעזר אם הפר נדרים שבאו
5 לכלל איסור וכו' שימ לא חיילין. נראה בעיני
6 דמשה' משמע ליה דלא חיילין: נדר דלישנא
7 דמתני' לא דייק הכי, משום דבשלמא אי אמרת
8 לא חיילין - איתיה לקי, דאי הפרה מבטלת
9 נדרים שחלו כבר - כ"ש דמעבבא שלא יחולו.
10 אבל אי אמרת דחיילין ובטלין - מאי קי' ביון
11 דחיילין הרי באו לכלל איסור! ומהדר ליה: אם
12 איתא בדקאמרת, הוה ליה לתנא למיתנא "שאין
13 באין", דהאי לישנא משמע דהפרה מעבבת בהו
14 שלא יבואו. והא לא קתני הכי, ד"שלא באו"
15 קתני, דמשמע דעדיין לא באו אלא שסופן לבא.
16 הלכך, על כרחך תנא דמתני' סבר דחיילין ובטלין.
17 ואפילו הכי איכא קי' דאם הפרה מבטלת נדרים
18 שבאו לכלל איסור ולא היתה הפרה עמוהם - כל
19 שכן שיפר נדרים שנולדו במזמן עמוהן, והיינו
20 הפרה הבעל. **ת"א** שמע ומה במקום שאין מפר
21 נדר עצמו משידור. בדכתיב "לא יחל דבר" אבל
22 אחרים מוחלין לו. מפר נדר עצמו עד שלא ידור.
23 כדאמרין בפ' "ארבעה נדרים" (לעיל ג'): הרוצה
24 שלא יתקיימו נדריו יעמוד ב"ה, ויאמר: כל
25 נדרים שאני עתיד לידור יהיו בטלין. **מ"א** לאו
26 דאשתו דומיא דיליה, דבההוא גוונא גופיה
27 דמתני' נדר עצמו, דהיינו שלא יחול כלל, דאין ר' אליעזר ק' לנדר אשתו: מה הוא דלא
28 חיילין, דאי הוה חיילין הוה צריך היתר חכם - אף אשתו נמי דלא חיילי כלל. **ה"א** כדאיתא
29 והא כדאיתא. אע"ג דר"א יליף ק' מנרי עצמו לנדר אשתו - לאו דמזמני להו לגמרי,
30 דרידיה לא חיילי כלל ודאשתו חיילי, ואפילו הכי שפיר יליף ק'. וקשה בעיני: וליגמור נמי
31 מקו' ידידה שלא יחולו נדר אשתו כלל, כשם שאין חלין נדר עצמו ונראה לי: דלא מצי
32 למידן הכי, משום דנדר עצמו היינו טעמא, דהיכא דאתני מעיקרא לא חיילי כלל, משום
33 דכיון דשכח תנאו בשעת נדרו - ה"ל נדר בטעות, ולא חייל כלל. משא"כ בנדר אשתו,
34 דליכא למימר הכי, אלא מיהו, לענין שיהו מופרין נדר אשתו לאחר שיחולו - שפיר איכא
35 למידן ק'. דכיון דבנדר עצמו אשכחן דטעמא דקמי נדרו מבטל נדריו קודם שידור, ואפילו
36 הכי הווא גוונא גופיה לא מבטל להו לאחר שידור. דהא כל נדר שהווא נדר בפתח - נדר
37 טעות הוא, דמה לי אי מצינן מימר דאילו ידע מאי דאתני מעיקרא לא היה נדר, ומה לי אי
38 מצינן למימר אילו הוה ידע האי פתחא דידע השתא לא היה נדר, דא ודא אחת היא. אלא
39 מואי אית לך למימר, דנדי דבדאי גוונא אינו מתיר לעצמו לאחר הנדר, כל שקדם ההוא
40 גוונא גופיה לנדר - הרי הוא מתיר לעצמו. וכ"ש בעל, דבדין הוא דנימא דבההוא גוונא
41 דמפר לאחר שנדרה אשתו, דהיינו שמפר נדריה מהפרה ואילך ולא עקר ליה מעיקרא -
42 מפר נמי עד שלא תדור, שיהו חלין ובטלין. כן נראה לי. **ת"א** שמע אמרו לו לר' אליעזר
43 מקוה יוכיח שמעלה את הטמאין מטומאתן ואין מציל על הטמאין מליטמא. כך הגירסא
44 במקצת הספרים, ובפירוש הרב ר' ברוך ז"ל. והכי אמרי ליה לרבי אליעזר: הדין דנת קל
45 וחומר שיתור הוא ראוי להתבטל מה שלא חל

איסורו

1 **דאי אתפסין אחרניא בהדין נדרא.** כגון שנדרה בנויר, ואמרה "הריני נודרה", ושמע אש
2 אחר ואמר "ואני כמו כך". **ואי אמרת חיילי הוי תפיסותא.** וחיל נמי אידיך דאתפסין נמי
3 בהדי האי נדר. **ואי אמרת לא חיילי.** כמי שלא נדרה דמי, ולא חייל נמי אידיך דאתפסין
4 ביה. [ש"ס]. מדקאמר "שלא באו לכלל איסור" - שמע מינה לא חיילי כלל. **מי קתני**
5 **שאין באין.** דמשמע אפילו לכשהיא נודרת.
6 **שלא באו קתני.** משמע דעדיין לא נדרה, אבל
7 לכשיבאו כשתדור, אכתי תיבעי לך אי חיילי אי
8 לא. **שאין מפר נדר עצמו משידור.** שאין אדם
9 מפר נדרים לעצמו אלא א"כ נשאל לחכם,
10 דכתיב "לא יחל דבר" (במדבר ל') - הוא אינו
11 מוחל וכו'. **מפר נדר עצמו עד שלא ידור.** דבתנן
12 בפירק "ארבעה נדרים" (לעיל כג') הרוצה שלא
13 יתקיימו נדריו - יעמוד בראש השנה ויאמר: כל
14 נדר וכו'. **הא כדאיתא והא כדאיתא.** נדר עצמו
15 לא חיילי כלל כי מבטל להו מראש השנה, אבל
16 נדר אשתו כשהוא מקדים ומפר אותן - חיילי
17 ובטלין לאלתר, הואיל ועל דעת בעלה היא
18 נודרת. ובברייתא מפרש: אמרו לו לר"א: אם
19 אמרו בנדר עצמו - לך כן בטלין כשהו באין
20 לאחר מכן - שכן בידו להקים, תאמר בנדר
21 אשתו שאינו יכול לקיים עד שלא תדור וכו'.
22 **ת"ש אמרו לו לר"א מקוה יוכיח ומה מקוה**
23 **שמעלה את הטמאין מטומאתן.** שהטובל בו
24 עולה מטומאתו. אין מציל על הטמאין
25 מליטמא. שאינו יכול לטבול בו, על מנת שאם
26 יגע בטומאה לאחר כך, שתועיל לו האי טבילה
27 שלא יטמא. אף בעל נמי, אע"פ שמעלה נדר אשתו שנדרה מאיסור להיתר, אינו יכול
28 להציל על הנדרים שעתידה לידור שיהא מקדים להן הפרה. מדקאמר ליה הכי "על"
29 הטמאין שלא יטמא" - שמע מינה דלא חיילי. דהכי שמעי להו מניה דר"א דלא חיילי,
30 משום הכי קאמר ליה בהאי לישנא "על הטמאין מליטמא". **אדם שאין מעלה את הטמא**
31 **מטומאתו אינו דין שלא יציל על הטמאין מליטמא.** הכי פירושו: אדם שאין מעלה את
32 הטמאין מטומאתו, שאם בלע טבעת טמאה והקיא דרך בית הריעי - לא אמר דתיהיו
33 כבלי גללין, ותעלה מטומאתו. **אינו דין שלא יציל על הטמאין מליטמא.** שאם בלע
34 טבעת טמאה כדי להקיא דרך בית הריעי, שלא תקבל טומאה לאחר כן, מפני שהיא
35 כגללים שאין מליטמא: וכשם שאין מציל על הטמאין מליטמא כל עיקר - כך לא ידא
36 מועיל לו לארוס כשמפר, לנדר אשתו שעתידה לידור: ע"א מ"ר. **ומה אדם שאין מעלין**
37 **את הטמאין מטומאתן.** שאם בלע טבעת טמאה וטבל לאחר כן - אינו מועיל לטבעת
38 טבילתו, דלטומאה בלועה לא מהני טבילה, ואם הקיאה אחרי כן - טמאה. **מציל על**
39 **הטמאין.** שאם בלע טבעת טמאה ואח"כ נטמא - מציל על הטבעת, כיון דבלועה היא
40 - לא נטמאה. **מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן.** שאם טבל בו טהורין, אינו דין
41 שיציל על הטמאין מליטמא, דאפילו נגעו הטמאין לא יטמאו ע"א. **ומה מקוה שמעלה**
42 **וכו'.** הכי פירושו שעל שם: ומה חכם שמעלה הקמה שקיים הבעל, שמתיר לה - אין
43 מציל על אדם שאם ידור לא ידא נדר. אדם שאינו מעלה הטמאין בו בדפרישית בטבעת,
44 אף בעל נמי שאינו יכול להפר הקמתו אלא א"כ ישאל לחכם - אינו דין שאינו מפר בנדר
45 אשתו קודם שנדרה, שאינו מועיל כלום מה שהפר קודם שיתדור שלא יא נדרים?
איכא

כיוון שבני ישראל הם דבר חשוב, ש"הקדוש-ברוך-הוא קרא שמות לכולם", אין בני ישראל יכולים ליבטל או להיות הפקר ח"ו, כיוון שהקדוש-ברוך-הוא אינו שוכח אותם לעולם

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

משיבה הגמרא, כגון דא תפיס אהרינא כהנין נדרא – שהתפיס אדם
אחר את נדרו בנדרה זה, שהרי ההלכה היא שנדר או נזירות
יכולים לחול על ידי התפסה בנדר או בנזירות אחרת. וכגון
שאמרה האשה 'הריני נזירה', ואמר עליה אדם אחר 'ואני כמותך',
הרי הוא מתפיס את עצמו בנזירותה, ונעשה נזיר כמותה.
ולפי זה, אם אמר לה בעלה כל נדרים שתדורי מכאן ולהבא
מופרים, ואחר כך קיבלה על עצמה נזירות והתפיס אדם אחר את
עצמו בנזירותה, לשיטת רבי אליעזר דין האדם השני שהתפיס
בנזירותה תלוי בספק האמור. אי אמרת כמו הצד הראשון,
שהנדרים חלין ובטלים, הניא תפיסותא – היה להתפסותו על מה
לחול, והרי הוא נזיר אף שניזירות האשה בטלה. אבל אי אמרת
כמו הצד השני, שמחמת הפרת הבעל שקדמה לנדרים לא חלין
הם כלל, הרי לא התחילה נזירותה לחול, ולא איכא מששא –
ומעולם לא היתה בה שום ממשות, ונמצא שלא היה להתפסת
השני על מה לחול, ואינו נזיר. מאי – מה דינו של אדם זה.
הגמרא רוצה לפשוט את הספק האמור מסברתו של רבי אליעזר
במשנתיו:
תא שמע, אמר רבי אליעזר, אם הפר נדרים שכבר חלו ופאו לכלל
איסור, והם חמורים בכל תוקפם, וכי לא יפר גם נדרים קודם
שנדרו שעדיין לא פאו לכלל איסור ואינם חמורים כל כך, ויותר
קל להפר אותם. ומוכיחה הגמרא, אם תאמר שאף נדרים שקדמה
להם הפרה, בכל אופן חלים נדריה לרגע אחד, מה קל וחומר הוא
זה, הלא אף נדרים אלו באים לכלל איסור קודם שמופרים,
ומנן שיותר קל להפר אותם. אלא שמע מינה דלא חלין נדרים אלו
כל עיקר מקל וחומר. שאם ההפרה מבטלת את הנדר לאחר שחל,
כל שכן שהיא מונעת אותו מלחול.
דוחה הגמרא, לעולם נדרים אלו חלים ומתבטלים, ומה שדייקו
מהקל וחומר שאין הנדרים חלים כלל, אין זה נכון, דמי קתני
'האם כתוב בדברי רבי אליעזר' שאינן פאין, שמשמע שלעולם
אינם באים לכלל איסור, ואף לכשתידור. והרי לא כן שנינו, אלא
'שלא פאו לכלל איסור' קתני, והכוונה שכל זמן שלא נדרה עדיין
לא פאו לכלל איסור, אבל לכשתידור אכן יבואו לכלל איסור
ומיד יתבטלו. ומכל מקום קל וחומר הוא, אם נדרים שבאו לעולם
בלא מעשה הפרה מועיל להם הפרה, נדרים שבאו לעולם במומם
וכלומר, לאחר מעשה ההפרה, כל שכן שתועיל להם הפרה.
הגמרא רוצה לפשוט את הספק מדברי רבי אליעזר שבברייתא
דלהלן:
ההלכה היא, שיכול אדם לבטל את הנדרים שהוא עתיד לידור,
על ידי מסירת מודעא קודם שנדר. וכן שנינו לעיל (בג), הרוצה
שלא יתקיימו נדריו, יעמוד בראש השנה ויאמר, 'כל נדרים שאני
עתיד לידור יהיו בטלי'. אבל לאחר שכבר נדר אינו יכול לבטל
את נדרו בעצמו.
תא שמע, אמר להן רבי אליעזר לחכמים, ומה במקום שאין אדם
מיפר נדרו עצמו משנדר – לאחר שנדר, מכל מקום הוא מיפר את
נדרו עצמו עד שלא ידור על ידי מסירת מודעא כאמור, מקום
שהוא מיפר את הנדר לאחר שחל, כגון בנדר אשתו שהוא מיפר
אותם משתדור – לאחר שנדרה, אינו דין שיפר את נדר אשתו עד
שלא תדור.

מסיקה הגמרא את ראייתה, מאי לאו דלרבי אליעזר הפרת נדרי
אשתו קודם שתידור היא דומיא דהפרת נדרים דיליה – של עצמו
קודם שנדרם, שהרי רבי אליעזר לומד הפרת נדרי אשתו מדין
מתיר נדרי עצמו, ומשמע שבאותו אופן שמתיר נדרי עצמו כך
מתיר נדרי אשתו, מה נדרי [הוא] עצמו דאם הפרם קודם שנדר
לא חלין כלל, ושהרי אם הם היו חלים, היה צריך היתר חכם, ולא
היתה מועילה מודעה אף נדרי אשתו שהפר אותם קודם שנדרה
נמי דלא חלין כלל, ולא שהם חלים ובטלים.
דוחה הגמרא, לא כן הוא. אלא הא פדאיתא והא פדאיתא – זה
כדינו וזה כדינו. נדרי עצמו שביטל אותם קודם שנדר לא
מתחילים לחול כלל, אבל נדרי אשתו שהפר אותם קודם שנדרה
חלים ובטלים.
הגמרא רוצה לפשוט את הספק האמור ממקום אחר:
שנינו בתורת כהנים (שמיני פ"ט) לגבי טומאת שרץ, ונוגע
בגבלתם טמא, ואפילו הם בתוך המים, שאפילו אם השרץ בתוך
המקוה, והאדם נוגע בו תוך כדי טבילתו, הרי הוא נטמא על ידו,
ואין המקוה מצילה עליו שלא יטמא.
ועוד שנינו במקואות (פי"ח), אדם טהור שבלע טבעת טמאה,
וטבל במקוה בעוד הטבעת בתוך גופו, אין הטבעת נטהרת
בטבילתו, ואם חזר והקיא עדיין טומאתה עליה, ואם הטבעת
טהורה, מציל עליה האדם מלקבל טומאה. וכגון שהיתה טבעת
טהורה בלועה בתוך גופו, ונכנס עמה לאהל המת, לא נטמאה.
תא שמע, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר, ומה מקוה שאפילו שהוא
מצילה את הפסאין ממומאין ומטהרין אם טבלו בו לאחר שנטמאו,
מכל מקום אין הוא מציל על הפסאין הטובלים בו מליטמא כשהם
נוגעים בשרץ בעודם במים, אדם, שאין מצילה את הפסאין
ממומאין על ידי בליעתם לתוך גופו וכגון שבלע טבעת טמאה,
האם אינו דין הוא שציל יציל על הפסאין הטובלים בתוכו מליטמא
באהל המת. שהרי כשם שמצאנו במקוה שיותר קל לטהר את
הטמא מלהציל את הטהור שלא יטמא, כן היה לנו לומר גם
באדם, שיותר קל שהוא יטהר את הטמא ממה שהוא יציל את
הטהור מלהיטמא, ואם אינו מטהר את הטמא על ידי בליעתו, כל
שכן שאין לו להציל בבליעתו את הטהור מלקבל טומאה. ומאחר
שאין ההלכה כן, אלא הרי הוא מציל את הטהור מלהיטמא,
ולהיפר מדין מקוה, בהכרח שאין לדון קל וחומר מעין זה, ואין
לדמות מה שחל כבר למה שעוד לא חל, אלא כל אחד כדינו.
ומכאן ראינו זו דוחים חכמים את הקל וחומר שדן רבי אליעזר
במשנתיו, 'אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, לא יפר נדרים
שלא באו לכלל איסור'. שהרי מוכח מטומאה, שיש חילוק בין
קודם חלות הדבר לבין אחר חלות הדבר, ואין לדון בקל וחומר
אחד מחבירו.
מסיקה הגמרא את ראייתה, שמע מינה – מתשובת חכמים,
שלדברי רבי אליעזר לא חלין הנדרים כלל אם קדמה להם הפרת
הבעל. שהרי בתשובתם דימו חכמים הצלה מטומאה להפרה
קודם הנדר, והרי לגבי הצלה מטומאה אין הטומאה חלה כלל,
ומוכח מזה, שהבינו חכמים בשיטת רבי אליעזר, שאף הנדר אינו
חל כלל אם קדמה לו הפרה.
הגמרא מוכיחה להיפר מהסיפא של הברייתא:

על-ידי עשיית צדקה וחסד, נעשה בניין מידת החסד. ועל-ידי העבודה בבחינת
הגבורות, איזהו גיבור הכובש את יצרו, נעשה בניין הגבורה

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

26 ואחר כך נזרע בקרקע נטהר מטומאתו.
 27 תא שמע, אמר להם רבי אליעזר לחכמים, ומה זרעים טמאים בין
 28 שזרעו בקרקע נעשים טהורים, זרעים שהם כבר זרעו ועומדים וכי
 29 לא כל שכן שאינם מקבלים טומאה בעודם מחוברים לקרקע. ואף
 30 אתם מודים בדבר זה, ואף על גב שאינו מפורש בתורה. ובהכרח
 31 שהוא משום הקל וחומר האמור. נמצא שאף לשיטתכם טומאה
 32 שעדיין לא חלה יותר קל למנוע אותה מטומאה שכבר חלה. ואם
 33 כן יש לדרוש בעין קל וחומר זה גם בהפרה, שאם היא מועילה
 34 לנדר שכבר חל, כל שכן שהיא מועילה לנדר שעדיין לא חל.
 35 ומכך שמדמה רבי אליעזר הפרה לזריעה, שמע מינה שנדרים
 36 שהופרו קודם שחלו לא חילין כלל, כשם שזרעים שזרעו קודם
 37 שנגעה בהם הטומאה אינם נטמאים כלל.
 38 הגמרא חוזרת לעיקר מחלוקת חכמים ורבי אליעזר:
 39 מקשה הגמרא, וכי רבנן לא דרשי קל וחומר בעין זה, שדבר שעדיין
 40 לא חל קל להתבטל יותר מדבר שכבר חל. והא תניא לגבי הדין
 41 דקיימא לן שאדם מוכר את בתו הקטנה לאמה, וכשהיא נעשית
 42 נערה הרי היא יוצאת לחירות. ודנו חכמים, האם יכול [אפשר]
 43 שימכור אדם את בתו כשהיא כבר נערה. והשיבו, אמרת קל וחומר,
 44 אם כשהיא מכורה כבר מקטנותה הרי היא יוצאת לחירות
 45 בנערותה, אם כן כשהיא עדיין אינה מכורה, ורק עתה לאחר
 46 שהגדילה הוא בא למוכרה, וכי אינו דין שלא תימכר בנערותה.
 47 וברייטא זו נאמרה לדברי הכל, ואף חכמים דרבי אליעזר מודים
 48 בה. הרי שאף לשיטתם יש לדון קל וחומר מדבר שכבר חל על
 49 דבר שעדיין לא חל, ואם כן מדוע אינם מודים לקל וחומר זה
 50 לענין הפרה.

1 מקשה הגמרא, אימא סיפא, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר, לדברך
 2 שיותר קל לבטל דבר שעדיין לא חל מלבטל דבר שכבר חל, אם
 3 כן כשם שמתבטלין כלי טמא במקוה כדי ליטהר אותו, כל
 4 שכן שימבילו כלי טהור לכשיטמא ליטהר – כדי שטבילה זו תטהר
 5 אותו מהטומאה שתבוא עליו לאחר שעלה מטבילתו. ומאחר
 6 שברור שאין מועילה הטבילה הקודמת לטומאה, הוא הדין שאין
 7 מועילה הפרה הקודמת לנדר.
 8 מסיקה הגמרא את קשייתו, שמע מינה, שאף לרבי אליעזר חילין
 9 הנדרים אף שקדמה להם הפרה, ורק מיד לאחר מכן הם בטלים.
 10 שהרי דימו הפרה לטבילה, והשיבו לרבי אליעזר, שלדבריו אף
 11 כלי טהור שהוטבל ואחר כך נגע בטומאה צריך להיות שיטמא
 12 ומיד יטהר, והוא הדין להפרה.
 13 מתרצת הגמרא, אמרי בני הישיבה, שמברייטא זו אין לפשוט את
 14 הספק האמור. שהרי רבנן לא קיימי להוון פתעמיה דרבי אליעזר –
 15 חכמים לא עמדו על טעמו של רבי אליעזר והסתפקו בו, והכי
 16 קאמרי ליה – וכך השיבו חכמים לרבי אליעזר. ממה נפשך, מאי
 17 כבידא לה, אי כבידא לה דאם קדמה הפרה לנדרים הרי הם חילין
 18 ובטלין, תהוי 'כל' תיובתך – יקשה עליך מכלי טהור, מדוע אם
 19 נגע בטומאה לאחר שהוטבל אינו נטמא ונטהר מיד. ואי לא כבידא
 20 לה דתחילין, אלא אתה סובר שאין הנדרים חלים כלל, אם כן תהוי
 21 'מקנה' תיובתך – מדוע אין מציל המקוה את האדם הנמצא בתוכו,
 22 שלא יתחיל להטמא כלל על ידי מגע השרץ בעודו בתוך המים.
 23 הגמרא פושטת את הספק האמור ממקום אחר:
 24 נאמר בטומאת שרץ (ויקרא יא לו), 'כי יפל מנבלתם על כל ירע
 25 וירע אשר יירע, טהור הוא'. ודרשו מכאן חכמים, שזרע שנטמא

אגרות קודש

ב"ה, ג' טבת, תשי"ד

ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יוסף שי

שלום וברכה!

...בנוגע להערות מ"ש בחוברת האנגלית דחנוכה השם סוריא בה בשעה שבדברי רז"ל
הנוסח הוא מלכות יון, - הנה ידוע בזה שכל הקודם קודם אין מחוייב לפרט דבריו משא"כ הבאים
אחרי זה שכדי להשמר מטעות צריכים לבאר דבריהם בפרטיות, וכיון שהשם מלכות יון כולל כמה
מדינות וכמה ממלכויות שצמחו ממלכות יון דאלכסנדר מוקדון, (ואם בפרט הרי מדינת יון היא
בחצי האי דאירופא ולא בסוריא שבסעיא), הרי לשמור הקורא מהטעות בחרו בשם המבורר יותר.
ומה שבנוסח התפלה קבעו השם יון, הנה יש לומר בזה כמה כוונות, והיותר פשוטה לכאורה היא
זו שהמלחמה התנהלה בשם תרבות יון תורתה ומנהגי' נוסף על הטעם שמזמן תום גלות מדי ופרס
ועד התחלת גלות אדום הוא רומי הרי הרדיפות והגליות שבינתיים נקראים בשם גלות יון בדברי
רז"ל וגם ע"ז י"ל הטעם כנ"ל.

במה שמעיר בשם העירה קרושטא הוא טעות המעתיק וצ"ל קרוטשע (נז' במכ' אבות
החסי' הנדפס ב"התמים").

מוסגי"פ מה שהו"ל בקשר עם יום הבהיר גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט כסלו העבר,
שתוכנו כל השנה זמנו הוא, ותקותי שיענין את כבודו שי'.

בברכה לבר' הנכונה בגו"ר גס יחד.

נדרים. פרק עשירי - נערה המאורסה - דף עו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רא רש"י תוספות

אימא סיפא אם מטבילין כלי טמא ליטור יטבילו כלי טהור לכשיטמא. שיהר ע"י טבילה זו. דכוותיה גבי נדרים: אם מפר אדם בנדר אשתו לאחר שחלו עליה, תאמר שיפר קודם שחלו לכשיחלו שיהיו מופרין? אלמא מחלו חיילי, והשתא קשיא רישא לסיפא. אמרי רבנן לא קים להו בפעמא דר"א וכו' והכי קאמרי ליה תהיו כלי תיובתך.

מסיפא דברייתא דמכילי טמא יש תשובה להשיב, דייקנן מיניה דחיילי ולא בטלי, ואי לא סבירא לך דחיילי, אלא מעיקרא נמי לית בהו מששא - הוי רישא דמקוה תיובתך, דייקנן מיניה דחיילי. בין שזרעו בקרקע מטהרים. שעלו מטומאתן, והורעים טהורים. וזרעים ועומדים. במחורא. לא כ"ש. שלא יקבלו טומאה, שכל המחורב לקרקע הרי הוא בקרקע. אף בנדרים - מופרים ועומדים לא כ"ש ולא חיילי ורבנן לא דרשי ק"ו. בתמיה. כי האי גזנא, דדרשי ר"א בנדרים? יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה. אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים. מכורה כבר יוצאה. עכשיו. בין שהגיע ימי נערות, כדאמר' (קדושין ד.) "יוצאה חנם" - אלו ימי נערות. אינו דין שלא תיטבר. לאחר כשהיא נערה, משום האי טעמא, שאם מכורה כבר יוצאה עכשיו? אף כאן נמי, יא יכול להפר לה קודם שנדרה, הואיל ופה כחו שאפי' לאחר שנדרה והגיע לכלל איסור יכול להפר לה ביום שמעו.

אין

איסורו עדין ממה שכבר חל. מקוה יוכיח, שמטהר את הטמאים אחר שירדה להם טומאה, ואינו מציל על הטהורים, שאם טבל בעודו טהור לא מזהיא ליה טבילה שלא יבא לידי טומאה אם יגע אחר כן בשרץ. דאדרבה, דרשינן בספרי מ'זונוגע בנבלתם יטמא' הלל אומר: אפילו הם בתוך המים. **ש"מ** לא חיילין. דהא אמרו לו: מקוה יוכיח שאינו מציל, אלמא לפום ק"ו דר"א היה ראוי למקוה שיציל ולא יבא טובל לכלל טומאה, כי היכי דבעל מעכב נדרי אשתו שלא יחולו. ומקצת נסחי גרסי הכי: ומה מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן - אינו מציל על הטהורים מליטמא, אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן - אינו דין שלא יציל על הטהורים מליטמא? והכי פירשו: ומה מקוה, אע"פ שמעלה את הטמאים מטומאתן - אין מציל על הטהורים מליטמא, כדדרשנן מ'זונוגע בנבלתם יטמא', הלל אומר: אפי' הם בתוך המים. אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן, שאם בלע אדם טהור טבעת טמאה והקיא - עדין טומאתה עליה, אינו דין שלא יציל על הטהורים מליטמא. שאם בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל הדמ, שלא יציל את הטבעת מלקבל טומאה, ואפי' הכי, מציל דטהרה בלועה לא מטמאה, כדאיתא בפרק "בהמה המוקשה" (חולין טז.). אלמא, ליכא למידן ק"ו כי האי גזנא ממה שחל כבר למה שלא חל עדין, דהאי כדנייה והאי כדנייה, ולאו בקולא וחומרא חלי. הכא נמי, אע"ג שבעל מפר נדרים שבאו לכלל איסור - לא דיינינן ק"ו שיפר אותן שלא באו לכלל איסור. ואיכא תו הכא גירסא אחרת, דגרסי הכי: ומה אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן מציל על הטהורים מליטמא, מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא? ופשוטה היא עם מה שכתבתי. דה"ל ליה: אי ק"ו דידך איתיה - נדון נמי קל חומר במקוה שיציל על הטהורים מליטמא, ואפי' הכי את גופך מודית דלא דיינינן ליה, דודאי מקוה אינו מציל אע"פ שמעלה. בעל נמי לא מעכב חלות נדריה אע"פ שמפר אותן. ונראה לי לחר גירסא, דנהי דהוה סגי להו לרבנן למידן כי האי גזנא מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא. דק"ו דדאין ר"א במתני' בבי האי גזנא בלחוד איתיה, ובבי הא בלחוד שפיר מוכיח רבנן לר"א, דמדלא ליתיה - דידה נמי ליתיה. אפי' הכי, אלומי הוא דמאלמי לפרסכיהו ומוכרי ליה להאי ק"ו אתרי רבשי מחומרא וקולא, דמאי דחייל ומאי דלא חייל, דומיא דק"ו דדאין ר"א, ומחומרא וקולא דאדם ומקוה, ומוכח ליה דאע"ג דהאי ק"ו עדיף טפי מדדייה - אפי' לא דיינינן ליה, דאלמא ליכא למידן קולא וחומרא ממאי דחייל אמאי דלא חייל. דהאי כדנייה והאי כדנייה. וכל שכן דליכא למידן קל חומר דר' אליעזר דקליש טפי. אי נמי, דהאי קל חומר אתי למיפרך ק"ו דר"א דברייתא, דמה במקום שאין מפר נדרי עצמו משדור, דהוי האי ק"ו דומיא דההוא ממש. **אימא** סיפא אם מטבילין כלי ליטור יטבילו כלי וכו'. רבנן נמי דהאי פרכי לר"א פירכא אחרת, דלפום קל חומר דידה הוה מצנין למידן דכיון שמטבילין כלי טמא ליטור - כ"ש שמטבילין אותו שלאחר שיטמא יעלה מטומאתו, ואת גופך מודית דלא דיינינן כי האי גזנא, אלמא ק"ו דידך ליתיה. **שמע** מיניה חיילין. מדאמרו ליה "לכשיטמא ליטור". דאי לא - הוה להו למימור: יטבילו כלי שיציל עליו מליטמא, כדאמרין לעיל. **אמרי**. בני השיבה, דמהא ליכא למשמע מיניה. **ה"ש** אמר להן ר"א ומה זרעים טמאים בין שזרעו בקרקע טהורין. נפקא לן מדרבנן "על כל זרע זרע אשר יזרע טהור הוא". **זרועין** ועומדין. ונגעה בהם טומאה אחר מכן - לא כ"ש שיהיו טהורין? ואתון מודיתו לי בהאי ק"ו דחיילא. נהי דאית לכו בורעים טמאים שנטהרו מטומאתן בוריעה, זרועין ועומדין מנא לכו? אלא דאי ק"ו כי האי גזנא וביה דיינינן, ואמאי לא מודיתו לי בקל חומר דמתני': **ש"מ** לא חיילין. דודאי בורעים טמאים הכי דיינינן - שלא תחול בהם טומאה, דאי חיילא - במאי פקעה? ור"א זרעים הוא דמודמה לנדרים, אלמא ס"ל לר"א בנדרים דלא חייל. **ורבנן** לא דרשי ק"ו. אמאי פליגי עליה דר"א, וכי לא מודו איטרו נמי דדרשינן ק"ו ממה שחל על מה שלא חל? והתניא. דיינינן ק"ו כי האי גזנא! ונראה בעיני דמשה פריך השם מהך ברייתא טפי מק"ו דזרעים דאמר להם ר"א - משום דלא קים להו להשי' דעתייהו דרבנן בורועין ועומדין, ומשום הכי פריך מהך ברייתא. דליכא נאן דפליגי עליה. אי נמי, אפשר דסבירא להו לרבנן דלזרועין ועומדין לא צריך קל חומר. דמקרא ד"על כל זרע זרע" גופיה נפקי. כך נראה בעיני. **מכורה** כבר יוצאה. כסימנן. **שאינה** מכורה. בעודה קטנה. **אינו** דין שלא תמכר. אחר שהביאה סימנן. והכא נמי אית לן למדרש קל חומר: אם מפר נדרים שחלו - אינו דין שיפר נדרים שלא חלו?

ומהדרין:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

...במה ששואל בפירוש המלה, הנולד, אם זהו לעתיד או לעבר ומציין למס' יבמות י"א ע"י, ואשר רבינו הזקן מפרש איזהו חכם הרואה את הנולד, דקאי על העבר. הנה בדא"ח מובאים שני הפירושים במאמר רז"ל זה (תניא פמ"ג). לקו"ת שמע"צ צא, (ב)...
בברכה.

ומהדרין: אין, בעלמא דרשין ק"ו אלא דשאני הכא דאיתא קרא ואפקיה. ומקשו הכא: א"כ, דאי לאו קרא מודו רבנן לר"א בק"ו ידידה, מאי מהדר ליה מקוה יוכיח? דהא אינהו גופיהו מודו ליה, אלא דקרא קודשין ואיכא למימר, דהכי אמרי ליה: לא תדחוק נפשך למרחי דרשא דילן משום קל וחומר וידך, דמקוה יוכיח. דאיכא למידן קל וחומר ואתא קרא ואפקיה. דמקוה שאינו מוציל - מדרשא נפקא לן,

מדכתיב "ונוגע בנבלתם יטמא", הלל אומר: אפילו
הן בתוך המים. ואדם שמציל על טהרה בלועה -
מקרא נמי נפיק, אלא מאי אתי קרא לאפקי ק"ו. וכי
האי גזנא בחפר' נדרים נמי לא תפלוג אדרשא
דילן לקיומי ק"ו (דילן) ודילן, דכי הכי דחתם את
גופך מודית דאיתא קרא ואפקיה - הכא נמי אתא
קרא ואפקיה. ונהי דעד השתא הוה סברין למימר
דרבנן פרכי ליה דליכא למידן כבי דהאי גזנא
קולא וחומרא כלל, במסקנא דסוגין מסק' דהכי
קאמרי ליה: מקוה יוכיח דאיתא קרא ומפיק ק"ו כי
האי גזנא. **מתני'** הפרת נדרים כל היום. יום
השמיעה. **להלך** ולהחמיר. לאו דוקא להלך
ולחמיר, דהא לא שייכא קולא וחומרא הכא,
אלא דיק: פעמים שזמנו מרובה פעמים שזמנו
מועט. לאפקי מעת לעת, דלעולם זמנו שוה.
נדרה בלילי שבת. ה"ה בחול, והאי דנקט שבת
- מילתא אנג אורחא קמיל: דמפירין נדרים
בשבת ואע"פ שאינן לצורך השבת, ובכדייקין
בגמרא. **נדרה** בלילי שבת. בבניסוחו - מפר
בלילי שבת וביום השבת עד שתחשך, והיינו
להלך. **נדרה** עם השכבה. שנדרה בשבת סמוך
לחשכה - מפר עד שלא תחשך, והיינו להחמיר.
ובדין הוא דליתני "אינו מפר אלא (לכשתחשך)"
כיון דלהחמיר קתני, אלא לחכי תנא האי ליטנא
- משום דשייך ביה טפי מאי דמסיים מלתיה,
שאם קודם חשכה לא הפר - אינו יכול להפר.

דאשמועינן בהאי לשנא דמפירין נדרים בשבת אפילו שלא לצורך השבת, לפי שזמנה עובר, שאם קודם חשכה לא הפר - שוב אינו יכול להפר. **נב'** אמר קרא ביום שמעו. דמשמע יום השמיעה בלבד. **רבתיב** מיום אל יום. דמשמע מעת לעת. שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבעה שעות. **הוה** אמינא ביממא אין בלילה לא. דדילמא "יום" הכי משמע. **כתיב** מיום אל יום. דמשמע מסוף יום שלפני שמיעה עד סוף יום של שמיעה, דהיינו נדרה בתחילת הלילה - שמפר הלילה והיום עד סוף. **מן** חד בשבא אחד בשבא. דהכי משמע קרא: מיום שמיעה עד יום כיצא בו. **כתיב** ביום שמעו. דאינו מפר אלא יום שמיעה, וכיון שכן על כרחך כי כתיב "מיום אל יום" אינו אלא ליתן שיעור ארבעה ועשרים שעות. **חביבי**. ר' חייא. שזיה דודו של רב. וק"ל הכי דהפרת נדרים כל היום ותו לא. ובסגתא מתני'. **חייא** בר רב שדי גירא ובידיק, אנג גירא דרב מייתי הכא הא דחייא בר רב שדי גירא ובידיק, בעוד שזיה מתעסק לירות חצים היה בודק אדם הבא לפניו להתיר נדרו, ושואלו אם מתחרט ומתיר. דקסבר פותחין בחרטה, ומשום הכי לא היה צריך עיון למצוא פתח. **יתבי** וקאים. שלא היה מודקדק בדבר, אלא עומד ויושב כמו שזיה מוזמן לו.

אין בעלמא דרשי קל וחומר. כי האי גזנא, כדאשכחן לגבי נערה חורעים טמאים. ושאני **הבא**. להכי לא דרשי בנדרים קל וחומר - דאמר קרא וכו', להלך לא מצי מפר אלא לאחר שנדרה, שבא לכלל הקם. **מתני'** נדרה בלילי שבת. יכול להפר לה כל אותו ליל שבת ויום שבת. והוא הדין נמי כי נדרה במ"ש שיפר כל אותו היום בא' בשבת. אלא הא דנקט לילי שבת - משום דאשמועי' במה

שאמרו הפרת נדרים כל היום בלילי שבת ויומו, שהלילה הולך אחר היום, בדכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". אבל לא ליום ולילה, שאם נדרה ביום ולא הפר לה - שוב אינו יכול להפר לה משתחשך. שאין הפרת נדרים אלא אותו יום שנדרה, ומשתחשבה כבר נכנס יום אחר. **נב'** מיום אל יום. משמע: מאותה שעה ביום זה, עד יום המחרת באותה שעה. **ביממא** אין. ד"יום שמעו" משמע יממא ולא לילה, להכי כתיב "מיום אל יום", דמשמע יום שלם. הא כתיב ביום שמעו. דמשמע אותו היום בלבד, ולא למחר. דאי מיום אל יום הוה משמע מחד בשבא אחד בשבא. דהכי משמע: מיום אל יום שכמוהו, דהיינו שבעה שלם. להכי כתיב "ביום שמעו" - ביום אחד שלם, מעל"ע. אין הלכה כאותו חזון רבי יוסי ור"א דאמרי מעת לעת. חייא בר רב הוה שדי גירא ובידיק, שלא היה מעיין כל כך בנדר, אלא כמו שזיה עוסק במלאכתו שזיה יורה החץ, מתוך כך בדיק ליה לנדר. יתבי וקאים. שלא היה יושב במקום אחד, אלא עומד ויושב ובדיק ליה.

תנן

תנן תנן

תנן

תנן

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שמסיים במכתבו, אז פון עם קומט אסאך ומתחנן מהשי"ת לסייעו בזה, כיון שאינו מתאים למה שמגיע ממנו כו', הנה ידוע פסק רז"ל שהמקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, אבל עכ"פ צ"ל הקידוש במעט, ולפתוח כחודה של מחט לכל הפחות, וכחות אלו ניתנו לנו בשופי מנשיאנו הקי' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אלא שצריך לחחזיק צנור ההתקשרות עממם פתוח ולהרחיב עד כמה שאפשר, והוא ע"י ההליכה בדרך אשר הורו לנו, שמירת תקנותיהם לימוד תורתם וכי' והעולה על כולנה הוא הענין דאהבת ישראל, אשר בהתאחדות עם עוד ישראל בכלל ואנ"ש בפרט, הנה הרי זה כלי המחזיק ברכה וברכתו של הקב"ה שהיא ברכה עד אין קץ, ובמילא - הן בענינים הגשמיים והן בענינים הרוחניים.

ההפדה הוא כשיעור שיש מתחילת יום השמיעה לתחילת יום
שאחריו, דהיינו עשרים וארבעה שעות.
הגמרא באה לבאר כיצד יתרחץ כל אחד את הפסוק שהביא חבירו:
וְלִתְנָא קָמָא הסובר שמיפר עד שתחשך, קשה הָא בְּתִיב 'מִיּוֹם אֶל
יוֹם', שמשמעותו שיכול להפר מעת לעת. מתרצת הגמרא, אף
שזמן ההפדה הוא רק עד גמר היום, ונלמד מדרכתיב 'ביום שמעו',
מכל מקום אִיִּצְטְרִיךְ – הוצרכה התורה לנקוט גם לשון 'מִיּוֹם אֶל
יוֹם', משום דְּאִי היה כתוב רק ביום שָׁמְעוּ, הָיָה אִמְנִיָּה וְהָיָה מקום
לומר שכונת התורה בִּימְנָא אִין בְּלִילָא לא – שזמן ההפדה הוא
דווקא 'ביום' ולא בלילה, ואפילו אם שמע את נדרה בלילה, ולכך
בְּתִיב 'מִיּוֹם אֶל יוֹם', להשמיענו שזמן הפרת נדרים הוא עשרים
וארבע שעות בין בלילה ובין ביום שלאחריו, אמנם רק באופן
ששמע את נדרה בתחילת הלילה, שמיפר והולך כל הלילה והיום
שלאחריו. אבל אם שמע את נדרה ביום, אינו מיפר בלילה שלאחריו,
כיון דכתוב 'ביום שמעו'.
וְלִמְנָא דְּאָמַר שהפרת נדרים זמנה מעת לעת, כמו המשמעות
הפשוטה של הפסוק מִיּוֹם אֶל יוֹם, קשה הָא בְּתִיב 'ביום שָׁמְעוּ',
ומשמע שיכול להפר רק עד גמר יום השמיעה. מתרצת הגמרא,
אף שזמן ההפדה הוא מעת לעת, מכל מקום אִיִּצְטְרִיךְ – הוצרכה
התורה לנקוט גם לשון 'ביום שמעו', משום דְּאִי בְּתִיב – אם היה
כתוב בתורה רק מִיּוֹם אֶל יוֹם, הָיָה אִמְנִיָּה וְהָיָה מקום לומר
שכונת התורה בְּתִיב בְּשָׁבָא לְחַד בְּשָׁבָא לִיפֹר לָהּ – שיכול להפר
'מיום' ראשון בשבוע זה ששמע בו את הנדר, עד 'יום' ראשון
בשבוע שלאחריו, שכן הוא משמעות הפסוק מִיּוֹם זה עד יום אחר
כיוצא בו, ולכך בְּתִיב 'ביום שָׁמְעוּ', לומר שאינו מיפר אלא רק
ביום השמיעה, וכיון שכן, בהכרח שמה שאמרה התורה 'מיום אל
יום' אינו אלא ליתן שיעור עשרים וארבע שעות, דהיינו מעת
לעת.
הגמרא מבארת כמו מי ההלכה:
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי, אִין הִלְכָּה בְּאֹתוֹ
הַיּוֹם – רבי יוסי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון שסוברים
שמיפר מעת לעת, אלא הלכה כתנא קמא שאפשר להפר רק עד
שתחשך.
הגמרא מביאה מעשה, שאף רב פסק כן בשם רבי חייא:
לֹוי קָבַר לְמַעַבְד – להורות הלכה בְּהִנֵּי תַנְיָא – כרבי יוסי ברבי
יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון, שאפשר להפר מעת לעת. אָמַר
לִיהִי רַב, הֵכִי אָמַר חֲכִיבִי – כך אמר רבי חייא דודי, אִין הִלְכָּה בְּאֹתוֹ
הַיּוֹם.
הגמרא מביאה את מנהגו של חייא בנו של רב לענין התרת נדרים:
חֲיִיא בֶר רַב הִיָּה שְׁדִי נִרְאָ – מתעסק ביריית חיצים, ונִרְדֵּךְ – ותוך
כדי כך, היה בודק את הבא לפניו להשאל על נדרו, אם הוא
מתחרט על נדרו, וזאת משום שסבר ש'פותרין בחרטה', כלומר,
אין החכם צריך למצוא פתח כדי להתיר את הנדר אלא די אם
הנודר מתחרט על נדרו, וכיון שכן היה יכול תוך כדי עיסוקו
להבחין אם הבא לפניו אכן מתחרט, ולא היה צריך עיון גדול כדי
למצוא פתח. וכמו כן, רַבָּה בֶר רַב הוּנָא היה בודק את הבא לפניו
אם הוא מתחרט, תוך כדי שהיה יָתִיב וְקָאִים – יושב או עומד כפי
שהיה מזדמן לו, ולא היה מקפיד דווקא לשבת ולעין בדבר, כיון
שאף הוא סבר ש'פותרין בחרטה'.
הגמרא עוברת לדון בענייני הפרת והתרת נדרים בשבת, ותדייק
ממשנתנו לענין זה:

מתרצת הגמרא, אִין, אכן בְּעִלְמָא דְּרִשִּׁי חכמים קָל וְחֹמֶר מדבר
שכבר חל על דבר שעדיין לא חל. וְאוֹלַם שְׁאִינִי הָכָא – בהפדה,
שאינם דורשים מקל וחומר זה שתועיל הפדה קודם שנידר הנדר,
משום דְּאָמַר קָרָא, 'אִישָׁה יִקְמְנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ', והוקשה הפדה
להקמה, ודורשים, אֵת הנדר שְׁבָא לְכָלִּל הָקָם וְנִדַּר שאפשר
להקימו, אותו נדר בָּא לְכָלִּל הָפֵר וְאִפְשָׁר גם להפר אותו, אבל
אֵת הנדר שְׁלֵא בָּא לְכָלִּל הָקָם וְנִדַּר שאי אפשר להקימו, אותו
נדר לא בָּא לְכָלִּל הָפֵר וְאִי אפשר גם להפר אותו. ומאחר שאי
אפשר להקים נדר שעדיין לא נידר, הוא הדין שאי אפשר להפר
נדר שעדיין לא נידר.

משנה

ההלכה היא, שהאב מיפר את נדרי בתו והבעל את נדרי אשתו
ביום שמעם את הנדר, כמו שנאמר אצל האב (במדבר ל ו) וְאָם
הִנְיָא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שְׁמַעוֹ, כָּל נְדָרֶיהָ וְאִצְטְרִיךְ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל
נַפְשָׁהּ לא יְקוּם. וכן נאמר אצל הבעל (שם פסוק ט) וְאָם בְּיוֹם
שְׁמַעַ אִישָׁה יִנְיָא אֹתָהּ וְהִפֵּר אֵת נְדָרָהּ וגו', וְהָיָה יִסְלַח לָהּ. במשנה
יתבאר מהו גדר 'יום שמעו' שאמרה התורה שבו בלבד יכולים
האב והבעל להפר את הנדר. ואגב כן משמיענו התנא שמפירין
נדרים ביום השמיעה אף בשבת.
הַפֵּרָת נְדָרִים שאמרה התורה שמיפר האב לבתו והבעל לאשתו,
ביום שמעם את הנדר, נוגעת בְּלִי לַיּוֹם – כל משך היום שבו שמעו
הנדר, עד שתחשך. וכיון שזמן ההפדה אינו אלא מזמן השמיעה
ועד שתחשך, נמצא שִׁישׁ בְּדָבָר לְהִקָּל וְלְהַחמִיר. כלומר, פעמים
שיש זמן מרובה להפר, ופעמים שיש זמן מועט להפר.
מבארת המשנה, בְּיָצֵד יש בדבר זה להקל ולהחמיר. שאם נִדְרָה
ושמע אביה או בעלה את נדרה בְּלִילָא שְׁבָת, יִפֵּר בְּלִילָא שְׁבָת –
יכול להפר במשך כל ליל השבת ולמחרת בְּיוֹם הַשְּׁבָת עַד שֶׁתִּחַשְׁךָ,
והיינו להקל, שיש לו זמן מרובה להפר את נדרה. אך אם נִדְרָה
ושמע אביה או בעלה את נדרה בשבת עִם הַחֲשֶׁכָה – סמוך
לחשיכה, הרי הוא מִפֵּר עַד שְׁלֵא תִחַשְׁךָ וְקוֹדֵם שֶׁתִּחַשְׁךָ, והיינו
להחמיר, שאין לו אלא זמן מועט להפר, שְׁהָרִי אִם הַחֲשֶׁכָה לֹא
הָפֵר, שוב אִינוּ יְכוּלִּי לְהַפֵּר, כיון שאין זה 'יום שמעו' אלא יום אחרי
שמעו.

גמרא

שנינו במשנה ש'יום שמעו' היינו יום השמיעה עד שתחשך.
הגמרא מביאה ברייתא שיש בה שיטות תנאים החולקים על
משנתנו וסוברים ש'יום שמעו' היינו מעת לעת:
תַּנְיָא, הַפֵּרָת נְדָרִים בְּלִי לַיּוֹם – כל יום השמיעה עד שתחשך, זו
דעת תנא קמא, וכמו ששנינו במשנה. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹנָתָן וְרַבִּי
אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמְרוּ, הפרת נדרים מֵעַת לָעַת – מעת שמיעת
הנדר עד למחרת באותו שעה, דהיינו עשרים וארבע שעות.
הגמרא מבררת את טעמיהם:
מֵאִי מַעֲמָא דִּתְנַאי קָמָא, הסובר שהפרת נדרים רק עד שתחשך,
משום דְּאָמַר קָרָא – נאמר בפסוק וְאָם הָפֵר אֹתָם אִישָׁה בְּיוֹם
שְׁמַעוֹ, ולאחר שתחשך אין זה 'יום שמעו' אלא כבר נכנס יום
אחר. וְהָיָה – רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון,
הסוברים שזמן ההפדה הוא מעת לעת, מֵאִי מַעֲמָיְהוּ, משום
דְּבְתִיב וְאָם הִתְרַשׁ יִתְרִישׁ לָהּ אִישָׁה מִיּוֹם אֶל יוֹם, משמע שזמן

כללות העבודה ד'קריאת שמע' הוא עניין ה'מסירות נפש', וזוהו נמשך ה'מסירות
נפש' לכל מצווה ומצווה בפרט

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

השבת. או דלמא, אפילו בַּשְּׁהִיָּה לְהֶם פְּנאי קודם השבת, גם כן
התירו להשאל בשבת.
הגמרא פושטת את הספק האמור ממעשה שהיה:
התא שָׁמַע ממעשה שהיה, דְּאִידִּיקוּן לִיהּ - וְנִטְפְּלוּ רַבָּנָן לְהַתִּיר
נְדָרִים לְבִרְיָה (ולבנו) דְּרַב זְוַרְזָא בְּרִיהּ דְּרַב יְעֻקֵּב בִּשְׁבַת, אֲפִילוּ
נְשָׁאֲרִים שְׁהִיָּה לְהֶם פְּנאי לְהַתִּיר מִכְּעוּד יוֹם. הרי שדעתם שמה
שששששנינו נִשְׁאָלִין לְנָדָרִים בִּשְׁבַת, היינו אפילו אם היה להם פנאי
לְהַתִּיר מִכְּעוּד יוֹם.
הגמרא מבררת פרט נוסף בענין התרת נדרים בשבת:
כִּבְר רַב יוֹסֵף לְמִימַר - רב יוסף היה סבור לומר, שמה ששינוי
במשנה, נִשְׁאָלִין לְנָדָרִים בִּשְׁבַת, בְּיָחִיד מוֹמָחָה אִין - היינו דווקא
על ידי יחיד מומחה, אבל בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת לֹא נִשְׁאָלִים בִּשְׁבַת,
מִשּׁוּם דְּמִיתְּהוּ בְּרִינָא - שאשר נשאלין לנדר בפני שלשה אנשים,
הדבר נראה כאילו הם דנים דין, כיון שדין אינו נערך אלא בפני
שית דין של שלשה, וסבר רב יוסף שמפני שאסור לדון דין בשבת,
כיצד לאסור כל דבר הנראה כדין. מה שאין כן בשנאלין לנדר בפני
יחיד, אפילו שצריך שיהיה מומחה, מכל מקום אין נדרו הדבר,
ואינו נראה כדן את הדין.
אבבי נחלק על סברת רב יוסף:
אֲמַר לִיהּ אֲבִי לרב יוסף, אין לחוש להשאל בשבת בשלשה
הַדְּיוֹטוֹת מִשּׁוּם שֶׁנֶּרְאָה כְּדִין, דְּכִין דְּכִבְרָא לָן שֶׁהִתַּרְתָּ נְדָרִים
נִעֲשִׂית אֲפִילוּ מִכְּעוּד, וְאֲפִילוּ בְּקְרוֹבִים וְאֲפִילוּ בְּלִילָה, ואילו לגבי
דְּכִין שלשה דברים אלו פוסלים, שדין צריך להיות מיוחד,
כִּשְׁאֵינָם קְרוֹבִים, ויוזם, אם כן אפילו אם אין יחידו נדרים בשבת בפני
שלושה, בלאו הכי לֹא מִיתְּהוּ בְּרִינָא - אין זה נראה כדן את הדין,
שהרי אינו נעשה כהלכות 'דין'.
הגמרא מבארת את שיטות האמוראים בדין התרת נדרים מעומד
ובקְרוֹבִים ובִּלְלִיל:
אֲמַר רַבִּי אָבָא, אֲמַר רב הונא, אֲמַר רב, הִלָּכָה, מִפְּרִין נְדָרִים בְּלִילָה.
הגמרא תמחה על הלשון 'מפירין', וְהָא מִתְּנִיתִין הִיא - והלא דין
זה שינוי מפורש במשנתנו, וכדתנן 'בְּרִיחָה בְּלִילִי שְׁכַת יִפֹּר בְּלִילִי
שִׁבְתָּ, ומה בא רב להשיבנותו. בזה. מִסִּיקָה הגמרא, אֲמַר אֲמַר -
אֵלָּא ודאי צריך לומר שכך אמר רב, הִלָּכָה, נִשְׁאָלִין לְנָדָרִים בְּלִילָה,
כִּיבֹשָׁה הַשְּׁמִיעֵנוּ רב, שאף שבשאלה צריך חכם או שלשה הַדְּיוֹטוֹת
מכל מקום נשאלין בלילה, ואין זה כדן שאינו כשר
אלא ביום.
רבי אבא מברר האם אכן רב אמר כן:
אֲמַר לִיהּ רַבִּי אָבָא לרב הונא, אכן אֲמַר רב הִכִּי - שנשאלין בלילה.
אֲמַר לִיהּ רב הונא, אִישְׁתִּיק - לא אמר כן רב בפירושו, אלא בעת
ששמע הלכה זו, שתק. לא נתברר לרבי אבא מה השיב לו רב
ההוא, וחזר שואלו. אֲמַר לִיהּ רב אבא לרב הונא, אִישְׁתִּיק -
קָא אֲמַרְתָּ - האמר 'אישתיק' רב, והיינו שאמר אדם לפני רב
שנשאלין לנדרים בלילה, ושמע רב ושתק, ומכך ששתק למדת
שהודה לדבריו. או שְׁתִּי' קָאֲמַרְתָּ - או שמא אמרת 'שתי' רב,
שרב שתה בזמן שאמרו הלכה זו לפניו, ואתה יצאת
ההוצצה בעודו שותה, ואינך יודע מה אמר רב לאחר שתייתו, ואם
כן הוא, אין ברור לך שאכן דעת רב שנשאלין לנדרים בלילה.
גירסת הר"ן:
אֲמַר לִיהּ רַבִּי אָבָא לרב הונא, האם אכן אֲמַר רב הִכִּי - שנשאלין
נדרים בלילה. ורב הונא בירר את כוונת שאלתו של רבי אבא. אֲמַר
לִיהּ רב הונא לרבי אבא, אִישְׁתִּיק' קָאֲמַרְתָּ - מה שהינך שואלני
האם אכן אמר רב כן, הוא משום שגם הינך סבור לומר שנשאלין
לנדרים בלילה, וכיון שחביב עליך הדבר, רצונך להשקות לי כוס
אין אם אכן אמר כן רב. או 'אִישְׁתִּיק' קָאֲמַרְתָּ - או שמא תמה אתה
אִיךָ אמר כן רב, וכיוונתך בשאלתך לשתקני שאין נכון לומר כן.
עד כאן גירסת הר"ן.
הגמרא מביאה ראייה שאכן דעת רב שנשאלין בלילה:
אֲמַר לִיהּ רַבִּי אָבָא בְּרַב אֲבִי, מעשה ואִידִּיקוּן לִיהּ רַב לְרִבָּה - נטפל רב
לְהַתִּיר את נדריו של רב,ה

נדרים. פרק עשירי - נערה המאורסה - דף עז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רה
רש"י תוספות

1 תנן היום. במסכת שבת, בפרק בתרא. מפירין נדרים בשבת. בעל לאשתו ואב לבתו.
2 ונשאלין. לחכם. שהן לצורך השבת. כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. נדרה עם חשיכה.
3 משמע אפי' נדרים שלא לצורך השבת. דמסתברא מילתא, הואיל ונדרה בשבת עם
4 חשיכה - דלאו לצורך השבת נדרה. דאי משום עונג אכילה ושתיה - כבר אכלה מבעוד
5 יום, ואי משום תכשיטי שבת נדרה - ההיא
6 שעתא לאו זמן תכשיטי הוא. דהא משחשיכה
7 רגילים להפשית תכשיטי שבת. אלא ודאי
8 בנדרה שלא לצורך שבת קמירי, וקתני: מפר
9 לה עד שתחשך. ואי אמרת שלא לצורך השבת
10 אין מפירין בשבת - מאי איריא דקתני
11 דמשחשך אין יכול להפר? אפי' כי נדרה בתוך
12 השבת נמי אין יכול להפר, שזה אינו לצורך
13 השבת. אלא דמקדקני דמפר לה עד שתחשך -
14 שמע מינה דמפירין אפי' שלא לצורך השבת.
15 וקשיא לרב דימי דאמר: אין מפירין אלא לצורך
16 השבת! למי' כל היום אין פפי לא. הלכך אפי'
17 שלא לצורך השבת מפר, שאם אינו מפר עכשיו
18 בשבת - שוב אין יכול להפר. למי' מעת לעת
19 קסבר שלא לצורך השבת אין מפירין. כשנדרה
20 בשבת, מפני שיכול להפר אחר השבת. כשלא
21 היה להן פנאי. לישאל עליהן מבעוד יום, הוא
22 דקאמר, דנשאלין עליהן בשבת. או דלמא
23 אפשר לישאל עליהן מבעוד יום. נמי נשאלין
24 עליהן בשבת. דאזידקין ליה רבנן. שנטפלו
25 חכמים כולן להחזיר לו בשבת, ואפילו בנדרים
26 שהיה לו אפשר לישאל עליהן מבעוד יום.
27 ביחיד מומחה. לרבים, הוא דנשאלין לו. אבל בג'
28 לא. בין הדיוטות בין מומחין, דכל בי תלתא
29 מיתחזי כי דינא, וקיימא לן דאין דנין בשבת.
30 אפי' מעומד. כדאמר לעיל דרבה בר רב הונא
31 הוה יתיב וקאים. ואפילו בקרובין ואפילו בלילה
32 - לא מתחזי כי דינא. והא מתני' היא. דקתני
33 בהדיא: מפירין בלילי שבת, ומאי קמ"ל רבי
34 אבא? אלא אימא נשאלין. נדרים לחכם בלילה.
35 אמר רב הכי. דנשאלים נדרים בלילה. אמר ליה
36 אישתיק. רב בשעה ששמע הדבר שתק. אמר
37 ליה אישתיק קאמרת. כלומר, מי קאמרת: הוה
38 אינש דאמרנה קמיה דרב דנשאלין נדרים בשבת,
39 ושמע רב ושתק, ומדאישתיק רב קאמרת דהכי
40 סבירא ליה. או דלמא הכי קאמרת: דרב הוה שתי בהדיא שעתא דאיתמר קמי' שמעתא.
41 ואת נפקת לברא מקמי דליפסוק למישתי, ולא ידעת מאי מהדר.

והתנאי

1 תנן היום. בפרק "מי שחשך" (פגה קמ). מפירין נדרים. בעל לאשתו. ונשאלים.
2 נדרים לחכם. מפירין נדרים בשבת לצורך השבת. הא דקתני לצורך השבת - אכולה
3 מתניתין קאי, דאפי' הפרה דוקא לצורך השבת, או דלמא אפי' שלא לצורך השבת, דלא קאי
4 אלא אשאלה, משום דכין דצריך חכם או שלשה הדיוטות - מחזי כדינא. אי"נ. שאין שעה
5 עוברת לשאלה. אפי' בתוך היום נמי לא יפר
6 דשלא לצורך הוא. דכיון דעם חשיכה נדרה מאי
7 צורך שבת יש בהפרתה? אלא ודאי אפי' שלא
8 לצורך מפר, לפי שהזמן עובר ודקתני: שאם
9 חשכה ולא הפר - שוב אינו יכול להפר,
10 וכדמסקינן בפלוגתא דהגן תנאי תלמי. תנאי
11 היא. ולא קשו מתניתין וברייתא דתני רב זוסי
12 אהרדי, דפלוגתא דתנאי: היא למיד כל היום כולו
13 - טפי לא מפר אפי' שלא לצורך השבת, דכיון
14 שהזמן עובר - הקילו להפר שלא לצורך. משא"כ
15 בשאלה, דאפשר בחול. למיד מעת לעת, לצורך
16 השבת - אין, שלא לצורך השבת - לא, כיון
17 דאפשר בחול. הלכך לענין הלכה, לדין דקדיל
18 דהפרת נדרים כל היום, ותו לא - מפירין נדרים
19 בשבת אפי' שלא לצורך השבת. אתנבעי להון
20 בשלא היה אפשר להן מבעוד יום. כגון שנדרה
21 ערב שבת עם חשכה. אי"נ דלא אזוקי לה חכם
22 מבעוד יום. ואסיקנא דאפי' בנדרים שהיה להן
23 אפשר מבעוד יום - נשאלין לצורך השבת.
24 ביחיד מומחה אין בשלשה לא משום דמתחזי
25 כדינא. וקיימא לן דאין דנין בשבת. אבל ביחיד
26 מומחה, אפי' למאן דסבירא לי' דנאי מומחה -
27 סמוך, וכמו שנכתוב לפנינו בס"ד - לא מנכרא
28 מילתא, ולא מחזי כדינא. כיון דסבירא לן אפי'
29 מעומד. ואילו לדינא אמר בריש פרק "שבועת
30 העדות" (פסעות ז) דישביה בעיא. ואפי'
31 בקרובין. שפסולין לדין. ואפי' בלילה. שאינה
32 כשרה לדין. לא מחזי כדינא. דאיכא הכיורא
33 טובא. ותנאי מתניתין היא. ומאי קא שמע לן
34 רב? אלא אימא הלכה נשאלין נדרים בלילה.
35 ואינצריך לאשמועינן דאע"ג דבעינן חכם או
36 שלשה הדיוטות, דדמי לדינא - אפילו הכי
37 נשאלין בלילה. אשקיין קאמרת. רב הונא
38 שאל את רבי אבא: מה שאתה שואלני "אמר רב
39 הכי" - משום דס"ל הא שמעתא, ולהשקות לי כוס
40 קאמרת. או אשתיק קאמרת, שאתה תמה היכי אמר רב הכי, ותנכחותא לשחק אותי, ולפי
41 פירוש זה לא גרס "ת"ש", אלא הא דרב איקא מימרא באפי נפשה היא. ואית דגרסי: אמר
42 רב הכי? אמר ליה: אישתיק. א"ל: אשקיין קאמרת או אשתקך קאמרת? אמר ליה, ת"ש:
43 דאמר רב איקא וכו', ודפי' אמר רב הכי. רבי אבא שאל לרב הונא אם שמעה מרב בפירוש,
44 שאל את רבי אבא: מה שאתה שואלני "אמר רב
45 הכי" - משום דס"ל הא שמעתא, ולהשקות לי כוס.

בקטונא

קאמרת. או אשתיק קאמרת, שאתה תמה היכי אמר רב הכי, ותנכחותא לשחק אותי, ולפי
פירוש זה לא גרס "ת"ש", אלא הא דרב איקא מימרא באפי נפשה היא. ואית דגרסי: אמר
רב הכי? אמר ליה: אישתיק. א"ל: אשקיין קאמרת או אשתקך קאמרת? אמר ליה, ת"ש:
דאמר רב איקא וכו', ודפי' אמר רב הכי. רבי אבא שאל לרב הונא אם שמעה מרב בפירוש,
שאל את רבי אבא: מה שאתה שואלני "אמר רב
הכי" - משום דס"ל הא שמעתא, ולהשקות לי כוס.

בקטונא

חינוך על טהרת הקודש שמקרב ליבן של ישראל לאבינו שבשמים, מביאה
שמחה אצל ה' אלוהינו שלא בערך גדולה יותר משמחת הדורים ואהבתם לבנם
יחידם שנולד להם לעת זקנותם

ממכתב כ"ד טבת, תש"כ

בקיטונא דבי רב. בחדר של בית המדרש. ה"ג: ר"ג סבר אין פותחין בחדרה. אלא צריך למצוא פתח מתוך הגדר. ולפי שצריך לעיניו בפתחא ירד מן החמור וישב. **ורב** נחמן סבר פותחין בחדרה. הלכך אפילו מעמוד. ולא פירש בן רש"י דל בפרק "הדר" (פלוני סה). ובכתב הרשב"א ז"ל לדידן דקיטונא לן פותחין בחדרה. כיון דמעיקרא דמילתא פותחין

בחדרה ולא בעיניו יושב, אפילו לא נחתרו ואנו צריכין לחזור אחר פתחים להחירו - לא בעיא יושב. דכיון דעיקר דינא מעמוד - סוף דינא מעמוד. ולפי שלא ירדתי לטעמו איני אומר כן. **חזי** מר הווא צורבא מרבנן דקאמר. בדמערבא אמרי שהגדר חוטא הוא. **תניא** האומר לאשתו. אחר שגדרה "כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי" - אין רצוני שתהא נודרת מכאן ואילך. אף על גב דמשמע ממילתיה דמאי בדררה עד השתא ניתא ליה, ומקיים להו לנדריה שגדרה עד עכשיו, אפילו הכי לא אמר כלום, שאין זו הקמה. ואילו רצה אח"כ להפר ביום שמיעה - רשאי, אבל אם אמר לה "יפה עשית (אין במותיק) כשנדרת נדרים הללו", אי נמי דאמר לה "אין במותיק", אי נמי דאמר לה "אם לא נדרת אני מותרך" - דבריו קיימין, דכל הני לישני הקמה משמע. ולפי פ"י זה כולה ברייתא בהקמה, אלא דלישנא דרישא לא מהני בה, והני לישני דסיפא מהני בה. ולהאי פירושא לא גריסין בהך ברייתא: "אין זה נדר" לא אמר כלום, דלישנא ד"אין זה נדר" לא משמע אלא בנדרים שגדרה כבר. ומאן גריס ליה מפרש לברייתא הכי: האומר לאשתו בנדרים שעברו אי אפשי שתדורי כלומר אי אפשי בהך אי נמי דאמר לה אין זה נדר לא אמר כלום דבהפרה לשון מפורש בעיא וכי קתני כל נדרים שתדורי עתיד במקום עבר הוא. ו"שגדרת" קאמר, ואשכחן טובא דכוותיה. אי נמי, "שתדורי" דקאמר, ואליבא ד"רא דאמר: בעל מפר נדרים שלא חלו. וסיפא קתני נדרי דבהפרה בעיא לשון מפורש,

בהקמה - בחד מהנך לישני דתני בתר הכי סגי. ונראה שגם דעמא דמילתא. דכיון דתניא לקמן קיים בלבו קיים - לא גרעי הני לישני מקיים בלבו. אבל בהפרה, כיון דק"ל הפר בלבו אינו מופר - אף כשהוא מוציא בשפתיו צריך שיהא לשונו ברור. **תניא** לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי בטל ליכי בדרך שאומר לה בחול. הא דאסרינן למימר הכי - לאו משום גזירה דהיתר נדרים דחכם הוא, דהא כיון דאמר לה "טלי אכלי" לצורך השבת הוא, ואפילו בשאלה שרי. אלא טעמא דמילתא, דכיון דאפשר לשנויי - משנינן. **וצריך** שיבטלו בלבו. דאע"ג דאמר לה "טלי ואכלי" צריך שיאמר בלבו שיהא הגדר בטל. **ובחול** מוציא בשפתיו. אם נדרה בחול צריך להוציא ההפכה בשפתיו. **אחר** זה ואחר זה. אחד שבת ואחד חול מבטל בלבו, ואין צריך להוציא בשפתיו, כיון שאמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי". דרך ברייתא נמי אידיך קיימא. ואית דגרסי: ולערב בחול מוציא בשפתיו. וכולה אנדרה בשבת קאי. דנהי דבשבת משתריא בבטול שבלב, לערב בחול צריך שיוציא בשפתיו. ולא נהירא, דאי הכי מאי "אחר זה ואחר זה" דקאמרי ב"ה? אלא ודאי לא גרס לערב. ומקשו הכא: היכי אמרי ב"ה אחד זה ואחד זה מבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו? נהי דאמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי" מי עדיף לישנא מ"אין כאן נדר" ו"אי אפשי שתדורי" דאמרינן לעיל, לפום פירוש בתרא דכתבין בהדיא, דלא מהני בהפרה!! וכי: שאני התם שלא בטלו בלבו - הא תניא לקמן דהפרה בלב לא מהניא! והא לא קושיא היא, דכי אמר לקמן הפר בלבו אינו מופר - ה"מ היכא דלא אמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי", אבל היכא דאמר לה הכי - בבטול שבלב מהני. דנהי ד"אי אפשי שתדורי" ו"אין זה נדר" לא מהני, טפי עדיף בטול בלב כל היכא דאמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי", מהיכא שלא בטל בלבו ומוציא בשפתיו לשון גרוע, דהיינו "אי אפשי שתדורי" ו"אין זה נדר", כך העלו בתוספות. ויש לרמב"ם ז"ל בזה דרך אחרת שאינה מחוורת, וכבר השיגו בה הראב"ד ז"ל. וכי קתני ברייתא דלעיל: לא יאמר אדם לאשתו בשבת "מופר ליכי, בטל ליכי" בדרך שאומר לה בחול - לאו למימרא דבחול צריך למימר הכי, דהא אמרי ב"ה דבין בשבת בין בחול כל שאמר לה "טלי ואכלי" ובטל בלבו סגי, אלא בדרך שהוא גריל לומר לה בחול קאמר. **אמר** ר' יוחנן חכם שאמר בלשון בעל. דהיינו "מופר ליך", ובעל שאמר בלשון חכם - שאמר "מותר ליך". לשון בעל מפורש הוא בכתוב, דהיינו לשון הפרה. ולשון חכם דהו"ו "מותר ליך" משמע ליה מדכתבין "לא חיל דבר", כלומר לא יעשה דבריו חולין, ודרשינן: אבל אחרים מוחלין לו, שעושין אותו חולין. ובחולין - מותר שייך למימר בהו.

והתניא. במסכת עירובין (דף סה) ירד ר"ג וישב כו'. אלמא דבעי ישיבה. ר"ג סבר פותחין בחדרה. דצריך החכם לפתוח לו בתחלת הגדר, ולהעמיד תחילת הגדר בטעוה, שיהא מתחרט על כך, כדאמרינן: "אלו היו עשרה בני אדם שפייסוך באותה שעה", דהשתא עקר ליה לנדריה לגמרי, דכמאן דלא הוי נדר דמי. הלכך, הואיל ולא אפשר בהיתר אי לא דמיעקר נדרא - בעי עיניו טפי למיעקרי, ואהכי ישב. ורב נחמן סבר אין פותחין בחדרה. ואי לא אמר בפירו' מיהריטא - ולא שרינן ליה. ולא בעי לעיניו, ויכול להפר אפילו מעמוד. ואמר ליה ז"ל בני רחמי אנפשא. כך פתחו לו בחדרה. הא לא חולתא אלא נדרת - אית כך חטא. אי אפשי שתדורי לא אמר כלום. דאין הפרה בלשון הוזה: ואם בא לקיימו, ואמר לה: יפה עשית שגדרת, ואין כמותך אשה חשובה לפי שגדרת, ואם לא נדרת אני הייתי מדייך, שכל כך ישר בעיני. דבריו קיימין. דאין לך קיום גדול מזה. טלי ואכלי טלי ושתי. להכי נקט הכי, משום דהוה דברים שיש בהם עינוי נפש, וצרכי שבת נינהו. וצריך שיבטל בלבו. שיאמר בלבו: מופר ליכי. חכם שאמר בלשון בעל. מופר ליך. ובעל שאמר בלשון חכם. מותר ליך.

זה

- איכא חטא. תניא: האומר לאשתו "כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי" "אין זה נדר" - לא אמר כלום. "יפה עשית" ו"אין כמותך" ו"אם לא נדרת מדייך אני" - דבריו קיימין. לא יאמר אדם לאשתו בשבת "מופר ליכי" "בטל ליכי" בדרך שאומר לה בחול, אלא אמר לה "טלי ואכלי" "טלי ושתי" והגדר בטל מאליה. א"ר יוחנן: וצריך שייבטל בלבו. תניא, חכם בשבת - מבטל בלבו, בחול - מוציא בשפתיו. ובה"א: אחד זה ואחד זה מבטל בלבו, ואין צריך להוציא בשפתיו. א"ר יוחנן: חכם שאמר בלשון בעל, ובעל שאמר בלשון חכם - לא אמר כלום. דתני: "זה הדבר" - ההכם מתיר ואין בעל מתיר. שייכא, ומה חכם שאין מפר - מתיר, בעל שמפר - אינו דין שמתיר? ת"ר

זה

ובירושלמי

לדעת כמה ראשונים, כשאדם מרגיש צורך באיזה עניין כמו בריאות הגוף וכו' הרי זה מצוות עשה מן התורה להתפלל לה' בזה

ממכתב ו' טבת, תש"כ

מה שאין כן לגבי הקמה, אם אמר 'יָפָה עֲשִׂית בְּכָךְ שְׁנִדְרְתָּ' וכן אם
אומר 'אֵין אִשָּׁה חֲשׁוּבָה בְּמוֹתָךְ לִפִּי שְׁנִדְרְתָּ' וכן אם אמר 'אִם לֹא
נִדְרְתָּ מִדִּדְרָךְ אֲנִי' שֶׁבְּכָל לְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ גִילָה דַּעְתּוֹ שֶׁרְצוֹנוֹ בְּנִדְרִים
אֵלּוּ, וְאִם שָׁלָא אִמְרָא בְּפִירוּשׁ שְׁהוּא מְקִיִּים אֶת הַנֶּדֶר, מִכָּל מְקוֹם
דְּקָרְיוֹ קְרִימָן, וְקַם הַנֶּדֶר, שְׁמַאחֲרָ שְׁשִׁינוּ בְּבִרְיִיתָא (שס) ש'קִיִּים
בְּלָבוּ קִיִּים, אִם כֵּן כָּל שֶׁכֵּן בְּפִירֵשׁ רְצוֹנוֹ שִׁיעוּעִיל לְהַקִּים.
גִּירְסַת ה"ר":
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הִדְנָה בְּלִשׁוֹנוֹת הָרַאיוּיִים לְהַקְמָה:
תִּנְיָא בְּבִרְיִיתָא, הָאֹמֵר לְאִשְׁתִּי לֵאחֲרָ שְׁנִדְרָה, 'כָּל נִדְרִים שְׁתִּדְרִי
מִכָּאן וְלֵהֲבֵא אִי אִפְשִׁי שְׁתִּדְרִי' – אֵין רְצוֹנִי בְּהֵם, לֹא אִמְרָא בְּלוּם,
וְיִכּוֹל לְהַפֵּר אֶת הַנֶּדֶר שְׁנִדְרָה עֲדִין כָּל מִשְׁךְ יוֹם הַשְּׁמִיעָה, אִף עַל
פִּי שְׁמִתוֹךְ דְּבִרְיוֹ בְּשִׁמְעָה שְׁנוֹחַ לוֹ בְּנִדְרִיהָ שְׁנִדְרָה מִכְבֵּר, שְׁהִי
פִירֵשׁ שֶׁרְצוֹנוֹ הוּא רַק שְׁלֹא תִידוֹר מִכָּאן וְאֵילָךְ, מִכָּל מְקוֹם אֵין
נַחֲשֵׁב לְהַקְמָה, כִּיּוֹן שְׁלֹא גִילָה דַּעְתּוֹ בְּפִירוּשׁ שְׁנוֹחַ לוֹ בְּמָה
שְׁנִדְרָה.
מה שאין כן אם אמר לה 'יָפָה עֲשִׂית בְּכָךְ שְׁנִדְרְתָּ' וכן אם אמר
'אֵין אִשָּׁה חֲשׁוּבָה בְּמוֹתָךְ לִפִּי שְׁנִדְרְתָּ' וכן אם אמר 'אִם לֹא נִדְרְתָּ
מִדִּדְרָךְ אֲנִי' שֶׁבְּכָל לְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ גִילָה דַּעְתּוֹ בְּפִירוּשׁ שֶׁרְצוֹנוֹ
בְּנִדְרִים אֵלּוּ, וְאִם שָׁלָא אִמְרָא בְּפִירוּשׁ שְׁהוּא מְקִיִּים אֶת הַנֶּדֶר, מִכָּל
מְקוֹם דְּקָרְיוֹ קְרִימָן, מִשּׁוּם שֶׁנַּחֲשֵׁב כְּלִשּׁוֹן הַקְּמָה.
עַד כָּאן גִּירְסַת ה"ר":
הַגְמָרָא חֲזוֹרָת לְדוֹן בְּדִינֵי הַפֶּרֶת נִדְרִים בִּשְׁבַת:
עַל אִף שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִי (עז) שְׁמִפְרִין נִדְרִים בִּשְׁבַת, מִכָּל מְקוֹם
שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא שְׁלֹא יֵאמֵר אִדְם לְאִשְׁתִּי, אִם רֹצֵה לְהַפֵּר אֶת נִדְרָה
בְּשִׁבְתָּ, 'מוֹפֵר לִיכִי' אוֹ 'בְּטִיל לִיכִי', בְּדִרְךָ שְׁאֹמֵר לָהּ בַּחֹל – כְּמוֹ
שֶׁרִגִּיל אִדְם לְהַפֵּר בַּחֹל, אֵלּא אֹמֵר לָהּ בְּלִשּׁוֹן זֶה, 'טָלִי וְאִכְלִי' אוֹ
'טָלִי וְשִׁתִּי', וְהַנֶּדֶר בְּכָל מַאֲלִיו, וּמִשּׁוּם שֶׁכָּל כְּמָה שֶׁאִפְשֵׁר לְשִׁנוֹת
מִדְּרָךְ הִרְגִּיל בַּחֹל, רַאיוֹ לְשׁוֹנוֹת מִפְּנֵי כְבוֹד הַשְּׁבַת.
הַגְמָרָא מְבִאֵרֵת שֶׁאֵין דִּי בְּלִשּׁוֹן זֶה בְּלָבֵד:
אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, אִף שֶׁאִמְרָא לֵה 'טָלִי וְאִכְלִי', מִכָּל מְקוֹם וְיִצְרִיךְ גַּם
שְׁיִכְבֵּל בְּלָבֵד – שִׁיִּאִמְרָא בְּלָבוּ שִׁיִּהָא הַנֶּדֶר בְּטֵל.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּהָ נַחֲלָקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הֵלֵל מִתִּי
מוֹעִילָה הַפֶּרָה בְּלָבֵד:
תִּנְיָא – שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים, הַמִּיפֵּר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ
בְּשִׁבְתָּ, מְכַבֵּל בְּלָבוּ, וְאֹמֵר לֵה 'טָלִי וְאִכְלִי טָלִי וְשִׁתִּי' וְדִי, מָה
שֶׁאֵין כֵּן כְּשֶׁמִּיפֵּר בַּחֹל, מוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו דּוּקָא, וְאֹמֵר 'מוֹפֵר לִיכִי'.
וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים אַחֲרָ זֶה וְאַחֲרָ זֶה – בֵּין בִּשְׁבַת בֵּין בַּחֹל מְכַבֵּל
בְּלָבוּ וְאֵין צִדִּיק לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו וְלוֹמַר מוֹפֵר לִיכִי, אֵלּא אֹמֵר לֵה
טָלִי וְאִכְלִי טָלִי וְשִׁתִּי, וְדִי.
הַגְמָרָא מַחֲדֶשֶׁת שְׁלִשּׁוֹן הַפֶּרֶת הַבֶּעַל שׁוֹנָה מִלִּשּׁוֹן הַתֶּרֶת הַחֲכָם,
וְשֶׁהַלִּשׁוֹנוֹת מַעֲבִיבִין:
אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, חֲכָם שְׁאֹמֵר בְּלִשּׁוֹן בְּעַל – שֶׁהִתִּיר הַנֶּדֶר בְּלִשּׁוֹן
'מוֹפֵר לִיכִי', וְכֵן בְּעַל שְׁאֹמֵר בְּלִשּׁוֹן חֲכָם – שֶׁהִפֵּר הַנֶּדֶר וְאִמְרָא
'מוֹתֵר לִיכִי', לֹא אִמְרָא בְּלוּם.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מְקוֹר לְדִין זֶה:
תִּנְיָא בְּבִרְיִיתָא, נִאִמְרָא בְּפִרְשֵׁת נִדְרִים (בְּמִדְרָב ל) 'וְיִדְבֵּר מִשָּׁה אֶל
רֵאשִׁי הַמִּשּׁוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְבֹא
לְלַמְדָּנוּ שְׁדִבְרֵים הַמְּבֹאֲרִים מִתּוֹךְ הַפֶּרֶשָׁה, נִאִמְרוּ לַעֲיֹכּוּבָא,
דְּהִינּוּ שְׁדוּקָא חֲחָם מִתִּיר, וְאֵין בְּעַל מִתִּיר בְּלִשּׁוֹן הַתֶּרֶה אֵלּא
בְּלִשּׁוֹן הַפֶּרָה.
הַבְּרִייתָא מְבִאֵרֵת שְׁלּוּלָא שְׁמִיעָטָה הַתּוֹרָה בְּפִירוּשׁ שֶׁהַלִּשׁוֹנוֹת
מַעֲבִיבִין, דְּהִינּוּ נִקְטְסִים שֶׁאִף הַבֶּעַל יִכּוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשּׁוֹן הַתֶּרֶה
מִכָּח קֵל חוּמוֹר:
שְׁיִכְּבוֹל – שְׁלּוּלָא דְרִשָּׁה זֶה, דְּהִינּוּ נוֹשְׂאִים קֵל וְחוּמוֹר, וְכֵם חֲכָם שְׁאֵין
מִפֵּר, מִכָּל מְקוֹם מִתִּיר, אִם כֵּן בְּעַל שְׁעִדִּיף מִמֶּנּוּ, שְׁאִף מִפֵּר, וְכֵי
אֵין דִּין שְׁמִתִּיר, תִּלְמִיד לֹמֵר – לְכָךְ כִּתְבָה הַתּוֹרָה

בְּקִימוּנָא דְּכִי רַב – בַּחֲדָר שֶׁאֲצֵל בֵּית הַמְּדֻרָשׁ, עוֹמֵד, וְלֹא הִקְפִּיד
לִישֵׁב כְּמוֹ בְּדִין, יוֹחִיד, כְּדִין יְחִיד מוֹמַחָה, וְכָלִילָהּ. הִרִי לֵנוּ שְׁדַעְתּוֹ
שֶׁנִּשְׁאַלֵין לְנִדְרִים בְּלִילָה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׁגָם רַב נַחֲמָן פֶּסֶק לְהַלְכָה, כָּל הַהֲלָכוֹת
שֶׁהוֹחֲכִיר:
וְכֵן אִמְרָא רַבָּה אִמְרָא רַב נַחֲמָן, הִלְכָה נִשְׁאַלֵין נִדְרִים לְחֲכָם אוֹ לְשִׁלְשָׁה
הַדְּיוּטוֹת, אִפִּילוּ עוֹמֵד, וְכֵן יִכּוֹל לְהַתִּיר יוֹחִיד אִם הוּא מוֹמַחָה,
וְכָלִילָהּ, וּבִשְׁבַת, וּבִקְרִיבוֹם, וְאִפִּילוּ הִיָּה לֵהָן פְּנֵי מַבְעוֹד יוֹם לְלַכֵּת
אֲצֵל חֲכָם שִׁתִּיר הַנֶּדֶר, מִכָּל מְקוֹם מוֹתֵר לְהַתִּיר בִּשְׁבַת, אִם יֵשׁ
בוֹה צוֹרֵךְ שְׁבַת.
תַּמְנָה הַגְמָרָא עַל דַּעַת רַב נַחֲמָן, שֶׁאִפְשֵׁר לְהַתִּיר נִדְרִים מַעֲמוֹד.
עוֹמֵד – וְכֵי נִיתֵן לְהַתִּיר נִדְרִים מַעֲמוֹד, וְהִתְנִיָא, מַעֲשֵׂה בִּרְבִן
גְּמִלְאֵל שֶׁהִיָּה רֹכֵב עַל הַחֲמוֹר וְהִיָּה מִהֲלֵךְ מַעֲבוּ לְכוּיָב וְכו', כִּיּוֹן
שֶׁהִיָּע לְכוּיָב בֹּא אַחַד לִישָׁאֵל עַל נִדְרוֹ וְכו', כִּיּוֹן שֶׁהִיָּע לְסוּלְמָא
דְּצוֹר יִרְדָּה רַבִּן גְּמִלְאֵל מִן הַחֲמוֹר וְנִתְעַמָּה בְּדִרְךָ הַדְּרִינִים, וְיָשָׁב
וְהִתִּיר לוֹ נִדְרוֹ. נִמְצְנוּ לְמִדִּים שֶׁאֵין מִתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר מַעֲמוֹד,
שֶׁהִיָּה לֹא שִׁמְעֵנוּ תַנָּא הַחוּלֵק וְסוֹבֵר שְׁמִתִּירִין מַעֲמוֹד.
מִיִּשְׁבַת הַגְמָרָא שְׁנִידוֹן זֶה, הָאֵם מִתִּירִין מַעֲמוֹד, תְּלוֹי בְּמַחֲלוּקָה
הָאֵם פּוֹתַחִין בַּחֲרֻטָּה, שְׁרִיָן גְּמִלְאֵל קָבֵר פּוֹתַחִין בְּחֶרֶף – צִרִיךְ
הַחֲכָם לְמַצּוֹא פֶתַח לְשׁוּאֵל, שִׁיְהִיָּה לוֹ פֶתַח וְפֵה לֹמֵר לְדַעַת כֵּן
לֹא נִדְרָתִי, וְאֵילוּ הִיְיִתִי יוֹדַע שֶׁכֵּן הוּא, לֹא הִיְיִתִי נִדְרִי, וּמִשּׁוּם
דְּמִיָּעָךְ נִדְרָה בְּעִינֵי – שְׁצִרִיךְ לְמַצּוֹא פֶתַח הַעוֹקֵר לְנִדְרִי מִתְּחִילָתוֹ,
וְדָבָר זֶה בְּעִינֵי עֵינֵי, אֲהָכִי – מִשּׁוּם כֵּן יָשָׁב רַבִּן גְּמִלְאֵל. וְכֵן נִתְּנָן
קָבֵר אֵין פּוֹתַחִין בְּחֶרֶף – אֵין צִרִיךְ הַחֲכָם לַעֲיִין, וּלְפִתּוֹחַ לוֹ
בַּחֲרֻטָּה, אֵלּא הַחֲכָם עוֹקֵרוֹ אִף שֶׁאֵינוּ מוֹצֵא טַעַם לָכֵךְ, מִמִּילָא
מִתִּיר וְאִפִּילוּ מַעֲמוֹד.
גִּירְסַת ה"ר":
מִיִּשְׁבַת הַגְמָרָא שְׁנִידוֹן זֶה, הָאֵם מִתִּירִין מַעֲמוֹד, תְּלוֹי בְּמַחֲלוּקָה
הָאֵם פּוֹתַחִין בַּחֲרֻטָּה, שְׁרִיָן גְּמִלְאֵל קָבֵר אֵין פּוֹתַחִין בְּחֶרֶף אֵלּא
מִיָּעָךְ נִדְרָה בְּעִינֵי – צִרִיךְ לְמַצּוֹא פֶתַח מִתּוֹךְ הַנֶּדֶר, שְׁלֹא הִיָּה
נִדְרָא אֵין הִיָּה יוֹדַע דְּבַר זֶה, וְכֵי עֵינֵי עֵינֵי אֲהָכִי – לִפִּי שְׁצִרִיךְ לַעֲיִין
דְּבַר, יִרְדָּה מִן הַחֲמוֹר וְיָשָׁב. וְכֵן נִתְּנָן קָבֵר שֶׁאֵין צִרִיךְ לְמַצּוֹא פֶתַח,
אֵלּא פּוֹתַחִין בְּחֶרֶף וְכֵן דַּעְתּוֹ שְׁמִתִּיר וְאִפִּילוּ מַעֲמוֹד.
עַד כָּאן גִּירְסַת ה"ר":
הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׁבִיאָרְךָ יִשְׂרָאֵל הִקְפִּידוּ מֵאֵד עַל נִדְרֵי נִדְרִים:
אִמְרָא לִית רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, הִיָּה מָר הָאֵי מִרְבֵּן דְּאִתָּא מִמְּעָבָא – הָאֵם
רֵאָה מָר אֶת אַחַד מִן הַחֲכָמִים שְׁבֹא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרָא שֶׁשֵּׁם
אוֹמִירִים שֶׁהוֹנֵד חוּטָא הוּא, שְׁפַעַם אַחַת אִיּוֹדִיקוּ לִית רַבִּין לְבָרִי
דְּרַב הוֹנָא בְּרַב אֲבִין וְשִׁירָה לִיהָ נִדְרָה – נִטְפְּלוּ הַחֲכָמִים לְהַתִּיר אֶת
נִדְרוֹ שֶׁל בְּנוֹ שֶׁל רַב הוֹנָא בְּרַב אֲבִין, וְאִמְרוּ לִית וְיָל וְכֵי רַחֲמֵי עַל
נַפְשָׁךְ – לָךְ וְתִבְקֵשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמָךְ, מִשּׁוּם דְּחִטָּא – שְׁחִטָּא
בְּכָךְ שְׁנִדְרָתִי, וְכְמוֹ דְּתִנִּי רַב דִּימִי אַחִיָּה (אֲחִיו) דְּרַב סַפְרָא, כָּל
הַנֶּדֶר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקִיָּמוֹ – אֶת הַנֶּדֶר, בְּכָל אוֹפֵן נִקְרָא חוּטָא.
הַגְמָרָא מְבִאֵרֵת אֶת מְקוֹר הַדְּבַר שֶׁהוֹנֵד נִקְרָא חוּטָא:
אִמְרָא רַב יְבִיד, מָאי קָרָא – מַהִיכֵן דְּבַר זֶה לְמַד, וּמִבָּאֵר שְׁנִלְמַד
מִדְּבָרֵיכִי 'וְכֵי תִחְדָּל לִנְדֹר לֹא יִהְיֶה כָךְ חֲטָא', וּמִשְׁמַע, דּוּקָא אִם
חָדַל (וְהַפְסַקְתָּ) לֹא יִהְיֶה כָךְ חֲטָא, הָאֵל לֹא חָדַלְתָּ אִיבָא חֲטָא –
אֲבָל אִם לֹא הַפְסַקְתָּ לְנִדְרוֹ יֵשׁ לָךְ חֲטָא.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הִדְנָה בְּלִשׁוֹנוֹת הָרַאיוּיִים לְהַפֵּרָה וְהַקְמָה:
תִּנְיָא בְּבִרְיִיתָא, הָאֹמֵר לְאִשְׁתִּי – בַּעַל הַרֹצֵה לְהַפֵּר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ,
וְאֹמֵר לֵה בְּלִשּׁוֹן זֶה 'כָּל נִדְרִים שְׁתִּדְרִי אִי אִפְשִׁי שְׁתִּדְרִי' – כְּלוּמֹר,
כָּל נִדְרִים שְׁנִדְרְתָּ כְּבֵר, אֵינִי חָפֵץ בְּהֵם. אוֹ שֶׁאִמְרָא 'אֵין זֶה נִדְרִי, לֹא
אִמְרָא בְּלוּם – אֵין זֶה הַפֶּרָה כָּלֵל, שְׁכִינָה שְׁשִׁינוּ בְּבִרְיִיתָא לְהֵלֵן (שס)
שֶׁהִמְפִּיר בְּלָבוּ אֵינוּ מוֹפֵר, אִם כֵּן אִף כְּשֶׁמוֹצִיא בְּפִי צִרִיךְ שִׁיְהִיָּה
לְשׁוֹנוֹ בְּרוּר וּמְפוֹרָשׁ שֶׁהוּא מִיפֵר, וְלֹא שְׁמִתוֹךְ דְּבִרְיוֹ שִׁמְעָה שֶׁאֵינוּ
חָפֵץ בְּנִדְרִי.

1 ז'ה הדיבר, לומר שקדם בלבד מתי, ואין בעל מתי, שאם אמר
2 לה בלשון חכם, 'מותר לך', לא אמר כלום.
3 הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת את הצורך במיעוט ד'זה
4 הדבר':
5 **נתיא איך** – בבריתא אחרת שנינו (בהפך), נאמר בפרשת נדרים
6 (במדבר ל ב) 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה
7 הדיבר אשר צוה ה', ובא ללמדנו שדברים המבוארים מתוך
8 הפרשה, נאמרו לעיכובא, דהיינו שדווקא בעל מפר, ואין חכם
9 מפר בלשון הפרה אלא בלשון התרה.
10 הברייתא מבארת שולוא שמיטת התורה בפירוש שהלשונות
11 מעכבין, היינו נוקטים שאף החכם יכול להשתמש בלשון הפרה
12 מבח קל וחומר:
13 **שיכול** – שולוא דרשה זו, היינו נושאים קל וחומר, ומה בעל שאין
14 מתי מכל מקום מפר, אם כן חכם שעדיף ממנו שמתיר, וכי אינו
15 דין שפטר, תלמוד לומר – לכך כתבה התורה ז'ה הדיבר, לומר
16 שבעל בלבד מפר, ואין חכם מפר, שאם אמר לה בלשון בעל,
17 'מותר לך', לא אמר כלום.
18 הגמרא מביאה ברייתא הלומדת ב'גזירה שוה' התרת נדרים
19 ושחזי חזין:
20 שנינו בברייתא, **נאמר כאן** – בפרשת נדרים (במדבר ל ב), ז'ה הדיבר
21 אשר צוה ה', וכן **נאמר להלן** (ויקרא יז ב) ז'ה הדיבר אשר צוה ה'
22 לאמר' בשחזי חזין, ודרשו חכמים בגזירה שוה, מה בשחזי חזין
23 אהרן ובניו וכל ישראל שוין בה, שהרי כך כתוב שם בתחילת
24 הפרשה 'דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל, הרי שכולן
25 מצווין באיסור שחזי חזין, אף פרשת נדרים אהרן ובניו וכל ישראל
26 שוין בה. וכן יש ללמוד לפרשת שחזי חזין, ומה כאן – בנדרים
27 כתבה התורה 'ראשי המטות', אף להלן בשחזי חזין ראשי המטות
28 שייכים לגבה.
29 הגמרא מבארת מה הם הדינים הנלמדים בברייתא זו, מפרשה
30 לחברתה:
31 שואלת הגמרא, מה שלמדנו בברייתא שבפרשת נדרים שוין בה
32 אהרן ובניו וכל ישראל, למאי הלכתא – לגבי מה שוין בה. משיבה
33 הגמרא, **אמר רב אחא בר יעקב**, להקשיר בהתרת נדרים שלשה
34 הדיעות, ולא צריך דווקא מומחין.
35 מקשה הגמרא, וזה 'וידבר משה אל ראשי המטות' כתיב בפרשת
36 נדרים, ומשמע שרק על ידיהם ראוי שיתקיים התרת נדרים
37 המבוארת שם בפרשה, כיון שאליהם נתייחדה פרשה זו. מתרצת
38 הגמרא, **אמר רב חסדא**, ואיתקא – ויש אומרים כן בשם רבי יוחנן,
39 ביהדי מומחה – מה שמשמע בתורה שרק מומחה יכול להתיר, על
40 כרחק צריך לומר שהיינו דווקא כשרוצה להתיר ביחיד, מה שאין
41 כן בשלשה די אפילו בהדיעות, וכמו שלמדנו בגזירה שוה
42 משחזי חזין.
43 הגמרא ממשיכה לבאר, מהו הדין הנלמד לשחזי חזין:
44 שואלת הגמרא, מה שלמדנו בברייתא ששייכים ראשי המטות
45 בשחזי חזין, למאי הלכתא – לגבי מה נתחדש כן. משיבה הגמרא,
46 **אמר רב ששת**, לומר, שיש שאלה בהקדש – ללמדנו שיכול אדם
47 להשאל על ההקדש. שאם הקדיש בהמה ועבר ושחטה בחזין,
48 ואחר כך נשאל עליה, פטור מקרבן וכתה, שמאחר ויש שאלה
49 בהקדש, הרי זה נחשב כאילו לא הקדישה מעולם, שהרי החכם
50 עוקר הנדר מעיקרו.
51 הגמרא מקשה שלדעת בית שמאי, הסוברים אין שאלה בהקדש,
52 אין שייך לבאר כן:

53 מקשה הגמרא, לדעת בית שמאי דאמר אין שאלה בהקדש – מאחר
54 שלדעתם אף הקדש בטעות ממש הוי הקדש (נדר ל), ואם כן ודאי
55 שאין שאלה בהקדש, שכל ענין השאלה הוא לעשות את הנדר על
56 ידי הפתח כאילו נעשה בטעות. ואם כן ראשי המטות דכתיב
57 בשחזי חזין על ידי הגזירה שוה מנדרים, למאי הלכתא נתחדש
58 כן, כיון שאינו נלמד לגבי שאלה.
59 מתרצת הגמרא, אכן בית שמאי לית להו גזירה שוה – ברייתא זו
60 אינה לדעת בית שמאי, שלדעתם לא ניתן 'זה הדבר' להדרש
61 בגזירה שוה.
62 הגמרא מבארת לצורך מה כתבה התורה 'זה הדבר' בנדרים
63 ובשחזי חזין, לדעת בית שמאי, שאין סוברים את הגזירה שוה:
64 שואלת הגמרא, לשיטת בית שמאי, ז'ה הדיבר' שנאמר בפרשת
65 נדרים, למאי כתיב. משיבה הגמרא, לומר – ללמדנו שדווקא חכם
66 מתי ואין בעל מתי – שאם אמר לה הבעל בלשון חכם, 'מותר
67 לך', לא אמר כלום. ודווקא בעל מפר ואין חכם מפר – שאם אמר
68 לה החכם בלשון בעל, 'מותר לך', לא אמר כלום.
69 ממשיכה הגמרא ושואלת, ז'ה הדיבר' בשחזי חזין, למאי כתיב.
70 משיבה הגמרא, לומר – ללמדנו, שעל השחזי חזין דווקא הוא חזיב,
71 ואין חזיב על הפליקה – שאם שחט עוף קדשים בחזין, חזיב, על אף
72 שאין זה דרך הכשרו בפנים, שהרי הכשרו במליקה. ואם מלקו
73 בחזין, פטור.
74 הגמרא מבררת לדעת בית שמאי, מניין שמתירין את הנדר שלא
75 על ידי מומחין דווקא:
76 שואלת הגמרא, **אלא לבית שמאי** שאין דורשים גזירה שוה
77 משחזי חזין, אם כן להקשיר שלשה הדיעות בהתרת נדרים, מנלן.
78 משיבה הגמרא, **נפקא להו** – למדים הם זאת מדבר אפי' בר נתן
79 שנתקשה בביאור הברייתא שבסמוך, עד שביארה לו רב ששת,
80 וכדלהלן. דכתיב בפרשת המועדות (ויקרא כג מד) 'וידבר משה את
81 מועדי ה' אל בני ישראל'. והתניא – ושנינו בברייתא מענין פסוק זה,
82 רבי יוסי הגלילי אומר, מועדי ה' נאמרו, ולא נאמרה שבת בראשית
83 עמקן – עם פרשת המועדות. כן עזאי אומר, מועדי ה' נאמרו, ולא
84 נאמרה פרשת נדרים עמקן.
85 מבררת הגמרא את כוונת דברי הברייתא:
86 רב אפי' בר נתן קשיא ליה הא מתניתא – נתקשה בביאור דברי
87 הברייתא, **אתא לנהרדעא לקמיה רב ששת** – בא לנהרדעא
88 לשאול את רב ששת מה הביאור, ולא אשקחיה – ולא מצאו שם,
89 **אתא אבתייה למוחזא** – והלך אחריו למחזא ומצאו שם. **אמר ליה**
90 רב אסי בר נתן, וכי מועדי ה' נאמרו, ולא נאמרה שבת בראשית
91 עמקן, והא כתיב 'שבת עמקן' – הרי בפירוש כתבה התורה שבת
92 בראשית ולאחריה המועדות, בפרשת המועדות (ויקרא כג). ותו –
93 וכן יש לתמוה בדברי בן עזאי, וכי מועדי ה' נאמרו, ולא נאמרה
94 פרשת נדרים עמקן, והא מסימרא כתיבא – והרי בקצה הפרשה של
95 המועדות נכתבה פרשת נדרים, שבסוף פרשת פנחס (במדבר כט)
96 כתבה התורה לכל המועדות, ובסמוך בתחילת פרשת מטות (במדבר
97 ל) נכתבה פרשת נדרים.
98 **אמר ליה רב ששת**, הני קתני – כוונת הברייתא היא שמאחר
99 נוסמכו שבת ונדרים לפרשת המועדות, שנאמר בה 'אלה מועדי
100 ה' הרי מילת 'אלה' בא למעט כל אחד מהם לפי הראוי למעט בו,
101 'שבת' שאינה צריכה קידוש בית דין, 'ונדרים' שאין צריכין מומחין
102 בהתרתן.
103 וכך הוא ביאור דברי הברייתא:

עשר בשביל שתתעשר אינו יוצא מידי פשוטו. וככל שיגדיל חלק הצדקה – יגדל גם כן התתעשר, שהרי על זה נאמר ובחזוני נא בואת

ממכתב י"ב טבת, תשט"ו

נדרים. פרק עשירי - נערה המאורסה - דף עח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רט

תוספות

רש"י

ובירושלמי משמע דחכם נמי מצי קאמר "אין כאן נדר אין כאן שבעה". דגיס חתם: בעל
שאמר בלשון חכם, והחכם שאמר בלשון בעל - לא אמר כלום, אלא זה אומר בהלכתו וזה
אומר בהלכתו; הבעל אמר "מופר לך" וזקוק אמר "אין כאן נדר אין כאן שבעה". ולפי זה
משמע לי דלישנא דמיפר שייך מכאן ואילך ולישנא דמותר - בדבר שהיה מותר מעיקרו.

נאמר כאן זה הדבר. בפרשת נדרים. **מה**

בשחוטין חוץ אחרון ובניו וכל ישראל. דהא כתיב
בריש ההיא פרשה "דבר אל אהרן ואל בניו ואל
כל בני ישראל" - שכולן שוין בה. אף בפרשת
נדרים אהרן ובניו וכל ישראל, דכולן כשרין
להתיר את הנדר. ו**מה** כאן ראשי המטות.
בנדרים דראשי המטות כתיב בזה - אף להלן,
בשחוטין חוץ, ראשי המטות. ומפרש לקמן למאי
הלכתא. אמר **רב** אחא בר יעקב להבשיר

שלשה הדיוטות. האי הדיוטות דאמרין לא בלולו
הדיוטות כשרין, אלא הנהו דכי מסביר להו מידא
סברי, וכדכתיבנא בפרק "ארבעה נדרים" (ע"ל ג).
והיינו דגויסין בירושלמי: שלשה שחן
יודעין לפתוח מתירין כוקן. ונראה בעיני דנהי
דלא שוו נדרים לשחוטין חוץ, דהא בשחוטין אין
בלולו שוו, ולא מוקמנא גזירה שוו - לא שכיא
מיד, דממילא משמע האי כדנייה. והאי כדנייה
דהדיוטות דגריעי כולי האי, דאפילו כי מסביר
להו לא סברי - סבי דבהתא נניהו, ופשיטא דלא
חוץ להתייר נדרים, דכיון דלא סברי כלל - אפי'
כשחן מתירין אינו יודעין מה מתירין. והא
ראשי המטות כתיב. ומשמע אכל הדיוטות
לא. **ביחיד** מומחה. דכיון דגויס מרבי
הדיוטות, וראשי המטות ממעט להו - על כרחך
אית להו לקיימי תרוייהו, ראשי המטות - ביחיד,
והדיוטות בשלשה. וכי תימא: תלתא מנא לך? כיון
דמפקת ליה מחד - אוקמיה אתלתא. כעין ביד.
לומר שיש שאלה בהקדש. שאם הקדיש בהמה
ושחטה בחוץ, ואח"כ נשאל עליה - פטור. דכיון
שיש שאלה בהקדש - באילו לא הקדישה מעולם
דמי, דחכם עוקר הנדר מעיקרו. **לביט** שמאי
דאמרי אין שאלה בהקדש. בריש פרק "ביש" (נ"ז)
ק' ד' דהקדש טעות - הקדש. וכיון שכן דהאי
לב"ש אין שאלה בהקדש, דשאיל לא מצינא אלא

זה הדבר אשר צוה ה' דברים ככתבן, דאין בעל מתיר, דכתיב "אם הפר יפר אותם
אישיה". ת"ל זה הדבר. ואי אפשר לשנות בדבר. וחכם מתיר, כדכתיב "אלה ראשי
המטות", וכתיב "לא יחל דבריו" - אבל ראשי המטות מוחלין לו. ומסיים הברייתא: נאמר
כאן כי נאמר בשחוטין חוץ, מה להלן "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל",

דכולהו מחייבי משום שחוטין חוץ. אף בפרשת

נדרים כו'. ולקמן מפרש למאי הלכתא. להבשיר
ג' הדיוטות. בהפרת נדרים. דאהרן חד, ובניו חד,
וכל ישראל - הרי תלתא. ומדכתיב בזה "כל
ישראל" - שמע מינה להבשיר שלשה הדיוטות.
והא ראשי המטות כתיב. בהפרת נדרים,
דמשמע מומחה. (ביחיד מומחה). להבשיר בזה
יחיד מומחה לרבים. ראשי המטות בשחוטין חוץ
למאי הלכתא. דהא אקשינן להו להפרת נדרים.
לומר שיש שאלה בהקדש. ופרשת שחוטין חוץ
שייבא לגבי הקדש, וקמ"ל "ראשי המטות" -
דנשאלין עליו, דהקדש טעות אינו הקדש. אין
שאלה בהקדש. דהקדש טעות הוה הקדש. כ"ש לית
להו ג"ש. ולא הוה כתיב "ראשי המטות" בשחוטין
חוץ, דלא גמרינן ג"ש. וקא מקשינן: לב"ש, למאי
הלכתא כתיב "זה הדבר" בשחוטין חוץ? ואינו חייב
על המליקה. שאם מלך עוף בחוץ אינו חייב.
והכתיב שבת עמחן. בסמוך לאותו פסוק "וידבר
משה את מועדי ה'" בפרשת "אמור אל
הכתובים", וכתיב לעיל מינה "מלבד שבתות ה"
וגו'. והא. פרשת נדרים. מסיטרא כתיבא. בצד
אותה הפרשה דפנתא כתיב פרשת נדרים.
צריכין

על השחיטה חייב, ואין חייב על המליקה. אפ"ל לב"ש להבשיר ג' הדיוטות מנעין?

נפקא להו מדבר אסי פר נתן. דכתיב "וידבר משה את מערי ה' אל בני ישראל"

והתניא, רבי יוסי תלמידי אמר: מועדי נאמרו ולא נאמרה שבת בראשית עמחן. בן

עזאי אמר: מועדי נאמרו, ולא נאמרה פרשת נדרים עמחן. רב אסי פר נתן קשיא ליה

הא מתניתא. אתא ג'נהרדעא קמיה דרב ששת, ולא אשכחיה, אתא אבתייהו קמחא.

א"ר: מועדי ה' נאמרו ולא נאמרה שבת בראשית עמחן? והא כתיב שבת עמחן! ותו:

מועדי ה' נאמרו ולא נאמרה פרשת נדרים עמחן? והא מסיטרא כתיבא! א"ר: הכי קתני;

מועדי

משום דהוה ליה נגדר טעות. **ראשי** המטות דכתיב בשחוטין חוץ למאי הלכתא. דכיון דילפינן גזירה שוה מנדרים הוה ליה שחוטין חוץ באילו כתיב בזה נמי ראשי המטות. **זה** הדבר. לב"ש

דלא מוקמי לה לג"ש. **לומר** חכם מתיר ואין בעל מתיר וכו'. וכי תימא: ולב"ה דמוקמי לה לג"ש, מנא להו האי איכא למימר דמיניה נמי לפי לה. דנהי ד"הוה הדבר" דנדרים לאו מופנה

הוא, כיון ד"הוה הדבר" דשחוטין חוץ מופנה - הוה ליה מופנה מצד אחד, ולמודין. **זה** הדבר דשחוטין חוץ למא לי. לב"ש דלית להו גזירה שוה. **לומר** על השחיטה הוא חייב. ובי"ה נפקא

להו מדכתיב "אשר ישחט" וכדאייתא בתורת כהנים. **להבשיר** ג' הדיוטות מנא להו. דהא לב"ה ילפינן להו מגזירה שוה דשחוטין חוץ. **ולא** נאמרה שבת בראשית עמחן. קס"ד עם פרשת

המועדות. **ולא** נאמרה פרשת נדרים. עמחם עם המועדות. **והא** כתיב שבת בראשית עמחן. בדסדר "אמור אל הכתובים" כתיבא שבת ומועדות בתר הכי כדא פרשתא. **והא** מסיטרא

כתיבא. פרשת נדרים כתיבא בקצה פרשת המועדות בדסדר "פנתא" כתיב בלולו מועדות, ובתר הכי בראשי המטות פרשת נדרים. סטרא תרגום של קצה. **מועדי** ה' צריכין קידוש ביד.

דכתיב "אשר תקראו אותם" קרי ביה אתם, שצריכין ב"ד לקדש ראשי חדשים כדי לעשות המועדות בזמן. **שבת** בראשית אינה צריכה קידוש ביד. שאין ביד צריכין לקדש אחד בשבת

כדי לעשות שבעה יום שבת. והיינו דלפתח מועדי ה' נאמרו לענין קדושת ביד, וכדפרישנא, שבת בראשית לא נאמרה עמחן לאותו ענין של קידוש. והיינו דקאמר בן עזאי: מועדי ה' נאמרו

לענין שצריך מומחין לקדש את החדש מפני המועדות. אבל פרשת נדרים לא נאמרה עמחן לאותו ענין. דמדכתיב "אשר תקראו אותם" ולמשה ואהרן קאמר - משמע דבעי תרי מומחין

כוותיהו, ואין ביד שקול ומוסיפין עוד אחד - הרי ג'. וכיון דשבת ונדרים סמיכי למועדות, וכתיב במועדות "אלה" - למעטא משמע, דממעט להו כל חד וחד למילתיה, שבת לקדוש ביד

דאידי: קבעה אנפשה, ונדרים לומר דלא בעי בזה מומחין, דאפילו בהדיוטות סגי. **והא** בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב. אלאה הדיוטות אין כשרין להפרת נדרים. **ביחיד** מומחה.

להכי כתיב ראשי המטות, לאשמעינן דהייב דהו מומחה - ביחיד סגי. וממעטא ד"אלה" ילפינן, דהייב דהו הדיוטות - מתכשר בשלשה.

ומשמע

כשנמצאים בחנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברכבת-התחתית

ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האוויר

היום יום אטבת

ומשמע מבהא דידהי מומחה דשרי נדרים - דוקא, סמוך במומחה של מועדי ה' דהיינו משה ואהרן. דאין הפרש בין זה לזה אלא שמועדי ה' צריכין שלשה מומחין, ונדרים סגי ביהדי. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מהל' שבעות (פ"ה) דכל שהוא רב מובהק - מתיר יחידי. ולפ"ז אמרו דהא דפרכין הכא והא בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב - לא פריך אמאי דאמר דפרשת נדרים אינה צריכה מומחה. ד"ראשי המטות" לאו סמוכין משמע. דבכל דוכתי דבעי מומחין "אלהים" קרי להו, והכא, כיון דלא כתיב בהו אלא "ראשי המטות" - פשיטא דלאו מומחה סמוך קאמר. אלא למאי דאמרינן דאפילו ג' הדיטות פריך, דהא "ראשי המטות" דלא משמע מומחין - אפי"ה לאו הדיטות נינהו. ואמר רב חסדא ביהדי מומחה - כלומר דגמיר וסביר. ולדידי

קשיא לוי. אי הכי ג' הדיטות מנלן? ממעוטא
ד"אלה" נימא: מומחין הוא דלא בעי כמועדי ה';
אבל תלתא דגמירי וסבירי - בעינן, וכדכתיב
ד"ראשי המטות"! וכי תימא: אי הכי מעוטא
ד"אלה" למה לי, דהא מ"ראשי המטות" נמי
משמע דלא בעיא מומחין, וכדכתיבא - ליתא,
דאי מיעוטא ד"אלה" דכתיב במועדי ה' לא מצית
מוקמת ליה למילתא אחריתי - שפיר קאמר. אבל
כיון דמצית מוקמת ליה למעוטי שבת שאין צריך
קידוש ב"ד - וזו לא מיתיר לך מעוטא ד"אלה",
ומעוטא נמי שפיר מקיים לשבת בראשית
ולפרשת נדרים דכתיב גבי מועדי ה' שאין אחד
מהן שזה למועדות לקידוש ב"ד ולמומחין, ואבתי
נבעי בנדרים תלתא דגמירי וסבירי ונחא לי, דאי
הכי סמיכתא דנדרים למועדי ה' למה לי? אלא
דאי כיון דאסמיכינו רחמנא - גלי לן דמעוטא
ד"אלה" אנדרים נמי קאי, ולמאי? אי דלא בעי
מומחין - מ"ראשי המטות" נפקא. אלא ודאי
דמשום סמיכותא משמע דלמעט דנדרים נמי

מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין
צריכה קידוש ב"ד. מועדי ה' צריכין מומחה, ואין
פרשת נדרים צריכין מומחה, אפי' בית דין הדיטות.
והא בפרשת נדרים "ראשי המטות" כתיב! אמר
רב חסדא ואיתימא רבי יוחנן: ביהדי מומחה. א"ר
חנינא: השותק על מנת למיטא - מפר אפי'ו
מכאן ועד י' ימים. מתיב רבא: אימתי אמרו את
הבעל נהרוקנה רשות לאב בזמן שלא שמע הבעל, או
ששמע ושתק, או ששמע והפר ומת בו ביום. אבל שמע
וקיים, או ששמע ושתק ומת ביום שר אחריו - אין
יכול להפר. מאי לאו - בשותק על מנת למיטא? לא,
בשותק על מנת לקיים. אי הכי היינו או שמע וקיים!
אלא בשותק סתם. מתיב רב חסדא: חומר בהקם מבהפר, ובהפר מבהקם; חומר בהקם -
שהשתק

אתא, וחכי מדרשי: "אלה" דהיינו מועדות, אפי' כשהן ג' צריכין מומחין דידהו, דהיינו סמוכין. אבל נדרים, כל שהן ג' אינן צריכין מומחין דידהו, דהיינו "ראשי המטות" דגמיר וסביר, אלא
בחד מינידו סגי. כן נ"ל. ומייתו ראייה להך סברא דלא בעיא סמוך מדאזקיך ליה רב לרב חננאל יחידי, והא רב לאו סמוך היה. ואי מהא לא איירא, דבירושלמי משמע שנטל רשות מן הנשיא.
דגרסי' תהם: מהו למנות הזקנים לדבריהם יחידים? נשמעיה מן הדא: רב מתיב להתייר נדרים ולראות כתמים. מן דרמך בעו גבי בריה מומין בבורות, אמר: איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא.
אי' יוסי בר בון: כולא דהי' ליה: לודן יחידי, ולראות כתמים, ולהתייר נדרים, ולראות מומין שבגליו. מן דרמך בעו גבי בריה מומין שבסתר, א"ל: איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא. ע"כ.
אלמא רב רשותא שקל, ומשיה איכא למימר דהוה מזדקיך יחידי. ומיהו, לא תימא: דאדרבה, האי ירושלמי דאיתי איפכא מוכח, דסמוך בעינן, דאי לא - למה ליה לרב לנטקט רשותא?
דלא קשי', דמשיה נקטה - כי היכי דלדיו שרי נדרי בדוכותא דאיכא חשבי מיניה, ואי לאו רשותא - לא יאי לתלמידא למשרא נדרא באתרא דריה. ומיהו, עובדא אחריתא איכא בירושלמי
דמשמע מינייהו דלא בעיא סמוך. גרס תהם: אמר קמיה דרבי יוסי רב: הונא שרי נדרי. ר' זורא בעא קמיה דר' יוסי: רב הונא ראשי המטות? בתמיה. א"ל: ואין לית רב הונא - מאן אינון
ראשי המטות? ורב הונא ראש לראשי המטות. אלמא, רב הונא אפי' שלא היה סמוך הוה שרי נדרין ביהדי. וכי תימא: רשותא נקט מריש גלותא - אי הכי מאי קאמתהו ר' זעירא "רב הונא
ראשי המטות"? בתמיה. ור' יוסי נמי, למה ליה לאהדריה "רב הונא ראש לראשי המטות"? תיפוק ליה דנקיט רשותא! אלמא משמע דנדי דלא נקטיה, משום דרב מובהק הוה - הוה שרי
בידיה. ורבינו שמואל ז"ל כתב בפרק "ז"ג כלשון הזה: הכא נמי ביהדי מומחה - בקי בגמ', כלומר רב מובהק. וכבר כתבתי מזה בפ"ק דמכילתין ובפרק "ד' נדרים" בסיד'. וקשה לי: אי לא בעי
מומחה אלא גמיר וסביר, היכי הוה סבירא לר' זעירא דרב הונא לא מצי שרא נדרא ביהדי? וי"ל דכין ד"ראשי המטות" כתיב - משמע דפרשת נדרים נמסרה ליותר מובהקין שבדור, והוה
ס"ל לר' זעירא דרב הונא בדריה לאו רב הכי הוה. ולפיכך אני אומר דלמאן דס"ל דלא בעינן סמוך - כל שהוא רב מובהק בדורו מתיר יחידי. והוצרכתי לכתוב זה, מפני שראיתי מי שכתב
דאפילו למאן דס"ל דלא בעי סמוך - בזמן הזה ליכא מומחה דחזי להכי, והביא ראייה מן הירושלמי דהוה מתמה מעיקרא אפי' ברב הונא. ולא נ"ל כן, אלא אי לא בעי סמוך - כל היכא
דגמיר וסביר והוי מ"ראשי המטות" לפום דריה - סגי. א"ל! יוחנן השותק על מנת למיטא. כדי להקניט אשתו. שתהא סבורה שדעתו לקיים נדריה, והוא אינו מתכוין לכך אלא שיפר לה
לאחר מיכן. א"מתי! אמרו מת הבעל נהרוקנה רשות לאב. פירשתיה למעלה (ק"ה). מאי? לאו בשותק על מנת למיטא. דכיון דפסק וחגי: שמע ושתק ומת ביום שלאחריו אין יכול להפר
- כל שותיק במשמע, אפילו ע"מ למיטא. אלמא חך שותיקה נמי מקיימת. לא בשותק ע"מ לקיים. שיהא הנדר מקיים בכך, כלומר שקיימו בלבם. והיינו דפרכין: אי הכי, היינו שמע וקיים.
ולא דמי האי שותק ע"מ לקיים דאמר הכא, לשותק ע"מ לקיים דאמרינן לקמן (ק"ה ע"ה). בדנפרש עלה דהדיא. ודכוותה אשכחן בהתלמוד טובא תרי גזוני בחד לישנא. אלא בשותק סתם.
שלא גמר בלבם שיהא מקיים מעתה, ולא שתק גם כן על מנת למיטא, אלא שתק סתם.

שהשתק

ילקוט לוי יצחק על התורה

המשך עמוד 47

כי יביאך שכתוב בה יציאת¹⁰ מצרים, ובינה היא עלמא

דחירו¹¹, שלכן יצא לחירות עולם, ואייר שהוא בחי' גבוה¹²
מניסן, הפסח שבו י"ל הוא מחכמה שלמעלה מבינה.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תד

להמדות שהם בשר, וזהו ענין וחמושים שהוא רק הארה מבחי' יובלא
הכולל חמשים שערי בינה היינו הארה מבחי' חמשים נק' חמושים והוא
ג"כ מוויינים כי שם במקום המדות שייך מלחמה כי שבה"כ ה' בשבע
מדות ולכן הן מדות הרעות דנה"ב נגד מדות דקדושה והמלחמה הוא
ע"י על אויבך בחי' הארת הבינה. עיי"ש. וראה לקמן סי' עו. פא.

(9) בא גי, יא

(10) שם פסוק יד.

(11) כנ"ל הערה 6. וראה גם לקוטי תורה דרושי ראש השנה ס, ג. פ'
מסעי צ, א. אור התורה דרושים לשבעות (במדבר כרך א) ע' סז. לקוטי
שיחות חלק ז ע' 172. ועוד.

(12) ראה גם לקוטי שיחות חלק לג ע' 56 ואילך.

שתיקה זו.
 אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַשּׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמִיקַט אֵין שְׂתִיקָה זֶה נַחֲשֶׁבֶת
 לַשְׂתִּיקָה יוֹם שְׁמַעוּ, מִשּׁוּם שְׁבַדְעָתוֹ לַהֲפֹר לָהּ לֵאחֹר זְמַן, וְעַל כֵּן
 הוּא מִפְּרָא אֶפְּלִי מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים שְׁלֵאכֹר שְׂתִיקָה זֶה.
 מְתִיב רַבָּא עַל מִימַרְתָּ רַבִּי חֲנִינָא מְדַבְּרִי הִבְרִיתָא, אִימְתִּי אָמְרוּ
 בְּנֵעֲרָה הַמְּאֻרְסָה שְׂאֵם מֵת הַבֶּעַל נִתְּרוּקְנָה רְשׁוּת לְאָבִי, וְהָרִי הוּא
 מִיפֵּר גַּם אֶת חֲלָקוֹ שֶׁל הַבֶּעַל, אֵין זֶה אֵלָּא בְּזִמְנָן שְׂמַע הַבֶּעַל
 אֶת הַנֶּדֶר קוֹדֵם שְׁמָת, אוֹ שְׂשֻׁמַּע אוֹתוֹ הַבֶּעַל וְשִׁתְקָה וּמֵת בּוֹ בְּיוֹם,
 אוֹ שְׂשֻׁמַּע הַבֶּעַל וְהָפֵר וּמֵת בּוֹ בְּיוֹם. אֲבָל אִם שְׂמַע הַבֶּעַל וְקִיָּם,
 אוֹ שְׂשֻׁמַּע וְשִׁתְקָה וּמֵת בְּיוֹם שֶׁל אֲחֵרִי, שׁוּב אֵין הָאֵב יָכוֹל לְהָפֵר אֶת
 הַנֶּדֶר לֵאחֹר מִיתַת הַבֶּעַל, מִחֲמַת שְׂתִיקָה הַבֶּעַל כָּל יוֹם שְׁמַעוּ.
 מוֹכִיחַ רַבָּא, מֵאִי לָא, הָאֵמֹר בְּבִרְיָא 'שְׁמַע וְשִׁתְקָה וּמֵת בְּיוֹם שֶׁל
 אֲחֵרִי' מְדוֹבֵר אֵף בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמִיקַט, שְׁהָרִי 'שְׁמַע וְשִׁתְקָה'
 שְׁמַע שְׁכָל מִינֵי שְׂתִיקָה בְּכָלֵל, וְעַם כָּל זֶה אֵין הָאֵב יָכוֹל לַהֲפֹר
 לֵאחֹר שְׂתִיקָה זֶה שֶׁל הַבֶּעַל. הָרִי לָנוּ, כִּי אֵף שְׂתִיקָה עַל מְנַת לְמִיקַט
 נַחֲשֶׁבֶת לַשְׂתִּיקָה יוֹם שְׁמַעוּ.
 דּוֹחָה הַגְּמָרָא, לֹא בְּשִׁתְקָה כְּזוֹ מְדַבֵּרֶת הִבְרִיתָא, אֵלָּא בְּשׁוֹתֵק עַל
 מְנַת לְקִיָּם. כְּלוֹמֵר, כּוֹוֶנְתָּהּ הִיא לְהָקִים אֶת הַנֶּדֶר בְּשִׁתְקָתָהּ,
 וְהַקְּמָה בִּלְבַד הִיא הַקְּמָה, כְּמִבּוֹאֵר לְהֵלֵן (ע"ט).
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, אִי הָכִי, הַמְּקָרָה שֶׁל שְׁמַע וְשִׁתְקָה הֵינֵנוּ – הוּא אוֹתוֹ
 מְקָרָה שְׁשֵׁנָתָה הִבְרִיתָא 'אוֹ שְׂמַע וְקִיָּם'. וְאִם כֵּן מְדוּעַ כְּפֹלָה
 הִבְרִיתָא אֶת דְּבָרֶיהָ, וְהוֹכִירָה גַּם 'שְׁמַע וְקִיָּם' גַּם 'שְׁמַע וְשִׁתְקָה',
 הֵלָּא הֵינֵנוּ הֵךְ הֵם.
 הַגְּמָרָא מְעַמִּידָה אֶת הַשְׂתִּיקָה הָאֵמֹרָה בְּבִרְיָא בְּאוֹפֵן אַחֵר:
 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא, אֵלָּא הָאֵמֹר בְּסִיפָא 'אוֹ שְׁמַע וְשִׁתְקָה וּמֵת בְּיוֹם
 שֶׁל אֲחֵרִי' מְדוֹבֵר בְּשׁוֹתֵק סָתָם – שְׁלֹא הַתְּכוּיִן בְּשִׁתְקָתוֹ לְכָלֵל,
 לֹא עַל מְנַת לְקִיָּם וְלֹא עַל מְנַת לְמִיקַט. וְהַשְׁמִיעָה בְּכַךְ הִבְרִיתָא,
 שְׂאֶפְּלִי שְׁלֹא גָמַר בִּלְבוֹ שִׁתְקִיָּים הַנֶּדֶר בְּשִׁתְקָתוֹ, מִכָּל מְקוֹם אֵינוֹ
 יָכוֹל לַהֲפֹר לֵאחֹר מִכֵּן.
 מְתִיב רַב חֲסִדָּא עַל מִימַרְתָּ רַבִּי חֲנִינָא מְדַבְּרִי הִבְרִיתָא, יֵשׁ חוֹמֶר
 [וְתוֹקָן] בְּהִקְמָה [בְּהִקְמָה] יוֹתֵר מִבְּהִקְמָה, וְכִפְּרִי יֵשׁוּ
 חוֹמֵר יוֹתֵר מִבְּהִקְמָה.
 מִפְּרִשְׁתָּ הִבְרִיתָא אֶת דְּבָרֶיהָ:
 חוֹמֶר בְּהִקְמָה,

מוֹעֲדֵי ה' בִּלְבַד צְרִיכִין קִידוּשׁ בֵּית דִּין – שִׁיקְדְּשׁוּ הַבֵּית דִּין אֶת רֹאשׁ
 הַחוֹדֶשׁ, וְעַל פִּי יִקְבַּע זְמַן הַמוֹעֲדוֹת, וְחַל עֲלֵיהֶם קְדוּשַׁת יוֹם טוֹב,
 וּבִדְכָתִיב (ויקרא כג ב) 'מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ,
 אֲלֵהֶם הֵם מוֹעֲדֵי, וּמִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם' הֵינֵנוּ עַל
 יְדֵי קְבִיעַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, מִזֶּה שְׂאֵין כֵּן שְׁבֶת בְּרֵאשִׁית אֵין צְרִיכָה
 קִידוּשׁ בֵּית דִּין – שִׁיקְדְּשׁוּ הַבֵּית דִּין אֶת יוֹם 'רֵאשׁוֹן' בְּשִׁבְלִי שִׁיחֹל
 עַל יוֹם הַשְּׁבִיעִי קְדוּשַׁת שְׁבֶת, אֵלָּא יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתְקַדֵּשׁ מֵאֵלִי,
 וְלֹזָה נִתְכוּיִן רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי בְּדַבְּרֵי 'מוֹעֲדֵי ה' נִאֲמַר' לְגַבִּי
 קְדוּשַׁת בֵּית דִּין, אֲבָל 'שְׁבֶת בְּרֵאשִׁית לֹא נִאֲמַר' לַעֲנִין זֶה, אֵלָּא
 מִתְקַדֵּשׁת מֵאֵלִיָּה.
 וְכִּי יֵשׁ לְבֹאֵר אֵף בְּדַבְּרֵי בֵן עֲזַאי, מוֹעֲדֵי ה' בִּלְבַד צְרִיכִין מוֹקְחָה –
 שִׁיקְדְּשׁוּ אֶת הַחוֹדֶשׁ עַל יְדֵי בֵּית דִּין מוֹמַחִין וְסוֹמַכִּין, שְׂכִינִן
 שְׂאֵמֹרָה תוֹרָה 'אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם', וְלִמְשָׁה וְאֶהֱרִן דְּבַרָּה תוֹרָה
 מִשְׁמַע שְׂצִרִיכִין לְכַךְ מוֹמַחִין כְּמוֹתָן, וְאֵין פְּרִשְׁתָּ נְדָרִים צְרִיכִין בֵּית
 דִּין מוֹקְחָה, אֵלָּא אֶפְּלִי בֵּית דִּין שֶׁל הִדְיוּטוֹת רֹאשִׁים לְהַתִּיר אֶת
 הַנֶּדֶר, וּמִכָּאן לְמַדּוּ בֵּית שְׂמַאי שְׂאֵינֶם דּוֹרְשִׁים אֶת הַגְּזִירָה שׁוֹהָ,
 שְׂדֵי בְּהַדְיוּטוֹת.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְהָאֵ בְּפִרְשְׁתָּ נְדָרִים 'וְיִדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל רֵאשֵׁי הַמַּטֹּת'
 בְּתִיב, וּמִשְׁמַע שֶׁרַק עַל יְדֵיהֶם רֹאשֵׁי שִׁתְקִיָּים הִתְרַת נְדָרִים
 הַמְּבֹאֲרֶת שֶׁם בְּפִרְשָׁה.
 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא, אָמַר רַב חֲסִדָּא, וְאִימְתִּיָּא – וִישׁ אֹמְרִים כֵּן בְּשֶׁם
 רַבִּי יִחְזִקִּי, בְּיָחִיד מוֹקְחָה – מִזֶּה שְׁמַשְׁמַע בְּתוֹרָה שֶׁרַק מוֹמַחָה יָכוֹל
 לְהַתִּיר, עַל כִּרְחֹק צְרִיךְ לֹמַר דְּהֵינּוּ דּוּקָא כְּשִׁרְוּצָה לְהַתִּיר
 בִּיחִיד, מִזֶּה שְׂאֵין כֵּן בְּשִׁלְשָׁה דִּי אֶפְּלִי בְּהַדְיוּטוֹת, וְכִמוֹ שְׁלִמְדֵנוּ
 מִהַמִּיעוּט שְׁבִפְרִשְׁתָּ הַמוֹעֲדוֹת.
 דִּין שְׂתִיקָה עַל מְנַת לְמִיקַט בְּמִשְׁךְ כָּל יוֹם הַשְׁמִיעָה:
 הַהִלְכָה הִיא, שְׂאֵב אוֹ בַעַל שְׁשִׁתְקָה וְלֹא הִפְרוּ כָּל מִשְׁךְ יוֹם
 שְׁמִיעָתָם, שׁוּב אֵינֶם יָכוֹלִים לַהֲפֹר. אֵלָּא שְׂאֵרְבַּעַה מִינֵי שְׂתִיקָה
 הֵם. א. שׁוֹתֵק עַל מְנַת לְקִיָּם, וְהוּא מִכּוּיִן בִּלְבוֹ לְקִיָּם אֶת הַנֶּדֶר.
 ב. בְּאוֹפֵן זֶה מִתְקִיָּים הַנֶּדֶר מִיָּד, שְׁהָרִי הַקְּמָה בִּלְבַד הִיא הַקְּמָה. ב.
 שׁוֹתֵק עַל מְנַת שִׁתְקִיָּים הַנֶּדֶר כְּשִׁיעֲבוֹר יוֹם שְׁמַעוּ. ג. שׁוֹתֵק עַל
 מְנַת לְמִיקַט, כְּלוֹמֵר כְּדִי לְהַקְטִי אֶת אֲשֶׁתוֹ, שְׁתִּסְבוֹר שְׁבַדְעָתוֹ
 לְקִיָּים אֶת הַנֶּדֶר, אֲבָל בְּאֵמַת בְּדַעָתוֹ לַהֲפֹר לָהּ לֵאחֹר מִכֵּן. ד.
 הַשׁוֹתֵק סָתָם, וְאֵינוֹ מִתְכוּיִן לֹא לְקִיָּים וְלֹא לְמִיקַט. הַסּוּגִיָּא שְׁלַפְנִינוּ
 דִּנָּה בְּדִין שְׂתִיקָה עַל מְנַת לְמִיקַט, הָאֵם הוּא יָכוֹל לַהֲפֹר לֵאחֹר

אגרות קודש

ב"ה, ב' טבת, תשי"ד
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח א"י א"י נ"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יהושע שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

...בנוגע לשאלתו בענין הבנין לישיבה אם להסתפק לזמן הראשון בבנין פחות או להשתדל
 ברכישת בנין גדול ומהודר, הנה ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ששמענו כ"פ מכ"ק מו"ח
 אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ ז"ע, די וועלט זאגט אז מען קען ניט ארונטער גייט מען אריבער און
 איך זאג אז מען דארף לכתחלה גיין אריבער, און אויך האבען מיר געהערט א הרואה שני, אז ווי
 מען שטעלט זיך אוועק אזוי גייט דאס, ומובטחני שאם רק ישתדלו בזה באופן המתאים בודאי
 תהי' הצלחה גם בזה.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל שבמילא תומשך הצלחה מרובה בענינים הפרטים שלו וכל ב"ב

שיחיו.

מתיב רבא על דברי רבי חנינא, שנינו במשנה לעיל (עוה), נדרה
בשבת עם השקפה – מבעוד יום בסמוך לחשיכה, מפר לה עד שלא
השקפה – קודם הלילה. ולא אסרו חכמים הפרת נדרים בשבת,
משום שאינו יכול להמתין למחר. שהרי אם לא הפר והשקפה, כבר
עבר יום שמעו, ושוב אינו יכול להפר במוצאי שבת.
מסיק רבא את קושייתו, לדברי רבי חנינא, אמאי לא אסרו הפרת
נדרים בשבת, הלא אף אם יאסרו חכמים, עדיין יוכל להפר
במוצאי שבת. ואף ששתק ביום שמעו אינו מפסיד את זכות
הפרתו, ולתניי (ושתהא) שתיקה זו בשותק על מנת למינס, ויוכל
להפר אחר השבת. שהרי שתיקה זו היא כמו בעל מנת למינס,
שבדעתו להפר לבסוף את הנדר, ואינו שותק אלא מחמת איסור
שבת. מסיקה הגמרא, אכן תיובתא היא על רבי חנינא מדברי
המשנה האמורה, ומוכח ממנה שעל ידי כל שתיקה מתקיים הנדר.
מתיב רבא אשי על דברי רבי חנינא, שנינו במשנה להלן (פוח), אם
אמר הבעל, יודע אני שיש נדרים אבל אני יודע שיש מפרין,
כלומר, ידעתי ביום שמעתי את הנדר שיש לו דין נדר גמור, אבל
לא ידעתי שיש לבעל זכות הפרה, יפר לה את נדרה באותו יום
שיוודע לו מדין הפרה, משום שכל זמן שלא נודע לו שיש מפרין
אינו נחשב ליום שמעתי.
ואם אמר, יודע אני שיש מפרין, אבל אני יודע שזה נדר, כלומר,
ידעתי ביום שמעתי את הנדר שיש לבעל זכות הפרה במקצת
נדרים, אבל לא ידעתי שנדר זה הוא בר הפרה, רבי מאיר אומר,
הפסיד את יום שמעו, ושוב לא יפר למחרת. שמאחר שהוא ידע
שיש דין הפרה, נחשב יום זה ליום השמיעה, ואפילו שלא ידע
שיש לנדר זה הפרה. והקמים אומרים, כל זמן שאינו יודע שנדר
זה הוא בר הפרה אינו נחשב ליום שמעו, ועל כן יפר ביום שיוודע
לו שבירד להפר נדר זה.
מסיק רבא אשי את קושייתו, ואם כדברי רבי חנינא שאם הוא שותק
שלא על דעת שיתקיים הנדר אין זו שתיקה יום שמעו, הוא הדין
שיש לו להפר לאחר שנודע לו שיכול להפר, אם בתחילה לא ידע
שנדר זה הוא בר הפרה. ואמאי לרבי מאיר אינו מפירו לאחר יום
שמעו, הלא לתניי (יש לו להיות) בשותק על מנת למינס. מסיקה
הגמרא, אכן תיובתא היא על דברי רבי חנינא.

הדרן עלך נערה המאורסה

פרק אחד עשר – ואלו נדרים

בפרק הקודם נתבאר, שהתורה נתנה רשות לבעל להפר את נדרי
אשתו. אמנם, דין זה לא נאמר בכל סוגי הנדרים, אלא רק בנדרים
הגורמים לה לעינוי נפש, או בנדרים הגורמים לאיבה בינו לבניה.
ובפרק זה יתבאר, אלו נדרים ניתן להפר משום שיש בהם עינוי
נפש, ואלו משום דברים שבינו לבניה, ושאר פרטי דינים בזה.

משנה

ואלו הן הנדרים שהיא (הבעל) מפר לאשתו. ומפרשת המשנה
שיכול להפר רק כאשר נדרה הנאה מן הדרים, שיש בהן עינוי נפש,
כלומר, שיש במניעתם עינוי נפש, כגון כשאוסרת על עצמה כל
פירות שבועלים, וכיוצא בזה.
מביאה המשנה מחלוקת אלו הם נדרי עינוי נפש:
דעת חכמים היא, שאשה האומרת 'תאסר עלי הנאת רחיצה
לעולם, אם ארחץ היום', וכן אם נשבעה שלא ארחץ, יש לה עינוי
נפש בכך שאינה יכולה לרחוץ, ועל כן רשאי הבעל להפר נדר זה
או שבועה זו.
וכן אם אמרה תאסר עלי הנאת קישוט (היינו נתינת כחול בעינים,
או תיקון השיער) לעולם, אם אתקשט היום, וכן אם נשבעה שלא
אתקשט, גם בזה יש לה עינוי נפש במניעת הקישוט, ורשאי הבעל
להפר.
דעת החולק:

שהרי השתיקה ביום שמעו מקיימת את הנדר, ולעומת זאת אין
השתיקה מקיימת את הנדר. ובעוד דבר עדיפה הקמה על הפרה,
שאם קיים את הנדר בלבד, קיים הנדר. ואילו אם הפר את הנדר
בלבד, אינו מפר, שאין הפרה אלא בפה.
אגב מה שהזכירה הברייתא דיני הקמה והפרה, הרי היא מזכירה
דין השוה בשתיקה, ובו אין חמורה הקמה מהפרה או הפרה מהקמה:
לאחר שקיים שוב אין יכול להפר, משום שנאמר 'אישת יקימנו',
כיון שקיים מקיימם. וכן לאחר שהפר שוב אין יכול לקיים, כיון
שכבר בטל הנדר.
מסיק רבא חסדא את קושייתו, קתני, 'שהשתיקה מקיימת'. מאי לאו,
בשותק על מנת למינס הדברים אמורים, ולא כדברי רבי חנינא
ששתיקה על מנת למינס אינה מקיימת את הנדר, והרי הוא יכול
להפר אף לאחריה. דוחה הגמרא, לא בשתיקה כזו מדברת
הברייתא, אלא בשותק על מנת לקיים. כלומר, כוונתו היא להקים
מיד את הנדר בשתיקה, והקמה בלבד היא הקמה, כמבואר לעיל.
מקשה הגמרא, אם כן, החומרא שהשתיקה מקיימת תינין – היא
אותה חומרא ששנתה הברייתא 'קיים בלבד, קיים', ונמצא שלחינם
כפלה הברייתא את דבריה.
הגמרא מעמידה את השתיקה האמורה בברייתא באופן אחר:
מתרצת הגמרא, אלא כוונת הברייתא באומרה 'שהשתיקה
מקיימת' היא בשותק סתם – שלא התכוין בשתיקתו לכלום, לא
על מנת לקיים ולא על מנת למינס.
ומפסיקה הגמרא באמצע הנידון בשתיקה על מנת למינס,
ומפרשת את האמור ברישא של הברייתא הנ"ל:
שואלת הגמרא, אשכחן (מצינו) חומר בהקם מבהפר, לענין
שתיקה ולענין הקמה בלבד, כאמור. אך חומר בהפר מבהקם, מנא
לן – מהו חומר זה. משיבה הגמרא, אמר רבי יוחנן, החומר של
הפרה על הקמה הוא בכך, שגשאלין על הקם – אם הקימו האב
או הבעל את הנדר, יכולים הם להשאל על ההקמה אצל חכם
ולעוררה, ולאחר השאלה הם חוזרים ומפרים לה. ולעומת זאת,
אין גשאלין על הקם – אם הפרו לה, אינם יכולים להשאל על
ההפרה ולהחזיר את הנדר למקומו.
חוזרת הגמרא לדברי רבי חנינא הסובר ששתיקה על מנת למינס
אינה נחשבת לשתיקה, ומקשה עליו:
מתיב רבא פהנא על רבי חנינא מדברי הברייתא הבאה, מה שנאמר
(במדבר לו טו) 'ואם תחרש יחריש' לה אישה מיום אלו והקים את כל
נדריה' וגו', בשותק על מנת למינס הקתוב מדבר. מפרשת
הברייתא את דבריה ושואלת, איתא אומר בשותק על מנת למינס,
אז אינו – אולי אין הפסוק מדבר אלא בשותק על מנת לקיים –
שבדעתו שיתקיים הנדר לאחר שיעבור יום שמעו. משיבה
הברייתא, כשהוא אומר בסופו של הפסוק האמור, 'הקים אתם כי
תחריש' לה ביום שמעו, הרי ששותק על מנת לקיים הקתוב השני
כבר מדבר. הלא מה ואם כן באיזה אופן אינו מקיים את מה שנאמר
בתחילתו של הפסוק 'אם תחרש יחריש' לה אישה, בהכרח
שבשותק על מנת למינס הקתוב הזה מדבר. הרי מפורש בדברי
הברייתא שלא כרבי חנינא הסובר ששתיקה על מנת למינס אינה
מקיימת את הנדר. מסיקה הגמרא, אכן תיובתא היא על רבי חנינא
מהברייתא האמורה.
הגמרא דנה על ראיית הברייתא מכפילות הפסוקים בענין
השתיקה, שאף שתיקה על מנת למינס מקיימת את הנדר:
מקשה הגמרא, ולוקים (הלא יש להעמיד) את שתי השתיקות
המוזכרות בפסוק, הלא אחתן בשותק על מנת לקיים, והא
(ואת השניה) בשותק סתם, שלא על מנת למינס, וגם לא על מנת
לקיים.
מתרצת הגמרא, קרא יתרי בתיב – יותר משני פסוקים נכתבו
בשתיקה. 'אם תחרש יחריש' הרי אלו שתי שתיקות, וכי תחריש
לה' היא השתיקה השלישית. והן כנגד שלש מיני שתיקה
המקיימים את הנדר, א. שותק על מנת לקיים. ב. שותק סתם. ג.
שותק על מנת למינס.

שהשתיקה מקיימת. כל ששותק כל יום שמיעה. **קיים** בלבו קיים. שאין צריך להוציאו בשפתיו. **הפר** בלבו אינו מופר עד שיוציא בשפתיו. ונראה בעיני דליפנין לה משתיקה דיום שמעו שהיא מקיימת. דטעמא מאי - משום דכיון שעבר יום שמיעה ולא הפר - גלי אדעתיה שהוא רוצה בקיומו של נדר. אלאמא, כל שבלבו לקיימו - סגי, אלא דיהיב ליה רחמנא כל ההוא יומא להפרה. משום דעד דערבא שמשא לא מוכח מידי שהוא רוצה לקיים, דלמא בטר הכי מפר לה, כיון דבתר דעתיה בלחוד אולינן. ומינה, דכל שקיים בלבו - קיים לאלתר, דהוא ליה כאילו עבר יום שמיעה. וכי אמרינן הכא הפר בלבו אין הפר - דווקא דלא אמר לה "טלי אכלי", אבל היכא דאמר לה הכי - סגי, וכדכתיבנא לעיל (קף מה). **קיים** אין יכול להפר הפר אין יכול לקיים. להא מילתא לא חמירא הקמה

1 **קיים בלבו קיים הפר בלבו אינו מופר.** והיינו
2 חומר בהקם מבהפר. **קיים** אינו יכול להפר.
3 אאיכ נשאל לחכם על הקמתו. **הפר** אינו יכול
4 לקיים. קתני מיהת שהשתיקה מקיימת וכו'.
5 נשאלין על ההקם. שאם קיים לה לנערה
6 המאורסה אביה או בעלה, והלך השני ונשאל
7 לו על נדרה של זו, ואח"כ הלך זה שקיים
8 ונשאל על הקמתו. ואין נשאלין על ההפר. אם
9 הפר לה אחר מזה, והלך חבירו ונשאל לחכם
10 על חלקו - אין זה שאלה, לפי שאין נשאלין על
11 נדר שאינו נדר. כגון זה שמופר במקצת - הוי
12 נדר ואין נדר. כשהוא אומר. למעלה הימנו "כי
13 החריש לה" הוי בשותק וכו'. בשותק ע"פ למיקט.
14 וכתוב בהחזק קרא "והקים את כל נדריה" -
15 נשאל אינו יכול להפר. קרא יתירי בתיבי.
16 מודכתיב "החריש יחריש" כמה פעמים, ש"מ
17 בשותק ע"מ למיקט אינו מפר. ע"א קראי בתיבי
18 "החריש יחריש" ריבי החריש - הרי ג' חד
19 בשותק ע"מ לקיים. וחד ע"מ למיקט, וחד בשתם.
20 יודע **אני** שיש נדר. הרי ששמע באשתו שנדרה
21 ולא הפר לה, ואמר לאחר מכן: יודע אני שיש
22 נדר, שאשה נודרת אסורה במה שנדרה. אבל
23 **איני** יודע שיש מפירין. דאפשר בתקנה, לכך לא
24 הפרתי לה. יפר. דכיון דלא הוה ידע שיש
25 מפירין, מאי ה"ל למיעבד? נעשה כמי שלא
26 שמע. אבל **איני** יודע שזה נדר. חשוב, וצריך
27 לבטלו. ר"ם אומר לא יפר. דכיון דידע דנדרה
28 ויש מפירין - כשמיעה בעלמא דמי, ואיבעי ליה
29 למפר מעיקרא. וחב"א **יפר** עכשיו. דכיון דלא
30 ידע מתחלה דהאי נדר צריך הפרה, כמי ששמע
31 עכשיו דמי, ולא לבתחלה.

הדרן ע"ך נערה המאורסה

24 **וְאֵלֶּיךָ נִדְרִים שֶׁהוּא מִפֶּר - דְּבָרִים שֵׁשׁ**
25 **בְּהֵן עֲנִי נֶפֶשׁ: "אִם אֶרְחִץ", וְ"אִם**
26 **לֹא אֶרְחִץ", "אִם אֶתְקַשַּׁם" וְ"אִם לֹא אֶתְקַשַּׁם"**
אמר
אמר
אבל עד השתא לא, דלא מיקרי יום שמיעה אלא כשיודע דיני ההפרה. אבל **איני** יודע שזה נדר. שזה מן הנדרים שהבעל מפר. ר"מ
שהבעל מפר נדרי אשתו - מקרי יום שמיעה. **והכבדים** אומרים יפר. דכיון שלא ידע הפרת נדר זה - לא מיקרי יום שמיעה. ואם איתא דשותק ע"מ למיקט מפר, אמאי אומר ר"מ לא יפר? דהא איהו לא שתק אלא משום שלא היה יודע שהוא יכול להפר, וליהוי בשותק ע"מ למיקט! וע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"מ אלא משום דסבירא לזו דלא הויא שמיעה, אבל אא הויא שמיעה - מודו ליה דלא יפר. אלא דאי משמע דשותק ע"מ למיקט לא מצי מפר. הלכך נקטינן דשותק ע"מ למיקט כסתם, ולא מצי מפר אלא ביום שמיעה בלבד, ושותק על מנת לקיים לאלתר - שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום.

הדרן ע"ך נערה המאורסה

49 **וְאֵלֶּיךָ נִדְרִים שֶׁהוּא מִפֶּר.** וכן האב מפר לבתו. **שֵׁשׁ** בהן ענוי נפש. מפרש בגמ' דה"ה דמפר נמי דברים שבינו לבינה, אלא דנקט הני לפי שהוא (סובר) מפר אותן לגמרי בין לעצמו בין לאחרים, מה שאין כן בדברים שבינו לבינה. שאין מפר לאחרים אלא לעצמו. **אם** אחזק אם לא אחזק. בגמ' מפרש היכי קאמריה. **אם** אתקשט אם לא אתקשט. קשט חפנים, כגון כחול ופוקס. דבדא הוא דסבירא להו לרבנן דמפר משום נדרי ענוי נפש. אבל קשט של משה - אפי' רבנן מודו לרבי יוסי דאין אלו נדרי ענוי נפש אלא דברים שבינו לבינה. והכי נמי מוכח בגמ' דבקשט חפנים אמרי', דקאמר דכוותיה דקתני שלא אתקשט בגנפ - כלכול הוא. ואמר נמי: מאן שמעת ליה דכחול ופוקס דברים שבינו לבינה הוי - רבי יוסי. כלומר, דאילו לרבנן נדרי ענוי נפש דהו, ודיינו מתני', אבל קשט שלמטה - מדברים שבינו לבינה הוי, והכי איתא בהדיא בפי' "המדרי" (מתוס' טף) גבי בעניות שלא נתן קצבה.

אמר

נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף עט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)

תוספות

אמר רבי יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש. מפרש בגמ' דלר' יוסי נדרי ענוי נפש הוא דלא הויין, אבל דברים שבינו לבניה - הויין. ואלו הן נדרי ענוי נפש. מסקנא דמילתיה דרבי יוסי היא. יביא לה ממדינה אחרת. דכיון דמותרת לאכול מפירות מדינה אחרת - אין זה ענוי נפש. ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו. שחוננוי זה מקיפו, ולא ימצא אחר שהיא מקיפו, ופעמים שאין לו מעות ונמצאת היא מתעבה - הלכך יפר. ומסתברא דלר' יוסי נמי בגדרה מפירות מדינה שהיא דרה בה - יפר, דלא גרעה מדינתה מחוננוי המקיפו. וכי קתני יביא לה ממדינה אחרת - בשלא נדרה מפירות מדינתה. דרבי יוסי. בגמרא מפרש למא לי, כיון דבריש מילתיה תנא "אמר ר' יוסי. גמ' כי מגרש לו חילי. ומתסרא בהו, אע"פ שחור ונשאה. והתנן רבי יוחנן בן נורי אומר יפר. מתניתין היא בהאי פרקא, וקתני רישא: "קונם שאני עושה על פך" - אינו צריך להפר, דהא משעבדא ליה, ואלמנה רבנן לשיעבודיה דבעל שלא יפקיענו קונם. ר' יוחנן בן נורי אומר: יפר, שאם לא יפר יחול הגדר כשיגרשנו, ותהא אסורה לחזור לו שמא יתנה ממנה, ומשה יפר. אלמא כי מפר לה מעיקרא, אפי' בחר גירושין לא חיל נדרה. ואע"ג דמעשה ידיה מדברים שבינו לבניה הוא. בין לעצמו. מהניא הפרה דיליה, בין שהיא ראויה לעצמו של מפר. בין לאחרים. אפילו גרשה ונשאת לאחר. אבל אין בהם ענוי נפש אלא דברי שבינו לבניה לעצמו מפר לאחריו אינו מפר. דכיון שנשאת לאחר בטלה לה הפרה דיליה, דחיל נדרה. והכי קתני: ואלו נדרים שהוא מפר בין לעצמו בין לאחרים, דכיון דתני מפר סתמא - הפרה עולמת משמע. היכי קאמרה. דלשון קונם לא שייך "אם". אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למא לה הפרה לא תרחץ ולא ליחסרן פירות עולם עליה. דמדולא תני בגון שנדרה ברחיצה עצמה - אלמא ברחיצה ליכא ענוי, וכיון דליכא ענוי - למא לה הפרה? ומדאמרין האי לישנא דלמא לה הפרה, ואמרין נמי לא תרחץ ולא ליחסרן פירות עולם עליה - משמע דכל אימת דלא רחצה - לא מתסרי עליה פירות, ולא חיישין שמא תרחץ. ואיכא למינדק: דהא אמר רב יהודה לעיל פרק "ואלו מותרין" (ק' יז): "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר", דבתנאי לא מוזכר. וה"נ אית' לן למיחש דלמא רחצה, ותתסר מהשאת בפירי! לאו קושיא היא, דאי אמרה בהדיא "קונם פירות עולם עלי מהיום אם ארחץ" - ה"נ, אבל כיון שתלתה נדרה ב"אם" - אין במשמע שתחול נדרה אלא לאחר שתעבור על תנאה. ועוד? בהא לימא רבי יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש דלמא רחצה ואתסרו פירות עולם עליה. לאו דינא דר' יוסי קא קשיא ליה, דהייכי נקשי לרבי יוסי אמאי לא יפר דלמא רחצה, דהא איפכא אקשין לתנא קמא: לא תרחץ ולא ליחסרן פירות עולם עליה. אלא לישנא קשיא ליה, דקאמר: אין אלו נדרי ענוי נפש, דמשמע דלא פליג אמאי דחיש ת"ק דלמא רחצה, אלא דקאמר דאפי' הכי אין אלו נדרי ענוי נפש. והא דאי קשיא. דכיון דקמודה דלמא רחצה, אעיקר נדרה הא אית בה עינוי נפש, ואם איתא דלא מודה ליה דלמא רחצה - הוה לן למימר: אין יכול להפר משום נדרי ענוי נפש!

אמר רבי יוסי וכו'. ובגמרא מפרש דאין ענוי נפש אלא כגון "קונם שלא אוכל בשר ושלא אשתתי יין", וכדגרסינן במסכת כתובות בפרק "המדר", לרבי יוסי. ולרבנן דברים שאין בהן ענוי נפש - כגון שנדרה שלא לאכול עמו בקערה, דהיינו דברים שבינו לבניה. בגמרא מפרש היאך מפירן בעל. פירות מדינה זו עלי. כגונם. מפרש בברייתא דרבי חיאיא: אם יש לו חלק בהן - זהו ענוי נפש אין לו חלק בהן - אין אלו ענוי נפש, וביא לה ממדינה אחרת. ואם לא היתה פרנסתו. של בעל אלא הימנו, שהחוננוי הזה מעלה לו מזונות - הרי זה יפר, דברי ר' יוסי, דהיינו ענוי נפש. גמ' מדרבנן: ואלו נדרים שמפר. וקמפרש בהו ענוי נפש - מכלל דשאין ענוי נפש, כגון דברים שבינו לבניה - אינו מיפר. והתנאי. בספרי: "בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעוריה", מה ת"ל? אם לנדרים שיש בהן ענוי נפש - הרי כבר נאמר "לענות נפש", אלא מלמד שהבעל מפר בנדרים שבינו לבניה. אמרי. דני ודני? בין נדרי ענוי נפש בין שבינו לבניה - מפר. מיהו נדרי ענוי נפש מפר לעולם. אפילו לאחר שתצא מתחתיו, שתתגרש או תתאלמן. וה"ק בתנאי: אלו נדרים שהוא מפר לעולם. כי מגרש לה או תתאלמן. דנפקא מרשותיה. חייל עליה. בנדרים שבינו לבניה, אבל יש בהן כו'. התלמוד הוא דקא פשיט למילתא. וכו' מצית אמרי דברים שאין בהן ענוי נפש כי מגרש לה דחילי עליה והתנן. במתני: "קונם שאני עושה לפך" - כל מה שאני עושה להנאת פך יהא עלי כקרבן. ר' יוחנן בן נורי אומר יפר דשמא יגרשנה ותהא אסורה לו. דבמה שנדרה השתא אין בדבריה כלום, דאינה יכול' לאסור עליו מה שתקנו לו חכמים ממנה. אבל אם יגרשנה - מיד חל הנדר. ותהא אסורה לחזור לו, שהיא מודרת הנאה ממנו. והיינו דברים שבינו לבניה, וקא"ר יוחנן בן נורי יפר. אלמא, דכי מפר וחדר מגרש לה - תו לא חיל עליה נדרו אמרי הלן וחלין. בין יש בהן ענוי נפש ובין אין בהן ענוי נפש - הויא להו הפרה לעולם, אפי' לאחר שתתגרש. אלא דנדר ענוי נפש מפרץ לעולם, בין לעצמו בין לאחרים, בין יגרשנה ויחזירנה בין תנשא לאחרים. לעצמו מפר. כשיגרשנה ויחזירנה, אבל ניסת לאחרים - חילי עליה. וקא מודר אליבא דרבנן: היכי קתני דאמרה "אם ארחץ". אילימא דאמרה קונם פירות וכו' למא לי הפרה. דכיון דלא אמרה "קונם פירות עלי" סתם, אלא תליא נדרה בהנאה, אמאי מצי מפר? והא אפשר דלא הוי ענוי נפש, דלא תרחץ ולא תתסר בפירות! והשתא לא ס"ל דרחיצה עצמה הוי ענוי נפש. ועוד. אי דקאמרה כה"נ. בהא לימא ר' יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש כלל? והא דדאי נדרי ענוי נפש קון

אלא

ה"צמח צדק" ציווה את כל המלומדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד לימודים הרגילים, ילמדו עמהם פרוש המלים (פרוש הפשוט) של סדר התפילה. ופעם בחודש היו באים אל ה"צמח צדק" להיבחן בזה

היום יום ח טבת

ואלא

ומטעם זה, אנו מייצעים לבעל להפך את נדרה כבר היום, שבאופן
זה, אף אם יגרשה לאחר מכן, לא יאסר עליו ליהנות ממעשה
ידיה.
אָלְמָא – רואים אנו שאף בנדרים שאין בהם עינוי נפש, כִּי מְנַרְשׁ
לָהּ וּמְנַרְשׁ לָהּ מְעִיקָא הוּא הִפְרָה – באופן שהיפך הבעל את נדרה
מלכתחילה, מועילה הפרתו אף לאחר שמגרשה, ואין אנו אומרים
שחזור הנדר וחל לאחר הגירושין. שהרי בזה שהיא אוסרת על
הבעל לא מעשה ידיה אין לה עינוי נפש, ואין זה אלא דברים
שבינו לבניה. ואם כן, חזרת השאלה למקומה, מדוע אין המשנה
מונה את הנדרים שבינו לבניה בכלל הנדרים שרשאי הבעל להפך
לאשתו.
מחמת קושיא זו, חזרת בה הגמרא מן התירוץ הקודם, ומבארת
באופן אחר את החילוק בין נדרי עינוי נפש, לנדרים הנוגעים
לדברים שבינו לבניה:
אָמְרִי – ביארו בני הישיבה, הֲלִין וְהֲלִין הוּא הִפְרָה – בין נדרי עינוי
נפש ובין דברים שבינו לבניה, רשאי הבעל להפך, אֲלָא ההבדל
ביניהם הוא, שְׁנִדְרֵי עֵינוּי נֶפֶשׁ מִפְּרָה הֵבֵל בֵּין לְעֵצְמוֹ – כלומר, כל
זמן שהפרה זו נוגעת לו עצמו, והיינו או כשהאשה תחתיו, או אף
אם יגרשה, כל זמן שלא נישאת לאחר ועדיין יכולה היא לחזור
אליו, וְכֵן לְאַחֲרֵיהֶם – אף אם יגרשה וישאנה אחר, שכבר אינה
יכולה לשוב לבעלה הראשון, מכל מקום אין הנדר חוזר וחל. אך
נדרים שֵׁאִין בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ, אלא שהם נוגעים לדברים שבינו
לבניה, בזה הדין הוא שֶׁלְעֵצְמוֹ הֵבֵל מִפְּרָה – כל זמן שנדר נוגע
לעצמו הפרתו הפרה, דהיינו כל זמן שהיא תחתיו, או כשגרשה
ועדיין לא נישאת לאחר, אך לְאַחֲרֵיהֶם אֵינוּ מִפְּרָה – שאם יגרשה
ונישאת לאחר, בטלה הפרתו וחזור הנדר וחל עליה. וְהָכִי קָתְנִי –
זו היא כוונת המשנה, אֵלּוּ נִדְרִים שֶׁהוּא – הבעל, מִפְּרָה בֵּין לְעֵצְמוֹ
וְכֵן לְאַחֲרֵיהֶם – שאין ההפרה בטלה לעולם, רק נִדְרִים שֵׁשֶׁ בָּהֶן
עֵינוּי נֶפֶשׁ, אבל נדרים שבינו לבניה מיפר לעצמו ולא לאחרים,
ולכן לא נמנו במשנה.
שנינו במשנה, שלדעת חכמים, כשאמרה האשה 'אִם אֶרְחֹץ', וזהו
נדר שיש בו עינוי נפש:
ומבשרת הגמרא, הִכִּי (קאמר) [קאמרה] – איזה דבר אסרה אשה
זו על עצמה. שהרי לשון 'אם אררחץ' אינו לשון נדר, אלא משמע
שאסרה על עצמה דבר מסוים, בתנאי שאם תרחץ יחול עליה
איסור זה.
אִלְיָמָא דְמִפְרָה קֻנְם פִּירוֹת עוֹלָם עָלֶי אִם אֶרְחֹץ – אם מדובר
באופן שאסרה על עצמה את כל פירות העולם, בתנאי שאם
תרחץ יחול עליה איסור זה, לָמָּה לָהּ הִפְרָה, לֹא תִרְחֹץ וְלֹא לִיתְרָחֵץ
פִּירוֹת עוֹלָם (אלו) עָלֶיהָ – מדוע רשאי הבעל להפך נדר זה, הרי
יכולה היא שלא לרחוץ ולא יאסרו פירות העולם עליה, ונמצא
שלעת עתה אין כאן עינוי נפש, עד שתעבור על תנאה ותרחץ,
ותיאסר בכל פירות שבעולם.
קושיא נוספת מקשה הגמרא, על דברי רבי יוסי שנחלק במשנה על
חכמים ואמר 'אין אלו נדרי עינוי נפש', ומשמע מדבריו שאינו
חולק על דעת חכמים שיש מקום לחשש שמא תרחץ ויחול עליה
הנדר, אלא שדעתו היא, שאף אם יחול הנדר אין בו עינוי נפש.
ועל כך מקשה הגמרא:
וְעוֹד קְשָׁה, הֲוָא לִימָא רַבִּי יוֹסִי אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עֵינוּי נֶפֶשׁ – כיצד יתכן
שלדעת רבי יוסי אין בנדר זה של מניעת הפירות עינוי נפש, הרי
יש מקום לחשוש דְלִמָּא תִּתְּנָה וְאִתְּפִירוּ פִּירוֹת עוֹלָם עָלֶיהָ – שמא
תרחוץ ויאסרו כל פירות שבעולם עליה, ולא יתכן לומר שאין בזה
עינוי נפש.
ומחמת קושיות אלו חזרת בה הגמרא, ומסיקה שלדעת חכמים
מניעת רחיצה יש בה עינוי נפש, וממילא מבארת את דברי המשנה
כך:

אָמְרִי רַבִּי יוֹסִי, אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עֵינוּי נֶפֶשׁ. דעת רבי יוסי היא, שמניעת
רחיצה או קישוט, אינה עינוי נפש לאשה, ועל כן אין הבעל יכול
להפך מטעם זה.
ומוסיף רבי יוסי ומבאר, באלו נדרים מודה הוא שיכול הבעל
להפך משום עינוי נפש:
וְאֵלּוּ הֵן נִדְרֵי עֵינוּי נֶפֶשׁ, אשה שאמרה קֻנְם פִּירוֹת הָעוֹלָם עָלֶי –
יאסור כל פירות שבעולם עלי בקרבן, הֲרִי זֶה יִבּוֹל הֵבֵל לְהִפְרָה,
כיון שמניעת אכילת פירות יש בה עינוי נפש, אולם, אם לא אסרה
על עצמה כל פירות שבעולם, אלא אמרה יאסרו פִּירוֹת מְדִינָה זו
עָלֶי, אין הבעל רשאי להפך, אלא יִבְיֵא לָהּ פִּירוֹת מְדִינָה אַחֶרָה,
שמכיון שניתן להביא הפירות ממקום אחר, אין זה נדר של עינוי
נפש.
וכן אם אמרה האשה יאסרו פִּירוֹת הָנוּנוּי זֶה עָלֶי, אֵינוּ יִבּוֹל לְהִפְרָה,
כיון שניתן לקנות אצל חנווני אחר, ואין עינוי נפש במניעת הקניה
מחנווני זה. וְאִם לֹא הִתְנָה פְּרִנְסָתוֹ שֶׁל הֵבֵל, אֲלָא מִמֶּנּוּ – מחנווני
זה, שרק חנווני זה מוכר לו בהקפה ולא ימצא אחר שימכור לו
בהקפה, הֲרִי זֶה יִפְרָה, שהרי לעיתים אין מעות בידי הבעל, ואם לא
יוכל לקנות אצל חנווני זה, נמצא שיש בנדר זה עינוי נפש. כל אלו
הם דְרָבִי רַבִּי יוֹסִי.
נמרא
שנינו במשנה, שהנדרים שרשאי הבעל להפך לאשתו, הם נדרים
שיש בהם עינוי נפש לאשה. ועל כך מקשה הגמרא:
מדברי המשנה משמע שרק נִדְרֵי עֵינוּי נֶפֶשׁ הוּא דְמִפְּרָה הֵבֵל, אך
נדרים שֵׁאִין בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ, אֵינוּ נֶפֶשׁ, וכיצד יתכן לומר כן, וְהָא
תִּנְיָא – הרי שנינו בברייתא, הדורשת את הפסוק שנאמר לגבי
הפרת נדרים (במדבר לז), 'אֲלֹהֵי הַחֲקִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, בֵּין
אִשׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אִב לְבִתּוֹ', ודרשו חכמים מלשון הפסוק 'בין איש
לאשתו', מִלְּמַד שֶׁהִפְעֵל מִפְּרָה נִדְרִים הַנוֹגְעִים בְּדָבָרִים שֶׁבִּינֵיהֶם לְבִינָה,
ואף כאשר אין בהם עינוי נפש לאשה. ואם כן, מדוע לא פירשה
המשנה שרשאי הבעל להפך אף נדרים שבינו לבניה.
מתרצת הגמרא, אָמְרִי – ביארו בני הישיבה, הֲלִין וְהֲלִין מִפְּרָה – בין
נדרים שֵׁאִין בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ, ובין נדרים הנוגעים לדברים שבינו לבניה, רשאי
הבעל להפך, מִיָּהוּ – אמנם, יש חילוק בדין בין שני ההפרות הללו.
שנדר שמיפר הבעל משום שיש בו עֵינוּי נֶפֶשׁ לאשה, מִפְּרָה לְעוֹלָם –
חלה הפרתו לעולם, ואף אם יגרש את אשתו אחר כך. אֲבָל נדרים
שֵׁאִין בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ לאשה, שאין הבעל מיפר אותם אלא משום
שהם נוגעים לדברים שבינו לבניה, בהם אין ההפרה חלה לעולם,
אלא בְּרִאֲיָתָהּ תַּחְתּוּתָּהּ הוּא הִפְרָה – כאשר היא תחתיו מועילה
הפרתו, אבל מִכִּי מְנַרְשׁ לָהּ חֵייל עָלֶיהָ נִדְרָה – כאשר מגרשה הבעל
את אשתו, בטילה הפרתו, וחוזרים נדרים אלו וחלים עליה.
(בְּדָבָרִים שֶׁבִּינֵיהֶם לְבִינָה שֵׁאִין בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ
לֹא חֵייל עָלֶיהָ נִדְרָה). וממילא מבואר מדוע נקטה המשנה רק
נדרים שיש בהם עינוי נפש, ולא נקטה גם נדרים שבינו לבניה, כיון
שכוונת המשנה למנות רק את הנדרים שיכול הבעל להפך
לעולם, והיינו נדרים שיש בהם עינוי נפש.
מקשה הגמרא על תירוץ זה, ויְדָבְרִים שֵׁאִין בָּהֶן עֵינוּי נֶפֶשׁ אלא הם
נוגעים לדברים שבינו לבניה, כִּי מְנַרְשׁ לָהּ חֵיילָא עָלֶיהָ – מיד כאשר
מגרשה הבעל חוזרים הנדרים וחלים עליה, כיצד יתכן לומר כן,
וְהָא תִנְיָא – הרי שנינו במשנה לקמן (פה) לגבי אשה שאסרה את
מעשה ידיה על בעלה בקונם, שדעת תנא קמא שמאחר שהיא
משועבדת לו אין הנדר יכול לחול, ואינו צריך להפירה, אך רבי
יוֹהָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, יִפְרָה הֵבֵל נדר זה, אף שעתה אין הנדר יכול
לחול, שְׁמָא יִתְרַשְׁנָה לאחר זמן, ואז יחול נדרה, ויאסר עליו ליהנות
ממעשה ידיה, וְהָאָא אֲסוּרָה לוֹ – אם ירצה להחזירה לו לאשה
יאסר עליו הדבר, כיון שיש לחשוש שמא ידנה ממעשה ידיה.

18 אך אם היה בנדר זה עינוי נפש, אף אם בתנאי לא היה עינוי נפש
19 היה הבעל רשאי להפר. והרי אין הדבר כן, אלא אף אם בנדר יש
20 עינוי נפש, אם התנאי אין בו עינוי נפש, אין הבעל רשאי להפר.
21 ואם כן, ליתני קבי – היה על המשנה לומר קבי יוסי אומר תנאי זה
22 אין בו עינוי נפש, שכוין שתלתה את נדרה בתנאי שלא תרחץ פעם
23 אחת, ולדעת רבי יוסי אין במניעת רחיצה עינוי נפש, על כן אין
24 הבעל רשאי להפר, ואף אם היתה נודרת הנאה מכל פירות
25 שבעולם.
26 ומחמת קושיא זו, מעמידה הגמרא אוקימתא אחרת במחלוקתם
27 של רבנן ורבי יוסי במשנתנו:
28 אלא כוונת דברי המשנה 'אם ארחץ', דאמרה האשה, תאסר הנאות
29 רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום. ולדעת חכמים, יש עינוי נפש
30 אף במניעת רחיצה של יום אחד, וממילא, גם באופן זה יש עינוי
31 נפש בין בנדרה ובין בתנאה, ועל כן, רשאי הבעל להפר.
32 ורבי יוסי קבר, ניוול דחד יומא לא שמייה ניוול – שאין עינוי נפש
33 במניעת רחיצה יום אחד, ונמצא, שאין כאן עינוי נפש לא בתנאי
34 ולא בנדר, ועל כן אין הבעל רשאי להפר.

1 ואלא, יש לבאר את דברי המשנה 'אם ארחץ', דאמרה האשה קוץ
2 הנאות רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ פעם אחת. ונמצא שיכולה היא
3 לרחוץ עתה, אך מכאן ואילך תאסר ברחיצה לעולם. ומשום קבי
4 מיפר לה בעלה מיד את נדרה, דהיכי תעביד – כיצד תעשה, אם
5 תרחץ, נתקיים התנאי, וממילא מתקרא הנאות רחיצה עלי לעולם,
6 ואם לא תרחץ כדי שלא יתקיים התנאי, ולא יחול הנדר עליה, בכל
7 זאת עדיין אית לה ניוולא – יש לה צער ועינוי נפש במניעת
8 הרחיצה. ונמצא, שבין בנדרה ובין בתנאה יש עינוי נפש, ועל כן,
9 יכול הבעל להפר. וזו דעת חכמים.
10 ורבי יוסי קבר, שאין בנדר זה עינוי נפש, אלא אפשר דלא רחצה,
11 ולניוול לא חיישינן. שלדעתו, אף אם לא תרחץ האשה כל ימיה,
12 אין בכך עינוי נפש.
13 ולפי אוקימתא זו, נחלקו חכמים ורבי יוסי, האם במניעת רחיצה
14 יש בה עינוי נפש או לא.
15 מקשה הגמרא, אי קבי – אם אכן באופן זה נחלקו רבנן ורבי יוסי,
16 מדוע נקט רבי יוסי בדבריו 'אין אלו נדרי עינוי נפש', שמשמע
17 מדבריו, שמכיון שאין בנדר זה עינוי נפש אין הבעל רשאי להפר,

אגרות קודש

ב"ה, י"ט טבת, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נצטערתי להשמועה מפטירת אביו הוו"ח אי"א נוי"נ כו' ע"ה, תנצב"ה.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ויה"ר מהשי"ת אשר מכאן ולהבא לא ידע עוד מכל צער ועגמ"נ ח"ו ואך טוב ימצא תכה"י.

באשר אביו ע"ה הי' ממקושרי ליובאוויטש והתפלל בנוסח אר"י וכו' וידוע אשר קורת רוח
היותר גדול לנפטרים ע"ה הוא כשעניניהם יש להם המשך גם אחריהם, ובפרט אשר ברא כרעא
דאבוה, הרי מהנכון ביותר הי' אשר ימשיך ככל האפשרי בהנ"ל הן בהתפלה בנוסח אר"י ועאכו"כ
בפעולות בכיוון הנ"ל שיגרום קורת רוח לנשמת הנפטר, והוא ע"ד מרז"ל מה זרעו בחיים אף הוא
בחיים אשר על ידי זה הנה מבטלים אפילו מה שספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברנייא
(תענית ה, ע"ב).

בברכה.

נ.ב.

בטח ידוע לו השו"ת דחילוף הנוסח אשר בתנאים ידועים יש להחליף לנוסח אר"י אבל
קשה ביותר "המנהג" להחליף מנוסח אר"י לנוסח אחר, ומסומן לשו"ת מהרש"ם או"ח סי' ל"ה,
דברי חיים חלק ב' סי' ח' (ובו תשובות על מה שכתוב בשו"ת חת"ס חלק או"ח סי' ט"ו ט"ז), שו"ת
בית היוצר סי' ח' (המתרץ את דברי הדברי חיים מהשגות מהר"ם שיק או"ח סי' מ"ג), שו"ת מנחת
אלעזר חלק א' סי' י"א, שירי המנחה שם ח"ב ג', פרי השדה חלק ב.

נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף פ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" ר"י תוספות

1 **ואלא** דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ. וכיון דקאמר הכי - רחיצה ראשונה
2 שריא לה, אבל מההיא רחיצה ואילך - מתסרא ברחיצה לעולם. **לא** תרחץ אית לה ניוול.
3 דס"ל השתא דברחיצה איכא עניי נפש. וכי תימא: אי הכי אמאי נקט תנא דתליא נדרה באם?
4 ליתני "קונם רחיצה עלי! איכא למימר דרבנותא אשמעינן לתנא קמא. דאע"ג דרחיצה
5 קמיתא שריא לה - אפילו הכי יפר מהשתא.
6 **ורבי** יוסי סבר אפשר דלא רחצה ונלוול לא
7 חיישינן. דס"ל לרבי יוסי דברחיצה לעולם ליכא
8 עניי נפש. והקשה חרב ר' יונה: דמשמע ודאי
9 דסוגיין אתיא דלא כרבי נתן, דס"ל דאין הבעל
10 מפר אלא א"כ חל הנדר, אלא כרבנן דפליגי
11 בשליה פירקין בינטולה אני מן היהודים אם
12 משמשת, דרבי נתן אמר לא יפר וחב"א יפר. דאי
13 כר' נתן - חתם נמי נימא היכי תעביד? תשמע -
14 מתסרא הנאת תשמש עלה, לא תשמש - הו
15 להו דברים שבינו לבניה, כדאמרין כבא. אלא
16 ודאי סוגיין דהבא דלא כר' נתן. וכיון שכן, מאי

17 קמשה בריש סוגיין: למא לה הפרה, לא תרחץ ולא ליתסור פירות עולם עלה? דהא לרבנן
18 מפר אע"פ שלא חל הנדר: וי"ל: דאין הכי נמי, דתנא דמתניתין כרבנן ס"ל. אלא מיהו, כי
19 אמרי רבנן דמפר אע"פ שלא חל הנדר - ה"מ היכא שאי אפשר לה להנצל אפי' כי ממדורא
20 בתנאה מעניי נפש או מדברים שבינו לבניה, כגון "נטולה אני מן היהודים אם משמשת",
21 שאינה יכולה לינצל מדברים שבינו לבניה. אי נמי, כגון שתלתה תנאה בדבר שהיא עשויה
22 לעבור עליו, כגון "שאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא או ע"פ אביך" דטריחא לה
23 מילתא להוחר שלא לעשות על פיהם. אבל היכא שתלתה נדרה בדבר שאינו לא מעניי נפש
24 ולא מדברים שבינו לבניה, והוא דבר שאפשר לה לעמוד בו, כרחיצה דקס"ד בריש סוגיין
25 דלית בה עניי - כבי דאי גזנא אפי' לרבנן לא יפר. ואי קשיא: דהא תניא לקמן (פג.) אשת
26 איש שאמרה "הריני נזירה לכשאתגרש" ר"ע אומר יפר, משום דס"ל דבעל מיפר אע"פ שלא
27 חל הנדר, ואמאי? הא התם אבתי לית לה לא צער עניי נפש, ולית בה נמי משום דברים שבינו

28 לבניה? לאו קושיא היא, דחתם לאו בדידה קאי להנצל מעניי נפש, דדלמא מוגרש לה בעלה, אבל היכא דתליא נדרה ברחיצה, לפום מאי דקס"ד בריש סוגיין דרחיצה לית בה עניי נפש -
29 בדידה קאי. **א'** הכי ליתני דהי' ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו משום עניי נפש. פ"י חרב ר' יונה דהשתא דתנא "אין אלו נדרי עניי נפש" - משמע דמשום שאין הנדר עניי נפש לא יפר, אבל
30 אי נדרה מידי דאית ביה עניי נפש - יפר. וליתא, דכיון דבתנאה ליכא עניי נפש, אפי' נדרה בפירות עולם לא יפר, וכדאמרין בריש סוגיין: למא לה הפרה? לא תרחץ ולא ליתסור פירות עולם
31 עלה. **אלא** דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום. דלתנא קמא ניוול דחד יומא שמיא ניוול, ומשי"ה יפר. דהיכי תעביד, וכדכתבינא לעיל. **ור'** יוסי סבר ניוול דחד יומא לא
32 שמיא ניוול. הילכך לא יפר, דמצי מוקמא נפשה חד יומא ברחיצה, ותו לא מתסרא בה. וליכא לאקשווי הכא כדמקשינן לעיל: אי הכי ליתני ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו עניי נפש. משום
33 דאי הוה תני הכי - הוה משמע: עניי נפש הוא דלא הוי, אבל דברים שבינו לבניה הוי, דהאי לישנא הכי משמע בדמוכות לקמן בהדיא. וניוול דחד יומא לר' יוסי אפילו מדברים שבינו לבניה
34 לא הוי. כ' פ"י חרב ר' יונה ו"ל. וז"ל. אבתי קשיא: דכיון דר' יוסי לא פליג אלא אנוול דחד יומא, אבל ניוול דלעולם מוהי ביה דהוי עניי נפש - דהיכא א"ר יוסי אין אלו נדרי עניי נפש דהא
35 בעיקר הנדר עניי נפש? יש בו, וכדמקשינן בריש שמעתין: תירץ חרב ר' אליעזר: דליתא, דר' יוסי ארחיצה דלעולם נמי פליג. והכי קאמרין: ר' יוסי סבר ניוול דחד יומא לא שמיא ניוול, ולא
36 חש תנא לאשמועי' בהדיא מידי, אלא גדולה מו קאמר - שאין אלו נדרי עניי נפש. כלומר, דרחיצה גופה לית בה עניי נפש כלל. ולפירוש של חרב ר' יונה ו"ל דאני ליה שפיר טפי, דבניוול
37 דחד יומא פליג - דאפילו משום דברים שבינו לבניה לית ביה, וברחיצה דלעולם פליג - דאין אלו נדרי עניי נפש, מיהו דברים שבינו לבניה הווין. ומכללא משמע דכיון דאפילו ברחיצה
38 דלעולם ליכא עניי נפש - ממילא דחד יומא אפילו דברים שבינו לבניה נמי לא הוי. זה ה"ל. וסוגיין לקמן נמי מוכחא דל' יוסי אפילו ברחיצה דלעולם נמי ליכא עניי, דמקשינן דר' יוסי אדר'
39 יוסי, מדקאמר דבביטחם קודמת - אלמא דס"ל דרבי יוסי במתניתין אכולהו רחיצה פליג, דליכא עניי, דאי לא - מאי קושיא?

שנית

1 **אלא** דאמרה קונם הנאת רחיצה עלי אם ארחץ. פעם אחת, שיאסרו לה לעולם כל הנאת
2 רחיצה, כגון כיוול ופירכוס וסיכה שחן צרכי רחיצה, ואף רחיצה עצמה. **ואהכי מיפר**
3 **דהיכי תעביד** כו'. דקסברי רבנן דרחיצה היינו עניי נפש. ור"י סבר, אפשר כלא רחיצה
4 ולניוול דרחיצה לא חיישינן, ואהכי קאמר דאין אלו נדרי עניי נפש. אי הכי, הואיל
5 דאוקמת נדרה ברחיצה לרבי יוסי, דלא חייש
6 לניוול דרחיצה, דליכא עניי נפש. ליתני הכי ר'
7 **יוסי אומר תנאי זה אין בו עניי נפש**. דהא כל
8 הנדר הוה אינו אלא על תנאי. בתנאי שעוברת
9 - עוברת על הנדר, דאי אפשר בשום ענין להיות
10 בו עניי נפש (והואיל) דניוול הוא לה ולא הוי
11 עניי נפש לר' יוסי, ואמאי קנסיב לה בלשון עניי
12 נפש? דקאמר "אין אלו נדרי עניי נפש" - מכלל
13 דר' יוסי סבר איכא עניי נפש בהאי נדרא
14 במקצת. **אלא**. לעולם לרבי יוסי רחיצה נמי
15 הוה עניי נפש, ומתניתין דהבא בהאי עסקינן -
16 כגון דאמרה "אם ארחץ היום", דהיינו טעמא

17 דרבי יוסי דאמר: אין אלו נדרי עניי נפש, דאפשר דלא אתיא לידי עניי נפש, דלא רחצה
18 היום ולא מיתסרא הנאת רחיצה עלה, וליכא אלא ניוול דיומיה, דמכאן ואילך רחצה כל
19 אימת דבעיא. והשתא ליכא למיפיר לר' יוסי "ליתני תנאי זה", דקאמר לר' יוסי ניוול
20 רחיצה לזמן מרובה הוי נדרי עניי נפש, ולהכי קתני בלשון הנדר. והיינו טעמא דלא פריך
21 הכא כדפרכינן לעיל לר' יוסי: דלמא רחצה היום ומיתסרא הנאת רחיצה עלה. דר' יוסי
22 חייש לניוול מרובה, משום דחתם לא אמרה אלא "אם ארחץ" סתם, ואיכא למיחש
23 דדלמא רחצה. אבל הכא, דאמרה "היום" ותו לא - ליכא למיחש לדלמא רחצה באותו
24 היום. והוא הדין דאפשר לאוקמה נמי דאמרה הכי בתירוצו זה "קונם פירות עולם עלי אם
25 ארחץ היום", אלא משום דשקבא להדיא ואיידי בהנאת רחיצה, מוקים זה נמי בהנאת
26 רחיצה.

שנית

אגרות קודש

[א' טבת תשי"ג]

...והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובקל ותלד זח"ק בעתה ובזמנה כשורה

ובקל.

ומהנכון הי' שבלי בליטות ישתדל בפתיחת הארון בימי הקריאה בס"ת, עד לאחר הלידה

בשעה טובה ומצלחת, וזוגתו תחי' תוסיף על מה שמנדבת לצדקה קודם הדלקת נרות - ג"כ ביים
ב' וחי' בבקר.

שנית אם ארחץ. וכדפרקינן: "הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ" אם לא ארחץ היכי דמי מה תלתא בענין זה: **אם** לא ארחץ בגמיי משרה. מים ששורין בהן פשתן, שהן סרוחין ביותר. ודיחיי תעביד? תרחץ בגמי משרה - איכא ענוי, לא תרחץ - מתסרת הנאת רחיצה עלה. **דכוותיה** דקתני אם לא אתקשט בגפס לכלוך הוא. שהוא מטונף ומסריח. ולישנא בעלמא קשיא ליה. היכי קרא ליה קישוט?

דאדרבה, לכלוך הוא. **אלא** דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ושבועה שלא ארחץ. והשאת לא צריכי לאוקמה באומרת "אם ארחץ היום", אלא באומרת "אם ארחץ" סתמא, דלעולם משמע. ד'ת' סבר דיש בה ענוי נפש, ורבי יוסי סבר דלית בה ענוי נפש. וליכא למיפרך השתא כדפרקינן: ליתני רבי יוסי אומר תנאי זה אין בו ענוי נפש. דלא אפשר למיתני הכי, דהא קתני "ושבועה שלא ארחץ" דלית ביה ותנאי, ולא שייך למימר "תנאי זה". ונראה בעיני דלחבי נקטיננה תנא לחגי תרי גזנז, לאשמעינן רבותא דרבנן ודרכי יוסי. דרבנן - דאף על פי שלא חל הגדר לגמרי מפר, ומשום רבותא דרבנן נקט מילתיה בתנאי. ומשום רבות' דרבי יוסי נקט "שבועה שלא ארחץ" בלא תנאי, ואע"ג דחיליא מהשתא - לא מצי מפר, דברחיצה לרבי יוסי ליכא ענוי כלל. **אין** ענוש כרת אלא על האוכל והשותה. דכתיב "כל הגפס אשר לא תעונה והאברות", איזה ענוי שיש בו אבוד נפש - הוי אומר זו אכילה ושתייה, ועל העושה בו מלאכה, דכתיב בה כרת. **כי** רחץ לייחב כרת. דהא לא מעני נפשיה. ובדין הוא דמצי לשנויי ליה דנהי דרחיצה מקריא ענוי - אין חייבין עליה כרת, דהא בעינן ענוי נפש שיש בו אבוד נפש, ובענוי רחיצה ליתא. אלא דרבא פרקה אפי' אליכא דהגמו תנאי דלית ליה דך דרשא, כדאיתא פ' יום הכיפורים. **מילתא** ידיעה ענינא השתא. דהיינו אכילה, דבאותו יום מינבר ענינא. ורחמנא לא קפיד ביום הכיפורים אלא בענוי דמינבר בההוא יומא. **גבי** נדרים דכתיב כל נדר וכל שבעת איסור לענות נפש מילתא דאתאי ביה לידי ענוי. דקרא הכי משמע: דכיון שנדרה מביאתה לענות נפש - מיפר. **ורמי** דרבי יוסי אדרי' יוסי. אבל דרבנן אדרבנן לא קשיא, דנהי דמניעת רחיצת הגוף הוי ענוי - בבגדים ליכא צערא כולי האי. ועוד: דאפילו תמצא לומר דאיכא צערא בכביסה כבדחיצה, אפילו הכי מצו אמרי רבנן דחיי אחרים קודמין. אבל דרבי יוסי אדרבי יוסי קשיא, דאי כביסה לדידיה אית בה צערא כולי האי עד ושבכבסתון קודמין לחיי אחרים - כל שכן דסבידא ליה דברחיצה הגוף איכא ענוי נפש. זה ניל. **מעין** של בני העיר. היוצא בעיר, חיהון וחי' אחרים - חיהון קודמין לחיי אחרים. שאם אינו מספיק לשתיית כולן - שותיתן קודמת, דחיהון קודמין - כדרדשין ברש פק' "איהו נשך" (כ"ט סב). מדכתיב "והי אחיך עמי". **בהמתן** ובהמת אחרים בהמתן קודמת. אם אינו מספיק לבהמת כולן. **כביסתן** וכביסת אחרים. כביסת בגדיהן. **חיי** אחרים וכביסתן. בני עיר אחרת צריכין אותו לשתייתן, ובני אותה העיר לכביסתן בלבד - חיי אחרים קודמין. בני עיר אחרת קודמין לשתייתן, מפני שיש בהן חיי נפש. מה שאין כן בכביסה. **רבי** יוסי אומר בכביסתן של אותה העיר קודמת לשתייתן של בני עיר אחרת. דסבידא ליה לרבי יוסי דכין דבמניעת כביסה איכא צערא טובא - חיי נפש הוא. **השתא** כביסה אמר ר' יוסי יש בה צער. כי ממנו ליה ולא כיסס. גוף

שנית "אם ארחץ". "אם לא ארחץ" היכי דמי? **אליכא דאמרה** "תיתסר הנאת רחיצה לעולם עלי אם לא ארחץ היום" **למה** ליה **הפרה**? **תתסחי!** **אמר** רב **יהודה**: **דאמרה** "הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ בגמי משרה". **דכוותיה** דקתני "אם לא אתקשט" - **אם** לא אתקשט בגפס, **לכלוך** הוא! **אמר** [רב יהודה] **דאמרה** "הנאת רחיצה לעולם עלי אם ארחץ היום. ושבועה שלא ארחץ", **הנאת קישוט עלי לעולם אם אתקשט היום, ושבועה שלא אתקשט**. "א"ר **רבינא** **לרב** **אשי**: **האי** "א"ר **נדרים** **ושבועות**. **מיבעי** ליה **למיתני** א"ר: **תני** "א"ר **נדרים** **ושבועות**. **ואיבעי**ת איכא: **שבועות** **נמי** **היינו** **נדרים**. **דתני**: **"בגדי רשעים"** - **נדר** **בגדי** **ובקרן** **ובשבועה**. **ואמרו** **רבנן**: **רחיצה** **אית** **בה** **ענוי** **נפש** **פי** **לא** **רחיצה**? **ורמינן**: **אע"פ** **שאסור** **בבולן** - **אין** **ענוש** **כרת** **אלא** **כאוכף** **ושותה** **ועושה** **מלאכה** **בלבד**. **ואי** **אמר** **פי** **לא** **רחיצה** **איכא** **ענוי**, **ביום** **הכיפורים** **פי** **רחץ** **לתייב** **כרת**! **אמר** **רבא**: **מענינא** **דקרא**; **גבי** **יום** **הכיפורים** **דכתיב** "הענו את נפשתיכם" - **מילתא** **ידע** **ענינא** **השתא**, **רחיצה** **לא** **ידע** **ענינא** **השתא**. **גבי** **נדרים** **דכתיב** "כל נדר נדר וכך שבעת אפר לענות נפש" - **מילתא** **דאתאי** **ליה** **לידי** **ענוי**, **וכי** **לא** **רחיצה** - **אתאי** **לידי** **ענוי**. **ורמי** **דרבי** **יוסי** **אדר'** **יוסי**: **מעין** **של** **בני** **העיר**, **חיהון** **וחי'** **אחרים** - **חיהון** **קודמין** **לחיי** **אחרים**. **בהמתם** [ובהמת אחרים - בהמתם] **קודמת** **לבהמת** **אחרים**. **כביסתן** **וכביסת** **אחרים** **כביסתן** **קודמת** **לכביסת** **אחרים**. **חיי** **אחרים** **וכביסתן** - **חיי** **אחרים** **קודמין** **לכביסתן**, **רבי** **יוסי** **אומר**: **כביסתן** **קודמת** **לחיי** **אחרים**. **השתא** **כביסה** **אמר** **רבי** **יוסי** **יש** **בה** **צער**, **גוף**

שנית אם ארחץ. וזה דהוי ענוי נפש, לרבי יוסי כדאיתא ליה ולרבנן כדאיתא להו. **אם** לא ארחץ דקתני חייב דפי' (אליכא) דאמרה תיתסר הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ כמי משרה. תרחץ - איכא ניוול. ואע"ג דרחצה, מיהו, משום דאין המים יפים ויש להן ריח רע - היא ניוול. ור' יוסי סבר: תרחץ ואין בכך כלום, דבהחיצה יומא לא שמיח ניוול. דכוותיה גבי קישוט. דקתני סיפא "אם לא אתקשט", דאמרה: תיתסר עלי הנאת קישוט, כגון כיחול ופירוס, אם לא אתקשט בגפס. לכלוך הוא - שהנפט מסריח. לעולם. כדאמר מעיקרא, דאסרה הנאת רחיצה עלה לעולם. ומתני' חזא קתני, דהכי אמרה: אם ארחץ ושבועה שלא ארחץ, דאיתסר עלה רחיצה לגמרי אפי' בזימנא חזא. ואי נמי דאמרה: הנאת קישוט עלי לעולם, כגון קישוט דבגדי צבעונין וקישוט בשמים, אם אתקשט אפילו פעם אחת, ושבועה שלא אתקשט כלל. ורבי יוסי טעמיה, דלניוול לא חייש כלל, וליכא ענוי נפש. וליכא למיפרך נמי כדפרקינן לעיל דליתני "תנאי זה אין בו ענוי נפש" - דהכא ליכא תנאי כלל, מדאיתא שבועה אבתריה ועקרה לה. **אע"פ** שאסור בבולן. בכל הני דאית בהו צד ענוי ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. אינו חייב עליהן כרת אלא על האוכל ועל השותה והעושה בו מלאכה. דלא חייבה תורה אלא בחגי דכתיבי בהויא גבי יום הכיפורים, דכתיב "תענו את נפשתיכם" - משמע שהנפט יודעת הענוי, וזהו ענוי אכילה ושתייה, דרגיל בהו, וכיון דלא אכיל הווא יומא - ידיעה ענינא. רחיצה לא ידיעה ענינא. דלאו כל יומא רגיל למרחץ, והשתא נמי כי לא רחץ - לא הוי ניכר הענוי. אבל גבי נדר דכתיב לענות נפש. משמע שעתיד לענות. והיינו נמי רחיצה דאתאי לידי ענוי נפש, ואחיי מיפר לה. מעיין של בני העיר. שמושר הולך לעיר אחרת, ואין בו אלא כדי סיפוק שתייתן של בני אותה העיר - הדרשות בידן לסותמה, שלא ילך לאותה עיר אחרת שלטמה הימנה. לפי שהמים שלהן הם, והמים ברשותן - חיהון קודמין לחיי אחרים. ואם יש בה כדי חיהון של אלו ושל אלו, ואין בה להסתפק ממה שנשאר מאותו מעיין אלא כדי בהמתן של בני אותה העיר. כביסתן וכביסת אחרים. אם יש בו כדי ויתרון וכדי בהמתן של בני אותה העיר, ואין במה שנשאר במעיין אלא כדי כביסת בגדיהן של בני העיר. **חיי** **אחרים** **וכביסתן**, שיש לבני העיר ולבהמתן להשקות ממעין אחד, ואין כביסה להם אלא זה, ואף חיי אחרים תלויין בו, ואין בו אלא כדי שיעור של אחד מהן. **חיי** **אחרים** **קודמין** **לכביסתן**, ויניחום לבני אותה עיר אחרת לחיהון, ואל יכבסו בו בגדיהן. **השתא** **כביסה**, דבגדים, קאמר ר' יוסי דאית ביה צערא, ולחיי כביסת קודמת. גוף כולו **מיבעי**. דאית ביה ענוי כשאינו רוחץ. **כביסת**

כאשר חיים באוויר של תורה ומצוות, החיים בריאים; כאשר חיים באוויר של כפירה - הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות

היום יום יא טבת

וְאִמְרוּ רַבְּנֵי רֵחִיצָה אֵיךְ כֹּה עֲנִי נֶפֶשׁ כִּי לֹא רֵחִיצָה, וְרִמְיָנְהִי – יֵשׁ
 לְהַקְשׁוֹת עַל כָּךְ מִדְּבָרֵי הַבְּרִייתָא (יומא ע"ד), הִדְנָה לִגְבִי אִיסוּרֵי יוֹם
 הַכִּיפּוּרִים, וְאוֹמְרִת: אֵיךְ עַל פִּי שְׂאֵדָם אִסּוּר בְּכֻלָּן, דְּהֵינּוּ, בְּכֹל
 חֲמִשָּׁת הַעֲיֻנוּיִים, וְכֵן בְּעִשִּׂית מִלֵּאכָה, אֵיךְ אֵין עֲנוּשׁ כֶּרֶת אֶלָּא
 בְּאֻכֵּל וְשׁוֹתָה וְעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּלֵבָד, מִכּוּיִן שְׁנֵאמֵר בַּפְּסוּק (ויקרא כג
 כט) 'כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תִעָנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מִמַּעֲמִיקָה',
 וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים (שם ע"ג) מִהַפְּסוּק (שם ל) 'וְהֵאבֵדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ', אִיזְהוּ
 עֲנִינִי שִׁישׁ בּו אִיבּוֹד נֶפֶשׁ, הוּא אֹמֵר זו אֵכִילָה וְשָׁתִיָּה. וְעַל אִיסוּר
 מִלֵּאכָה יִשְׁנֵנו מִקְרָא מְפּוֹרֵשׁ (שם) 'וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל
 מִלֵּאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֵאבֵדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרֵב עֲמָה',
 אֵיךְ עַל רֵחִיצָה וְשֹׂאֵר הַעֲיֻנוּיִים אֵין עֲנוּשׁ כֶּרֶת כִּיֹּן שְׂאִינֵם בְּכֹל
 עֲנִינֵי שִׁישׁ בּו אִיבּוֹד נֶפֶשׁ. וְאִי אֶמְרָת שְׁלִישִׁית חֲכָמִים, כִּי לֹא רֵחִיצָה
 אֵיכָא עֲנִינִי, אִם כֵּן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כִּי רֵחִץ לִחְיִיב כֶּרֶת, שְׁהָרִי לֹא
 נִתְּנָה בְּעִינֵי רֵחִיצָה, וְהָרִי הוּא בְּכֹל 'כָּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תִעָנֶה'
 וְגו' וְנִכְרְתָה'.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, אֶמְרַר רַבָּא, הֵכָא מַעֲנִינָא דְקָרָא וְהֵכָא מַעֲנִינָא
 דְקָרָא – יֵשׁ לְהַתֵּאֵם כָּל מִקְרָא לְפִי הָעֲנִין שְׁנֵאמֵר בַּפְּסוּק הָעוֹסֵק
 בּו. גַּבִּי יוֹם הַכִּפּוּרִים דְּכָתִיב (ויקרא טז כט) 'תִּעָנֶנּוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם', כּוֹנֵת
 הַכְּתוּב הֵיא, מִלֵּתָא דְיָדַע עֲנִינָא הַשְׁתָּא – דְּבַר שְׁעִינִינֵי נִיכֵר מִיֵּד,
 וְהֵינּוּ אֵכִילָה וְשָׁתִיָּה, אֲבָל רֵחִיצָה לֹא יָדַע עֲנִינָא הַשְׁתָּא – אֵין נִיכֵר
 מִיֵּד בּו בְּיוֹם הַעֲנִינִי בְּמִנְעִת הַרְחִיצָה, וְעַל כֵּן הִרְחוּץ בְּיוֹם
 הַכִּיפּוּרִים אֵינוּ בְּכֹל 'הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תִעָנֶה', וְאֵינוּ עֲנוּשׁ כֶּרֶת.
 אֲמַנְם גַּבִּי נִדְרִים דְּכָתִיב (במדבר לד) 'כָּל יָדֵךְ וְכָל שְׂבָעֶת אֶפֶס לְעֵנֶת
 נַפְשְׁךָ', כּוֹנֵת הַכְּתוּב הֵיא, מִלֵּתָא דְאֶתְיָא לִיה לִידֵי עֲנִינִי – נִדֵּר או
 שְׁבוּעָה שִׁיבֵי אֶתְיָד לִידֵי עֲנִינִי נֶפֶשׁ, יִפְר, וְכִי לֹא רֵחִיצָה אֶתְיָא
 לִידֵי עֲנִינִי בְּעֵתִיד, וְעַל כֵּן אֵיךְ שְׂאִין הַעֲנִינִי נִיכֵר מִיֵּד, נִכְלָלָת מִנִּיעַת
 הַרְחִיצָה בְּסוּג הַנִּדְרִים שִׁיכּוֹל הַבֶּעַל לְהַפֵּר.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה סְתִירָה בְּדָבָרֵי רַבִּי יוֹסִי:
 וְרַבִּי יוֹסִי דְּהֵכָא, הַסּוֹבֵר שְׁבִמְנִיעַת רֵחִיצָה אֵין עֲנִינִי נֶפֶשׁ,
 אֶדְרִבִּי יוֹסִי בְּתוֹסַפְתָּא (ב"מ פ"א), שְׁמַשְׁמַע מִדְּבָרֵי שִׁישׁ בּוֹזָה עֲנִינִי
 נֶפֶשׁ. שְׁהָרִי שְׂנִינֵנו בְּתוֹסַפְתָּא, מַעֲנִין שֶׁל בְּנֵי הָעִיר הֵיוּצָא מִעִיר אַחַת
 וּמִמְשִׁיךְ שִׁיעִיב אַחֲרֵת, וְיֵשׁ לָדוֹן בּוֹזָה, הָאֵם רִשְׁאִים הָרִשְׁאוֹנִים
 לַעֲכָב אֶת הַמִּים לְצוּרָם, אֵיךְ אֵם לֹא יִישָׂאֵר מִיֵּם לְצוּרָךְ הָאֲחֵרִים.
 הַדִּין בּוֹזָה הוּא: תִּיָּהֵן וְתִיָּהֵן אֲחֵרִים, תִּיָּהֵן קוֹדֶמִין לְתִיָּהֵן אֲחֵרִים, דְּהֵינּוּ,
 אִם צְרִיכִים הָרִשְׁאוֹנִים מִיֵּם לְשָׁתִיָּה, וְאֵין הַמִּים מְסַפִּיקִים אֵיךְ
 לְשָׁתִיָּת הָאֲחֵרִים, רִשְׁאִים הֵם לַעֲכָב הַמִּים לְעִצְמָם, שְׁהָרִי נֵאמֵר
 בַּפְּסוּק (ויקרא כה לו) 'וְחֵן אֲזִיחַ עֲמָךְ', וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים (ב"מ סב) 'חֵיךְ
 קוֹדֶמִים לְחֵי חֲבֵרָךְ. בְּהִקְמָתָם וּבְהִקְמָתָם אֲחֵרִים, בְּהִקְמָתָם קוֹדֶמֶת
 לְבְּהִקְמָתָם אֲחֵרִים, דְּהֵינּוּ, אִם יֵשׁ מִיֵּם לְצוּרָךְ שְׁתִּית שְׁתֵּי הָעֵרִים, וְאֵיךְ
 נִשְׂאָר מַעַט מִיֵּם הַמְּסַפִּיק לְשָׁתִיָּת בְּהִמּוֹת עֵיר אַחַת, גַּם בּוֹזָה
 קוֹדֶמֶת הָעֵיר הָרִשְׁאוֹנָה לְשָׁנִיָּה. וְכֵן בְּאוֹפֵן שִׁישׁ בּוֹזָה שְׁתִּית כָּל
 הַבְּהִמּוֹת שְׁבִשְׁתֵּי הָעֵרִים, וְנִשְׂאָר מַעַט מִיֵּם כְּדִי צְרִכִי כְּבִיסָה שֶׁל
 עֵיר אַחַת, הַדִּין הוּא בְּבִקְשָׁתָן וּבְבִקְשָׁתָם אֲחֵרִים, בְּבִקְשָׁתָן קוֹדֶמֶת
 לְבִקְשָׁתָם אֲחֵרִים. אֲמַנְם, חֵי אֲחֵרִים וּבְבִקְשָׁתָן, חֵי אֲחֵרִים קוֹדֶמִין
 לְבִקְשָׁתָן, דְּהֵינּוּ בְּאוֹפֵן שִׁישׁ מִיֵּם כְּדִי שְׁתִּית הָעֵיר הָרִשְׁאוֹנָה, אֵיךְ
 אִם יִשְׁתַּמְשׁוּ בְּמִים גַּם לְכְּבִיסָה, לֹא יִישָׂאֵר מִיֵּם לְעֵיר הָאֲחֵרָה אֵיךְ
 לְשָׁתִיָּה, בּוֹזָה יֵשׁ לְהַקְדִּים אֶת הָאֲחֵרוֹנִים, שְׁהִשְׁתִּיָּה בְּשִׁילָם הֵיא
 צוּרָךְ חֵי נֶפֶשׁ, לְכְּבִיסַת הָרִשְׁאוֹנִים. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, בְּבִקְשָׁתָן קוֹדֶמִין
 לְתִיָּהֵן אֲחֵרִים – אֵיךְ בּוֹזָה יֵשׁ לְהַקְדִּים אֶת הָרִשְׁאוֹנִים לְאֲחֵרוֹנִים, כִּיֹּן
 שְׁבִמְנִיעַת הַכְּבִיסָה יֵשׁ צֶעַר מְרֻבָּה, וְהָרִי זֶה נִידוֹן גַּם כֵּן כְּחֵי נֶפֶשׁ,
 וְכֵאמֹר, חֵיִיהֶם קוֹדֶמִים לְאֲחֵרִים.
 וּמִמִּילָא מוֹכִיחָה הַגִּמְרָא שְׁבִמְנִיעַת רֵחִיצָה יֵשׁ עֲנִינִי נֶפֶשׁ לְרַבִּי יוֹסִי,
 וְעַל כֵּךְ מִקְשָׁה הַגִּמְרָא:
 הַשְׁתָּא מִנִּיעַת בְּבִקְשָׁתָא אֶמְרַר רַבִּי יוֹסִי יֵשׁ כֹּה צֶעַר וְעִינִי נֶפֶשׁ, וְעַל כֵּן
 הֵיא קוֹדֶמֶת אֵיךְ לְשָׁתִיָּתָם שֶׁל אֲחֵרִים,

מִבְּרַת הַגִּמְרָא, שְׁנִית אֵם אֶרְחֵץ – נִתְבָּאֵר עַד עֵתָה פִּירוּשׁ דְּבָרֵי
 הַמִּשְׁנָה 'אֵם אֶרְחֵץ', דְּהֵינּוּ, שְׁתַּלְתָּה אֶת נִדְרָה לְאִיסוּר רֵחִיצָה
 לְעוֹלָם, בְּתַנָּאִי אֵם תִּרְחֹץ הַיּוֹם. אֵיךְ עֲדִין לֹא נִתְבָּאֵר פִּירוּשׁ דְּבָרֵי
 הַמִּשְׁנָה 'אֵם לֹא אֶרְחֵץ', דְּהֵיכִי דְמִי – בְּאִיזָה אוֹפֵן יֵשׁ לְהַעֲמִיד נִדֵּר
 זֶה, אֶלִּימָא דְאֶמְרָה תִּיתָּסֵר הֵנָּת רֵחִיצָה לְעוֹלָם עַלִּי אֵם לֹא אֶרְחֵץ
 הַיּוֹם, אִם כֵּן לְמָה לֶּה הַפֶּרָה, תִּתָּסֵר – תִּרְחֹץ, וּמִמִּילָא לֹא יִחוּל
 נִדְרָה, וְלֹא תֵאֵסֵר בְּהִנָּת רֵחִיצָה לְעוֹלָם.
 מִיִּשְׁבַּת הַגִּמְרָא, אֶמְרַר רַבִּי יְהוֹדָה, שִׁישׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁנָה בְּאוֹפֵן
 כּוֹה, דְּאֶמְרָה הָאֵשֶׁה תֵּאֵסֵר הֵנָּת רֵחִיצָה עַלִּי לְעוֹלָם אֵם לֹא אֶרְחֵץ
 בְּמִי מִשְׁרָה – מִיֵּם שְׁשׁוּרִים בָּהֶם פִּשְׁתֵּן, שְׁהֵם טְרוּחִים בִּיזְתָּר,
 וּמִמִּילָא בְּאוֹפֵן זֶה יִכּוֹל הַבֶּעַל לְהַפֵּר מִשּׁוּם עֲנִינִי נֶפֶשׁ. שְׁהָרִי אִם
 לֹא תִרְחֹץ בְּמִי מִשְׁרָה, תֵּאֵסֵר בְּרֵחִיצָה לְעוֹלָם, וְיֵשׁ בְּכֵךְ עֲנִינִי נֶפֶשׁ,
 וְאִם תִּרְחֹץ בְּמִי מִשְׁרָה כְּדִי שְׁלֹא יִתְקִיִּים הַתַּנָּאִי וְיִחוּל הַנִּדֵּר, מִכָּל
 מְקוֹם יֵשׁ לֶה עֲנִינִי נֶפֶשׁ בּוֹזָה שְׁהֵיא רוּחַצַת בְּמִים טְרוּחִים.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל בִּיאור זֶה, דְּכּוֹנֵתִיָּה – לְפִי בִיאור זֶה, יֵהָ
 הַבִּיאור בְּהַמְשָׁךְ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה דְּכָתִיב 'אֵם לֹא אֶתְקַשְׁטִי, שְׁאִמְרָה
 הָאֵשֶׁה תֵּאֵסֵר הֵנָּת קִישׁוֹת עַלִּי לְעוֹלָם אֵם לֹא אֶתְקַשְׁטִי בְּנֶפֶשׁ, וְעַל
 כֵּן רִשְׁאִי הַבֶּעַל לְהַפֵּר מִשּׁוּם עֲנִינִי נֶפֶשׁ, שְׁהָרִי אִם לֹא תִתְקַשֵּׁט
 בְּנֶפֶשׁ, יֵאֵסֵר עֲלֵיהָ לְהַתְקַשֵּׁט לְעוֹלָם, וְאִם תִּתְקַשֵּׁט כְּדִי שְׁלֹא
 יִתְקִיִּים הַתַּנָּאִי וְלֹא יִחוּל הַנִּדֵּר, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לֶה עֲנִינִי נֶפֶשׁ בּוֹזָה
 שְׁהֵיא מִתְקַשֵּׁט בְּנֶפֶשׁ. וְקִשָּׁה, כִּיצַד יִתְכֵּן לֹמֵר לִשּׁוֹן קִישׁוֹת לִגְבִי
 נֶפֶשׁ, הָרִי לְבִלְבֹּד הוּא וְלֹא קִישׁוֹת. וּמִכּוּיִן שְׁלֹא נִיתֵן לְבִאֵר אֶת דְּבָרֵי
 הַמִּשְׁנָה כֵּן לְגַבִּי קִישׁוֹת, זֹהִי הוֹכַחָה שְׂאִין הַבִּיאור כֵּן אֵיךְ לִגְבִי
 רֵחִיצָה.
 וְעַל כֵּן, מִבְּאֵרַת הַגִּמְרָא אֶת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה בְּאוֹפֵן אַחֵר:
 אֶמְרַר רַבִּי יְהוֹדָה, פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה כֵּךְ הוּא: בִּיאור הַמִּיָּלִים 'אֵם
 אֶרְחֵץ' הוּא, דְּאֶמְרָה הָאֵשֶׁה תֵּאֵסֵר הֵנָּת רֵחִיצָה לְעוֹלָם עַלִּי אֵם
 אֶרְחֵץ הַיּוֹם, וְכִמּוֹ שְׁנִתְבָּאֵר בְּדָבָרֵי הַגִּמְרָא לְעִיל. וּבִיאור הַמִּיָּלִים
 'אֵם לֹא אֶרְחֵץ' הוּא, שְׁאִמְרָה הָאֵשֶׁה שְׁבִיבָה שְׁלֹא אֶרְחֵץ, דְּהֵינּוּ,
 שְׁלֹא תַלְתָּה אֶת הָאִיסוּר בְּתַנָּאִי, אֲלֹא נִשְׁבַּעָה שְׁלֹא לְרַחוּץ, וּבּוֹזָה
 נִחְלָקוּ רַבִּי יוֹסִי וְחֲכָמִים אִם יֵשׁ בְּמִנְעִת רֵחִיצָה עֲנִינִי נֶפֶשׁ. וְכֵן יֵהָ
 הַבִּיאור בְּדָבָרֵי הַמִּשְׁנָה לְגַבִּי קִישׁוֹת. שְׁבִיאור דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה 'אֵם
 אֶתְקַשְׁטִי' הוּא, שְׁאִמְרָה הָאֵשֶׁה תֵּאֵסֵר הֵנָּת קִישׁוֹת עַלִּי לְעוֹלָם אֵם
 אֶתְקַשְׁטִי הַיּוֹם, וּבִיאור הַמִּיָּלִים 'אֵם לֹא אֶתְקַשְׁטִי' הוּא, שְׁאִמְרָה
 הָאֵשֶׁה שְׁבִיבָה שְׁלֹא אֶתְקַשְׁטִי. וְגַם בּוֹזָה נִחְלָקוּ רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּנֵּן, הָאֵם
 יֵשׁ עֲנִינִי נֶפֶשׁ בְּמִנְעִת קִישׁוֹת.
 וְנִמְצָא, שְׁהַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּשִׁנֵּי מְקָרִים שׁוֹנִים, מְקָרָה אַחַד שְׁבו
 אוֹמְרִית הָאֵשֶׁה עַל צִעְמָה רֵחִיצָה אוֹ קִישׁוֹת לְעוֹלָם, אִם תִּרְחֹץ או
 תִּתְקַשֵּׁט הַיּוֹם, וּמְקָרָה נֹסֵף שְׁבו נִשְׁבַּעַת הָאֵשֶׁה שְׁלֹא לְרַחוּץ או
 לְהַתְקַשֵּׁט.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל בִּיאור זֶה שְׁהַמִּיָּלִים 'אֵם לֹא אֶרְחֵץ' אֵינֵם
 עוֹסְקִים בְּנִדֵּר אֲלֹא בְּשִׁבּוּעָה:
 אֶמְרַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי, אִם כֵּן, מִדּוּעַ פִּתְחָה הַמִּשְׁנָה בְּמִיָּלִים
 'אֲלֹא נִדְרִים שְׁהוּא מִיפֵּר', הֵיא אֲלֹא נִדְרִים וְשִׁבּוּעוֹת מִיָּפֵר לִיה
 לְמִתְנִי – הֵיכָה צְרִיךְ לֹמֵר 'אֲלֹא נִדְרִים וְשִׁבּוּעוֹת', מֵאַחַר שְׁהַמְשָׁךְ
 הַמִּשְׁנָה עוֹסֵק לֹא רַק בְּנִדְרִים אֲלֹא אֵיךְ בְּשִׁבּוּעוֹת.
 מִיִּשְׁבַּת הַגִּמְרָא בְּשִׁנֵּי אוֹפֵנִים:
 הָאֲחַד, אֶמְרַר לִיה תְּנִי אֲלֹא נִדְרִים וְשִׁבּוּעוֹת – אֲכֵן יֵשׁ לְגִירוֹס בְּדָבָרֵי
 הַמִּשְׁנָה 'אֲלֹא נִדְרִים וְשִׁבּוּעוֹת'. וְהַשְׁנִי, וְאֵיכָּתִיב אֵימָא, שְׂאִין צוּרָךְ
 לְתַתֵּן הַמִּשְׁנָה, אֲלֹא אֵיךְ הַלְשׁוֹן 'אֲלֹא נִדְרִים' נִכּוֹן הוּא, כִּיֹּן
 שְׁשִׁבּוּעוֹת נִמְיָ הֵינּוּ נִדְרִים – שְׂאֵיךְ שְׁבוּעָה הָרִי הֵיא בְּכֹלל נִדֵּר.
 וְהָרִיאָה לָזֶה, דְּתִנֵּן בְּמִשְׁנָה לְעִיל (ט), שְׂאֵדָם הָאוֹמֵר 'הָרִי עַלִּי
 בְּנִדְרִי רִשְׁעִים', נִדֵּר בְּנִדְרֵי וּבְקִרְבָּן וּבְשִׁבּוּעָה – חֵל נִדְרוֹ לְעִנִּין נְזִירוֹת
 אוֹ קִרְבָּן אוֹ שְׁבוּעָה. וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, שְׂאֵיךְ שְׁבוּעָה
 כְּלוּלָה הֵיא בְּלִשׁוֹן נִדֵּר.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל שִׁית חֲכָמִים, הַסּוֹבֵרִים שְׁמִנִיעַת רֵחִיצָה יֵשׁ בַּה
 עֲנִינִי נֶפֶשׁ:

גוף בולו לא כל שכן – מניעת רחיצה המצערת את הגוף כולו, על
אחת כמה וכמה שיודה רבי יוסי שיש בה עינוי נפש. ואם כן, כיצד
יתכן שרבי יוסי חולק במשנה על דברי חכמים, וסובר שאין
במניעת רחיצה עינוי נפש.
מתרצת הגמרא, אמר – תירצו בני הישיבה, אין – אכן כן, כביסה
אליהם לרבי יוסי – כביסה נצרכת היא לאדם יותר מרחיצה לדעת
רבי יוסי, ועל כן למרות שלשיטתו אין עינוי נפש במניעת רחיצה,
מודה הוא שיש עינוי נפש במניעת כיבוס.
ומביאה הגמרא ראייה לכך שמניעת כביסה מזיקה יותר ממניעת
רחיצה:
דאמר שמואל, האי ערבוביתא דרישא מתא לדי עורבא – ערבוב
הראש בעפר וכינים, מחמת שאינו רוחץ ומסיר את שער ראשו,
גורם הוא לעיוורון. ערבוביתא דמאני מתא לדי שמומיתא –
ערבוב הבגדים בכלוך, מחמת שאינו מכבסם, גורם הוא לשיגעון.
ערבוביתא דנופא מתא לדי שחיני וכיבי – ערבוב הגוף בויעה
ולכלוך, מחמת שאינו רוחץ את גופו, גורם הוא לפצעים
המכאיבים.
ומוכיחה הגמרא, שכיון שמניעת רחיצה גורמת לפצעים שניתן
לרפאותם, ואילו מניעת כיבוס גורמת לשיגעון שלא ניתן
לרפאותו, בהכרח שמניעת כביסה מזיקה יותר, ועל כן סובר רבי
יוסי, שמניעת רחיצה אין בה עינוי נפש, ואילו מניעת כיבוס יש בה
עינוי נפש.
מביאה הגמרא כמה אזהרות ששלחו מארץ ישראל לבבל, ואחת
מהם עוסקת ב'ערבוביתא':
שלחו מתם – מארץ ישראל, הנהרו בערבוביתא – הזהרו לרחוץ
ולכבס את בגדיכם, כדי שלא תבואו לידי ערבוב הראש, הגוף,
והבגדים. הנהרו בערבוביתא – הזהרו ללמוד וללמד תורה בחבורה,
שהתלמידים מחדדים זה את זה, ואף את רבם. הנהרו בעניינים
להשתדל ללמוד תורה, שמהם תצא תורה, כיון שאין דעתם נתונה
לעסקים אחרים, וכן מכיון שדעתם שפלה עליהם. שפאמר (במדבר
כז ט) 'ול מים מורלי', ודרשו חכמים, מדלים, שמהם – מן הענינים
שבעם ישראל, תצא תורה שנמשלה למים.
שואלת הגמרא, ומפני מה אין מצוין תלמידי חכמים לצאת תלמידי
חכמים מביניהן – מדוע לא מצויה הדבר שבניהם של תלמידי חכמים
יהיו אף הם תלמידי חכמים. אמר רב יוסף, טעם הדבר הוא כדי
שלא יאמרו בניהם של התלמידי חכמים, שהתורה ירושה היא להם
מאבותיהם, ולא יטרחו לעמול בה. רב ששת בריה דרב אידי אומר,
שטעם הדבר הוא כדי שלא יתגדלו – ליתגאו, תלמידי חכמים על
הצבור, שמאחר שרואים הם שאין התורה פוסקת מזרעם, יבואו
להשתרר על הצבור. מר זוטרא אומר, שטעם הדבר הוא מפני
שחן – התלמידי חכמים, מתגברין – מתגאים, על הצבור, וכעונש
על כך, אינם זוכים לבנים תלמידי חכמים. רב אשי אומר, שטעם
הדבר הוא משום דקרו לאיניש חמר – שקוראים התלמידי חכמים
לאנשים שאינם עוסקים בתורה 'חמורים', כלומר שמוזלזלים הם
באלו שאינם תלמידי חכמים. רבינא אומר, שטעם הדבר הוא
מחמת שאין התלמידי חכמים מקבלין בתורה תהלה, דהיינו שאינם
מברכים בשחרית את ברכות התורה, ודבר זה מלמד על זלזול
בתורה, ועל כן אינם זוכים לבנים העוסקים בתורה.
מביאה הגמרא מימרא, שממנה אנו למדים את חומרת העון של
מי שאינו מברך בברכות התורה:
דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דתניב – מהו ביאור הפסוק (ירמיה ט
יא) 'מי האיש החכם ויגן את זאת, ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה, על
מה אבדה הארץ ונצתה כמדבר מכלי עבר'. דבר זה – שאלה זו,
על מה אבדה הארץ, נשאלה להחכים – על כוונת הפסוק 'מי האיש
החכם, ולגביאם – וזו כוונת הפסוק 'ואשר דבר פי ה' אליו, ולא
פירשוהו – לא ידעו לומר את סיבת החורבן. עד שפירשו תקדוש
ברוך הוא בעצמו, דתניב (שם פסוק יב) 'ויאמר ה' על עונם את תורת
וגו', ולא שמעו בקולי ולא הלכו בזה. ומקשה הגמרא, תינינו לא

שמעו בקולי תינינו לא הלכו בזה, ומהו כפל הלשון. אמר רב יהודה
אמר רב, כוונת הפסוק 'על עונם את תורת' היינו שאין מקבלין
בתורה תהלה, שמכיון שלא עסקו בתורה לשמה, לא היתה
חשובה בעיניהם לברך עליה. וזו הכוונה 'לא הלכו בזה', שלא
למדו התורה לשמה.
ומכאן אנו למדים, את חומרת העון של מי שאינו מברך ברכת
התורה, שעון זה הוא שגורם לחורבן בית המקדש.
הגמרא דנה בטעמו של רבי יוסי הסובר שהצורך במים לכביסה
של העיר הראשונה, קודם לצורך במים לשתייה של העיר השניה:
איני בר יהודה, לא אתא למתיבתא דרבי יוסי תלתא יומי – לא בא
שלשה ימים לישיבתו של רבי יוסי. אשכחיה ורדימוס בריה יוסי –
פגשו בנו של רבי יוסי, אמר ליה לאיסי בר יהודה, מאי מעמיא לא
אתי מר לבי מדרשא דאבא הא תלתא יומי – מדוע אינך בא לבית
המדרש של אבי שלשה ימים. אמר ליה איסי בר יהודה לורדימוס
בנו של רבי יוסי, איני מגיע לישיבתו של אביך כי מעמיא דאבך
לא דענא היבא איתאי – איני יודע מזהיכן מקורו של הדין שאמר
אביך. אמר ליה ורדימוס, לימא מר מאי קאמר ליה דלמא דענא
מעמיא – אמור לי באיזה דין מדובר, שמא אוכל לומר לך את
מקורו. אמר ליה איסי בר יהודה, כוונתי להא דתניא רבי יוסי אומר
בביבטן קודמין לחי אחרים שהוא דבר התמוה מסברא, ובהכרח
שהוא דורשו מפסוק, ואם כן קרא מנלן – מהיכן הוא דורש דין זה.
אמר ליה, דתניב (במדבר לא ה) 'ומגורשיהם יהיו לבחמתם וגו' וכלל
חיתים. ויש לדון בדברי הפסוק מאי 'חיתים' – מה היא הכוונה 'לכל
חיתם, אילימא חיה – לגדל שם חיות, ויחל חיה בכלל בהמה היא,
והרי זה נכלל ב'לבהמתם', אלא מאי חיתם, חיותא משם – לכל
צרכי חיותם, שואלת הגמרא, פשיטא, ואין המקרא צריך לפרש
דבר זה, אלא לאו כביסה – בהכרח הכוונה במילה 'חיתם' היא על
כביסה שנקראת צורך חי נפש, דהא איבא צערא דערבוביתא –
כיון שבמניעת הכביסה ישנו צער הגוף עקב עירבוב הכלוך
בבגדים, העלול לגרום לשיגעון. וכיון שהכתוב מכלל לכביסה
בשם 'חיתם', הרי היא נכנסת בכלל 'חית קודמים', ועל כן נוקט
רבי יוסי שכביסתו של העיר הראשונה, קודמת לשתיית העיר
האחרת.
שנינו במשנה, אמר רבי יוסי אין אלו – מניעת רחיצה וקישוט נדרין
עיניו נפש:
איבצא להו, לרבי יוסי הסובר שאין במניעת רחיצה וקישוט עינוי
נפש, ועל כן אין הבעל רשאי להפר נדרים אלו, פהי שפיר הבעל
נדרים אלו משום דברים שבינו לבניה, שעל כל פנים הבעל אינו
חפץ שתמנע אשתו מרחיצה וקישוט, ואם כן שמא יוכל להפר
משום דברים שבינו לבניה, אף שאין בהם עינוי נפש לאשה.
מנסה הגמרא לפשוט איבעיא זו מדברי רבי יוסי:
תא שמע. אמר רבי יוסי אין אלו נדרין עיניו נפש, ומשמע מדבריו,
שרק משום עינוי נפש אין כאן, אכל דברים שבינו לבניה הויין,
ויוכל הבעל להפר, שאם דעתו היא שאין הבעל יכול להפר כלל,
היה לו לומר 'לא יפר'.
דוחה הגמרא, דלמא לדידהו דרבנן קאמר להו – שענה להם רבי
יוסי לפי שיטתם. וכונתו לומר להם, לדידי אפילו דברים שבינו
לבניה לא הויין – לשיטתי, אכן אין הבעל רשאי כלל להפר, אף לא
משום דברים שבינו לבניה, לדידהו דאמריהו הויין נדרין עיניו נפש,
אזוי לי דאין אלו נדרין עיניו נפש – אך לשיטתכם שהבעל יכול
להפר נדרים אלו, הדור לי על כל פנים, שאין אלו נדרין עיניו נפש.
ומאחר שעדיין לא נפשט הספק, שבה הגמרא ושואלת, מאי –
האם לשיטתו של רבי יוסי ניתן להפר נדרים אלו משום דברים
שבינו לבניה. ונחלקו בזה אמוראים: רב אבא בר אבהו אומר, מפר
– יכול הבעל להפר אף לשיטתו של רבי יוסי, משום דברים שבינו
לבניה, מאחר שהבעל מקפיד בזה שאשתו תוכל לרחוץ
ולהתקשט. רב הונא אומר, אין מפר – אין הבעל יכול להפר לדעת
רבי יוסי, אף לא משום דברים שבינו לבניה.

נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף פא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רכא
רש"י תוספות

1 כביסת בגדים אלימא ליה לר' יוסי. דאית ביה יותר מרדחיה. דאמר שמואל האי
2 ערבוביתא דרישא. עפורית שמתכנס לאדם בראשו, שאינו רוחץ. מתא ליה ליד עורא.
3 מסמא את עינו. ערבוביתא דמאני. שנושא בגדים שאינו רוחץ עד ששחורין הרבה. ליד
4 שעמוביתא. שגנן, וזו שעמוביתא קשה מכול. ערבוביתא דגופא. וזהמא הבאה על בשרו
5 של אדם מחמת זיעה שאינו רוחץ. והורו
6 בערבוביתא. בתנאו דפריש. ואלא תלמודו תורה
7 אלא בחבורה. שאין אדם מתפלפל אלא מתוך
8 לימוד חבריו. והורו בבני עניים. שלא יהו קלים
9 בעיניהם ללמדם תורה. ופשי מה תלמודי
10 חכמים אין מצוין בו. שאין הדבר מצוי. שלא
11 יהו אוסרים. בני אדם: תורה ירדשה היא להם,
12 ואין אנו נוקטין ללמוד תורה. שלא יתגדרו. שלא
13 יתגדלו, שלא ינהו שררה כשיראו שזו אבותם
14 ובניהם תלמידי חכמים. יתגדרו - כמו "הגידו לו
15 אבותיו להתגדר בו" (חולין דף ז.). מפני שהן
16 מתגברין. ודאי כל מי שהוא ת"ח ובנו ת"ח דאי
17 מתגבר. דקרו לאינשי חפרי. שאין נהגין לזון
18 כבוד ומבזין אותן, מפני תורה שבהם. נצתה
19 מברכר מבלי יושב. יושב "שיבה של ת"ח. נשאל
20 לחכמים. דכתיב "מי האיש החכם" לנביאים
21 ומלאכי השרת - דכתיב "ואשר דבר פי ה' אלו
22 יגידה". שאין מברכין. כשמשיבין לתלמוד
23 תורה. ותלמידי חכמים בני תלמידי חכמים,
24 מתוך שהן זורקין לעסוק בתורה ורגילין בה -
25 אינן זורקין לברך כשפותחין - לא מקיימא
26 ברכתא. וכדאמרין בברכת התורה: הדיא אנטו
27 ונאציאנו מלומדי תורה. ורדמים בר' יוסי. הינו
28 ר' מנחם בר' יוסי, דמיתקרי "בן של קדושים"
29 (פסחים קד.). טעמא לא ידענא. דאמר למילתה
30 שאינו יכול לעמוד על סוף דעתו. אמר ליה
31 דכתיב. גבי לויס "ולכל חיתים". אלימא חיה
32 משם. שמתפרנסת משם. והלא חיה בכלל
33 בהמה. דכתיב "זאת החיה אשר תאכלו מכל
34 הבהמה" (ויקרא יא). והואיל דכתיב "לבהמתם"
35 - למה לי "חיתים"? ולא לא, כביסה היו
36 חיותם ממש. דכביסת בגדיהן היינו חיותם. דאי
37 לא מכבשי בגדיהן - איכא צערא דחיותם, הינו
38 נמי ערבוביתא דאמר לעיל. איבעיא להו לרבי
39 יוסי. דאמר "שלא ארוחץ" "שלא אתקשט" אינם
40 נדרי עינו נפש, ומשום נדרי עינו נפש אתו
41 מיפר. מהו שיפר משום דברים שבין לבניה.
42 שיהו מופרין לעצמו, כדאמרן לעיל: אבל אין
43 בהן עינו נפש - מפר לעצמו. משום דברים
44 שבין לבניה היינו קישוט כל הגוף. בין קישוט
45 תכשיטין בין קישוט דהעברת שער באותו מקום.
46 דקישוט - כל כל הגוף משמע. לדידכו דאמריתו.
47 דרדחיה הוי עינו נפש בו אלא דברים שבין
48 לבניה, דהא לא נדרה אלא מאותו מקום. מאי.
49 כלומר, אבתי ממכע לן אי מפר אי לא.
50 שלא

ברדחיה וקישוט דפליג עלייהו דרבנן. מי אמר דדוקא משום עינו נפש הוא דפליג עלייהו דלא מפר, אבל משום דברים שבין לבניה - מודה ר' זמר. דלרבנן דאמר עינו נפש
הוי - מפר בין לעצמו בין לאחרים. ולר' יוסי - דוקא לעצמו מפר, לאחרים אינו מפר, דהא הוא דאיכא בין עינו נפש ודברים שבין לבניה, כדאמר בריש פרקין. ת"ש דא"ר יוסי אין אלו
נדרי עינו נפש. ואם איתא דלר' יוסי אפי' משום דברים שבין לבניה אינו מפר - ה"ל למימר "לא יפר". מדקאמר אין אלו נדרי עינו נפש משמע: אבל דברים שבין לבניה הויין. רב אדא
בר אבהה אמר מפר. דאיכא קפידא לבעל הבית.

שמת

רכב נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף פא עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)

תוספות

שמת בעפר פיר. בעפר חפירתו, שהוא דר בו תמיד. שמתוך שהוא רגיל שם - אינו נתקל בעפר של אותה גומא. כך זה, מתוך שהוא רגיל - אינו חושש שמתו תקשר לו נימא אם לא תרחץ. **תניא** כוותיה דרב אדא בר אבהו וכו'. מפר, בין בינו לבניה - כגון דאמרה "קונם פירות בעלה עליה", ובין בינה לבין אחרים - שאסרה פירות אחרים עליה. **קונם** שאני עושה לפי אבא וכו'. מפרש ואזיל דברים שאין בהם עינוי נפש, ובניה לבין אחרים. ומפרש לה מקמי בינו לבניה, משום דבבניו לבניה איכא פלוגתא, דיומנין מפר ומניין אין צריך להפר. **שלא** אתן תבן לפני בהמתך ולפני בקרך אין יכול להפר. משום דלא משעבדא ליה. ואע"ג דבפרק "אע"פ" אסקנא כדופה ליתן תבן לפני בהמתו - התם מיירי בשלא הכניסה לו ארבע שפחות, דקיימא לן התם דיושבת בתקדרא ואינה חייבת לו בדברים הללו. אפ"ה, נדרה שלא אציע לך מותר" וכו' - אין צריך להפר, משום דקיימא לן התם: אפילו הכניסה לו כמה שפחות מחוייבת בהכי, לפי שהדברים הללו מביאין לידי קירוב הדעת. ר"ג אומר יפר. אע"ג דלא חיל נדרה, אפ"ה צריך להפר מדרבנן, שלא תקל בנדרים ותעבור על "כל יחל". והא אסתמכתא בעלמא הוא.

דבר אחר לא יחל דברו מכאן לחכם שאין מתיר נדרי עצמו. וכדדרשין: הוא אינו מחל אבל אחרים מוחלין לו. וקשה בעיני: מאי "דאי" דהא ר"ג דאמר יפר משום לתא ד"כל יחל" קאמר, ולא מדרשא דקרא. ומאי "דבר אחר" ונראה בעיני דר"ג דאמר יפר - "דבר" קדריש, דאפי' מידי דלא מיקרי נדר, אלא דבר בעלמא - אמר קרא ד"לא יחל". דנהי דלא לקי עליה, אפ"ה כיון דאפשר בהפרה - בלא הפרה לא יחל. והיינו דקאמר "דבר אחר", והוא "דבר" גופיה דדריש ר"ג להכי, למידי אחרינא מדריש, דחכם אינו מתיר נדרי עצמו, ומי "דבר" הוא דמשמע לן הכי. **מאן** שמעת ליה דאמר שלא אבחול ושלא אפקס דברים שבניו לבניה ר' יוסי. דאילו לרבנן, משום נדרי עניי נפש הוא דמפר. **משום** שנאמר לא יחל דברו מני ר"ג היא. דדריש "דבר" לומר דאפי' מידי שאינו נדר גמור, אלא דבר בעלמא - אפ"ה לא יחל, כדי שלא ינהוג קלות ראש בנדרים גמורים. הכא נמי, כיון שנחנו איסור בדברים המותרין - הוה ליה לגביהו כדברים האסורים, ומכאן היה אומר ה"ר יהודה הכהן ד"ל שאם נהג אדם שלא לאכול בשר ושלא לשחות יין בזמן מיוחד, ושוב רוצה לשחות יין או לאכול בשר באותו הזמן - צריך היתר. מתני' בנגעים (פ"ב מ"ט): כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ר' יהודה אומר: אף לא נגעי קרוביו. כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, ר' יהודה אומר: אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים. **וגרסי'** בירושלמי (פ"ה י"ז): נדרה אשה ושומע בעלה ולא הפר לה - פשיטא שאינו מפר לה לענין הבעל, מהו שיפר לה לענין חוקין? מה אנו קיימין? אי בנדרים שבניו לבניה - נדרי עצמו הן, אלא כיון קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים. ולא ר' יהודה היא? תנינן בשם ר"י, ר' חייא תנא לה בשם חכמים. ופסק הרמב"ן ד"ל כר' יהודה, מדתני לה ר' חייא בשם חכמים. ובתבתי מזה בפי' בס"ד. **ירושלמי**: "קונם הגיתי על בני עירי" - אינו נשאל לזקן שיש שם, הנאת בני עירי עלי' - נשאל לזקן שיש שם. **בעא** מיניה רבא מרב תמן תשמיש המטה לרבנן עניי נפש הוא. תפקא מינה דמפר בין לעצמו בין לאחרים. או דברים שבניו לבניה הוא. ולעצמו - מפר, לאחרים - אינו מפר. **נשולח** אני מן היהודים. שאסרה הנאת תשמיש עליה. **אמאי** תהא נשולח מן היהודים. דאם איתא דתשמיש עניי נפש הוי - מדתניא הפרתו בין לעצמו בין לאחרים. **לרבנן** תבעי לך. משום דנשולח אני מן היהודים ר' יוסי קתני לה, ולירידה וראי לא הוי עניי נפש, וכדתניא בבביתא דלעיל. **בוליה** פירקין ר' יוסי היא.

שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר. בעפר חפירתו, שהוא רגיל בה ומתגדל באותה עפר. כך לא מצינו אדם שניזוק במקום שרגיל לדוש בתוכו, שאין השער מוזק. דברים שיש בהן עינוי נפש מפר בין בינו לבניה ב'ו'. כלומר, כשהוא מפר לה - הוה מופרים לעולם, בין כל זמן שהיא תחתיו ובין בינה לבין אחרים, אפי' לאחר שתתגרש ותנשא לאחר. שאין בהן עינוי נפש בינה לבין אחרים אינו מפר. כדמפרש בריש פירקין, דלאחר שגרשה חלין עליה. כיצד, איהו נדרי עינוי נפש שהיו מופרין לעולם - אמרה קונם וכו'. **שאיני** עושה לפי אבא. אינו לא נדרי עינוי נפש ולא דברים שבניו לבניה, לכך אינו מפר לה. שלא אבחול ושלא אפקס. דברים שבניו לבניה. שלא אשמש מפתך. כדמפרש לקמן. שלא אציע מפתך ב'ו' אין צריך להפר. משום דרחמנא זכיה ליה בהני מלאכות. רשב"ג אומר יפר משום שנאמר לא יחל דברו. דאורייתא דלאו כל כמינה לאפקעיני שעבודו דבעל מינה. והיינו כרב אדא בר אבהו, דאמר: דברים שבניו לבניה יפר. דבר אחר לא יחל דברו מכאן אחרה לחכם שלא יתיר נדריו לעצמו. דברים המותרים ואחרים שנחנו בו איסור אי אתה רשאי לנהוג בו' מני רשב"ג היא. דאמר לעיל: יפר לה. והואיל ונהגה בו איסור והיא סבורה שתהא אסורה להציע לו מלתו ולמוזג כוס - אינו רשאי לנהוג בהן היתר, אא"כ מפר לה. משום שנאמר לא יחל דברו. ואינו רשאי לבטל דבריה ולנהוג בהן היתר אא"כ מפר לה. האומרת נשולח אני מן היהודים. מודרת אני מהם מתשמיש, שלא ינהג שום יהודי ממנה.

שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר. תניא כוותיה דרב אדא בר אבהו: דברים שיש בהן עינוי נפש - מפר, בין בינו לבניה בין בינה לבין אחרים. שאין בהן עינוי נפש; בינו לבניה - מפר, בינה לבין אחרים - אינו מפר. כיצד? אמרה "קונם פירות עלי" - ה"ו יפר, "קונם שאני עושה כפי אבא, כפי אחי, כפי אביך, כפי אחי, ושלא אתן תבן לפני בהמתך ומים לפני בקרך" - אין יכול להפר. "שלא אבחול ושלא אפקס ושלא אשמש מפתך" - יפר משום דברים שבניו לבניה. "שלא אציע קד מפתך, ושלא אמוזג קד את הכוס, ושלא ארחץ קד פניו וידיו ורגליו" - אין צריך להפר. ר"ג אומר: יפר, שנא' "לא יחל דברו". דבר אחר: "לא יחל דברו" - מפאן לחכם שאין מתיר נדרי עצמו. מאן שמעינן דאמר "שלא אבחול ושלא אפקס" דברים שבניו לבניה הויין - ר' יוסי וקתני דמפר משום דברים שבניו לבניה. אמר מר: "שלא אשמש מפתך" - יפר משום דברים שבניו לבניה. היכי דמי? אילימא דאמרה: "הנאת תשמיש ערוד" - קמה לי הפרה? הא משועבדת ליה! אלא באומרת "הנאת תשמיש ערוד", וכרב קתנא. דאמר רב קתנא: "הנאת תשמיש ערוד" - בופה ומשמשותו, "הנאת תשמיש ערוד" - יפר, שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו. מאן תנא הא דתניא: דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור - אי אתה רשאי לנהוג בהם היתר כפי' כפולין, משום שנאמר "לא יחל דברו". דבר אחר: "לא יחל דברו" - מפאן לתלמיד חכם שאין מפר נדרי עצמו. מיני? ר"ג היא. בעא מיניה רבא מרב נחמן: תשמיש המטה, לרבנן, עינוי נפש הוא או דברים שבניו לבניה? אמר ליה, תניתוה: ו"נשולח אני מן היהודים" - יפר

יפר

יפר

כולהו

לזכות לזיכוד הנפש להיפטר מכף הקלע הוא, על ידי חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תהלים בעל פה

היום יום טוב

לכ, 'הוא אינו מוחל, אבל אחרים מוחלין לו'.
 עתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להוכיח מדברי הברייתא כדעת
 רב אדא, הסובר שאף לרבי יוסי יכול הבעל להפיר נדר של מניעת
 קישוט, משום דבר שבינו לבניה:
 שנינו בברייתא זו, שכשנדרה האשה ממניעת כיחול ופיקוס, שהם
 מיני קישוט, אין הבעל יכול להפיר משום נדרי עינוי נפש, אלא
 משום דברים שבינו לבניה, ומדייקת הגמרא, מאן שמעינן דאמר –
 מי הוא התנא הסובר שבנדרה האשה שלא אכחול ושלא אפיקוס,
 דברים שבינו לבניה הויין ולא נדרי עינוי נפש, רבי יוסף, הסובר
 במשנה שאין אלו נדרי עינוי נפש, ונקטנן בברייתא, דמפר הבעל
 משום דברים שבינו לבניה, ואם כן יש להוכיח שאף לדעת רבי יוסי
 הסובר שאין בנדרים אלו עינוי נפש, יכול הבעל להפיר משום
 דברים שבינו לבניה.
 שנינו בדברי הברייתא לעיל, שאשה שנדרה מתשמיש יכול הבעל
 להפיר משום דברים שבינו לבניה, ודנה הגמרא באיזה לשון נדרה
 האשה:
 אמר מר, ושלא אשמש מפתח יפר משום דברים שבינו לבניה – אשה
 שנדרה מתשמיש, חל הנדר, אך יכול הבעל להפיר משום דברים
 שבינו לבניה, ומבשרת הגמרא, היכי דמי – באיזה לשון נדרה
 האשה, אילימא דאמרה לבעלה, קונם הנאת תשמישי עליך, דהיינו
 שאסרה עליו ליהנות מתשמישה, למה לי הפרה הא משועבדת ליה
 – מדוע צריך הבעל להפיר, הרי מכיון שהיא משועבדת לשמשו,
 אין הנדר חל כלל, אלא, בהכרח צריך לומר שכוונת הברייתא
 היא, באומרת האשה לבעלה תאסר הנאת תשמישי עליך, שבאופן
 כזה שאסרה את עצמה ולא את בעלה, חל הנדר עליה, וצריך
 הבעל להפיר, ויברך כהנא, דאמר רב כהנא, אשה האומרת לבעלה
 תאסר הנאת תשמישי עליך, בופה ומשמשותו – יכול הוא לכופ
 אותה לשמשו, כיון שלא חל הנדר כלל. אמנם אם אמרה תאסר
 הנאת תשמישי עליך, יפר לה הבעל את נדרה, אף שהיא משועבדת
 לו, שמאחר ואסרה את עצמה ולא את בעלה, חל הנדר עליה
 ואסורה היא לשמש, וקיימא לן, שאין מאכילין את הנדר דבר
 האסור לו.
 הגמרא שבה לדון בדברי רבן גמליאל, הסובר שצריך הבעל להפיר
 את נדר אשתו, אף כשלא חל הנדר מחמת שהיא משועבדת לו:
 מאן תנא הא דתנא – מי הוא התנא של הברייתא, האומרת
 שדברים המותרים מן הדין, ואחרים נהגו בהן איסור – וישנם אנשים
 שנהגו איסור בדברים אלו, ואי איתא רשאי לנהוג בהם – בדברים
 אלו, היתר בפניהם כדי להמילן ממנהג זה, כדי שלא יבואו להקל
 אף בדברים האסורים על פי דין. (מני רבן גמליאל היא, דתנא,
 רבן גמליאל אומר יפר] הבעל לאשתו, אף באופן שלא חל נדרה,
 משום שנתאמר לא יחל דברו – כדי שלא תולול בנדרים, ותבוא לידי
 איסור לא יחל. וכשם שהוא מחמיר בזה, כך הוא סובר שאין
 להתיר לאדם דבר שנהג בו איסור, כדי שלא יבוא להתיר דברים
 האסורים על פי דין.
 דבר אחר – שיטה אחרת, החולקת על רבן גמליאל, ודורשת מן
 הפסוק לא יחל דברו, מכאן לתלמיד חכם שאין מפר את נדרי
 עצמו. (מני רבן גמליאל היא).
 הגמרא דנה בשיטת חכמים, הסוברים שמניעת רחיצה וקישוט יש
 בה עינוי נפש:
 קצא מיניה רבא מרב נחמן, אשה האוסרת על עצמה תשמיש
 המטה, לרבנן, מאיזו סיבה יכול הבעל להפיר נדר זה, האם נדר של
 עינוי נפש הוא, ויכול הבעל להפיר את נדרה אף כלפי אחרים, או
 נדר העוסק בדברים שבינו לבניה הוא, ואינו יכול להפיר אלא כלפי
 עצמו. אמר רבי רב נחמן לרבא, תניתיה – יש לפשוט ספק זה,
 מדברי המשנה לקמן (א), שבה מבואר, שאשה האומרת (ו)גמוליה
 אני מן היתודים, כלומר, שאסרה על עצמה את הנאת תשמישם
 של כל ישראל, ובעלה בכללם,

שלא מצינו שיעל שמת בעפר פיר – אין השועל נתקל בעפר
 חפירתו שהוא דר בו תמיד, מחמת שרגיל הוא בה ויודע להשמר
 שלא יזיקו. ומשל הוא, שאף הבעל אינו מקפיד על מניעת אשתו
 מרחיצה וקישוט, מכיון שרגיל הוא באשתו, ואינו חושש שיבא
 לידי תקלה.
 ועל כן, לדברי רבי יוסי אין נדר כזה נכלל בדברים שבינו לבניה,
 וממילא אין הבעל רשאי להפיר אותה.
 הגמרא מביאה ראייה לדברי רב אדא הסובר שלרבי יוסי רשאי
 הבעל להפיר משום דברים שבינו לבניה:
 תנא בנותיה דרב אדא בר אבהו, שנינו בתוספתא (פ"ו ה"א), שישנם
 ארבעה חילוקי דינים בנדרים שנודרת האשה: יש מהם שיכול
 הבעל להפיר בכל ענין, ויש שאינו יכול להפיר כלל, יש שאינו יכול
 להפיר אלא כשהם נוגעים בינו לבניה, ויש מהם שאינו צריך להפיר,
 כיון שמשועבדת היא לו, וכפי שיבואר להלן. ותחילה מבארת
 הברייתא את הכלל בזה, דברים שבינו לבניה נפש לאשה, כגון
 מניעת אכילת פירות, מפר הבעל את נדרה בין אם היה הנדר
 בדבר שבינו לבניה, וכגון שאסרה על עצמה את פירות בעלה, ובין
 אם היה הנדר בדבר שבינה לבין אחרים, שאסרה על עצמה פירות
 של אחרים. אבל נדרים שאין בהן עינוי נפש לאשה, אם הם
 עוסקים בדברים שבינו לבניה, מפר, אך אם הם עוסקים בדברים
 שבינה לבין אחרים, אינו מפר.
 ועתה מפרטת הברייתא את המקרים השונים:
 כיצד הם אופנים אלו, האופן הראשון שיכול הוא להפיר בכל
 מקרה, אם אמרה האשה קונם פירות העולם עלי, הרי זה יפר, כיון
 שיש עינוי נפש במניעת אכילת הפירות, ולכן מפר אף כשלא
 אסרה את פירות בעלה ואין בזה משום דברים שבינו לבניה.
 האופן השני, שאינו יכול להפיר כלל, אם אמרה האשה קונם שאיני
 עושה לפי אבא לפי אחיך לפי אחיך לפי אחי – דהיינו, איני מנהגה
 את אבי, או את אחיך, או אחי, ואף אין זה מדברים שבינו
 שהיא אוסרת עליהם את הנאתה, ואף אין זה מדברים שבינו
 לבניה, וכן האשה שאמרה לבעלה, קונם שלא אהיה תבן לפני
 בןמתיך ומים לפני בןמתיך, כיון שאינה משועבדת לו לדבר זה, ואין
 לה בזה עינוי נפש, ואף אינו בכלל דברים שבינו לבניה, אין הבעל
 יכול להפיר נדרים אלו כלל.
 האופן השלישי, שיכול הוא להפיר רק משום דברים שבינו לבניה,
 כשאמרה האשה קונם שלא אכחול – תיקון וייפוי העין, שלא
 אפיקוס – תיקון וייפוי השיער, ושלא אשמש מפתח, יפר הבעל את
 נדרה, אף שאין לה עינוי נפש בנדרים אלו, משום שנדרים אלו
 נוגעים לדברים שבינו לבניה.
 האופן הרביעי, שאין הבעל צריך כלל להפיר, כשאמרה האשה
 קונם שלא אציע לך את מפתח, ושלא אמוזג לך את הכוס, ושלא
 ארחץ לך פניך וידך ורגליך, שכל אלו שימושים של חיבה וקירוב
 הדעת הם, וחייבת האשה לעשותם לבעלה אף כאשר יש בבית
 עבדים ושפחות, בנדרים אלו אין הבעל צריך להפיר, מאחר שהיא
 משועבדת לו, ואין הנדר חל.
 מביאה הגמרא דעה החולקת על אופן זה, וסוברת שאף כשנדרה
 האשה למנוע מהבעל דבר שהיא משועבדת לעשות עבורו, עליו
 להפיר את נדרה:
 רבן גמליאל אומר, אף בנדרים אלו יפר לה הבעל את נדרה,
 שנתאמר (במדר ל א) לא יחל דברו, ודורש רבן גמליאל, שאף באופן
 כזה שלא חל הנדר מחמת שהיא משועבדת לבעל, ואינו אלא
 בגדר 'דבר' גרידא, מכל מקום מוטל על הבעל להפיר את נדרה,
 כדי שלא תקל בנדרים ותבוא לידי איסור לא יחל.
 מביאה הגמרא, שיש החולק על רבן גמליאל, ולומד מן המילה
 'דברו' דין אחר:
 דבר אחר, לא יחל דברו, מכאן לחכם שאין מתיר את נדרי עצמו,
 אלא עליו לילך לחכם אחר שיתיר לו, וכמו שדרשו חכמים (ברכות)

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציורים - הלכות שבת ~

עז מכנים אדם מלא קפתו (תרמג) עפר מבעוד יום ומערה אותו בביתו לארץ (תרמד), ומתיר לעשות בו כל צרכיו בשבת (תרמה), כגון לשול ממונו לכסות רק או צואה וכיוצא בזה (תרמו), והוא שיחד לו קרן זווית, שאז נפר הדבר שהוא מוכן ועומד לכך. אבל אם ערה אותו באמצע ביתו למדרס רגלים (תרמו) - הרי הוא בטל לגבי עפר קרקע הבית (תרמח) ומקצה הוא, ואסור לטלטלו. לפיכך, פרות הטמונים בחול - מתיר לטלם משם בשבת, שאין אותו העפר מקצה, שהרי הכינו לכך מתחלה ויחד לו פלי או קרן זווית. ובלבד שיהא העפר תחית כל כך בענין שאין בו משים עשית גומא, כמו שיתבאר בסמן תצ"ח:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף עז

ביאורי הלכה

בטלטול כדין עפר הארץ⁵⁸⁹.
תרמו] למדרס רגלים - כשצריך להוסיף עפר בקרקע הבית (שאינו מרוצף) מערה עפר באמצע הבית בכוונה שיתפזר בכל הבית על-ידי בני הבית ההולכים ודורסים עליו⁵⁹⁰.
תרמח] קרקע הבית - גם בבית מרוצף אין לטלטל את העפר שעירה באמצע הבית אלא אם כן ניכר שהוא מוכן ועומד שיטלטלוהו לאיזה שימוש⁵⁹¹.

תרמג] מלא קופתו - בין הרבה בין מעט⁵⁸⁷.
תרמד] בביתו לארץ - אפילו מערה אותו לארץ, וכל שכן שהעפר מותר בטלטול אם נשאר בשבת בקופתו. תרמה] צרכיו בשבת - אף שנתבאר לעיל סעיף ח שהעפר מוקצה מחמת גופו הוא, ואסור בטלטול אלא אם כן ייחדו אותו לעולם להשתמש בו, די בהנחת העפר בכלי או בקרן זווית כדי להתירו בטלטול⁵⁸⁸.
תרמו] וכיוצא בזה - עפר שבתוך עציץ שבבית אסור

ציורים והוספות

היתר טלטול העציץ אין חילוק בין עציץ יקר וכבד שקובעים לו מקום או עציץ פשוט (ככל כלי שמלאכתו להיתר שאינו נאסר מחמת חסרון כיס כדלעיל הערה מו).
590) עפר שעירה באמצע הבית נאסר בטלטול ללא חילוק אם פיזרו או לא כיון שסופו שידרסו עליו, אך להעיר שבמשנ"ב ס"ק קמד משמע שאם עירה באמצע הבית בכוונה להשתמש בו ולא פיזרו - מותר בטלטול, ובס' דברות משה (סי' לט הערה יז) תמה עליו ממשמעות לשון השו"ע שהעיקר הוא שייחד לו קרן זווית (וגם בקרן זווית צריך שיהיה צבור) אבל באמצע הבית נאסר בכל עניין, וצ"ע אם כן הוא גם משמעות שו"ע" שהוסיף "למדרס רגלים" שמשמע שתלוי בכוונתו, ולמעשה, כיון שבשו"ע" הוסיף שצריך שיהיה ניכר שהעפר עומד לשימוש, ועל פי המבואר לעיל שעפר שבאמצע הבית סופו להידרס, ממילא כוונתו אינה ניכרת ואסור בטלטול (והוא הדין לעפר שפיזרו בקרן זווית).
591) יש שדייקו שהעפר נאסר בטלטול דווקא על קרקע של עפר שאז בטל אליה אבל בקרקע מרוצפת מותר

587) אף שבמעט עפר היה מקום להחמיר שבטל לקרקע הבית (כדין המכניס מעט עפר לגינתו המבואר בס' תצח סכ"ז הובא בציורים).
588) העפר שייחדו לשימוש מותר בטלטול אפילו לא ייחדו לשימוש מסוים (ואדרבה, נתבאר בס' תצח סכ"ח שעפר שייחדו לדבר מסוים נאסר בטלטול לדברים אחרים (ביו"ט עכ"פ, וצ"ע לעניין שבת)), וכן אין צריך לייחדו לעולם אלא די בייחוד לשבת זו כדי להתירו בטלטול (ראה תהל"ד ס"ק מא) שאין צריך אפילו לייחדו לעולם כי לאחר שכיסו בו פעם אחת שוב אין מכסים בו ולא שייך בו ייחוד לעולם).
589) עפר זה לא הוכן לשום שימוש של טלטול בשבת ודינו כעפר סתם שאסור בטלטול, ואפילו אסור לקנח בו ידיו עבור מי שצריך לנטילת ידים ואין לו מים; אמנם נתבאר בקצות השלחן (סי' קמב ס"ק ה) שהעציץ עצמו מותר בטלטול (כדין כלי שמלאכתו להיתר) כל עוד בטלטולו איסור משום קוצר או זורע (על פי הכללים המבוארים בס' שלו), וכשמטלטל את העציץ מותר לטלטל עמו את העפר שבתוכו אף שהעפר לבדו אסור בטלטול; ולהעיר שלעניין

ציונים והוספות

הובאו בס' שו"ע הרב המבואר כנישתא דבי רב תוספת ביאור לסעיף זה), ולמעשה העיקר הוא שיהיה ניכר שמוכן ועומד לשימוש (ועיין לעיל הערה תקצ).

בטלטול לעולם, ויש שדייקו להיפך מהנכתב לעיל "למדרס רגליים" שמשמע שגם בקרקע מרוצפת אם כוונתו שיתבטל בקרקע על ידי מדרס רגליים נאסר בטלטול (דיוקים אלו

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום שני ~

ו לפיכך ישראל ונכרי שיש להם תנור בשותפות לא יאמר להנכרי טול אתה בלבדך שכר התנור ממה שיאפו בו הנכרים חמץ בשבוע של פסח ואני אטול בלבדי כנגד זה שבוע שלאחר הפסח דכיון שיש לישראל חלק בגוף התנור אם כן מתחילת השותפות זכה לישראל במחצית החמץ שיקבל הנכרי בעד שכר התנור בפסח ומה שאומר להנכרי אחר כך שיטול הוא בלבדו בשבוע של פסח והוא יטול כנגדו בשבוע שלאחר הפסח הרי זה כמחליף חמצו שזכה בו בפסח על חמץ אחר.

ואין היתר אלא שבתחלת השותפות יתנה עם הנכרי שיטול הוא בלבדו בשבוע של פסח והוא יטול כנגדו בשבוע שלאחר הפסח דנמצא שלא זכה לישראל מעולם במחצית החמץ של פסח כיון שכבר סילק את עצמו ממנו בתחילת השותפות:

ז ואם לא התנה עמו כך בתחלת השותפות (ועיין בסימן רמ"ה שיש עוד תקנה לזה) יש לו תקנה שקודם הפסח ימכור את מחצית התנור שלו להנכרי על כל ימי הפסח דהיינו שכל ימי הפסח יהיה כל גוף התנור של הנכרי ויקבל דמים מן הנכרי בעד מחצית תנורו קודם הפסח או יקנה להנכרי את מחצית תנורו באחד מדרכי הקנייה שיתבאר בחושן משפט הלכות מקח וממכר, ויתנה עמו שלאחר הפסח יתן לו בעד מחציתו מעות או שארי דברים שאינן חמץ או חמץ שנתחמץ לאחר הפסח וכשהתנה עמו כך אף אם לאחר הפסח נותן לו הנכרי לחם חמץ שנאפה בפסח בתנורו מותר לו לקבלו ולאכלו שהרי לא זכה לישראל בלחם זה קודם שנתנו הנכרי לידו כיון שהתנה עמו שיתן לו מעות או שארי דברים:

ח אסור להשכיר לנכרי חמור להוליד עליו חמץ בפסח או חדר לשום בתוכו חמץ בפסח מפני שאסור להשתכר באיסורי הנאה אבל מותר להשכיר לו חמור על שבוע של פסח בסתם שאין הנכרי מפרש לו שיווליד עליו חמץ בפסח אע"פ שהוא יודע שהנכרי יוליד עליו חמץ אין בכך כלום דכיון שאף אם לא יוליד עליו כלום יצטרך לפרוע לישראל כל שכרו משלם כיון שהשכירו לו לשבוע בין שיווליד עליו כל ימי השבוע (חוץ משבת ויו"ט כמ"ש בס' רמ"ו) בין שלא

~ יום ראשון ~

חלק ג' סימן תנ דין ישראל ונכרי שיש להם שותפות:

ד וכן הדין בישראל שקנה חוק הכומרים (פירוש שהמלך נותן לכומרים לחם חוקם בכל שבוע ושבוע והן מכרו לישראל בתחילת השנה כל הלחם שינתן להם בכל שבוע ושבוע כל השנה) שלכתחלה צריך ליוזר שיתנה עמהם קודם הפסח שלאחר הפסח לא יתנו לו בעד שבוע של פסח לחם חמץ שנתחמץ בתוך הפסח אלא מעות או שאר דבר שאינו חמץ או חמץ שנתחמץ לאחר הפסח וכשמתנה עמהם כך אף אם לאחר הפסח יתנו לו הכומרים בעד שבוע של פסח לחם חמץ שנתחמץ בתוך הפסח יהיה מותר לו לקבלו ולאכלו ובדיעבד שלא התנה עמהם כלום ולאחר הפסח נתנו לו בעד שבוע של פסח לחם חמץ שנתחמץ בתוך הפסח מותר לו לקבלו ולאכלו מטעם שנתבאר:

ה ישראל שיש לו תנור ואפה בו נכרי חמץ בפסח שלא מדעת הישראל אסור לו לקבל מעות מן הנכרי בעד שכר התנור אפילו לאחר הפסח.

ואם עבר וקבל מעות מן הנכרי אפילו בתוך הפסח מותר לו להנות מהם אע"פ שהנכרי נותן לו מעות אלו בעד אפיית החמץ שאפה בתנורו בפסח בשעה שהחמץ אסור בהנאה ונמצא שהוא נהנה מאיסורי הנאה, מכל"מ קום כיון שמעות אלו אינן לא דמי החמץ ולא חליפי החמץ אלא שחמץ גורם למעות שיבאו ליד הישראל לפיכך אין כאן איסור מן התורה אלא מדברי סופרים שאסור להשתכר באיסורי הנאה לכתחלה ולכך אסור לקבל המעות לכתחלה אבל אם כבר קבלם לא קנסוהו להפסיד מעותיו אלא בשכר יין נסך בלבד כמו שנתבאר ביו"ד סי' קל"ג.

אבל אם הביא הנכרי לאחר הפסח בעד שכר התנור ככרות של חמץ שאפה אותם בפסח בתנורו של ישראל אפילו עבר הישראל וקבלם אסור לו ולכל ישראל להנות מהם דכיון שדרך כל שוכרי תנור ליתן לבעל התנור בשכרו ככר מן הככרות שאופן בתנורו נמצא שבשעה שאפה הנכרי בתנור של ישראל כבר זכה הישראל בככר מן הככרות של נכרי שאפה אותן בתנור והרי זה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה לכל אדם מישראל:

מתבשל בתוכו על גבי האור אין הכלי מתבקע נמצא שמגיע לישראל קצת הנאה מהחמץ בפסח.

אבל אם אין ידוע לנו שהנכרי יבשל בו חמץ מותר להשכיר לו אפילו בתוך הפסח אע"פ שהכלי לא הוכשר לשם פסח והרי הוא בלוע מחמץ הרבה שאסור בהנאה, מכל"מקום גוף הכלי לא נאסר בהנאה ואין הנכרי שוכר ממנו ונותן לו דמים בעד החמץ הבלוע בכלי אלא בעד גוף הכלי המותר בהנאה:

יג. ומטעם זה מותר להחם חמץ בפסח בכלי הבלוע מחמץ כדי להשתמש בחמץ אלו לרחיצה ולכביסה ולחוף בהן את הראש שהרי אינו נהנה אלא מן הכלי ולא מן חמץ הבלוע בתוכו אע"פ שהוא נפלט מן הכלי לתוך חמץ הללו ויש בהן טעם החמץ, מכל"מקום כיון שאינו עומד לשתיה אלא לרחיצה וכביסה הרי אינו נהנה כלום מן טעם החמץ שנפלט לתוכו.

במה דברים אמורים בכלי המיוחד לרחיצה ולכביסה שאין דרך להשתמש בו לאכילה ולשתיה אבל כלי שדרך להשתמש בו לפעמים לאכילה ולשתיה צריך להצניעו במקום צנוע שאינו רגיל לילך לשם כל ימי הפסח כמו שיתבאר בס' תנ"א ואין להשתמש בו אפילו לרחיצה וכביסה ואפילו על ידי צונן גזירה שמא ישכח וישתמש בו לאכילה ולשתיה.

במה דברים אמורים כשרוצה להשתמש בו בפסח בקביעות אבל להשתמש בו דרך עראי במקרה על ידי צונן מותר אפילו לצורך אכילה ולשתיה אם אינו כלי חרס או אפילו על ידי חמץ לצורך רחיצה וכביסה אפילו הוא כלי חרס כמו שנתבאר בס' תנ"א ע"ש כל פרטי דין זה:

~ יום חמישי ~

יד. מי שמחזיק יורות ממושל העיר ויש לו חוק קבוע מהמושל על כל בני העיר שכל מי שמבשל ביורות אלו צריך ליתן לו מדה אחת מכל בישול אם הוא בענין שכשמתיישנים היורות או שמתקלקלין צריך ישראל זה הנוטל שכן לתקנם או לעשות חדשים הרי יורות אלו הן כשלו ממש ואסור לו להניח להנכרים שיבשלו בהן חמץ בפסח מטעם שנתבאר למעלה.

ואם אין לו כח למנוע אותן והן מבשלין חמץ בעל כרחו, על"כלפנים אסור לו ליתול לאחר הפסח את המדות של בישולי חמץ שהפרישו הנכרים בעד שכר היורות שבישלו בהן חמץ בפסח ואפילו אם עבר או שכח ונטל מדות אלו אסור ליהנות מהן דכיון שדרבן לעולם לתת מדה מן הבישול בעד שכר היורות הרי זכה הישראל במדה זו בשעת הבישול בתוך הפסח ונעשה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואפילו מעות אסור לו לקבל לאחר הפסח בעד שכר היורות שבישלו בהן חמץ בפסח כדי שלא ישכח באיסורי הנאה אלא שאם עבר וקבלם מותר לו להנות מהם כמו שנתבאר למעלה.

יולך עליו כלל אם כן אין הישראל משתכר כלום במה שהנכרי מוליד עליו חמץ בפסח:

~ יום שלישי ~

מ. וכן מותר להשכיר לו חדר שידור בו בפסח אע"פ שידוע שיכנים לתוכו חמץ, מכל"מקום הישראל אינו נוטל ממנו שכר הכנסת החמץ אלא שכר הדירה שאף אם לא יכנים חמץ לתוכו כל ימי הפסח לא ינכה לו כלום משכרו:

י. אבל אסור להשכיר לו תנור לאפות בו בפסח אע"פ שאין הנכרי מפרש לו שיאפה בו חמץ, מכל"מקום סתם אפיית הנכרי הוא חמץ והרי זה כמפרש לו שיאפה בו חמץ ונראה כמשתכר באיסורי הנאה לפיכך צריך הישראל להתנות עם הנכרי בשעה שמשכיר לו שלא יאפה בו חמץ בפסח אלא יבשל בו תבשילו ויאפה בו מצה וכשמתנה עמו כך אע"פ שהנכרי אופה בו חמץ בפסח אין צריך למחות בידו ומותר לקבל ממנו שכר התנור אפילו בתוך הפסח ואין זה משתכר באיסורי הנאה כיון שאף אם לא היה הנכרי אופה בו כלום היה צריך לפרוע לישראל כל שכרו משלם שהרי השכירו לו לשבוע בין יאפה בו הרבה בין לא יאפה בו כלום א"כ אין הישראל משתכר כלום במה שהנכרי אופה בו חמץ אלא שלכתחלה צריך להתנות עמו כך כדי שלא יהא נראה כמשתכר באיסורי הנאה כיון שהדבר ידוע שאין הנכרי שוכר התנור אלא כדי לאפות בו חמץ:

יא. וכל זה כשמשכיר לו בתוך הפסח או בערב פסח אפילו קודם שעה חמישית אבל קודם ערב פסח מותר להשכיר לנכרי בין חמור בין תנור בין חדר אף על פי שהנכרי מפרש לו שישתמש בהן חמץ בפסח ועל מנת כן הוא שוכרם ממנו דכיון שהנכרי יכול להשתמש יום אחד בהם חמץ בשעת היתר דהיינו משעה שמשכירם לו עד שעה ששית בערב פסח א"כ השכר שנוטל ממנו הישראל אינו ניכר ונראה שהוא בעד שעת איסור דהיינו בעד שבוע של פסח אלא בעד שעת היתר דהיינו בעד מה שהנכרי יכול להשתמש בהן חמץ משעה שמשכירם לו עד שעה ששית בערב פסח:

~ יום רביעי ~

יב. במה דברים אמורים בחמור וחדר ותנור וכיוצא בהן שאין שום הנאה מגעת לישראל ממה שהנכרי ישתמש בהן חמץ בפסח אבל אסור להשכיר לנכרי כלי שמבשלין בו על גבי האור כגון קדירה ויורה וכיוצא בהן אפילו כמה ימים קודם הפסח אם ידוע לו שיבשל בו חמץ בפסח אע"פ שאין הנכרי מפרש לו שיבשל בו חמץ ואפילו להשאיל לו בחנם אסור לפי שאם יבשל בו חמץ בפסח יגיע להישראל הנאה מהחמץ שהרי אם הנכרי היה מערה מן הכלי את החמץ שמתבשל בתוכו על גבי האור והיה הכלי נשאר ריקן על גבי האור היה הכלי מתבקע מחמת האור ועכשיו שהחמץ

מהמושל על כל בני העיר שכל מי שיטחון תבואה ברחיים אלו יתן לו מדה אחת קמה מקמה הנטחן דינו בפסח לענין טחינת תבואה מחומצת שקורין (מאל"ץ) כדין מי שמחזיק יורות לענין בישולי חמץ וכמו שנתבאר:

~ שבת קודש ~

יח אסור ליתן בהמתו לנכרי להאכילה בימי הפסח אם ידוע לו שהנכרי יאכילנה פסולת של שעורים שהוא חמץ לפי שאכילת הבהמה היא הנאת האדם שעל ידי כן היא מתעלה ומשבתח ומתוספת בדמים ואע"פ שאם היתה אוכלת דברים אחרים שאינן חמץ היתה גם כן מתעלה ומשבתח, מכל מקום עכשיו ששבח ועילוי זה בא לה על ידי חמץ בפסח הרי זה אסור אע"פ שהחמץ הוא של נכרי (ועיין ב"ד סי' ס' וסי' קמ"ב שאם עבר הישראל והאכילה בעצמו חמץ בפסח שמותר לשחטה ולאכלה בפסח ואין צריך להשליך דמי הנאת החמץ לאיבוד ע"ש הטעם) ומכל מקום אם אין ידוע לו בודאי שיאכילנה חמץ מותר ליתנה לו ואין חוששין שמא יאכילנה חמץ:

יט אבל מותר לומר בפסח לעבדו נכרי הילך דינר זה וקנה ואכול אע"פ שהוא יודע שהעבד ילך ויקנה חמץ ויאכל לפי שאכילת העבד אינה חשובה הנאה לרבו כמו אכילת הבהמה מטעם שנתבאר ביו"ד סימן רכ"א:

כ אבל לא יאמר אדם בפסח לנכרי בן שהוא עבדו בין שאינו עבדו הילך דינר זה וקנה לך חמץ מן החנוני ואכול דכיון שהישראל בעצמו אסור לו לקנות חמץ בפסח אסור לו לומר לנכרי לקנותו ואע"פ שהנכרי קונה אותו לעצמו ולא בשביל הישראל מכל מקום כיון שהישראל נותן דינר להנכרי ואומר לו שיקנה בו חמץ והנכרי קונה אותו בדיבורו של ישראל הרי זה נראה כשלוהו מטעם שנתבאר בסימן ש"ז אבל מותר לומר לו קנה לך חמץ בדינר שלך ואכול:

כא וכן מותר לומר בפסח לנכרי אפילו הוא עבדו שמוזגותיו עליו לך וקח עלי חמץ מן החנוני ואכול ואני אפרע לו ומותר לו לפרוע לחנוני אפילו בעוד שהחמץ בעולם שעדיין לא אכלו העבד ואין החמץ נקנה לישראל בפרעון זה כיון שבשעה זו אין החמץ ביד הישראל אלא ביד העבד (ואע"פ שהעבד הניח החמץ בחצרו של הישראל מ"מ אין חצירו של אדם קונה לו דבר שאין נוח לו כגון חמץ בפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ח) וגם בשעה שמשך העבד את החמץ מן החנוני לא נתבין במשיכתו אלא לזכות בו לעצמו ולא בשביל הישראל וגם החנוני נתבין להקנות החמץ להעבד במשיכתו ולא להישראל רק שיחזור על הישראל שיפרע לו בעד עבדו נמצא שחמצו של חנוני הוא שאוכל העבד ולא חמצו של הישראל רבו:

וכיצד יעשה ישראל זה כשיגיע הפסח ימכור לנכרי על כל ימי הפסח את כל היורות עם כל המדות באחד מדרכי הקנייה שנתבאר בחושן משפט הלכות מקח וממכר, ויתנה עמו שלאחר הפסח יתן לו בעד זה מעות או שארי דברים וכשמתנה עמו כך אף אם לאחר הפסח נותן לו הנכרי את המדות של חמץ שקיבל בפסח בשכר היורות מותר לו לקבלם ולאכלם כמו שנתבאר למעלה:

כז אבל אם אינו מוטל על הישראל לתקן היורות כשמתקלקלין או כשמתיישנן הרי הן ברשות המושל ואין הישראל מוזהר שלא יכשלו בהן נכרים חמץ בפסח שהרי אין לו שום הנאה מן החמץ המתבשל בתוכן שאף אם יטמל החמץ מתוכן וישארו ריקנין על גבי האור ויתבקעו לא יצטרך הישראל לתקן.

~ יום שישי ~

ואם הוא יודע ומכיר את הנכרים שיכשלו חמץ בפסח יתנה עמהם קודם הפסח שלאחר הפסח יתנו לו בעד שכר היורות מעות או שארי דברים שאינו חמץ או חמץ שנתחמץ לאחר הפסח כדי שכל ימי הפסח לא יהיה להישראל שום חוב של חמץ וכשהתנה עמהם תנאי זה אף אם לאחר הפסח נותנים לו הנכרים המדות מן הבישולים של חמץ שבישלו בפסח מותר לו לקבלם.

ואין זה משתכר באיסורי הנאה כיון שגוף היורות הן של המושל לגמרי ואין להישראל שום זכיה בהן שלא שכר גוף היורות אלא חוק המגיע בלבד והנכרים המבשלים אינן נותנין מה שנותנין אלא בעד שכר היורות שבישלו בהן את החמץ וכיון שהיורות הן של המושל נמצא שהמושל זכה בשכרן מיד שבישלו בהן והוא המשתכר באיסורי הנאה והישראל חוזר וזוכה מן המושל ואינו משתכר כלל בעד איסורי הנאה אלא בעד המעות שנתן או שיתן להמושל:

כז אבל בדיעבד שעבר או שכח ולא התנה עמהם תנאי זה קודם הפסח ולאחר הפסח נותנין לו הנכרים המדות מן הבישולים של חמץ שבישלו בפסח מותר לו לקבלם וכן אם אינו יודע איזה נכרי יכשל חמץ בפסח שיתנה עמו תנאי זה קודם הפסח הרי זה כדיעבד.

ומכל מקום אם אפשר טוב למכור לנכרי קודם הפסח כל המדות של פסח שיפרישו המבשלים בפסח על דרך שנתבאר למעלה או יצוה לנכרים המשרתים בבית היורות וממונים להפריש המדות מן הבישולים שלא יפרישו כלום מבישול חמץ שבישלו בפסח אלא יכתבו שם המבשלים ויגבו מהן המדות לאחר הפסח שכל זמן שלא הפרישו המדות לא זכה בהן הישראל שהרי לא קנה מהמושל אלא המדות שיפרישו מן הבישולים שיכשלו ביורות של המושל:

יז מי שמחזיק רחיים ממושל העיר ויש לו חוק קבוע

~ 'תורה אור' פרשת שמות - הפרשה החסידית ~

ויאמר גו' מי שם פה לאדם

עליונות גו'. (וכמו שכתוב שם בספר ה"תמונה"). אבל האר"ל פליג על זה³, כמה שלמדו שצריך להיות עוד ה' שמיפות;

וגם בענין מה שעולם הזה הוא שמיטה שניה, עם היות דסבירא ליה גם כן, ולכן פתחה התורה בפי"ת – "בראשית" – לומר שפבר היתה שמיטה אחת ועכשיו היא שמיטה שניה, אבל פירש האר"ל:

דאין הפונה לומר⁴ שהיה עולם גשמי כמו עולם הזה דעכשיו, עם שמים וארץ גשמיים ודצח"מ, כי זה לא היה רק בנשמיטה זו דוקא לבר. וענין השמיטה שהיתה לפני זו, הוא ענין עולם התהו. דהיינו ענין "ו' מלכין קדמאין דתהו שמתו", שהוא ענין ספירות רוחניים בנודע.

וענין שמיטה דעכשיו הוא ענין עולם התקון שנעשה אחר פיד⁵. וכנודע בכתבי האר"ל:

והנה, שתי נשמות⁶ משמיטה הראשונה, דהיינו מבחינת עולם התהו שלפני עולם התקון, ירדו ונמשכו למטה לשמיטה שניה, שהוא בחינת התקון, והם חנוך ומשה.

דבחנוד כתיב (בראשית ה, כב): "[וַיַּחַדְלוּ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים", לומר שפבר התחלף את האלקים בשמיטה הא'⁷. וכן במשה כתיב (פרשתנו ב, י): "מִן הַיּוֹם מִשִּׁיתָהוּ⁸,

ויאמר גו' מי שם פה לאדם

"ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם וגו'" (פרשתנו ד, יא):

להבין זה מה שאמר משה (שם, י): "לא איש דברים אנכי [...]. כי כבר פה כו", ומה שהשיב לו הקדוש ברוך הוא (שם, יא): "מי שם פה כו", שהוא כולו מקשה: וכי לא ידע משה זאת בתחלה מי השם פה לאדם?

הענין יובן על פי הקדמה:

דהנה איתא בספר ה"תמונה"² (בהקדמה לתמונה ג', דפים: כז, כ"ט, ל"א):

שהה העולם הוא שמיטה שניה, ולפניה היה גם בן שמיטה אחת שהיתה נמשכת ממדת החסד, והשמיטה דעכשיו (רוצה לומר "שית אלפי שני דהוי עלמא וחד חרוב") הוא ממדת הפחד. ולכן דרכיה חזקים וקשים ורעים כו'. דהיינו שהיה בה חורבן בידראשון ושני כו'. מה שאין בן בשמיטה הראשונה שהיתה ממדת חסד, היתה העבודה באופן אחר, וגם התורה היה באופן אחר, ועיון שם, והיו רק טוב וחסד כו'.

כך נעת ספר התמונה. ואחריו נמשכו המקובלים האחרונים לדיון מזה, שמוכרח להיות עוד חמש שמיפות אחר שמיטה זו. כי צריך להיות ו' שמיפות כנגד ו' מדות

שם פרשת קדושים – ראה גם בן שיעור קובץ לתרומ"ק סימן פג. לבנת הספיר. וראה דבור המתחיל "ואתם הדברים" תרפ"ח עמוד רמח ואילך בארובה.

4. (בספר המאמרים תרס"ח עמוד מז: אבל בזה מודה דהעולם הזה הוא שמיטה שניה והיה עולם קודם לזה העולם, אבל לא עולם גשמי כי אם הוא עולם התהו שעל זה אמר רז"ל שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן כו', ונראה דגם לפי דעת האר"ל השמיטה הא' דהיינו שמיטה התהו היה מבחינת החסד ולכן משה רבנו עליו השלום שהיה משמיטה הראשונה, כתיב ביה "מן המים משיתיהו", שהיה מבחינת החסד, עיון שם. וראה גם משיחות שבת פרשת נח תשמ"ט הערה 34).

5. (בדפוס וזמאמר נוסף): (וענין ב"לקוטי תורה" [להאר"ל] פרשת קדושים. וב"מקם המלך", שער עולם התהו, פרק מ"ה, דף כ"ה, עמוד א').

6. אף דלקמן חשיב גם למד, אבל רק ב' ירדו כדי לתקן (ממכתב בבור קדושה מורי וחמי אדמו"ר) – הערת בבור קדושה אדמו"ר.

7. ("ותחלף משמע לשון עבר (דהנה ליה למימר וילך), אלא פירושו שהלך מכבר בשמיטה הא' כו". – ספר המאמרים תרפ"ח עמוד ו. ראה גם ספר המאמרים תרס"ב עמוד נח. סג).

8. (ראה וזה חלק ב כא, ב).

1. (תורת חיים דבור המתחיל "ויאמר ה'" [שמות עמוד מג, א]. אור התורה דבור המתחיל "ויאמר ה'" [שמות עמוד עד – רשימת העצם צדק על הפסוק]. – הערת בבור קדושה אדמו"ר ב"ציונים והערות".

נאמר שבת פרשת שמות, כ' טבת תס"ח בסעודת שחרית. על פי הנחת רבי משה בן אדמו"ר חנוך – גרסא בספר המאמרים תרס"ח חלק א עמוד קעה. תוכן המאמר בקיצור נמצא בדבור המתחיל "שלח נא" – מאמרי אדמו"ר חנוך הקצרים עמוד ל. חלוקת המאמר לפרקים וקצורים מהצטמצם צדק (שנכתבו אחרי הרפסת התורה אור) – אור התורה שמות עמוד עו ובאים כאן. עיון שם ובהערות בבור קדושה אדמו"ר שם.

לכללות המאמר ראה תורת שמואל תרכ"ז עמוד פד (המאמר עם הוספות). תרכ"ח עמוד קמא. תרל"ג עמוד קיד. תרמ"ח עמוד רי ואילך (קטע מהמאמר עם הוספות). דבור המתחיל "אלה שמות" תש"ב. דבור המתחיל "מי שם פה" תשכ"ב. תשכ"ז. תשל"ג. חלק מההוספות באים לקמן במקומם בהערות.

2. (מיוחס לרבי נחניא בן הקנה (קארעץ תקמ"ד). ראה "תיקוני ותר" תיקון לו ותיקון מא, שגרי גרעין בתחלתו – הערת בבור קדושה אדמו"ר בדבור המתחיל "ואתם הדברים", ספר המאמרים תרפ"ד עמוד רמח).

3. (שער מאמרי תרש"ב" לאדרא רבא (מר, ב). ספר הלכות פרשת פי תשא,

[ב] והנה ההפרש בין תהו לתקון¹² ידוע ב"עין חיים"¹³: שהתהו לא היה בחינת פרוצופים, רק העשר ספירות היו בבחינת נקודות. רוצה לומר: נקודת-החסד, נקודת-הנבירה¹⁴ כו'. דהיינו שלא נתחלקה הספירה לפרטי פרטיות באורף ורוחב, כי אם היתה נקודה אחת בדרך כללי וקיצור מופלג – זו חסד וזו גבורה¹⁵ כו'. וגם היו העשר ספירות "זה תחת זה", שהיו מפורדים זה מזה¹⁶, שחסד היה בפני עצמו וגבורה בפני עצמה, ולא היו מתפללים זה מזה¹⁷ (ולכן היו רק נקודות¹⁸ כו', דהא בהא תליא¹⁹).

מה שאין בן עולם התקון הוא שנעשו הספירות בבחינת פרצופים: מהכמה נבנה פרוץ-אבא, ומו' קצוות – פרוץ-ז' א"א²⁰. שהוא, שנתחלקו הספירות בהתפשטות לפרטי פרטיות – ט' פעמים ט', ובכל אחד: ראש, תוף, סוף. וה' חסדים המגדילים, עד שנעשה רמ"ח איברים²¹ כו'; וגם נעשה התפללות הספירות זו מזו.

ותמשל לשני בחינות אלו יובן גם בן בכחות הנפש שפגורף:

ואף על פי שהעלול צריך לעילתו, אבל העילת אין צריך לעלול הימנו כלל, ועל בן נקרא "זה תחת זה" שהרי אין העליון כלול מן התחתון כלל. – אור התורה בראשית פרק ג תעה, א"ב, עין שם.

17. ("דלכאורה היה צריך להיות בחיפה, דמפני שהיו נקודות (היינו בחינת אור כללי כנ"ל), לכן לא היה בהם התפללות זה מזה, מפני שהיו אורות פשוטים כו' כנ"ל, ולמה אמר "ולכן היו נקודות לבד כו'". . . יש לומר, דמפני שהיה מיעוט הכלי, היינו בבחינת רצוא דוקא, ועוררו למעלה גם בן העליון בעצמיות, ונתמזקה היה בערך הכלי, ותינו אור פשוט וכללי דוקא, שהוא בחינת נקודות, ולא היה התפללות זה מזה כו' כנ"ל, ודי למכין, בן יש לומר בדרך אפשר .". – תרמ"ח).

18. (ולכן היו רק נקודות כו'. דהא בהא תליא: ראה בארוכה תורת חיים בראשית יב, ד).

19. (דהא בהא תליא: "דמאחר שלא היה בהם התחלקות, כי אם אורות פשוטים כנ"ל, אי אפשר להיות התפללות. וכמו שאי אפשר שיתחברו אש הפשוט עם מים פשוטים מפני שהם הפכים בתכלית, כי אם מים שבאש ואש שבמים אפשר שיתחברו כו'. וכמו בן יובן בספירות דתהו, אור החסד הפשוט עם אור הגבורה הפשוט אי אפשר שיתחברו. ומכל מקום קודם שנתלכשו בחפלים דתהו היו כולם כלולים באין סוף והיו כפלים בתכלית". – תרמ"ח שם עמוד רי עין שם).

20. (ראה עין חיים שער הכללים פרק ב וזה לשונו: "וכן מנקודה של חכמה נעשה פרוץ אחר שלם מיו"ד ספירות ואז נקרא אבא, וכן מבינה נעשה פרוץ אחר שלם מיו"ד ספירות ונקרא אבא, וכן ה' נקודות הנשברים נעשה מכולם פרוץ שלם מיו"ד ספירות ונקרא ז"א, ומנקודה עשירית נעשה פרוץ שלם כלול מיו"ד ספירות ונקרא בת". עין שם ובהמשך שם).

21. ("ונראה דזהו מה שהאור עצמו היה בו ריבוי הפרטים . . . וגם היה התפללות זה מזה שהיו מצד הכלים". – תרמ"ח שם עמוד ריא, עין שם).

דהיינו משמטה ראשונה⁹, שהיא היתה מבחינת חסד¹⁰ הנקרא מים, ומשם "משיתהו" לשמטה דעכשיו כו'.

ועיקר ירידתם לזו השמטה, הוא כדי לתקן העולמות. כי הם שרשם גבוהים מאד, וען היותם למעלה מבחינת נשמות דשמטה זו, דהיינו ששם נמצא הביטול הרבה יותר מאשר נמצא בשמטה זו.

ולכן נאמר במשה "ונחנו נה" (בשלח טו, ו); "והאיש משה ענו מאד כו'" (בשלח יב, ג); וגם ראה שם נשמות גבוהות שלמעלה ממנו, כמו חנוך, למד כו'.

ולכן ירדו לשמטה זו לתקנה גם בן, שחנוך היה קודם יורד המבול, שהיה העולם בתכלית השפלות, כמו שכתוב (נח ג, ג): "קץ כל בשר בא לפני כו'". ולכן ירד חנוך לזה העולם – לתקן אותו שלא יחזור לגמרי לתהו ובהו, רק שיתנה מבול על הארץ לטהר הארץ, וישארו נח ובניו קיימים בתיבה. אבל אם לא היה חנוך, היה העולם חרב לגמרי, ולא היה נשאר אף נח ובניו. וכן משה ירד לגאול את ישראל, ושיהיה מתנתורה על ידו כו'¹¹.

9. ("דהיינו מעולם התהו . . . [ולחלן] ריש סעף ה משמע קצת דהיינו חכמה דתהו". – לקוטי שו"ת חלק ו עמוד 244. וראה דביו המתחיל "וידבר ג' שאו את ראש" תרס"ו עמוד שט).

10. (ומה שנתבאר במקום אחר דתהו הוא בחינת גבורה ותיקון – חסד, היינו לפי שהחסד דתהו הוא בחינת גבורה באמת, ובפרט כמו שפגל בשבירה כו'; וגבורה דתיקון זהו בחינת חסד באמת, שהרי זהו התיקון כו'". – ספר המאמרים תרס"ח עמוד מז עין שם. וראה ספר המאמרים תרנ"ח עמוד ו).

11. [קיצור]: בפרק זו נתבאר מה שכתוב בספר החמונה שעולם הזה הוא שמטה חב' ונקרא שמטות תפחד ולפניה היה שמטה א' ממדת החסד. אמנם הארז"ל כתב דענין שמטה הא' הוא ענין עולם התהו, ולא שהיה עולם בגשמיות כו'. וב' נשמות נמשכו משם לתקן שמטה זו והם חנוך ונחשה כו'. – אור התורה שמות עמוד עו.

12. (קטע מקאן מוכא עם הנהות בספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד קיד. תרמ"ח עמוד רט ואילך).

13. (ראה שער הכללים פרק ב. ספר המאמרים תס"ה חלק א עמוד קטמ. מאמרי ארמיו' תנן ענינים עמוד קסב. ובארוכה בספר המאמרים אע"ר עמוד קלב ואילך. וראה לעיל כר, ד).

14. (ראה המשך תער"ב חלק א פרק רלו ואילך).

15. (נקודה אחת בדרך כללי וקיצור מופלג – זו חסד וזו גבורה כו'. "וכמבאר במקום אחר דספירות דתהו היו בחינת תהו של כל ספירה, והיינו כל ספירה בבחינת פשוטות עדיין שלמעלה מבחינת התחלקות, ותינו שאינה בגדר התחלקות כלל. וכמו בוחות הנפש כמו שהן בעצם הנפש שהן בוחות פשוטים עדיין, ואף שבהכרח לומר שנמצאו בהם כל הפרטים כו' . . . תהו שנקרא אור כללי, שאינו בגדר התחלקות כלל". – ספר המאמרים תרמ"ח עמוד רי).

16. ("ביאור הדברים ידוע, דהיינו מפני שהיה ההשתלשלות בדרך עילה ועילול,

[ג] והנה, לפי שביושר דתקון נתחלקו הספירות בפרטיות בבחינת פרצופים, לכן נמצא בהם דבר חדש, מעלה יתירה אשר לא היתה בעולם התהו בהיותן בבחינת "נקודות זה תחת זה". והיינו מה שכתוב בספר יצירה²⁷ "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"²⁸, שיש מעלה בסוף מה שאין בראש, שזה לא נמצא בעולם התהו²⁹ רק בעולם התקון מפני שנעשו בבחינת פרצופים. והוא על דרך משל מכחות הנפש שבגוף:

שהשכל מלוכש במוח שבראש – שהוא המעולה וראש לכל כחות הנפש; ואחר כך בידים מתלבש כח המעשה לכתוב ולצייר ולעשות כל מלאכת אומן – שהוא כח פחות בערך לגבי כח השכל שבמוח³⁰; ואחר כך ברגלים מתלבש הכח היותר נמוך שבמעשה – כח ההילוך לבד.

וכאשר נעריך הכחות בעצמן זה לזה מצד עצם מהותן כמו שהם קודם התלבשות באיברים, נדיא ימצא שכל השכל הוא מרום ונעלה לגמרי בכל מכל כל מכל המעשה שבידים ורגלים כו', כי הוא כח מפנימיות הנפש ונעלה מעלה מן כח ההילוך שהוא רק מחיצוניות הנפש.

שרמ"ח כחות הנפש מתלבשים ברמ"ח איברי הגוף – כח הראיה מתלבשת בעין, וכח השמיעה באוזן, וכח המעשה בידים, וכח ההילוך ברגלים כו' – ובחינה זו, הוא ענין התפשטות והתלבשות כחות הנפש בכלים שהן האיברים²².

ועוד נמצא בחינה אחת הכוללת את כל פרטי הכחות המתחלקים באיברים הנ"ל ומקפת עליהם מכל צד מראשו עד רגלו, והיינו בחינת המחשבה של האדם²³. כנראה בעליל, שכאשר יפנה בצפורן רגלו – תרגיש תיכף המחשבה את הכאב. וכן כשיצאה לנענע רגלו – תתנענע תיכף ומיד שיעלה במחשבתו לנענע רגלו. שמוה ראיה שהמחשבה ישנה ברגל גם כן, והיא שם בבחינת מקוה²⁴ כו'.

והנה, ענין התלבשות הכחות באיברים הוא משל לבחינת 'פרצופים-דיושר', שמתלבשים בכלים פרוגמט פרצוף, מוחין וזרועות כו'. (ובחינת התהו הוא בחינת 'עגולים', שהם בחינת מקיפים, וזהו כמשל המחשבה כו')

(וענין על פסוק "ויאמר מלך מצרים למלכות כו"²⁵, שנתבאר ענין זה באריכות מענין עגולים ויושר)²⁶.

"מלכות" הנ"ל והיינו כנ"ל.

אך צריך עיון לומר שבתורה אור כן הפונה, שהרי הוא אומר משל מהמחשבה ובדבור המתחיל "ויוצאם" ר"ג. מובאר הפונה שהוא ספירות, היינו קו, ויש עוד נקודה שלמעלה, והמשל דעצם הנפש והו נקודה לפי מה שנתבאר בתורת חיים דבור המתחיל הנ"ל.

ואפשר, אם נחבר ענין עגולים ויושר לתהו ותקון, כמו שכתוב בדבור המתחיל "מלכות", אפשר יש לומר שהפונה שם שהבירה תהו בעקידים, כמו שכתוב בסדור שער תלמוד תורה. אך דווקא לומר. ועוד, בדבור המתחיל "מי שם" אי אפשר לומר כן... "עין שם בארובה ובספר המאמרים תרמ"ח עמוד ריג).

27. (פרק א משנה ז. וראה לעיל א, ב).

28. ("צריך עיון אם כוונתו שבנונת נעיצת התחילה הוא בסוף דוקא יותר מבראש המתפשט, כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ועמדו רגליו", או ענין התחללות לבד, שהראש מצטרף להרגל, שזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן כו'". – ספר המאמרים תרל"ט חלק א עמוד ד. ויש בהערת המוציא לאור: כבוד קדישת אדמו"ר מוהרש"ב מצין שבעת אמירת המאמר הכרע כבוד קדישת אדמו"ר מוה"ר ששהראש צריך להתרגל).

29. ("דבעולם התהו מפני שלא יש ראש וסוף פי אם בחינת אור כללי והכלים מועטים שזהו בחינת עגולים דתהו שלא יש תהו ראש וסוף באורות וכלים כו' כנ"ל מביא לא שייך בחינת התחללות כנ"ל כי אם העליון מחבירו משובח מחבירו". – תרמ"ח עין שם בארובה).

30. ("והוא בחינת עשיה שבמות, וכמו שנתבאר במקום אחר, וכן חכמי המחקר אומרים שהאדם עקר הצלחתו בב' דברים: שכל העיוני ושכל המעשה כו'". – תרמ"ח).

22. ("היינו הכחות פנימים, שהאור מתלבש בתוך הכלי בפנימיותו ולא ישנו את תפקידם, שכל הראיה מתלבש תמיד בעין ולא באוזן, וכח השמיעה נמשך תמיד באוזן כו', מפני שהומר העין ממוגז ומורכב באופן כזה שראוי לקבל בתוכו אור הראיה, והאוזן ממוגז באופן שראוי לקבל אור השמיעה כו', שהכלים ממוגזים בערך האור כו'". – תרמ"ח).

23. ("שאין לו כלי מיוחדת בגוף". – תרמ"ח).

24. (וזהו כמשל המושבה כו': "צריך עיון איך יצדק על בחינת עגולים דתהו המשל מהמחשבה; אם שהוא בחינת מקוה כנ"ל, מכל מקום הרי הוא מקוה לפנינו כו', מה שאין כן בחינת עגולים דתהו הוא שאינו בגדר פנימי כלל, ולכן נקראים מקיפים דתהו, ענין בדבור המתחיל "ויושלח" בתורה אור ובספר תהלים, ובדבור המתחיל "ויאמר משה לא איש דברים אנוכי" בספר תהלים ג. [אולי צריך להיות: תהלים] (שהוא הדרוש "מי שם פה לאדם" שבתורה אור) ..

ונראה, מה שמביא משל המחשבה, רוצה לומר שהוא על דרך כח המחשבה בבחינת המקור דיושר, כמו כן יוכן בבחינת העגולים, שבוניא אינו מושג, דלית מחשבה תפיסה ביה כלל כו', ומכל מקום פועל בהפנימי כו'". – תרמ"ח).

25. (דבור המתחיל "ויאמר מלך מצרים למלכות" תה"ה – נדפס בתורת חיים שמות כו, ג. ובמקומות שנסמנו שם בהערה 1).

26. (בספר המאמרים תרמ"ג עמוד כמו: "ובדבור המתחיל "מלכות" מובאר ענין עגולים כמשל הכחות בעצם הנפש ועגולים הוא בחינת התהו, כמובאר בתורה אור "מי שם פה". ויש לומר שגם בתורה אור שם גם כן הפונה המשל כמו בדבור המתחיל "מלכות" הנ"ל; בתורה אור דבור המתחיל "מי שם" – ציון: "ענין בדבור המתחיל מלכות", משמע שמה שמבאר ענין עולם התיקון ונתהו – עגולים ויושר, הפונה שענין עגולים ויושר הוא כמו שנתבאר בדבור המתחיל

גם מצינו, ששבשכיל הכנסת-כלה ביטלו מקריאת שמע, פנוקר בינוקא דבלק: "ברחא דלבושיכו כו"³⁷. (אף שבקריאת-שמע יש יהודים עליונים כו.) גם אמרו רז"ל³⁸: עשה דוחה לא-תעשה, כמו מילה בצרעת ושמענו בצרצית³⁹. אשר כל זה הוא מפני שיש מעלה במעשה - שהוא בחינת נה"י, בחינת "רגליו", מה שלמעלה גם מחכמה-עילאה.

ולכן גם הדייט שבשיראל המקנים איזו מצוה מעשית בלי פונות וסודות, רק מפני שפך צוה הקדוש ברוך הוא, ויכל להיות שיהיה זה יקר בעיני השם בבחינה אחת - מכמה פונות והשגות שבצדיקים כו. כי יש בחינת מעלה⁴⁰ יתירה בבחינת "תמכין דאורייתא"⁴¹ יותר מ"עני העדה"⁴², כנ"ל במשל הרגל לגבי הראש כו. (ועל דרך זה אמרו רז"ל⁴³: "גדול העושה צדקה בסתר יותר ממושה רבינו". וכמו שנתבאר במקום אחר).

וזהו דוקא מצד עולם התקון, ששם נעשה בחינה זו ד"נעוץ סוף כו", והיינו לפי שבתקון הוא רבוי הכלים, ומצד הכלים דוקא נמצא בחינה זו כנ"ל. מה שאין פן פתחו היו האורות מרובים והכלים מועטים - לא היה בחינה זו כו"⁴⁴.

[ד] והנה כבר נתבאר, שגשמת משה היתה משמטה א' ונמשכה לעולם התקון. והוא היה מבחינת חכמה, שהוא

אמנם פשנתלכשו בכלים - פח השכל בראש וכן ההילוך ברגלים - אזי ימצא מעלה ברגל שאינו בראש; שהרי הרגלים מעמידים את הראש ומוליכים אותו במקום למקום, ואין נמצא פח זה בראש כלל; הרי "נעוץ תחלתו בסופן וסופן בתחלתו", שיש מעלה בהפוך שאינו בהראש כו, וזה בא דוקא מצד התלכשות הפח בכלי הרגל דוקא⁴⁵.

והנמשל יובן - ההפך בין עגולים-דתהו ליושר-דתקון:

דשם פתחו היו "זה תחת זה", ולא היו בבחינת פרצוף, על פן לא היה נמצא בחינה זו ד"נעוץ סופן כו"⁴⁶. אבל בתקון, שנתלכשו בכלים רבים, בבחינת פרצוף, אזי נעשה בחינה זו מצד הכלים, שיש ברגל מה שאין בראש כו.

וכדונמא זו ד"נעוץ סופן בתחלתו", שהוא ענין "מבלי⁴⁷ אשר ימצא ראש וסוף"⁴⁸, שיש מעלה בסוף מה שאינו בראש⁴⁹, ויובן גם פן במצות (שהם גם פן בחינת תקון, כמו שכתוב (חקת יט, יד): "זאת התורה אדם"⁵⁰), שיש מעלה במצות מעשיות - שהם גבוהים בבחינה אחת יותר מן התורה (עם היות שהתורה היא בחינת פנימיות, והמצות הם בחינת חיצוניות - מעשה לבד), שהרי מבטלים מתלמוד-תורה לצורך הלויית המת.

31. (ראה אור התורה בראשית פרק ו תתרכו, ב. ראה ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד קטו).

32. (והעשר ספירות דעגולים אין להם קשר וחבור זה לזה, שהן זה תחת זה כו, "כאשר יהיה האופן בתוך האופן" שאין אחר נוגע להבירו כו, אלא כל עילה סובב ויפוק לעילתו כעניול הקתר שסובב ויפוק לעניול החכמה, ולעולם אינו נוגע עניול הקתר בעניול החכמה, רק בבחינת מן ויפוק ויבחינת ריחוק והבדלה כו, וכן עניול החכמה לעניול הבינה כו". - ספר המאמרים אעת"ר עמוד קלו. עין שם).

33. (קלה"ג, יא: "מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף").

34. ("דעם היות שיש בהם בחינת ראש וסוף בעצם, הנה התחללות הוא באופן קוה שהסוף משלים את הראש והראש מקבל מפני כו". - ספר המאמרים אעת"ר עמוד קכ).

35. ("נמצא כי בבחינה זו הסוף הוא הראש כו". - תרל"ג, תרמ"ח).

36. ("שנמשלו התורה ויצוץ לבחינת אדם". - תרל"ג, תרמ"ח).

37. (וזה חלק ג קפ, א: "אמרו: . . ויבא דא אשתדלנא בבדי חתן וכלה, ולא היה לזן צרכיהו, והיו מתאחרין לאדונוא, ולא היה פר ש לאשתדלנא עליוהו, ואין אשתדלנא בהו, ולא קרין קריאת שמע בעונתיה, ויבא דאשתדלנא במצוה פטור מן המצוה. אמרו ליה: ברי, במה ידעת? אמר ליה: בריחא דלבושיכו ידענא, פר קריבנא לגבייכו").

תרגום: "אמרו: . . והיום השתדלנו יחד עם חתן וכלה שלא היו להם צרכיהם והיו מתאחרים לחודנו, ולא היה אדם שישתדל עליהם, ואנו השתדלנו בהם ולא קראנו קריאת שמע בעונתה, ומי שעוסק במצוה פטור מן המצוה. אמרו לו: בני, איך ידעת? אמר להם: בריחא דלבושיכו ידענא, בריחא דלבושיכו ידענא".

38. (ראה שבת קלב, ב. כמות ג, ב, ד, א).

39. (בתרל"ג ובתרמ"ח: "מבטלים מצוה שאי אפשר להחזיקים על ידי אחרים").

40. (כי יש בחינת נעוץ צריך להיות: וכן יש מעלה - הנחת כבוד קדושת אדמו"ר מותרש"ב נשמתו עדין. נעתקה ב"היום יום" כ"ג מבת).

41. (ראה הקדמת הנהר ת, א).

42. (לשון הכתוב שלח טו, כד).

43. (בבא בתרא ט, ב. ראה ספר המאמרים תרל"ג פרק א עמוד קח. תרמ"ח עמוד ריו).

44. [קיצור פרקים כ"ג:] נתבאר ההפך בין תהו לתיקון - שהם עגולים ויושר, כי עולם תהו היה עגולים, והוא שבתהו היו נקודות זה תחת זה; ותיקון - פרצופים, כמשל רמ"ח בחות הנפש כשהם כרמ"ח אברי הגוף; זה [אולי צריך להיות: תהו -] ממשכה מקפת; ומצד התלכשות בכלים נעשה בחינת "נעוץ תחלתו בסופן וסופן בתחלתו" מבלי שיימצא ראש וסוף כו; יש מעלה ברגל מה שאינו בראש, וכן במצות מעשיות כו, ובחינה זו לא היה פתחו, רק בתקון מצד ריבוי הכלים [קיצור פרק ב - עד תיבת "מקפת"]. - אור התורה שמות עמוד עז [והערות כבוד קדושת אדמו"ר שם].

[ה] וְהִנֵּה, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַשֵּׁיב לוֹ (פְּרָשְׁתִּנוּ ה, יא): "מִי שָׁם פֶּה לְאַדָּם [...] הֲלֹא אֲנֹכִי הִנְיָה".

פירוש: אמת אתה אומר שאתה "כבר פה", שאין לך כלים כאלו הנמצאים בתקון, ש"נעוץ תחלתו בסופן", ומצד שרש נשמך אתה "כבר פה", שאין השכל יוכל להתלבש בכלי הפה כו',

אך "מי שם פה לאדם"? – בניקוד קמ"ץ – רומז על האדם הידוע⁴⁶, היינו בחינת אדם – דאצילות – שעל הכפא⁴⁷, שהוא שם מ"ה – בגימטריא אָדָם⁴⁸, שהוא כללות התקון כגודל. וענין כלי הפה הוא הממשיך אור מקיף, כמו שכתוב ב"פרי עץ חיים"⁴⁹, שעל ידי הברכה של המצוה נמשך בחינת המקיף⁵⁰, ועל ידי המצוה עצמה נמשך האור פנימי (כי הכל הפה נעשה בחינת אור מקיף. וענין פתניא פרק ה').

ולכן בתפילין של ראש נחלקו הספרדים והאשכנזים⁵¹ אם יברכו עליה ברכה מיוחדת, מפני שהמקיף דתפילין של ראש גבוה מאד, על כן⁵² מנהג ספרד שלא לברך, דסבירא להו שאי אפשר להמשיך המקיף שהוא כו'; והאשכנזים סבירא להו דיכולים להמשיך.

על כל פנים למדנו, דכלי הפה הוא הממשיך האור מקיף כו'. והנה שכתוב "מִי שָׁם פֶּה לְאַדָּם"? כלומר, מי האציל כלי הפה שהוא כלי שממשיך אור מקיף – מי האצילו לאדם לתקון?

"הלא אנכי הניח" – בחינת עצמות אור אינסוף, שרש הקו וחוט דאור אינסוף ברוך הוא, המקור לכל אורות פנימיים ומקיפים כו'. ואם כן ממני לא יבצר מאומה, "ואנכי אהיה עם פיך" (שם, יב) גם כן.

בחינת ראיה, כמו שנאמר בו (פְּרָכָה לז, כא): "וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ". לך, בשראה משה בבחינת ראיה ממש בכל עולם התקון דאצילות, שירד ונמשך בו מה ש"נעוץ תחלתו בסופן וסופן בתחלתו", שזה היה בעיניו דבר חדש ממש, שהרי לא נמצא זה בעולם התהו כו' – נתפלא מאד על זה.

ולכן השפיל עצמו נגד הנשמות דעולם התקון ואמר (פְּרָשְׁתִּנוּ ה, יג): "וַיִּלָּחץ נָא בְּיָד תִּשְׁלָח כו'", כי יש בהם מעלה ויתרה יותר ממנו מצד הכלים דתקון ש"נעוץ סופן כו'", מה שאין כן אצלו ששרשו מתהו.

וזהו שאמר "כי כבד פה וכבד לשון אנכי" – רוצה לומר: ששרשו מתהו ששם היו האורות גדולים ולא היו יכולים להתלבש בכלים. וזהו ענין "כבר פה" – שלא היה יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה, וזה היה בעיניו חסרון גדול. ומעלת התקון שהכלים מרובים להכיל האורות – נפלאה ויקרה בעיניו, על כן אמר "שלח נא ביד תשלח", דהיינו מי שהוא מעולם התקון. כי בתקון נמצא מעלה ויתרה מצד דבר שנתחדש שם ד"נעוץ סופן כו'", והיינו דוקא מצד הכלים דתקון כו', ואין זאת אצלו, שהרי הוא "כבר פה כו'" – זה היה מענת משה רבנו עליו השלום, שהשפיל את עצמו מאד להיותו עניו מכל האדם⁴⁵ כו'.

(ובאמת היא מעלה אצלנו מה שהיה "כבר פה", שהרי סיבה זו הוא מצד רבוי האורות – שלכך לא יכלה הכלי להכיל, מה שאין כן בתקון הוא מיעוט האורות ורבוי הכלים. וגם זה אמת, אלא שעם כל זה יש מעלה ויתרה בתקון מצד הכלים, כנ"ל בענין "נעוץ סופן כו'"). :

45. (בהעלותך יב, ג): "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

46. (ראה אור התורה יתר עמוד תשפג. ספר המאמרים תרל"ד עמוד צו. תרע"ח עמוד קלג).

47. (יחזקאל א, כו): "ועל דמות הכפא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה".

48. (ראה תקוני ותר בהקדמות פירוש ערך אדם. עין חיים שער התקון (שער י) פרק ג. שער רחל ולאח (שער לה) פרק ב. לקושי תורה להאריך"ל שער הפסוקים בראשית ג, ב. מאורי אור א, קסו. לעיל ל, א. לקושי כה, ד. לקושי תורה אזור לו, ג. לה, ג. תצא לה, ב. תורת חיים בראשית ט, א. נתבאר באור התורה יום הכפורים עמוד א'תקס. פלח הרמון ויקרא עמוד ה).

49. (ראה לקושי תורה כמקדך ח, ד. חקת נו, א. ואתחנן יא, א).

50. (באגרות קדש כבוד קדושת ארמון חלק ב עמוד נה מציין על זה: "מקור – אין הפירוש סובב ומקור למעלה בבחינת מקום הם ושלום כי לא שייך כלל בחינת מקום ברוחניות אלא רוצה לומר סובב ומקור מלמעלה לענין בחינת גילוי

השפעה . . . ההשפעה שאינה בבחינת גילוי אלא בהסתתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסוכבת (תניא פרק מה. וראה תורה אור דבור המתחיל "תנו רבנן מצות נר חנוכה" סעיף ו') [ושם: והוא בחינה שלמעלה מויו ותהארה המושגת להם, לפיכך אין נמשכת בבחינת גילוי כי אם על דרך הראיה על ידי אספקלריא שאינה מאירה, שאין מושג תהארה של תהארה, רק על דרך "כבוד הניבאים אברהם כו'"]).

51. (מור ושלחן ערוך אורח חיים סימן כח סעיף ה).

52. (מור ושלחן עיון, על פי זה – איך יתבאר הדין דאם שח בין תפלה לתפלה יבדל על של ראש, דאם אי אפשר להמשיך האור, הרי גם אם אי אפשר לברך. – נתבאר באגרות באגרות קדש שם. וראה תורת חיים שמות עמוד קלו. ספר המאמרים תש"ג עמוד 15).

52. (בספר המאמרים תשס"ה עמוד קפג נוסף כאן: "אם יוכל להמשיך אור מקיף דשל ראש מפני שהוא גבוה מאד נעלה").

פה לאדם הלא אנכי, זהו בחינת "ארומקד", "עומק רום" כו', עיין שם.

וכדונמא⁵⁵ זו היא מה שנתבאר במקום אחר מעלת מצות דרבנן:

פי הנה, רמ"ח מצות-עשה - רמ"ח איברים, היינו המשכת אורות בכלים. מה שאין בן שפ"ה לא-תעשה - שפ"ה גידים, הם בחינת אורות שלמעלה מהתלבשות בכלים ואיברים. לכן אין בלא-תעשה "קום ועשה". והיינו כענין אורות דתהו שלמעלה מאורות דתקון, לכן אי אפשר לכלים להכלים.

אבל במצות דרבנן, שהם גם בן מבחינה זו דלא-תעשה, ומכל מקום מתלבשים ב"קום ועשה"⁵⁶ - בכלים, לפי ש"בינה יתירה כו"⁵⁷, וכך נאמר למשה: "אנכי אהיה עם פיך" - שגם אורות שמבחינת תהו יתלבשו בכלים דתקון כפ"ל⁵⁸). :

פירוש: אף שמוצד שרשך מתהו אין לך כלים כאלו, אבל "אנכי הו"ה" שעשיתי את הכלים דתקון ואת עולם התהו, אני יכול להפך הדבר, להתערב בחינת תהו ותיקון יחד, היינו המעלות דשניהם - שיהיו האורות מורגבים כמו בתהו כו'; וגם בחינת המעלה דתקון, שיהיו הכלים מורגבים מאד, ואז יהיה "נעוץ תחלתו כו'".

וזהו "ואנכי אהיה עם פיך": שהגם ששרשך מתהו, עם כל זה יהיו לך כלים דתקון, ובפרט בלי הפך שעל ידו נמשכו האורות מקיפים כו', ויהיה אם בן כך שני המעלות. והיינו, מפני שכמו ש"נעוץ תחלתו בסופן" כך "נעוץ סופן בתחלתו", לכך יוכל להיות נמצא מעלת התקון אף בתהו כו', לכך יתחברו יחד כו'.⁵³

(ועיין⁵⁴ מה שנתבאר במקום אחר על פסוק (תהלים ל, ב) "ארומקד [...] כי דליתני" - איך דוד שהוא בחינת דבור היה כלול באדם הראשון - בחינת חכמה כו', והוא כענין "כבר פה". וגילוי בחינת הדבור - בחינת דוד - זהו ענין "מי שם

על פסוק "לרוע הארץ כו'" [בנראה הוא דשנת תקס"ב הנדפס בסוף ספר טעמי המצות להצמח צדק], ונתבאר שם גם בן ענין התחברות אורות דתהו בכלים דתיקון שנהו יסוד תכלית העבודה". - אור התורה שמות שם).

56. ("וכוה יש לתרץ מה שלא נמנו פמה גזירות וכו' דמדרבנן אף שאין להם עיקר מן התורה". הערת כבוד קדושת אדמו"ר דרבנן המתחיל "מאי מקבד" - ספר המאמרים ה"ש עמוד ער).

57. ("באשה יותר מבאיש". - נדה מה, ב).

58. ועיין לקמן על פסוק "זה שמי".

53. [קצור פרקים דיה: נתבאר, ולכך משה שהיה מתהו, שאורות מרובין והכלים מועטים, על בן היה "כבר פה", ולחיות שהכלים דתיקון יש בהם מעלה נפלאה לכך אמר "שלח נא ביד תשלח" ויהו מי שהיה מתקון כו'. והשם יתפרד השיבו "מי שם פה לאדם" דתיקון - "הלא אנכי" - עצמות אור אין סוף, ואם בן "אנכי אהיה עם פיך" שיהיה כך מכ' המעלות אורות דתהו וכלים דתיקון. - אור התורה שמות עמוד ער.

54. (תבא בסוגרים - תהיה אדמו"ר הצמח צדק, ראה דרך מוציאה מצות מינוי מלך קט, א).

55. ("ולתבין זה היטב כענין ה"ל שיש בכלים מעלה יתירה מבאורות - תמצא

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ותלד עדה את יוכל - פרשת בראשית

מחו"ג בעונג שבכינה כנ"ל שנק' שיר כפול בכלל ועוגב הוא בחי' שיר משולש דת"ת כנ"ל בפי' הללויה בנבל וכנור ובמנים ועוגב ובחי' יוכל היה אבי כל תפש כנור ועוגב שהן הרכבות הקולות הממוזגות בבחי' רו"ש בבטול דאוי"ד ורחמים כו' כמו קול דתפלה שעולה ברו"ש וכשרי המלאכים ברו"ש וכוה"ג בהתכללות דרוחות המנשבות והילוך השמש הגם שנק' משפיע הרי מביא הכל לגילוי

(ג) וזהו שהיה אבי כל תפש כנור ועוגב. כי הנה בחי' התכללות דחו"ג שבא בגילוי או"פ בבחי' חצוניות הכל' זהו כל שרש המשכות העולמות דאבי"ע כמ"ש בראשית ברא אלקים אבא אמר לאימא שנק' אומנא כו' שזהו שרש בחי' התכללות המדות דחו"ג שבוים"ב כידוע והוא בחי' שיר כפול ושיר משולש ומרובע שבא בציוור גוונין בגילוי וזהו כנור ועוגב בכלל דכנור הוא הכלול

בחושך וצמצום הראשון שלפני הקו"ח שנק' מק"פ כו' וזהו וצלה צל המסתיר לעצמות כו' ילדה גם היא שזהו התולד' דפסולת הגבו' העליונות שנעשים למטה גבו' קשות דק"ג וזהו תובל קין שהיה אבי כל חרש נחשת וברזל שהן כלי אומנות לרציחה כמו ועל חרבך תחיה (בראשית כו, מ) ונהפך לקדושה ע"י תשובה ומע"ט שנחפך החשך לאור ורע לטוב שגדול יותר מצ"ג בכירור דיכל ויובל בכתר וזכ' דתו"מ ותשוב' בנה"א כו' שהוא מלך הח' הדר כו' וזהו ואחות תובל קין נעמה בינה דק"ג שכן היתה שם אשתו של נח יסוד אבא שרש התקון (כמשי"ת בפ' נח):

אור בהתכללות דצח"מ וארמ"ע בארץ כנ"ל. (וזהו זורח השמש שהוא הרוח המקיף סובב הולך הרוח כו' ואח"ז אמר כל הנחלים כו' שם הם שבים ללכת כמו אל מקומו שואף כו') וצלה גם היא ילדה את תובל קין כו' כי כל הנ"ל הוא בנשמה האלקית שנק' נר הוי"ה שמקבלים מאו"מ דתו"מ ויבל ויובל כו' כי למך בא מקין שגולד קודם החטא דעה"ד שאמר' חוה קניתי איש את הוי"ה ממש כפרש"י אני ואישי לבדו ברא. אבל בזה גם אנחנו שותפי' עמו שעלו למטה שנים וירדו ארבעה (סנהדרין לח, ב) אמנם הנה"ב שרשה מבחי' נגה דעשי' ששרשה הראשון

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

עשייה לגבי א"ס ב"ה ובשבת הוא השכיתה ועל"י גם מבחי' א"ק כנ"ל וזהו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא כו' והוא בחי' שבת עילאה כנ"ל, ועכ"פ יצא לנו מזה שגם א"ק נק' בריאה יש מאין, והתהוותו מבחי' אותיות כנ"ל והענין ע"פ מאמר בורא קדושים ישתבח שמך, פי' קדושים היינו בחי' חכמה הנק' קדש כידוע בזוהר, וקדושים לשון רבים כי יש הרבה בחי' חכמה עד רום המעלות חכמה דאצי' חכמה דעקודים חכמה דא"ק ועוד למעלה כו' וזהו וקדושים בכל יום יהללך סלה עליות לאין קץ, וכל בחי' קדושים הנ"ל הם בריא' יש מאין לגבי א"ס ב"ה וזהו בורא קדושים והיינו ישתבח שמך שהתהוותם הוא מבחי' אותיות שמו הגדול ב"ה וזהו משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול כו' אבל מהו"ע ית' מרומם ונשגב לבדו. ולהבין זה יש להקדים ענין בחי' שם הנו' בכתוב ובפרקי דר"א עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו לבד, מהו ענין שמו, כי הנה השמות הם המחברים האורות עם הכלים, עד"מ שם האדם שבו ועל ידו הוא מפנה לקוראיו אבל כשהוא בפ"ע אינו צריך לו, אלא שע"י השם ממשיכים אותו שנפנה לקורא בשמו, כלומר שמתגלה לזולתו על ידו כמ"ב למעלה ענין השמות ע"ב ס"ג מילוי יודין מילוי הדין כו' ענינם שהם המחברים האורות שהם הגילוי מא"ס ב"ה הפשוט בתכלית הפשיטות כי האור מעין המאור כנ"ל ושימושך להתלבש בהכלי שהכלי היא מהות חכמה או בינה כו' הוא ע"י השם שע"י אותו השם נמשך האור ומתלבש בהכלי (ע"י שם ע"ב נמשך אור החכמה

לג) והנה כמ"כ יובן ג"כ למעלה יותר דהיינו התהוות א"ק מהא"ס ב"ה הוא ג"כ מבחי' אותיות שמו ית' בלבד ולכן נק' א"ק בריאה יש מאין, וכמבואר במ"א באריכות ע"פ את שבתותי תשמרו כו' שיש שבת תתאה ושבת עילאה שבת תתאה על"י ב"ע שהבריאה נכלל באצי' דהיינו עליית הנברא באלקות כו' ושבת עילאה העליות מאצי' ולמעלה עד שגם א"ק שנק' אדם דבריאה עולה ונכלל במאציל העליון דלגבי המאציל ב"ה גם א"ק נק' בריאה יש מאין ובשבת יש לו על' למעלה (עד"מ על"י הבריאה באצי' כו') וזהו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות דלכאורה אינו מובן הלשון ברא לעשות, אלא הענין כי לעשות היינו אדם דאצי' שנק' אדם דעשי' לפי' שאצי' הוא בחי' כלים מדת החסד מדה"ד כו' שהם בבחי' מדה וגבול (רל"ו אלפים רבבות פרסאו' כו' כמ"ש ריש המאמר דאיהו וחיוהי כו' שבאנה"ק) ויש בהם התחלקות חסד בפ"ע וגבורה בפ"ע והתכללות חו"ג כו' לכן נק' עשיה. ועולם העקודים שאינו בבחי' התחלקות עדיין אלא כל הי"ס עקודים בכלי א' נק' אדם דציורה וא"ק שהוא למעלה גם מעקודים כי עקודים הם י"ס ממש אלא שעקודים בכלי א' אבל א"ק הוא למעלה מזה אלא אעפ"כ הואיל שהוא מקור לי"ס וסוף כל סוף מתהווה ממנו בחי' אצי' לכן נק' אדם דבריאה, שלגבי המאציל א"ס ב"ה (דלאו מכל אינון מדות איהו כלל) גם הוא נק' בריאה יש מאין, וזהו ברא אלקים לעשות שברא את בחי' א"ק כדי שיהי' מקור להתהוות אדם דאצי' הנק'

מענין הרשימו, רק בס' עמק המלך מבואר שענין הרשימו הוא בחי' אותיות רל"א שערים פנים ואחור כו'. והענין יובן ע"פ הנ"ל שהאותיות הן ענינן שבהן ועל ידן מתגלה האור ומ"מ הן בעצמן אינן ערוך כלל וכלל למהות האור וזהו בחי' שמו הגדול ית' שע"י אותיות אלו הוא נמשך ומתגלה אורו ית' כנ"ל שע"י השם פונה לקוראו כו', אמנם לא הי' באפשרי שיתחוו העולמות אם הי' הגילוי אור הא"ס ממש לכן הי' צמצום ומקום פנוי דהיינו שהאור נסתלק והיינו שהוא בהעלם. כי הנה האותיות מצד עצמן אינן בערך האור כנ"ל רק שעל ידן מתגלה האור אבל הצמצום הי' שלא יתגלה האור כלל רק האותיות לבד יתגלו וזהו שנק' רשימו כי אינן בערך מהות האור כלל (רק שאח"כ נתגלה קו מהאור ומתלבש בהרשימו כו'). ואותן האותיות הן הנק' שמות (ע"ב ס"ג כו') ומבחי' יוד אחרונה שבש"ס ג' נתהווה עולם התהו וכמ"ש בזהר בקע ולא בקע כו' כמ"ש בעמק המלך, ולכן נק' א"ק בריאה יש מאין שהרי התהוותו מבחי' הרשימו שהם האותיות כנ"ל שאינן ערוך כלל וכלל לגבי האור ומכ"ש לגבי מהו"ע ב"ה. וזהו בורא קדושים ישתבח שמך שכל בחי' הקדושים עד רום המעלות חכמ' דאצי' חכמ' דעקורים חכמ' דא"ק ועוד למעלה כו' הם רק בריאה יש מאין לגבי א"ס ב"ה שאינו מערך חכמה כלל רק שנמשכו מבחי' הרשימו שהם האותיות וזהו ישתבח שמך כו' (ולפ"ז ענין עליי' א"ק בשבת היינו בבחי' האור שלמעלה מעצם האותיות וכמשל גילוי קצת מההשכלה ע"י האותיות ויש בזה עילוי אחר עילוי לאין קץ ותכלית כיון שהאור בחי' א"ס כו' וכנודע):

ונמצא השם לגבי האור הפשוט כמשל שם האדם לגבי עצמות האדם שאינו בערך עצמותו כלל רק שעל ידו פונה לקוראו כו'), וביאור הענין הוא כי הנה השמות הם בחי' אותיות, והנה עד"מ באדם התהוות גוף אותיות המח' הוא מהשכל ומ"מ אינן מערך מהות השכל כלל רק שהם לבושים להשכל שעל ידם הוא נתפס, דהנה השכל עצמו הוא מהות ההשכלה, וממנו נמשך התפעלות המדות להתאוות ולחמוד מה שהשכל כי טוב הוא (ונמצא המדות מקבלים ממהות השכל בבחי' עו"ע ובקירוב ויש להן ערך ושליכות להשכל). אבל האותיות אינן ממהות שכל כלל, רק שהן לבושים להשכל שבהם ועל ידם הוא נתפס ומתגלה ונק' לבושים הפנימיים שהרי אפי' האדם בפ"ע כשתופס ההשכלה הוא ע"י האותיות כו' וא"א כלל להשיג ההשכלה בלי אמצעות האותיות (ואפי' המדות אין מקבלים מהשכל רק ע"י האותיות), ומ"מ הן בעצמן אינן בערך מהות השכל ולכן כלבש יחליפם פושט אלו ולובש אחרים, ויותר מזה ניכר באותיות הכתב עד"מ דיבור תוספת הנה השכלת ר"י בעל התוספת מבוארת באותיות אלו והנה גוף הדיבור שבכתב ובדפוס הן אותיות גשמיים ואין להן ערך כלל למהות השכלת ר"י בעל התוס' ז"ל שמויחדת עמו בגנוי מרומים, רק שאותיות אלו הן לבושים שעל ידם יכולים להשיג ההשכלה אע"פ שהאותיות עצמן אינן בערך ההשכלה, ועד"ז יובן קצת למעלה ענין שמו הגדול ב"ה, דהנה ידוע ענין הצמצום שהי' באור א"ס שהאור א"ס נסתלק לצדד' ונעשה מקום פנוי רק רשימו נשאר מהאור, ובע"ח לא נזכר כלום

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ולא זכר שר המשקים וישב מ"ם ד"ג.

מרכבה, וכמארז"ל האבות הן הן המרכבה, וכן השבטי' היו מרכבה ל"ב בקר דבריהם, וענין בחי' מרכבה היינו שכל ימיהם היו מקשרים דעתם ומחשבותם בבחי' ביטול אמיתי לה', ולא הפסיקו אפי' שעה א' מלקשר דעתם בביטול אמיתי לה' וכמ"ש באברהם ה' אשר התהלכתי לפניו, וכן כל האבות, והשבטים אם כי היו בבחי' יחוד' כנודע מענין כשם שאין בלבך כו' כך כו' אלא אחד שזהו בחי' ועד שהוא בחילופי אונן אחד בחי' יחוד', מ"מ במדרגתם שהיו, היו מקושרים כל היום וכל הלילה ולא הפסיקו אפי' רגע, לכן

ולחבין זה צ"ל שורש ענין מה שיעקב והשבטי' היו רועי צאן, וכמו שאמרו לפרעה רועי צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו (כי גם אברהם ויצחק היו בעלי מקנה אלא שהי' להם רועי' כמ"ש רועי אברהם, רועי יצחק), ויוסף לא הי' רועה צאן כ"א מעורר הי' עוסק בעסקי' ומרדות רבות שהרי כתי' ובלעדך לא ירים איש, וכן ועל פיך ישק כל עמי שזהו מרדא עצומה, וכן בהיותו אצל פוטיפר כתי' ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף, וזה הי' סיבה שאחיו לא הכירוהו כמשי"ת, כי הנה הם בחרו להיות רועי צאן מפני שהיו בבחי'

שחזן ממנו ית' ואני ה' לא שניתני כלל מלחשוב מפרטי ענינים של הנברא' כו'. אלא הענין הוא שבאמת כל ידיעה והשגחה הנ"ל שעל הנברא' אינו תופס מקום כלל אצלו ית', כמארו"ל בגמ' שכולם נסקרים בסקירה אחת [ממש, וכמארו"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם ל' ידוע היינו ידוע בסקירה אחת], והמעט הוא כי ידוע שכל דבר שלמטה במעלה ומדרגה הוא כלא וכאין לגבי הבחי' שלמעלה הימנו כמארו"ל מן הארץ לקיע ת"ק שנה כו' רגלי החיות כנגד כולן, היינו נגד כל הרקיעים והאווירים שבניהם, שוקי החיות כנגד כולם כו', להיות כי מה שלמטה במדרגה לגבי שלמעלה הימנו הוא אינו תופס מקום אצלו ונכלל בו ריבוי מה שלמטה כו', וכענין מחשבה ודבור שהמח' כוללת הרבה מן הדבור, וכן ברק המבריק ה"ה כלל היותר גדול שכולל הרבה מן הדבור והמח', והי' הוא בנברא' עצמן, מכ"ש לגבי עצמיות המאציל אשר באמת אין ערוך אליו כתי' שגם בחי' ח"ע היא כעשי' נחשבת לפניו כמ"ש כולם בחכ' עשית, שהחכ' כעשי' גשמויות נחשבת לפניו ית' כו', א"כ אין זה חידוש ונפלא כלל מה שכולם נסקרים בסקירה אחת, אע"פ שבסקירה זו עצמה כל באי עולם עוברי' לפניו ית' כבני מרון דחינו כאו"א בפ"ע וחותר חיים לכל חי בפ"ע כו'. ולקרב זה אל השכל יובן מענין הזמן שהוא בבחי' השתלשלות, וארו"ל יומו של הקב"ה אלף שנה הרי שמזמן מועט שלמעלה נעשה למטה זמן הרבה אלף שנים שהוא שם"ה אלפים ימים שלמטה, וכן בבחי' היותר גבוה כתי' ברגע קמן עוברתך שכל ימי העויה נחשב למעלה רגע קמן, א"כ לפ"י יובן איך שמספיק סקירה אחת של הבורא ית', על עבירת כל באי עולם כבני מרון ולחתוך חיים לכל חי בפ"ע, וכ"ש שהבורא ית' הוא למעלה מהזמן לגמרי כו'.

והנה דוגמא דדוגמא מעין זה יובן בענין יוסף צדיק עליון שלפי ששורש נשמתו הי' ממקום גבוה ביותר, והיתה אצילת נשמתו מבחי' היותר עליונה וגבוהה כו', לכן לא הי' העסק בעניני עוה"ז מבלבלים ביטולו לה' כי אינם תופסים מקום כלל אצלו לפי שהי' נשמתו מבחי' מוחין דגדלות שסובלים ב' הפכים בנושא א', והי' מרכבה לבחי' מחשבה הקדומה דא"ס ב"ה ששם נסקר הכל בסקירה אחת כנ"ל, וכנודע המעשה מהבעש"ט ז"ל שלא הי' יכול להשיב כהלכה במילי דעלמא בליל ש"ק מחמת גודל ועוצם התקשרותו ודביקותו בה', והתפלל ע"ז שיוגבה ויתעלה להיות לו מוחין דגדלות כ"כ עד שיוכל להשיב כהלכה אף במילי דעלמא בליל ש"ק, כי מחמת גדלות המוחין אינו תופס מקום כלל הענין דעלמא ויוכל גם להשיב כהלכה באותו ענין שישאלוהו אף בעת דביקותו הנפלאה ולא יבלבלנו כלל.

בחרו להם עסק קל והוא להיות רועי צאן בכדי שלא יטריד אותם עניני עוה"ז מלקשר דעתם לה' כו'.

אמנם יוסף הי' טרוד גדול בעניני העוה"ז שהרי כתי' ובלעדיך לא ירים איש את ידו וכו' ואתה תהי' על ביתי ועל פיך ישק כל עמי, שהי' המנהיג כל מלוכת ארץ מצרים והוא הי' המושביר לכל עם הארץ והמביא את הכסף ביתה פרעה, שכ"ז הוא טרדא עצומה, וכתי' לב מלכים אין חקר, וגם בעודו אצל פוטיפר הוא הי' המוציא והמביא בכל עניניו של פוטיפר כמ"ש ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף וכתי' ויבא הביתה לעשות מלאכתו ות"א למבדק בכתבי חושבנאי, ופוטיפר הי' שר גדול אצל פרעה ומסתמא הי' לו רכוש גדול, והי' טרדא לחשוב הוצאותיו והכנסותיו, וכן בהיותו בבית הסוהר נתן ג"כ שר בית הסוהר כל האסורי' ביד יוסף כמ"ש ויתן שר בית הסוהר כו' הוא הי' עושה ות"א במימרא הוה מתעבר, שנמצא שכל ימיו הי' יוסף טרוד גדול. ולכן מעו בו אחיו וחשבוהו לאיש מצרי, כי לא שיערו שיוכל להיות מרכבה לאלקות מאחר שהוא טרוד כ"כ בעניני עוה"ז, והרי גם האבות שאין קורין אבות אלא שלשה, בכדי שיוכלו להיות מרכבה בחרו להם עסק קל שהוא רועי צאן, וכן נהגו השבטי' בעצמם ממעם הנ"ל, ואיך יוכל טרוד כזה להיות מרכבה, אלא ודאי הוא איש פשוט. אמנם באמת מעו בזה, והוא כי יוסף מצד גודל מעלת ומדרגת שורש נשמתו שהיא מבחי' ומדרגה גבוה מאד נעלה כמשי"ת אי"ה לא הי' הטרדא מעניני עוה"ז תופסת מקום אצלו כלל להטרידו ולבלבלו מבחי' הביטול שלו לאלקות, ולכן בעת שהי' עוסק בהנהגת מלוכת מצרים, ובעת היותו מושביר בר לכל עם הארץ, הנה בעת מעשה עצמו הי' מרכבה לאלקות בבחי' הביטול עד שלא הי' נפרד אפי' רגע א' וכנ"ל גבי האבות והשבטים כו'. ויובן זה בהקדם ענין א' והוא כי הבורא ית' הרי השגחתו פקוחה על כל פרטי הנמצאי' שבכל העולמות ויודע מספר כולם מן הספירה הראשונה שהיא חכמה, עד יתוש קטן וביצי כינים שהם סיום נבראים שבעשי' הגשמית, ומשפיע חיות ומזון לכל או"א וכמארו"ל שלישית יושב וזן מקרני ראמים עד ביצי כינים (פי' רש"י מין הוא דמתקרי חכי), וכן בעולמות עליונים דבי"ע שיש מלאכי' רבי' כמ"ש אלף אלפי' ישמשוני' ורבו רבבין קדמוהי' יקומו וכת' ולגודיו אין מספר וארו"ל אלף אלפי' מספר גדוד אחד ולגודיו אין מספר, וגם בנברא' שבעוה"ז יש ריבוי מינים עד אין שיעור שע"ז אמר דהע"ה מה רבו מעשיך ה', ובשניות יושב וזן לכאו"א, ובפרט בר"ה שכל באי עולם עוברים לפניך כבני מרון כו' וארו"ל אדם נידון בכל יום, ולכא' יפלא שהרי זהו לכא' רבות מחשבות, ואין לך דבר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

ואשים דברי בפיק, יום ב' דחגה"ש בסעודה תער"ג

להיות בא לידי השגה כו', והב' כח הגילוי אל הנבדל ממנו, והו"ע כליות יועצות אך להשפיע והוא להמציא ענינים אך להביא את הענין שכלי אל הזולת כו', והן מאזני השכל והחכ' אך שיבוא הדבר חכ' לידי השפעה כו' (גם י"ל שזהו המדידה בנקודת החכ' מה שאפשר לבא ממנה לידי השפעה אל הזולת כו'). ותבונה ידוע שהו"ע קליטת הדבר שקולט את ההשגה בכלי מוחו, והוא ביותר בהכלים שכלי מוחו הן כלים לקבל אור שכל לתפוס ולקלוט אותו והו"ע התחייבות בכלים וזהו הנק' תפסן שיש לו חוש לתפוס כל דבר כו', רק שיש תפסן חיצוני והיינו שיש לו חוש רק לתפוס לבד ואינו יודע ומשיג את הענין שתופס רק תופס חיצוני הענין, וכאן הכוונה שהתפיסא היא בבחי' קליטת והוא שהדבר נתפס ונקלט בכלי שיודע ומשיג את הדבר בטוב מאד, והאור מתעלם בזה שאינו מאיר בגילוי כ"כ אבל הענין בא בבחי' קליטת והתחייבות שיודע את הדבר היטב ומתאחד בכלי מוחו כו', וזהו הכלי לבחי' נה"י דאבא לידע אך להשפיע את הענין לשנותו ולהביאו בכמה ענינים שונים כו', וז"ש מים עמוקים כו' איש תבונות ידלגה שדולגה ומשקה לאחרים, והיינו שע"י שנקלט אצלו הענין בטוב כיכולתו להביא את הענין אל הזולת כו' (ובעבודה י"ל ענין התבונה הוא להיות שבכל השגה אלקי' צ"ל איזה מדה כו', ויש ענינים שלכאורה אינו נראה בהם השייכות שלהם לאיזה מדה, וענין התבונה הוא שבכל ענין שכלי ה"ה מוצא את המדה הבאה מזה כו').

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש ואשים דברי בפיק כו' לנמוע שמים כו', דהנה שמים וארץ הן בחי' חו"ב, ומצינו דמשה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ, וישע"י אמר שמעי שמים והאזינו ארץ, ומב' במ"א שהן בחי' אר"א עילאין ואר"א תתאין כו'. דהנה בחי' ישפוט"ת הגם שהן בפרצוף המוחין מ"מ ה"ו בבחי' ס' השתל' וכמשי"ת, ואר"א עילאין ה"ו גילוי אור חדש והו"ע השמים החדשים והארץ החדשה כו', והמשכה זו הוא ע"י התו' דכל ענין התו' הוא להמשיך גילוי אור חדש דוקא שזהו מבחי' יחוד פנימי דאור"א כו'. וז"ש שע"י ואשים דברי בפיק ע"י דוקא לנמוע שמים כו', דהגם שהשמים כבר נבראו ונשתכללו והו' כמו שהוא ע"פ ס' השתל' בלבד דכללות הוא בחי' הארה לבד כו', אבל ע"י התו' הוא לנמוע שמים בחי' שמים וארץ החדשים בחי' אר"א עילאין כו', וז"ש הרד"ק דקאי על קבוצ גליות, דהנה אי

קלו' וז"ע שערי בינה שהן שערים נפתחים להיות הטיית והמשכת ההשגה כו', כי בעצם השכל דהיינו בהשגת עצם הענין לא נודע עדיין מה יולד מחמתה כו', וכאשר נפתח ממנו פתח לפסק דין לזכות כו' שזהו שכל המטה כלפי חסד כו', הנה פתיחה זו מעצם השכל וההשגה נק' שער וכמו השער שעומד בסוף החצר כשרוצה לצאת כו', כך מה שהשכל בעצם כמו שהוא במושג יוצא לדון בכח זה לחסד או לדין ה"ו נק' שער כו', וכמו השגת הנשמה שבג"ע שזהו מבחי' בינה דמל' דאצי' ה"ו ג"כ ע"י השערים דבינה מה שנמשך מבחי' הבינה ההשגה אלקי' לנשמות ויהיו נהנין מזיו השכינה כו', הרי ענין השערים א"ז ענין התפעלות שכלי כ"א מה שבהם וע"י נמשך ההשגה לנשמות כו'. וההמשכה הוא ע"י שערים להיות כח"ח לפוש"ד, דנשמות שהן מבחי' החסד מקבלים מהשערים שמבחי' חסד דבינה כו', וכמו"כ ענין השערים הנ"ל שבהם המשכת השכל וההשגה עצמה כו', שכ"ז למעלה מבחי' התפעלות שכלי שזהו ג"כ בשכל ונק' ג"כ שערים, והיינו להיות מזה הציאה במדות שבלב להתפעל בלב שזהו יציאה לחוץ יותר דהיינו למדות שבלב (ועצם ההשגה מתעלם בזה כו', וגם כללות ענין ההשגה הוא באופן אחר כו' כנ"ל), וא"ז מה שעצם ההשגה יוצאה בזה רק ההארה השייכה להמדה כו', משא"כ ההשגה האלקי' מצד עצמה טרם שתתפעל באה' גם כמות רק שנק' שכל המטה כלפי חסד א"ז רק מה שיוצא עצם ההשגה האלקי' לאופן פרטי כו', וה"ו יציאה פנימי' שאינו יוצא עדיין חוץ לעצם השכל כו' (וזהו דאי' בזה שיש תרעין עילאין ותרעין תתאין דעם היות דתרעין תתאין הן במל', הנה באמת בבינה עצמה יש ב' בחי' שערים הנ"ל, וז"ש ב"פ שאו שערים ראשיכם שהן ב' מיני שערים תרעין תתאין בבחי' יציאה לחוץ מן המוחין להיות תולדות המדות (ומוחין אלו הן השייכים למדות כו'), ותרעין עילאין הן פתיחת אור עצם ההשגה להטות לחו"ג, וכמו נשמות בג"ע שנהנין מזיו השכינה זה נהנה כך וזה נהנה כך כו'). וזהו בחי' המדות שבמוחין בכלל, ובפרטיות ענין ישפוט"ת הן בחי' נה"י דאור"א, דיש"ס הוא בחי' נה"י שבחכ' והוא בחי' כח הגילוי שבחכ', והיינו מה שיש בחכ' הכח להיות בבחי' התפשטות והתגלות חוץ לעצמו של חכ' כו', ויש בזה ב' מדר' הא' כח הגילוי לעצמו דחכ' בעצם הוא למע' מהשגה כנודע ויש בה הכח

קיצור. וז"ע שע"ב המיית עצם השכל שבא לידי מדה, ולמעלה משע"ב להולדות המדות, והו"ע ב"פ שאו שערים ראשיכם, ובפרטיות יש"ס מדות דחכ' להביא השכל לעצמו או להמציא עניני ההסבר, ותבונה קליטת הענין, תפסן פנימי, וגם לשנות עניני ההסבר בכמה אופנים. ובוה יובן מ"ש ואשים דברי בפיך, דשו"א הן חו"ב, ודישעי' הן או"א תתאין ודמשה או"א עילאין שזוהו ע"י התורה, וזה ואשים דברי כו' לנמוע שמים כו', וברד"ק דקאי על קבוצ גליות והו"ע נשמות חדרשות.

בפע"ח דבחי' פנימיות אבא פנימי' עתיק זה לא נתגלה עכשיו ולעתידי יהי' גילוי זה והו"ע גילוי עצמי' דאו"א וכמשי"ת. וזהו דכנס"י יהי' אז עולם חדש והיינו גילוי נשמות חדרשות שהן מפנימי' עתיק והו"ע השמים והארץ החדשים כו', וכמ"ש בלקו"ת בסופו בר"ה כי כאשר השמים החדשים, וכ"ז הוא ע"י עסק התו' דעכשיו כו', וזהו ואשים דברי בפיך שע"י עסק התו' ע"י לנמוע שמים כו' גילוי בחי' או"א עילאין שז"ע השמים והארץ החדשים כו', ונשי"י יהיו אז בבחי' עולם חדש היינו שיתגלו הנשמות החדשות כו'.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עלה אלקים בתרועה, חגה"ס תרפ"ט

האח' ותתשוקה להעלות ולהתיחד ולהיות בהם התולדה וההשפעה שז"ע הצאן המקושרות וכמ"ש במ"א בענין והקשורים לעיקב, דכ"ז הוא בחי' גבו' ממותקות, אך לפ"ז דגבו' שבחסד שנק' גבו' ממותקות ה"ה נבדל ונעלה בחיפך גמור מבחי' גבורות דרע דק"נ שנק' גבו' קשות, א"כ אך אפשר שמבחי' גבו' דקדושה דיצחק נמשך לרישא דעשו, וא"כ יוקשה אומרו דרישא דעשו בעטפוי דיצחק, אך הענין הוא דהכל בא מסבה א' והוא מבחי' חום המבע שבריתחת הדמים אך שכלול מדבר והיפוכו והא כהא תליא דחום הכא באה' וחסד ה"ה תכלית שפע תגבורת החסד בחיות רב ובה עצום שבו כנ"ל והוא עצמו כשבא לידי כעס בריתחת חום גדול ירצח או יפול בתאוה רעה כמעשה בהמה כו', ובדוגמא לזה הוא היין שגורם חום, שהטוב שבחום שבו יעורר רב חסד וטוב ביותר מכפי המדה, וכמו שאנו רואין כמחש דאו מקרב לכל אפילו לשונאן, ומגלה כל עומק לבבו ויתן כל אשר לו באה' וחבה יתרה בדברי אה' והרע שבו יעורר הרציחה וכמו כעס של ת"ח שנק' חוויא דרבנן כו', וכמו נתן עיניו בו ונעשה גל כו', שהוא בחי' גבו' קשות רק שמלוכש בקדושה לחיות מאד בחרון על העובר רצון הוי' וכונתו לש"ש שנוגע לו הדבר מאד כהא דרב ששת עם הצדוקי שלגלג על דברי חכמים והנהגתם ונתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, ומ"מ הוא בחי' גבו' ממש עד שפועל בקללתו או בנתינת עיניו בו, אך שרשו מבחי' גבו' שבחסד דוקא וכמו שאנו רואים שכל מי שעבודתו בקדש בתפלה בהתלהבות אה' ברשפי אש יותר הלא אז יכעס יותר על העושה לא טוב

(כב) ובוה יובן מ"ש ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולזו וערמון ויפצל בהם כו', שהן לובן ואודם חו"ג כו', להיות שיש עוד מעלה בגבו' שבחסד שזה מעורר האה' ותתשוקה בהמקבל וכמ"ש שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, דבכדי שיהי' וימינו תחבקני הקירוב בבחי' ימין מקרבת הוא ע"י בחי' שמאל דוחה דוקא, וכמו דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, דדוקא דברים היוצאים מן הלב ברשפי אש הגבו' ה"ז מעורר את לב השומע, ויובן כמו"כ בכנס"י שזה שמתעורר רוח תשובה בתשוקה שכלב להוי' אחד לפרקים ועתים ידועים זהו כאשר יערה עלינו רוח ממרום ברוח המעורר אה' ותשוקה בלב המקבל וכמא' שלש משמרות הוי' הלילה ועל כל משמר ומשמר שאג ישאג כארי', והיינו רוח האה' עליונה המשפיע מבחי' הגבו' שבחסד עליון, ומוה יבא רוח התעוררות בכל נשמה דבי"ע לעלות למעלה ברשפי אש התשוקה והיינו לעלות מב"ע לאצי' אע"פ שלא הי' בכח ערכם לפשוט מנגד הגבול והצמצום שלהם בהשגה ומדות אהוי"ר שלהם, וכן בר"ה ועשי"ת דכתיב ארי' שאג כו', וידוע דארי' ר"ת אלול ר"ה יוכ"פ כו', דהתעוררות תשובה בכאו"א מישראל באלול ור"ה ועשי"ת הוא ע"י הגילוי מלמעלה בבחי' קירוב המאור אל הניצוץ שזוהו מפני תוקף האה' עליונה לנשי"י ובא בבחי' גבו' דוקא וכמו חשף הוי' את זרוע קדשו שזוהו בחי' גבו' וכמו נשבע הוי' בימינו וזרוע כו' והיינו בחי' תגבורת האה' ותגבורת הגילוי, וזהו שפיצל את המקלות מחשוף הלבן שכלול מב' גוונים אדום ולבן בחי' החסד שכלול מגבו' כדי לחמם הצאן שהן הנשמות לעורר בהם

בהמקבל וזהו ענין המקלות דיעקב, ויבאר כי הכל תלוי בהחוס הטבעי, ומי שעבודתו באה' דרשפי אש יכעוס יותר על המנגד לאור.

וכמו משלהובא דרחימותא יבא יותר הכעס על המונע, ומכ"ז יובן איך שנבו' קשות באים ומשתל' מבחי' גבו' דקדושה. קיצור. יבאר דגבו' שבחסד מעורר התשוקה והקירוב

~ ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק ~

מכתב כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע

המתחנכים בשיבות 'אחי תמימים' ו'חדרי תורה', ה' עליהם יחיו, וכל התלמידים הרבנים העוסקים בלימוד חינוך והדרכת התלמידים יחיו בשיבות 'אחי תמימים' ובחדרי 'תורה תמימה', יצליחו בלימודם ובעבודתם הקדושה ויתרבה גבולם בתלמידים בעלי כשרונות ומקבלי עול מלכות שמים, שוקדים בלימוד והנהגה טובה, ופעולות הרמי"ם יהיו ניכרות לא רק בתלמידיהם יחיו כ"אם גם בכללות העיר, בהרמת קרן תורה תמימה ובמדות טובות באהבת ישראל בדרכי החסידות והחסידים, ובגלל זאת יתברכו הרמי"ם בכל טוב גשמי ורוחני, ויסתדרו בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

אביר הגאונים הרב החסיד ר' יצחק אייזיק נ"ע מהומיל, סיפר למורי ורבי החסיד הרשב"ץ נ"ע, אשר בעת שהוד כ"ק אדמו"ר הזקן אמר לו לקבל משרת רבנות, אמר לו ב'יחידות' ההיא:

אתה הולך להיעשות רב בישראל ולקבל עליך כהונת הרבנות, הנה חוץ מזה שעליך לקבל להשגיח ולהורות בכל הדינים וההנהגות בכל מקצועות החיים של אנשי הקהילה בהנוגע להלכות ודינים שבארבעה חלקי השו"ע, הנה עליך עוד לדעת כי זכותי הקהילה וחטאי, במדות טובות ורעות ובהנהגות טובות ורעות, תלויים ברב העיר, כי עליו יביטו בשבע עיניים וממנו יתלמדו אנשי הקהילה להטיב ולהרע, וזכויותיהם וחטאיהם תלויים בו.

החסיד ר' נחמי' זלמן משווינציאן, היה תלמידו וחניכו של החסיד הידוע ר' מיכעלע מאפאצק – אחד מגדולי חסידיו אדמו"ר הזקן נ"ע, והי' בעל כשרון נפלא בהעמקה, וכל ענין, בין בנגלה ובין בדא"ח, הי' מחדש בו עיונים עמוקים, אבל הי' מתבודד בטבעו.

החסיד רנ"ז הי' מסודר נפלא ושומר הזמן לרגעים ממש, ודרכו הי' להתפלל שחרית – בחול ובש"ק ויו"ט – בשעה תשיעית בוקר, אחרי הכנה של התבוננות כשש

ב"ה ט"ו טבת, תש"ה

ברוקלין¹

אלי ידידי עוז, צמודי לבבי, אהובי נפשי, הרמי"ם בשיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש', 'אחי תמימים ליובאוויטש' וחדרי 'תורה תמימה ליובאוויטש', ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

בהמשך לשיחותי בעניני חינוך והדרכה בימי המועדים, הנה מן המכתבים שהנני מקבל מתלמידי היקרים, הרבנים הנעלים, המורים והמנהלים ישיבות 'אחי תמימים ליובאוויטש', נוכחתי לדעת אשר עוד טרם יודעים המה את האחריות הגדולה העמוסה עליהם לרגלי עבודתם הקדושה בחינוך והדרכה, ולכן חפצתי לבוא אליהם בכתובים, אמנם לרגלי חלישות בריאותי, לא יכולתי למלאות את חפצי זה, ואחרי כך הנה – ל"ע ול"ע – נחליתי והשי"ת ברוב חסדיו הקימני מחליי, וגם עתה הנני חלוש עדיין לבוא בארוכה כראוי לענין חשוב כזה אשר שליחות נשמות ישראל תלוי בו.

אמנם לגדול חשיבות ענין ההתעסקות בחינוך והדרכה ע"פ תורה בכלל וע"פ אהבת ישראל דתורת החסידות בפרט, הנני מזדרז לכתוב לכה"פ בקיצור, בתקוה טובה להשי"ת לתועלת מרובה.

ועוד תגדל שמחת נפשי לשוחח עם פרי עץ הגן האלוקי, כרם חמד תלמידי ישיבת 'תומכי תמימים ליובאוויטש', אהובי ידידי צמודי לבבי, יברכם השי"ת בכל מכל כל בגשמיות וברוחניות, ובכל יום ויום הנני מתחנן לאלוקי מרום יתברך, כי יאהיל עליהם זכותו הק' של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צוקללה"ה נב"מ זי"ע מייסד ישיבת 'תומכי תמימים' ונשיאה הנצחי, אשר תלמידי 'תומכי תמימים ליובאוויטש' בכל המדינות וכל סניפי' בכל העירות, מהתלמידים היותר גדולים היושבים בבתי המדרש של הישיבות, עד התלמידים היותר קטנים

(1) נדפס בקובץ ליובאוויטש חוברת 15 ע' 39. אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ נ"ע ח"ח עמודים תצדקת. 'תומכי תמימים' ע' שמו.

הנ"ל וטובל בנחל ויושב לו להתבונן בענייני תורת החסידות קודם התפילה ומתפלל לו כדרכו, ואחר התפילה ה' נטל ידי ממימי הנחל ואוכל סעודתו פת במלח ומים קרים, ונח כשעה ועוסק בלימוד, אח"כ התפלל מנחה וחזר העירה.

ככה נהג כל ימות החול, מיום הראשון עד יום החמישי.

כארבעים שנה ישב הרנ"ז על שולחן חותנו החסיד ר' גבריאל שלמה, חנווני בעיר גריווא, פרוור עיר דענענבורג, אחד מחסידי הוד כ"ק רבינו הזקן נ"ע, איש אמיד ומושפע בפרנסה, כינוני בדיעת התורה בנגלה ובדא"ת, אבל ה' מבעלי עובדין טבין, בהכנסת אורחים ובצדקה ברוח נדיבה ובעין יפה, ואח"כ ה' הרנ"ז מתפרנס מעסק אשתו, באופן אשר מעולם לא עסק בשום ענין של פרנסה אלא עסק רק בתורה ועבודה ביגיעת בשר ויגיעת נפש, וה' אחד מגדולי הגאונים בנגלה, ומשכיל נפלא בדיעת תורת החסידות, ובעל מדריגה גדולה בעבודה שבלב.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שה' מכיר את הרנ"ז, ה' מפליג מאד בשבחיו, ויספר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע כי כמה פעמים ה' הולך בהחבא אל היער אשר הרנ"ז ה' יושב שמה, להסתכל – מבין חרכי הסוכה – בפניו של הרנ"ז בשעה שה' מתעמק בעניין של חסידות, ענינו היו עצומות ופניו לוהטים, וכולו מרחף בשמי מרום, מופשט מכל ענייני עולם והרגש גופני.

ובזה הנני נותן לפניכם יקירי, קטע משיחה קדושה שזכיתי לשמוע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחד הטילים בקיץ תר"ס, בנאות דשא סרברניקא.

וזה דבר השיחה:

באחת ה'יחידות' בשנת תרל"ח של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אצל הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, הואיל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק לבאר אשר כללות ענין ירידת הנשמה בגוף, הוא לא רק מצד העבודה לעצמו בתורה ועבודה במסירות נפש בפועל, שהוא – העובד – עוסק רק בתורה ועבודה במדריגת צדיק גמור, הנה עדיין אינו ממלא בזה את חובת שליחות נשמתו לעלמא דין, והשליחות היא דרך סכנה ממש, ובפרט ההלבשה בנפש הטבעי וביותר ההלבשה בנפש הבהמית, ובכל זה הנה אב הרחמן שולח את הנשמה לודת ולהתלבש בגוף לא רק גשמי אלא גם חומרי, ובהתלבשות דנפש הטבעית ונפש הבהמית בשביל לזכך את חומריות העולם ולעשות את גשמיות העולם כלי לאלקות, והוא על ידי ההתעסקות

שעות כשטליתו על כתפו, ומתפלל כשש שעות בקיץ, ה' הולך לביתו לאכול סעודת היום ולנוח כשעתיים, ובחורף ה' מתפלל מנחה ומעריב ג"כ – באריכות כדרכו – ואח"כ ה' הולך לביתו לאכול ולנוח מעט, וככה התנהג שנים הרבה.

החסיד רנ"ז ה' נוסע לליובאוויטש להוד כ"ק אאזמו"ר בעל 'צמח צדק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ועל דרך הרגיל ה' מתעכב בליובאוויטש כחמישה-ששה שבועות וחג השבועות באמצע, וה' מהיושבים ראשונה בשלחן התורה שהיו מזמינים את הרבנים האורחים הבאים על חג השבועות לליובאוויטש לסעודת יו"ט ביום השני דחג השבועות, ביום ההילולא של מורנו הבעל-שם טוב נ"ע.

בסעודה זו, הנה מלבד המאמר חסידות שה' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל 'צמח צדק' אומר, ומלבד איזה סיפורים שה' מספר ממה ששמע מהוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע אודות מורנו הבעש"ט נ"ע ואודות מורנו הרב המגיד ממזריטש נ"ע, הנה מלבד זה ה' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' משתעשע עם הרבנים הגאונים בדברי תורה בנגלה, וה' מפליאם בחידושי הגאונים.

בקצה העיר ליובאוויטש ברחוב זארעטשיע, כשלוש מאות צעדים בדרך העולה לאחוזה האנאראווע, בהר משמאל הדרך, ה' יער קטן מאילני סאסנע, באורך כרבע פרסא וברוחב כשמינית פרסא, ושם סוכה קלועה מענפי אילנות, ומתחת ההר עובר נחל קצר כארבע אמות ועומק כחצי קומת איש, ומימיו מפכים במרץ, וביער הזה קנה לו שבייתה החסיד רנ"ז בכל משך היום – בימי החול – משעה השני אחרי חצות הלילה, עד כשעה או שעתיים קודם תפילת ערבית.

הזמן הקבוע לקבלת חסידים ל'יחידות', ה' בקיץ כארבע-חמש שעות קודם תפילת ערבית, ובחורף בערך זה אחר תפילת ערבית, וכידוע אשר עד שנת תרי"ג – שהתחילו המלשינויות הגדולות מצד המשכילים – ה' נוהג המנהג הקדום של יחידות-מחול – דער 'יחידות' טאנץ – אשר כל חסיד וחסיד שזכה להתקבל לראיון ל'יחידות', הנה בצאתו את פני הקודש ה' משתתף בריקוד, וריקוד זה ה' יקר וחביב מאד לכל החסידים, ועבודתם היתה לעמוד בעיגול סביב המרקדים – שהיו רק אלו שנכנסו ל'יחידות' – לנגן ולהכות כף אל כף לפי טעם הניגון, וגם החסיד רנ"ז המתבודד ה' תאב וכוסף להתענג על המחזה הכי נשגב של התגברות הצורה על החומר.

אחר שסידר הרנ"ז 'תיקון חצות', ה' הולך אל היער

בשנת תרכ"ז ביקשו חסידי לוצין שאני אשלח אליהם רב, ושלחתי את החסיד ר' שמואל חיים, המלמד מטשארר, שהיתה לו 'סמיכה' מגדולי הוראה.

החסיד רש"ח הוא מופלא במדות טובות, ו"אוהב את הבריות" גדול ביותר, בהיותו בטשארר עסק בחינוך והדרת האברכים החסידיים, והצליח מאד.

בבואו ללוצין, היתה לו עגמת-נפש מאד משפלות מצבם של בעלי-הבתים וההמון, בכל זאת הוא לא התיימש והחל בעבודת החינוך וההדרכה, לשרש את הרע ולהכניס אור, ובמשך חמש-שש שנים של עבודה במסירות-נפש בסבלנות הגדולה ביותר, שינה הרש"ח את בעלי-הבתים וההמון של לוצין.

עבודות מסירות-הנפש של הרב מלוצין, ושל המלמד מדוריא ובני גילם, זוהי הכוונה האמתית בירידת הנשמה בגוף, ועובדות אלו עושות את העולם מואר ועדין.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הואיל להסביר לי בביאור ארוך ומסודר, את תוכן ההבדל בין עבודת היחיד של עבודת החסיד רנ"ז ובני גילו, ובין עבודת הרבים בעבודתם של הרב רש"ח והמלמד ר"ה ובני גילם, דעם היות שעבודת שניהם היא במסירות-נפש, הנה לבד ההבדל הכללי בין עבודת עילוי היחיד לעבודת עילוי הרבים, הנה הם חלוקים גם בענין המסירות-נפש שלהם, שמסירות-נפש של עבודת היחיד היא מסירות-נפש לטובת עצמו ותענוג נפשו, והמסירות-נפש של עבודת הרבים הוא מסירות-נפש לטובת הרבים, והנחת עצמו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דיבר בארוכה במעלותיו של רבי עקיבא ואברהם אבינו, שניהם בעלי השכלה בהשגות אלוקות, אברהם אבינו התחלת "שני אלפים תורה", ורבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום", ושניהם מסרו נפשם על קידוש השם. אמנם הבדל רב יש בין המסירות-נפש של רבי עקיבא למסירות-נפש של אברהם אבינו, מסירות-הנפש של רבי עקיבא ה' לטובת עצמו ותענוג נפשו אשר כל ימיו השתוקק לעילוי זה של מסירות-נפש על קידוש השם, ואברהם אבינו מסר נפשו לטובת עילוי הרבים.

אני משקיע – הואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר – כחות גשמיים וכחות רוחניים, ואשקיע כוחות גדולים יותר כדי לעשות מ'תלמידי התמימים' שיהיו בבחינת יוסף הלל ושמואל חיים, יהודי מסירות-נפש לטובת עילוי הרבים, שזה מה שגילה מורנו הבעל-שם-טוב נ"ע, והרבי – אדמו"ר הזקן – במסירות נפשו על תורת החסידות, מדות חסידות ודרכי החסידים, סלל דרך סלולה במסירות-נפש לטובת עילוי הרבים, ובטוח אני בחסדי השי"ת שהיוסף הלל'ים ושמואל חיים'ים ה'תמימים' יהיו

בעבודת הבירורים בעצמו, וגם לעורר את זולתו להתחזק בעבודה זו.

ב'יחידות' ההיא, הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לספר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק על אודות החסיד רנ"ז הנ"ל, והפליג בשבחיו במאד מאד, ויסיים לאמר:

כל זה היא עבודה פרטית, טוב של יחיד, שעל-ידי עבודתו הגדולה בתורה ומצוות בכל הכוונות ביגיעת נפש ויגיעת בשר, הוא עולה בעילוי אחר עילוי. אבל זוהי רק עבודה של יחיד, שלא רק זאת היא כוונת ירידת הנשמה בגוף. הבעל-שם-טוב נ"ע גילה שהכוונה בירידת הנשמה בגוף היא להאיר את העולם על-ידי עבודת הרבים דוקא, כל אחד צריך לעשות גם בהנוגע לזולתו, ואז זכות הרבים תלוי בו, וביחוד רב, מו"ץ ומלמד, שהם רוצי ופרנסי ישראל, צריך שתהיה להם מסירות-נפש לזכות את הרבים, לבד זאת שהם צריכים להיות בעלי עבודה לעצמם – לטובת עצמם – הם צריכים להיות בעלי עבודה ובעלי מדות טובות, שילמדו מהם את ענין העבודה בכלל ומדות טובות בפרט. החסיד רנ"ז וסייעתו ובני גילו, היו חסידים גדולים, למדנים משכילים ועובדים, אך לא רק זאת היא הכוונה העליונה בירידת הנשמה בגוף. הכוונה העליונה בירידת הנשמה בגוף, היא העבודה של החסיד ר' יוסף הלל, המלמד דרדקי בדוריא, והחסיד ר' שמואל חיים, הרב בלוצין, וסייעתם ובני גילם.

המלמד ר' יוסף הלל מדוריא, ה' מחונך ומודרך מאת זקני החסידים בדוריא, אשר קיבלו את חינוכם והדרכתם מאת חסידי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, אשר תכלית ועיקר הכל הוא להשפיע מרוחו הטובה בעבודה ותיקון המדות ואהבת ישראל – גם לזולתו.

החינוך הזה וההדרכה הזאת, פעלה על המחונך והמודרך יוסף הלל, אשר אף כי הוא בעל כשרון ולמדן גדול, בכל זה בחר להיות רק 'מלמד דרדקי' – אף שהי' מתפרנס בטוב יותר אם ה' לומד עם תלמידים גדולים – בכדי לקבוע בלבותיהם של התינוקות חיבת התורה ויראת שמים, וזה כחמישים שנה שהוא עוסק במלמדות, והעמיד גדודים גדודים תלמידים יראי-אלקים.

מה שיוסף הלל המלמד דרדקי נטע בלבות הילדים – כל הרוחות שבעולם, לא זו בלבד שלא יעקרו אלא אפילו לא יחלישו, וזוהי הכוונה בירידת הנשמה בגוף, לעשות יהודים – ליהודים כפי רצון השי"ת.

העיירה לוצין, מבלי הבט שהיו בה חסידים גדולים, משכילים ובעלי עבודה, היו רוב בעלי הבתים, ובפרט ההמון, אנשים גסים, בעלי מחלוקת, בעלי רכילות, בעלי קנאה ומידות רעות, האחד הלשין על השני וירד לחייו.

יהיו הראשונים שתקייים בהם הברכה להצלחה בעבודה. אבל הכלי לברכה זו הוא מסירות-נפש, שזו המשמעות האמיתית של חסיד, למסור את האני הרוחני העצמי, בשביל טובת השני בכלל, ולטובת עילוי הרבים בפרט, ובזה צריכים להיות החינוך וההדרכה של 'תומכי תמימים', לעשות את התלמידים ליהודי מסירות-נפש לטובת עילוי הרבים.

מאורי אור תורה ומצוות, כי "החושך יכסה ארץ" ועליהם ועל-ידם יזרח ה' בכל המדינות.

הרבי - הוד כ"ק אדמו"ר הזקן - בירך את החסידים, שבכל עת ובכל מקום יצליחו בעבודות הרוחניות שלהם בתורה ועבודה, וברכה זו מתחזקת מזמן לזמן ומדור לדור, שכן הרבי וכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, נושאים תמיד רינה ותפילה בעד החסידים, שיצליחו בעבודתם הרוחנית שאני מקווה שתלמידי התמימים

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

המוכרחים בהלבשה, יקנו ויכניסו בחשבון המזומן.

בדבר תו"ת הנה לע"ע ישלחו כל אשר יקבץ לפה כי ההוצאה אצלי מרובה בהנוגע לתו"ת, ובעז"הי בעתיד הקרוב כאשר יבוא ר' אלטער שי' ויסודרו עניני הישיבה, אז ודאי הדבר כי ינתן להם תמיכה מהמרכז הכללי על הוצאת הישיבה, אמנם כהיום עוד כבד הדבר כי ישנם עוד חובות גדולים ודרישות היומיו.

בדבר קו"ר יספר להם בטח . . . שי' ובקשתי כי גם הם יקחו חלק בתמיכת דבר זה שהיא צדקה גדולה והשיי"ת יהי בעזרם.

יפרשו נא בשלום הישיבה התלמידים היקרים שי' ויחזקו לבבם, והגישו למו ברכתי כי יצליחו בלימודם, ויעלו מעלה מעלה בעבודת התו"ת ובבריאות הנכונה.

והיו ברכה ושלי כאו"נ והדו"ש בן מו"ר,

י"ש

ב"ה ו' כסלו רפ"ב

כבוד ידידי הנכבדים וו"ח אי"א
מוהרש"פ ומוהרנ"ד מוהר"ל שי'

שלו' וברכה.

פ"ש מפורט, יקבלו ע"י ידידינו התמים . . . שי' ובטח יקיימו בקשתי דבר ההתראות עם הרב מגור שליט"א והרבנים מרדזין ראדזימין אלכסנדר וסאכאטשאו ע"ד שכתבתי בארוכה במכתבו של דודס הרד"מ שי'.

בדבר ענינים הפרטיים הנוגעים אלינו הנה אמרתי כי אנכי לא אוכל לדבר ולכלכל בזה באיזה אופן יוכלו לשלוח עזרתם בעז"הי לפה, ויכתוב להם חתני הר"ש יחי', ובטח מכירים את ידידינו התמים . . . שי' הנ"ל ועל ידו יוכל היות כי יעשו פערי באופן שלא יהי' היזק בהקורסן, אך בפרטיות האופנים בזה איך ומה לא אדע, והשיי"ת יעזור, כי קשה הסבל. אמרתי לב"ב שי' כי יעשו רשימה מדברים

כל עניני ידיעה והשגה, אפילו בעניינים היותר עמוקים, צריך לבוא בעבודה, היינו פעולת דבר בבירור וזיכוך המידות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות

עבודה

היום יום טבת

ידועה השקפתי, שכדאית השתדלות להסתדר בענין פרנסה שאין בה דאגה

יתירה

ממכתב ט"ו טבת, תש"כ

אגרות קודש - מתורגם לאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, י"ז טבת תשל"ד

ברוקלין, ניו יורק

ד"ר זאב גרין

שלום וברכה:

היה טוב לראותך בהתוועדות האחרונה, וכעת קבלתי בברכה את מכתבך מיום ג' טבת.

אם לפתוח באיחולים הטובים שבסיום מכתבך, הרי שהאישור נכתב כבר בתורה, כאשר ה' הבטיח לאברהם "ואברכה מברכך", וברכות ה' הן כמובן נדיבות הרבה יותר מכפי שיכולות להיות אלו של בני אדם. ברכות ה' אלו יכללו לבטח ברכה מיוחדת לאשתך, להשלים את הריונה וללדת ולד בריא בשעה טובה ומוצלחת, ושיחד עם אשתך, תגדלו את כל ילדיכם לחיים של תורה, חופה ומעשים טובים בבריאות טובה ופרנסה בשפע.

כמובן, שמחתי באמת לקרוא על נכונותך "להתנדב", כפי שאתה מבטא זאת. הסיבה למירכאות היא לא חסד שלום להמעיט בצורה כלשהי בדבר החלטתך המסורה לעשות את המירב, אלא להדגיש שלגבי יהודי, למרות שניתנת לו האפשרות להיות "מתנדב" מבחירתו החופשית כמו שכתוב (דברים ל, יט) "החיים גו' נתתי לפניך הברכה גו' ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך", התורה אומרת לנו במקביל, שכל יהודי למעשה מגויס לצבאות ה'. ברור שמי שיש לו את היכולת להשפיע על אחרים אינו יכול לראות את עצמו כחייל רגיל אלא כמפקד בצבאות ה', ואחד שיש לו יכולות רבות יותר להנהיג ולהשפיע על כאלו "מפקדים", צריך לראות את עצמו כגנרל. זוהי, אפוא, היחידה המובחרת אליה "גויסת", והעובדה שבמקביל אתה גם "מתנדב", מבטיחה שתמלא את חובותיך ואת זכויותיך ברמה הגבוהה ביותר של מסירות, שמבטיחה גם את הזכות המירבית לך ולכל השייך לך.

ייתן ה' שתהיינה לך תמיד בשורות טובות, אודותיך ואודות משפחתך, וכן לגבי פעליך הטובים.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

גם בהיותו ילד קטן, צריך ללמוד, שכל דבר שרואה, עליו לידע שזהו אלוקות
משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: **ב** ראובן שמעון לוי יהודה: **ג** יששכר זבולן ובנימן: **ד** דן ונפתלי גר ואשר: **ה** ויהי כל־נפש יצאי ירד־יעקב שבועים נפש ויוסף היה במצרים: **ו** וימת יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא: **ז** ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: **ח** (לוי) ויקם מלך־חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־יוסף: **ט** ויאמר אל־עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: **י** הבה נתחכמה לו פן־ירבה והיה כִּי־תקראנה מלחמה ונוסף גם־הוא על־שנאינו ונלחם־בנו ועלה מן־הארץ: **יא** וישימו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את־פתם ואת־רעמסס: **יב** וכאשר יענו אתו בן ירבה ובן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: **יג** (ישראל) ויעבדו מצרים את־בני ישראל בפרך: **יד** וימרו את־חיהם בעבדה קשה בחמל ובלבנים ובכל־עבדה בשדה את כל־עבדתם אשר־עבדו בהם בפרך: **טו** ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: **טז** ויאמר בילדכן את־העבריות וראיתן על־האבנים אם־בן הוא והמתן אתו ואם־בת הוא וחיה: **יז** ויתראן המילדת את־האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את־הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הארה, לא בחינת עצם. זהו ואלה שמות – רק הארת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'כלי' לעצם הנשמה.

(לקוטי שיחות ג עמ' 846)

יח ויקרא מלך־מצרים למילדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את־הילדים: **יט** ותאמרנ המילדת אל־פרעה כי לא כנשים המצרית העברית כִּי־חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו: **כ** ויטיב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד: **כא** ויהי כִּי־יראו המילדת את־האלהים ויעשו להם בתיים: **כב** ויצו פרעה לכל־עמו לאמר כל־הבן תילוד היארה תשליכו וכל־הבת תחיו: **כג** וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי: **כד** ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כִּי־טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: **כה** ולא־יכלה עוד הצפינו ותקח־לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את־הילד ותשם בסוף על־שפת היאר: **כו** ותתצב אחתו מרחק לדעה מה־יעשה לו: **כז** ותרד בת־פרעה לרחץ על־היאר ונערתיה הלכת על־יד היאר ותרא את־התבה בתוך הפוף ותשלח את־אמתה ותקחה: **כח** ותפתח ותראהו את־הילד והנה־נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: **כט** ותאמר אחתו אל־בת־פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את־הילד: **ל** ותאמר־לה בת־פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את־הילד: **לא** ותאמר לה בת־פרעה הילכי את־הילד הזה והינקתו לי ואני אתן את־שכרך ותקח האשה הילד ותניקו: **לב** ויגדל הילד ותבאנהו לבת־פרעה ויהי־לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן־המים משיתוהו:

~ נקודות משיחות קודש ~

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד כשהוא מהול . . . נתמלא הבית פלו אור (סוטה יב, א). נולד מהול – רומז על

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מִשֶּׁה רָאָה שָׁאִין מִי שְׂנִיִּיל אֶת הַיְּהוּדִי, וְהוּא חָיֵב לְהַשְׁתַּדֵּל בָּזֶה.

(תורת מנחם לה עמ' 64)

רביעי ג א וּמִשֶּׁה הָיָה רֹעִה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ בְּתֵן מִדִּין וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֵר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הָהָר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה: ד וַיֵּרָא מֶלֶאכֶּד יְהוָה אֵלָיו בְּלַפְת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה בָּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינֶנּוּ אֲפָל: ו וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה אֶסְתַּר־נָא וְאַרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסֶּנֶה: ז וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאשׁוֹ וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה מִשֶּׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי: ח וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֵם שְׁלִנְעִלִיד מֵעַל רִגְלִיד כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמֶּת־קֹדֶשׁ הוּא: ט וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מִשֶּׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מֵהַבֵּיט אֶל־הָאֱלֹהִים: י וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאָה רֵאשִׁית רֵאשִׁית אֶת־עַמִּי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו כִּי יִדְעִתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו: יא וְאַדָּר לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֵלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְרַחֲבָהּ אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ אֶל־מָקוֹם הַכִּנְעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי: יב וְעַתָּה הִנֵּה צִעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־דֹּאשִׁיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: יג וְעַתָּה לֵכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרָעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: יד וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל־פְּרָעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: טו וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: טז וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי

צִדְקוֹתוֹ כְּשֶׁלְעֲצָמוֹ (הַצֵּר הָרַע, שֶׁנִּקְרָא 'עֶרְל' (סוכה נב, א), לֹא הִסְתִּיר עַל נִפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית). נִתְמַלֵּא הַבֵּית אוֹר – רוֹמֵז עַל מַעֲלָתוֹ כְּמִשְׁפִּיעַ וְרוֹעֶה לְיִשְׂרָאֵל וְלַעוֹלָם. הַדָּבָר נִרְמָז גַּם בְּדַבְרֵי רַשִׁי לְחֵלֶן פֶּסוּק יא: לְקוֹמָה – שְׁלֵמוֹת עֲצָמִית. לְגִדְלָה, שְׁמִנְהוּ פְּרָעֹה עַל בֵּיתוֹ – שְׁלֵמוֹת בְּתוֹר מְנַהִיג וְרוֹעֶה. (לקוטי שידות טז עמ' 26)

שלישי יז וַיְהִי א בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מִשֶּׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: יח וַיִּפֶּן כָּה וְכָה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּלֵּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּסְמְנֵהוּ בַּחוּל: יט וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרַשֵּׁעַ לָמָּה תָּכָה רַעְדָּ: כ וַיֹּאמֶר מִי שְׁמוֹךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטִי עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אֲמֹר בְּאֲשֶׁר הִרְגַּת אֶת־הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מִשֶּׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע תְּדַבֵּר: כא וַיִּשְׁמַע פְּרָעֹה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרוֹג אֶת־מִשֶּׁה וַיִּבְרַח מִשֶּׁה מִפְּנֵי פְרָעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: כב וּלְכֹתָן מִדְיָן שָׁבַע בָּנוֹת וַתִּבְאֲנֶה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֹאנָה אֶת־הַרְהֻמִּים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: כג וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מִשֶּׁה וַיּוֹשְׁעֵן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם: כד וַתִּבְאֲנֶה אֶל־רַעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדּוֹעַ מֵהִרְתֶּן בָּא הַיּוֹם: כה וַתֹּאמְרֶן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן: כו וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאִין לָמָּה זֶה עוֹבְדָתֶן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: כז וַיּוֹאֵל מִשֶּׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בְּתוֹ לְמִשֶּׁה: כח וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: כט וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה: לו וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אֲבֹתָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: לה וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס

לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מִה־שָּׁמוּ מַה אָמַר אֱלֹהֶם: ^ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֲהִיהּ אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיהּ שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: ^ה וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכוּרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~

הסנה בער באש והסנה אינגו אכל (ג, ב) האש שלמעלה . . שורפת ואינה אוכלת (מדרש רבה) סנה - השפל מכל האילנות, רומז ליהודי, המשפיל ומבטל את עצמו. בער באש - יהודי צריך להרגיש אהבה גדולה לה' ותשוקה עזה להתקרב אליו. אינגו אכל - אכל אסור שנה' וביא לילות הנפש', עליו להשאר נשמה בגוף. וכמבאר בחסידות על פסוק זה, ש"רשפי אש האהבה בנשמות ישראל, להיות בטול היש . . אינה אוכלת ומכלה אותם . . אדרבה, הבטול הזה הוא עקר החיות".

(לקוטי שיחות לג עמ' 225)

חמישי ^ו לָךְ וְאֶסַּפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פֶּקֶד פְּקֻדָּתִי אִתְּכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְוֹתַי: ^ז וְאָמַר אֲעִלֶה אִתְּכֶם מִעֲנֵי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ חֲפְנָעַנִי וְהַחֲתִי וְהָאִמְרִי וְהַפְּרוֹי וְהַחֲוִי וְהַיּוֹסִי אֶל־אֶרֶץ זִבְתַּ חֶלֶב וּדְבַשׁ: ^ח וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ וּבֹאֲתָ אִתָּהּ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה גִלְכַּת־נָא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^ט וְאֲנִי יִדְעֵתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה: ^י וְשְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: ^{יא} וְנִתַּתִּי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכוּן לֹא תִלְכוּ רֵיקָם: ^{יב} וְשִׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת

בִּיתָה כְּלִי־כֶסֶף וְכִלֵּי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנוֹיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם: ^ד וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה: ^ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כְּתִיב מִזֶּה קִרִּי מִה־זֶּה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: ^ו וַיֹּאמֶר הִשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֲשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפָּנָיו: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִּזְנוֹבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לַמִּטָּה בְּכַפּוֹ: ^ח לִמְעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֹא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת בְּשָׁלֹג: ^י וַיֹּאמֶר הִשָּׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשָּׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כַּבְּשָׁרוֹ: ^{יא} וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרֹאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ^{יב} וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיָּאֹר וְשִׁפְכְתָּ הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיּוֹשֶׁת: ^{יג} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשָׁם גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנִכִּי: ^{יד} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יָשׁוּם אֵלָם אוֹ חֹרֶשׁ אוֹ פֶקַח אוֹ עוֹר הִלֵּא אֲנִכִּי יְהוָה: ^{טו} וְעַתָּה לָךְ וְאַנְכִּי אֲהִיהּ עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר: ^{טז} וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בִיד־תְּשֻׁלָּה: ^{יז} וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִלֵּא אֶהְרֵן אֲחִיךָ חֲלוּי יָדְעֵתִי כִּי־דְבַר יִדְבֹּר הוּא וְגַם תִּהְיֶה־הוּא יֹצֵא לְקִרְאוֹתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ: ^{יח} וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאַנְכִּי אֲהִיהּ עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

וַיֹּדְבַר־הוא לְךָ אֱלֹהִים וְהִיא הוּא יְהִי־לְךָ
לְפָה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לְאֱלֹהִים: ֙ וְאַתָּה־הַמַּטָּה
הִנֵּה תִקַּח בְּיָדְךָ אֶשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בוֹ אֶת־
הָאֵת: ֮ פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כסף וכלי זהב
(ג, כב) אשה – היא הנשמה. שכנתה – דברים שהנשמה
עוסקת בהם מזמן לזמן (כשכן שאין פוגשים בו בקביעות).
גרת ביתה – דברים שהנשמה עוסקת בהם בדרך קבע (כאדם
המתגורר בבית). כסף – אהבת ה' (מלשון "נכסף נכספתי").
זהב – יראת ה' ("זהב מצפון יאמה", בחינת שמאל, יראת).
על הנשמה להוציא מן הגלות את נצוצות הקדושה שישנם
ב'גרת ביתה' ואף אלו הנמצאים ב'שכנתה'; עליה לעשות
משגיהם כלים לאהבת ה' וליראתו.

(לקוטי שיחות ג עמ' 826)

ששי ֙ וַיִּלְךָ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ֙ אֶל־יֵתֶר חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר
לוֹ אֵלֶיךָ זֶה וְאֵשׁוּכָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאַרְאֶה הַעֹדֶם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ
לְשָׁלוֹם: ֙ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוָן לָךְ
שֵׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים
אֶת־נַפְשְׁךָ: ֙ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיָּרֻבּוּ עַל־הַחֹמֶר וַיָּשָׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מַטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: ֙ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֹּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־
הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שָׁמָּה בְּיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פְרַעֲה וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: ֙ וְאַמְרַתְּ אֶל־פְּרַעֲה כֹה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: ֙ וַאֲמַר אֵלָיְךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאֵן לְשַׁלְּחוֹ תִּהְיֶה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת־
בְּנֶךָ בְּכָרְךָ: ֙ וְיָהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּ יְהוָה
וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ: ֙ וְתִקַּח צַפְרָה צֹר וְתַכְתֵּה
אֶת־עַרְלַת בָּנָה וְתַנַּע לְרַגְלָיו וְתֹאמַר כִּי חֲתַךְ
דָּמִים אֵתָּה לִּי: ֙ וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אֲמָרָה חֲתַן
דָּמִים לַמּוֹלֵת: ֮ פ ֙ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ
לְקִרְאֵת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָה וַיִּלְךָ וַיִּפְגְּשׁוּ בְּהַר

הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: ֙ וַיִּגַּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֵת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: ֙ וַיִּלְךָ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ֙ וַיּוֹדְבַר אַהֲרֹן אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֵת לְעֵינֵי הָעָם: ֙ וַיֵּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנִים וַיִּקְרָו וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּרְכִּבֶם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֵבֵשׁ אֲכָרֶהם . .
שְׁעִתִּיד מִלֶּךָ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עָלָיו (רש"י) 'חֲמֹר' רומז לחמר
הגוף ולחמירות העולם. באכרֶהם אָבִינוּ נֹאמַר "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
חֲמֹרֹי", רמז להכנעת החמר. במֹשֶׁה רִבְנוּ נֹאמַר "וַיִּרְכִּבֶם
עַל הַחֲמֹר", רמז להמשכת אור הקדושה לתוף החמר. מִלֶּךָ
הַמְּשִׁיחַ - יתגלה על החמור, רמז לזכוף החמר עד שהוא
עצמו מגלה את אור הקדושה.

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 20)

שביעי ה ׁ וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פְּרַעֲה כֹה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח
אֶת־עַמִּי וַיִּחְגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר: ֙ וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקֹלֹי לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
יִדְּעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:
וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכָּה זֶה
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בְּדָבָר אִזּוֹ כְּחָרָב: ֙ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְמַה מֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ
אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָכוּ לְמִסְבְּלֵיכֶם: ֙ וַיֹּאמֶר
פְּרַעֲה הַיִּזְרָפִים עֲתָה עִם הָאָרֶץ וְהַשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסְבְּלָתָם: ֙ וַיֵּצְאוּ פְּרַעֲה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־הַנְּגִשִּׁים בָּעָם וְאֶת־שֹׁמְרֵי לֶאמֹר: ֙ לֹא
תֵאסְפוּן לָתֵת תְּבוֹן לָעָם לְלָבֶן הַלִּבָּנִים כִּתְמוּל
שְׁלֵשָׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבוֹן: ֙ וְאֵת־
מִתְכַּנֵּת הַלִּבָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוּל שְׁלֵשָׁם
תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִים הֵם

חצי קריש

וַיִּתְּנָהּ וַיִּתְּקֶדֶשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
בְּרַעֲיוֹתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמַן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְּפָאָר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה דְקִדְשָׁא
בְּרִיד הוּא. אֲמַן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן

~ נקודות משיחות קודש ~

ומאז באתי... לדבר בשמך... והצל לא הצלת את עמך
(ה, כג) ה' משה' שבכל אחד ואחד מישראל בא בטענה
להקב"ה. באתי... לדבר בשמך – קימתי את מצוות התורה,
שכלה שמותיו של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלת את עמך –
אף שיש פסוקי דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיום
מצוה אחת מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!
(ספר השיחות תש"נ א עמ' 253)

מפטיר כב וישב משה אליהו ויאמר אדני למה
הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: כ וימאז
באתי אל־פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
והצל לא־הצלת את־עמך: ו ויאמר יהוה
אל־משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה
כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם
מארצו: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

וביד חזקה יגרשם מארצו (ו, א) יש לפרש בדרך רמז
ולחידודא, שעל־ידי למוד יד החזקה של הרמב"ם נזקה
לצאת מן הגלות. שהרי רז"ל אמרו "אין הגליות מתבנסות
אלא בזכות המשניות", שהן הלכות פסוקות, ואף ספר ה'יד'
הוא הלכה פסוקה.

(ספר השיחות תש"נ א כרך א עמ' 242)

על־פן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה
לא־הינו: ט תכבד העבדה על־האנשים ויעשו
בה ואל־ישעו בדברי־שקר: ו ויצאו נגשי העם
ושטרי ויאמרו אל־העם לאמר כה אמר
פרעה אינני נתן לכם תבן: י אֵתם לכו קחו
לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע
מעבדתכם דבר: י ויפץ העם בכל־ארץ מצרים
לקיש קש לתבן: י והנגשים אצים לאמר פלו
מעשיכם דבר־יום ביומו כֹּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתַּבֵּן:
י ויכו שטרי בני ישראל אשר־שמו עליהם נגשי
פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן
בתמול שלשם גם־תמול גם־היום: טו ויבאו
שטרי בני ישראל ויצעקו אל־פרעה לאמר
למה תעשה כה לעבדיך: טז תבן אין נתן
לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך
מפים וחסאת עמך: יז ויאמר נרפים אתם
נרפים על־פן אתם אמרים נלכה נזבחה
ליהוה: יח ועתה לכו עבדו ותבן לא־ינתן לכם
ותכן לבנים תתנו: יט ויראו שטרי בני־ישראל
אתם ברע לאמר לא־תגרעו מלכניכם דבר־יום
ביומו: כ ויפגעו את־משה ואת־אהרן נצבים
לקראתם בצאתם מאת פרעה: כא ויאמרו
אלהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר
הבאשתם את־ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו
לתת־חרב בידם להרגנו: כב וישב משה אל־
יהוה ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה
זה שלחתני: כג וימאז באתי אל־פרעה לדבר
בשמך הרע לעם הזה והצל לא־הצלת את־
עמך: ו ויאמר יהוה אל־משה עתה תראה
אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם
וביד חזקה יגרשם מארצו: ססס

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיִיחִים הֵיָא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּינַעֲם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׁר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֶה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ו דָּמָה אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי תְּהִלָּוֹת וְהִתְרַג אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם לְכָרֶם שְׁחָרַב פּוֹלָא וְלֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ דָּק שׁוֹרֵשׁ, אֲבָל הִנְבִּיא אֹמֵר, בְּיָמִים תִּבְּאִים בִּימֵי הַנְּאוּלָּה יִשְׁרָשׁ וְתֵן ה' שְׁרֵשׁ שֶׁל יַעֲקֹב לְהוֹיֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמַרְחֹק וְצִיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל הֵם יִמְשְׁלוּ עַד לְמַרְחֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מֵאֵד וּלְמֵלֹא פְּנִי־תֵבֶל תִּנּוּכָה בְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה: ז רָאָה נָא הָאֵם הַכְּמֻכָּת

שֶׁהָכָה ה' אֶת מִכְּהוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַכְּהוּ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? אִם־כְּהִרְגָה כְּמֹ שֶׁהָרַג ה' אֶת הַרְגִּיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַרְגָה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהָכָה וְהָרַג בְּיִשְׂרָאֵל הַשְׂמִיד ה' עַד כִּלְהָ: ח וְאֵת יִשְׂרָאֵל בְּסַאסְאָה בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חֹמְאִים לְפָנָיו, בְּמִדָּה ז' נִפְרַע מֵהֶם, בְּשִׁלְחָה תְּרִיבֻנָּה הָיָה שׁוֹפֵד כְּמִתּוֹ עַל הַשְׂדוֹת וְהַנְּגוֹת לְשִׁלּוֹחַ בְּהֵן שֶׁדָּפֵן וְאַרְבָּה וְלֹא פָּנַע בְּנִפְשׁוֹת תַּחֲלֹה, תִּגְהָה הַסִּיר הַפָּרִי בְּרוֹחוֹ

שי למורא

(ו) תִּבְּאִים, בְּיָמִים תִּבְּאִים, בְּיָמִים תִּבְּאִים. יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב, יִשְׁרִישׁ יַעֲקֹב אֶת שְׁרָשׁוֹ לְהוֹיֹת מִטֵּב מִלְּמִטָּה. יִצִּיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל, יִצִּיץ וְיֹוצֵא פְּרַח מִלְּמִעְלָה. וּמֵלֹא פְּנֵי תֵבֶל תִּנּוּכָה, וּפּוֹרְחוֹ יִמְלֹא פְּנֵי כָל תִּישׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם. (ז) הַכְּמֻכָּת מִכְּהוּ הַכְּהוּ, וְכִי הִכָּה הַכְּהוּ אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲגוּתֵיהֶם) כְּמֹ שֶׁהָכָה הַכְּהוּ אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהָכָה אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם כְּהִרְגָה הַרְגִּיו הַרְגָה, וְכִי הָרַג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹ שֶׁהָרַג בְּהַרְגִּיו הַגּוֹיִם שֶׁהָרַג בְּיִשְׂרָאֵל. (ח) בְּסַאסְאָה, בְּאֵמַת מִדָּה. בְּשִׁלְחָה תְּרִיבֻנָּה, בְּשִׁלְחָה הַכְּהוּ מִדָּה פְּרַעְנוֹת לְהַפְרַע מַעֲמֹו עַל תְּמָאָם, תְּרִיב כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְכַלל תְּהוֹרָה. פְּרֹשׁ אַחֵר, "שִׁלְחָה" הוּא שֵׁם עַל הַנְּגוֹת וְהַשְׂדוֹת הַתְּבוֹאָה, כְּמֹ "בְּרַכַּת הַשִּׁלְחָה" (נחמיה ג.טו). "שִׁלְחָה" פְּרָדִים רְמוּנִים" (שיר השירים ד.ג), וְאִמֵּר שֶׁלְּפָרְעוֹן הַחֲטָא הוּא מִבִּיא רַק שְׁרָפֹן בְּתִבְּוֹאָה בְּמִדָּה בְּלִבֵּר. תִּגְהָה

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישיעה פרק כו

כז ו תִּבְּאִים יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמֵלֹא פְּנִי־תֵבֶל תִּנּוּכָה:

ז הַכְּמֻכָּת מִכְּהוּ הַכְּהוּ אִם־כְּהִרְגָה הַרְגִּיו

הַרְגָה: ח בְּסַאסְאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבֻנָּה

בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה, הַסִּיר אֶת הַפְּרוֹת עַל יְדֵי רִיחַ קָשָׁה שֶׁנִּשְׁלַחַת בְּאֵלֵנוּ. בְּיוֹם קָרִים, בְּיוֹם שֶׁנִּשְׁלַחַת רִיחַ מִזְרִיחַת חֲזָקָה. וְלֹא יִשְׁפָּד חֲתוּם עֲלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד

עטרת מרים

הקִשָּׁה בַּיּוֹם שֶׁנִּשְׁכַּחַת רֵיחַ קָדִים עוֹהָ: ט לָכֵן הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו גַּם עָתָה בּוֹאֵת שֶׁהַעֲשִׂישׁ בְּדָבָר קָל יִכְפֹּר עוֹזֵי-יַעֲקֹב לְזִכּוֹת לְהַגְאֵל וְזֶה כָּל-פְּרִי הַסֵּר חַטָּאוֹת גַּם הַשּׁוֹנֵן בְּשׁוּמוֹ | כָּל-אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כִּמְה שִׁיתוּן הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת-יְהוָה וְיִשִּׁים אֲבִינֵיהֶם כְּאַבְנֵי-גֵר מְנַפְּצוֹת הַדֶּק הַיֵּטֵב וּבִתְנָא

לֹא-יִקְמוּ מַעֲתֵה אֲשֵׁרִים וְחַמְנִים:

י כִּי בַעֲשׂוֹתָם זֹאת עִיר בְּצוּרָה שֶׁל גוֹים תִּתֵּחַ בְּדָר מִיִּשְׁבִּיהָ גִּזָּה נֹאֵת אֲדָם, גִּזָּה וּפְרָדִים נַעֲשֶׂה מִשְׁלַח מִיִּשְׁבֵּי וְנַעֲזֹב פִּמְדָּבָר עַד כִּי שָׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשָׁם גַּם בִּקְבִיעוֹת יִרְבֵּץ וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה עֲנִפֵּי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה: יא בִּיבֹשׁ קִצִּירָה כִּשְׁתִּיבֹשׁ עֲנִפֶּיהָ תִּשְׁכַּרְנָה מַעֲצָמָה, רָצָה לִמְר כִּשְׁתִּמְלֵא סֶאֱתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם נָשִׁים הַקְּבִיעוֹת בָּאוֹת וּמִקְטָנוֹת אוֹתָם מֵאִירֹת מִבְּעוֹת אוֹתָהּ וְזֶה מִשָּׁל עַל הַשְּׁמִימֹן וְהַקָּדוֹן כִּי לֹא עַם-בִּינוֹת הוּא אֵין גַּם תְּבוּנָה לִשׁוֹב בְּחִשּׁוֹב עַל-כֵּן לֹא-יִרְחַמְנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְנוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּמּוֹן הַשִּׁמְעָה יִחַבֵּט יְהוָה כִּמּוֹ שֶׁהוּא חוֹכֵם חַיִּים מִן הַקֵּשׁ מִשְׁבַּלַּת הַנֶּהָר הֵם הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר עַד-נֶחֱל מִצְרַיִם הֵם הַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין הַמִּפְתָּרִים כָּל פֶּה הַתְּלַקְטוּ מִן הַגְּלִיזוֹת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבִּיתִּי אֶתְכֶם צִיּוֹן: יג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל כָּל הָעוֹלָם לְהַתְקַבֵּץ וּלְבֹאֹת וּלְבֹאֹת בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה לִפְנֵים מִן הַנֶּהָר סִמְכִיטוֹן בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר שֶׁלֹּא חֲרוּ לְאַרְצָם מַעַת שָׁגְלוּ וְהַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר

הַקֹּדֶשׁ מִקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם: מִדְּבַר עַל כִּמּוֹן הַתְּלִאֹת שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבֹט יְהוּדָה עַל דִּי מִלֵּךְ אֲשׁוּר, וּמִפְּלֹתָ לִפְנֵי, וְהַתְּבוּבִים (מִן הַפְּסוֹם א' עַד ה') הַמִּדְּבָרִים עַל עֲשֵׁרֶת הַשְּׁבָטִים: א הוּא הַנְּבִיא מִתְאֵנוֹן עַל עֲטֶרֶת גְּאוֹת עַל גְּאוֹת הַלֵּב שֶׁל שְׂכָרִי אֶפְרַיִם הַמְּלִכּוֹת שֶׁלָּהֶם שֶׁלֹּא תִּתְקַמֵּה בְּדָם כִּי הוּא וְצִיּוֹן נִבֵּל כְּפָרָה נוֹבֵל צָבִי תִּפְאַרְתּוֹ מִטָּרַת הַגְּאוֹה שֶׁלָּהֶם אֲשֶׁר הָיוּ מִפְּנֵיקָם עֲצָמָם עַל-רֹאשׁ גִּיא־שְׂמִינִים לְמִשׁוֹת רֹאשָׁם כְּהִרְבָּה שְׁמֹן מִבּוֹשֶׁם, לֹא הִלְכוּ לְגָלוּת, הָיָה כָּל עַקְמָם בְּמֵאֵל וּמִשְׁכָּרוֹת וּבִשְׁכָּרוֹת: וְצִיּוֹן נִבֵּל צָבִי תִּפְאַרְתּוֹ, וּבִקְמָתָה כָּל הַדֶּר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דוֹמָה לְצִיּוֹן נוֹבֵל, אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא

שי למורא

שִׁכְלָם, דְּבָר זֶה לֹא יַעֲשֶׂה חֶקֶב"ה לִישְׂרָאֵל: ט לָכֵן, הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו. בּוֹאֵת יִכְפֹּר עוֹזֵי יַעֲקֹב, אֲעֲשֶׂה לוֹ גַּם זֹאת, לְהַתְּכַפֵּר בְּדָבָר קָל וְזֶה כָּל פְּרִי הַסֵּר חַטָּאוֹת, וְזֶה וְהָיָה לִי פְרִי טוֹב לְהַסִּיר וּלְמַחֵל עַל חַטָּאוֹתָיו. כָּל אֲבֵנֵי מִזְבֵּחַ, כָּל אֲבֵנֵי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהוֹקְמוּ לְעֲבוֹדַת-יְהוָה. כָּאֲבֵנֵי גֵר מְנַפְּצוֹת, שִׁתּוּי אֲבִינֵיהֶם

מְנַפְּצוֹת בְּדָרָךְ שֶׁמְנַפְּצִים אֲבֵנֵי גֵיר הַדֶּק

הַיֵּטֵב. לֹא יִקְמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמְנִים, שֶׁלֹּא יִקְמוּ יוֹתֵר שׁוֹם אֲשֵׁרִים וְשׁוֹם חַמְנִים. ("אֲשֵׁרִים", הֵם אֵילָנוֹת שְׁעוּבָדִים אוֹתָם. "חַמְנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסִלִים עֲשׂוּיֹת לְעֲבוֹדַת הַחַמָּה). י כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָר, כִּי בַעֲשׂוֹתָם זֹאת

לְנַפֵּץ אֵת אֲבֵנֵי מִזְבְּחוֹת הָאֵילָלִים, אוֹ הָעִיר הַבְּצוּרָה, הוּא בְּדָר גָּדוֹל שֶׁל

אֲדָם, תִּתֵּחַ בְּדָר מִיִּשְׁבִּיהָ. גִּזָּה מִשְׁלַח וְנַעֲזֹב, וְהָנֹחַ שֶׁלֹּא יִתֵּחַ מִשְׁלַח מִיִּשְׁבֵּי. שָׁם יִרְעָה עֵגֶל, בְּמִקוֹם הָעִיר הַבְּצוּרָה וְיִרְעוּ עֲגִלִּים וְשָׁם יִרְבֵּץ, וְשָׁם יִשְׁכְּבוּ לָנֶיִת וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה, וְיִכְלוּ אֵת עֲנִפֵּי הָאֵילָנוֹת

אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה: יא בִּיבֹשׁ קִצִּירָה תִּשְׁכַּרְנָה, כִּשְׁתִּיבֹשׁ עֲנִפֶּיהָ יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. כְּלוּמֹר, כִּשְׁתִּמְלֵא סֶאֱתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נָשִׁים בָּאוֹת מֵאִירֹת אוֹתָהּ, נָשִׁים תְּבִאָּה וְיִבְעִירוּ בָהֶם הָאֵשׁ. כְּלוּמֹר, עִם חֵלֶשׁ כְּנָשִׁים וְשִׁחִיתוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, שֶׁלֹּא חָזַן שְׂכָל מְשִׁלְתּוֹ

בָּאָה לוֹ מִדֵּי וְלֹא בָּחַב וְרוּעוֹ. עוֹשֶׂהוּ, חֶקֶב"ה שְׂדֵדְלוֹ וְחִמְשִׁילוֹ. יב יִחַבֵּט ה' / כְּלוּמֹר, כִּמּוֹ שְׁחוֹבָטִים אֵת הַשְּׂבָלִים בְּמִקְשָׁל לְהַסִּיר אֵת הַתְּבוּבָה מִן הַקֵּשׁ, כִּי יִסִּיר ה' אֵת יִשְׂרָאֵל מִבֶּן הַגּוֹיִם מִשְׁבַּלַּת הַנֶּהָר, מֵאֶרֶץ אֲשׁוּר הַיִּזְבִּים עַל נֶהָר פָּרָה. עַד נֶחֱל מִצְרַיִם, הֵם הַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַפּוֹצֵא

אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְאֵהוּ לִירוּשָׁלַם. יג יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כָּל קֶדַּח יִתְקַע, כָּלֹא יִתֵּחַ נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל כָּל הָעוֹלָם. הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֵׁרֶת הַשְּׁבָטִים, לִפִּי שֶׁלֹּא חֲרוּ לְאַרְצָם יִשְׂרָאֵל מַעַת שָׁגְלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אֲבָדִים. וְהַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שָׁגְלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדְחִים. כְּהַר הַקֹּדֶשׁ, כְּהַר הַמִּזְבֵּחַ מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: א הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צַעֲרָה, עֲטֶרֶת גְּאוֹת, מִן הַגְּאוֹה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוּמֹר, הָיוּ מִתְּפָאֲרִים בְּעֲשָׂרָם וּבְחַמְעֵנֵם. שְׂכָרִי אֶפְרַיִם, אֲנִשׁ מְלִכּוֹת אֶפְרַיִם כִּשְׁעֵדֵן

וּבִקְמָתָה כָּל הַדֶּר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דוֹמָה לְצִיּוֹן נוֹבֵל, אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא

אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְאֵהוּ לִירוּשָׁלַם. יג יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כָּל קֶדַּח יִתְקַע, כָּלֹא יִתֵּחַ נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל כָּל הָעוֹלָם. הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֵׁרֶת הַשְּׁבָטִים, לִפִּי שֶׁלֹּא חֲרוּ לְאַרְצָם יִשְׂרָאֵל מַעַת שָׁגְלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אֲבָדִים. וְהַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שָׁגְלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדְחִים. כְּהַר הַקֹּדֶשׁ, כְּהַר הַמִּזְבֵּחַ מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: א הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צַעֲרָה, עֲטֶרֶת גְּאוֹת, מִן הַגְּאוֹה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוּמֹר, הָיוּ מִתְּפָאֲרִים בְּעֲשָׂרָם וּבְחַמְעֵנֵם. שְׂכָרִי אֶפְרַיִם, אֲנִשׁ מְלִכּוֹת אֶפְרַיִם כִּשְׁעֵדֵן

וּבִקְמָתָה כָּל הַדֶּר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דוֹמָה לְצִיּוֹן נוֹבֵל, אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא

אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְאֵהוּ לִירוּשָׁלַם. יג יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כָּל קֶדַּח יִתְקַע, כָּלֹא יִתֵּחַ נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל כָּל הָעוֹלָם. הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֵׁרֶת הַשְּׁבָטִים, לִפִּי שֶׁלֹּא חֲרוּ לְאַרְצָם יִשְׂרָאֵל מַעַת שָׁגְלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אֲבָדִים. וְהַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שָׁגְלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדְחִים. כְּהַר הַקֹּדֶשׁ, כְּהַר הַמִּזְבֵּחַ מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: א הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צַעֲרָה, עֲטֶרֶת גְּאוֹת, מִן הַגְּאוֹה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוּמֹר, הָיוּ מִתְּפָאֲרִים בְּעֲשָׂרָם וּבְחַמְעֵנֵם. שְׂכָרִי אֶפְרַיִם, אֲנִשׁ מְלִכּוֹת אֶפְרַיִם כִּשְׁעֵדֵן

וּבִקְמָתָה כָּל הַדֶּר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דוֹמָה לְצִיּוֹן נוֹבֵל, אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא

אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְאֵהוּ לִירוּשָׁלַם. יג יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כָּל קֶדַּח יִתְקַע, כָּלֹא יִתֵּחַ נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל כָּל הָעוֹלָם. הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֵׁרֶת הַשְּׁבָטִים, לִפִּי שֶׁלֹּא חֲרוּ לְאַרְצָם יִשְׂרָאֵל מַעַת שָׁגְלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אֲבָדִים. וְהַנִּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שָׁגְלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדְחִים. כְּהַר הַקֹּדֶשׁ, כְּהַר הַמִּזְבֵּחַ מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: א הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צַעֲרָה, עֲטֶרֶת גְּאוֹת, מִן הַגְּאוֹה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוּמֹר, הָיוּ מִתְּפָאֲרִים בְּעֲשָׂרָם וּבְחַמְעֵנֵם. שְׂכָרִי אֶפְרַיִם, אֲנִשׁ מְלִכּוֹת אֶפְרַיִם כִּשְׁעֵדֵן

וּבִקְמָתָה כָּל הַדֶּר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דוֹמָה לְצִיּוֹן נוֹבֵל, אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא

שְׁמָנִים, שֶׁמֶךְ הַשֶּׁן הַמְּבֻשֵׁם שִׁינְעִיקִים עַל רֹאשָׁם כְּאִלּוּ הוּא גִיָּא מְלֵא שְׁמָנִים. הַלּוּמִי יִין, מִכִּי חֵיין. (ב) הִנֵּה חֹזֵק, הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חֹזֵק. שְׁעָר קָטָב, כְּרוּחַ סְעָרָה הַבּוֹרֵת וּמִשְׁחִית. הִנֵּיחַ לֵאמֹר בֵּיר, וְהָ הָרוּחַ יֵצֵת עֲטֶרֶת גְּאוֹתָם לֵאמֹר בְּחֻזַּת הַיָּד וּבְכַח רֶב. (ג) בְּרִגְלִים תִּרְמָסְנָה, בְּרִגְלֵי הָאוֹיֵב תִּרְמָסְנָה עֲמֻרוֹת

הַנָּאוֹת שֶׁל שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם, בְּלוּמָה

הָאוֹיֵב יִשְׁפִּיל גְּאוֹתָם. (ד) וְהִיתָה צִיצֵת נָבֵל צְבִי תִפְאֶרְתּוֹ...

בְּכַפּוּרָה בְּמָרֶם קִיץ וְגו', הַדֵּר

תִּפְאֶרְתּוֹ שֶׁהוּא כְּצִיץ נָבֵל, וְאִשָּׁר הוּא

עַל רֹאשׁ גִּיָּא שְׁמָנִים, תִּתְּנָה בְּכַפּוּרָה

בְּמָרֶם קִיץ, כִּתְּאֵנָה שֶׁתִּכְפֹּרָה בְּמָרֶם

יְהִיהֶה חֲסִין. בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ יִבְלַעְנָה,

מִיַּד כִּשְׁחִיא עֲרוֹן תְּלוּיָה עַל הַעֲנָף וְאֵינוֹ

מִמָּתִין עַד שִׁתְּלֹשׁ. בְּלוּמָה, שֶׁכָּכָה יִמָּהֵר

הָאוֹיֵב לְהִשְׁפִּיל אֶת גְּאוֹתָם. (ה) בְּיוֹם

הַהוּא, בְּיוֹם שִׁנְיָלוֹ עֲטֶרֶת הַשְּׁבָטִים.

לְעֲטֶרֶת צְבִי, לְעֲטֶרֶת שֶׁל רִצּוֹן

וְהַמִּדָּה (וְהַדָּוָה). וְלִצְפִּירַת תִּפְאֶרְתָּהּ,

וּלְכֹתֶר שֶׁל תִּפְאֶרְתָּהּ. לְשָׂאֵר עֲמׇוֹ,

שְׁבָט יִתְּנָה וּבְנֵימִין וְהַמְּצַרְפִּים עִמָּהֶם

לְמַלְכוּת חֻזְקָתוֹ מִלֶּךְ יְהוּדָה. (1) וּלְרוּחַ

מִשְׁפָּט לִיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט,

וְיִתְּנָה הַקֵּב"ה לְרוּחַ מִשְׁפָּט לְמִי שִׁדְּוָה

יֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט, וְהוּא חֻזְקָתוֹ מִלֶּךְ

יְהוּדָה, שֶׁיִּשֵּׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת לְעִשׂוֹת

מִשְׁפָּט, וְיִתֵּן לוֹ הַקֵּב"ה דַּעַת וּבִינָה

לְעִשׂוֹת מִשְׁפָּט אֱמֶת. וְלִגְבוּרָה, וְיִתְּנָה

הַקֵּב"ה לָהֶם לְגִבּוּרָה, כִּפִּי שֶׁחָפֵּז מֵלֹאֵד

ה' בְּמִתְנַת אֲשׁוּר וְלֹא הִצְרִיכוּ לְהִלָּחֵם

בָּהֶם. מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה שְׁעָרָהּ, וְכֹן

כִּשְׁלֹחַמָה אוֹיְבֵיהֶם בָּהֶם וְיִשְׁכּוּ מַלְחָמָה

גָּדֻם, וְיִתֵּן ה' לָהֶם גְּבוּרָה שִׁדְּוָה מִכִּים

בְּאוֹיְבֵיהֶם עַד שְׁעַר עֵרֶתֶם תִּבְצֻרוֹת.

(2) וְגַם אֱלֹהֵי, וְגַם שְׁבָטֵי יְהוּדָה

וּבְנֵימִין. בֵּינָן שְׁגוֹ וְגו', וְהָ הָיָה בִּימֵי

אֲחִיו אֲבִיו שֶׁל חֻזְקָתוֹ. וּבִשְׁכָּר תַּעֲוֶה,

וּמִתּוֹד רַבּוֹ שֶׁתֵּת יוֹן יִשָּׁן תַּעֲוֶה מִן הַדֶּרֶךְ תִּכְבּוֹת. וְנִבְיָא, נִבְיָא חֲשָׁר. נִבְלָעוּ

מִן הַיָּין, נִשְׁחָתוּ מִרֵּב שֶׁתֵּת חֵיין. שְׁגוֹ בְּרָאָה, לֹא הִלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׁהוּרֶם הָרֹאָה,

הוּא הַנְּבִיא הַמִּתִּי. פָּקוּ פְּלִילִיָּה, כְּשֶׁלוֹ בְּמִשְׁפָּט, וְלֹא שִׁפְטוּ דִּין אֱמֶת. "פָּקוּ",

כְּשֶׁלֹּא, וְהוּא מִלִּשָּׁן "וּפַק בְּרִיבִים" (נִדְחוּ בִּיא). "פְּלִילִיָּה", מִשְׁפָּט, כְּמוֹ "פְּלִלָּה

אֱלֹהִים" (שְׁמוּאֵל א' בִּסְתָה). (ח) כִּי כָּל שְׁלַחְנוֹת, אֶפְלוֹ שֶׁלָּחַן תִּכְנֹנִים. מְלֵאֵו

קִיא צוֹאָה, קִיא וְצוֹאָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַשְּׁבוּרִי. וְחִסֵּר וְי' הַשְּׁמוּשׁ. בְּלִי מְקוֹם, עַד שָׁאוֹן מְקוֹם גָּדִי. (ט) אֵת מִי יוֹרֵה דַּעָה, מֵאַחֵר שֶׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כְּכֹה, אִם כֹּן

לְמִי יוֹרֵה תְּמוּרָה דַּעָה. שְׁמוּעָה, כֹּה שֶׁשְּׁמַע הַנְּבִיא מֵאֵת ה' לְצוּחֹתָם. גְּמוּלָּה מִחֻלָּב עֲתִיקִי מִשְׁדָּרִים, הֵם כְּמוֹ נַעֲרִים קִטְנִים שֶׁהֵם עֹתִה נִשְׁלָמָה וְיִתְּנָתָם וְנַעֲתָקוּ

מִשְׁדָּרִים. (י) כִּי צוֹ לְצוֹ לְצוֹ, אִמֹר שֶׁהֵם כְּמוֹ נַעֲרִים קִטְנִים שֶׁיִּצְוָה אוֹתָם אֶדֶם מַעֲט מַעֲט וְיִלְמְדוּ כִּדִּי שֶׁיִּקְבְּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לְקַבֵּל אֵלָּא דְּכָרִים מַעֲטִים,

הֵם מִכְּכֹר הַלּוּמִי יִין שְׁבוּרִים בְּגִלָּל חֵיין וְהַשְּׁכֻרִת: ב הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חֹזֵק וְאִמִּין לֵאדָּנִי שֶׁהוּא כְּרוֹם בְּרֵד הַמְּשַׁבֵּר אֵילָנוֹת שְׁעָר קָטָב כְּרוּחַ סְעָרָה הַבּוֹרֵת כְּרוֹם מִים כְּפִירִים אֲשֶׁר הִמָּה שְׁטָפִים בְּחֻזַּת, הִנֵּיחַ וְהוּא יֵצֵת עֲטֶרֶת גְּאוֹתָם לֵאמֹר בֵּיר בְּחֻזַּת הַיָּד: ג בְּרִגְלִים שֶׁל הָאוֹיֵב תִּרְמָסְנָה

עֲטֶרֶת גְּאוֹת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם

מִתְנַאֲסִים בָּהֶם שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם:

ד וְהִיתָה הַדֵּר תִּפְאֶרְתּוֹ שֶׁל שְׁבוּרֵי

אֶפְרַיִם לְצִיצֵת הַנָּבֵל צְבִי

תִּפְאֶרְתּוֹ אֲשֶׁר הוּא לְעִטְרָה עַל־

רֹאשׁ גִּיָּא שְׁמָנִים וְהוּא תִתְּנָה

בְּכַפּוּרָה כִּתְּאֵנָה שֶׁתִּכְפֹּרָה רֹאשׁוֹתָהּ

בְּמָרֶם יְהִיהֶה חֲסִין אֲשֶׁר מִיַּד

כִּשְׁרָאָה תִּרְאָה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה

בְּכַפּוֹ תְּלוּיָה עַל הַעֲנָף וְאֵינוֹ

מִמָּתִין עַד שִׁתְּלֹשׁ. וְאִמֹר שֶׁכֵּן יִמָּהֵר

הָאוֹיֵב לְהִשְׁפִּיל אֶפְרַיִם: ה בְּיוֹם

הַהוּא בְּיוֹם מַפְלֵת מַלְכוּת אֶפְרַיִם

יְהִיהֶה יְהוּדָה צְבָאוֹת לְעֲטֶרֶת צְבִי

וְתִתְּנָה הַקֵּב"ה בְּנֵאוֹן ה' וְלִצְפִּירַת

לְכֹתֶר תִּפְאֶרְתָּהּ לְשָׂאֵר עֲמׇוֹ הֵם

יְהוּדָה וּבְנֵימִין: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט יְהִיהֶה

הַקֵּב"ה שֶׁיִּתְּנָה לִיּוֹשֵׁב עַל־

הַמִּשְׁפָּט יִתְּנֵן דַּעָה לְחֻזְקִים לְעִשׂוֹת

מִשְׁפָּט אֱמֶת וְלִגְבוּרָה יְהִיהֶה לְאוֹתוֹן

שֶׁהֵם מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה

שְׁעָרָה: ז וְגַם־אֱלֹהֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין

בֵּינָן שְׁגוֹ בְּרַעְתָּם וּבִשְׁכָּר יוֹן יִשָּׁן

תַּעֲוֶה מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר בְּתוֹן וְנִבְיָא שֶׁתְּנָה

לָהֶם לְחֻזָּתוֹת תְּמוּרָה שְׁגוֹ בְּרַעְתָּם

בִּשְׁכָּר מִרֵּב שֶׁתֵּת הַשְּׁכָר נִבְלָעוּ

נִשְׁחָתוּ כֹּחַ נְבוֹאָתָם מִן־חֵיין תַּעֲוֶה

מִן־הַשְּׁכָר נִשְׁחָתוּ מִן הַשְּׁכֻרִת שְׁגוֹ

בְּרָאָה הִלְעִינוּ בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים פָּקוּ

פְּלִילִיָּה וְחִסֵּר מִשְׁפָּט: ח כִּי כָּל־

שְׁלַחְנוֹת שֶׁל זְכָרִים מֵאִשָּׁר הֵם

מִסּוּבִים עֲלֵיהֶם מְלֵאֵו קִיא צוֹאָה

הַקָּהָה וְשִׁלְשׁוֹל מַלְחָמָה בְּלִי מְקוֹם

פּוֹנִים אֵל הַשְּׁכֻרִת, אִם כֹּן אֶת־מִל יוֹרֵה דַּעָה הַכֵּהן וְאֶת־מִי יִבֵּן

שְׁמוּעָה שֶׁל הַנְּבִיא אֲשֶׁר שְׁמַע מֵאֵת ה', וְכִי וְלִמֹּד לְגְמוּלָּה מִחֻלָּב שְׁנִימָלוּ

מִתְנַת הַחֻלָּב עֲתִיקִי הַנַּעֲתָקִים מִשְׁדָּרִים מִשְׁדָּרִים: י כִּי עַל צוֹ שֶׁל נְבִיא

הַקָּהָה וְשִׁלְשׁוֹל מַלְחָמָה בְּלִי מְקוֹם גָּדִי. (ט) אֵת מִי יוֹרֵה דַּעָה, מֵאַחֵר שֶׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כְּכֹה, אִם כֹּן

לְמִי יוֹרֵה תְּמוּרָה דַּעָה. שְׁמוּעָה, כֹּה שֶׁשְּׁמַע הַנְּבִיא מֵאֵת ה' לְצוּחֹתָם. גְּמוּלָּה מִחֻלָּב עֲתִיקִי מִשְׁדָּרִים, הֵם כְּמוֹ נַעֲרִים קִטְנִים שֶׁהֵם עֹתִה נִשְׁלָמָה וְיִתְּנָתָם וְנַעֲתָקוּ

מִשְׁדָּרִים. (י) כִּי צוֹ לְצוֹ לְצוֹ, אִמֹר שֶׁהֵם כְּמוֹ נַעֲרִים קִטְנִים שֶׁיִּצְוָה אוֹתָם אֶדֶם מַעֲט מַעֲט וְיִלְמְדוּ כִּדִּי שֶׁיִּקְבְּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לְקַבֵּל אֵלָּא דְּכָרִים מַעֲטִים,

עטרת מרים

שי למורא

לָצוּ׃ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵם אוֹמְרִים יֵשׁ לָנוּ צִוִּי שֶׁל עֲבוּדַת־זֶרַח לָצוּ׃ הֵנָּה קוֹ חוּט מִשְׁקוּלֹת מִשְׁפָּטִי רָשָׁע כְּגֵד לָקוּ הַצָּדִק הֵנָּה קוֹ לָקוּ הַנְּבִיא עוֹד אוֹמֵר לָהֶם אוֹלֵי זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם מַעֲט בְּדָבָר זֶה וּמַעֲט בְּדָבָר זֶה בִּן תִּקְבְּלוּ וְאַף־עַל־פִּירְכֵּן אֵינֶם מְקַבְּלִים׃ יֵאָבִי דְבַר־יְהוָה הַנְּבִיא בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלוּ יִדְבְּרוּ

וְלָכֵן יִצְוֶה לָהֶם מִצְוַת קִטְנָה, וְאַחֵר קֵד עוֹד מִצְוָה. קוֹ לָקוּ קוֹ לָקוּ, כְּמוֹ הַכְּנֵאִי, שְׂמוֹתֵיהֶם אֵת קוֹ הַכְּנֵן לְגִמְדוֹ טוֹר אֲחֵר, וְאַחֲרֵי־כֵן יַעֲמִיק אֵת חֲפוּ לְטוֹר שֶׁנִּי, וְכִכָּה מַעֲט מַעֲט עַד שֶׁיִּשְׁלִים אֵת הַקִּיר. זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם, מַעֲט מַעֲט, פַּעַם אַחֵר פַּעַם. (יֵא) כִּי בְּלַעֲנֵי שָׁפָה וּבְלִשׁוֹן אַחֲרֵת, הֵם עוֹשִׂים עֲצָמָם כְּאִלוּ הֵנָּה

הַנְּבִיא מְדַבֵּר בְּשָׁפָה בְּלִחֵי מוֹכְנָה, אוֹ בְּשָׁפָה אַחֲרֵת לְגִמְרֵי. (יב) אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים, וְהַנְּבִיא חָרִי אָמַר לָהֶם רַק דְּבָרִים טוֹבִים. זֹאת הַמְּנוּחָה, כִּי הִיא תְּהִי בְּשִׁלּוֹת. הַנִּיחוּ לְעַיִף, אֵל תְּגוּלוֹהוּ, וְזֹאת תְּהִי לָכֶם הַמְּרֻגָּעָה לְשִׁבְתָּ מְנוּחָה כְּאַרְצְכֶם. (יג) וְהָיָה לָהֶם דְּבַר ה', כְּמִדָּתָם יִמְדוּ לָהֶם, כִּי־נָשָׂא שְׂלֵא רָצוּ לְשַׁמַּע מַעֲט מַעֲט, יָגוּר בְּדָבָר עֲלֵיהֶם צוֹ שֶׁל אֲמוֹת הַמִּשְׁתַּעֲבָדִים בָּם. צוֹ לָצוּ וְגו', צוֹ עַל צוֹ, פְּקֻדָּה עַל פְּקֻדָּה, עֲבוּדָה עַל עֲבוּדָה, קוֹ שֶׁל פְּרַעְוֹת כְּגֵד קוֹ שֶׁל עֲבֻדָּתוֹ זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם, לְמִיּוֹם מַעֲטָם תִּבּוֹא עֲלֵיהֶם, וְהֵם יִתְמַעֲטוּ שָׁם בְּאַרְצָן אוֹיְבֵיהֶם. יִלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲרֵי וְנִשְׁכְּרוּ, כִּשְׁלָכֵי יִכְשְׁלוּ לִפְלֵ אַחֲרֵי וְנִשְׁכְּרוּ. וְנִקְשְׁוּ וְנִלְכְּדוּ, וְיִפְּלוּ בְּפֶחַ הַמּוֹקֵשׁ, וְיִלְכְּדוּ בּוֹ. כְּלוּמָר, יִפְּלוּ בְּצִדָּה וְלֹא יִכְבְּלוּ לַחֲמוּלָה. (כד) אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבָרְהָם, כְּלוּמָר, ה' אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבָרְהָם מֵאוּרִכְשִׁים, אָמַר אֵל בֵּית

יֵאֵבִי בְּלַעֲנֵי שָׁפָה וּבְלִשׁוֹן אַחֲרֵת יִדְבֹר אֱלֹהִים הֵנָּה׃ יֵבִי אֲשֶׁר | אָמַר אֱלֹהִים זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ לְעַיִף וְזֹאת הַמְּרֻגָּעָה וְלֹא אָבּוֹא שְׂמוּעָה׃ יֵבִי וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צוֹ לָצוּ צוֹ לָצוּ קוֹ לָקוּ קוֹ לָקוּ זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן יִלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲרֵי וְנִשְׁכְּרוּ וְנִקְשְׁוּ וְנִלְכְּדוּ׃ כֹּט כִּי לָכֵן כִּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־בֵית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבָרְהָם לֹא־עֲתָה יִבּוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יַחֲזוּרוּ׃ כִּי כִי בְּרֹאוֹתוֹ יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יְדֵי בְּקִרְבּוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוּשַׁי יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ׃

אֲלֵיהֶם בְּלַעֲנֵי שָׁפָה כְּמִנְהוּם שְׂאוֹן מִכִּינִים אֵת דְּבָרֵי וּבְלִשׁוֹן אַחֲרֵת שְׂאִינֶם מִכִּינִים יִדְבֹר אֱלֹהִים הֵנָּה׃ יֵבִי אֲשֶׁר | אָמַר הַנְּבִיא אֱלֹהִים כְּזֹאת תִּמְצְאוּ הַמְּנוּחָה כְּאַרְצְכֶם וְלֹא תִגְלוּ עוֹד, אֲבָל תִּתְּנוּ הַנִּיחוּ לְעַיִף וְחַשׁ כֹּחַ וְאֵל תִּגְלוּ אוֹתוֹ וְזֹאת הַמְּרֻגָּעָה לָכֶם אִם אַתֶּם נוֹתְנִים קֵד. עַם כָּל זֶה וְלֹא אָבּוֹא שְׂמוּעָה׃ יֵבִי וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה אֵף שְׂאוֹן רוֹצִים לְשַׁמַּע צוֹ לָצוּ צוֹיִי אַחֲרֵי צוֹיִי צוֹ לָצוּ וְאַחֲרֵי אַחֲרֵי אַחֲרֵי קוֹ לָקוּ פַּעַם אַחֲרֵי פַּעַם קוֹ לָקוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמֶרֶת הַתּוֹרָה, אֵף בְּמִקְוֶה שְׁלִמְדוֹת נִחְשָׁב זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם מַעֲט וְאֵף כִּי אוֹתָם שְׂלֵא דְּרָכֵי בְּחִיבוּתֵיהֶם לְמַעַן יִלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲרֵי בָאֵן וְנִשְׁכְּרוּ כִּי תִרְוַח וְנִקְשְׁוּ בְּפֶחַ יִקְשׁוּ שְׂמִי לֹא אַחֲרֵי כְּכֹנֶה, וְנִלְכְּדוּ יִפְּלוּ בְּצִדָּה וְלֹא יִכְבְּלוּ לַחֲמוּלָה׃ כִּי לָכֵן אַחֲרֵי שִׁחְזוּרֵי יִשְׂרָאֵל בְּחִשְׁבֹּת כִּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־בֵית

יַעֲקֹב ה' אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבָרְהָם מֵאוּרִכְשִׁים כִּשְׁנִשְׁלָד לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ לֹא־עֲתָה יִבּוֹשׁ יַעֲקֹב עוֹד, כִּי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רָצוֹן תִּמְקוֹם וְיַעֲקֹב אֲבִינוּ לֹא בּוֹשׁ מִהֵם וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יַחֲזוּרוּ וְיִתְלַבֵּנוּ מִבוֹשָׁה׃ כִּי לָכֵן לֹא יִבּוֹשׁ יַעֲקֹב כִּי בְּרֹאוֹתוֹ יִלְדִּיו הַצְדִּיקִים וְכִשְׁרִים מַעֲשֵׂה יְדֵי בְּקִרְבּוֹ אֲשֶׁר הִנֵּה יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוּשַׁי יַעֲקֹב עַל יְדֵי קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂיהֶם וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ וְיִשְׁבְּחוּ לִמְדַּת שִׁחְזוֹן בְּרוּךְ׃

יַעֲקֹב. לֹא עֲתָה יִבּוֹשׁ יַעֲקֹב, כִּי כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רָצוֹן הַקִּבָּה, הוּא כְּאִלוּ יַעֲקֹב בּוֹשׁ בְּדָבָר. וְעֲתָה לֹא יִבּוֹשׁ. יִתְלַבֵּנוּ. כִּי תִמְצְאוּ מִתְּלַבְּנִים פְּנִיָּה. (כג) בְּרֹאוֹתוֹ יִלְדִּיו, בְּרֹאוֹת יַעֲקֹב אֵת צִאֲצָאֵי בְּלָתָם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה. מַעֲשֵׂה יְדֵי בְּקִרְבּוֹ, כְּלוּמָר, צְדִיקִים יֵשׁ בָּהֶם. יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי, שְׁהֵם מְקַדְּשִׁים שֶׁם ה'. וְהַקְדִּישׁוּ אֶת קְדוּשַׁי יַעֲקֹב, יִמְדוּ בְּהַקְדִּישׁ שְׁמוֹ "קְדוּשַׁי יַעֲקֹב וְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", שְׁהוּא אֲבִיהֶם. יַעֲרִיצוּ, יִשְׁבְּחוּ לִמְדַּת שִׁחְזוֹן בְּרוּךְ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקִיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק׃ נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרֵי לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו׃ רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבָת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה׃

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֲרֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לָנוּ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מִצְרַיִם: הַ וַהֲבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי יְהוָה: ^א וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֹר רוּחַ וּמַעֲבָדָה קָשָׁה: ^ב ^(יִשְׂרָאֵל) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ג בֹּא דַבֵּר אֶל־פְּרַעֲזָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ: ^ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעֲזָה וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם: ^ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַו אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרַעֲזָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ו

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: ^ז וְאַתָּה אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשִׁמְי יְהוָה לֹא נודַעְתִּי לָהֶם: ^ח וְגַם הִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ: ^ט וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִּים אִתָּם וְאֶזְכָּר אֶת־בְּרִיתִי: ^י לָכֵן אֹמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם וְגִאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֹרַע נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחַתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה וְאֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת

השיעור להיפטר מחיבוט הקבר הוא, שחלק שישי מהמעת-לעת יאמר אותיות התורה, תהלים כו' היום יום ז טבת

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א			
באר שבע (ח)	6:40	6:41	8:36	8:37	9:12	9:13	10:05	10:07	12:17	12:20	16:54	16:59	17:23	17:27	16:39	17:38
חיפה (ח)	6:43	6:43	8:36	8:37	9:13	9:14	10:06	10:07	12:17	12:19	16:53	16:58	17:19	17:24	16:24	17:35
ירושלים (ח)	6:40	6:40	8:35	8:36	9:11	9:12	10:04	10:05	12:16	12:18	16:57	17:02	17:20	17:25	16:21	17:36
תל אביב (ח)	6:42	6:42	8:37	8:38	9:13	9:14	10:06	10:07	12:17	12:20	16:53	16:58	17:21	17:26	16:35	17:37
אוסטריה, וינה (ח)	7:44	7:44	9:02	9:03	9:51	9:50	10:36	10:36	12:31	12:33	16:18	16:26	16:57	17:04	16:07	17:18
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:07	6:13	8:58	9:03	9:45	9:49	11:00	11:04	14:03	14:05	20:47	20:46	21:18	21:17	20:27	21:30
אוקראינה, אודסה (ח)	7:40	7:38	9:03	9:04	9:50	9:50	10:36	10:37	12:34	12:36	16:28	16:35	17:04	17:11	16:16	17:25
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:18	7:15	8:36	8:37	9:25	9:24	10:10	10:10	12:05	12:08	15:53	16:01	16:31	16:39	15:42	16:53
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:30	7:27	8:48	8:48	9:36	9:36	10:21	10:22	12:16	12:19	16:03	16:10	16:41	16:48	15:51	17:03
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:03	8:00	9:15	9:15	10:06	10:05	10:49	10:50	12:42	12:44	16:21	16:29	17:01	17:09	16:09	17:23
אוקראינה, קייב (ח)	7:57	7:53	9:08	9:08	9:59	9:58	10:42	10:43	12:34	12:37	16:12	16:21	16:53	17:01	16:01	17:16
אחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	7:08	7:08	9:13	9:14	9:47	9:48	10:42	10:44	12:59	13:01	17:50	17:55	18:17	18:21	17:34	18:31
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:00	9:29	9:29	10:14	10:14	11:01	11:02	13:00	13:02	17:00	17:07	17:33	17:40	16:45	17:53
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:19	8:46	8:48	9:17	9:19	10:19	10:22	12:51	12:53	18:25	18:27	18:49	18:51	18:09	19:00
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:50	5:56	8:40	8:45	9:23	9:27	10:37	10:40	13:36	13:38	20:11	20:10	20:41	20:40	19:52	20:52
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ח)	6:23	6:29	9:14	9:20	10:05	10:10	11:22	11:26	14:29	14:31	21:21	21:19	21:56	21:53	21:01	22:08
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:25	9:07	9:08	9:48	9:48	10:38	10:39	12:43	12:45	17:00	17:06	17:32	17:38	16:47	17:50
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:18	8:58	8:58	9:39	9:39	10:28	10:29	12:32	12:35	16:46	16:52	17:18	17:24	16:33	17:36
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	7:20	7:19	8:58	8:59	9:40	9:40	10:29	10:30	12:33	12:35	16:46	16:52	17:18	17:24	16:33	17:37
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	7:59	9:35	9:36	10:18	10:18	11:06	11:07	13:09	13:11	17:17	17:24	17:50	17:57	17:04	18:09
ארה"ב, הווסטון (ח)	7:18	7:18	9:16	9:17	9:51	9:52	10:45	10:46	12:58	13:00	17:39	17:44	18:06	18:11	17:24	18:21
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:57	8:49	8:50	9:26	9:27	10:18	10:20	12:29	12:31	17:00	17:05	17:29	17:34	16:46	17:45
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:12	9:14	9:46	9:48	10:41	10:43	12:58	13:00	17:47	17:51	18:13	18:17	17:32	18:27
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:17	7:16	8:54	8:55	9:36	9:36	10:25	10:26	12:28	12:31	16:40	16:46	17:12	17:18	16:27	17:31
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:42	9:22	9:22	10:03	10:03	10:52	10:53	12:57	12:59	17:10	17:17	17:43	17:49	16:58	18:01
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:16	8:53	8:54	9:36	9:36	10:24	10:25	12:27	12:30	16:37	16:43	17:10	17:16	16:24	17:29
בוליביה, לה-פס (ח)	6:08	6:11	8:48	8:51	9:21	9:24	10:29	10:31	13:12	13:14	19:11	19:12	19:36	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:45	8:41	9:53	9:53	10:45	10:44	11:28	11:28	13:19	13:21	16:53	17:02	17:35	17:43	16:42	17:58
בלגיה, בריסל (ח)	8:43	8:40	9:53	9:53	10:44	10:44	11:27	11:28	13:19	13:22	16:55	17:04	17:36	17:44	16:44	17:59
ברזיל, סאו פאולו (ח)	5:28	5:32	8:13	8:16	8:49	8:52	9:58	10:01	12:47	12:49	19:03	19:04	19:25	19:25	18:41	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:18	5:22	8:02	8:06	8:37	8:41	9:47	9:50	12:35	12:37	18:45	18:45	19:12	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:04	8:00	9:11	9:11	10:04	10:03	10:46	10:46	12:37	12:39	16:12	16:21	16:52	17:00	16:02	17:15
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:23	8:18	9:21	9:21	10:17	10:16	10:58	10:58	12:46	12:48	16:09	16:18	16:53	17:02	16:01	17:18
גרמניה, ברלין (ח)	8:15	8:11	9:18	9:18	10:12	10:11	10:54	10:54	12:43	12:45	16:13	16:22	16:55	17:03	16:01	17:18
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:23	8:19	9:35	9:35	10:25	10:25	11:09	11:10	13:02	13:04	16:41	16:50	17:22	17:29	16:30	17:44
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:23	5:27	8:09	8:13	8:46	8:50	9:57	10:00	12:48	12:50	19:12	19:12	19:32	19:32	18:47	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:14	7:15	9:25	9:27	9:57	9:59	10:55	10:57	13:15	13:17	18:16	18:20	18:42	18:45	18:02	18:55
הודו, פונה (ח)	7:09	7:10	9:21	9:23	9:53	9:55	10:50	10:52	13:11	13:13	18:14	18:17	18:39	18:42	17:59	18:52
הונגריה, בודפשט (ח)	7:30	7:28	8:51	8:51	9:38	9:38	10:24	10:24	12:20	12:23	16:10	16:18	16:48	16:55	15:59	17:09

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניסות שבת	יציאת שבת
			א	ש	א	ש										
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:24	9:02	9:03	9:44	9:45	10:33	10:34	12:37	12:39	16:49	16:55	17:21	17:27	16:36	17:40
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:40	9:25	9:26	10:05	10:05	10:55	10:56	13:02	13:04	17:22	17:28	17:53	17:59	17:09	18:11
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:47	9:11	9:12	9:58	9:58	10:44	10:45	12:41	12:44	16:33	16:41	17:10	17:17	16:21	17:31
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:12	7:13	9:23	9:25	9:55	9:57	10:52	10:54	13:12	13:15	18:13	18:17	18:39	18:42	17:59	18:52
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	4:51	4:58	7:40	7:47	8:41	8:46	10:01	10:05	13:15	13:17	20:20	20:18	21:00	20:56	20:00	21:13
נפאל, קטמנדו (ח)	6:56	6:56	8:56	8:58	9:31	9:32	10:25	10:27	12:40	12:43	17:25	17:29	17:52	17:56	17:11	18:07
סין, בייג'ינג (ח)	7:36	7:35	9:15	9:16	9:56	9:57	10:46	10:47	12:51	12:53	17:06	17:12	17:38	17:43	16:51	17:56
סנגפור, סינגפור (ח)	7:09	7:12	9:37	9:40	10:08	10:11	11:11	11:13	13:41	13:44	19:13	19:15	19:36	19:39	18:57	19:48
פולין, ורשא (ח)	7:43	7:39	8:47	8:47	9:41	9:40	10:23	10:23	12:13	12:15	15:42	15:51	16:25	16:33	15:31	16:49
פרו, לימה (ח)	5:51	5:54	8:29	8:32	9:01	9:04	10:07	10:10	12:47	12:49	18:39	18:40	19:03	19:04	18:22	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:21	8:19	9:46	9:47	10:32	10:32	11:19	11:19	13:17	13:20	17:14	17:21	17:50	17:57	17:02	18:10
צרפת, פריז (ח)	8:43	8:40	9:59	9:59	10:48	10:48	11:33	11:33	13:27	13:30	17:14	17:22	17:51	17:58	17:00	18:13
קולומביה, בועמה (ח)	6:07	6:09	8:32	8:35	9:03	9:05	10:04	10:07	12:33	12:35	17:59	18:02	18:23	18:25	17:43	18:35
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:49	9:22	9:22	10:05	10:06	10:53	10:54	12:54	12:57	17:01	17:08	17:32	17:39	16:46	17:52
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:31	9:00	9:00	9:45	9:45	10:32	10:33	12:31	12:33	16:30	16:37	17:04	17:11	16:16	17:24
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:53	8:43	8:44	9:21	9:22	10:13	10:14	12:22	12:24	16:50	16:56	17:20	17:25	16:37	17:37
רוסיה, ליובאווטש (ח)	9:17	9:12	10:10	10:10	11:08	11:07	11:48	11:48	13:33	13:35	16:49	16:58	17:35	17:44	16:39	18:01
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:56	8:51	9:44	9:44	10:44	10:43	11:23	11:23	13:06	13:08	16:21	16:30	17:05	17:14	16:07	17:31
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	8:07	8:04	9:28	9:29	10:15	10:15	11:01	11:02	12:58	13:00	16:49	16:56	17:26	17:33	16:37	17:47
שווייץ, ציריך (ח)	8:12	8:09	9:33	9:33	10:20	10:20	11:06	11:06	13:02	13:05	16:58	17:05	17:30	17:37	16:41	17:51
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:44	6:45	9:01	9:03	9:32	9:34	10:31	10:33	12:55	12:57	18:06	18:09	18:30	18:33	17:50	18:43

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת "ג תשרי תשד"ס כ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניח לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פירענויות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com

Chasidut.tv

Lahak.org

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7